DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

B. H. LIDDELL HART

STRATEJİ

DOLAYLI TUTUM

Çeviren
Selma KOÇAK

DORUK

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

©DORUK YAYINCILIK 2003 - İSTANBUL

Tüm Hakları Saklıdır.

Orjinal Adı:
Strategy: An Indriect Approach
STRATEJİ (Dolaylı Tutum)
Yazarı:
B. H. Liddell Hart
Çeviren:
Selma KOÇAK
Yayına Hazırlayanlar:
Selma KOÇAK - Derya KARAGÖZ
ISBN:
975-6557-48-6
Basım Yeri Yılı:
Ege Matbaacılık, Ankara, 2003
Dizgi:
Doruk Yayımcılık
Sayfa Düzeni
Doruk Yayımcılık
Kapak Tasarım:
Doruk Yayımcılık

DORUK

İMÇ. Blokları 6. Blok 6103 Unkapanı Eminönü / İSTANBUL
Tel & Fax: (0.212) 528 11 06 - (0.212) 528 05 43
Mithatpaşa Caddesi 24/A Kızılay - ANKARA
Tel & Fax : (0.312) 433 50 18
E-mail: doruk.yayincilik@mynet.com

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahley.org

Bu kitap,
askerleri savaş için eğiten
IVOR MAXSE'a *ithaf edilmiştir.*

B. H. Liddell Hart

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

Strateji ile İlgili Özlü Sözler 11
Önsöz (1967 Yılı Baskısına) 15
Önsöz (1954 Yılı Baskısına) 17
Önsöz (Orijinal Baskıya) 23

BİRİNCİ BÖLÜM

MÖ V. YÜZYILDAN MS XX. YÜZYILA KADAR STRATEJİ

Pratik Bir Tecrübe Kaynağı Olarak Tarih 27
Yunan Savaşları - Epaminondas, Philip ve İskender 33
Roma Savaşları - Anibal, Scipio ve Sezar 55
Bizans Savaşları - Belisarius ve Narses 75
Ortaçağ Savaşları 99
XVII. Yüzyıl - Gustavus, Cromwell ve Turenne 111
XVIII. Yüzyıl Marlborough ve Frederick 125
Fransız İhtilali ve Napolyon Bonapart 153
1854 - 1914 193
2500 Yıldan Çıkarılan Sonuçlar 217

Üniversiteli Kitap Arşivi - https://rantey.org

İKİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI STRATEJİSİ

Planlar ve Bunların 1914'te Batı Harekât Alanında Uygulanışı ve Sağladığı Sonuçlar 225
Kuzeydoğu Harekât Alanı 241
Güneydoğu veya Akdeniz Harekât Alanı 255
1918 Stratejisi 275

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI STRATEJİSİ

Hitler'in stratejisi 297
Hitler'in Zaferler Dizisi 317
Hitler'in Düşmeye Başlaması 339
Hitler'in Yıkılışı 391

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

STRATEJİ VE YÜKSEK STRATEJİ ESASLARI

Strateji Teorisi 443
Strateji ve Taktiğin Özü 463
Milli Hedef ve Askeri Amaç 469
Yüksek Strateji 489
Gerilla Savaşı 499
EKLER 513

EKLER

EK - 1 1940-1942 Kuzey Afrika Seferinde Uygulanan Dolaylı Tutum Stratejisi (İngiliz Ortadoğu Kuvvetleri Komutanlığı'nın 1942 Yılında Tuğgeneral Eric Dorman-Smith'in, bu eserin yazarına gönderdiği mektup) 515

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

EK - 2 Arap - İsrail Savaşının Stratejk Bir Analizi
(1949 Yılında İsrail Genelkurmay Başkanı olan General Yigael Yadin'in, *İsrail Silahlı Kuvvetler Dergisi*'nin Eylül 1949 sayısında yayımlanan yazısının özeti).....535
EK - 3 Harekâtın Anlatılması
(İsrail Genelkurmay Başkanlığı Savaş Tarihi Dairesi Başkanı Yarbay N. Lorch tarafından sunulmuştur.).....543

HARİTA VE KROKİLER

Harita: 1 Yunanistan 557
Harita: 2 Doğu Akdeniz 558
Harita: 3 İngiltere ve Güney İskoçya 559
Harita: 4 İspanya Yarımadası 560
Harita: 5 1861'de Birleşik Devletler 561
Harita: 6 Orta Avrupa 562
Harita: 7 1914'te Batı Cephesi 563
Harita: 8 1918'de Batı Cephesi 564
Harita: 9 1940'ta Batı Harekât Alanı 565
Harita: 10 1941-1942'de Rus Harekât Alanı 566
Harita: 11 1941-1945'te Pasifik Harekât Alanı 567
Harita: 12 1941-1945'te Akdeniz Harekât Alanı 568
Harita: 13 1944-1945'te Batı Harekât Alanı 569

Kroki: 1 El Alamein Savunma Planı 570
Kroki: 2 "On Bela" Harekâtı 571
Kroki: 3 "Ayın" Harekâtı 572
Kroki: 4 "Hiram" Harekâtı 573
DİZİN 575

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

STRATEJİ İLE İLGİLİ ÖZLÜ SÖZLER

"Bütün savaş, aldatmaya dayanır. Bu nedenle taarruz gücümüz varsa, bu gücümüz yokmuş gibi görünmeliyiz; kuvvetlerimizi kullandığımız sırada, hiçbir hareket yapmıyormuş gibi davranmalıyız; yakında isek, uzaktaymışız hissini vermeliyiz; uzakta olduğumuz zamansa, düşmanı yakında olduğumuza inandırmalıyız. Düşmanı kandırmak için, yemleme tedbirini kullan, kanşıklık içindeymişiz gibi görün ve onu ez."

"Savaşın uzamasından yararlanmış olan hiçbir memleket gösterilemez."

"Savaşın kötülüklerini ancak yakından tanımış olan kimse, onu yararlı bir biçimde sürdürmenin yolunu tam olarak kavrayabilir."

"Üstün sevk ve idare, düşmanın direnişini çarpışmaksızın kırmak demektir.

Buna göre, komutanlığın en yüksek şekli, düşmanın planlarını bozmaktır. Bundan sonra gelen en iyi davranış, düşman kuvvetlerinin birbirleriyle birleşmelerini önlemektir. Daha sonraki öncelik sırasında, düşman ordusuna savaş alanında taarruz etmek gelir. Bütün harekât tarzının en kötüsü ise, surları bulunan şehirleri kuşatmaktır."

"Bütün çarpışmalarda, muharebeye katılmak amacıyla dolaysız metot kullanılabilir; ancak, zafere ulaşmak için dolaylı metotların uygulanması gerekir."

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

"Düşmanın savunmak zorunda olduğu yerlerde görün; fakat beklenmediğin yerlere hızla ilerle."

"Eğer düşmanın zayıf yerlerini bulursan, ilerleyebilirsin e hiçbir şekilde de durdurulamazsın. Hareketlerin düşmanınkine göre daha hızlı ise, geri çekilebilir ve takipten de ynlabilirsin."

"Bana şehirler kazandıran bütün bu taktikleri herkes anlayabilir; fakat kimsenin kavrayamadığı şey, zaferi geliştiren stratejidir."

"Askerî taktik suya benzer, çünkü normal akışında su, üksek yerlerde kaçar ve alçaklara doğru hızla akar. Bunun ibi, savaşta da kuvvetli olandan sakınmak, zayıf olana sallınmaktır.

Su, aktığı arazinin şekline uyar; asker, çarpıştığı düşmanın niteliğini göz önünde tutarak zafer yolunu açar."

"Buna göre, düşmanı yolundan ayırdıktan sonra dolambaçlı bir istikamet izlemek ve daha sonra harekete geçmekle beraber, hedefe ondan önce ulaşmanın çaresini bulmak gerekir. Bunun başarılması, düşmanı yanıltmada üstün bir ustalığı gösterir."

"Yanıltma ustalığını öğrenmiş olan kimse zafere ulaşır. Bu ustalık, manevra sanatıdır."

"Sancakları mükemmel bir intizamla dalgalanan bir düşmanın yolunu kesmekten kaçınmak, safları sessizlik ve güven içinde olan bir orduya taarruz etmekten sakınmak; işte bu, durumu inceleme ve değerlendirme sanatıdır."

"Bir orduyu kuşattığın zaman, ona serbest bir çıkış yolu bırak. Ümitsizliğe kapılmış bir düşmanı gereğinden fazla sıkıştırma."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Çabukluk, savaşın ruhudur. Düşmanın hazırlıksız oluşundan yararlan; beklenmediğin yollardan ilerle ve savunulmayan noktalara saldır..."

SUN TZU

"Savaş Sanatı" eserinden

(MÖ 500)

"En mükemmel ve mutlu zafer şudur: Kendiniz bir zarar görmeden, düşmanı amacından vazgeçmek zorunda bırakmak."

BELISARIUS

"Dolaylı yollardan yararlanarak, çıkış yolları bul."

SHAKESPEARE

"Hamlet, II. Perde, I. Sahne"

"Bütün savaş sanatı, sonunda hızlı ve atılgan bir saldırıya geçilmek üzere, akla uygun tedbirlere dayanan ve büyük bir uyanıklıkla uygulanan savunmadan ibarettir."

NAPOLYON

"Bütün askerî hareketlere, haber alma unsurları ve onların etkileriyle nüfuz edilir."

CLAUSEWITZ

"Akıllı bir askerî lider, stratejik bakımdan taarruz niteliği olan savunma mevzileri seçmek suretiyle, düşmanı buralara zorunda bırakır ve böylece çoğu durumda başarıya ulaşır."

MOLTKE

"Ah bu askerler, şu kahraman çocuklar; onlar, daima düşmanın en kuvvetli yerine hücum ederler."

Amiral De ROBECK

25 Nisan 1915

(Gelibolu çıkarmasını gözlerken)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖNSÖZ

(1967 Yılı Baskısına)

Bu kitabın son baskısı 1954'te yayımlanmıştı. Bu yayımlanma, ilk hidrojen bombasının patlamasından hemen sonra olmuştu. Bilindiği üzere bu bomba, nükleer füzyon halinde gelişmesi sonucu meydana gelmiş bir termonükleer bombadan ibaretti. Bu hidrojen bombası, ilk kez atılmış olmasına rağmen, 1945'teki ilk atom bombasından bin kez daha büyük bir patlama gücünü kapsıyordu.

Bununla beraber, bu kitabın 1954 baskısının önsözünde, nükleer alandaki bu yeni gelişmenin stratejinin temeli veya uygulanmasını köklü bir şekilde değiştirmeyeceği tahmininde bulunmuştum. Ayrıca, uygulama alanında alışılmamış metotların geliştirilmesi bakımından bir teşvik sağlaması muhtemel olmakla beraber, bizi "konvansiyonel" olarak nitelenen silahlara bağlı kalmaktan kurtarmayacağını da belirtmiştim.

1954 yılından sonra, nükleer silahların çoğalmasına ve nükleer olmayan çarpışmaların artmasına rağmen, edinilen deneyimler, daha o zaman ileri sürdüğümüz tahminleri güçlendirmiştir. Kazanılan bu deneyimlerin kesin olarak ortaya koyduğu değerlendirmeye göre, nükleer silahların gelişmesi, her şeyden önce, bunların caydırıcı etkisini yok etmeye yönelecektir. Bunun doğal bir sonucu da, gerilla tipi bir stratejinin daha fazla kullanılmasıdır. Bu sorunlar, uzun bir süreden beri karşımızdadır; bununla beraber bu sorunların henüz anlaşılmaktan çok uzak bulundukları da açıkça ortadadır. Bu anlayışsızlık, özellikle her şeyin "Gerilla Savaşı" olarak adlandırılması, yeni bir askerî moda veya şiddetli bir tutku haline gelmiş olan memleketlerde görülmektedir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.or

ÖNSÖZ

(1954 Yılı Baskısına)

Hidrojen bombasının bulunması dünyanın üzerine bir gölge düşürür. "Özgür Dünya"nın üzerine ağır bir kasvet çöker. Korunmak amacıyla icat edilen silahlar çok daha fazla şiddetli kuruntulara neden olur. Güvensizlik hislerinin artması, ironik olarak, 1945'te liderlerin aceleyle ve düşüncesizce, Japonya'nın yıkılışını hızlandırmak için atomik "Frankenstein Canavarı"nı serbest bırakmaya karar vermelerine yansır. En ürkütücü ve anlamı açığa vurma Sir Winston Chirchil'in *Triumph and Tragedy* (Zafer ve Trajedi) adlı uygun başlıklı, savaş anılarında bulunabilir: "Atom bombasının kullanılıp kullanılmamasıyla ilgili bir an bile tereddüt yaşanmadı."

Hidrojen bombası Hiroşima için bir ceza olarak kabul edilebilir - "tetiğin serbest bırakılması"- Batının sorumlu devlet adamlarına, zaferin ve daha sonra da dünya barışının çabucak ve tam olarak kazanılması yolunda, kolay ve basit bir garanti olarak görünüyordu. Sir Winston Churchill'in dediği gibi, bu devlet adamlarının düşüncesi, "patlatılması göze alınacak birkaç atom bombasının yaratacağı ezici gücün etkisiyle savaşı bir sonuca ulaştırmak, dünyayı barışa kavuşturmak, derin sıkıntılar içinde kıvranan toplumların yarasını sarmak ve sonuç olarak, üzüntü ve sıkıntılardan sıyrılarak mucizevi bir kurtuluşa ulaşmaktı." Bununla beraber dünyanın özgür toplumlarının bugün içinde bulundukları kaygılı durum, yönetimden sorumlu kişilerin, böyle bir zaferden yararlanarak barış sağlama sorununu derinlemesine düşünmediklerinin belirtisidir.

Bu sorumlu kişiler, "savaşı kazanmak"tan ibaret olan yakın stratejik amaçtan ötesini görememişler; ayrıca, askerî zaferin barışı da sağlayacağı varsayımına dayanarak, sevinmişlerdir. Halbuki böyle bir varsayım, tarihten elde edilen genel görgü ile çelişki halindeydi. Alınan derslerin en sonuncusu olarak, şu sonuca ulaşmış bulunuyoruz:

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

Askerî strateji, daha üst seviyede bulunan "yüksek strateji"nin daha uzun dönemli ve daha geniş kavramlı görüşüne göre yönetilmeye muhtaçtır.

Zafere ulaşma çabalarının alın yazısı, II. Dünya Savaşı koşullan altında, acı ve yararsız bir sonuca ulaşmak olmuştur. Çünkü Alman direnme gücünün yıkılması, hiç şüphesiz Avrupa Asya'sının, Sovyet Rusya egemenliğine geçmesine ve komünist gücün her yönde büyük ölçüde yayılmasına yol açacaktı. Bunun gibi, atom silahlarının savaşı sona erdiren dikkate değer gösterisini, Sovyet Rusya'nın benzer silahları geliştirmek yolundaki çabalarının izlenmesi de pek doğaldı. Nitekim, böyle olmuştur.

Bugüne kadar yapılmış olan hiçbir barış, içinde bulunduğumuzdakinden daha az bir güvenlik getirmemiştir. Bundan başka, savaşın bitimini izleyen ve sinirleri altüst eden sekiz yıldan sonra, termonükleer silahların yapılması da, "zaferi kazanmış" toplumların güvensizlik duygusunu daha da derinleştirmiştir. Ayrıca, bunun etkisi bu kadarla da kalmamıştır.

Hidrojen bombası, deneme safhasındaki patlatılmalarıyla bile, başka hiçbir şeyin başaramayacağı bir açıklıkla şu gerçeği ortaya koymuştur: Bir metot olarak "topyekûn savaş" ve bir savaş vasıtası olarak da "zafer" bir ana fikir teşkil etmek niteliklerini kaybetmişlerdir.

Bu gerçek, stratejik bombardıman alanında en büyük deneyime sahip tatbikatçılar tarafından da doğrulanmıştır. İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri Mareşali Sir John Slezsor, son zamanlarda bu konudaki düşüncesini şöyle belirtmiştir. "Geçen kırk yıl içinde, bildiğimiz anlamdaki topyekûn savaş, artık geçmişe mal olmuş bir şeydir... Günümüzde ve bu çağda baş gösterecek bir dünya savaşı, bütün toplumun kendi kendisinin canına kıyması ve bildiğimiz anlamdaki uygarlığın sonu demek olacaktır."

Bundan daha önce de, diğer bir hava otoritesi, İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri Mareşali Lord Tedder, aynı konuyu "gerçekleşebilir olasılıkların doğru ve soğuk bir anlatımı" olarak tanımlamış ve şöyle demiştir: "Atom silahının kullanıldığı bir çarpışma düello değildir. Bu, daha ziyade, karşılıklı bir intihardır."

Mareşal Tedder, bu sözlerine, daha az mantıklı olan şu cümleyi de eklemiştir: "Bu durum, saldırıyı teşvik bakımından, pek zayıf bir olasılık teşkil eder." Bu sözleri daha az makul buluşumuzun nedeni şudur: Soğukkanlı bir saldırgan, açıkça öldürücü görülmeyen bir tehdit karşısında düşmanlarının derhal karşılık vererek bir intihar göze almak yolunda isteksiz davranacaklarını düşünebilir.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://frantey.org

Durum bu noktaya gelince; sorumlu herhangi bir hükümet, dolaylı saldırıya veya bölgesel ve sınırlı ölçüdeki herhangi bir tecavüze karşılık olarak, hidrojen bombası kullanmaya karar verir mi? Yine, sorumlu herhangi bir hükümet, bizzat hava mareşallerinin "intihar" deyimini kullanarak bizi uyardıkları böyle bir duruma yol açmakta başı çeker mi? Bu sorunlar karşısında, öldürücülüğü derhal ve kesinlikle belirli olmayan bir tehdide karşı hidrojen bombasının kullanılacağı yolundaki bir varsayım, öyle sanıyoruz ki, akla yakın bir görüştür.

Devlet adamlarının saldırıdan vazgeçirici olarak böyle bir silaha karşı besledikleri güven, bizce hayale dayanıyor gibi görünmektedir. Çünkü bu silahın kullanılacağı yolundaki bir tehdidin, halkı Rusya'ya ve Rus Stratejik Bombardıman Kuvvetlerine yakın bulunan demirperde ülkelerine oranla, Kremlin'de muhtemel olarak daha az ciddiye alınması umulabilir. Böyle bir atom tehdidi, bu memleketlerin halklarının korunması amacıyla kullanıldığı takdirde, onların direnme azmini sadece zayıflatma sonucunu verir. Bu tehdidin "geri tepme etkisi" şimdiye kadar pek zararlı olmuştur.

Hidrojen bombası, "durdurma" politikası bakımından, bir yardım olmaktan çok, bir engeldir. Bu, bir bakıma genel savaş ihtimallerini azaltmakta; ancak öte yandan da, dolaylı ve yaygın bir bölgesel saldırı tarafından izlenecek "sınırlı savaş" ihtimallerini artırmaktadır. Kaldı ki, saldırgan, çeşitli teknik imkânlar arasında bir seçim yapma avantajından da yaralanabilir. Tip bakımından değişik olan bu teknik olanakların hepsini kullanılış amacı, bir yandan düşman tarafta hidrojen veya atom bombaları ile karşı harekete girişmek kararsızlık yaratırken, öte yandan da kendi payına hedefe ulaşmayı sağlamaktır.

Şimdi, tehdidi "durdurma" bakımından, "konvansiyonel silahlar"a daha da bağımlı duruma gelmiş bulunuyoruz. Bununla beraber, bu sonuç konvansiyonel metotlara dönmek zorunda olduğumuz anlamına gelmez. Bu sorun, daha ziyade yeni silahların geliştirilmesi bakımından bir teşvik olarak dikkate alınmalıdır.

Artık, yeni bir strateji çağına girmiş bulunuyoruz. Bu çağın stratejisi, geçmiş dönemin "devrimciler"i olan hava-atom gücü destekleyicilerinin benimsedikleri stratejiden çok farklıdır. Şimdi düşmanlarımız tarafından geliştirilmekte olan strateji, üstün hava kuvvetinden kaçınma ve onu baltalama yolundaki ikiz düşünceden esinlenmiştir. Bu arada, ne gariptir ki, bombardıman silahının "kitle" tahrip etkisini ne kadar geliştirmişsek, gerilla tipi yeni stratejinin ilerlemesine de o kadar yardım etmiş olduk.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bundan sonra, kendi stratejimiz de bu ana fikrin açıkça kavranmasına dayanmalıdır. Bu bakımdan, askerî stratejimiz yeniden ayarlanmayı gerektirmektedir. Kaldı ki, düşman tarafın stratejisini karşılayacak nitelikte, elimizde fırsat da vardır. Ayrıca, bu fırsatı etkili olarak geliştirmemiz de mümkündür. Bununla beraber, şehirleri hidrojen bombalarıyla ortadan kaldırmakla, kendi muhtemel "beşinci kol" olanaklarımızın da yok edilmiş olacağı görüşü ileri sürülebilir.

Atom gücünün stratejiyi hükümsüz bir hale getirdiği yolundaki genel varsayım, temelsiz ve yanıltıcıdır. Atom gücü, tahrip işini "intihar" derecesine vardırmak suretiyle, stratejinin ruhu olan dolaylı metotlara yeniden dönüşü teşvik edici ve çabuklaştırıcı bir rol oynamaktadır. Çünkü bu dolaylı metotlar, savaşa onu kaba bir biçimde uygulanışın üstüne çıkaran incelikleri vermektedir. "Dolayı tutum"a böyle bir dönüşün belirtileri, I. Dünya Savaşı'nın daha başlangıcında açıkça görülmüştür. Çünkü, yüksek strateji kullanılmamakla beraber bu savaşta strateji, I. Dünya Savaşı'na oranla daha büyük bir rol oynamıştır. Atomik vazgeçirici, hareketleri alışılmış biçimlerde yöntemleri için saldırganları teşvik eden bir yöndedir. Hele saldırgan taraftaki aynı anlayışın kendi tarafımızda da geliştirilmesinin önemi böylece daha da artar. Denebilir ki, strateji tarihi, esas olarak dolaylı tutumun uygulanmasını ve geliştirilmesini kapsayan bir belgedir.

"Dolaylı tutum stratejisi" ile ilgili ilk çalışmamı, "Tarihin Kesin Sonuçlu Savaşları" adı altında olmak üzere, 1929 yılında yayımladım Şimdiki kitabıma gelince, bu II. Dünya Savaşı'nda strateji alanında alınan derslerin bir analizi ile birlikte, yirmi beş yıllık bir araştırma ve düşünme yolundaki çabaların da sonucunu kapsamaktadır.

Uzun bir askerler dizisini incelediğim sırada, dolaylı tutumun dolaysız tutuma olan üstünlüğünü ilk defa fark ettiğim zaman, strateji alanında sadece aydınlanmak istiyordum. Bununla beraber, bu konudaki çalışmalarımı daha da derinleştirdikçe, dolaylı tutumun çok daha geniş bir uygulama alanı bulunduğu anlamaya başladım. Kısacası, dolaylı tutum her alanı kapsayan bir yaşama kanunu ve bir gerçek felsefeydi. Bu metodun kullanılmasının, insan faktörünün önde geldiği herhangi bir sorunla ilişkili bir kaygıdan doğduğu da göze çarpmaktadır. Tüm bu gibi hallerde, yeni düşüncelerin doğrudan hücuma geçişi inatçı bir direnişi kışkırtmaktadır. Başkalarının fikirlerini değiştirmelerini sağlama bir düşüncenin kuşku çekmeyecek biçimde sızarak sokulması suretiyle veya içgüdüye dayanan bir muhalefete karşı doğrudan doğruya yönelmemiş olan bir tartışma vasıtasıyla daha büyük bir kolaylık ve çabukluk içinde gerçekleştirilebilir. Dolaylı

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://fantey.org

tutum, seks alanında olduğu gibi siyaset alanında da temel unsurdur. Ticarette, alıcıya malı satın aldığı takdirde kârlı çıkacağı duygusunun aşılanması, bu amaçla yapılacak doğrudan bir reklamdan daha kuvvetli bir etki sağlar. Nihayet, her alanda atasözü haline gelmiş bir gerçek olarak denebilir ki, "Yeni bir düşünceyi bir amire kabul ettirmenin en sağlam yolu, onu bu fikrin kendisine ait olduğuna inandırmaktır." Amaç, tıpkı savaşta olduğu gibi, karşı fikri taşıyanı alt etmeye çalışmadan önce, onun direnişini zayıflatmaktır. Ayrıca, sonuca ulaşmanın en iyi yolu da, öteki tarafı kendi savunma düzenlerinin dışına çekmektir.

Bu dolaylı tutum düşüncesi, insanlık tarihinde en etkili faktör olan aklın akla etkisi sorunlarının hepsi ile yakından ilişkilidir. Bununla beraber, bu fikri, deneyimle edinilmiş olan diğer bir dersle bağdaştırmak da zordur. Çünkü, bu derse göre, nereye götüreceğine veya türlü çıkarlar üzerindeki etkisinin ne olabileceğine bakılmaksızın, ancak gerçeğin izinden gidilerek doğru sonuçlara ulaşılabilir veya yaklaşılabilir.

Tarih, insanlığın gelişmesi bakımından, "peygamberler"in oynadığı hayatı role tanık olmuştur. İnsanlığın ilerlemesi ise, gerçeğin nasıl görülüyorsa öylece ve kayıtsız şartsız söylenmesi suretiyle asıl pratik değerini bulmuştur. Bununla beraber, şu da açıkça belli olmuştur ki, peygamberlerin aşılamak istedikleri duygu ve düşüncelerin benimsenmesi ve yayılması bakımından, daima diğer bir sınıf insana, yani "Lider"e bel bağlanmıştır. Bu önderler, gerçek ile bunu insanların benimseme yetenekleri arasında bir uzlaşma sağlayacak yeteneğe sahip filozof stratejiciler olmak zorundaydılar. Çok defa bu liderlerin etkisi, gerçeği kavramaktaki yeteneklerinin sınırlılık derecesine olduğu kadar, hakikati dile getirmedeki pratik düşünce güçlerine de bağlı kalmıştır.

"Peygamberler taşlanmaya mahkûmdur." Bu sonuç, onların alın yazısı ve kişisel başarılarının ölçüsüdür. Buna karşılık, taşlanan bir lider, akıl yetersizliği veya görevini peygamberinkiyle karıştırmış olması nedeniyle, sadece görevini başaramamış bir kişi olarak tanımlanabilir. Önder durumunda olan kimse, bir insan olarak, yaptığı fedakârlıktan şeref duyar. Ancak, bir önder olarak, böyle bir fedakârlığın yaratacağı etkinin apaçık bir başarısızlık teşkil eden durumdan kendisini kurtarıp kurtaramayacağını ancak zaman gösterebilir. Böyle bir lider, gerçeğin kişisel çıkarlara feda edilmesi şeklindeki önderlerin yaygın hatalarından kendisini korur. Çok rastlanan böyle hatalı bir tutum, amaç bakımından bir yarar sağlamak şöyle dursun, zararlı bir davranıştır. Çünkü, kendi fikrini Arsivi.ttv.is/isletmeyo hatırı için gerçeği

örtbas eden kimse, kendi düşünce kaynağının mahsulü olarak, sadece sakat ürünler meydana getirmiş olur.

Gerçeğe ulaşmayı sağlayacak ilerleme metodu ile bu gerçeği benimsemeyi geliştirecek işlemi birleştiren pratik bir yol var mıdır? Bu konuda, muhtemel bir çözüm yolu olarak, stratejik prensipler üzerinde düşünülmesi yoluyla bir sonuca varılması gerektiği ileri sürülebilir. Bu prensipler, güdülen amacın istikrarlı bir biçimde sürdürülmesi ve şartlara uygun olarak izlenmesi gibi önemli hususlar üzerinde duran kurallardır. Gerçeğe karşı direnme, hele bu gerçek yeni bir düşünce biçiminde ise kaçınılmaz bir şeydir. Bununla beraber, yalnız amaç üzerinde değil ancak tutumla ilgili metot üzerinde de kafa yorarak, karşılaşılan direnişin ölçüsü nispeten hafifletilebilir. Uzun süredir kökleşmiş durumda olan bir düşünceye karşı (bu örnek, askerlik bakımından düşünülürse, "uzun süredir hazırlanmış bir mevzi" olarak ele alınabilir) cepheden saldırmaktan sakınılmalı; aksine, bunu bir kuşatma hareketiyle çevirme olanağı araştırılmalıdır. Buna göre, gerçeğin saldırısı bakımından, daha derinlere etki edilmesini mümkün kılacak açık yan yaratılmış olmalıdır. İşte böyle bir davranış, dolaylı tutumdur. Ancak, bu dolaylı tutum hangi biçimde uygulanılsa uygulansın, gerçeklerden ayrılmamaya dikkat edilmelidir. Çünkü, bu gerçeğin doğru biçimde gelişmesi bakımından hiçbir şey, eğri yola sapmaktan daha öldürücü bir etki yapamaz.

Bu düşüncelerin taşıdığı anlam, herkesin kendi deneyimleri ışığında, daha açık bir hale getirilebilir. Çeşitli yeni fikirlerin benimsendiği dönemlere bir daha göz atılınca, bu düşüncelerin kabulünü kolaylaştıran bir yolun bulunduğu da anlaşılabilir. Buna göre, bu fikirler, esas olarak yepyeni bir şey olarak ortaya atılmamalıdır. Aksine, zamanında hatırı sayılır bir değer taşımakla beraber, daha sonra unutulmuş olan prensip ve uygulamaların modern terimlerle yeniden canlandırılmış şekilleri gibi sunabildikleri takdirde, sonuç olumlu olmuştur. Böyle bir tutum, aldatmayı değil, ancak bağlantıyı kurmak hususunda tam bir dikkat gösterilmesini gerektirmiştir. Çünkü, "güneşin altında yeni hiçbir şey yoktur". Bu konuda, ordunun mekanize bir duruma getirilmesi sorununun benimsetilmesi, metodu, göze çarpan bir örnek oluşturur. Buna göre ilk olarak, zırhlı aracın esas olarak zırhlı süvarinin varisi olduğu belirtilerek işe başlanmıştır. Sonra, bu teze dayanılarak, zırhlı aracın geçmiş çağlarda süvari sınıfının oynamış olduğu kesin rolü yeniden canlandıracak normal vasıta olduğu belirtilmiştir. En sonunda ise, bu akla uygun bağlantının kurulması sayesinde de mekanikleşmeye karşı gösterilen direniş azalmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ORİJİNAL BASKIYA ÖNSÖZ

İlk bölüm, kitabın amacı, konusu ve alanı hakkında genel bir fikir verme amacını taşıyor. Bunlar burada bir kitabın hazırlanma aşamasında genel olarak olandan daha adım ve daha az ardışık olarak gelişmiştir. Çünkü yol gösterici düşünce, bir kişi tarafından okunmasının ve yansımalarının yıllarca devam etmesinin öneminin anlaşılması için bir girişim olmasıdır. Bu nedenle tarihsel öyküsü, örnek oluşturan savaşların her biri için yapılan çalışmalar sırasında alınan notlardan özetlerle şekillendirildi. Bu notların öyküsel olarak daha uzun kurulması daha kolay olurdu ancak "kerestenin (tahtanın) ağaç tarafından gizlenmemesi gerektiği" isteği önemsiz nedenler yüzünden şiddetli budamalara kışkırtıcı niteliktedir. Bazı okurların zevkine göre yeşillik çok sade ya da basitse, bu konuda onlardan af diliyorum. Bu kitap özel öğrenciler için tarihin bir özeti olmaktan ziyade, tarihe bir ışık tutucu, yol gösterici olarak tasarlandı.

Bu önsözü aynı zamanda kitabın çeşitli aşamalarında daktilo çıkışlarını ve denemelerini okuyan ve eleştirilerini, yorumlarını esirgemeyen insanlara teşekkür etmek için kullanmak istiyorum. Değerli ve yerinde yorumları ve önerileri için arkadaşlarım Tuğbay J.G. Dill, B.D. Fisher, J.F.C. Fuller, H. Karslake, Albay Viscount Gort, Bay E.G. Itawke ve T.E.S.'ye teşekkürlerimi sunuyorum.

B. H. Liddell HART

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BÖLÜM I

YÜZYILDAN MS XX. YÜZYILA KADAR STRATEJİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

PRATİK BİR TECRÜBE KAYNAĞI OLARAK TARİH

"Budalalar deneyerek öğrendiklerini söylerler. Bense, başkalarının tecrübelerinden yararlanmayı tercih ederim." Bismarck tarafından söylenen, ancak hiçbir şekilde ona ait olmayan bu özlü sözün bilhassa askerî sorunlarla özel bir ilişkisi vardır."Muvazzaf" asker, pratik uygulama bakımından mesleğini sürekli olarak yürütemez. Aslına bakılırsa, askerlik mesleğinin tam anlamıyla hiçbir zaman bir çalışma kolu olmadığı, hatta sadece "geçici bir hizmet görme" olduğu bile tartışılabilecek bir konudur. Gariptir ki, bir savaş halinde kullanılan ve ücret verilen paralı askerlerden kurulmuş birliklerin yerine savaş olmadığı zamanlarda da aylık almaya devam eden daimi ordunun geçmesi sonucu, askerlik bir meslek olmaktan çıkmıştır.

Kesin olarak "askerlik mesleği" diye bir çalışma kolunun olmadığı yolundaki tartışma, kendi işlerini hedef aldığı için, bugünkü ordularca benimsenmeyebilir. Bununla beraber bu görüş, pratik yönden, artık kaçınılması mümkün olmayan bir kuvvet kazanmıştır. Bunun nedeni, savaşların, daha önceki çağlara göre çaplarının genişlemesiyle beraber, sayıca seyrek-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

leşmiş olmasıdır. Dolayısıyla, barışta uygulanan en iyi eğitim bile, "pratik" olmaktan çok, "teorik" bir hale gelmiştir.

Bununla beraber, Bismarck'ın yukarıda anılan özlü sözü, sorun üzerine değişik ve daha cesaret verici bir ışık tutmaktadır. Bu görüş, dolaysız ve dolaylı olmak üzere, iki pratik deneme metodunun bulunduğunu ortaya koymakta; ayrıca, bunlardan pratik dolaylı metodun, son derece yaygın oluşu bakımından, daha büyük değer taşıyabileceği hususunda da bizi desteklemektedir. Özellikle askerlik mesleğinde olmak üzere, en aktif meslekte bile, dolaysız deneme metodunun kapsam ve olanakları aşırı bir şekilde sınırlıdır. Askerliğin aksine, hekimlik kariyerinin duraksamayan bir uygulama alanı vardır. Bununla beraber, hekimlik alanındaki büyük ilerlemeler, pratisyen doktorların çalışmalarından çok, bilimsel düşünür ve araştırmacıların uğraşıları sonucudur.

İç yapısı itibariyle dolaysız deneme metodu, gerek teorik gerekse uygulama yönünden, yeterli bir temel oluşturmak hususunda sınırlı bir nitelik taşır. Bu deneme metodu, en iyi şekilde uygulansa bile, ancak düşünce mekanizmasının kurutulmasında ve katılaştırılmasında önemli sayılabilecek bir ortam yaratır. Dolaylı deneme metodunun daha üstün bir değer taşıması, çeşit ve kapsamının daha geniş oluşuna dayanır. "Tarih evrensel bir deneydir"– bu, tek başına bir kişinin denemesi değil, fakat birçok kimsenin çeşitli koşullar altında edindikleri tecrübenin özüdür.

İşte bu görüş, askerî tarihin askerî eğitim ve öğretime temel teşkil edişinin akla uygun nedenidir. Buna göre askerî tarih, bir askerin eğitimini ve zihni gelişimini en çok etkileyen pratik değer kaynağıdır. Fakat bundan yararlanma, her türlü tecrübe edinme olduğu gibi, görgünün genişliğine, yani yukarıda belirtilen tanımlamaya ne derece yaklaştığına ve onu inceme metoduna dayanır.

Genel olarak bütün askerler, Napolyon'un her zaman kullanılan şu özlü sözünü benimsemişlerdir; "Savaşta moral, maddi unsurlara oranla üçe bir oranında üstündür." Gerçek aritmetiksel oranın seviyesi, bir değer taşımayabilir. Çünkü, eğer silahlar yetersizse, moral de düşmeye yüz tutar; eğer ölü

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://vanley.org

bir vücutta ise, en kuvvetli bir irade bile işe yaramaz. Fakat, moral ve fiziksel faktörler birbirinden ayrılmaz ve bölünmez olmalarına rağmen, Napolyon'un bu özlü sözü hâlâ değerini korumaktadır. Çünkü, bütün askerî kararlarda moral faktörlerin üstünlüğü fikrini ortaya koymaktadır. Savaş ve muharebe sorunu, devamlı olarak bu faktörlerin üzerinde döner. Maddi faktörlerin hemen hemen her savaşta ve her askerî durumda değişiklik göstermesine karşılık, moral faktörler, savaş tarihinde, sadece derece bakımından değişen ve fakat daha devamlı olan unsurları oluştururlar.

Bu gerçek, pratik alanda yararlanma bakımından, askerî tarihin incelenmesi sorununu bütünüyle etkiler. Yeni nesillerce kullanılan metot, bir veya iki seferi seçmek ve bunları meslek eğitiminin bir aracı ve askerî teorinin temeli olarak ayrıntılı bir biçimde incelemek olmuştur. Fakat, temel bu kadar sınırlı olunca, her savaşta görülen askerî araçlardaki devamlı değişiklik, görüşümüzün dar ve çıkan derslerin aldatıcı olması tehlikesini doğurur. Fiziksel alanın hiç değişmeyen bir faktörü, vasıtaların ve şartların sürekli olarak değişir olmalarıdır.

Buna karşılık, tehlike karşısında gösterdikleri tepki bakımından insanlar huyca birbirlerinden çok az farklıdır. Kimi insan ya soyun yahut çevre veya eğitimin etkisiyle, başkalarına oranla, tehlikeye karşı daha az hassastır. Fakat bu başkalık, sadece derece bakımından olup, temelde değildir. Durum ve çalışmamız ne kadar bölgesel olursa, böyle bir farkın derecesi de o kadar şaşırtıcı ve az hesaplanabilir bir nitelik gösterir. Bu da herhangi bir durum karşısında gösterilecek direnişin tam olarak hesaplanmasına engel olabilir. Fakat baskına uğranıldığı takdirde, hazırlıklı bulunuşa oranla direnişin daha az olacağı hükmünü zayıflatmaz. Bundan başka, direnme gücü, yorgun ve aç olunduğu zaman, dinlenmiş ve tok oluşa göre daha azdır. Psikolojik inceleme ne kadar geniş olursa, bundan çıkarılacak sonuçlar da o kadar iyi bir temel oluşturur.

Psikolojinin fizik üzerindeki üstünlüğü ve daha devamlı oluşu, herhangi bir savaş teorisi temelinin mümkün olduğu kadar geniş olması sonucunu ortaya koymaktadır. Bütün sa-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

aş tarihi üzerinde geniş bir bilgiye dayanmadıkça, sadece bir eferin yoğun bir şekilde incelenmesinin bizi yanlışlıklara sürüklemesi muhtemeldir. Fakat özel bir sorunu, ayrı dönemlere ve değişik koşullar altındaki birkaç veya daha çok durum çerçevesinde izlemek gibi özel bir amaç güdülebilir. Bu takdirde, bu sorunu herhangi bir savaş teorisini bütünleyecek bir unsur olarak dikkate almak için bir neden var demektir.

Bu kitapta ortaya konan tez de, böyle "geniş çaplı" bir incelemenin ürünü olmuştur. Gerçekte bu tez, "Encyclopedia Britannica"nın askerî yazarı olarak üzerime aldığım görevle ilişkili bazı büyük sorunların bir araya getirilmiş sonucu şeklinde tanımlanabilir. Çünkü, kapıldığım eğilime uyarak, daha önceleri askerî tarihin çeşitli dönemleri üzerinde araştırmada bulunmakla beraber, Ansiklopedi'nin askerî yazarlık görevi beni bütün çağları kapsayan genel bir inceleme yapmaya zorlamıştır. Bir araştırmacı, hatta isterseniz bir turist diyelim, hiç olmazsa geniş bir görüş açısına sahiptir. Dolayısıyla, önündeki arazinin genel panoramasını kavrayabilir. Buna karşılık bir madenci, ancak kendi maden damarını tanır.

Bu inceleme sırasında bende beliren bir izlenim, gittikçe güçlenmiştir. Bunu şöylece belirlemek mümkündür: Uygulanan tutum, bunu karşılamak zorunda olan düşmanı hazırlıksız yakalamayı sağlamak üzere dolaylı bir nitelik taşımadıkça, çağlar boyunca süregelen savaşlarda kesin sonuçlara ulaşmak pek az mümkün olmuştur. Dolaylılık, genel olarak fiziksel ve daima psikolojik olmuştur. Stratejide en dolaşık yol, çok kez hedefe ulaşmada kullanılan en kısa yoldur.

Tarihi örneklere göre, şu ders gittikçe daha açık bir nitelik kazanmıştır: İnsanın, tasarladığı amaca veya güttüğü maddi hedefe ulaşmak üzere, düşman tarafından "normal olarak beklenen bir hareket tarzı" çerçevesinde dolaysız bir tutum uygulaması, olumsuz sonuçlar vermeye mahkûmdur. Bunun nedeni, Napolyon'un "Moral, maddi unsurlardan üçe bir oranında üstündür" özlü sözünde canlı bir biçimde dile getirilmiştir. Bu husus, bilimsel bir biçimde şöyle söylenebilir: Düşman bir kuvvet veya memleketin dış görünüşe göre gücü, sa-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

hip olduğu insan kaynağına ve öteki imkânlarına bağlıdır. Bununla beraber bu faktörler, esas olarak emir ve komuta, moral ve ikmal konularındaki kararlılığa dayanır.

"Normal olarak beklenen bir hareket tarzı"na göre davranmak, düşmanın dengesini sağlamlaştırır ve böylece, direniş gücünü artırır. Güreşte olduğu gibi, savaşta da ayakları üzerinde duruşunu gevşetmeden ve kendi dengesini bozarak düşmanı fırlatmaya çalışmak, bu harekete yeltenen kimse üzerindeki etkili baskıyı ölçüsüz oranda artırır; dolayısıyla bu kimsenin kendiliğinden bitkin düşmesine neden olur. Böyle bir metotla başarı kazanmak, bir alanda ancak büyük bir kuvvet üstünlüğü sayesinde mümkün olur. Fakat, bu durumda bile, kesin sonuç alınması şüpheye düşer. Seferlerin pek çoğunda düşmanın psikolojik ve fiziksel dengesinin altüst edilmesi, onu yenme yolunda girişilen başarılı bir hareket için hayati bir başlangıç oluşturmuştur.

Bu altüst oluş, ister amaçlı ister rastlantısal olsun, stratejik bakımdan dolaylı bir tutum sonucu ortaya çıkmıştır. Bu tutum, analizlerden anlaşıldığına göre, türlü biçimler alabilir. Bu konu ile ilgili olarak, General Camon'un yapmış olduğu araştırmalar sonucu, savaşı sevk ve idarede Napolyon'un değişmez hedef ve başlıca metot olarak *"düşmanın gerilerinde manevra"* prensibini uyguladığı anlaşılmıştır. Dolaylı tutum stratejisi, daha geniş çapta olmak üzere bu manevrayı kapsar. Camon, her şeyden önce zaman, saha ulaştırma ev haberleşme faktörlerini kapsayan lojistik faaliyetlerle ilgilenmiştir. Bununla beraber, psikolojik hareket arasında, bunların düşman gerisine karşı girişilen bir manevra ile ilgili hiçbir dış benzerlikleri olmamasına karşın, önemli bir ilişki vardır. Ancak, bu harekâtın hiçbiri daha az kesin sonuçlu değildir; ayrıca, bunların her biri de "dolaylı tutum stratejisi"nin hayati birer örneğini teşkil etmektedir.

Bu ilişkiyi izlemek ve harekâtın karakterini tayin etmek için, sayısal kuvvet durumuyla ikmal ve ulaştırma statüsünü ayrıntılarıyla bir kâğıda sıralamak gerekmez. Bizim bu konudaki ilgimize gelince; bu, sadece geniş bir olaylar dizisindeki

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rihi sonuçlar ve bunlara götüren lojistik veya psikolojik ha-
ketler bakımındandır.

Tabiatta, ölçü ve zamanca geniş çapta değişen koşullar al-
nda olmak üzere, esas olarak birbirine benzeyen hareketle-
eğer birbirine benzeyen sonuçlar izliyorsa, ortada doğal ola-
ık ortak bir sebep bulunduğu sonucunu çıkarabileceğimiz
nemli bir bağlantı var demektir. Buna göre, koşullar ne ka-
ar geniş ölçüde değişirse, çıkarılan bu sonuç da o kadar sağ-
ım olur.

Savaş üzerine yapılacak geniş çaplı bir incelemenin objek-
f değeri, yeni ve doğru doktrinin araştırılması bakımından,
ir sınırlamaya bağlı değildir. Herhangi bir savaş teorisi için
eniş ölçüde bir inceleme yapılması ne derece gerekli bir te-
nelse, bu, kendi görüş ve hükümlerini geliştirme amacını gü-
en herhangi bir askerî araştırmacı için de aynı ölçüde zorun-
udur. Aksi takdirde, bu araştırmacının savaş bilgisi, sivri bir
epe üzerinde güvenilmez bir biçimde dengelenen tersine
evrilmiş bir piramide benzer.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

YUNAN SAVAŞLARI
EPAMİNONDAS, PHILIP VE İSKENDER

Bir inceleme için en doğal hareket noktası, Avrupa tarihinde ilk "Büyük Savaş"ı teşkil eden Büyük Pers Savaşı'dır. Hiç şüphesiz stratejinin başlangıç döneminde bulunduğu bir çağdan, büyük ölçüde bir yol gösterici nitelik bekleyemeyiz. Bununla beraber, Maraton (Marathon) adı da, bütün tarih okurlarının kafalarına ve hayallerine, bir daha silinmemek üzere, çok derin bir biçimde damgasını vurmuştur. Bu etki, Yunanlıların hayallerinde çok daha derin izler bırakmıştır. Bu nedenle, bu olayın önemi, daha sonraki çağlarda Yunanlılar tarafından ve bunların aracılığıyla Avrupalılarca, mübalağalı bir niteliğe bürünmüştür. Bununla beraber, bu olayın öneminin hak ettiği seviyeye indirilmesiyle, stratejik önemi de artmıştır.

MÖ 490 yılındaki İran istilası, Darius (Dacios)'un gözünde küçük devletler olan Eretria ve Atina'ya kendi işleriyle uğraşmalarını hatırlatmak ve Persler Anadolu'daki Yunanlı uyruklarını kışkırtmaktan çekinmelerini öğretmek için girişilmiş nispeten ufak çaplı bir seferdi. Bu harekât sırasında Eretria tah-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

p edilmiş ve burada oturanlar, Basra körfezi dolaylarına ye-
den yerleştirilmek üzere sürülmüştür. Bundan sonra sıra Ati-
a'ya gelmişti. Burada, aşırı demokratik partinin, muhafaza-
âr partiye karşı yapılacak Pers müdahalesine yardım etmek
:in beklediği biliniyordu. Persler, doğruca Atina'ya ilerlemek
erine, bunun 24 mil kuzeydoğusundaki Maraton'da karaya
ıkmışlardır. Bu yolla Atina ordusunu kendilerine doğru çek-
ıeyi ve böylece, Atina'daki taraftarlarının iktidarı ele geçirme-
erini kolaylaştırmayı hesaplıyorlardı. Buna karşılık, şehre doğ-
udan doğruya bir taarruz, orada böyle bir ayaklanmayı önle-
ecek, belki de bu kuvvet kendilerine karşı kullanılacaktı.
Bundan başka, hal ne olursa olsun, Persler bir kuşatmanın
güçlüğü ile de karşı karşıya kalacaklardı.

Perslerin hesabı bu idiyse, düşündükleri yemleme başarılı
oldu denebilir. Çünkü, Atina ordusu, Perslerle karşılaşmak
üzere Maraton'a yürümüş; bu sırada Persler uygulamakta ol-
dukları stratejik planın daha sonraki safhasını yürütmeye ko-
yulmuşlardır. Buna göre, bir örtme kuvvetinin korunma per-
desi altında Pers ordusunun geri kalanı, Faleron (Phalerum)
çevresine giderek orada karaya çıkmak ve himayeden yoksun
Atina'ya saldırmak üzere, tekrar gemilere bindirilmiştir. Çeşit-
li nedenler yüzünden yanlış uygulanmasına rağmen, bu stra-
tejik tasarının kapsadığı incelik dikkate değer bir niteliktedir.

Atinalılar, Miltiades'in enerjik davranışı sayesinde, gecik-
meksizin Pers örtme kuvvetine saldırarak tek şanslarını kul-
lanmışlardır. Yunanlıların Perslere karşı daima en önemli var-
lıklarını teşkil eden daha üstün nitelikteki zırhları ve daha
uzun mızrakları, zaferin kendilerinde kalmasına yardımcı ol-
muştur. Fakat, buradaki savaş, vatanseverlikle dolu menkıbe-
lerin belirttiğinden daha zorluklarla kazanılmış ve Pers örtme
kuvvetlerinin büyük kısmı zarar görmeden kaçarak gemilere
sığınmıştır. Bununla beraber, Atinalılar, yine de takdire değer
büyük bir enerji göstererek, hızla tekrar şehirlerine yürümüş-
lerdir. Bu hızlı ilerleyiş, isyancı partinin ağır davranışı ile bir
araya gelince, Atinalıların kuruluşunu sağlamıştır. Çünkü, Yu-
nan ordusunun Atina'ya vardığını ve kuşatmanın artık kaçınıl-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

maz olduğunu gören Persler, sadece cezalandırıcı bir nitelik taşıyan amaçlarına ulaşmak için büyük bir kaybı göze almayarak, gemilerini Asya'ya dönmek üzere harekete geçirmişlerdir.

Maraton Muharebesinden, Perslerin daha büyük başka bir teşebbüse girişmelerine kadar on yıl geçmiştir. Fakat Yunanlılar, bu ilk uyarıdan yararlanmak hususunda çok ağır davranmışlardır. Bu nedenle Atinalılar ancak MÖ 487 yılında donanmalarını büyültmeye başlamışlardır. Halbuki bu donanma, Perslerin ara kuvvetlerindeki üstünlüğünü karşılamak bakımından, hayati faktörü teşkil ediyordu. Bu arada, hiçbir tereddüte kapılmadan, denebilir ki, Mısır'aki bir ayaklanma Yunanistan ve Avurupa'yı kurtarmaya yaramıştır. Çünkü o çağın Pers Hükümdar'ları arasında en değerlisi olan Darius'un ölümü kadar, Mısır'daki bu ayaklanma da Perslerin dikkatini kendi üzerinde toplamıştı.

Tehlike, bu kez çok daha büyük ölçüde olmak üzere MÖ 481 yılında kendini gösterdiği zaman, durumun pek ciddi oluşu yalnız Yunan partileri ve devletleri arasındaki düşmanlıkları ortadan kaldırmakla kalmamış fakat amacına ulaşmak isteyen Xerxes'i (Serhas) da dolaysız bir tutum uygulamaya zorlamıştır. Çünkü Pers ordusu, deniz araçları ile taşınamayacak kadar büyüktü. Bu nedenle, kara yollarını izlemesi zorunlu idi. Ayrıca, ordunun bu büyüklüğü, kendi kendisini ikmale de imkân vermiyordu. Bu yüzden, ordunun ikmal amacıyla donanmanın kullanılması gerekliydi. Dolayısıyla, ordu kıyıya, donanma ise orduya bağlı bulunuyordu. Böylece, bunların her biri, sanki bacaklarından bağlı bir haldeydi. Bunun doğal bir sonucu olarak, Yunanlılar, düşmanın yapmak zorunda olduğu hareketi emniyetle tahmin edebilirlerdi. Çünkü, İranlılar, bunun dışında davranabilecek güçte değillerdi.

Memleketlerinin arazi yapısı dolayısıyla Yunanlılar, düşmanın beklenen yaklaşma istikametlerini tıkayabilecek nitelikte ve birbiri gerisinde bulanan savunma kesimlerinden yararlanabilecek durumdaydılar. Grundy'nin belirttiği gibi, Yunanlılar'ın kendi aralarında menfaat ve fikir ayrılıkları bulunmasaydı "İstilacıların Termopil'in (Thermopyhae, Termopila) güneyi-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ahip olmaları hiçbir şekilde olası değildi." Savaş tarihi, bu kât, dolayısıyla, gerçekten ölümsüz bir menkıbe kazanır. Bu sırada, Pers donanmasını Salamis'te yenmek sure, istilayı bir daha toparlanamaz şekilde bozmak işi Yunan anmasına düşmüştür. Bu sırada, Xerxes ve Pers ordusu, donanmasının yok edilişini ümitsizce seyretmişlerdir. kü, burada yok olan şey sadece kendi donanmaları değil, zamanda ve daha hayati bir önemde olmak üzere, kendi al kaynaklarıydı.

u kesin sonuçla deniz muharebesinin kazanılması fırsatıolaylı tutumun bir türü olarak gösterebilecek bir hilenin rlığına dikkat çekmekte fayda vardır. Bu hile, Yunan donmasının teslim olmaya hazır olduğunu Xerxes'a bildiren istokles'in mesajıdır. Bu aldatma, Pers filosunu sayı üstğünden yararlanamayacak bir duruma sokacak şekilde boğaza çekmek suretiyle, çok etkili olmuştur. O zamana ır bilinen hususlar, bu mesajın mantıki olduğu izlenimini niştir. Çünkü gerçekte Temistokles'in mesajının ilham ağı, müttefik Peloponnes komutanlarının ileri sürdükleri olmuştur. Bu komutanlar, savaş konseyinde, Peloponnes anmasının Salamis'ten çekilmesini teklif etmişlerdi. Böy. Atina donanmasının savaşta yalnız kalması veya Perslçık denizde sayı üstünlüklerini kullanma şansının verilmebi bir durum ortaya çıkıyordu. Bu durum ise Temistokles'i utuyordu. Dolayısıyla, Temistokles'in mesajı bir gerçek taşımaktaydı.

te yandan, Xerxes'ın savaşmak hususundaki ihtiraslı tuına karşı çıkan, sadece tek bir ses yükselmiştir. Bu, deler kraliçesi Halikarnaslı Artemis'in sesiydi. Artemis, doğn doğruya bir hücumdan kaçmayı, bunun yerine, Peloıes'e karşı girişilecek bir harekâtta Pers ordusu ile işbirliıpmayı öngören başka plan teklif etmişti. Artemis'in düesine göre, böyle bir tehdit karşısında, Peloponneslilere eniz kuvveti kendi memleketine dönecek ve böylece, Yudonanmasının bölünmesi sağlanmış olacaktı. Artemis'in ahmini, görünüşe göre, Temistokles'in kaygısı ile de doğ-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rahtey.org

rulanmaktadır. Çünkü, taaruza bir hazırlık olmak üzere, Pers kadırgaları körfezden çıkış noktalarını tıkamasalardı Peloponnes gemileri bir çekilme hareketine hemen ertesi sabah girişeceklerdi.

Başlayan Pers taaruzu, savunan tarafın bir yemleme olarak uyguladığı çekilme hareketi karşısında dengesini yitirmiş ve duran saldıranların zararına, öldürücü bir niteliğe bürünmüştür. Çünkü, taaruz eden taraf dar boğazdan ilerlerken, Yunan kadırgaları geri çekilmektedir. Bunun üzerine Pers kadırgıları, kürek hızını arttırmışlar; bunun sonucunda ise, kalabalık bir yığın haline gelmişler ve durumdan yararlanan Yunan kadırgalarının her iki yandan açtıkları karşı ateşlerle ümitsiz bir duruma düşmüşlerdir.

Bu olayı izleyen yetmiş yıl içinde, Persleri, Yunanistan'a karşı başka bir sataşmadan alıkoyan başlıca faktörlerden biri, görünüşe göre, Atina'nın Pers ulaştırma hatlarını etkileyebilecek bir dolaylı tutum uygulayabilme gücü olmuştur. Nitekim bu kanaat, Atina donanmasının Syracuse (Sirakuzai)'da yok edilmesinden sonra Perslerin müdahale hareketlerine tekrar başlamaları ile doğrulanmıştır. Tarihsel yönden dikkate değer bir husus, dolaylı bir tutumun gerektirdiği stratejik hareket kabiliyetinin kara savaşlarından çok daha önce deniz harekâtında düşünülmüş ve uygulanmış olmasıdır. Bunun normal nedeni, orduların gelişme dönemlerinin ancak son safhasında kendi ikmalleri bakımından "ulaştırma hatları"na dayanmaya başlamalarıdır.

Salamis zaferinin soncu olarak Pers tehlikesinin ortadan kalkması, Atina'nın Yunanistan işlerinde üstün bir statüye yükselmesini sağlamıştır. Fakat bu üstünlük, Peloponnes Savaşı (MÖ 431- 404) ile sona ermiştir. 27 yıllık bir savaş halinde geçen bu dengesiz sürenin ve bunun sadece çarpışanlar için değil, taraf tutmayan talihsiz milletler bakımından da korkunç bir nitelik taşıyan yükünün nedeni, her iki tarafın sık sık sürüklendiği kaypak ve çoğu kez amaçsız stratejiye bağlanabilir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

safhada Isparta (Sparta) ve müttefikleri, Attika (Attin dolaysız bir şekilde istilasına teşebbüs etmişlerdir. Fa'erikles'in savaş politikası karşısında, istediklerini yapaşlardır. Perikles'in bu savaş siyaseti, üstün Atina donanıı kullanarak, yapılacak öldürücü akınlarla düşmanının ;ini yıpratmak fakat buna karşılık karada muharebeye gimekti.

erikles Stratejisi" sözü, daha sonraki bir dönemde ortaya "Fabian Stratejisi" terimi gibi çok yaygındır. Bununla be. böyle bir terim, savaşta izlenen hareket tarzının önemialtır ve karıştırır. Açıklıkla belirtmek istenen bir düşünce ıiçbir tereddüte yer bırakmayacak kesin bir terimin varlı; önemlidir. "Strateji" teriminin en iyi kullanılış şekli, asuvvetin fiilen sevk ve idaresi demek olan "komutanlık" ün ifade ettiği gerçek anlamın dışına çıkmamalıdır. Bu ı, stratejinin kullanılışını ekonomik, politik ve pisikolojik klarla birleştiren politikadan ayrıdır. Böyle bir politika, jinin daha üst seviyede uygulanışıyla ilgilidir. Bu amaca ak için ise, "yüksek strateji" terimi bulunmuştur.

ikles planı, bir kararı gerçekleştirmek için düşmanın ;sini bozma amacını güden dolaylı tutum stratejisinin akbir yüksek stratejiydi. Bu planın amacı, düşmanı güttüğü ıdı gerçekleştiremeyeceğine inandırmak için, onun direazar azar tüketmekti. Fakat, Atinalılar hesabına bir taliholarak, yurda dışarıdan sızan bir veba salgını, bu moral onomik yıpratma seferinde terazinin kefesini kendileri:yhine çevirmiştir. Bunun sonucu olarak, Perikles strateendi yerini, MÖ 426 yılında Kleon (Cleon) ve Demosthedolaysız taaruz stratejisine bırakmıştır. Bu son strateji, alanda kazandığı bazı parlak başarılara rağmen, daha kayıplara neden olmuş; buna karşılık, daha iyi bir soa sağlamamıştır. Daha sonra, MÖ 424 kışının başlangıIsparta'nın en kudretli askeri olan Brasidas, Atinalıların fedakârlıklar karşılığı kazanmış oldukları bütün avansilip süpürmüştür. Brasidas, bunu düşman gücünün si yerine kökünü yönelen stratejik bir hareketle başar-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ceteuvuru

mıştır. Bu amaçla, Atina'ya çarpmaksızın, Yunanistan boyunca kuzeye doğru hızla ilerlemiş; çok yerinde bir deyimle "Atina imparatorluğunun en zayıf noktası" olarak nitelenen ve Atina'nın egemenliğinde bulunan Halkidikya (Chalcidice, Halkidike)'ya saldırmıştır. Atina'ya baş kaldıracak bütün şehirlere özgürlük ve koruma vaatleriyle birlikte yürüttüğü bir askerî harekât sonucu, Halkidkya'da Atinalıların egemenliğini öyle sarsmıştır ki, Atinalılar asıl kuvvetlerini merkeze çekmek zorunda kalmışlardır. Fakat, Amphipolis'te acı bir yenilgiye uğramaktan kurtulamamışlardır. Isparta'nın zaferi gerçekleştiği anda Brasidas'ın ölmüş olmasına rağmen, Atinalılar, kendi zararlarına da olsa, Isparta ile bir barış antlaşması yapmaktan ancak sevinç duymuşlardır.

Bu sözde barışı izleyen yıllarda, Atinalıların birbiri ardından giriştikleri seferler, Halkidikya'da kaybettikleri egemenliği yeniden elde etmek yolunda başarıya ulaşmamıştır. Bundan sonra Atinalılar, son bir taaruz çaresi olarak, Sicilya'nın kilit noktası Syracuse'ya karşı bir sefere girişmişlerdir. Burası, genel olarak Isparta'ya ve Peloponnes'e denizdeki bu hareket, düşmanın gerçek müttefiklerine değil, daha ziyade iş ortaklarına yöneldiği için vurucu bir etkiden yoksundu. Bu yüzden bu tutum, düşman kuvvetlerinin dikkatini başka yöne çekmek yerine, düşman tarafa taze kuvvetler katılmasına neden olmuştur.

Bundan başka, uygulama sırasında hemen hemen hiç görülmemiş derecede bir dizi yanlışlık yapılmamış olsaydı, bir başarının sağlayacağı moral ve ekonomik sonuçlar savaşın bütün dengesini pekâlâ değiştirebilirdi. Atinalıların planını yapan Alkibiades, siyasi düşmanlarının entrikaları sonucu birleşik komutanlık görevinden geri çağrılması üzerine, ilâhlara hakaret ettiği iddiası ile yargılanıp kesinlikle ölüm cezasına çarptırılmak için Atina'ya dönmektense, Isparta'ya kaçmayı tercih etmiş; orada kendi planının nasıl başarısızlığa uğratılacağı hakkında Isparta'lılara bilgi vermiştir. Bu plana inatçı bir şekilde karşı olan Nikias (Nicias), onu uygulamak üzere komutanlığa getirilmiş, fakat gidirilmesi imkânsız aptallığı ile, bu planı acı bir başarısızlığa sürüklemiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ordusunu Syracuse'da kaybeden Atina, bu kez donanmasını kullanmak suretiyle kendisini korumuştur. Dokuz yıl süren deniz savaşı sonucunda Atina, yalnız avantajlı bir barışa erişmekle kalmamış, imparatorluğunu yeniden kurma umuduna bile kapılmıştır. Bununla beraber, Atina'nın bu umutları, MÖ 405 yılında Ispartalı amiral Lisandros (Lysander) tarafından dramatik bir biçimde kırılmıştır. *Cambridge İlkçağ Tarihi*'ndeki kayda göre, "Amiral'in sefer planı, çarpışmaktan kaçınmak ve imparatorluğun en hassas bölgelerine taaruz ederek Atinalıları sadece kendi adalarında bırakmaktı." Buradaki ilk cümleyi doğru saymak güçtür. Çünkü, Amiral'in planı, savaşmaktan kaçınmaktan ziyade, dolaylı bir tutum uygulamaktı. Böylece, ortamın zamanca ve yerce kendi yararına olması fırsatını elde edebilecekti. Amiral Lisandros, ustalık ve gizlilikle uygulanan gemi seyir değişiklikleri sonucu, Çanakkale Boğazı girişine ulaşmış ve burada, Atina'ya buğday taşımakta olan Pontk gemilerini beklemeye koyulmuştur. "Atina'nın buğday ikmali hayati bir mesele olduğundan", bunu güven altına almak için Atinalı komutanlar, 180 parçalık donanmalarının bütünü ile, acele harekete geçmişlerdir. Lisandros'u savaşa zorlamak için, Atinalılar birbiri ardı sıra dört gün boş yere uğraşmışlardır. Bu sırada, Lisandros, Yunanlılara kendisinin kapana sıkıştırıldığı fikrini vermek için, onları cesaretlendirecek bir çareye başvurmuştur. Böylece Yunanlılar, yeniden ikmalleri bakımından emin bir liman ola Sestos'a çekilmek yerine, Aigospotamoi (Aegospotamoi: Cumalıdere civarı)'de bulunan Lisandros'un karşısında, boğaz dışında açıkta durmuşlardır. Beşinci gün, tayfaların çoğunun yiyecek maddeleri almak için kıyıya gittikleri sırada, Lisandros derhal yerinden çıkmış ve tek mermi atmaksızın Yunan filosonu ele geçirmiştir. Böylece, "savaşların en uzununu, sadece bir saat içinde, sona erdirmiştir."

Bu 27 yıllık savaşımada uygulanan birçok dolaysız tutum denemeleri başarısızlığa uğramıştır. Çünkü bundan zarar görenler, daha çok bu tutumu uygulayanlar olmuştur. Buna göre terazinin kefeleri, Brasidas'ın Halkidikya'nın teşkil ettiği "kök"e yönelen hareketiyle, kesin olarak Atina'nın zararına

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dönmüştür. Halbuki, Alkibiades'in dolaylı tutum plan sayesinde, kayıpları geri alma bakımından en sağlam temele dayanan umutlar yeniden canlanmıştı. Yüksek strateji alanında düzenlenen bu tutum, Isparta'nın ekonomik bakımdan kökünü teşkil eden Sicilya'ya yönelmişti. Yeni bir on yıllık sürenin geçmesinden sonra taktik alanda dolaylı bir tutumun, parlak bir örneği denizlerde uygulanmıştır. Gerçekte bu da, yüksek strateji alanında yeni bir dolaylı tutumun sonucu olmuştur. Çünkü, dikkate değer bir nokta olmak üzere işaret edelim ki, kesin sonuç sağlayan fırsat, Atinalıların, "ulusal" ulaştırma hatlarını tehdit ederek yaratılmıştır. Lisandros, ekonomik bir hedefe yönelmek suretiyle, hiç olmazsa Yunanlıların kuvvetini kurutmayı umabilirdi. Zira, meydana gelecek korku ve şiddetli öfke dolayısıyla, baskın yaratarak şartları sağlayabilecek ve bunun sonucu olarak da çabuk bir askerî başarı kazanabilecek güçte bulunuyordu.

Atina imparatorluğunun yıkılmasından sonra Yunan tarihine başlayan diğer safha, Yunanistan liderliğini Isparta'nın kendi üzerine almasıdır. Burada şöyle bir sorusormanın sırası gelmiştir: Bundan sonra Ispartanın üstünlüğünü sona erdiren kesin faktör neydi? Bunun cevabı şudur: Bir adam ve onun savaş bilim ve sanatına olan katkısı. Bu adam, Epaminondas'tı. Epaminondas'ın ortaya çıkışından hemen önceki yıllarda Thebai (Thebes), sonradan Fabius'un adı ile anılacak bir metot sayesinde, kendisini Ispartalıların egemenliğinden sıyırmıştı. Bu metot, yüksek strateji alanına dolaylı bir tutum olan, muharebeyi kabul etmemekti. Isparta orduları direniş görmeksizin Boeotia içerilerinde ilerlerken, Thebaililer sadece, bir kaçınma stratejisi olan bu metodu uygulamışlardır, bu sayede seçme bir profesyonel ordu kurmak için zaman kazanmışlardır. Kutsal Topluluk adı ile ün yapan bu kuvvet, sonradan kurulacak kuvvetlerin öncüsünü olmuştur. Ayrıca bu topluluk, ayaklanmanın yayılması ve Atina'yı karadan gelecek baskıdan kurtararak, onun enerji ve insan gücünü donanmanın yeniden meydana getirilmesi yolunda kullanması için zaman ve fırsat da kazandırmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ordusunu Syracuse'da kaybeden Atina, bu kez donanmasını kullanmak suretiyle kendisini korumuştur. Dokuz yıl süren deniz savaşı sonucunda Atina, yalnız avantajlı bir barışa erişmekle kalmamış, imparatorluğunu yeniden kurma umuduna ile kapılmıştır. Bununla beraber, Atina'nın bu umutları, MÖ 05 yılında Ispartalı amiral Lisandros (Lysander) tarafından ramatik bir biçimde kırılmıştır. *Cambridge İlkçağ Tarihi*'ndeki ayda göre, "Amiral'in sefer planı, çarpışmaktan kaçınmak ve mparatorluğun en hassas bölgelerine taaruz ederek Atinalıları adece kendi adalarında bırakmaktı." Buradaki ilk cümleyi oğru saymak güçtür. Çünkü, Amiral'in planı, savaşmaktan kaınmaktan ziyade, dolaylı bir tutum uygulamaktı. Böylece, oramın zamanca ve yerce kendi yararına olması fırsatını elde debilecekti. Amiral Lisandros, ustalık ve gizlilikle uygulanan emi seyir değişiklikleri sonucu, Çanakkale Boğazı girişine laşmış ve burada, Atina'ya buğday taşımakta olan Pontk geilerini beklemeye koyulmuştur. "Atina'nın buğday ikmali haati bir mesele olduğundan", bunu güven altına almak için Atialı komutanlar, 180 parçalık donanmalarının bütünü ile, acee harekete geçmişlerdir. Lisandros'u savaşa zorlamak için, tinalılar birbiri ardı sıra dört gün boş yere uğraşmışlardır. Bu ırada, Lisandros, Yunanlılara kendisinin kapana sıkıştırıldığı ikrini vermek için, onları cesaretlendirecek bir çareye başvurnuştur. Böylece Yunanlılar, yeniden ikmalleri bakımından min bir liman ola Sestos'a çekilmek yerine, Aigospotamoi Aegospotamoi: Cumalıdere civarı)'de bulunan Lisandros'un arşısında, boğaz dışında açıkta durmuşlardır. Beşinci gün, ayfaların çoğunun yiyecek maddeleri almak için kıyıya gittikleri sırada, Lisandros derhal yerinden çıkmış ve tek mermi atnaksızın Yunan filosonu ele geçirmiştir. Böylece, "savaşların n uzununu, sadece bir saat içinde, sona erdirmiştir."

Bu 27 yıllık savaşında uygulanan birçok dolaysız tutum lenemeleri başarısızlığa uğramıştır. Çünkü bundan zarar göenler, daha çok bu tutumu uygulayanlar olmuştur. Buna göe terazinin kefeleri, Brasidas'ın Halkidikya'nın teşkil ettiği kök"e yönelen hareketiyle, kesin olarak Atina'nın zararına

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dönmüştür. Halbuki, Alkibiades'in dolaylı tutum plan sayesinde, kayıpları geri alma bakımından en sağlam temele dayanan umutlar yeniden canlanmıştı. Yüksek strateji alanında düzenlenen bu tutum, Isparta'nın ekonomik bakımdan kökünü teşkil eden Sicilya'ya yönelmişti. Yeni bir on yıllık sürenin geçmesinden sonra taktik alanda dolaylı bir tutumun, parlak bir örneği denizlerde uygulanmıştır. Gerçekte bu da, yüksek strateji alanında yeni bir dolaylı tutumun sonucu olmuştur. Çünkü, dikkate değer bir nokta olmak üzere işaret edelim ki, kesin sonuç sağlayan fırsat, Atinalıların, "ulusal" ulaştırma hatlarını tehdit ederek yaratılmıştır. Lisandros, ekonomik bir hedefe yönelmek suretiyle, hiç olmazsa Yunanlıların kuvvetini kurutmayı umabilirdi. Zira, meydana gelecek korku ve şiddetli öfke dolayısıyla, baskın yaratarak şartları sağlayabilecek ve bunun sonucu olarak da çabuk bir askerî başarı kazanabilecek güçte bulunuyordu.

Atina imparatorluğunun yıkılmasından sonra Yunan tarihine başlayan diğer safha, Yunanistan liderliğini Isparta'nın kendi üzerine almasıdır. Burada şöyle bir sorusormanın sırası gelmiştir: Bundan sonra Ispartanın üstünlüğünü sona erdiren kesin faktör neydi? Bunun cevabı şudur: Bir adam ve onun savaş bilim ve sanatına olan katkısı. Bu adam, Epaminondas'tı. Epaminondas'ın ortaya çıkışından hemen önceki yıllarda Thebai (Thebes), sonradan Fabius'un adı ile anılacak bir metot sayesinde, kendisini Ispartalıların egemenliğinden sıyırmıştı. Bu metot, yüksek strateji alanına dolaylı bir tutum olan, muharebeyi kabul etmemekti. Isparta orduları direniş görmeksizin Boeotia içerilerinde ilerlerken, Thebaililer sadece, bir kaçınma stratejisi olan bu metodu uygulamışlardır, bu sayede seçme bir profesyonel ordu kurmak için zaman kazanmışlardır. Kutsal Topluluk adı ile ün yapan bu kuvvet, sonradan kurulacak kuvvetlerin öncüsünü olmuştur. Ayrıca bu topluluk, ayaklanmanın yayılması ve Atina'yı karadan gelecek baskıdan kurtararak, onun enerji ve insan gücünü donanmanın yeniden meydana getirilmesi yolunda kullanması için zaman ve fırsat da kazandırmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Thebai'yi kapsayan Atina Konfederasyonu, MÖ 374 yılında sparta'nın avantajlı bir barış yapma arzusunda olduğunu anamıştır. Yapılan barış görüşmeleri Atina'nın bir deniz saldırısı üzünden kısa zamanda kesilmişse de, Atinalıların savaş soıucu yorgun düştükleri üç yıl sonra yeni bir barış konferansı oplanmıştır. Isparta, savaş alanında kaybettiklerinin çoğunu oplantı masasında yeniden elde etmiş ve Thebai'yi müttefikerinden ayırmayı da başarmıştır. Bu başarıdan sonra Isparta, am anlamıyla Thebai'yi ezmeye koyulmuştur. Fakat MÖ 71 yıında Boeotia'ya, ilerlerken, geleneksel olarak nitelik ve fiili olarak sayı bakımından üstün olan Isparta ordusu (6000'e karşı 10000 kişi), Epaminondas komutasında yeniden organize edilen Thebai ordusu tarafından Leuctra'da kesin bir yenilgiye uğratılmıştır.

Epaminondas, yalnız yüzlerce yıllık denemelerin ortaya koyduğu taktik metotlardan ayrılmakla kalmamış, aynı zamanda taktik, strateji ve yüksek strateji üzerinde, daha sonra gelecek üstün yetenekli komutanların geliştirecekleri temel prensipler de koymuştur. Onun kuruluş tabloları, ya uzun süre yaşamış ya da yeni yapılacak teşkilâta esas olarak alınmışlır. Frederick'in ün kazandırdığı, taktik alandaki "eğik (oblique) düzen" sistemi, Epaminondas metodunun sadece pek az değiştirilmiş bir şekliydi. Epaminondas, alışılmışı Leuctra'da tersine çevirerek, askerlerinin yalnız en iyilerini değil bununla birlikte çoğunu da sol kanada koymuş, daha sonra, zayıf merkez ve sağ kanadını olduğu yerde tutarak, düşmanının bir kanadına (burada düşmanın iradesinin sembolü olan komutan bulunuyordu) karşı ezici bir üstünlük sağlamıştır.

Epaminondas, Leuctra'dan bir yıl sonra, yeni oluşturulan Arkadya (Arcadia) Birliği kuvvetlerine, bunların Isparta'nın öz topraklarına ilerleyişleri sırasında, komuta etmiştir. O zamana kadar Isparta'nın söz götürmez egemenliği altında bulunan Peleponnes yarımadası içlerine yapılan bu yürüyüş, çok yönlü bir dolaylı tutum olarak, seçkin bir nitelik taşır. Bu ilerleme, düşman kuvvetlerinin ve yönetiminin dikkatini dağıtmak için birbirlerinden ayrı fakat aynı hedefe yönelmiş üç yürüyüş ko-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi https://kantey.org

lu halinde, kış ortasında yapılmıştır. Sadece bu düzen bile, eski zamanlar veya Napolyon öncesi savaşları için, seçkin bir örnek sayılacak değerdedir. Epaminondas, bundan başka, yine daha derin bir stratejik görüşle, kuvvetlerini Caryae'de birleştirdikten sonra, başkenti dolaşarak geçmiş ve arka bölgelerde ilerlemiştir. Bu hareket, istila kuvveti bakımından, Helotları ve ayaklanmış diğer unsurlardan ibaret büyük kitleleri kendi bünyesine katmak gibi iyi hesaplanmış başka bir avantaj da sağlamıştır. Bununla beraber Ispartalılar, hemen özgürlük vereceklerini vaat ederek, bu tehlikeli iç hareketi durdurmayı başarmışlardır. Isparta'ya Peloponnes müttefiklerinden gönderilen kuvvetli takviye birliklerinin vaktinde varışı, şehrin direniş göstermeksizin düşmesi ihtimalini önlemiştir.

Bunun üzerine Epaminondas, Ispartalıları ortaya çıkmaya kandıramayacağını ve uzun sürecek bir kuşatmanın da çeşitli unsurlardan kurulu kendi kuvvetlerini eriteceğini kısa zamanda anlamıştır. Bu nedenle, körleşmiş stratejik metodu bir kenara atarak daha ince bir yöntemi, yani dolaylı tutum niteliğinde bir yüksek strateji metodunu uygulamıştır. Mesenya (Messenia)'nın tâbi kalesi olan İtome (Ithome) dağında yeni bir Mesenya Devleti'nin başkenti olarak bir şehir (Mesene) kurmuştur. Epaminondas, kendisine katılmış olan bütün isyancı unsurları bu şehre yerleştirmiş ve bu arada, istila sırasında elde ettiği ganimetleri yeni Mesenya Devleti'nin gelir kaynağı olarak kullanmıştır. Burası, Isparta'ya karşı, Güney Yunanistan'da bir kontrol ve denge unsuru niteliğindeydi. Bu nedenle Isparta, arazisinin yarısını ve halkının yarısından çoğunu kaybetmiştir. Ayrıca, daha ileri bir kontrol tedbiri olmak üzere, Epaminondas'ın Arkadya'da Megalopolis'i kurması sonucu, Isparta hem politik yönden hem de bir dizi kaleler yüzünden, kuşatılmış duruma düşmüştür. Böylece, Isparta'nın askerî alandaki üstünlüğünün ekonomik kökleri kesilmiştir. Epaminondas, ancak birkaç ay süren bir seferden sonra Peloponnes'ten ayrıldığı zaman, herhangi bir sahra muharebesi kazanmış değildi; fakat uyguladığı yüksek strateji, Isparta iktidarının temellerini kesin şekilde sarsmıştı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi https://rantey.org

Bununla beraber, Thebai'deki politikacılar, imha edici bir askerî zafer arzulamışlar, Epaminondas'ın bu anlamda bir zafer kazanmamış olması yüzünden, hayal kırıklığına uğramışlardı. Bunun sonucunda, geçici bir süre için de olsa, Epaminondas değiştirilmiştir. Bunun üzerine Thebai demokrasisi, kendisine kazandırılmış olan üstünlüğü, kısa görüşlü bir siyaset ve yanlışlıklarla dolu bir diplomasi sonucu kaybetmiştir. Böylece, gittikçe artan bir kibir ve ihtirasa kapılarak minnettarlıklarını unutan Arkadyalı müttefiklerin eline, Thebai'nin liderliğine karşı itiraz fırsatı verilmiştir. Bunun üzerine, MÖ 362'de Thebai, iki hareket tarzı arasında bir tercih yapmak durumuna düşmüştür: Ya eski otoriesini zorla yeniden kazanmak ya da prestijini feda etmek. Thebaililer birinci hareket tarzını seçmişlerdir. Fakat, Arkadya'ya karşı harekete geçiş, Yunan devletlerinin yeniden iki düşman koalisyona bölünmelerine neden olmuştur. Thebai'nin şansına, kendilerinin ellerinde her an hizmete hazır Epaminondas'tan başka, bu üstün liderin uygulamış olduğu yüksek stratejinin meyveleri de vardı. Çünkü, Epaminondas'ın Mesene ve Megalopolis'i meydana getirişi, şimdi yalnız Isparta'nın kontrolü bakımından değil fakat bizzat Thebai için de denge sağlayıcı bir katkıda bulunmuş oluyordu.

Epaminondas, Peloponnes içlerine ilerleyerek, Tegea'da müttefik Peloponnes kuvvetleriyle birleşmiştir. Bu yolla Isparta kuvvetlerinin ve Thebai'ye karşı olan diğer devletlerin Mantinea'da toplanmış olan kuvvetlerinin arasına girmiş oluyordu. Ispartalılar, müttefikleriyle birleşmek üzere, dolaşık bir yol üzerinden ilerlemişlerdir. Bunun üzerine Epaminondas, çevik bir yürüyüş kolu ile, geceleyin bizzat Isparta üzerine ani bir hücuma girişmiştir. Fakat kaçak bir erin Ispartalıları vaktinde uyarması sonucu, Isparta kuvvetlerinin derhal şehre dönmeleri yüzünden, Epaminondas, bundan sonra, muharebe yolu ile bir sonuç almayı düşünmüş ve bu amaçla, Tegea'dan hareket ederek, saat camı biçimindeki bir vadi boyunca, 12 mil uzaklıkta olan Mantinea'ya doğru ilerlemiştir. Bu sırada düşman, bu vadinin bir mil genişliğindeki dar kesiminde kuvvetli bir mevzi tutmuş bulunuyordu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Epaminondas'ın bu ileri hareketiyle, strateji arasındaki sınır çizgisine gelmiş bulunuyoruz. Fakat burada gelişigüzel bir ayrım yapmak yanlış olur. Hele, Epaminondas'ın Mantinea zaferinin temel kaynaklarını onun düşmanla fiilen temas sağlayışındaki dolaylı tutum teşkil ettiğine göre, yapılacak bir ayrım daha da yanlış olacaktır. Burada Epaminondas, önce doğrudan doğruya düşman ordugâhına yürümüştür. Bunun üzerine düşman, beklediği normal hareket tarzı olan bu yaklaşma istikametini tıkamak için, muharebe düzeni almıştır. Fakat Epaminondas, düşmana birkaç mil kala, çıkıntı teşkil eden bir burun sırtın örtüsü altında, yürüyüş istikametini birdenbire sola doğru değiştirmiştir. Baskın etkisi yapan bu manevra, düşmanın sağ kanadını yandan tehdit eden bir durum almıştır. Epaminondas, düşmanın muhabere düzenini daha fazla bozmak için, sanki ordugâha geçiliyormuş gibi, birliklerinin silahlarını yere koydurmuş ve durmuştur. Bu aldatma hareketi başarılı olmuş ve düşman, eratın attan inmesine ve hayvanların eyer takımlarının çıkarılmasına izin vererek, muharebe düzenini gevşetme eğilimine kapılmıştır. Bu sırada Epaminondas, Leuctra'dakine benzer, ancak biraz daha geliştirmiş tedbirlerle, hafif teçhizatlı birliklerin örtüsü altında, kendi muharebe düzenini fiilen tamamlamak üzere bulunuyordu. Daha sonra, Thebai ordusu, bir işaret üzerine silahlarını almış ve hızla ilerlemiştir. Düşmanın dengesi daha önceden bozulmuş olduğu için zafer âdeta kazanılmış bulunduğundan, bu fırlayış sadece bir ilerleme şeklinde geçmiştir. Fakat, zafere ulaşıldığı an, Epaminondas da savaş alanında can vermiştir. Bununla beraber Epaminondas'ın kendi ölümüyle sağladığı bu son ders, beyni felce uğrayan bir ordu ve devletin en büyük hızla çöküşünü göstermesi bakımından, son derece dramatik ve inandırıcı bir delil oluşturur.

Bundan sonraki kesin sonuçlu harekât, yirmi yılı aşan bir süre sonra meydana gelmiştir. MÖ 338 yılında girişilen bu sefer, sağladığı çok önemli sonuçlar nedeniyle dikkate değer bir karakter taşır. Ayrıca, siyaset ve stratejinin birbirlerine nasıl yardım edebildiğini ve stratejinin topografik engelleri zararlı bir halden yararlı bir şekle nasıl sokabildiğini de aydınlatan bir

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

örnek oluşturur. Makedonya'nın gittikçe büyüyen gücüne karşı koymak için, Thebai ve Atina'nın Pan-Helenik Birliği oluşturma çabasında birleştikleri sırada, bu iki devlete meydan okuyan kimse, aslında Yunanlı olmakla beraber, o toplum dışında bir kimse olan Makedonyalı Philips'ti. Bu sırada Thebai ve Atina, tarih ve insan tabiatı ile garip bir çelişki oluştururcasına, bir İran şahının şahsında, yabancı bir destekçi bulmuşlardır. Bu harekâtta dolaylı hatırının önem ve değerini kavrayan kişinin, meydan okuyan kimse olduğunu bir kez daha göstermeliyiz. Bu meydan okuyan şahıs Makedonyalı Philip olup, onun üstünlük sağlama yolundaki girişiminin sözde nedeni bile dolaylıdır. Çünkü Philip, Batı Boeotia'da dinsel inançlara saygısızlıkta bulunan Amphissa şehri halkının cezalandırılmasına sadece yardım etmek üzere, Amfiktiyoni (Amphictyon) Konseyi tarafından çağrılmıştı. Böyle bir çağrı vesilesini belki de Philip'in kendisi hazırlamıştır. Sebep ne olursa olsun, bu durum, Thebai ve Atina'yı Philip'e karşı birleştirmiş, fakat hiç olmazsa öteki devletlerin olumlu tarafsızlığını sağlamıştır.

Philip, bir süre güneye doğru ilerledikten sonra, normal olarak beklenen harekât tarzı olan Amfisa yolunu bırakmış ve derhal Sitiniom (Cytinium) istikametine yönelmiş, bundan sonra Elatea'yı ele geçirerek güçlendirmiştir. Bu ilk yön değiştirerek ilerleme, kendisinin geleceğe ait daha geniş siyasal amaçlar güttüğünü gösteriyor ve onda, sonradan olaylarla da doğrulandığı üzere, ayrıca stratejik bir içgüdünün varlığına da işaret diyordu. Philip'in bu hareketi üzerine, Thebaili ve Boeotialı müttefikler, Boeotia'ya ulaşmayı sağlayan yol geçitlerini (Bunlardan birini Sitiniom'dan Amfisa'ya giden batı yolu üzerindeki geçit, diğeri ise Elatea'dan Haironeia'ya uzanan yol üzerindeki Parapotamii doğusundaki geçittir) tıkamışlardır.

Philip, daha geniş bir askerî harekete başlamadan önce, düşmanlarını zayıflatmak için yeni önlemler almıştır. Bu önlemler, özellikle siyasal ve moral alanları kapsıyor; siyasi bakımdan, öncelikle Thebaililer tarafından dağıtılmış olan Fokis (Phocis) kurumlarının yeniden kurulacağını bildiriyor; moral alanda ise, kendisini Delfoi (Delphi) Tanrısının baş savaşçısı ilân ediyordu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bundan sonra Philip, MÖ 338 ilkbaharında, bir savaş hilesiyle yolunu temizledikten sonra, ansızın ileri harekete geçmiştir. Elatea'yı ele geçirerek, artık beklenen doğal hareket tarzı haline gelmiş olan doğu yoluna doğru düşmanın stratejik alana yönelmiş dikkatini çekmiş ve batı yolunu tıkamakta olan düşman kuvvetin taktik dikkatini de dağıtmıştır. Bu başarıyı, Trakya'ya döneceğini belirten sahte bir mektubun bu düşman birliğinin eline geçmesini sağlamak suretiyle kazanmıştır. Bundan sonra, Sitiniom'dan hızla harekete geçmiş, bu bölgedeki geçidi geceleyin aşmış ve Amfisa'da Batı Boeotia'ya girmiştir. Sonra, Navpaktos (Naupactus)'a doğru baskısını artırarak, denizle olan ulaştırma bağlantısını sağlamıştır. Philip, artık uzaktan da olsa, doğru geçidini savunan düşman birliklerin gerisine düşmüştür. Bunun üzerine, Parapototamii geçidindeki birlikler geri çekilmişlerdir. Bunun nedeni, sadece çekilme yollarının kesilmesi ihtimali olmayıp, aynı zamanda, geçitte kalmanın görünüşe göre kendilerine hiçbir yarar sağlamayacağı düşüncesi idi. Bununla beraber, Philip, normal olarak beklenen hareket tarzından bir kez daha ayrılmış ve yine başka bir dolaylı tutum uygulamıştır. Buna göre, direnişe yardım edecek karakterdeki engebeli arazi üzerinden ilerleyerek Amfisa'dan doğuya doğru baskısını artırmaya çalışmamıştır. Bunun yerine, ordusunu Sitiniom ve Elatea üzerinden geriye kaydırmış, artık korunmamakta olan Parapotamii geçidinden kuzeye doğru ilerlemiştir. Bu manevrayı çok daha ileri götürerek, bundan sonraki muharebede zaferi sağlamıştır. Philip, bu zaferin sonuçlarını taktik inceliklerden biri, Atinalıların bulundukları mevzilerden çıkmaya kandırması olmuştur. Bunu sağlamak için, önce Atinalıların karşısından çekilmiş sonra, onların kendisini takip ederek alçak araziye inmeleri üzerine, bir karşı darbe yaparak muhabere düzenlerini paramparça etmiştir. Haironeia zaferinin sonucu olarak, Yunanistan'da Makedonyalıların egemenliği kurulmuştur.

Philip'in tasarladığı işgalleri Asya'ya yaymasına kendisinin alın yazısı engel olmuştur. Onun düşündüğü Asya seferinin güdümü, böylece, oğlu İskender (Alexander)'e kalmıştır. İs-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kender'in eline geçen varlık, sadece bir plan ve Philip'in geliştirdiği örnek nitelikteki bir ordudan[1] ibaret bir miras değildi. Kendisinin yüksek strateji üzerinde bir ana fikri de vardı. Ayrıca, İskender'e babasından kesin bir maddi değer taşıyan başka bir miras daha kalmıştı. Bu da, Philip'in MÖ 336'da ele geçirdiği Çanakkale Boğazı köprübaşıları idi.

İskender'in giriştiği harekâtı gösteren bir haritayı incelersek, bu hareketlerin bir kesin zikzaklar dizisinden ibaret olduğunu görürüz. Ayrıca, bu harekâtı kapsayan tarih bölümü de incelenince, buradaki dolaylılık nedenlerinin stratejik olmaktan çok politik olduğu da ortaya çıkmaktadır. Ancak bu siyasal nitelik, yüksek strateji anlamı çerçevesindedir.

İlk seferi sırasında İskender'in lojistik alandaki stratejisi dolaysız nitelikte olup incelikten de yoksundu. Bunun nedeni şöyle açıklanabilir: Her şeyden önce, krallık ve zafer için yetiştirilmiş olan İskender'in gençlik dönemindeki kişiliğinde, tarihin diğer büyük komutanlarından daha çok, Homeros'un kahramanlarının etkisi vardı[2]. Ayrıca, bundan belki de daha etkili diğer bir nokta, İskender'in, elindeki ordunun ve kendi savaş sevk ve idare yeteneğinin üstünlüğüne haklı olarak beslediği büyük inançtı. Bu yüzden, düşmanlarının stratejik dengelerini bozmak bakımından, hiçbir hazırlayıcı harekete girişmeye ihtiyaç duymuyordu.

Kendisinin gelecek nesillere bıraktığı dersler iki kutupta toplanır: Yüksek strateji ve taktik.

---

1 Philip gençliğinde Thebai'de bir rehine olarak üç yıl geçirmiştir. Bu sırada Epaminondas en parlak durumunda idi. Philip'in Thebai'de edindiği izlenimler, onun sonradan Makedonya ordusuna uyguladığı taktik metotlarda açıkça görülebilir.

2 İskender, Asya'yı istila hareketinin başlangıcında, romantik bir duygunun etkisi altında kalarak, tarihi Truva Savaşı'nın Homeros tarafından anlatılan öyküsünü yeniden canlandırmıştır. Ordusu Çanakkale Boğazı'nı geçmek üzere beklerken, kendisi, seçkin bir müfreze ile birlikte, Yunanlıların daha önce Truva Savaşı sırasında gemilerini halatlarla karaya bağladıkları yer olarak kabul edilen Ilion (Ilium)'da karaya çıkmış ve sonra Truva şehrinin ilk bulunduğu çevreye ilerlemiştir. Burada, Atina tapınağında kurban adamış muharebenin küçük çapta bir benzerini sahneye koymuş ve geleneklere göre kendisinin ceddi sayılan Achilles'in (Aşil) gömülü bulunduğu ünlü tepede bir söylev vermiştir. Ancak bu sembolik gösterilerden sonradır ki, gerçek harekâtı yönetmek üzere ordusunun başına dönmüştür.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İskender, MÖ 334 yılı ilkbaharında Çanakkale Boğazı'nın doğu kıyısından harekete geçerek, önce güneye doğru ilerlemiş ve Granikos (Granicus: Biga Çayı) kesimindeki Pers örtme kuvvetini yenmiştir. Buradaki Pers kuvvetleri, İskender'in mızraklı süvarisinin baskısı ve hızı karşısında şaşkınlığa uğramışlardır. Fakat bunlar, bütün dikkatlerini çok atılgan davranmakta olan İskender'in üzerinde toplayarak onu öldürebilirlerse, istilayı daha başlangıç halinde iken felce uğratacaklarını değerlendirecek derecede de uyanık insanlardı. Hatta, bu amaçlarına neredeyse ulaşmak üzereydiler. Ancak, bunu başaramamışlardır.

İskender, bundan sonra güneye Lidya (Lydia: Gediz ile Büyük Menderes arası)'nın politik ve ekonomik kilit noktası olan Sard (Sardis, Sardes) üzerine ilerlemiş ve buradan Efes'in (Ephesus, Efesos) batısına yönelmiştir. Bu sırada, bu Yunan şehirlerine daha önceki demokratik yönetim ve haklarını yeniden kazandırmıştır. İskender'in bu tutumundaki başlıca amacı, kendi arkasını en ekonomik biçimde güvence altına almaktı.

İskender, şimdi Ege kıyısına dönmüş bulunuyordu. Burada önce güneye ve sonra Karya (Caria: Muğla ve civarı), Likya (Lycia: Güneybatı Anadolu) ve Pamfilya (Pamphylia: Antalya yöresi) üzerinden doğuya doğru ilerlemiştir. Kendisinin bu ilerleme sırasındaki amacı, Pers donanmasını hareket serbestliğinden yoksun bırakarak, Perslerin deniz hakimiyetini bozmaktı. Bunu, Pers donanmasını dayandığı üslerden mahrum ederek başarmak istiyordu. Nitekim, başarmıştır da. Bundan başka, bu deniz üslerini özgür bir duruma getirerek, düşman donanmasını buralardan bağladığı insan gücünden de yoksun bırakmıştır.

Pamfilya'nın ötesinde, Anadolu kıyısının geri kalan kısmında hemen hemen hiçbir liman yoktu. Bu nedenle İskender, şimdi yine kuzeye, Frigya (Phrygia: Kütahya-Afyon çevresi)'ya dönmüş ve buradan doğuya yönelerek Ankara'ya kadar ilerlemiştir. Bu sırada, Orta Anadolu'nun kontrolünü sağlamlaştırmış ve kendi gemilerini güvence altına almıştır. Bundan sonra, MÖ 333'te, doğruca Suriye'ye ulaşmayı sağlayan "Kilikya

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

(Cilician: Çukurova Bölgesi) geçitleri" üzerinden güneye yönelmiştir. III. Darius, İskender'e karşı koymak üzere kuvvetlerini burada topluyordu. İskender, haber alma hizmeti kanalıyla, Perslerin kendisini ovalarda bekleyecekleri yolunda aldığı bilgilerin ve kendi varsayımlarının yanlış çıkması yüzünden, stratejik manevra bakımından zararlı duruma düşmüştür. Bu nedenle, burada dolaysız bir tutum uygulanmıştır. Buna karşılık Darius, dolaylı tutuma başvurmuş ve Fırat'ın yukarı kesimlerine doğru harekete geçerek, "Amanos (Amanic) geçitleri" üzerinden İskender'in gerisine doğru ilerlemiştir. Kendi üsler zincirini güvencede tutmak için o kadar dikkatli davranmış bulunan İskender, şimdi bu üslerle bağlantısının kesildiğini görmüştür. Fakat geriye dönerek, İsos (Issus) muharebesi sonucunda bu durumdan yakasını sıyırmıştır. Kazandığı bu başarıyı, taktik üstünlüğü sayesinde sağlamıştır. Çünkü hiçbir büyük komutan, beklenmedik bir dolaylı hareketi, hiçbir zaman bundan daha büyük bir ölçüde kullanabilmiş değildir.

İskender, bundan sonra tekrar bir dolaylı tutum izlemiştir. Buna göre Pers Devleti'nin kalbi niteliğindeki Babil (Babylon) üzerine ilerlemek yerine, Suriye kıyısı boyunca aşağıya yönelmiştir. İskender'i bu tutumu izlemeye açıkça yüksek strateji zorlamıştır. Çünkü kendisi, Perslerin deniz hakimiyetini sarsmakla beraber, onların deniz gücünü tam olarak ortadan kaldıramamıştı. Bu deniz gücü, var olduğu sürece, İskender'in gemisini tehlikeye sokan bir vasıta olabilirdi. Bundan başka Yunanistan, özellikle Atina, hiç de hoşa gitmeyecek biçimde inatçı bir tutum sürdürüyorlardı. İskender'in Fenike (Phoenici)'ye ilerlemesi, Pers donanmasını parçalamıştır. Çünkü bu donanmanın geri kalan kısmını esas olarak Fenikeliler oluşturuyordu. Artakalan bu donanmanın büyük bir parçası İskender'e teslim olmuştur. Surlular'a ait kısmı ise, Sur (Tyre, Tros)'un düşüşüyle çökmüştür. Böyle de olsa İskender, yeni bir ihtiyat tedbiri olmaksızın, denizcilik bakımından pek de izah edilemeyecek bir harekete girişerek güneye Mısır'a doğru harekete geçmiştir. Bununla beraber onun bu hareketi, Pers İmparatorluğu'nu ele geçirmek yolundaki siyasi amacının

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ışığı altında daha iyi anlaşılabilir. Çünkü İskender'in bu amacı bakımından, Mısır'ın kaynakları çok büyük bir ekonomik olanak sağlıyordu.

İskender, son olarak MÖ 331'de tekrar kuzeye Halep'e doğru ilerlemiş ve sonra doğuya yönelmiştir. Fırat'ı geçmiş ve Dicle'nin yukarı kesimlerine doğru baskısını arttırmıştır. Darius, burada Musul yakınında yeniden büyük bir ordu toplamış bulunuyordu. İskender, savaşmak bakımından pek istekliydi. Fakat o andaki tutumu dolaylıydı. Bundan yararlanarak Dicle'yi yukarı kesiminden geçmiş, nehrin doğru kıyısı boyunca aşağıya doğu ilerlemiş ve böylece Darius'u mevziini değiştirmek zorunda bırakmıştır. Gavamela (Gaugamela)'da yapılan muharebede (Bu muharebe, genellikle Arbela savaşı olarak anılır. Arbela veya Erbil, asıl çarpışma yerine altmış mil uzaklıktaki en yakın şehrin adıdır.) İskender ve ordusu, Pers ordusuna karşı sahip olduklan tam üstünlüğü biri kere daha göstermişlerdir. O kadar ki, bu üstünlük karşısında Pers ordusu, İskender'i yüksek strateji alanındaki amacına ulaştıracak yol üzerinde en az ciddiye alınacak bir engel niteliğinden daha öteye gidememiştir. Bu muharebeyi Babil'in ele geçirilmesi izlemiştir.

İskender'in bundan sonraki seferleri, Hint sınınna varıncaya kadar, bir yandan Pers İmparatorluğu'nun askerî bakımdan "temizlenmesi"ni sağlarken, öte yandan da kendisinin kurmakta olduğu imparatorluğu siyasi alanda sağlamlaştırmıştır. Bu arada, Uxian engelini zorla geçmiş ve dolaylı bir tutumla "Pers geçtileri"ni aşmıştır. Hidaspes (Hydaspes) nehrinde karşısına Poros (Porus) çıkınca, kendi stratejik niteliklerinin olgunlaştığını da gösteren üstün bir ustalıkla dolaylı bir tutum uygulamıştır. Ordusunu, mısırlıkların sağladığı örtü altında nehrin batı kıyısı boyunca geniş ölçüde yayarak, amacına ulaşmak için düşmanlarını aldatmıştır. İskender'in emrindeki süvari birliklerinin birbiri ardından gürültülü bir şekilde yürüyüşleri ve karşı hareketlerde bulunmaları, "Poros'u önce son derece kuşkulandırmıştır. Ancak bu hareketlerin bir dizi halinde tekrarlaması yüzünden, onun tepki ve dikkati daha sonra körleşmiştir. İskender, böylece Poros'u besbelli ve stratejik

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bir duruma bağladıktan sonra, ordusunun büyük kısmını onun karşısında bırakmıştır. Kendisi ise, seçme bir kuvvetle nehri 18 mil daha yukarıdaki bir kesimden geceleyin geçmiştir. Bu dolaylı tutumun sağladığı baskın etkisiyle, Poros ordusunun moral ve fizik dengesini olduğu kadar, Poros'un kendisinin de moral ve düşünce dengesini altüst etmiştir. İskender, bu durumu sağladıktan sonra giriştiği muharebede ordusunun sadece bir bölümünü kullandığı halde, düşman ordusunun hemen hemen bütününü yenmeyi başarmıştır. Bununla beraber, eğer muharebeye hazırlayıcı olan bu denge bozucu etki sağlanmasaydı İskender'in aynı durumunda kullandığı bir kısım kuvvetinin tam bir yenilgiye uğraması riskini göze almasını, ne teori ve ne de uygulama bakımından, haklı gösterecek bir neden gösterilebilirdi.

İskender'in ölümünü izleyen ve onun kurmuş olduğu imparatorluğun parçalanmasına yol açan "halefler" arasındaki uzun savaşlar sırasında uygulanan pek çok dolaylı tutum vardır. Bu savaşlar, dolaylı tutumun değerini ortaya koyan nitelikteydi. İskender'in generalleri, Napolyon'un mareşallerinden daha değerli kişilerdi. Bu generallerin edindikleri deneyim, kendilerine kuvvet tasarrufunun anlamını daha derinliğine kavrama yeteneğini kazandırmıştır. Bunların giriştikleri harekâtın incelenmeye değer birçok niteliği bulunduğu halde, bizim buradaki analizimiz, eski tarihin sadece kesin sonuçlu seferlerini içine alacak şekilde kısıtlıdır. Buna karşılık, bu Diadochi (Halefler) savaşlarının ancak sonuncusu (İpsos Meydan Muharebesi MÖ 301), kesin sonuçlu olarak nitelendirilebilir. Sözü edilen bu sonuncu savaşın kesin niteliği, hemen hemen hiçbir tartışmayı gerektirmeyecek karakterdedir. Çünkü, *Cambridge İlkçağ Tarihi*'nde ölçülü sözlerle belirtildiğine göre, "Bu muharebenin bitimiyle merkezi iktidar ile hanedan arasındaki savaş sona ermiş; ayrıca, Yunan-Makedonya dünyasının parçalanması da kaçınılmaz olmuştur."

İskender'in yerine geçmek iddiasında olan Antigon (Antigonus, Antigonos), en sonunda, MÖ 302'ye doğru, imparatorluğu kendi eline geçirmek yolundaki amacına âdeta erişecek bir

Ücretsiz PDF-Kitap Arşivi - https://rantey.org

duruma gelmiştir. Başlangıçta Frigya Satraplığından genişlemek suretiyle, Ege'den Fırat'a kadar Asya'nın kontrolünü kazanmıştır. Ona karşı koymaya çalışan Selevkos (Semeucus), Babil'de güçlükle tutunabilmiştir. Ptolemaios'un eline sadece Mısır kalmıştır. Lysimachus ise, Trakya'da daha güvenli bir durumda bulunuyordu. Fakat, Antigon'un hemen hemen gerçekleşmiş gibi olan hayallerine karşı duran generallerin en zorlusu ve gösterilen direnişin kilit taşı Kasandros (Cassander) idi. Bu general de, Antigon'un oğlu Demetrios (Demetrius) tarafından Yunanistan dışına atılmıştır. Demetrios, birçok özellikleri bakımından ikinci bir İskender gibiydi. Kasandros, kendisinden kayıtsız şartsız teslim olması istenince, buna stratejik değeri çok üstün bir darbe ile karşılık vermiştir. Bu darbenin planı, Lysimachus ile bir buluşma sırasında düzenlenmiş; ayrıca, Ptolemaios'un yardımı üzerinde de durulmuştur. Öte yandan Kasandros, Arabistan çölü üzerinden gönderdiği develi habercilerle, Selevkos ile de temasa geçmiştir.

Kasandros, Demetrios'un Tesalya'yı istilasına karşı koymak için kendi komutası altında sadece 31000 kişi bırakmış, kuvvetinin geri kalanını Lysimachus'un emrine vermiştir. Buna karşılık, Demetrios'un emrindeki kuvvetin 57000 kişi olduğu sanılmaktadır. Lysimachus, Çanakkale Boğazı'nın doğusuna geçmiş ve bu sırada Selevkos, içinde Hindistan'dan elde ettiği 500 savaş filinin de bulunduğu ordusu ile birlikte, batıya Anadolu'ya doğru harekete geçmiştir. Ptolemaios ise, kuzeye Suriye'ye doğru ilerlemiş, fakat Lysimachus'un yenildiği yolunda yanlış bir rapor alması üzerine Mısır'a dönmüştür. Bununla beraber, imparatorluğunun can alacak önemdeki orta kesimine doğru her iki yandan girişilmiş olan yakınsak manevranın etkisi altında kalan Antigon, Demetrios'u Teselya'dan geri çağırmak zorunda kalmıştır. Bu sırada Kasandros, Demetrios'u Teselya'da güç duruma düşürmeyi başarmış bulunuyordu. Bu hal, stratejik bakımdan kendisinin gerisini teşkil eden Anadolu'ya karşı düşman generallerin yönettiği dolaylı hareket üzerine, Demetrios'un Teselya'dan ayrılışına kadar sürmüştür. Bu durum, Scipio'nun esas olarak buna benzer bir

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

hareketi karşısında, Anibal (Hannibal)'in sonradan Afrika'ya dönmek zorunda kalışına benzemektedir.

Kasandros'un stratejisi, Frigya'daki İpsos (Ipsus) muharebesinde ortağının kesin sonuçla taktik zaferiyle tamamlanmış ve Antigon'un ölümü ve Demetrios'un kaçışıyla sonuçlanmıştır. Burada üzerinde durulmaya değer nokta, muharebede kesin rolü savaş fillerinin oynamış olmaları ve buna uygun bir biçimde, zaferi kazananların uyguladıkları taktiğin esas olarak dolaylı oluşudur. Demetrios'un sıkı bir şekilde takip ettiği süvariler ortadan kaybolduktan sonra, savaş filleri onun geri dönüş yolunu kesmişlerdir. Lysimachus, o zaman bile, Antigon'un piyade birliklerine hücum etmek yerine saldıracakmış gibi görünerek, ok atışları ile onların moralini bozmuştur. Bu durum, düşman birliklerin eriyerek tükenmeye başlamalarına kadar sürmüştür. Bundan sonra Selevkos, bizzat Antigon'un bulunduğu yere saldırmıştır.

Bu harekât başladığı zaman, terazinin kefesi Antigon'un yararına çok ağır basıyordu. Şans dengesinin bu kadar kesin bir şekilde değişmesi, pek az görülmüş bir şeydir. Açık bir şekilde anlaşılıyor ki, Antigon'un dengesi, Kasandros'un planladığı dolaylı tutum yüzünden altüst olmuştur. Bu durum, Antigon'un düşünme, askerlerinin ve uyruklarının moral dengesini ve nihayet askerî düzenlerinin fiziksel denklemini bozmuştur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ROMA SAVAŞLARI
ANIBAL, SCIPIO VE SEZAR

Yunan savaşlarından sonra, kesin sonuçlu olan ve Avrupa tarihini etkileyen diğer çatışma alanı, Roma ve Kartaca arasındaki savaşlardır. Bu savaşlar sırasındaki kesin dönemi, Anibal (Hannibal) Savaşı veya diğer adıyla İkinci Pön (Punic) Savaşı oluşturmaktadır. Bu savaş, çeşitli safha ve seferlerden ibarettir. Bunların her biri, savaşın gidişini yeni bir yöne çevirmek bakımından kesin bir karakter taşımıştır.

Birinci safha, MÖ 218 yılında Anibal'in İspanya'dan Alpler'e ve İtalya'ya ilerlemesiyle başlar. Bu safhanın normal kapanış noktası, görünüşe göre, ertesi ilkbaharda yapılan ve yok edici bir karakter taşıyan Trasimen (Trasimene) zaferidir. Bu kesin sonuçlu muharebe, eğer isteseydi Anibal'in yapabileceği ileri hareket karşısında, surları ve garnizon birlikleri hariç, Roma'yı korunma imkânından yoksun bir duruma düşürürdü.

Anibal'in başlangıçta dolaşık ve sarp kara yolunu doğrudan deniz yoluna tercih edişinin genellikle kabul edilen nedeni Roma'nın "denizlere hakim olduğu" yolunda kendisinin beslediği kanıdır. Bununla beraber, o çağın gemileri çok ilkel olup, bunların bir düşmanı denizde önleme kabiliyetleri de pek şüpheliydi. Bu nedenle, "denizlere hakim olmak" sözünün modern anlamda kapsadığı kavramı o çağ için aynen kabul et-

Ücretsiz PDF kitap Arşivi - https://4anlikey.org

mek saçma olur. Bundan başka, deniz gücünün o devirdeki zayıf yönlerinden ayrı olarak, Roma'nın o zamanki deniz hakimiyeti de, Polybius'un bir sözünden anlaşıldığına göre, şüpheli görünmektedir. Polybius, bu sözünü belirten pasajında; Trasimen Savaşı cereyan ettiği sırada, Kartacalıların "deniz hakimiyetini daha mükemmel olarak sağlayacakları" yolunda Roma Senatosu'nun duyduğu endişeye değinmektedir. Denizde birbiri ardı sıra zaferler kazandıktan, Kartaca donanmasını İspanya'daki bütün üslerinden yoksun bıraktıktan ve Afrika'ya yerleştikten sonra Romalılar, savaşın kapanış safhasında bile, Mago'nun İtalyan Riviera'sına bir görev kuvveti çıkarması veya Anibal'in sessizce Afrika'ya dönüşünü önlemek hususunda güçsüz kalmışlardır. Görünüşe göre, Anibal'in dolaylı bir yön izleyerek kara yolu ile istilâ hareketine girişmesi, büyük bir ihtimalle Kuzey İtalya'daki Keltleri Roma'ya karşı kendi saflarında toplamak amacına dayanmıştır.

Bu arada, bu kara yürüyüşünün dolaylı karakterine ve böylece sağladığı avantaja da dikkat etmeliyiz. Bu sırada Romalılar, Anibal'in Rom (Phône) nehri geçidinden geçişini önlemek amacıyla, Afrikanus (Africanus)'un babası Publius Scipio'yu Marsilya'ya göndermişlerdir. Bununla beraber Anibal, o sırada umulmadık bir derecede yükselmiş olan bu heybetli nehri geçmeyi başarmıştır. Bundan sonra da, daha düz ve fakat Riviera yakınında kolaylıkla tıkanabilecek durumda olan yolları takip etmeyerek, Isère Vadisi boyunca uzanan dolaşık ve sert yola ulaşmak için daha kuzeye yönelmiştir. Polybius'un anlattığına göre; "İhtiyar Scipio, üç gün sonra geçit yerine varınca, düşmanın geçip gittiğini anlayarak şaşkınlığa uğramıştır. Çünkü o Anibal kuvvetlerinin İtalya'ya gitmek için kuzey yolunu izlemeye asla cüret etmeyeceklerine kendisini inandırmıştı." Bununla beraber, derhal verdiği bir kararla, ordusunun bir kısmını geride bırakarak, kendisi süratle harekete geçmiş ve Anibal'in karşısına Lombardiya ovalarına tam vaktinde çıkabilmek için deniz yolu ile İtalya'ya dönmüştür. Fakat Anibal, bu bölgede üstün süvarisinin manevrasına elverişli araziyi elinde bulundurma avantajına sahipti. Bu üstün durumundan yararlanarak, Ticinus ve Trebia zaferlerini kazanmıştır. Böylece, bu başarıların yarattığı moralin etkisi, bölgede Anibal kuvvetlerine büyük ölçüde personel ve ikmal maddesi de sağlamıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - http://fanatey.org

İtalya'nın kuzey kesimine hakim olan Anibal, kışı burada geçirmiştir. Bahar gelince, onun ileri harekete devam edeceğini uman yeni konsüller, emirlerindeki ordulardan birini Adriyatik bölgesinde Rimini'ye, diğerini Etruria'da Arezzo'ya göndermişler; böylece, Anibal'in Roma'ya ilerleyebilmek için izlemek zorunda olduğu doğu ve batı yollarını kontrol altına almışlardır. Anibal, Etruria istikametinde ilerlemeye karar vermiş, fakat normal yolları takip etmemiştir. Polybius'un anlattığına göre, "Anibal, etraflı incelemelerden sonra Etruria'ya ulaşan bütün yolların, biri hariç, hem uzun hem de düşman tarafından çok iyi bilindiğini anlamıştır. Bataklık bölgelerden geçen bir yol Anibal'in dehasına en uygun olanı idi. Bu nedenle, bu yoldan ilerlemeye karar vermiştir. Ancak, Anibal'in ordusundaki bütün askerler, onun kendilerini bataklıklar arasından yürüteceği haberi yayıldığı zaman dehşete kapılmışlardır...."

Normal nitelikteki askerler, bileni bilmeyene her zaman tercih ederler, Anibal ise, olağanüstü bir komutandı. Bu nedenle, tarihin diğer büyük komutanları gibi davranmış ve düşmanlarının seçtikleri bir mevzide onlarla karşılaşmayı gerektiren belli bir hareketi yapmaktansa, en tehlikeli şartları göze almayı tercih etmiştir.

Anibal'in odusu dört gün ve üç gece "su altında uzayıp giden bir yol üzerinden" yürümüştür. Yorgunlk ve uykusuzluk yüzünden büyük sıkıntılar çekilmiş birçok insan ve at kaybedilmiştir. Bununla beraber, ordusu bu yolu aştığı zaman Anibal, Roma ordusunun Arretium'da hâlâ pasif bir şekilde ordugâhta bulunduğunu görmüş, ancak cepheden bir saldırıya girişmemiştir. Polybius'un anlattığına göre Anibal, aksine şunu hesaplamıştır: "Kendisi eğer Roma ordugâhına çatmaz ve Flaminius ötesindeki bölgeye inerse, Roma ordusu komutanı, kısmen halk tarafından kınanma korkusundan ve kısmen de sinirlenme yüzünden, memleketin çiğnenmesini pasif bir şekilde seyre devam edemez, derhal düşmanını takibe koyulur ve böylece, taaruz edilmeye uygun fırsatlar sağlamış olurdu."

Anibal'in ana fikri, düşman gerisini kavrayan bir manevranın akıldan tasarlanması olup, esas olarak düşman komutanın karakterinin incelenmesine dayanıyordu. Akıldan hazırlanan bu tasarıyı maddi bir hareket izlemiştir. Buna göre, Roma yolu

boyunca baskını sürdürerek ilerleyen Anibal, tarihin en büyük tuzağını kurmuş ve başarıya ulaşmıştır. Bu tuzağın kurulmasını takip eden sabahın sislerle kaplı şafak vaktinde, Trasimen gölünü çevreleyen tepelerin etekleri boyunca Anibal kuvvetlerini sıkı bir şekilde izlemekte olan Roma ordusu, önünde ve arkasında kurulmuş tuzaklarla baskına uğratılmış ve yok edilmiştir. Bu zaferi hatırlayan tarih okurları, başarıyı sağlayan akıl hamlesini umursamamak eğilimindedirler. Ancak Polybius, böyle davranmamıştır. O, "Bir gemiyi baş dümencisinden mahrum ederseniz, bu gemi bütün mürettebatıyla birlikte düşmanın eline geçer. Bunun gibi, savaşta da bir ordunun komutanını zekâ veya manevra alanında alt ederseniz, çoğu kez bütün düşman ordusunu elinize geçirmiş olursunuz" diyerek, Anibal'in zaferinden alınan başlıca dersi ortaya koymuştur.

Trasimen zaferinden sonra Anibal'in Roma üzerine niçin yürümediği sorusu, tarihin aydınlanmamış bir yönüdür. Bu konuda ileri sürülen bütün görüşler, spekülasyondan başka bir şey değildir. Görünüşe göre, yeterli kuşatma malzemesinin olmayışı, belli başlı bir nedendir. Ancak bu da durumun tam bir izahı sayılamaz. Hepimizin kesin olarak bildiği şey, sözü edilen zaferden sonraki yıllan Anibal'in Roma ile onun İtalyan müttefikleri arasındaki bağlan koparmaya ve müttefikleri Roma'ya karşı bir koalisyon halinde bir araya getirmeye çalışmakla geçirmiş olduğudur. Zaferleri, bu amaca yönelmiş sadece birer itici kuvvetti. Savaşın şartlarını kendi üstün süvarisinin kullanılmasına elverişli bir hale getirebildiği sürece, onun için taktik üstünlüğün sağlanması her zaman mümkün demekti.

Romalılar bakımından savaşın ikinci safhası dolaylı bir tutumla başlamıştır. Bu tutum, Romalılardan çok, Yunanlıların karakterine uygundu. Bu davranış şekli, çoğu kötü biçimde olmak üzere, sonralan çok taklit edilmiş ve "Fabian Stratejisi" adı ile ve genel yetenekli karakteristik bir strateji türü olarak tarihe geçmiştir. Fabius'un ortaya koyduğu bu strateji, zaman kazanmak için sadece bir muharebeden kaçınma metodu değildi. Bu stratejide, aynı zamanda düşmanın morali üzerindeki etki hesaba katılıyor ve bunun gibi, hatta daha da fazla, muhtemel müttefikler üzerinde yapacağı moral etkisi de dikkate alınıyordu. Böylece bu strateji, esas itibariyle bir savaş

politikası veya yüksek strateji sorunu oluyordu. Faius, Anibal'in askerî üstünlüğünü çok iyi kavradığından, büyük bir askerî harekete girişmeyi göze almamıştır. Kendisi, bir yandan askerî alanda bir çatışmadan kaçınırken, öte yandan da istilâcıların dayanma gücünü yıpratmak için çimdikleyici nitelikte küçük çapta askerî hareketler yapmayı tasarlamıştır. Böylelikle, Anibal kuvvetlerinin İtalyan şehirlerinden veya Kartaca üssünden destek görmesini önlemek amacını da gütmüştür. Yüksek stratejinin isteklerini yerine getirmede Fabian Stratejisi'nin temel unsuru, Roma ordusunun daima tepelerde kalması ve böylece, Anibal'in süvari bakımından sahip olduğu kesin üstünlüğün hiçe indirilmesiydi. Bu durum karşısında ikinci safha, Anibal ve Fabius'un dolaylı tutum uygulama şekilleri arasında bir düello halini almıştır.

Fabius, düşmanın çevresinden ayrılmayarak, birliklerinden ayrı düşen düşman personelinin veya birliklerine yiyecek sağlama ile görevli heyetlerin katkılarıyla bağlantısını keserek ve bunların devamlı bir üs edinmelerini önleyerek ufukta akılcı bir gölge halinde kalmış ve Anibal'in zafer yolunda ilerleyişinin parlaklığını karartmıştır. Böylece Fabius, bir yenilgiye uğramaktan kaçınmak suretiyle, Anibal'in önceki zaferlerinin Roma'nın İtalyan müttefikleri üzerinde yapmış olduğu etkinin önüne geçmiş ve bu müttefiklerin taraf değiştirmesini önlemiştir. Aynı zamanda, bu gerilla tipi harekât, Roma birliklerinin moral gücünü de yeniden canlandırmıştır. Buna karşılık, yurtlarından çok uzakta olan Kartacalılar üzüntüye kapılmışlar ve erken bir sonuca ulaşılması zorunluluğunu daha iyi anlamaya başlamışlardır. Ancak yıpratma stratejisi iki tarafı da etkileyen keskin bir silahtır. Ayrıca, kullanılanlar üzerinde, ustalıkla kullanıldığı zaman bile bir yük oluşturur. Bu tutum, özellikle halk kitleleri için üzücüdür. Çünkü halk, mümkün olduğunca çabuk bir sonuca ulaşılmasını ister, ayrıca bu sonucu daima düşmanın sonu olarak düşünme eğilimindedir. Roma halkı, Anibal'in zaferinin kendi üzerinde yarattığı şok etkisinden ne kadar çok kurtulmuşlarsa, onlara kendilerine gelme şansını sağlayan Fabius'un tutumunun isabetli oluşundan da o kadar çok şüphe etmeye başlamışlardır. Halkın için için kabaran tereddütleri, ordudaki muhteris ve öfkeli kimseler tarafından körüklenmiştir.

Bunlar, Fabius'u "korkak ve pısırık ruhlu" olarak kınamaktaydılar. Bu durum, o zamana kadar görülmemiş bir atama şekliyle sonuçlanmıştır. Çünkü, Fabius'un en yakın astı ve başlıca eleştiricisi olan Minucius, diktatörlük şeklindeki yönetimini Fabius'un çabuk müdahalesi sayesinde bu tuzaktan kurtarabilmiştir. Bu durum, Fabius hakkında yapılan eleştirilerin bir süre kesilmesini sağlamıştır. Bununla beraber, altı aylık atanma süresi sona erdiği zaman, Fabius'un ne kendisi ne de izlediği siyaset, görev süresinin uzatılmasını sağlamaya yetecek derecede halk tarafından tutuluyordu. Konsül seçimlerinde, Minucius'un daha önceki tayinini kurnazca düzenlemiş bulunan hırçın ve bilgisiz Varro, iki konsüllükten birini kazanmış; bu sırada Senato, Anibal'le savaşmak hususunda verilen bir öneriyi kabul etmiştir. Böyle bir kararın alınmasında, İtalya'nın istila ordusu tarafından tahrip edilmekte oluşunun da hiç şüphesiz payı olmuştur. Bu kararın pratik bir sonucu olarak, MÖ 216 yılında, Roma'nın o güne kadar ortaya koyduğu en büyük (8 lejyondan kurulu) ordusunun oluşumuna girişilmiştir. Bununla beraber Romalılar taaruz ruhu ile muhakeme gücü arasında denge bulunmayan Varro gibi bir lider seçmelerinin cezasını kısa zamanda ağır şekilde ödeyeceklerdi.

Öteki konsül Paullus, uygun bir fırsatın ortaya çıkmasını beklemek ve ona göre manevra yapmak istiyordu.Ancak böyle ihtiyatlı bir tutum Varro'nun düşüncelerine uygun düşmüyordu. Varro, "askerlerin görevlerinin sahrada nöbet tutmak değil, kılıçlarını kullanmak olduğu konusunda çok şey söylemiştir" diyordu. Varro'nun ana fikri ve genel istek, düşmana nerede ve ne zaman rastlanırsa taaruz etmekti. Bunun sonucu olarak Varro, Anibal'le çarpışmak hususunda yakaladığı ilk fırsatı kullanmıştır. Bu muharebe, Kan (Cannae) ovasında olmuştur. Paullus, Anibal'i piyade harekâtı için daha elverişli bir araziye çekmek gerektiğini ileri sürmüştür. Buna karşılık Varro, komuta sırasının kendisine geldiği gün bundan yararlanarak, düşmanla yakın temasa geçecek şekilde kıtaları ilerletmiştir. İkmal maddeleri yetersizliği yüzünden Anibal'in kıtalarını geri çekeceğini hesaba katan Paullus ertesi gün Roma birliklerini siperlerde tutunca, Polybius'un anlattığına göre, Varro "Her zamankinden daha fazla çarpışma arzusuyla yanıp tutuşur bir hale

gelmiştir." Varro'nun bu duygusu, beklemek yüzünden sinirlenen kıtaların büyük bir kısmı tarafından da paylaşılıyordu. Varro, bu konuda şöyle diyordu; "İnsan yoktur. İnsanlar bir işe bir kere karar verince, katlanılması kendi alınyazıları gereği olan bütün kötülüklere dayanmaktan başka bir şey yapamazlar."

Ertesi sabah Varro, Roma ordusunu muharebeye, hem de Anibal'in istediği biçimde bir muharebeye sokmak üzere ordugâhtan harekete geçirmiştir. Her zaman olduğu gibi, her iki taraf, muharebe alanında kendi piyadelerini orta kısımda ve süvarilerini yanlarda düzenlemiştir. Fakat, Anibal'in kendi kıtalarını ayrıntılı olarak düzenleyişi alışılmış biçimde olmamıştır. Çünkü Anibal, Galler (Kelter) ve İspanyolları ileri sürerek piyade hattının orta kesiminde yerleştirmiş, buna karşılık Afrikalı kendi piyadelerini geride tutarak piyade hatlarının her iki ucunda tertiplemiştir. Buna göre Keltler ve İspanyollar, Roma piyadesini üzerine çekecek şekilde doğal bir mıknatıs durumundaydılar. Bunlar, Roma piyadesinin saldırısı karşısında, önceden düşünüldüğü üzere, geri çekilmek zorunda kalmış gibi görünmüşlerdir. Böylece, başlangıçta dışarıya doğru çıkıntılı olan piyade hattı, bu kez içeriye doğru kıvrılmış bir durum almıştır. Gözle görülür biçimdeki başarılan ile coşan Romalı lejyonerler, açılan gediğe dalmışlardır. Buradaki kalabalık gittikçe artmış ve o hale gelmiştir ki, askerler silahlarını pek güçlükle kullanabilecek bir duruma düşmüşlerdir. Bu lejyonerler, Kartaca cephesini yarmakta olduklarını sandıkları sırada, gerçekte kendilerini bir Kartaca torbasının içine atmaktaydılar. Tam bu anda, Anibal'in tecrübeli Afrikalı askerleri her iki yandan içeriye doğru saldırıya geçmişlerdir. Pek yoğun bir topluluk haline gelmiş olan Romalılar, böylece âdeta otomatik olarak, tam anlamı ile kuşatılmış bir duruma düşmüşlerdir.

Bu manevra,tasarlandığından daha iyi bir durum ve Salamis deniz savaşındakine benzer bir kapan meydana getirmiştir. Bu manevranın, esas itibariyle dolaylı tutuma dayanan jujitsu'nun taktik alanda toplu olarak uygulanan bir şekli olduğu pekâlâ söylenebilir.

Bu sırada Anibal'in sol yanda bulunan ağır süvarisi, karşısındaki süvariyi bozmuş ve Romalıların gerisinden dolanarak, o zamana kadar çevik Numidyalı süvari birliği tarafından oya-

lanmış bulunan öteki yandaki düşman süvarisine saldırmış ve onları dağıtmıştır. Bu süvarilerin takibini Numidyalılara bırakan ağır süvari, Roma piyadesinin gerisine hücum etmiş ve ona da son darbeyi indirmişitir. O sırada, Roma piyadesi, üç tarafından çevrilmiş ve etkili bir direniş yapamayacak kadar sıkışık bir duruma girmiş bulunuyordu. Bundan sonra muharebe bir katliam halini almış ve Polybius'a göre, 76.000 kişilik Roma ordusundan 70.000 kişi savaş alanında can vermiştir. Ölenler arasında Konsül Paullus da vardı. Buna karşılık Konsül Varro, kendisinin neden olduğu bu çöküntüden, kaderin bir cilvesi olarak, bir yolunu bulup kaçmayı becermiştir.

Cannae (Kan)'daki bu felâket, Roma-İtalya Konfederasyonunu bir süre için parçalamış, ancak Roma'nın kendisi üzerinde parçalayıcı bir etki yapmamıştır. Bu sırada Fabius, Roma halkının sürekli bir direniş için örgütlenmesine yardım etmiştir. Roma, bu tekrar kendine gelişini, ne pahasına olursa olsun, bir kaçınma stratejisi uygulamak hususunda gösterdiği olgun azim ve sebata borçludur büyük ölçüde. Bununla beraber, Roma'nın kendi durumunu düzeltmesinde, Anibal'in yeterli kuşatma malzemesi ve takviyeden yoksun oluşunun ve ayrıca, istilacı bakımından kötü organize edilmiş bir memlekette savaşmak durumunda bulunuşunun da etkisi olmuştur. (Daha sonra Scipio, Afrika'ya karşı bir istila hareketine giriştiği zaman, Kartaca'da ekonomik bakımdan gelişmiş bir durumla karşılaşmıştır. Bu durum, doğal olarak, kendisinin kesin amacına ulaşmasına yardım etmiştir.)

Savaşın ikinci aşaması, MÖ 207 yılında son bulmuştur. Bu sona erişte, stratejik alandaki bir dolaylı tutumun başka bir şekliyle meydana gelmiş ve durum şöyle gelişmiştir: Konsül Nero, kuvvetlerini Anibal'in karşısındaki mevzilerden kaydırarak, anibal'in kardeşinin ordusu karşısında toplanmıştır. Kuzey İtalya'dan henüz gelmiş olan Anibal'in kardeşi komutasındaki bu orduyu Metaurus'ta yok ettikten sonra Nero, boşaltılmış olduklarını Anibal fark etmeden önce eski mevzilerine dönmüştür.

Bundan sonra İtalya'da çıkmaza giren bir durum hüküm sürmüştür. Bu, üçüncü safhadır. Anibal, Güney İtalya'da beş yıl süre ile bütün varlığını ortaya koyarak savaşmıştır. Bu sırada, birbirini izleyen Romalı komutanlar, aslan inine karşı uy-

guladıkları lüzumundan fazla dolaysız tutumlar yüzünden aldıkları yaralarla birlikte ortadan çekilip gitmişlerdir.

Bu arada, MÖ 210'da genç Publius Scipio, pek de umutlu görünmeyen bir amaçla İspanya'ya gönderilmişti. Bu amaç, Publius Scipio'nun babasının ve amcasının komutasındaki orduların İspanya'da uğramış oldukları felâketin kötü izlerini silmek, baba ve amcanın ölümlerinin intikamını almak ve mümkünse, İspanya'da büyük ölçüde üstün bulunan Kartaca kuvvetlerine karşı bu memleketin kuzeydoğu köşesinde Roma'nın tutmakta olduğu küçük arazi parçasını muhafaza etmekti. Publius Scipio, hızla hareket etmesi, üstün bir taktik ve ustaca bir diplomasi uygulaması sayesinde, savunma niteliğindeki bu amacı Kartaca'ya ve Anibal'e karşı saldırı bir hamle haline dönüştürmüştür. İspanya, Anibal'in gerçek stratejik üssüydü. Kendisi, ordularını burada eğitiyor ve takviyelerini buradan sağlıyordu. Scipio, tam zamanında ve pek ustaca gerçekleştirdiği baskın hareketiyle Kartaca (Cartagena, Cartago Nova)'yı ordusundan yoksun bırakmıştır. (MÖ 209). Ayrıca bu başarı, Kartacalıları müttefiklerinden ayırmak ve Kartaca ordularını yenmek bakımından da bir başlangıç olmuştur.

Publius Scipio, MÖ 205 yılında İtalya'ya dönünce konsül seçilmiştir. Kendisi, stratejik alanda Anibal'in gemilerine karşı uzun zamandan beri tasarladığı ikinci ve kesin bir dolaylı tutumu uygulamaya artık hazırdı. Bu sırada, ihtiyarlamış ve sabit fikre saplanmış bulunan Fabius, klasik bir görüşle, Scipio'nun görevinin Anibal'e İtalya'da taarruz etmek olduğu konusunda ki ısrarcı tutumuyla tanınır. Fabius, Scipio'ya şöyle sesleniyordu; "Afrika'ya geçtiğiniz zaman, Anibal'in sizin arkanızdan oraya geleceğini ummak gibi çapraşık bir usulü bir kenara atarak savaşı niçin açıkça Anibal'in bulunduğu yerde yapmıyor ve kendinizi bu işe vermiyorsunuz?".

Scipio, Senatodan ancak Afrika'ya geçme iznini alabilmiş; asker toplama isteği ise reddedilmiştir. Bunun üzerine, MÖ 204 yılı ilkbaharında Afrika Seferi için yola çıkmıştır. Yanında sadece 7000 gönüllü asker ve Kan Meydan Muharebesindeki yenilgide payları olduğu için ceza olarak Sicilya'da garnizon hizmetine verilmiş olan gözden düşmüş iki lejyon (alay) vardı. Scipio, Afrika'ya çıkınca karşısında yalnız süvari kuvvetini bul-

muştur. Çünkü, o sırada Kartaca'nın elinde ancak bu kuvvet vardı. Kendisi, ustaca ve azar azar uyguladığı bir çekilme hareketiyle bu süvari kuvvetlerini tuzağa düşürmüş ve yok etmiştir. Böylece, durumunu kuvvetlendirmek için yalnız zaman kazanmakla kalmamış, aynı zamanda moral bakımından da büyük bir etki sağlamıştır. Bu moralin etkisi, bir yanda kendisini desteklemeleri hususunda anayurttaki otoriteleri teşvike yararken, öte yandan da Kartacalıların en güçlü müttefikleri Syphax (Numidya Kralı) hariç, diğer Afrikalı müttefikleri üzerindeki nüfuzunu da sarsmıştır.

Bundan sonra Scipio, üs olarak kullanılmak üzere, Utica (Uttica) limanını ele geçirmeye çalışmıştır. Ancak, bu limanı daha önce İspanya'da Kartacena'yı zapt ettiği çabuklukla ele geçirme çabası aynı sonucu vermemiştir. Hasdrubal Gisco'nun hazırlamakta olduğu yeni Kartaca kuvvetlerini takviye etmek üzere altı hafta sonra Syphax 60 000 kişilik bir ordu ile gelince, Scipio, Utica kuşatmasını kaldırmak zorunda kalmıştır. Sonra, nitelik bakımından olmasa bile sayıca kendi kuvvetlerinden çok üstün olan ve aralarında işbirliği yapan düşman ordularının yaklaşması üzerine Scipio, küçük yarımadaya çekilerek, yakınçağda Welington'un Torrkes Verdas'ta uyguladığı biçimde, burasını tahkim etmiştir. Bu bölgede önce düşman kuşatma kuvveti komutanlarını bir güvenlik duygusu içine düşürerek uyuşturmuş; sonra bu komutanların dikkatini görünüşe göre Utica'ya karşı yapılacak bir deniz harekâtı hazırlıkları üzerine çekilmiş; nihayet, düşmanın iki ordugâhına doğru bir gece hareketine girişmiştir.

Scipio'nun ustaca hesaplamasına göre, ilk taaruzun Syphax'ın daha düzensiz ordugâhına karşı yapılması ile baskının sağladığı moral bozucu ve tertipleri altüst edici etki daha da kuvvetlendirilmiştir. Burada, Syphax'ın ordugâhındaki baraka grupları, tahkim edilmiş bölge sınırlarını taşıyordu. Bu barakalar, çabuk ateş alabilen kamış ve hasırlardan yapılmıştı. Bunların ateşe verilmesinden doğan şaşkınlıktan yararlanan Romalılar, ordugâha girmeyi başarmışlardır. Bu sırada, Hasdrubal komutasındaki Kartacalılar, ordugâh kapılarına saldırıyor ve kurtulmak için ordugâh dışına kaçmaya çalışıyorlardı. Ordugâhtaki askerler yangının kaza ile çıktığını sanmışlardı. Bunun nedeni, yangın başlamadan önce ortalığın kararmış olması, Romalıların

yedi mil uzaklıktaki ordugâhında tam bir sessizliğin hüküm sürmesi ve her şeyin normal görünmesiydi. Böylece, Kartaca ordugâhının kapıları açılınca, Scipio, saldırının ikinci darbesini buralardan kaçmak isteyenlerin üzerine yöneltmiş; bunun sonucunda, hücumla başarılan girmenin neden olacağı bir kayba uğramaksızın düşman ordugâhları ele geçirilmiştir. Bu harekât neticesi her iki düşman ordusu da bozguna uğramış ve sanıldığına göre, toplam kuvvetlerin yarısını kaybetmişlerdir.

Bu harekâtı izlerken stratejinin sınırlarını açıkça aşarak taktik alana girmişsek, bunun gerçek nedeni şudur; bu durumda strateji, bir muharebeyi zafere ulaştıracak yolu yalnız açmakla kalmamış, aynı zamanda bu zaferi sağlamıştır. Burada kazanılan zafer, stratejik tutumun sadece son hareketiydi. Çünkü, hiçbir direnişle karşılaşmayan bir katliam hareketi bir muharebe de değildir.

Scipio, hiç kan dökmeden kazandığı bu zaferden sonra, hemen Kartaca'ya yönelmemiştir, niçin? Tarih buna eğer kesin bir cevap vermemişse, hiç olmazsa, Anibal'in Trasimen ve Cannae (Kan)'daki büyük başarılardan sonra Roma'yı ihmal edişine oranla daha açık belirtiler sağlamıştır. Çabuk bir baskın saldırısı yapmaya elverişli bir fırsat ve yararlı bir sonuç ihtimali bulunmadıkça, savaş harekâtının en az ekonomik olanı kuşatmadır. Hele düşmanın elinde hâlâ harekâta müdahale edebilecek bir ordu varsa, o takdirde kuşatan taraf başarı tacını başına geçirinceye kadar, düşmanınkiyle kıyaslanamayacak derecede büyük ölçüde olmak üzere, kendi kendisini gittikçe zayıflatmış olur.

Scipio, sadece Kartaca surlarını değil, Anibal'in dönüşünü de dikkate almak zorundaydı. Bununla beraber, Anibal'in dönüşü ihtimali esasen Scipio'nun da hesaba kattığı bir meseleydi. Anibal döneminden Kartaca teslim olmak zorunda bırakılabilseydi, bu Scipio için büyük bir avantaj olurdu. Fakat bu sonuç, kendisi bir kayba uğramaksızın başarılmalıydı. Bu da, şehrin gösterdiği direnişi moral etkilerle bozmak suretiyle sağlanabilirdi. Yoksa, bu amaç için kuşatma kuvvetinin ağır kayba uğraması göze alınmalıydı. Çünkü, Anibal Scipio'nun kuvvetleri gerisinde göründüğü zaman Kartaca surları, bir delik bile açılmadan, hâlâ sağlam bir durumda kalmış bulunabilirdi.

Bu nedenle Scipio, Kartaca'ya yönelmek yerine onun ikmal bölgelerini ve müttefiklerini sistemli bir şekilre parçalamıştır. Her şeyden önce, Syphax'ın son derece uygun bir kuvvet bölümü harekâtıydı. Çünkü Scipio, müttefiki Masinissa'yı Numidya tahtına getirmekle, Anibal'in en güvenilir silahı olan süvarilerine karşı kullanmak üzere Numidya'nın süvari kaynaklarını kendi kontrolüne almış oluyordu.

Scipio, düşündüğü bu moral etkilerle düşmanını kandırma yollarını kuvvetlendirmek için, Kartaca'nın gözü önünde Tunus'a ilerlemiştir. Amacı, Kartacalıları dehşet ve şaşkınlık içinde bırakmak için, bu hareketten en etkili şekilde yararlanmaktı. Öteki dolaylı baskı metotlarının hepsinden de çok etki gösteren bu Tunus hareketi, Kartacalıların direnme azmini altüst etmeye yetmiş ve onları barış istemek zorunda bırakmıştır. Ancak Kartacalılar, barış koşullarının Roma'da onaylanması beklendiği bir sırada, Anibal'in Afrika'ya döndüğü ve Leptis'te karaya çıktığı haberini alınca, geçici barış anlaşmasını bozmuşlardır. (MÖ 202).

Scipio, böylece güç ve tehlikeli bir duruma düşmüş oluyordu. Çünkü, Kartaca'ya hücum etmemek suretiyle, her ne kadar kendisini zayıf düşmekten korumuşsa da barış koşullarını Kartaca'nın kabul etmesi üzerine, müttefiki Lisinissa'nın Numidya'ya dönerek yeni krallığını sağlamlaştırmasına izin vermişti. Bu gibi durumlarda klasik bir komutan, Anibal'in Kartaca'ya ulaşmasını önlemek üzere, ya saldırı eder veya yardım beklemek için savunmada kalırdı. Scipio, bunların aksine, başka bir hareket tarzı seçmiştir. Bu hareket tarzı haritaya işaret edilince ilk bakışta göze garip görünmektedir. Haritaya göre, Anibal'i Leptis'ten doğrudan Kartaca'ya götüren yol "V" harfinin tersine çevrilmiş şekli olan "^" işaretinin yukarıya doğru olmak üzere, sağ çizgisiydi. Buna karşılık Scipio, Kartaca yakınındaki ordugah sahasını elde bulundurmak için bin müfreze bırakmış ve "^" şeklindeki yolun sol çizgisi boyunca, aşağıya doğru yürümüştür. Bu, herhalde en dolaylı tutum örneğidir. Fakat, Bagdaras Vadisi'ni izleyen bu yol, Scipio'yu Kartaca'nın ana ikmal kaynağı olan yurtiçi bölgesinin tam kalbine götürüyordu. Bundan başka, bu yol boyunca ilerlenen her adımla, acele bir çağrıya cevap olarak Masinissa tarafından getirilmekte olan takviye kuvvetlerine daha da yaklaşılmış oluyordu.

Bu hareket, stratejik amacına ulaşmıştır. Hayati bir değer taşıyan ana ikmal bölgesinin gittikçe tahrip edilmekte olduğu yolundaki korkunç haberi alan Kartaca Senatosu, Anibal'e haberciler göndermiş ve duruma derhal müdahale ederek, Scipio ile savaşa tutuşmasını istemiştir. Anibal verdiği cevapta her ne kadar "bu gibi meseleleri kendisine bırakmalarını" belirtmişse de, Scipio tarafından yaratılan koşulların zorlayıcı etkisine de uymuştur. Bunun sonucu olarak Kartaca yönünde kuzeye gitmek yerine, Scipio, kendi seçtiği arazi üzerinde anibal'i savaşa zorlayarak onu kazandırmayı başarmıştır. Çünkü, bu bölgede Anibal, maddi takviyelerden yoksun olduğu gibi, bir yenilgi halinde kullanabileceği sağlam bir direnme mihveri ve ya korunma üssü de yoktu. Halbuki, muharebe Kartaca yakınında olsaydı, orada bunların hepsinden yararlanabilecekti.

Skipio, düşmanına muharebeye tutuşma gereğini empoze etmişti. Şimdi de bu moral avantajından tam anlamıyla yararlanıyordu. Anibal'in bölgeye varışı ile hemen hemen aynı zamanda olmak üzere, Masinissa da Scipio ile buluşmuştur. Bunun üzerine Scipio, ilerlemek yerine geri çekilmiştir. Böylece, "Kartacalıları susuzluk yüzünden çok sıkıntı çektikleri ordugâh arazisine ve Masinissa'nın yeni kurduğu süvari birlikleriyle elde ettiği avantajı en iyi biçimde kullanma imkanı sağlayan bir muharebe alanına çekmiş; bunun sonucu olarak, oyunda ilk iki eli de kazanmıştır. Zama (daha doğrusu Naraggara) muharebe meydanında ise, vaktiyle Anibal'in elinde bulunan süvari kozunu taktik alanda alt ederek, aralarında oynadıkları oyunun ilk bölümünü kazanmayı başarmıştır. Anibal, taktik alanda ilk defa yenilgiye uğrayınca, bunun sonucu olarak başına ilk stratejik yenilgi de gelmiştir. Çünkü elinde, yok edilmemek için kendisine birliklerini yeniden toparlama imkânını verecek koruyucu hiçbir kale yoktu. Bu durumun doğal bir sonucu olarak bu harekât, Kartaca'nın kan dökülmeksizin teslim olması ile bitmiştir.

Zama Muharebesi, Roma'yı Akdeniz Bölgesi'nin egemen devleti haline getirmiştir. Bundan sonra, bu üstün durumun genişlemesi ve çevrenin uyruk haline getirilmesi, ciddi bir direnişle karşılanmamış; bu alanda sadece tehdide başvurulması amaca yetmiştir. Bu nedenle, MÖ 202 yılı, dünyamızın ilkçağ tarihin-

deki dönüm noktalarının ve bunların akserî nedenlerinin gözden geçirilmesi bakımından, doğal sınır oluşturur. En sonunda, Roma egemenliğinin yayılma akımı duracak ve o zaman dünya çapındaki bu imparatorluk, kısmen barbarların baskısı ve daha çok da içlerden çökme yüzünden parçalanacaktır.

"Çekme ve batma" dönemi sırasında, Avrupa'nın tek renkli eski kabuğundan sıyrılarak çok renkli yeni kabuklara büründüğü yüzyıllar boyunca ortaya konan askerî liderliği incelemekte fayda vardır. Hele, Belisarius ve Bizans İmparatorluğu'nun daha sonraki komutanları ele alınınca, bu yararlanma çok daha artar. Ancak, incelemeyi sınırlayan unsurlar da mevcuttur. Bu dönemde, bilimsel sonuçlara bir temel oluşturmak bakımından, mesela "kesinlik" teriminin tarifi pek zordur. Dönüm noktaları çok karanlıktır. Stratejinin yöneldiği amaç pek belirsizdir. Nihayet, kayıtlar hiç de güvenilir nitelikte değildir.

Bu sırada, Roma'nın gücü doruk noktasına ulaşmadan önce, gözden geçirilmeye değer bir iç savaş meydana gelmiştir. Bu savaş, hem bir başka büyük komutanın ortaya çıkış dönemi olmuş, hem de tarihin akışını hayatî bir biçimde etkilemiştir. İkinci Pön Savaşı nasıl Roma'ya dünyayı kazandırmışsa, MÖ 50-45 yılları arasındaki bu iç savaş da Roma dünyasını Sezar (Caesar)'a ve Sezarcılığa bırakmıştır.

Sezar, MÖ 50 yılı aralığında Rubicon'u geçtiği zaman, gücü ancak Galya (Gaul) ve Illerya (Illyricum)'yı kapsıyordu. İtalya'ya ve Roma'ya bağlı öteki sömürgelere Pompeius hakimdi. Başlangıçta Sezar'ın elinde 9 lejyon vardı. Fakat, bunlardan sadece bir tanesi kendisiyle birlikte Ravenna'daydı. Öteki lejyonlar çok uzakta, Galya'da bulunuyorlardı. Pompeius'un elinde ise, İtalya'da 10, İspanya'da 7 olmak üzere, 17 lejyon ve ayrıca bütün imparatorluk içine yayılmış birçok müfreze de vardı. Fakat, bu lejyonlardan İtalya'dakiler, sadece amblemleri bulunan kadrolardan ibaretti. Hiç şüphesiz eldeki bir lejyon, seferberliğini tamamlamamış iki lejyondan daha değerliydi. Sezar, bu kadar küçük bir kuvvetle güneye doğru hızla ilerlediği için eleştirilmiştir. Fakat, unutulmamalıdır ki, zaman ve baskın, savaşın en hayatî iki unsurudur. Ayrıca, bu iki unsuru iyi değerlendirmesinden başka, esas olarak Sezar'ın stratejisi, Pompeius'un aklından geçenleri kavramış olmasına dayanıyordu.

Ravenna'dan Roma'ya giden iki yol vardı. Sezar, bunların daha uzun ve dolaşık olanını izlemiş; bununla beraber, Adriyatik kıyısı boyunca uzayan bu yol üzerinde, hızla ilerlemeyi de başarmıştır. Nüfusça kalabalık olan bu bölgeyi geçerken, Pompeius için toplanmakta olan askerler kendisine katılmışlardır (Bu durumun bir benzeri, 1815 yılında Napolyon için de yapılacaktır). Bunun üzerine, moral bakımından sarsılmış olan Pompeius taraftarları, Roma'yı bırakarak Capua'ya çekilmişlerdir. Bu sırada Sezar, düşmanın Corfinium'da bulunan öncüsü ile Luceria çevresinde Pompeius'un idaresindeki büyük kısmı arasına girmiş ve hiç kan dökülmeden, düşman öncü kuvvetinin kendisine katılmasını sağlamıştır. Bundan sonra Sezar, kuvveti bir çığ gibi gittikçe artarak, Luceria istikametinde güneye ilerlemeye devam etmiştir. Bu defa doğrudan bir istikamete yönelmiş olan bu ilerleme, düşmanı panik halinde İtalya yarımadasının ucundaki sağlamlaştırılmış Brendisi (Brundisium) limanına çekilmek zorunda bırakmış, ancak mesele bu kadarla da kalmamıştır. Çünkü, Sezar'ın pek şiddetli takibi, Pompeius'un Adriyatik üzerinden Yunanistan'a çekilme kararını çabuklaştırmıştır. Böylece, ikinci safhada gereğinden fazla dolaysız nitelik taşıyan ve ustalıktan yoksun olan bir hareket, Sezar'ı savaşı bir sefer içinde bitirmek şansından mahrum etmiş, ayrıca Akdeniz havzası çevresinde daha dört yıl süre ile inatçı bir savaş yapmak zorunda bırakmıştır.

Bundan sonra, artık ikinci sefer başlıyordu. Sezar, Yunanistan'a çekilen Pompeius'un arkasından gitmeyerek, İspanya'daki Pompeius taraftarı cephe ile meşgul olmak üzere oraya yönelmiştir. Kendisi, kuvvetlerini böyle "zayıf ortak" karşısında topladığı için şiddetle eleştirilmiştir. Fakat olaylar, Pompeius'un hareketsiz kalacağı hakkındaki Sezar'ın tahminini doğrulamıştır. Sezar, bu kez harekâta gereğinden fazla bir açıklıkla başlamıştır. Pireneler üzerinden düşmanın Ilerda (şimdiki Lerida)'daki asıl kuvvetlerine karşı doğrudan doğruya yapılan bu ilerleme bu düşman kuvvetlerine muharebeden kaçınma imkanı vermiş, dolayısıyla bu saldırı başarısızlığa uğramış ve Sezar'ın kişisel müdahalesi sayesinde bir felâketin önüne geçilmiştir. Bunun üzerine Sezar, askerlerinin moral düzeyi azalmaya devam ettiği bir sırada, tam zamanında tutumunu değiştirmiştir.

Sezar, artık kuşatmadaki baskıyı daha fazla artırmaya çalışmak yerine, çabalarını Ilerda şehrinin bulunduğu Sicoris nehri üzerinde yapay bir geçit oluşturmak için çaba göstermiş ve bu geçit sayesinde, nehrin her iki kıyısına hâkim bir duruma gelmiştir. Sezar'ın bu tutumu yüzünden, kendi ikmal kaynaklarının çok etkili olarak tehdit edilebileceğini kavrayan Pompeius taraftarları, hâlâ zaman varken çekilmeyi tercih etmişlerdir. Sezar'a gelince, bunların hiçbir baskıya uğramadan çekilip gitmelerine göz yummuş, fakat gerilerini kesmek ve yürüyüşlerini geciktirmek için Galyalı süvarileri göndermiştir. Sonra, düşman artçıları tarafından tutulan köprüye hücum etmek yerine, sadece süvariler tarafından geçilebilir gözü ile bakılan derin geçit yerinden lejyonlarını geçirme riskini göze almış ve geceleyin geniş bir çark hareketi yaparak, düşmanın çekilme istikameti üzerine yerleşmiştir. Fakat o zaman bile, savaşmaya çalışmamış; sadece düşmanın yeni bir çekilme hattı bulma çabalarını önlemekle yetinmiş ve bunu, lejyonları geniş bir çark çizerek yürürlerken, düşmanı tedirgin etmek ve geciktirmek için süvarilerini kullanarak sağlamıştır. Sezar, bir yandan kendi askerlerinin çarpışmak için gösterdikleri şiddetli isteği sıkı bir kontrolle önlerken, öte yandan da gittikçe daha yorgun, aç ve üzgün bir hale düşmekte olan düşman askerlerine karşı kardeşlik duygularını teşvik etmiştir. En sonunda, düşmanı tekrar Ilerda yönünde önüne kattığı ve susuz bir bölgede mevzi almak zorunda bıraktığı zaman, asıl kuvvetlerin hepsi teslim olmuştur.

Bu, stratejik bir zaferdi. Çünkü, yenenler gibi yenilenler de hiç kan dökmemişlerdir. Burada Sezar'ın önem verdiği nokta, düşman taraftan ne kadar az insan öldürülürse, kendi saflarına taraftar kazanma ve askerlerin katılma ihtimalinin de o kadar çok olacağıydı. Bu harekâtta düşmana doğrudan hücumların yerini manevralar aldığı halde, bütün harekât Sezar'ın ancak altı haftalık bir zamanını almıştır.

Sezar, MÖ 48 yılındaki seferinde, daha önceki stratejisini değiştirmiştir. Bu yüzden, silahlarının zafer tacına kavuşması için giriştiği harekâtın sekiz ay daha uzaması gerekmiş; buna rağmen, zafer yine de tam olmamıştır. Sezar, Illerya üzerinde uzanan dolaylı kara yolunu izleyerek Yunanistan'a ilerleme ye-

rine, doğrudan deniz yolu üzerinde karar kılmıştır. Bu suretle, başlangıçta vakit kazanmışsa da, en sonunda kayba uğramıştır. İç savaşın başlangıcından beri Pompeius'un donanması vardı. Sezar'ın ise yoktu. Gerçi, Sezar çok sayıda gemi inşasını veya toplanmasını emretmişse de, bunlar ancak kısmen sağlanabilmiştir. Fakat beklemektense, toplanan kuvvetin sadece y arısı ile Brendizi'den denize açılmış ve Palaeste'de karaya çıktıktan sonra, önemli bir liman olan Dyrrachium (Durazzo)'a doğru kıyı boyunca ilerlemiştir. Buna karşılık Pompeius, az önce oraya varmış bulunuyordu. Bununla beraber, Sezar'ın şansı da iyi gitmiştir. Çünkü Pompeius, her zaman olduğu gibi pek yavaş davrandığından, Antony gelmeden önce üstün kuvvetini kullanmak fırsatını kaçırmıştır. Bu ırada Antony, Sezar ordusunun diğer yarısıyla birlikte düşman donanmasından kurtularak, Sezar'la birleşme imkânını bulmuştur. Antony Dyrrachium'un öteki yakasına çıktığı zaman bile, merkezi durumda olmasına rağmen Pompeius, Tiran'da Sezar ve Antony'nin birleşmelerini önleyememiştir. Bunun üzerine, Pompeius geri çekilmiş ve kendisini muharebeye çekmek için boş yere uğraşan düşmanı tarafından takip edilmiştir. Bundan sonra, her iki tarafın ordusu, Dyrrachium'un güneyinde Genusus nehrinin sol kıyısında karşı karşıya mevzilenmişlerdir.

Bu hareketsizlik, dolaylı bir tutumla sona ermiştir. Sezar, düz olarak sadece 25 millik bir mesafe katetmek durumunda olan Pompeius'un tehlikeyi kavrayarak üssünü kurtarmak için hızla geri çekilmesinden önce, tepeler boyunca 45 mil kadar uzun ve yorucu bir çark hareketi yapmak suretiyle Dyrrachium ve Pompeius arasında yerleşmeyi başarmıştır. Fakat, sağladığı avantajın üzerine düşmemiştir. Buna karşılık Pompeius, ikmal bakımından denize dayandığından kendisini emniyette gördüğü için, bu durumda saldırı etmeyi düşünecek karakterde bir kimse değildi. Bu nedenle Sezar, orijinal olmakla beraber tek başına yararsız olan geniş kuşatma çevreleri meydana getirmiştir. Ancak, bunlardan bir fayda beklenemezdi. Çünkü, bu şekilde çevrelenen düşman, Sezar'ın kuvvetlerinden yalnız daha güçlü bir durumda olmakla kalmıyor, aynı zamanda ikmalini kolayca sağlayabilecek bir niteliğe sahip bulunuyor ve istediği zaman deniz yoluyla çekilme imkânını da elinde tutuyordu.

Bu durumda pasif karakterdeki Pompeius bile, böyle ince bir çevre hattının zayıf noktalarını vurma fırsatından kendisini mahrum edemezdi. Nitekim etmemiştir de. Bunun sonucu olarak, Pompeius'un kazandığı başarı karşısında Sezar, durumunu düzeltmek için kuvvetlerini toplayarak bir karşı saldırıya geçmiş, ancak bu saldırıda başarıya ulaşamamış ve ağır kayıba uğramıştır. Sezar'ın morali bozulmuş birliklerini yok olma durumundan ancak Pompeius'un uyuşukluğu kurtarmıştır.

Bundan sonra, Sezar'ın askerleri düşmana karşı yeniden hücuma geçirilmelerini ısrarla istemişlerdir. Fakat, Sezar dersini almıştı. Bu nedenle, geri çekilerek birliklerini toparladıktan sonra, yeniden dolaylı tutum stratejisine dönmüştür. Buna karşılık, bu durumda dolaylı bir strateji uygulamak bakımından Pompeius'un şansı daha da iyiydi. Çünkü, Adriyatik'i tekrar geçebilir ve İtalya'yı yeniden kontrolü altına alabilirdi. Ayrıca, Sezar'ı yenişinin halk üzerinde yarattığı moralin etkisi dolayısıyla, İtalya'daki başarısı daha da kolay olacaktı. Bununla beraber, Pompeius'un batıya doğru, böyle bir harekete girişmesi halinde Sezar, bunun kendisi için yaratacağı tehlikeli durumları çok daha iyi değerlendirebileceğini belli etmiştir. Bu nedenle, doğuya doğru hızla harekete geçmiş ve Pompeius'un Makedonya'da bulunan yardımcısı Scipio Nasika (Scipio Nasica)'ya karşı ilerlemiştir. Bunun üzerine, aklı bu hareketin etkisi altında kalan Pompeius, Sezar'ı takibe koyulmuş ve ayrı bir yoldan ilerleyerek, acele Scipio'nun yardımına koşmuştur. Bu yarışta Makedonya'ya ilk varan komutan Sezar olmuştur. Bununla beraber kendisi, kıtalarını tahkimli bölgeler üzerine sürmeyerek Pompeius'un gelmesini beklemiştir. Sezar hesabına bu fırsatın kaybedilişi gibi görünen bu tutumun nedeni, Dyrrachium misalinden sonra Pompeius'un açıkta bir savaş vermekten çekinmesi yolunda Sezar'ın bir önyargıya kapılmış olmasına bağlanabilir. Durum böyle ise, Sezar'ın düşüncesi doğrudur. Çünkü, sayıca bire karşı iki oranında üstün olmasına rağmen Pompeius, ancak yardımcılarının ısrarıyla savaşma riskini göze almıştır. Sezar böyle bir fırsat yaratmak için bir manevra dizisi hazırlamakta olduğu sırada, Pompeius ilerlemiş ve Sezar'a aradığı fırsatı Farsala (Pharsalus)'da vermiştir. Bu muharebe hiç şüphesiz Sezar'ın çıkarları bakımın-

dan vakitsizdi. Nitekim, sonuç bunu gösteren bir ölçü olmuştur. Çünkü, Sezar'ın dolaylı tutumu, stratejik dengeyi yeniden sağlamak için uygulanmıştır. Pompeius'un dengesini bozmak için ise, diğer bir dolaylı tutuma da ihtiyaç vardı.

Farsala'daki zaferinden sonra Sezar, Çanakkale Boğazı üzerinden Anadolu'ya çekilen ve oradan Akdeniz 'i aşarak İskenderiye'ye giden Pompeius'un arkasını bırakmamıştır. Burada Ptolemaios, Pompeius'u öldürmüş ve böylece, Sezar'ı büyük bir sıkıntıdan kurtarmıştır. Fakat Sezar, Ptolemaios ve kız kardeşi Kleopatra arasındaki Mısır tahtına geçme kavgasına müdahale etmek suretiyle, Pompeius'un ölümünün sağladığı avantajı kötü kullanmış; çabalarını böylece gereksiz bir yönde boş yere harcaması yüzünden de sekiz ay kaybetmiştir. Anlaşıldığına göre, Sezar'ın ara sıra tekrarladığı ve kökü derinde olan bu yanlış utumu, kendisinin geniş kapsamlı amacını ihmal ederek, bütün gücü ile gözünün önündeki hedefe yönelmesinden ileri gelmektedir. Bu niteliği ile Sezar, aynı insanda birleşen iki karakterin dünyaca ünlü sembolü olan " Doktor Jekyll ve Mr. Hyde" tipinin stratejik alandaki bir alternatifiydi.

Bu sekiz aylık ara, Pompeius taraftarı kuvvetlere toparlanmak, İspanya ve Afrika'da yeni bir hayata başlamak olanağı kazandırmıştır.

Sezar'ın Afrika'da karşılaş ığı güçlükler, yardımcısı Curio'nun o zamana kadar uyguladığı dolaysız hareket yüzünden daha da artmıştır. Curio, karaya çıktıktan ve başlangıçta bir zafer kazandıktan sonra, Pompeius taraflarının müttefiki Kral Jubo'nun tuzağına düşmüş ve yok edilmiştir. Bunun üzerine Sezar, kendisinin yönet iği Afrika Seferine (MÖ 46) başlamıştır. Fakat, Yunanistan'daki harekât sırasında yaptığı gibi, Afrika seferinde de yetersiz kuvvetlerle aynı derecede dolaysız bir tutum uygulayarak şiddetli hareketlere girişmiştir. Bunun sonucu olarak da kafasını bir kemente kaptırmış; bununla beraber, her zamanki şansı ve taktik alanındaki ustalığı sayesinde, bu durumdan da kurtulmuştur. Bundan sonra, çarpışmak bakımından bütün aldatıcı etkilere karşı koymayı başarmış ve öteki lejyonlarının gelmesini beklemek üzere, Ruspina yakınındaki tahkim edilmiş bir ordugâha yerleşmiştir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz Doktor Jekyll'in hayat kurtaran utumuna uygun olan bu strateji, artık bundan sonra Sezar'da :n üstün dereceye ulaşmıştır. Sezar, takviye kuvvetleri geldik- en sonra bile, aylarca geniş alanda ve fakat sınırlı bir dolaylı utum stratejisi uygulamıştır. Bu uygulama sırasında, çeşitli 'erlerde girişilen küçük çaplı ve sık sık tekrarlanan baskınlar- a, düşman yıpratılmaya ve bunalıma sürüklenmeye çalışılmış- ır. Nitekim, bu tutumun düşman morali üzerindeki etkisi, lüşmanın asker kaçaklarının gittikçe büyük sayıda artması ile ıelli olmuştur. En sonunda Sezar, bir bakıma daha geniş çap- :aki bir dolaylı tutumla, düşmanın Thapsus'taki önemli üssü- ne ilerleyerek, muharebe için elverişli bir fırsat yaratmış ve emrindeki kıtalar, daha üst komuta kademesinin güdümü ge- rekmeksizin, kendi işlerini kendileri görerek taarruza kalkmış- lar ve muharebeyi kazanmışlardır.

Sezar, Afrika harekâtını izleyen ve savaşı sona erdiren MÖ 45 yılındaki İspanya seferinde, başlangıçtan itibaren insan kaybından kaçınmaya önem vermiş ve buna göre, ardı arkası kesilmeyen manevralarla düşmanı çaresiz durumlara düşürmeye çalışmıştır. Nitekim, Munda'da böyle bir avantaj sağlamış ve zaferi kazanmış; fakat, çarpışma çok sıkı geçtiğinden ağır can kaybına uğramıştır. Bu durum, kuvvet tasarrufu ile kuvvetin sadece korunarak kullanılması arasındaki farkı açıkça ortaya koymuştur.

Sezar'ın tutumundaki dolaylı karakter, dar kapsamlı ve baskın niteliği eksik bir özellikte görülmektedir. Kendisi, bütün seferlerinde düşmanın moralini zayıflatmış, ancak altüst edememiştir. Görünüşe göre bunun nedeni, Sezar'ın düşman birlikleri komutanının düşüncelerini etkilemeyi hedef almaktan çok, bizzat düşman birliklerinin aklını çelmeyi hedef almaya daha fazla ilgi duyması idi. Eğer Sezar'ın seferleri, düşman kuvvetler ve düşman komutanlıkla ilgili olarak dolaylı tutumun iki niteliği arasında bir ayrım yapmaya yarıyorsa, hiç şüphe edilmemelidir ki dolaysız ve dolaylı tutum arasındaki farkı en belirli bir biçimde ortaya koymaya da yaramaktadır. Çünkü Sezar, dolaysız tutuma başvurduğu her yerde başarısızlığa uğramış, ancak dolaylı tutumu yeniden uyguladığı zaman tekrar başarıya ulaşmıştır.

BİZANS SAVAŞLARI
BELISARIUS VE NARSES

Sezar'a, MÖ 45 yılında Munda'da kazandığı parlak zaferden sonra Roma'nın ve Roma dünyasının "ölümsüz diktatörlüğü" sağlanmıştır. Durumla bir çelişki yaratan bu kesin tutum, anayasayı kısırlaştırmak demek oluyordu. Böylece, cumhuriyetin imparatorluğa dönüşmesi yolu da hazırlanmış oldu. İmparatorluk sistemi ise kendi kendisini çürütme mikroplarını da bünyesinde taşıyordu. Bununla beraber bu çürüme işlemindeki gelişme, buna uzun sürede bir gelişme denebilirse, azar azardı. Nitekim, Sezar'ın kazandığı zafer ile Roma'nın kesin olarak batışı arasında 500 yıl geçmiştir. Hatta o zaman bile, başka bir yerdeki bir "Roma İmparatorluğu", daha 1000 yıl yaşamıştır. Bunun ilk nedeni, Büyük Konstantin (Constantine) 'in İmparatorluk başkentini 330 yılında kesin olarak Doğu ile Batı İmparatorluklarına bölünmesi oluşturuyordu. Doğu İmparatorluğu, Batı İmparatorluğuna kıyasla kendi gücünü daha iyi korumuştur. Batı İmparatorluğu ise, barbarların taarruzları ve etkileri altında gittikçe artan bir hızla parçalanmıştır. Bu durum, V. yüzyılın sonuna doğru bağımsız bir İtalya krallığının kurulmasına kadar sürmüştür. Bunun üzerine, varlığı sadece

bir isimden ibaret kalmış olan Batı İmparatoru yerinden atılmıştır. İtalya Krallığı'ndan önce Galya, İspanya ve Afrika'da benzer krallıklar kurulmuştu.

Fakat, VI. yüzyılın ortalarında, Batı'da Roma egemenliğinin yeniden kurulduğu bir dönem gelmiştir. Bu durum, Doğu'dan gelen güçle başarılmıştır. Bizans'ta Justinianus (Justinian) 'un hükümranlığı sırasında görevlendirdiği komutanlar, Afrika, İtalya ve Güney İspanya'yı tekrar zapt etmişlerdir. Bu başarılar arasında, esas itibariyle Belisarius'un adı ile birlikte anılanlar, daha dikkate değer niteliktedir. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi, Belisarius'un bu uzak hedefli seferlere son derece az kaynaklara dayanarak girişmesidir. İkinci neden ise, kendisinin devamlı olarak taktik savunmadan yararlanmasıdır. Tarihte, taarruza başvurmaktan kaçınılarak başarılmış böyle bir fetihler dizisinin benzeri yoktur. İlk anda taarruza geçilmeden sürdürülen bu seferlerin daha göz alıcı yönü ise, harekâtın esas itibariyle süvariden kurulu bir çevik kuvvete dayanan bir ordu tarafından yapılmış olmasıdır. Belisarius, cesaretten yoksun bir komutan değildi. Fakat uyguladığı taktik, karşı tarafın taarruza geçmesine izin vermek veya düşmanı bir bir taarruza kışkırtmaktı. Düşmanın taarruz hareketini seçmek zorunda kalışında, Belisarius'un sayıca daha zayıf bir durumda oluşunun da kısmen rolü vardı. Fakat bu tutum, aynı zamanda taktik ve psikolojik bakımdan Belisarius'un başardığı ince bir hesaplama meselesi idi.

Belisarius ordusunun, lejyonerlerden kurulu o zamanın klasik ordu örneğine benzer yanı azdı. Onun ordusu, daha ziyade ortaçağ modeline yakındı. Bununla beraber, bu tip ordudan da çok daha gelişmiş durumdaydı. Sezar devrinde yaşamış bir asker, Belisarius ordusunu bir Roma ordusu olarak tanımlayamazdı. Fakat, Afrika'da Scipio'nun emrinde hizmet etmiş olan bir asker, bu ordunun gelişme yönünü daha az şaşırtıcı bulabilirdi. Roma bir şehir devletinden bir imparatorluğa dönüşürken Scipio ve Sezar dönemleri arasındaki ordu, kısa hizmet süreli bir halk kuvveti durumundan çıkarak, uzun hizmet süreli bir profesyonel kuvvet haline gelmişti. Fakat askerî teşkilât, Za-

ma'da geleceğe ışık tutan süvari hakimiyetinin yarattığı ümitli durumu gerçekleştirmemiştir. Roma İmparatorluğu ordusunun esas unsuru piyade idi. Süvari ise, boy ve hız bakımından at soyunda büyük bir gelişme sağlamasına rağmen, Anibal'e karşı yapılan savaşın ilk yıllarında olduğu gibi, ikinci derece bir kuvvet olmuştu. Fakat, sınır savunmasında daha büyük bir hareket kabiliyetine duyulan ihtiyaç belirli bir hal alınca, ordudaki süvari oranı da gittikçe çoğalmıştır. Bununla beraber Roma ordulan, süvarinin önemini ancak Roma lejyonlarının 378 yılında Edirne (Adrianople) 'de Got süvarileri tarafından ezilmesi sonucu alınan dersle yeniden anlamaya başlamışlardır. Bunu takip eden nesillerde, kuvvet dengesinin ibresi öteki uca, süvari yönüne kaymıştır. Teodosius (Theodosius) yönetimi sırasında, çok sayıda barbar atlılarının askere alınmasıyla, çevik kuvvetin çoğalması hızlanmıştır. Daha sonra, yeni tip teşkilat bu sisteme bağlanırken, asker alma dengesi bir dereceye kadar düzeltilmiştir. Ağır süvari, Justinianus ve Belisarius zamanında esas unsuru oluşturmuştur. Bu süvari, mızrakla olduğu gibi, okla da donatılmış ve zırha bürünmüştür. Bundaki hakim düşünce, açıkça anlaşıldığına göre, Hun veya Pers atlı okçularının veya mızraklı Got süvarisinin sadece tek tek sahip bulundukları çevik atış gücü ile çevik müsademe gücünü disiplinli bir tek savaşçıda birleştirmekti. Bu ağır süvariye, hafif ve teçhizatla donatılmış atlı okçular da eklenmiştir. Böylece meydana gelen karma teşkilat, gerek şekil, gerek taktik bakımından, bugünkü modern hafif ve ağır (veya orta) tanklara ışık tutmuştur. Bunun gibi, piyade de hafif ve ağır tiplerden kurulmuştu. Bunlar arasında ağır piyade, ağır mızrakları ve sıkıca kenetlenmiş safları ile, sadece muharebede, çevresinde süvarinin manevra yapabileceği sağlam bir mihver olarak kullanılmıştır.

VI. yüzyılın ilk yarısında Doğu Roma İmparatorluğu güvensiz bir durumdaydı. İmparatorluğun askerî kuvvetleri, Pers sınırında küçük düşürücü birkaç yenilgiye uğramıştı. Bu yüzden, imparatorluğun Anadolu'daki durumu bütünü ile tehlikeye düşmüş gibi görünüyordu. Persin kuzeyden gelen bir Hun istilasına uğraması dolayısıyla Doğu Roma İmparatorluğu üze-

rindeki baskı bir süre için kalkmıştır. Ancak 525 yılında, oldukça rastlantısal olarak sınırda savaş yeniden patlak vermiş ve Belisarius, ilk defa burada kendini göstermiştir. Bu sınır boylannda ona ün kazandıran hareketler, Pers Ermenistan'ı içerilerine doğru birçok süvari akınları yöneltmesi ve daha sonra bir sınır kalesini ele geçirmiş olan Perslere karşı cesur bir karşı taarruza geçmesi olmuştur. Öteki komutanlann başarısız hareketleri karşısında Justinianus, Belisarius'u doğudaki kuvvetlerin başkomutanı tayin etmiştir. Bu sırada Belisarius, otuz yaşın oldukça altındaydı.

530 yılında, ortalama 40.000 kişilik bir Pers ordusu, Daras kalesine doğru ilerliyordu. Buna karşlık, Belisarius'un kullanabileceği kuvvet düşmanınkinin ancak yansı kadardı. Bu kuvveti oluşturan personelin çoğu, kıtalarına bir süre önce katılmış acemi askerlerdi. Buna rağmen Belisarius, bir muhasaraya karşı sadece dayanmak yerine aktif savaşmayı da göze almaya karar vermiştir. Savunma ve taarruz taktiğine göre dikkatle hazırladığı bir mevzide bulunmasına rağmen Belisarius, Bizanslıları küçük görmeleri ve sayıca da üstün olmalan dolayısıyla, Perslerin taarruza başlayacak ilk taraf olacaklannı umuyordu. Kendisi, Daras kalesinin önünde geniş ve derin bir siper kazdırmıştı. Bu arada dikkat edilen bir husus, bu siperi savunanların kale burçlarındaki mazgallardan yapılacak aşırma ateşleriyle desteklenmesini sağlamaya yetecek kadar, siperin kaleye yakın olması idi. Belisarius, daha az güvendiği piyadesini buraya yerleştirmişti. Bu siperin iki ucundan, dik açı oluşturacak şekilde ileriye doğru birer siper daha kazılmıştır. Bunların ucundan da, vadinin her iki yanındaki tepelere doğru birer düz siper uzanıyordu. Üzerinde aralıklı olarak geniş geçitler bulunan bu kanat durumundaki siperler boyunca, ağır süvari birlikleri karşı taarruza hazır durumda yerleştirilmişlerdi. Hunlardan kurulmuş hafif süvari kuvveti ise iki iç köşede bulundurulmuştur. Buna göre eğer kanatlardaki ağır süvarisi geri atılırsa, hafif süvari birlikleri taarruz eden düşmanın gerisine doğru taciz edici çıkış hareketleri yapabilirler ve böylece, ağır süvarinin uğradığı baskıyı ortadan kaldırabilirlerdi.

Kale civarına geldikleri zaman çevredeki tertipleme'yi gören Persler şaşırmışlar ve ilk günü keşif yollu ufak çatışmalarla geçirmişlerdir. Belisarius, ertesi sabah Persli komutana bir mektup göndermiş ve üzerinde anlaşılamayan noktaların savaşmak yerine görüşmekle çözümlenebileceğini belirtmiştir. Procopius'a göre, mektubunda Belisarius şöyle diyordu; " Mantıktan en ufak bir nasibi olan herkesin kabul edeceği gibi, barış en başta gelen nimettir... Bu nedenle, en iyi komutan, savaşı barış haline döndürebilen kişidir... "Bunlar, ilk büyük zaferinin öncesinde, çok genç bir askerin ortaya koyduğu dikkate değer sözlerdi. Fakat, Persli komutanın cevabı "Romalıların vaatlerine hiçbir zaman güvenilmeyeceği" yolunda olmuştur. Persli komutanın kanısına göre, Belisarius'un mesajı ve bir siper gerisindeki savunucu tutumu, onun sadece korktuğunu gösteren belirtilerdi. Bu nedenle Persli komutan taarruz harekâtını başlatmıştır. Bu arada Persler merkez kesiminde açıkça belli olan tuzağa düşmemek için ihtiyatlı davranmışlardır. Fakat, onların bu ihtiyatlı tutumu Belisarius'a yaramıştır. Çünkü, Perslerin bu davranışı, sadece onların gayretlerini bölmeleri anlamına gelmekle kalmıyor; aynı zamanda çarpışmanın yalnız kanatlardaki süvariye inhisar edeceğini de gösteriyordu. Belisarius'un süvari bakımından sayıca zayıflığı pek azdı. Kaldı ki onun en çok güvendiği silahı da süvarisi idi. Bundan başka, Roma piyadesi de ok atışı ile bu savaşa katkıda bulunabilecek durumdaydı. Bizanslıların yayları, menzil bakımından Perslilerinkinden üstündü. Ayrıca, Persli askerlerin zırhlarının da Bizans oklarına dayanacak nitelikte olmamasına karşın, Bizanslıların zırhları Pers oklarına karşı direnecek durumdaydı. Bu muharebede Pers süvarisi, ilk önce Belisarius'un sol kanat süvarisi karşısında bir ilerleme sağlamayı başarmıştır. Fakat sonra, solda bir tepe gerisinde saklanan bir Bizans süvari müfrezesi, Pers süvarisinin gerisine doğru ansızın hücuma geçmiştir. Bu beklenmedik darbeye öteki kanattan Hun hafif süvarisinin görünmesi de eklenince, Persler çekilmek zorunda kalmışlardır. Diğer kanattaki Pers süvarisi ise, baskısını hâlâ daha derinlemesine sürdürüyor ve kale duvarlarına kadar yaklaşmış bulunuyordu. Fakat

bu hareketiyle, fazla ilerlemiş bu kanat ile durumu hiç değişmemiş olan merkez kesimi arasında ancak bir gedik açmış oluyordu. Bunun üzerine Belisarius, elindeki bütün süvarisini bu gediğin içine yöneltmiştir. Pers muharebe hattının zayıflamış olan bu noktasına yöneltilen Bizans karşı darbesi önce Pers süvari kanadını savaş alanı dışına sürerek, onların ters istikamette kaçmalarına neden olmuş, sonra da merkezdeki Pers piyadesinin açık kanadına yönelmiştir. Böylece Daras Muharebesi, Perslerin kesin bir yenilgiye uğramaları ile sonuçlanmıştır. Bu sonuç, Perslerin Bizanslılar karşısında birçok nesilden beri uğradıkları ilk yenilgi olmuştur.

Pers Hükümdarı, diğer bazı başarısızlıklardan sonra, barış koşulları üzerinde Justinianus'un temsilcisi ile görüşmelere başlamıştır. Bu görüşmelerin henüz gelişmekte olduğu bir sırada, Perslerin müttefiklerinden biri olan Saracens Kralı, Pers Hükümdarı'na yeni bir harekât planı önermiştir. Bu plan, Bizans devletine dolaylı bir darbe vurulması ile ilgiliydi. Bu planında Saracens Kralı, Bizans sınırının kuvvetle tutulduğu ve tahkim edildiği yerlere taarruz etmektense, beklenmedik yerlere harekâtta bulunmak suretiyle daha büyük yarar sağlayabileceğini belirtiyordu. Buna göre eldeki en büyük çevik birliklerden kurulu bir kuvvet, Fırat'ın batısından hareketle, eskiden beri aşılamaz bir engel olarak kabul edilen çölü geçmeli ve Doğu Roma İmparatorluğunun en zengin şehri olan Antakya'ya saldırmalıydı. Bu plan kabul edilmiş ve uygun biçimde kurulan bir ordu ile, böyle bir çöl geçişinin mümkün olduğunu kanıtlayacak şekilde de uygulanmıştır. Bununla beraber, Belisarius da kendi kuvvetlerini o kadar çevik bir duruma getirmiş ve sınır boyunca öyle etkili bir haberleşme ve ulaştırma sistemi geliştirmiştir ki; bu sayede, düşmanın varışını beklemek üzere, kuzeyden tam vaktinde ve hızla harekete geçmiştir. Böylece Belisarius, tehlikeyi önledikten sonra, istilacıları geriye, kendi ülkelerine doğru sadece sürmekle yetinmiştir. Ancak, Belisarius'un bu ılımlı tutumu, kıtalarının hoşuna gitmemiştir. Belisarius'a gelince, askerlerinin homurdandıklarını biliyordu. Bununla beraber, onlara gerçek zaferin, kendisi im-

kân nispetinde az kayba uğramak koşuluyla, düşmanı güttüğü amaçtan vazgeçirmeye zorlamak olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Eğer böyle bir sonuç sağlanmışsa, artık bir muharebeyi kazanmakla elde edilecek gerçek bir avantaj mevcut olmazdı. Girişilecek hareket, gereksiz bir yenilgiyi göze almak riskini doğuracak ve böylece, imparatorluğu daha tehlikeli bir istilaya maruz bırakacaksa, o halde "kaçanı niçin sıkıştırmalı idi?" Belisarius'a göre, çekilen bir orduya hiçbir kaçış yolu bırakmamak, ona umutsuzluktan doğan bir cesareti göz göre göre en kesin bir biçimde aşılamak olurdu.

Bu gibi bilimsel tartışmalar, askerliğin içgüdüye dayanan kan dökmek hırsını tatmin bakımından, gereğinden fazla mantıka dayanıyordu. Bu nedenle Belisarius, askerleri üzerindeki nüfuzunu sürdürmek için, onların isteklerine boyun eğmiş, fakat bunun sonucu olarak da ilk yenilginin acısını tatmıştır. Bununla beraber, takip eden Belisarius kuvvetlerine karşı Perslerin kazandıkları zafer kendilerine o kadar pahalıya mal olmuştur ki, çekilmelerine devam etmek zorunda kalmışlardır.

Belisarius, doğuyu başarılı şekildeki bu savunmasından sonra, taarruzi bir görev için kısa bir süre ile batıya gönderilmiştir. Almanların bir kolu olan Vandallar, Roma Afrika'sını işgal etmek ve başkent olarak Kartaca'da yerleşmek suretiyle, güneye doğru olan göçlerini yüzyıl önce sona erdirmişlerdir. Bunlar bulundukları bölgeye dayanarak, büyük ölçüde korsanlığa girişmişler ve ayrıca, Akdeniz kıyısındaki şehirleri yağma etmek üzere akıncı müfrezeleri de göndermişlerdir. Bu arada, 455 yılında Roma'yı da yağma etmişler ve daha sonra kendilerini cezalandırmak göreviyle İstanbul'dan gönderilmiş olan büyük bir sefer kuvvetini ağır bir yenilgiye uğratmışlardır. Bununla beraber, lüks ve Afrika güneşi, birkaç nesil geçtikten sonra bunların sadece usullerini yumuşatmakla kalmamış, aynı zamanda kuvvetlerini de kökünden çürütmeye başlamıştır. Gençliğinde Justinianus ile arkadaşlık etmiş olan Vandal Kralı Hilderic, daha sonra 531 yılında, savaşçı yeğeni Gelimer tarafından tahtından indirilerek hapsedilmiştir. Bunun üzerine Justinianus, Gelimer'e bir mesaj göndererek amcasını serbest bırakmasını istemişse

de bu isteği reddedilmiştir. O zaman, Justinianus, Belisarius komutasındaki bir sefer kuvvetini 533 yılında Afrika'ya göndermeye karar vermiş, ancak, bu amaç için sadece 5.000 süvari ve 10.000 piyade ayırmıştır. Bu kuvvetin personeli seçkin askerlerden oluşmakla beraber, mevcut koşullar ciddi şekilde bunların aleyhine görünüyordu. Çünkü Vandallar, ortalama 100.000 kişilik bir ordunun sahibi olmakla ün salmışlardı.

Belisarius, sefer kuvveti Sicilya'ya vardığı zaman, bazı cesaret verici haberler almıştır. Bu haberlere göre; Vandal kuvvetlerinin en iyi birliklerinden bir kısmı, bir ayaklanmaya karşı kullanılmak üzere, o zaman kendilerinin idaresinde bulunan Sardenya'ya gönderilmişti. Bundan başka, bizzat Gelimer'de o sırada Kartaca'dan ayrılmış bulunuyordu. Bunun üzerine Belisarius, hiç zaman kaybetmeden Afrika'ya hareket etmiş ve Kartaca'dan dokuz yürüyüş günü kadar uzaklıktaki bir noktaya başarılı bir çıkarma yapmıştır. Böyle uzakça bir yer seçmesindeki amacı, bu çıkarmayı üstün Vandal filosunun önlemesi riskinden kaçınmaktı. Çıkarma haberi alan Gelimer çeşitli ordu birliklerinin Kartaca ana yolunun onuncu mil taşı civarında Ad Decimum yakınındaki boğazda acele toplanmaları emrini vermiştir. Çünkü, istilacıları burada kuşatabileceğini umuyordu. Fakat, bu plan başarısızlığa uğramıştır. Belisarius'un süratli hareketi ve aynı anda Bizans filosunun Kartaca'yı tehdit eden durumu sonucu, Kartaca birlikleri daha toplanmakta iken yakalanmışlardır. Birbiri ardınca yapılan şaşırtıcı manevralar karşısında Vandallar öyle düzensiz bir duruma düşmüşlerdir ki; Belisarius'u ezmek fırsatını kaçırdıkları gibi, her istikamette de dağılmışlar ve Belisarius'un ilerlemesine karşı Kartaca yolunu apaçık bırakmak durumuna düşmüşlerdir. Gelimer, kıtalarını yeniden toplamak ve Sardenya'daki sefer kuvvetini geri çağırmak suretiyle tekrar taarruzi harekâta girişmek için hazırlanıncaya kadar, Belisarius da, Vandalların bakımsızlık içinde bırakmış oldukları Kartaca savunma tesislerini restore etmişti.

Belisarius, kendisini Kartaca'dan sürüp atmak amacıyla Vandalların muhtemel teşebbüslerini aylarca bekledikten son-

ra, onların bu hareketsizliğini morallerinin düşük oluşuna bağlamıştır. Kendisi, bu durum karşısında ve bir yenilgiye uğradığı takdirde arkasında emniyetle geri çekilmesini sağlayacak. Kartaca gibi sağlam bir üs bulunduğunu dikkate alarak, taarruza geçmeye karar vermiştir. Buna göre, süvarisini ileri sürerek bir ırmak gerisindeki Tricimeron'da ordugâh kurmuş olan Vandalların üzerine yürümüş ve piyadesinin gelmesini beklemeden muharebeye tutuşmuştur. Görünüşe göre amacı, apaçık belli olan sayıca zayıflığını göstermek suretiyle Vandalları taarruza kalkmaya kışkırtmak ve böylece, onlar ırmağı geçtiği sırada kendisi için bir karşı taarruz fırsatı hazırlamaktı. Ancak, yaptığı " kışkırtıcı " bir taarruz ve sahte geri çekilme hareketi, Vandalların takibini ırmağın öte yakasına uzatmalarını sağlayamamıştır. Bunun üzerine Belisarius, bu defa düşmanının bu fazla ihtiyatlı tutumundan yararlanarak, hiçbir tacize uğramaksızın daha büyük kuvvetlerini ırmağın öbür yakasına geçirmiş; bunun ardından da, orta kesime karşı başlattığı bir taarruzla düşmanının dikkatini buraya çektikten sonra, taarruzunu bütün cepheye yaymıştır.

Bu muharebede, Vandalların direnmeleri kısa zamanda çökmüş; bunun sonucu olarak hepsi, şarampollerle çevrili ordugâhlarına sığınmışlardır. Gelimer geceleyin kaçmış ve onun ortadan kaybolduğunu anlayan ordusu da dağılmıştır. Bunun üzerine Belisarius, Gelimer'in peşini bırakmamış, en sonunda onu ele geçirmiş ve Tricemeron zaferi, savaşı böylece bir sonuca ulaştırmıştır. Netice olarak denebilir ki; Roma Afrika'sının yeniden zaptı işi, başlangıçta umutsuz bir girişim olarak görünüyordu. Halbuki, uygulama safhası hayret edilecek derecede basit geçmiştir.

Kolay kazanılmış bu zafer, Justinianus'a 535 yılında yeni bir sefere girişmek cesaretini vermiştir. Bu harekâtın amacı, o sıralarda Ostrogotların elinde bulunan İtalya ve Sicilya'nın, mümkün olduğu kadar az kayıp vererek, yeniden ele geçirilmesi idi. Bu karar üzerine Justinianus, Dalmaçya kıyısına küçük bir kuvvet göndermiştir. Ayrıca, yardım vaat etmek suretiyle, Frankları kuzeydeki Gotlara karşı taarruza inandırmıştır.

Bu şaşırtma hareketlerinin örtüsü altında, emrine 12000 kişilik bir sefer kuvveti verdiği Belisarius'u Sicilya'ya göndermiş ve ona verdiği talimatta, " Sicilya'ya varınca, emrindeki kuvvetin Kartaca'ya gitmekte olduğu haberini yaymasını "bildirmiştir. Bu talimata göre Belisarius, eğer kolayca başarabileceğini anlarsa, adayı işgal edecekti. Başarının kolay olmayacağı sonucuna varırsa, amacını belli etmeden birliklerini tekrar gemilere bindirecekti. Bu planın uygulanması sırasında bir güçlükle karşılaşılmamıştır. Sicilya şehirleri halkı, Gotlarca kendilerine iyi muamele edilmekle beraber, Belisarius'u kendilerinin kurtarıcısı ve koruyucusu olarak karşılamışlardır. Palermo hariç, şehirlerdeki küçük Got garnizonları Belisarius'a karşı hiçbir ciddi direnmede bulunmamışlardır; Palermo'yu ise, Belisarius bir hileyle ele geçirmiştir. Belisarius'un bu başarısının aksine, Dalmaçya'nın istilası teşebbüsü felâketle sonuçlanmıştır. Bununla beraber, bir Bizans ordusu ile takviye edilen bu şaşırtma hareketine yeniden girişilir girişilmez Belisarius, İtalya'nın istilasına başlamak üzere Mesina boğazını aşmıştır.

Gotlar arasındaki bu çekişmeler ve krallarının ihmali, Belisarius'un Güney İtalya'da Napoli'ye kadar olan ilerlemesini kolaylaştırmıştır. Bu sırada, kuvvetli bir şekilde tahkim edilmiş durumda olan Napoli'de Belisarius'un kuvvetlerine sayıca eşit güçte bir garnizon bulunuyordu. Bu durum karşısında bir süre duraklayan Belisarius, en sonunda, kullanılmayan bir su kemeri vasıtasıyla şehre bir giriş yolu bulmuştur. Bunun üzerine, en seçkin askerlerinden kurulu bir birliği su kemeri olan tünelden şehre sızdırmış ve geceleyin kale duvarlarına merdivenler dayayarak giriştiği cephe taarruzu ile birlikte, su tünelinden şehre sızan birliğini de düşmanın gerisine tarruza geçirmiş ve böylece Napoli'ye hakim olmuştur.

Napoli'nin düşüşü haberi, Gotlar arasında krala karşı bir ayaklanma yaratacak derecede büyük bir gürültüye sebep olmuştur. Bunun sonucu olarak, kralın yerine Vitiges adında enerjik bir komutan tahta getirilmiştir. Vitiges, tipik bir askerî görüşle, kuvvet yerini yeni istilacıya karşı toplamadan önce, Frankların işini bitirmek zorunda olduğuna karar vermiştir.

Buna göre, yeterli olduğuna kanaat getirdiği bir garnizon kuvvetini Roma'da bırakarak, Franklarla uğraşmak üzere kuzeye yürümüştür. Ancak, Roma halkı, Vitiges'in bu görüşünü paylaşmıyordu. Got garnizonu da, Roma halkının yardımı olmaksızın, eldeki kuvvetin şehri savunmaya yeterli olmadığı düşüncesindeydi. Bunun sonucu olarak Belisarius, kendisi ilerledikçe çekilen düşman garnizonu karşısında bir zorluğa uğramaksızın, şehri ele geçirmeyi başarmıştır.

Vitiges, vermiş olduğu karardan pişmanlık duyduğu zaman, artık iş işten geçmişti. Buna rağmen, altın ve arazi vererek Gotları satın aldıktan sonra, Roma'yı tekrar ele geçirmek üzere, 150.000 kişilik bir ordu toplamıştır. Belisarius'un elinde ise, şehri savunmak için ancak 10.000 kişilik bir kuvvet vardı. Fakat, kuşatma başlayıncaya kadar üç aylık süre içinde, şehrin savunmasını yeniden düzenlemiş ve büyük ölçüde yiyecek stokları meydana getirmişti. Bundan başka, uyguladığı savunma metodu da aktif bir nitelik taşıyordu. Bu metodun içinde, yerinde ve zamanında uyguladığı çıkış hareketleri de vardı. Ayrıca, bu şartlar altında, süvarisinin oklarla silahlanmış bulunması avantajından da yararlanmıştır. Böylece, kendi süvarisi, düşman menzili dışında kalırken, düşman süvari gruplarını taciz edebilmiş veya mızraklı Got süvarilerini körü körüne hücumlara kışkırtmıştır. Az kuvvette oluşları, savunan taraf üzerinde bir gerginlik yaratmakla beraber, kuşatmayı yapanların kuvveti de özellikle hastalık yüzünden çok daha büyük bir hızla azalmıştır. Belisarius, düşmanın yenilgisini çabuklaştırmak için cüretli bir karar vermiş; buna göre, esasen az olan kuvvetlerinden iki müfrezeyi ayırma riskini göze alarak, bunları Tivoli ve Terracina şehirlerini baskınla ele geçirmek üzere görevlendirmiştir. Bu şehirler, kuşatma kuvvetlerinin ikmalini sağlayan yollara hakim oldukları için, gerçekten önemliydiler. Belisarius, ana yurttan takviye birlikleri geldiği zaman, çevik kuvvetlerle yaptığı akınları Adriyatik kıyısı boyunca yukarı kesimlere Gotların Ravenna'daki ana üslerine doğru uzatmıştır.Nihayet Gotlar Roma'yı bir yıllık kuşatmadan sonra bu girişimlerinden vazgeçmişler ve kuzeye doğru çekilmişlerdir. Gotların bu ha-

reketi, kendi ulaştırma hatları üzerinde olan ve Ravenna'ya taciz edici bir etki sağlayacak derecede yakın bulunan Rimini'nin bir Bizans akıncı kuvveti tarafından zapt edildiği yolundaki haberle daha da çabuklaştırılmıştır. Bununla beraber, Got ordusunun yarısını oluşturan gerideki kısmı Mulvian köprüsü üzerinde yığılıp kaldığı zaman, Belisarius'un tertiplediği bir veda darbesi yemiş ve ağır bir kayba uğramıştır.

Vitiges kuzeydoğu istikametinde Ravenna'ya doğru çekilirken, Belisarius da, Pavia ve Milan'ı ele geçirmek üzere bir kısım kuvvetini ayırarak donanma ile birlikte Adriyatik'in batı kıyısı boyunca göndermiştir. Kendisi ise, sadece 3.000 kişilik bir kuvvetle Adriyatik'in doğu kıyısına geçmiş ve burada daha önce karaya çıkmış olup Saray Mabeyincisi Narses komutasında bulunan 7.000 kişilik takviyelerle birleşmiştir. Bundan sonra, Vitiges tarafından kuşatılmış olan Rimini'de tehlikeli bir duruma düşmüş bulunan müfrezesini kurtarmak üzere, süratle harekete geçmiştir. Gotların 25.000 kişilik bir kuvvet bırakmış oldukları Osimo kalesine karşı emniyet düzeni alarak burayı dolaşmış ve iki kolla Rimini'ye doğru ilerlemiş, kuvvetinin diğer kısmını da denizden göndermiştir. Üç istikametten yapılan bu ilerleme ile Belisarius'un sağlamak istediği amaç, Bizanslıların kuvvetlerini olduğundan çok sanmaları bakımından, Gotlar üzerinde bir etki yaratmaktı. Ayrıca, bu etkiyi daha da kuvvetlendirmek için ordugâh geceleyin çok geniş bir sahayı kaplayacak biçimde aydınlatılmış ve bu hile başarılı olmuştur. Buna artık Belisarius adının yarattığı korku da eklenince, Bizans kuvvetlerinin yaklaşması üzerine, Got ordusunun çok büyük kısmı paniğe kapılarak kaçmıştır.

Belisarius, şimdi bir yandan Ravenna'daki Vitiges'i gözetlerken, öte yandan da hızla geliştirdiği ileri hareket sırasında etrafından dolanmış olduğu çeşitli kaleleri ele geçirmeyi ve böylece Roma ile olan ulaştırma bağlantısını engellerden temizlemeyi planlamıştır. Elindeki bu kadar az kuvvetle bu işi başarmak, elbette kolay değildi. Fakat, onun metodu, gerek gördüğü bir kaleyi tecrit edip, kuvvetlerini burada toplarken, bu sırada çevik müfrezelerinin geniş bir çevrede meydana getirdikle-

ri örtme faaliyetleri sayesinde, düşmanın muhtemel herhangi bir kurtarma kuvvetinin bulunduğu bölgede kalmasını sağlamaktı. Böyle yapıldığı halde, bu harekât önemli bir zaman almış; ayrıca Belisarius'un bazı komutanlarının daha kolay ve zenginlik sağlayacak daha verimli amaçlar peşinden koşmak eğilimleri yüzünden, sık sık kesintilere uğramıştır. Ne yazık ki, bu komutanların mahkemede kendi itaatsizliklerini örtbas edecek derecede, nüfuzları vardı. Bu sırada Vitiges, yardımlarını sağlamak üzere Franklara ve Perslere acele elçiler göndermiştir. Bu suretle yaptığı tahrik edici tekliflerde, özellikle şu husus üzerinde durmuştur; "Bizans kuvvetleri şu sırada çok geniş bir harekât alanına yayılmışlardır. Eğer Franklar ve Persler, her iki yandan olmak üzere, Bizans İmparatorluğu'na karşı eşgüdümlü bir taaarruz yöneltirlerse, Bizans yayılışını sağlayan akımı tersine çevirebilirler. Böylece, şimdiki büyük fırsatı da değerlendirmiş olurlar." Frank kralının bu teklife cevabı, büyük bir ordu ile Alp dağlarını geçmek olmuştur.

Frank ordusunun harekâtından ilk zararı, bunların muhtemel müttefikleri görmüşlerdir. Frank ordusu, Gotların Pavia yakınında hazırlamış oldukları yerde Po nehrini geçmiş, bu geçit civarında hem Gotların karşısına dikilmiş olan bir Bizans kuvvetine, hem de Gotlara aynı zamanda saldırarak onları kaçmak zorunda bırakmış ve bundan sonra, ülkeyi silip süpürmeye koyulmuştur. Hemen hemen bütünüyle piyadeden kurulmuş olan bu kuvvetin yiyecek toplayabilme menzili kısaydı. Bu nedenle Franklar, çok geçmeden kendilerinin yaratmış oldukları kıtlık yüzünden, binlerce kişi kaybetmişler; ayrıca, kendi basiretsiz tutumlarından kaynaklanan bir güçsüzlük içinde kıvranmaları nedeniyle, çevik bir düşman karşısında ilerlemeye de cesaret edememişlerdir. Bu durumda, bunları anayurtlarına dönmeye inandırmak hususunda Belisarius pek az bir güçlük çekmiş olup, bundan sonra Ravenna'ya karşı baskısını sertleştirmek imkânını kazanmış ve Vitiges'in teslim olmasını sağlamıştır.

Belisarius, tam bu sırada, 540 yılında Justinianus tarafından geri çağrılmıştır. Bunun nedeni, görünüşe göre yeniden

ortaya çıkan Pers tehdidi idi. O sırada, gerçekten de böyle bir tehlike vardı. Bununla beraber, bu geri çağrılışın nedeninin, kökü daha derinlere varan bir kıskançlığa dayandığı sanılmaktadır. Çünkü Justinianus'un kulağına Gotların, Belisarius'u Batı imparatoru olarak tanımak esasına dayanan bir teklifte bulundukları gelmişti.

Belisarius'un ana yurda dönüşü sırasında yeni Pers Hükümdarı Hüsrev (Chosroes), daha önce başarısızlıkla sonuçlanmış olan çöl geçişini tekrarlamış ve Antakya'yı ele geçirmeyi başarmıştı. Pers birlikleri Antakya ve diğer Suriye şehirlerini yağma ettikten sonra, Justinianus yeni bir barış antlaşması karşılığında yılda daha fazla haraç verme teklifinde bulunmuş ve bu istek Pers Hükümdarı tarafından kabul edilmişti. Hüsrev Perse ve Belisarius da İstanbul'a döner dönmez, Justinianus, bu barış antlaşmasını bozmuş ve böylece kesesini kurtarmıştır. Buna karşılık kaybeden taraf, sadece kendisinin uyrukları olmuştur ki, bu da, savaşın alışılmış sonuçlarına uyan bir haldi.

Hükümdar Hüsrev, bundan sonraki seferinde Karadeniz kıyısında bulunan Colchis'i zapt etmiş ve Bizanslıların Petra kalesini ele geçirmiştir. Bu sırada Belisarius da doğu sınırına varmıştır. Hüsrev'in nerede olduğu bilinmemekle beraber uzak bir sefere çıktığını duyan Belisarius, bu fırsattan derhal yararlanmış ve Pers arazisine baskın tarzında saldırmıştır. Ayrıca, bu hareketin etkisini genişletmek için, Arap müttefiklerine - Asurya'ya-Dicle boyunca bir akın yapmıştır. Zamanca çok iyi ayarlanmış olan bu taarruz, pek de farkına varılamadan, dolaylı tutumun değerini ortaya koymaya bir vesile olmuştur. Çünkü, Colchis'i istila etmiş olan Pers ordusunun üssü böylece tehdit edilmiş oluyordu. Bu durum karşısında Hüsrev, ulaştırma hattının kesilmesine engel olmak için acele geri dönmek zorunda kalmıştır.

Belisarius, bu harekâttan biraz sonra, İstanbul'a geri çağrılmıştır. Bu seferki neden iç meselelerdi. Onun doğu bölgesinden uzakta bulunuşu sırasında Pers Hükümdarı, Antakya'nın tahrip edilmesinden sonra artık Doğu'nun en zengin şehri haline gelmiş olan Kudüs'ü ele geçirmek amacıyla Filistin'i istila

hareketine girişmiştir. Bu haber kendisine ulaşır ulaşmaz Justinianus, Belisarius'u şehrin imdadına göndermiştir. Hüsrev, bu defaki harekâtı mevcudu 200.000 kişi tahmin edilen çok büyük bir ordu ile yapıyordu. Bu yüzden, çöl yolunu takip edememiş; bunun yerine, Filistin'e girmek için güneye yönelmeden önce Fırat boyunca ilerleyerek Suriye'ye gitmek zorunda kalmıştır. Pers Hükümdarı'nın bu yöndeki yolu izlemek durumunda olduğundan emin olan Belisarius, elindeki az ancak çevik birliklerden kurulu kuvveti Fırat'ın yukarı kesiminde Kargamış'ta toplamıştır. Kendisi, buradan istilacıların ilerleme istikametini güneye doğru dirsek teşkil ettiği en hassas noktası yakınında, yandan tehdit edebilecek durumdaydı. Hüsrev, Bizans birliklerinin göründüğü kendisine bildirilince, sözde barış için gerçekleştirilmesi mümkün esasları görüşmek, ancak hakikatte Belisarius birliklerinin kuvvetini ve durumunu anlamak üzere, bu Bizans komutanının yanına bir delege göndermiştir. Gerçekte Belisarius kuvvetleri, istila ordusunun onda birinden az, belki de yirmide biri kadardı.

Delegelerin geliş amacını tahmin eden Belisarius, askerî bir "oyun"u sahneye koymuştur. Buna göre, personelinin en iyilerini seçerek bunları Pers delegesinin geliş yolu üzerinde bir noktaya göndermiştir. Bunlar arasında, Belisarius tarafından esir alınarak askerî hizmete kabul edilen Got, Vandal ve Kuzey Afrika askerleri de bulunuyordu. Bu seçkin müfrezenin görevi, Pers delegesi üzerinde sanki büyük bir ordunun ileri karakollarından biriyle karşılaştığı hissini uyandırmaktı. Bundan başka, sayılarını olduğundan fazla göstermek için, bu askerlere ovada yayılmaları ve devamlı olarak harekette bulunmaları talimatı da verilmişti. Muhtemel herhangi bir saldırıdan hiçbir korkuları yokmuşçasına, Belisarius'un kendine güvenini belli eden umursamaz bir hava içinde görünüşü ve askerlerinin kaygısız davranışları ile Pers delegesi üzerinde yaratılan etki daha da artırılmıştır. Bu Pers delegesinin raporu, Hüsrev'i kendi ulaştırma hattının yanını tehdit eden bu kadar büyük bir düşman kuvveti varken, istila hareketlerine devam etmenin çok tehlikeli olacağı, hususuna Hüsrev'i inandırmıştır.

Belisarius, bundan sonra süvarisine Fırat boyunca daha birçok şaşırtma manevraları yaptırmak suretiyle blöfünü başarıya ulaştırmıştır. Bunun üzerine Persler, aceleyle Fırat'ın öte yakasına çekilmişler ve buradan da memleketlerine dönmüşlerdir. Kuvvet potansiyeli bakımından önünde durulamaz gibi görünen bir istila hareketinin, bundan daha ekonomik bir biçimde başarısızlığa uğratıldığı hiçbir zaman görülmemiştir. Mucizeye benzeyen bir sonuç, bir dolaylı tutum sayesinde kazanılmıştır. Bu dolaylı tutuma gelince; bir yan mevziden yararlanmış olmakla beraber, esas itibariyle psikolojikti.

Belisarius, gittikçe artan ününün Justanianus üzerinde yarattığı kıskançlık dolayısıyla, bir kere daha İstanbul'a geri çağrılmıştır. Ancak, çok geçmeden İtalya'da işlerin kötü yönetilmesi yüzünden Bizanslıların buradaki nüfuzları büyük ölçüde sarsılınca, Justinianus, durumu düzeltmek üzere Belisarius'u tekrar İtalya'ya göndermek zorunda kalmıştır. Bununla beraber, kıskançlığı ile birleşen cimriliği yüzünden imparator görevini başarması için Belisarius'a son derece az bir imkân sağlamıştır. Kaldı ki, Belisarius Ravenna'ya vardığı sırada bu görev çok daha geniş bir nitelik almıştı. Çünkü Gotlar, Totila isimli yeni bir kralın idaresinde eski kuvvetlerini yavaş yavaş yeniden kazanmışlar, Kuzeybatı İtalya'yı tekrar ele geçirmişler ve daha sonra güneye saldırmışlardır. Napoli bunların eline geçmişti. Ayrıca, Roma da tehdit altındaydı. Bu durumda Belisarius, Roma'yı kurtarmak üzere bir müfrezeyi gemilere bindirerek kıyı boyunca ilerletmek ve Tiber'i zorla geçmek üzere cüretli bir girişimde bulunmuş, ancak başarılı olamamıştır. Bunun üzerine Totila, Roma tahkimatını yıkmış, Belisarius'un kıyıdaki 7.000 kişilik kuvvetini bulunduğu yerde kalmaya zorlamak üzere, ortalama 15.000 kişilik bir kuvvet bırakmış ve Belisarius'un bulunduğu sırada, Ravenna'yı ele geçirmek amacıyla kuzeye ilerlemiştir. Fakat Belisarius, Totila'nın bıraktığı "muhafızları" üstün manevrasıyla atlatarak, Roma içine kayıvermeyi başarmıştır. Böylece Roma, yürekli hiçbir Got askerinin reddedemeyeceği bir yem olarak işe yarayacaktı. Totila'nın ordusu ile birlikte dönüşüne kadar geçen üç haftalık sü-

re içinde, Belisarius, kapılar hariç olmak üzere, tahkimatı çok iyi onarmış ve böylece, birbiri ardından iki şiddetli taarruzu püskürtmeyi başarmıştır. Daha sonra Gotlar üçüncü bir girişimde bulunca, Belisarius, bir karşı darbe hareketiyle onları darmadağınık bir halde geri püskürtmüştür. Bunun üzerine, kuşatma kuvvetleri ertesi gün Tivoli'ye çekilmişlerdir.

Justinianus, Belisarius'un birçok müracatına rağmen, sadece azar azar takviyeler göndermiştir. Bu nedenle Belisarius, ülkenin bir bütün olarak yeniden ele geçirilmesini sağlayacak bir girişimde bulunmak yerine, yıllarca kaleler arasında ve limandan limana mekik dokumak durumunda bırakılmıştır. En sonunda, bu büyük komutan, Justinianus'un kendisine itimat ederek yeter derecede kuvvetli bir ordu göndermesini beklemenin boş bir hayal olduğunu anlamış ve 548 yılında görevini bırakarak İstanbul'a dönme iznini elde etmiştir.

Dört yıl sonra, İtalya'yı bırakma kararından dolayı pişmanlık duyan Justinianus, yeni bir sefere girişmeye karar vermiş, ancak düşman bir idare kurabilir korkusuyla sefer kuvvetinin başına Belisarius'u getirmek istememiş ve komutanlığa Narses'i tayin etmiştir. Narses, uzun süreden beri savaş üzerinde teorik alanda incelemeler yapmış sevk ve idareye hevesli bir kimseydi. Kendisine, Belisarius'un ilk İtalya seferinin en parlak safhasında, nazari sevk ve idare melekesini pratik alanda geliştirme fırsatı da verilmişti.

Narses,kendisine sağlanan bu büyük şanstan tam anlamıyla yararlanmıştır. Bu arada, görevi kabul etmesi için, her şeyden önce gerçekten kuvvetli ve iyi donatılmış bir kuvvetin teminini ilk şart olarak ileri sürmüş ve sonra sağlanan böyle bir kuvvetle, Adriyatik kıyısı çevresinde kuzeye doğru ilerlemiştir. Narses'in bu ileri hareketi, istilanın deniz yolu ile yapılacağı hakkında Gotların beslediği inanç yüzünden daha da kolaylaşmıştır. Çünkü Gotlar, birçok nehir deltalarının da bulunduğu sert kıyı yolunu, büyük güçlükler arz ettiği için Narses'in takip etmeyeceğini farz ediyorlardı. Ancak Narses, kara yürüyüşünün hızını kesmemek için çok sayıda sandaldan yararlanmak ve bunları nehirleri aşmada yüzücü köprü olarak kullanmak

suretiyle, beklenmedik derecede hızla ilerlemiş ve herhangi bir direnişle karşılaşmaksızın Ravenna'ya varmıştır. Bundan sonra hiç vakit kaybetmeden güneye doğru harekete geçmiş ve yolu tıkayan birçok kalenin etrafından dolaşarak ilerlemesine devam etmiştir. Narses'in amacı, Totila'yı kuvvetleri henüz tamamen toplanmadan muharebeye zorlamaktı. Bu sırada Totila, Apeninler üzerindeki ana geçidi tutmuştu. Fakat Narses, bir yan geçitten geçmeyi başarmış ve Taginae'de bulunan Totila'nın üzerine yürümüştür.

Daha önceki seferlerde düşmana kıyasla Belisarius'un daima az kuvvete sahip oluşunun aksine Narses burada Gotlardan kuvvetçe üstündü. Bununla beraber kendisi, stratejik taarruzdan tam anlamıyla yararlandıktan sonra, Totila ile karşılaşınca taktik savunmayı tercih etmiştir. Taarruza ilk başlayan taraf olmak bakımından Gotların içgüdüye dayanan "taarruz eğilimini" hesaba katan Narses, bir tuzak hazırlamış olup; bu tuzak 800 yıl sonra İngilizlerin Crecy'de Fransız şövalyelerine hazırladıkları kapana örnek olmuştur. Süvari hücumları karşısında Bizanslı piyadenin kapıldığı moral düşüklüğü yüzünden Gotların Bizanslıları küçümsediklerini bilen Narses, planını bu esasa dayamış ve buna göre, süvarisinin büyük bir kısmını yaya olarak muharebe hattının ortasına yerleştirmiştir. Bu suretle, bunların mızraklarını yerdeyken kullanmalarını sağlayacak ve böylece düşmana mızraklı piyade birliklerine sahip olunduğu hissini verecekti. Orta kesimdeki bu birliğin her iki yanına yaya okçuları tertiplemiştir. Bunlar, bir yay şeklinde olmak üzere, ileriye doğru oldukça bir çıkıntı teşkil etmiş bulunuyor ve bu sayede merkeze doğru yapılacak bir hücuma karşı yan tesiri sağlıyordu. Bunların gerisinde yakın bir mesafede, at binmiş olan süvarinin büyük kısmı bulunuyordu. Narses, sol yanın oldukça açığına ve bir tepe gerisine seçkin personelden kurulu bir süvari kuvvetini yerleştirmişti. Bunların görevi, Gotlar cephe savaşı ile sıkı şekilde meşgul bulundukları sırada onların gerisine baskın tarzında hücum etmekti.

Bu ustaca hazırlanmış tuzak, güdülen amacı gerçekleştirmiştir. Burada Got süvarisi, düşmanın orta kesimdeki güveni-

lemez farz edilen süvarisine karşı kullanılmıştır. Bunlar, hücuma kalkınca öte yanlardan atılarak kendi üzerlerinde toplanan sağanak halindeki ok atışı karşısında ağır zayiat vermişler, daha sonra ise, Bizanslıların yere inmiş mızraklı süvarisinin sağlam direnişi ile cephede durdurulmuşlar ve bu arada yanlarına doğru daha da yaklaşmış bulunan okçular tarafından da gittikçe artan bir şekilde kayba uğratılmışlardır. Got piyadesine gelince Narses tarafından yandaki tepe yakınında bekletilmekte olan atlı okçularca gerilere doğru taarruz edileceğinden korktukları için kendi süvarilerine destek sağlamak üzere ortaya çıkmaktan çekinmişlerdir. Buna karşılık cesareti kırılmış olan Got süvarisi ise, bir süre boş yere çaba harcamayı sürdürdükten sonra geri çekilmeye başlamıştır. Bunun üzerine Narses, o zamana kadar ihtiyatta tuttuğu süvarisi ile kesin bir karşı taarruza geçmiş ve Gotları tam bir yenilgiye uğratmıştır. Narses böylece İtalya'nın ikinci kez zaptını gerçekleştirirken, artık ciddi bir direnişle karşılaşmamıştır.

Gotların boyun eğmesi suretiyle savaşın sona ermesi, Bizanslılar hesabına tam zamanında gerçekleşmiştir. Çünkü, Gotların ümitsiz çağrısına bir cevap olarak Frankların giriştikleri yeni bir akınla uğraşmak üzere Narses'in serbest kalması ancak bu sayede mümkün olmuştur. Bu defa Franklar, öncekinden çok daha derinlere, Campania'ya kadar ilerlemişlerdir. Anlaşıldığına göre, Frankların ilk istilalarında edinilen deneyimlerden yararlanan Narses, yürüyüş zorlukları ve dizanteri kayıpları sonucu büyük Frank kuvvetleri zayıflayıncaya kadar muharebeden kaçınmak için, onlara "kendi kendilerini asacak bir ip" vermek istiyordu. Bununla beraber, Narses 553 yılında Casilinum'da muharebeye tutuştuğu zaman, Frankların hâlâ 80.000 kişilik bir kuvveti vardı. Burada Narses, Frankların karakteristik taktiğine pek uygun düşen bir tuzak kurmuştur. Yaya birliklerden kurulu bir ordu halindeki Franklar, kuvvet çokluğuna ve devamlı baskıya dayanarak, bu muharebede derin bir kol halinde tarruza geçmişlerdir. Ellerindeki silahlara gelince; bunlar mızrak fırlatma baltası ve kılıç gibi kısa menzilli türdendi.

Casilinum'a Narses, orta kesimde mızraklı ve oklu piyade birliklerini bulunduruyordu. Frankların hücumu başlangıçta bu birlikleri geri atmış, ancak Narses, Frankların yanlarına karşı emrindeki süvari birliklerini sevk etmiştir. Bu hareket, Frankları durdurmuş ve bir hücumu karşılamaya hazır şekilde, derhal dışarıya doğru mevzi almalarına yol açmıştır. Narses, Frankların aldıkları tertibin çarpışma ile parçalanamayacak derecede sağlam olduğunu bildiğinden, onlara yaklaşmak için hiçbir girişimde bulunmamış; aksine, kendi süvarilerini Frankların fırlatma baltalarının menzilleri dışında tutmuş ve askerlerine yaylarını kullanmalarını emretmiştir. Bir ok yağmuru altında kalan toplu haldeki bir kuvvet, kendi sık saflı düzenini bozmaksızın herhangi bir karşılık veremez. Burada da öyle olmuş ve en sonunda, Franklar saflarını ayırarak yavaş yavaş çekilmek suretiyle bir kurtuluş yolu ararlarken Narses, düşmanın can evine saldırmak fırsatını bulmuştur. Zaman olarak çok iyi ayarlanmış olan bu darbe sonucu, Franklar dağılmış ve bunlardan pek azı kaçabilmiştir.

Belisarius ve Narses seferlerinin uygulama aracı, ilk bakışta stratejik olmaktan çok, taktik gibi görünmektedir. Çünkü, harekâtın pek çoğu muharebe ile sonuçlanmıştır. Bundan başka bu seferlerde, diğer büyük komutanların yönettikleri harekâta kıyasla, düşmanın ulaştırma hatlarına karşı girişilmiş hesaplı manevralara ait örnekler azdır. Fakat, bu iki komutanın idare ettiği harekât daha yakından incelenirse, bu izlenim değişir. Belisarius, yeni biçim bir taktik metot geliştirmiş olup, bu metotla çok daha üstün kuvvetleri yenebileceğini biliyordu. Fakat bunun için, Belisarius'un bizzat geliştirdiği taktiğe uygun koşullar altında düşmanı taarruza geçmesi için kandırması şarttı. Pek göze batacak kadar olmamakla beraber Belisarius'un sayıca zayıf durumda oluşu, yukarıdaki maksat bakımından yararlı bir şeydi. Hele cüretle uygulanan dolaysız bir stratejik taarruzla birleşince bu fayda daha da büyüktü. Böylece, Belisarius'un stratejisi, lojistikten çok, psikolojiye dayanıyordu. Kendisi, Batı'nın barbar ordularının dolaysız taarruza olan doğal içgüdülerine uymaları hususunda nasıl tahrik edi-

leceğini biliyordu. Belisarius, Batılılardan daha kurnaz ve usta olan Persler ile olan savaşlarında ise, ilk zamanlar onların Bizanslılara karşı besledikleri üstünlük duygusundan yararlanıyordu. Sonraları, kendi şahsına karşı saygı beslemeleri gerektiğini öğrendikleri zaman Perslerin kapıldıkları ürkeklik sonucu uyguladıkları ihtiyati tutum, onları yenmek hususunda psikolojik bakımdan üstün bir manevra aracı olarak kullanmıştır.

Belisarius, kendi güçsüzlüğünü kuvvetli bir hale dönüştürmek ve düşmanın gücünü kuvvetten yoksun bir duruma düşürmek sanatının ustasıydı. Ayrıca onun taktiği, dolaylı tutumun en önemli niteliği olan "düşmana dengesini kaybettirmek prensibi"ni de kapsıyordu.

Belisarius, ilk İtalya seferi sırasında çok büyük kuvvetlerle uğraşmayı göze alırken, kendisine olan güveninin nedenlerini soran arkadaşlarına şu cevabı vermişti; "Gotlarla ilk karşılaşmada, onların zayıf yönlerini keşfetmek için gözetleme yerinde bulunuyordum. Bu sırada, bütün kuvvetlerini düzenli bir biçimde savaş alanına getiremediklerini gördüm. Bunun nedeni, gereğinden fazla kalabalık bir topluluğun doğuracağı güçlüklerden başka, süvarilerinin iyi binici olmamaları idi. Halbuki, benim atlı birliklerimin hepsi usta binicilerden kurulmuştu. Onların atlıları sadece mızrak ve kılıç kullanma hususunda yetiştirilmişler; buna karşılık yaya okçuları kendi süvarilerinin arkasında ve onların himayesinde ilerlemeye alışmışlardı. Buna göre Got atlıları, ellerindeki silahların erişemeyeceği bir mesafede kalan ve onlara ok yağdıran düşman süvarisine karşı bir koruma aracına sahip olmadığından, yakın muharebe hariç, etkisizdi. Gotların yaya okçularına gelince, bunlar, düşman süvarisine açıkta yakalanmak riskini hiçbir zaman göze almazlardı. Bu nedenle Got süvarisi, daima hedefine yaklaşmaya çalışmak zorunda bulunuyor ve vakitsiz bir hücuma kolaylıkla sürüklenebiliyordu. Buna karşılık Got piyadesi, kendisi için bir kalkan durumunda olan süvari çok ileri gidince, ilerlemekten çekiniyordu. Böylece, düşmanın yanlardan yapabileceği karşı taarruzlar bakımından hassas bir gedik meydana gelirken, süvari ve piyade arasındaki işbirliği de parçalanmış oluyordu."

Belisarius'un geliştirdiği taktik sistem ve savunma - taarruz stratejisi, sonraki yüzyıllarda Bizans imparatorluğunun durumunu başarı ile devam ettirmesinin ve Roma geleneğinin temeli olmuştur. Bu sırada Batı Avrupa, karanlık çağlar içinden geçiyordu. Bundan sonraki dönemlerde, bu metotların daha ayrıntılı bir biçimde işlenmesi ve ordunun yeniden örgütlenmesiyle ilgili olarak, Bizanslılar iki büyük askerî eser yazmışlardır. Bunlardan biri, İmparator Maurice'in "Strategicon (Strateji)" ve diğeri, Leo'nun "Tactica (Taktik)" isimli eserleridir. Bizans imparatorluğunun böylece geliştirilmiş olan yapısı, çok yönlü barbar baskısına, hatta Pers İmparatorluğunu batıran dalgalar halindeki İslam akınlarına dayanacak kadar kuvvetli olduğunu kanıtlamıştır. Uzakça olan arazisi elden çıkmakla beraber, Bizans İmparatorluğunun ana kesimlerinin bütünlüğü korunmuştur. Bundan başka, kaybedilmiş olan arazi IX. yüzyılda I. Basil devrinden itibaren, gittikçe artan bir büyüklükteki geri alınmıştır. XI. yüzyılın başlangıcında II. Basil'in idaresi altında bulunan İmparatorluk, 500 yıl evvelki Justinianus devrinden beri, gücünün en yüksek noktasına erişmiş ve o dönemdekinden daha da sağlam bir duruma yükselmiştir.

Bununla beraber, 50 yıl sonra imparatorluğun güvenliği sarsılmış ve geleceğe ait ümitler birkaç saatlik bir süre içinde yok olmuştur. Bunun nedeni, uzun süreden beri tehlikeli bir durumla karşılaşılmamasının askerî bütçelerde gittikçe artan bir oranda kesintilere neden olması, ordu gücünde azalmalara ve bozulmalara yol açmasıdır. O zaman, Alparslan yönetimindeki Selçuk Türklerinin 1063'ten beri yükselen gücü, Bizanslılarda yeniden silahlanma bakımından geç kalmış bir uyanma sağlamıştır. Ayrıca, ortaya çıkan tehlike ile baş etmek için önlem olarak, General Romanus Diogenes imparator seçilmiştir. Romanus Diogenes ordusunu evvelki üstün durumuna çıkarmak için eğitime uzun bir süre ayırması gerekirken, vaktinden önce taarruzi bir sefere girişmiş; Fırat üzerindeki ilk başarıdan cesaret alarak, kuvvetlerini Doğu Anadolu içerilerine kadar sürmüş ve Malazgirt yakınında asıl Selçuk ordusu ile karşılaşmıştır. Bizans ordusunun sayıca çokluğunun etkisi

altında kalan Alparslan bir barış ortamı sağlamak üzere görüşmeler yapılması teklifinde bulunmuştur. Fakat Romanus Diogenes herhangi bir görüşmeye girişmeden önce, Türk Sultanının ordugâhını boşaltması ve geri çekilmesi hususunda ısrar etmiştir. Bizans İmparatorunun bu isteği, Türk Sultanının itibarını kaybetmeyi göze alması anlamını taşıdığından onun bu teklifi kabul etmesi pek beklenemezdi. Nitekim, öyle olmuş ve Alparslan bu teklifi reddetmiştir. Bunun üzerine Romanus Diogenes, taarruza geçmiş ve Bizans askerî geleneğinden ayrılarak, oyalayıcı ve çevik bir düşmana gittikçe daha çok yaklaşmak için boş bir gayretle ileri sokulmuştur. Bu sırada Alparslan'ın atlı okçuları, bu ilerleyişi devamlı olarak taciz etmişlerdir. Akşam karanlığı basarken, Romanus Diogenes'in kıtaları yorgun düşmüş ve birliklerin düzeni bozulmuştur. Bu durum karşısında Romanus Diogenes, nihayet çekilme emrini vermiştir. Bunun üzerine Türkler, Bizans kuvvetlerinin yanlarına sarkmış ve bu kuşatıcı baskı karşısında Bizans ordusu parçalanmıştır. Romanus Diogenes'in yenilgisi o kadar feci bir kesinlikte olmuştur ki, Türkler, bu sayede Anadolu'nun büyük bir kısmına yayılmayı başarmışlardır. Böylece, taarruz ruhu ile muhakeme gücü arasında denge bulunmayan bir tek hırçın komutanın akılsızlığı yüzünden, Bizans İmparatorluğu, bir daha kendine gelemeyecek biçimde ağır bir darbe yemiştir. Bundan sonra, bu imparatorluk, 400 yıl süre ile ve daha küçülmüş olarak, varlığını ancak devam ettirmeye yetecek kadar bir güce sahip olmuştur.

ORTAÇAĞ SAVAŞLARI

Bu kısım, ilk ve modern çağlar tarihleri arasında sadece bir halka hizmeti görür. Çünkü, Ortaçağ seferlerinin birçoğu aydınlatıcı gibi görünürse de, bunlarla ilgili bilgi kaynakları, önceki ve sonraki çağlardakilerden hem daha yetersiz hem de daha az güvenilir niteliktedir. Sebep ve sonuçları bilimsel gerçeğe uygun olarak ortaya çıkarmak için izlenmesi gereken en sağlam yol, her şeyden önce, tarih hakkında yaptığımız analizi tespit edilmiş gerçeklere dayandırmaktır. Bundan sonra, olayla ilgili olan vebirbirleriyle çelişen dokümanlar veya tarihsel eleştiriler arasında bir seçim yapılması zorunlu olan yerlerde, doğrulayıcı değerdeki örnekleri feda etmek pahasına da olsa, bazı dönemleri atlamak gelir. Ortaçağ askeri tarihinde görülen çelişmelerin, stratejik ayrıntılar üzerinde olmaktan çok taktik alanla ilgili olduğu doğrudur. Fakat, böylece meydana gelen kuşku bulutu, savaş tarihi ile uğraşan normal bir araştırmacının gözünde, genellikle taktik ve strateji alanlarının her ikisini de kaplamak eğilimindedir. Ayrıca,bu tereddüt yaratan durum, incelenen dönemden çıkarılan dersler hakkında, bu savaş tarihi araştırıcısını belki de aşırı derecede şüpheci yapmak eğilimindedir. Bununla beraber, özel analizimizin kapsamına almaksızın, bu dönemdeki olayların bazısına özet olarak değinmek faydalı olabilir.

Ortaçağ süresince, Batı'daki derebeylik devrinin şövalye ruhu, düpedüz bir akılsızlık oluşturan askerî yönü bakımından, hiç şüphesiz birkaç parlak ışıkla da aydınlatılmıştır. Ayrıca, bu aydınlatma, tarihin diğer çağlarıyla kıyaslanırsa, onlardan hiç de az olmamıştır. Bununla beraber, sözü edilen şövalyelik ruhu, askerlik sanatıyla çelişki halindedir.

Ortaçağ savaşları ile ilgili ilk parıltılı sonuçları Normanlar sağlamışlardır. Bunların torunları ise, bu savaşların yolunu aydınlatmaya devam etmişlerdir. Bu torunların Norman soyuna kattığı değer, savaşlarda kanları yerine akıllarını kullanmaları olmuş ve böylece, kendileri bundan büyük ölçüde yararlanmışlardır.

Diğerlerini bilmese bile, her öğrencinin bildiği bir tarih vardır; o da, 1066 tarihidir. Bunun özelliği, ustaca uygulanmış bir strateji ve taktikle başarılan kesin sonuçlu bir harekâtı kapsamasıdır. Bu harekâtın kesin niteliği, yalnız o sırada karşılaşılan önemli sorun bakımından değil, aynı zamanda bütün tarihin akışı üzerindeki etkisi yönünden de taşıdığı dikkate değer özelliktedir. Bu tarihsel olay, Normandiyalı William'ın İngiltere'yi istilasıdır. William'ın yönettiği bu harekâtta, dikkati başka yöne çekmek yolundaki stratejik bir şaşırtmadan yararlanılmış ve böylece, ilk ağızda dolaylı bir tutumun değerli sonuçları elde edilmiştir. Dikkati başka yöne çekmek üzere uygulanan bu şaşırtma stratejisi, Kral Harold'un başkaldıran kardeşi Tostig ve onun müttefiki olan Norveç Kralı Harold Hardrada'nın Yorkshire kıyısına yaptıkları çıkarma hareketi ile oluşmuştur. Bu hareket, William'ın istilasına oranla daha uzak bir tehlike gibi görünmekteydi. Fakat, umulandan daha erken gelişmiş ve hemen yenilgiyle sonuçlanmasına rağmen bir kısım düşman kuvvetlerini üzerine çektiği için, William'ın planlarının başarılması bakımından etkili bir yardım oluşturmuştur. Bu Norveçli istilacıların Stamford köprüsünde yok edilmelerinden iki gün sonra William, Sussex kıyısına çıkmıştır.

William, kuzeyde ilerlemek yerine, Harold'ı kuvvetinin ancak bir kısmıyla güneye doğru düşünmeden girişeceği acele bir taarruza kışkırtmıştır. Kendisinin bu isteği gerçekleşmiş ve Harold, Kent ve Sussex topraklarını yağma ederek güneye yönelmiştir. Böylece Harold, güneye doğru ne kadar fazla ilerler ve

ne kadar çok muharebeye tutuşursa, gerek mesafe gerekse zaman bakımından kendi takviye birliklerinden o kadar çok uzaklaşmış olacaktı. William'ın hesapları eğer buna dayanıyorsa, olaylar bunu doğrulamıştır. William Manş denizi kıyısından görülebilecek bir uzaklıkta bulunan Hastings'de Harold'ı muharebeye tutuşmak durumuna sokmuş ve taktik alanda bir dolaylı tutum uygulamıştır. Buna göre, kuvvetlerinin bir kısmına sahte bir çekilme hareketi yapmalarını emretmiş ve bu hareket düşmanın düzeninin bozulmasını sağlamıştır. Bundan sonra, harekâtın son safhasında, yüksek açı ile yapılan ok atımı, Harold'ın ölümüne sebep olmuştur. Bu etkisine bakılarak, bu atış türünün dolaylı atış olarak sınıflandırılması mümkündür.

William'ın bu zaferden sonra uyguladığı strateji de aynı derecede önemlidir. Kendisi, doğruca Londra'ya ilerlemektense, önce Dover'i ve kendi ulaştırma hatlarını emniyet altına almış; sonra Londra üzerine ilerlemiş ve şehrin varoşlarına varınca, hücuma geçmekten kaçınarak şehrin çevresini tutmuştur. Bu sırada, Londra'nın etrafında önce batıya ve daha sonra kuzeye karşı çevresel bir imha çemberi hazırlamış ve bunun üzerine açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya gelen başkent, William Berkhampstead'e geldiği zaman teslim olmuştur.

Bundan sonra yüzyıl, tarihin en hayret verici seferlerinden birinde Norman savaş dehasının daha ileri bir denemesine tanık olmuştur. Bu deneme, İrlanda'nın büyük kısmının istilasını ve kuvvetli bir Norveç taarruzunun geri atılmasını kapsar. Kont "Strogbow" ve Welsh Marches bölgesinden birkaç yüz şövalyenin üstün kuvvetlerle girişilen bir Norveç taarruzunu püskürtmek suretiyle kazandıkları başarı, dikkate değer bir nitelik taşımaktadır. Çünkü bu başarı, son derece az kaynağa dayanarak, çok ormanlık ve bataklık bir bölgenin gösterdiği büyük güçlüklere rağmen kazanılmıştır. Ayrıca Normanlar burada alışılmış savaş metotlarını mevcut şartlara göre değiştirmek ve daha iyi bir şekle sokmakla büyük bir esneklik göstermişler ve bu harekât sırasında hem planlamadaki inceliklerini, hem de uygulamadaki ustalıklarını ortaya koymuşlardır. Şöyle ki; atlı hücumların etkisinden tam olarak yararlanabilecekleri açık arazi düşmanlarını muharebeye tutuşmaya kan-

dırmışlar; bundan başka, sahte çekilmelerden, şaşırtma hareketlerinden ve düşmanın düzenini parçalamak için gerilere yaptıkları taarruzlardan da yararlanmışlardır. Ayrıca, stratejik baskınlar ve gece taarruzları yapmışlar, düşmanı savunma mevzilerinden dışarı çıkmaya kandıramadıkları zaman onu yenmek için okçularını kullanmışlardır.

XIII. yüzyıl, stratejik alanda ustaca hazırlanmış örnekler bakımından, her şeye rağmen yine de büyük bir bolluk göstermektedir. Bu yoldaki ilk örneği, 1216 yılında Kral John vermiştir. Kendisi, muharebelerin katışmadığı bir askerî strateji ile yönettiği seferde o yıl başarı kazanmış ve böylece, kaybetmek üzere olduğu krallığını kurtarmıştır. Bu harekâtta Kral John'u başarıya ulaştıran unsurlar şunlardır: Harekât kabiliyeti; kalelerin o zaman sahip oldukları kuvvete direnme gücü; şehirlilerin baronlara ve onların yabancı müttefiki Fransa Kralı Louis'ye karşı besledikleri hoşnutsuzluk duygusuna dayanan psikolojik güç; Kral Louis, Doğu Kent'te karaya çıktıktan sonra Londra ve Winchester'i işgal ettiğinde, John ona muharebe ile karşı koyamayacak kadar zayıf bir durumdaydı. Bundan başka, memleketin büyük kısmı da baronların egemenliği altındaydı. Bununla beraber John, hala Windsor, Reading, Wallingford ve Oxford kalelerini elinde tutuyordu. Thames hattına hakim durumda olan bu kaleler, bu hattın kuzey ve güneyinde baronların emrindeki kuvvetleri birbirinden ayırıyordu. Kral Louis'nin gerisinde kalan önemli bir direnme merkezi durumundaki Dover ise Fransızların eline geçmemişti. Bu sırada John, Dorset'e çekilmişti. Ancak durum daha belirli bir açıklığa kavuşunca, Severn hattını emniyet altına almak ve böylece, ayaklanma selinin daha batıya ve güneybatıya yayılmasını önleyecek bir tıkama hattı kurmak suretiyle temmuzda kuzeye Worcester'e doğru ilerlemiştir. Bundan sonra da sanki Windsor'u kuşatmadan kurtarmak istiyormuş gibi görünerek önceden emniyet altına aldırmış olduğu Thames hattı boyunca doğuya doğru harekete geçmiştir.

John, Windsor'u kuşatanlarda uyandırmak istediği bu inancı sağlamlaştırmak için, Gal okçularından oluşmuş bir müfrezeyi kuşatmacıların üzerine göndermiştir. Bunların görevi, ku-

şatmacıların ordugâhını gece ok yağmuruna tutmaktı. Kendisi, bu sırada kuzeydoğuya sapmış ve bu hareket sayesinde, Cambridge yarışını kazanmıştır. Böylece John, artık kuzeye giden yolları kapsayan yeni bir tıkama hattı tesis edebilecekti. Buna karşılık Fransız kuvvetlerinin büyük kısmı, Dover'ın kuşatmasına bağlanmıştı. Kendisine karşı direnme ve ayaklanma bölgesinin sınırlanması ve daraltılmasında John'un kazandığı bu başarı, kendisinin ekim ayında ölmesiyle idaresinin son bulmasına rağmen ona karşı ayaklanmış olanları ve bunların müttefiklerini başarısızlığa sürüklemiştir. Eğer John çok şeftali yemeye ve taze bira içmeye olan düşkünlüğü yüzünden ölmüşse, isyancıların besledikleri umutların ölümü de kendilerinin kalelere fazla düşkün olmaları dolayısıyla olmuştur.

Bundan sonra meydana gelen başarılı bir baron ayaklanması, Prens Edward (daha sonraları, 1265'te I. Edward şanıyla kral olmuştur)'ın ustaca uyguladığı strateji sonucu bastırılmıştır. Bu arada, Kral III. Henry'nin Lewes'de yenilmesi olayı önemlidir. Çünkü bunun sonucu olarak, Welsh Marches hariç, İngiltere'nin hemen her yerinde baron idaresi bir üstünlük sağlamıştır. Bu dönemde Simon de Montfort, Severn nehrini geçerek ve muzaffer yürüyüşüne Newport'a kadar devam ederek, Welsh Marches'e doğru ilerlemiştir. Kenar vilayetlerdeki taraftarlarıyla birleşmek üzere baronluk ordusundan kaçmış olan Prens Edward, Simon de Montfort'un gerisinde kalan Severn köprülerini ele geçirmek suretiyle onun planlarını altüst etmiş ve sonra da Montfort'un gerilerine yönelmiştir. Böylece Edward'a Montfort'un Newport'ta bulunan gemilerine karşı üç kadırga ile hücum ederek Monfort'u üzerinden sadece geri atmakla kalmamış; ayrıca onun ordusunu İngiltere'ye denizyolu ile götürmek hususunda ki yeni planını bozmuştur. Bunun sonucunda da Montfort, Gal'in çorak bölgeleri üzerinden kuzeye doğru uzun ve yorucu bir yürüyüş yapmak zorunda kalmış; buna karşılık Edward da Montfort'un varışından önce, Severn nehrini tutmak için Worcester'a çekilmiştir. Bundan sonra da Montfort'un oğlu babasını kurtarmak üzere Doğu İngiltere'den bir ordu ile harekete geçmiştir. Bunun üzerine Edward da Montfortların her birini ayrı ayrı yakalayarak ezmek için, bu-

lunduğu iç hat durumundan yararlanmış; bu amaçla hareket kabiliyetinden faydalanarak önce Kenilworth'de ve sonra Evesham'da düşmanı parçalayıcı iki baskın hareketi yapmak üzere, hızla ilerlemiş ve sonuca da ulaşmıştır.

Edward, bu defa kral olarak Gal Savaşları sırasında öncekinden daha büyük ölçüde olmak üzere askerî bilime katkıda bulunacaktır. Onun bu katkısı sadece yay kullanılmasının geliştirilmesi ve süvari hücumlarının ok atışı ile birleştirilmesi alanında kalmamakta; bundan daha büyük çapta olmak üzere, bir yerin ele geçirilmesinde uyguladığı stratejik metot da büyük değer taşımaktadır. Bu bakımdan çözülmesi gereken mesele, dayanıklı ve vahşi dağ insanlarını kontrol altına almaktı. Bu toplum, tepelere çekilerek muharebeden kaçınabilir ve sonra kış dolayısıyla düşmanın harekâta ara vermesi üzerine, vadileri yeniden işgal edebilirdi. İmkânlarının sınırlı olmasına karşılık, Edward'ın bir avantajı vardı, bu da memleket arazisinin sınırlı olması idi. Edward'ın çözümü alışkanlık ve stratejik noktaları birleştirme şeklinde olmuştu. Bu noktalara kaleler inşa etmiş ve bunların yollarla bağlantısını sağlamış ve düşmanına hareket şansı tanımamıştır. Ayrıca, kış boyunca gerek vücutça ve gerek psikolojik olarak kendilerini toparlayamamaları ve coğrafi kayıplarını geri alamamaları için, düşmanlarını devamlı olarak hareket halinde tutmak suretiyle onların direnme gücünü bölmüş ve yıpratmıştır.

Bununla beraber, Edward'ın stratejik alandaki incelik ve ustalıkları, onu sonraki nesillerin hatıralarında yaşatmamıştır. Bunun gibi olumsuz hususlar hariç, Yüzyıl Savaşları'nda onun torunundan veya torununun oğlundan da öğrenilecek hiçbir şeyi yoktur. Bunların Fransa içinde tören geçişi yaparcasına amaçsız ilerleyişleri, hemen hemen tam anlamıyla etkisiz kalmıştır. Daha büyük sonuçlar sağlayan birkaç girişimleri ise büyük ölçüde mantıksız hareketlerinin sonucudur. Örneğin, Crecy seferinde III. Edward ve Poitiers seferinde Kara Prens kendilerini tehlikeli duruma sokmuşlardır. Bu harekâtta İngilizlerin kötü duruma düşmeleri onların işini bir an önce bitirmeyi kafalarına koymuş olan düşman tarafı apar topar hücuma geçmeye kışkırtmıştır. Düşmanın bu hareketi ise, İngilizlere düşmüş olduklan tehlike-

li durumdan kendilerini kurtarma şansını vermiştir. Burada Fransız şövalyelerinin uyguladıkları verimsiz taktik karşısında İngilizlerin kendi seçtikleri bir arazi üzerinde yaptıkları bir savunma muharebesinde uzun yayları kullanmaları kendilerine taktik alanda kesin bir üstünlük sağlamıştır.

Bununla beraber, muhabere meydanında uğradıkları bu ağır yenilgiler en sonunda Fransızlara bir avantaj kazandırmıştır. Çünkü savaşın bundan sonraki safhasında Fransızlar, Constable du Guesclin'in uyguladığı Fabian prensibine devamlı olarak bağlı kalmışlardır. Bu prensipten yararlanan Constable du Guesclin'in satratejisi bir yandan asıl İngiliz kuvvetleriyle muharebeye tutuşmaktan sakınmak, öte yandan da düşmanın hareketini sürekli şekilde güçleştirmek ve arazisini daraltmak olmuştur. Bu stratejide, pasif kalarak savaştan kaçınmak şöyle dursun, konvoyları dağıtmak, müfrezeleri bozmak ve ayrı durumdaki garnizonları ele geçirmek suretiyle, pek az komutanın başarabildiği derecede hareket yeteneği ve baskından yararlanılmıştır. Constable du Guesclin, daima en az umulan hareket tarzını izlemiş; ayrı garnizonlara çok defa geceleyin yaptığı baskın tarzındaki taarruzların başarıya ulaşmasında, hem kendisinin yeni ve hızlı hücum metotlarının ve hem de hedefleri psikolojik yönden seçişinin yardımı olmuştur. Hedeflerin psikolojik olarak seçiminde, bunların hoşnutsuzluk içinde bulunan garnizonların veya ihanete hazır toplumların bulunduğu yerler olmasını dikkate almıştır. Bu arada, düşmanın dikkatini hem o yana çekmek hem de en sonunda kendi topraklarından çıkarmak yolunda bir vasıta olmak üzere, bölgede meydana gelen her huzursuzluk ateşini de körüklemiştir.

Du Guesclin, İngilizlerin Fransa'da ele geçirmiş oldukları çok büyük arazi kesimini beş yıldan az bir süre içinde Bordeaux ve Bayonne arasında dar bir şerit durumuna indirmiştir. İşin dikkate değer yanı, kendisinin bunu hiçbir muharebeye tutuşmaksızın başarmış olmasıdır. Gerçekten, savunma düzenleri almak için vakit bulmuş olan küçük bir İngiliz müfrezesine bile hiçbir zaman taarruza kalkışmamıştır. Tefecilerin "Garantisiz borç vermek yok" dedikleri gibi, diğer bütün ko-

mutanların "emniyet tertipsiz yürüyüş olmaz" prensibine bağlı kaldıkları bir sırada Du Guesclin'in prensibi ise şu olmuştur; "Baskınsız taarruz olmaz."

İngilizlerin yabancı istilasına karşı bundan sonraki ciddi çabalarının ilham kaynağı, hiç değilse bir metoda dayanmak olmuş ve düşüncesiz bir başlangıçtan sonra da amaç ve araçların daha yakın bir dikkatle hesaplanması üzerinde toplanmıştır. V. Henry'nin ilk ve en ünlü seferi, kendisinin en akılsız girişimiydi. 1415 yılında Agincourt'ta doruk noktasına varan bu "Edwardça" tören geçişini andırır ileri hareketi sırasında Henry'nin yolunu Fransızların sadece tıkamaları İngiliz ordusunun açlıktan çökmesi sağlamaya yetmişti. Bununla beraber, Fransızların o zamanki lideri, Crecy'de alınan dersi ve Du Guesclin'in felsefesini unutmuşlardı. Bunlar bire karşı dört oranındaki kuvvet üstünlüğü ile doğrudan bir taarruzdan başka yapılacak her hareketi ayıp sayıyorlardı. Bunun sonucu olarak da, Crecy ve Poitiers'nin daha utanç verici bir tekrarını ortaya koymuşlardır. V. Henry, bu talihli kurtuluştan sonra, "blok sistemi" olarak tanımlanabilecek bir strateji uygulamaya başlamıştır. Bu stratejiye göre, bir metot dahilinde ele geçirdiği araziyi devamlı olarak genişletiyor ve bunları emniyet altında tutmak üzere mahalli halkın gönlünü alıyordu. V. Henry'nin daha sonraki seferlerinin ilginçliği ve değeri, bunların stratejik yönlerinden çok, yüksek strateji ile ilgili taraflarına dayanmaktadır.

Ortaçağ üzerindeki bu çalışmamız, strateji alanında en iyi olarak IV. Edward ile sona erdirilebilir. IV. Edward, 1461'de tahta geçmiş bir ara sürgüne gönderilmiş ve hareket kabiliyeti faktörünü çok iyi kullanabildiği için tahtını yeniden ele geçirmiştir. Edward'ın ilk harekâtında sonuç, esas olarak karar ve hareket çabukluğu sayesinde kazanılmıştır. Edward, asıl Lancaster ordusunun kuzeyden Londra'ya doğru ilerlemekte olduğunu haber aldığı zaman, Gal'de mahalli Lancasterlilerle uğraşıyordu. Aldığı haber üzerine hemen geri dönerek, 20 Şubat'ta Gloucester'e ulaşmış ve burada Lancaster ordusunun Warwick komutasındaki York kuvvetine karşı 17 Şubat günü St. Albans'da kazandığı zaferi öğrenmiştir. St. Albans'ın Londra'ya olan uzaklığı yirmi mildi. Gloucester ile Londra arasında-

ki mesafe ise 100 milden daha çoktu. Buna göre, Lancasterlilerin elinde üç günlük bir zaman vardı. Fakat Edward, 22 Şubat günü Burford'da Warwick kuvvetleriyle birleşmiş ve Londra Belediye Meclisinin, şehrin kapılan kapalı olarak, hâlâ teslim olma şartlannı tartışmakta olduğunu duymuştur. Bunun üzerine, ertesi gün Burford'dan ayrılmış, 26 Şubat'ta Londra'ya girmiş ve bozguna uğrayan Lancasterliler kuzeye doğru çekilirken, kral ilan edilmiştir. Edward, Lancasterlileri takibi sırasında, Towton'a seçtikleri mevzide bulunan üstün kuvvetteki bir orduya karşı taarruz etmekle çok şeyi göze almıştı. Bununla beraber ansızın bir kar fırtınasının patlaması ve emrindeki komutanlardan biri olan Fauconberg'in bu fırsatı iyi kullanması sayesinde Edward yeniden avantajlı duruma geçmiştir. Fauconberg, buradaki başarısını kör bir duruma düşen Lancasterlilerin kurtuluş umudu ile giriştikleri sonu ölümle biten düzensiz bir hücuma kalkışmalarına kadar, onları ok yağmurunu tutmakla kazanmıştır.

1471 yılında, Edward, stratejisinde daha büyük bir incelik bulunmasına karşılık, bu stratejideki hareket kabiliyeti de daha az değildi. Edward, bu arada tahtını kaybetmişti. Fakat kayınbiraderinden 12.500 sterlin borç almış; İngiltere'deki eski destekleyicilerinin bazı yardım vaatlerine güvenerek tahtını geri almak için 1.200 taraftarı ile birlikte harekete geçmiştir. Flushing'den gemilerle yola çıktığı zaman, İngiltere kıyıları kendisine karşı muhafaza altına alınmış bulunuyordu. Ancak o isabetli bir muhakeme sonucu en az beklenen hareket tarzını uygulayarak Humber'e inmiştir. Burasını seçerken Edward'ın dayandığı düşünce, bu bölgede yaşayan Lancasterlilerin kendisine duyduğu sempati nedeniyle orada korunma tertipleri alınmamış olması ihtimaliydi. Edward, hızla harekete geçmiş karaya çıktığı haberi yayılmadan ve düşmanları toplanmadan önce York'a ulaşmıştır. Buradan Londra yolu boyunca ilerlemiş ve Tadcaster'de yolu tıkayan kuvvete çarpmamak için sapmıştır. Kendisini takibe koyulan bu kuvvetle arasındaki mesafeyi azaltmayarak Newark'da onu beklemekte olan ikinci düşman kuvvete doğru ilerlemiş; ancak bu kuvvet yaklaşan Edward kuvvetinin yarattığı tehdidi kendi gücünden üs-

tün görerek doğuya çekilmiştir. Bunun üzerine, Edward güneye Leicester'e dönmüş, oradaki taraftarlarından birçoğu kendisine katılmış ve bundan sonra, artık başlıca düşmanı haline gelmiş olan Warwick'in kuvvetlerini toplamakta olduğu Coventry'ye yönelmiştir. Kendisini izleyen her iki düşman kuvveti de buraya çektikten ve emrindeki kuvvetleri düşmanın zararına olarak daha fazla artırdıktan sonra, güneydoğuya dönmüş ve doğruca Londra'ya yürümüştür. Oraya varışında şehir kapıları kendisine açılmıştır. Edward, artık muharebeyi kabul edecek kadar kendisini kuvvetli hissettiğinden, uzun bir süreden beri atlattığı takipçilerini Barnet'e varışlarında karşılamak üzere Londra'dan ayrılmıştır.

Aynı gün Lancaster Kraliçesi Anjoy'lu Margaret bazı paralı Fransız askerleriyle birlikte Weymouth'da karaya çıkmıştır. Kraliçe batıdaki taraftarlarını topladıktan sonra, Pembroke Kontunun Gal'de meydana getirmiş olduğu ordu ile birleşmek üzere yürüyüşe geçmiştir. Tekrar atik davranan Edward, Cotswold eteğine vardığı sırada, Kraliçenin ordusu da aşağıdaki vadi boyunca uzanan Bristol-Gloucester yolu üzerinde kuzeye doğru ilerlemekteydi. Bundan sonra bir ordu vadide ve diğeri tepelerde bir günlük uzun bir yarıştan sonra Edward, Gloucester Saray nazırına geçitleri tıkaması için daha önce emirler göndererek, Kraliçenin kuvvetlerinin Gloucester'de Severn nehrini geçmelerine engel olmuş; kendisi de akşam üzeri bu kuvvetleri Tewkesbury'de yakalamıştır. Bu sırada, güneydoğudan beri hemen hemen kırk millik bir yol alınmıştı. O gece Edward, Lancasterlilere çok yakın bir yerde kamp kurdu. Lancasterlilerin konumu savunma bakımından güçlüydü. Fakat Edward, onları hücuma kışkırtmak için, emrindeki bombacıları ve okçuları kullanmış ve böylece ertesi sabahki muharebe için kesin bir avantaj sağlamıştır.

Edward'ın stratejisi hareket kabiliyeti bakımından seçkin bir nitelik taşır. Fakat, incelikten yoksun oluşu yüzünden de çağının tipik bir örneğini oluşturur. Çünkü, normal olarak Ortaçağ stratejisinin hemen muharebeye tutuşmak gibi basit ve dolaysız bir hedefi vardı. Eğer sonuç şüpheli değilse, savunan taraf taktik alanda bir saldırıya geçmeye kandırılmadıkça neti-

ce, bu stratejiyi uygulayanlar aleyhine genellikle kesin olurdu.

Ortaçağlardaki stratejinin en iyi örneği Batı'dan değil, Doğu'dan çıkmıştır. Çünkü, Batı'da stratejik bakımdan seçkin bir önem taşıyan XIII. yüzyıl Moğolların Avrupalı şövalyelere stratejik alanda vermiş oldukları felce uğratıcı dersle göze çarpan bir nitelik kazanmıştır. Ölçü ve nitelik, baskın ve hareket kabiliyeti stratejik ve taktik alanlardaki dolaylı tutum bakımından Moğol seferleri tarihteki hangi hareket ile kıyaslanırsa kıyaslansın, onlara eşit veya onlardan üstündür. Cengiz Han'ın Çin'i istilası sırasında düşmanı birbiri ardından birçok tuzakla aldatma için Taitong-Fu'yu yem olarak kullandığına tanık olmaktayız. (Sonradan, Bonapart da Mantua kalesini bu şekilde kullanmıştır.) En sonunda Cengiz Han, üç ordunun çok gerilere sarkan koordineli harekâtıyla Kin İmparatorluğu'nun moral ve askerî bütünlüğünü parçalamıştır. Kendisi, temel gücü şimdiki Türkistan'a dayanan Harzem İmparatorluğu'nun 1220'de istila ettiği zaman ordularından biri düşmanın dikkatini güneyde Kaşgar'dan gelen yaklaşma istikameti üzerine çekmiş; bundan sonra Moğol kuvvetlerinin büyük kısmı kuzeyde görünmüştür. Bu harekâtın sağladığı şaşırtma perdesi altında Cengiz Han, ihtiyat ordusu ile birlikte daha geniş çevreli bir kuşatma hareketine girişerek Kızılkum çölünde gözden kaybolmuş, fakat bunun hemen ardından Buhara'da düşman savunma hatları ve ordularının gerisinde baskın tarzında ortaya çıkmıştır.

Cengiz Han'ın komutanlarından biri olan Sabutay, 1241'de Avrupa'ya çift anlamlı bir ders vermeye koyulmuştur. Buna göre stratejik yan koruma birliği olarak görevlendirilen bir ordu Polonya, Almanya ve Bohemya kuvvetlerinin dikkatini kendi üzerine çekerek Galiçya boyunca harekete geçmiş ve bu kuvvetleri birbiri ardından yenilgilere uğratmıştır. Bu sırada Sabutay kuvvetlerinin büyük kısmı, geniş bir cephe üzerinde üç kolla olmak üzere Macaristan içlerinden Tuna'ya doğru hızla ilerlemiştir. Bu ilerlemede, her iki dış kanatta bulunan yürüşyüş kolları daha sonra harekete geçirilmiş olan ortadaki yürüyüş kolu için hem bir kalkan, hem de bir gizleme perdesi oluşturmuşlardır. Tuna üzerine Gran yakınında birleşen Moğolların karşısına, nehrin öte kıyısında toplanmış olan Macar

ordusu çıkmıştır. O zaman Sabutay, Macar ordusunu aldatmak için ustaca ve ağır ağır uyguladığı bir çekilme hareketine girişmiş; buna göre Macarlar kendilerini koruyan nehir hattını bırakarak, ileri çıkmışlar ve böylece, Moğol ihtiyatlarına da yaklaşmışlardır. Bunun üzerine Sabutay, Sajo nehrine doğru hızlı bir gece manevrası ve baskın hareketiyle Macar ordusunu parçalayarak yok etmiş ve Orta Avrupa ovalarının hâkimi olmuştur. Sabutay, zapt etmiş olduğu toprakları bir yıl sonra kendiliğinden bırakmış ve böylece, istilacıları geri atacak hiçbir gücü bulunmayan Avrupa'da hayretle karışık bir kurtuluş sevinci yaratmıştır.

XVII. YÜZYIL
GUSTAVUS, CROMWELL, TURENNE

Artık modern tarihin ilk "Büyük Savaş'ı olarak nitelenen "Otuz Yıl Savaşı (1618-1648)"na gelmiş bulunuyoruz. Burada önemli olan bir nokta, bu uzun süreli savaş boyunca girişilmiş olan hiçbir harekâtın kesin sonucu olmayışıdır.

Yapılan seferlerin kesin sonuca en çok yaklaşanı Gustavus ve Wallenstein arasındaki son düello olmuştur. Bu harekâtın doruk noktasını Lutzen Muhaberesi oluşturur. Bu muharebede Gustavus'un ölmesi sonucu, İsveç'in liderliğinde büyük bir Protestan konfederasyonu kurulması ihtimali ortadan kalktığından, bu harekât kesin sonuçlu bir nitelik taşır. Fransız müdahalesi olmasa ve Wallenstein öldürülmeseydi bu harekât üç yüzyıldan daha uzun bir süre geçtikten başarılan birleşik bir Almanya'nın daha o zaman kurulmasını sağlamak bakımından da kesin sonuçlu olabilirdi.

Bu gibi sonuçlar ve olanaklar, dolaylı olarak elde edilmiş olup; bu seferin tek meydan muharebesi savaş terazisinde ağır basanların yenilgisi ile sona ermiştir. Bu yenilginin nedeni, kısmen Wallenstein'in savaş mekanizmasının İsveçlilerinkinden düşük olması ise, kısmen de Wallenstein'ın eline geçen tam bir avantaj sahip olmasıdır. Bu avantajın savaşın bütün gidişini değiştirmiş olan dolaylı tutumun artlarda üç kere

fakat ayrı biçimde uygulanışı suretiyle sağlanmış olması da ayrıca kayda değer bir husustur.

Wallenstein, kendisine haksızlık etmiş olan hükümdarın alçalma derecesine varan yalvarmaları ile mevcut olmayan bir orduya komuta etmek üzere 1632'de yeniden göreve dönmüş, ünlü isminin çekiciliğine kapılan zengin kişilerden kurulu 40.000 kişilik bir kuvveti üç ay içinde toplamıştır. Wallenstein, o sırada Gustavus'un zaferden zafere koşan ordusu tarafından çiğnenmiş olan Bavyera'nın acele yardım isteklerine rağmen, kuzeye Gustavus'un zayıf müttefiki Saksonlara karşı ilerlemiş ve onları Bohemya dışına attıktan sonra Saksonya'ya yönelmiştir. Bu sırada, isteksiz davranan Bavyera Elektörünü ordusu ile birlikte kendisine katılmaya bile zorlamış ve böylece, Bavyera'yı görünüşe göre her zamankinden daha savunmasız bir durumda bırakmıştır. Fakat gerçek başka türlüydü. Nitekim olaylar Wallenstein'ı haklı çıkarmıştır. Çünkü İsveçlilerin küçük ortağı Saksonya'nın kaybedilme tehlikesi, Gustavus'u Bavyera'yı bırakmaya zorlamış ve onun acele olarak müttefikinin yardımına yönelmesine neden olmuştur.

Wallenstein ve Elektör, Gustavus'un gelişinden önce birleşmeyi başarmışlardır. Bu birleşik kuvvetlerle karşılaşan Gustavus ise Nürnberg'e çekilmiştir. Bunun üzerine Wallenstein, İsveçlilerin takibine koyulmuş; fakat, olanların iyi mevzilendiklerini anlayınca: "Şimdiye kadar yeter derecede savaşıldı. Artık başka bir metodu denemenin zamanıdır" demiştir. Buna göre yeni toplanmış askerlerini yenilmez nitelikteki uzun boylu İsveçlilerle boy ölçüştürmektense, birliklerini İsveçlilerin karşısında kazdırdığı mevziye yerleştirmiştir. Böylece, askerleri emniyet altında dinlenir ve güvenlerini günden güne artırırlarken, kendisi hafif süvarisi ile Gustavus'un ikmal hatlarına hakim olma olanağını da kazanmıştır. Ayrıca muharebeye tutuşması yolundaki meydan okuyucu bütün kışkırtmalara kulaklarını tıkayarak, bu metodunu yolundan şaşmaz bir şekilde uygulamıştır. Wallenstein'ın uyguladığı bu metot, korkunç bir kıtlık tehdidinin etkisi ile İsveç kralının kendi mevziinden faydasız bir hücuma geçişine kadar sürmüştür. Bu hücumun başarısızlığı, askerî bakımdan "talihsiz" deyimiy-

le nitelendirilebilir. Politik alanda ise bunun yankıları bütün Avrupa'ya yayılmıştır. Bu savaş, Gustavus'un yıllardan beri kazandığı birçok zaferin sonucu olan yüksek morali altüst edememekle beraber onu zedelemiş ve böylece, Gustavus'un Alman devletleri üzerindeki nüfuzunu zayıflatmıştır. Wallenstein'a gelince, olanaklarının sınırlarını gerçek değerlerine göre kavramak yeteneğine sahip bu komutan, bu yeteneğini bir yüksek strateji amacının ileri görüş çerçevesinde hesaplanması gereği ile birleştirmesini bilmiştir.

Gustavus bir kez daha Nürnberg'den güneye Bavyera'ya doğru ileri harekete geçmiştir. Wallenstein ise Gustavus'un arkasından gitmeyerek kuzeye Saksonya'ya yönelmiştir. Wallenstein'ın pek ustaca olan bu tutumu, Gustavus'u daha ön ceki kadar süratle geri getirmiştir. Bununla beraber, Wallenstein Saksonları korkutarak onlarla ayrı bir barış yapma olanağı bulamadan, Gustavus pek parlak bir yürüyüşle Saksonya'ya ulaşmış ve bu hareketini, her şeyin ortaya konduğu Lutzen Muharebesi izlemiştir. Burada İsveç ordusu stratejik bir başarısızlığın etkisini muharebede kazandığı taktik bir başarı ile gidermiştir. Ancak bu başarı, İsveç'e liderinin ölümüne mal olmuştur. Bundan başka bu ölüm, İsveç'in yönetiminde büyük Protestan birliği kurulması yolunda Gustavus'un tasarladığı projenin de iflasına neden olmuştur.

Bu savaş, usanç veren ve kaynakları silip süpüren bir biçimde uzayıp giderek, on altı yıl sürmüştür. Bu süre içinde Almanya, bir çöl haline gelmiş ve Avrupa siyasetinde Fransa'nın hakim duruma geçmesine boyun eğmiştir.

1642-1652 yıllarında İngiltere'deki sivil savaşla aynı yüzyılda Avrupa kıtasında meydana gelen savaşlar arasında göze çarpan çelişki, sonuca varma karakteri bakımındandır. Bu yönden, İngiltere'deki sivil savaş dikkate değer bir nitelik taşır. İngiltere'de savaşı sonuca ulaştıran ruhu, Defoe'nin *Memories of a Cavalier* (Bir Süvarinin Anıları) isimli eserinin şu satırlarında tam anlamını bulmaktadır; "Biz, hiçbir zaman ordugâha geçmedik veya siperlerde gizlenmedik... Nehirler veya engellerle çevrili yerlerde durmadık. Aramızda herkesçe/

kullanılan savaş sloganı şu idi: Düşman nerede? Haydi onu bulup savaşalım!"

Bu taarruz ruhuna rağmen, Birinci Sivil Savaş dört yıl sürmüş ve yapılan muharebelerin hiçbiri taktik yönleri hariç açıkça kesin bir nitelik gösterememiştir. Savaş ateşi 1646'da titreşimler içinde nihayet söndüğü zaman, geride Kralcı olarak hala çok sayıda ve pek parıltılı korlar kalmıştır. Bu durum, savaşı kazananlar arasındaki geçimsizliğin de yardımıyla iki yıl sonra ateşin evvelkinden daha büyük alevler içinde yeniden canlanmasına neden olmuştur.

Kesin davranış ruhunun o kadar belirgin olduğu bir yerde bu kararsızlığın nedenlerini incelerken, şu hususu ayırt etmemiz mümkündür: Askerî seferler, şu veya bu tarafça daima tekrarlanan bir dolaysız ilerlemeler şeklini almıştır. Bu seferlerin arasına, bugünkü terimle "temizleme" harekâtı serpiştirilmiştir. Kuvvetin tüketilmesi pahasına yürütülen bu temizleme harekâtının etkisi ise, ancak yöresel ve geçici bir nitelik kalmıştır.

Başlangıçta Kralcı kuvvetler, batıda ve orta kesimlerde üslenmişlerdi. Parlamentoya bağlı kuvvetler ise Londra'da bulunuyorlardı. Kralcı kuvvetlerin Londra üzerine ilk ilerleyişi, Turnham Green'de yüz kızartıcı bir akibete uğramıştır. Bu muharebeye çok defa "Sivil savaşın Valmi (Valmy)si" denmektedir. Bu savaş daha önceki ilerleme sırasında her iki taraf ordularının asıl kuvvetleri arasında yapılmış Edgehill Muharebesi'nde gereksiz yere çok kan dökülmesinin moral bir neticesi olarak, kan dökülmeden sonuçlanmıştır.

Bundan sonra, Oxford çevresindeki şehirler Kralcıların tahkim edilmiş mihveri olmuşlardır. İki düşman ordunun asıl kuvvetleri bu bölgenin kenar kesiminde uzun süre etkisiz bir şekilde birbiriyle karşı karşıya durmuşlar; bu sırada batı ve kuzeydeki mahalli kuvvetler ve müfrezeler arasında karşılıklı bir mücadele sürüp gitmiştir. En sonunda 1643'te, kuşatma altındaki Gloucester şehrinin gecikmeye tahammülü olmayan durumu, Parlamentoculann Lord Essex komutasındaki asıl ordusunu Oxford bölgesinin yanından dolaşan sapa bir yolla Gloucester'in yardımına gitmeye zorlamıştır. Bu hareket Kralcılara Lord Essex'i asıl ülkeye bağlayan yolu tıkama olanağını ver-

miştir. Ancak Newbury'de tekrar girişilen dolaysız bir çarpışma yine kesin olmayan bir sonuçla bitmiştir.

Charles'ın İrlandalı isyancılarla bir mütareke yapmak suretiyle işlediği büyük siyasi hata olmasaydı, savaşın normal olarak neden olduğu yıpratma, mücadeleyi anlaşma yolu ile bir sonuca vardırabilirdi. Kralın bu tutumu, görünüşe göre Katolik İrlandalıları Protestan İngiltere'ye bağlı bir duruma sokmuştur. Fakat Kralcıların güttüğü amaca fayda sağlamak şöyle dursun, aksine presbiteriyen İskoçya'nın ağır basan gücünün karşı tarafa katılmasına yol açmıştır. Kuzeydeki Kralcılarla uğraşmak amacıyla bir İskoç ordusunun ilerlemekte oluşundan cesaret alan Parlamento taraflısı birlikler, şimdi doğruca Oxford bölgesine yürümek üzere kuvvetlerini tekrar toplamışlardır. Bununla beraber, Parlamentocu kuvvetlerin bu ileri hareketi, sadece kenardaki birkaç kalenin ele geçirilmesine yaramış, bunun dışında önemli sayılabilecek hiçbir sonuç sağlanamamıştır. Bu durumda kral İskoçyalılara karşı kuzeydeki Kralcı kuvvetlerle süratle birleşmek üzere Rupert'i gönderme olanağını bile bulmuştur. Fakat kralın hesabına bir talihsizlik olarak Marston Moor'da taktik bakımından uğranılan yenilgi, kendisinin ele geçirdiği bu stratejik fırsatın etkisini fazlasıyla dağıtmıştır. Ancak muharebeyi bitirenlerin de kazancı az olmuştur. Asıl hareketin doğrudan doğruya Oxford'a yöneltilmesinin bir kere daha etkisiz kalması, cesaret kaybına ve firarlara yol açmıştır. Ayrıca bu durum, Cromwell gibi kararından dönmeyen karakterdeki kimseler hariç, savaş yorgunluğunun zorladığı bir barışla da sonuçlanabilirdi. Parlamentonun şansına, Kralcıların amacı dış darbelerden çok iç anlaşmazlıklar yüzünden gittikçe parçalanıyor; böylece Kralcılar, gerek moral bakımından gerekse sayı bakımından kötü durumda bir düşman haline geliyordu. Buna rağmen Kralcıların bu kadar uzun süre ayakta kalabilmeleri, ancak Parlamentocuların uyguladığı yanlış strateji sayesinde mümkün olmuştur. Fairfax ve Cromwell, yeni örnek orduyla 1645 yılında Naseby'de Kralcıları bozguna uğratmışlarsa da; taktik bakımından kesin sonuç olan bu zafer bile, savaşın bir yıl daha sürmesini önleyememiştir.

İkinci iç savaşı ele alırsak, farklı bir görüntüyle karşılaşınız. Bu savaşın yönetici beyni Cromwell olmuş ve yirmi sekiz yaşındaki John Lambert de ona oldukça aydınlatıcı biçimde yardım etmiştir. Kralcıları desteklemek amacıyla İskoçyalıların İngiltere'yi istila etmek için bir ordu topladıkları, Nisan 1648'de belli olmuştur. Bunun üzerine, İskoçyalılarla karşılaşmak için bir yandan Fairfax kuzeye harekete hazırlanmış; öte yandan da Cromwell, Güney Gal'de Kralcıların çıkardıkları karışıklıklarla uğraşmak üzere batıya gönderilmiştir. Bununla beraber, İskoçyalıların kuzeyi istilaları gelişirken, o sırada Kent ve Doğu Anglia'da meydana gelen diğer ayaklanmalar Fairfax'ı bu bölgelere bağlamıştır. Emrine sadece ufak bir kuvvet verilen Lambert, istilacıları geciktirmekle görevlendirilmiş ve dolaylı bir harekât tarzı izleyerek, bu görevi en etkili biçimde başarmıştır. Bu amaçla, Pennines nehrinin batı kıyı yolunu takip ederek yürüyen İskoçların yanını devamlı şekilde tehdit etmiş, aynı zamanda düşmanın nehri geçmek ve Yorkshire'da kendilerine dost olanları toplamak yolundaki her çabasını da önlemiştir.

Nihayet Pembroke'un düşmesi üzerine (11 Temmuz 1648) Cromwell kuzeye hareket etme olanağı bulmuş; kendisi İskoçlarla karşılaşmak üzere onların doğruca üzerlerine yürümek yerine, Nottingham ve Doncaster üzerinden geniş bir kavis çizerek ilerlemiş, bu sırada gerekli ikmal maddelerini [redacted]mıştır. Bundan sonra İskoç ordusunun kanadı yakın[redacted]ley'de bulunan Lambert ile birleşmek üzere, kuzeydoğuya yönelmiştir. İskoç ordusu bu sırada Wigan ve Preston arasındaki bölgede konuşlanmıştı. Bu arada, Langdale komutasında 3.500 kişilik bir kuvvet de ordunun sol kanadını örtüyordu. Buna karşılık Cromwell'in elinde sadece 8.600 kişilik bir kuvvet vardı ki; bu sayının içinde Lambert'in atlıları ve Yorkshire milisleri de bulunuyordu. Cromwell'in karşısındaki İskoçların sayısı ise 20.000 idi. Bununla beraber Cromwell'in İskoç yürüyüş kolunun sonunda Preston'da yakalanması, düşmanın dengesini bozmuş, bu durumda İskoçlar geri dönerek birbirinin ardından küçük birlikler halinde muharebeye tutuşmak zorunda kalmışlardır. Langdale'in Preston Moor'daki kuvvetleri de bozguna uğratılmıştır. Bundan sonra şiddetli takibe ge-

çen Cromwell, İskoç yürüyüş kolunu Wigan üzerinden Uttoxeter'e doğru sürmüştür. Burada, önüne çıkan Midland milisleri tarafından durdurulan ve geriden Cromwell'in süvari birliklerince sıkıştırılan İskoç ordusu 25 Ağustosta teslim olmuştur. Bu kesin sonuçlu bir zaferdi. Çünkü, sadece Parlamento düşmanlarının ezilmesini sağlamakla kalmamış, Parlamentonun Kralcılardan "temizlenmesi", kralın mahkemeye verilmesi ve idam edilmesi olanağını da kazandırmıştır.

Bundan sonra girişilen İskoçya'nın istilası hareketi, gerçekte ayrı bir savaştır. Bu savaşa yeni kurulan rejim tarafından karar verilmiştir. Amaç, kaybedilen krallık tahtına İskoçların yardımıyla yeniden geçmek isteyen ve geleceğin II. Charles'ı olarak anılacak olan Kralın oğlunun planına engel olmaktı. Bu savaşın, tarihin gidişini kesin biçimde etkilemiş olan seferler katagorisine sokulması pek uygun düşmez. Buna karşılık bu savaş, Cromwell'in dolaylı tutum stratejisine ne kadar büyük ölçüde bağlı bulunduğunu gösteren delillerle doludur. Cromwell, Leslie komutasındaki İskoç ordusunun Edinburgh yolu çevresindeki mevzide bulunduğunu anladığı zaman, Leslie'nin durumunun sağlamlık derecesini tespit etmesi bakımından, temas sağlayıcı sadece tek bir çarpışma kendisine yetmiştir. Hedefinin elle tutulacak kadar yakın olmasına ve düşmanın ikmal maddeleri bakımından yokluk içinde bulunmasına rağmen Cromwell, elverişsiz bir arazide bir cephe taarruzundan kaçınmak hususunda kendisine hakim olacak güce sahipti. Yaradılış bakımından muharebeye tutuşmaya çok istekli olmakla beraber, düşmanı mevziinden açığa çıkaramadığı ve onun açık yanına bir darbe indirme fırsatı bulamadığı takdirde, doğrudan doğruya muharebeye girişmeye de kalkışmazdı. Bu nedenle, kuvvetin yiyecek ve malzeme ihtiyacını tamamlamak üzere önce Musselburgh'e sonra Dunbar'a çekilmiş, bir hafta içinde hazırlıklarını bitirerek tekrar ileri harekete geçmiş, Musselburgh'da birliklerine üç günlük yiyecek dağıtmış ve bu tedbir, Edinburgh tepeleri üzerinden düşmanın gerisine doğru yapacağı geniş bir manevranın ilk adımı olmuştur. Cromwell şimdi üssünden uzaktaydı. Bunula beraber, Leslie onun yolunu doğrudan doğruya Corstorphine tepesinde

tıkamak için arazide ilerlemeyi başarınca (21 Ağustos 1650), Cromvell yine başka bir hareket tarzı düşünmüş ve bu seferki tutumu Leslie'nin sol kanadına karşı giriştiği bir manevra olmuştur. Ancak bu manevra, Leslie'nin Gogar'da aldığı tertipler karşısında yeniden tıkanıp kalmıştır. Böyle bir durumla karşılaşan pek çok kimse şansını dolaysız bir muharebeye bağlayacaktır. Ancak, böyle bir tutum Cromwell'in başvuracağı bir önlem değildir. Nitekim Cromwell, uzun süre açıkta bulunma ve yorgun düşme nedeniyle meydana gelen hastalıklar yüzünden uğradığı kayıpları gidermek için, önce Musselburgh'a ve oradan da Dunbar'a çekilmiş; bu sırada Leslie de onun arkasına düşmüştür. Bununla beraber Cromwell, bazı subaylarının teklif etmesine rağmen ordusunu gemilere bindirmeyerek Dunbar'da beklemiştir. Bundaki amacı, düşmanın yanlış bir hareket yapması ve dolayısıyla kendisinin bir fırsat ele geçirebilmesi ümidiydi.

Fakat, Leslie de cin fikirli bir düşmandı. Bu nedenle giriştiği ikinci hareket Cromwell'i daha tehlikeli bir duruma düşürmüştür. Leslie 1 Eylül gecesi anayolu bırakarak Dunbar'ın çevresinde bir kavis çizmiş ve Berwick yoluna hakim olan Doon tepesini ele geçirmiş; ayrıca güneyde yedi mil uzaklıkta bulunan Cockburnspath geçidini tutmak üzere de bir müfreze göndermiştir. Ertesi gün Cromwell İngiltere'yle olan bağlantısının kesildiğini ve böylece durumunun daha da kötüleştiğini anlamıştır. Çünkü, elindeki ikmal maddeleri daha şimdiden tükenmek üzere olduğu gibi, hasta sayısı da gittikçe artıyordu.

Leslie'nin planı, elinde tuttuğu hakim tepelerde düşmanını beklemekti. Çünkü, İngilizlerin Berwick yolu boyunca taarruz ederek bu yolu zorla açmaya çalıştıklarını umuyordu. O takdirde, bulunduğu hakim araziden İngilizlerin üzerine saldıracaktı. Fakat Kral Kirk'ün papazları "Tanrı"nın vaktiyle eski İsrail'de kurduğu kapan kollarının "Moblular" üzerine kapandığı gibi, İngilizlere saldırarak onların ezildiklerini görmeyi çok istiyorlardı. Bunların bu konudaki yaygaracı istekleri, istila kuvvetlerinin deniz yoluyla kaçmayı düşündüğünü gösteren belirtilerle daha da kuvvetlenmişti. Bundan başka 2 Eylül günü hava, İskoçları bulundukları çıplak Doon tepesinden hemen he-

men uçuracak şiddette fırtınalıydı. Öğleden sonra saat 4 sularında, İskoçların yamaçlardan aşağı inmeye başladıkları ve Berwik yolu yakınındaki alçak arazi kesiminde mevzi almakta oldukları görülüyordu. Bu alçak arazi, onlara yağmura karşı daha iyi korunma olanağı sağlıyordu. Aynı zamanda tuttukları cephenin önünde de denize yaklaşıncaya kadar dar ve derin bir kayalık vadiyi izleyen Brock deresi bulunuyordu.

Cromwell ve Lambert düşmanlarının bu hareketini birlikte gözetlemekteydiler. Her ikisinin de aklına aynı anda şu düşünce gelmiş bulunuyordu; "İşte düşmana saldırmak için aradığımız fırsat ve avantaj." Çünkü İskoçyalıların sol kanadı, bu sırada tepe ile dik yamaçlı dere arasına sıkışmıştı. Bu nedenle sağ kanada bir taarruz yöneltilirse, sol kanadın ortaya yardım etmesi zor olacaktı. Lambert, o akşam toplanan savaş kurulunda "İskoçyalıların sağ kanadını toparlamak amacı ile bu kanada hemen bir darbe indirmesi ve aynı zamanda topçu ateşinin de İskoçların sıkışık durumdaki sol kanadı üzerinde toplanması" tezini ortaya atmış ve Lambert'in bu düşüncesi kurulca uygun bulunmuştur. Bunun üzerine, Cromwell başlangıç harekâtının yönetilmesi yetkisini, sahip olduğu inisiyatif yeteneğini dikkate alarak Lambert'e vermiştir. "Rüzgârlı ve olaylara gebe karanlık bir gece" de kıtalar, derenin kuzey kıyısı boyunca uzanan mevzilere doğru harekete geçmişlerdir. Lambert topladıkları İskoç batı kanadının karşısında tertiplendikten sonra denize yakın bölgede yapılacak süvari taarruzunu yönetmek üzere şafak vakti diğer kanada gitmiştir. Baskın etkisinin yardımıyla gerek süvariler gerek orta kesimdeki piyade birlikleri bir güçlüğe uğramaksızın, dereyi aşmayı başarmışlardır. Bunların daha derinlere doğru ilerlemeleri geçici bir süre için durdurulmuşsa da İngiliz ihtiyatlarının müdahalesi, denize doğru olan kanatta dengeyi İngilizlerin yararına değiştirmiştir. Böylece Cromwell, İskoç hattını sağdan sola toparlayarak, buradaki düşmanı tepe ile dere arasında bir köşeye sıkıştırma olanağını kazanmıştır. Bu İskoç birlikleri ise ancak kaçmak suretiyle buradan kurtulabilmişlerdir. Bu suretle Cromwell kendine çok güvenen düşmanının yaptığı yanlış hareketin hemen ardından uyguladığı dolaylı bir taktikle iki misli bir kuvveti pa-

ramparça etmiş ve seferi zaferle kapamıştır. Ancak bu sonuca kolayca ulaşılmamıştır. Zira Cromwell, bu sefer sırasında kendisinin dolaylı tutum stratejisini bırakması yolunda devamlı kışkırtmalarla karşılaşmış, fakat, istikbalini açıkça tehlikeye atmak pahasına da olsa, bunların hepsini reddetmiştir.

Dunbar zaferi, Cromwell'e Güney İskoçya'ya hakim olma imkânını vermiştir. Bu zafer Kirk'ün ordusunu silip süpürmüş ve anlaşmacıları siyasi bir faktör olmak gücünden yoksun bırakmıştır. Kuzey İskoçya'nın sadece gerçek Kralcıları, Cromwell'e muhalefete devam etmişlerdir. Fakat Cromwell'in ağır şekilde hastalanması yüzünden düzenin sağlanması gecikmiştir. Bu sırada Leslie, Forth dolaylarında Kralcı yeni bir ordu kurmak ve yetiştirmek bakımından nefes alma fırsatını bulmuştur.

Cromwell, 1621 yılının Haziran ayı sonuna doğru harekâta tekrar başlayacak derecede iyileşince zor bir sorunla karşılaşmıştı. Buna karşı kendisinin ince ve ustaca hesaplamalar sonucu bulduğu çözüm yolu, savaş tarihindeki herhangi bir strateji ile üstün bir şekilde boy ölçüşebilecek niteliktedir. Cromwell artık, sayıca üstünlük ilk defa kendi tarafından olmakla beraber, bataklık ve fundalıklı bir bölgede yerleşmiş olan uyanık bir düşman karşısında bulunuyordu. Bu bataklık bölge, Stirling'e ilerleme istikametini kapamak bakımından, zayıf tarafa her türlü doğal avantajı sağlıyordu. Cromwell karşısındakilerin direnişini kısa zamanda ortadan kaldırmadıkça, İskoçya'da çetin bir kış daha geçirmek zorunda kalacaktı. Bu ise, kıtaların kaçınılmaz bir şekilde sıkıntıya düşmesine ve anayurtta gittikçe artan güçlüklerin doğması ihtimaline yol açacaktı. Burada düşmanı yalnız yerinden atmak, amacı sağlamaya yetmeyecekti. Çünkü, böyle kısmen kazanılmış bir başarı, düşmanı sadece dağlara sürmüş olacak ve düşmanın sürüp giden bir dert olarak kalmasını önleyemeyecekti.

Cromwell'in bu soruna karşı bulduğu çözüm yolu pek ustacadır. Kendisi, önce Falkirk yakınındaki Callander Mouse'a hücum ederek, Leslie'yi cepheden tehdit etmiştir. Sonra bütün ordunun kademeli olarak Firthof Fort nehri üzerinden geçirmiş ve Perth şehrine yürümüştür. Bu suretle doğruca Stir-

ling'e götüren yaklaşma istikametini tıkamakta olan Leslie'nin savunma engelinin gerisine düşmekle kalmamış, ayrıca en önemli ikmal bölgesini de ele geçirmiştir. Bununla beraber Cromwell, bu manevra sonucu İngiltere yolunu açık bırakmış oluyordu. Fakat, Cromwell'in planının artistik yönü de işte burasıdır. Böylece o artık açlık tehlikesi ve firar yolu arasında bir boşluk bırakıyordu. Bununla ilgili olarak düşmanlarından biri şöyle demiştir; "Ya açlıktan ölecek bir duruma düşecek ve darmadağın olacağız ya da bir avuç insanla İngiltere'ye gideceğiz. Bu sonucu hareket tarzı, en az kötü olan gibi görünmektedir. Fakat böyle de olsa yine umutsuz bir tutumdur." İskoçyalılar, tabii bu son tutumu seçmişler ve temmuz sonunda güneye İngiltere'ye doğru yürümüşlerdir.

İskoçyalıların bu davranışını önceden sezen Cromwell, Westminister yetkililerinin de yardımıyla onları karşılamaya hazırlanmıştı. Buna göre milisler derhal hizmete çağrılmış, şüpheli durumdaki bütün Kralcılar gözaltına alınmış ve gizli silah depoları ele geçirilmişti. Bu sırada İskoçlar, tekrar batı kıyı yolu üzerinde ilerlemeye başlamışlardır. Cromwell, onları takip için Lambert'i göndermiştir. Bu esnada Harrison, dolambaçlı bir istikamet izleyerek Newcastle'dan Warrington'a doğru harekete geçmiş, Fleetwood ise Midland milisleriyle birlikte kuzeye ilerlemiştir. Lambert düşman kanadın çevresinden kayarak 13 Ağustos'ta Harrison ile birleşmiştir. Bunun üzerine her ikisi birlik kalsın,yaklaşan istila kuvveti karşısında oynak bir oyalama direnişi uygulamaya başlamıştır. Bu sırada Cromwell Ağustos sıcağı altında günde yirmi mil yol almak üzere önce doğu kıyı yolu boyunca sonra güneybatı yönünde ilerlemekteydi. Böylece kapana girmiş istila kuvveti çevresinde buluşacak durumda dört kuvvet vardı. Charles'in Londra yolunu bırakarak Severn vadisine doğru ilerlemesi, kendisine ancak birkaç günlük bir süre sağlamış, fakat üzerine yönelen pençelerin kapanışını önleyememiştir. Dunbar'ın yıldönümü olan 3 Eylül günü, Worcester savaş alanı, Cromwell'in "en yüksek bağışlama"da bulunmasına tanık olmuştur.

Otuz Yıl Savaşı ile İspanya Veraset Savaşı arasındaki süre içinde meydana gelen savaşlar dizisi, kesin bir nitelik taşı-

maktan çok uzaktır. Bu savaşlarda XIV. Louis orduları, Avrupa ordularının ya hepsi ya da çoğu ile karşı karşıya gelmiştir. Bütün bu savaşların amaçları, çoğu kez sınırlı olmuş ve hepsinde aynı hedefler izlenmiştir. Bu savaşlardaki kesinlik eksikliğinin iki köklü nedeni vardır. Bunlardan birincisi, tahkimattaki gelişmenin silahlarda sağlanan ilerlemeden daha büyük olması ve böylece savunmanın bir üstünlük kazanmasıydı. Böyle bir durum, bir kere de XX. yüzyılın başlangıcında makineli tüfek yapıldığı zaman meydana gelmiştir. İkincisi ise; orduların henüz devamlı olarak kendi kendilerine yetecek nitelikteki birlikler halinde kurulmamış olmaları, genellikle tek bir kitle halinde hareket etmeleri ve savaşmalarıydı. Dolayısıyla bu durum, ordunun düşmanı aldatma ve onun hareket serbestliğini felce uğratma gücünü sınırlamıştır.

Fronde, Veraset, Hollanda ve Büyük İttifak Savaşı olarak tarihe geçmiş olan savaşlar dizisi arasında ancak bir tanesi, kendi özel sahasında olsa bile, kesin bir nitelik taşımaktadır. Bu harekât, Turenne'in Türkheim'deki zaferi ile en yüksek seviyesine ulaşan 1674-1675 kış seferidir. O sıralarda Fransa'nın, durumu kritikti. Çünkü müttefikleri XIV. Louis'yi birer birer bırakmışlardı. Buna karşılık İspanyollar, Hollandalılar, Danimarkalılar, Avusturyalılar ve Alman prenslerinin çoğu, bir düşman koalisyonu halinde birleşmişlerdir. Turenne Palatinate'i boş yere elden çıkardıktan sonra Ren (Rhine) üzerine çekilmek zorunda bırakılmıştır. Brandenburg Elektörü, Bournonville komutasındaki imparatorluk ordusu ile birleşmek üzere yaklaşıyordu. Turenne Elektör gelmeden önce, Bournonville'i Ekim 1674'te Enzheim'de durdurmak istemiş, fakat Dettweiler'e çekilmek zorunda kalmıştı. Bu sırada Almanlar, Alsas'a yayılmışlar ve Strasbourg ile Belfort şehirleri arasındaki kışlık ordugâh bölgelerini almışlardır.

Sahne, Turenne'in şaheseri için artık hazır duruma gelmişti; kış ortasında bir sefere girişmek, Turenne'in kararındaki ilk baskını oluşturuyordu. Düşmanı aldatmak için önce Orta Alsas kalelerini savunma durumuna getirmiş, sonra bütün sahra ordusunu sessizce Doren'e çekmiştir. Bunun ardından, Voj (Vosges) dağlarının yüksek perdesi altında, güneye doğru hızla iler-

lemiş ve yolu üzerinde ele geçirebildiği takviyeleri de toplamıştır. Bu hareketin son safhasında, düşman casuslarını yanıltmak için kendi kuvvetlerini birçok küçük birliklere bölmüştür. Turenne, engebeli arazi üzerinde ve kar fırtınaları altında geçen sıkı bir yürüyüşten sonra ordusunu Belfort'da yeniden bir araya toplamış ve hiç durmaksızın kuzeyinden terk etmiş olduğu Alsas'ı bu kez güney kısmından istila etmiştir.

Boumonville, ele geçirebildiği kuvvetlerle Turenne'i Mulhausen'de durdurmaya çalışmış (29 Aralık), fakat geri püskürtülmüştür. Bundan sonra Fransız seli, dağınık imparatorluk birbirlerini kuzeye, Strasbourg'a doğru sürerek ve direnmeye çalışan kıtaları dağıtarak Voj dağları ve Ren nehri arasındaki havzayı silip süpürmüştür. Artık Almanların komutanı olan Brandenburg Elektörü, Strasbourg'a yan mesafedeki Colmar'da bir savunma mevzii kurmuştu. Bu mevzi, Turenne'inkine eşit, bir kuvvet tarafından tutuluyordu. Fakat, gerek maddi gerek mânevi bakımdan üstünlük Turenne'de idi. O bu üstün gücünü Türkheim muharebe meydanında uyguladığı taktik bir dolaylı tutumla pek ustaca korumuştur. Burada Turanne, karşısındaki orduyu yok etmekten çok, onun sertleşen direnişini tasfiye etmek istemiş ve düşmanın ölümünün tamamlanması işini olayların akışına bırakmıştır.

Bundan sonra Fransızlar, Ren'in Alman kıyısından hatta Neckar gibi uzak yerlerden ikmal maddelerini serbestçe toplayarak, Strasbourg'daki kış ordugâhlarında eski güçlerini tekrar kazanmışlardır. Elektör, elinde kalmış olan kuvvetlerle Brandenburg'a çekilmiş; Turenne'in eski rakibi Montecuculi ise, ilkbaharda imparatorluk ordularına komuta etmek üzere geri çağrılmıştır. Bununla beraber Montecuculi de Turanne'in Sasbach'da giriştiği manevrayla elverişsiz bir duruma düşmüştür. Fakat, bu harekâtın başlangıcında bir top mermisinin isabeti ile Turenne'in ölmesi üzerine, savaşın dengesi yeniden yön değiştirmiştir.

Avrupa'da XVII. yüzyılda meydana gelen diğer seferlerden böyle şaşırtıcı derecede ayrı bir nitelik gösteren Turenne'in bu kış seferinin kesinliği nereden gelmektedir? Turenne'in yaşadığı çağ, görüş ufukları ne kadar sınırlı olursa olsun, bütün ko-

mutanların hiç değilse manevra alanında çok ustaca yetiştikleri bir dönemdi. Bununla beraber, bu komutanlar manevra sanatında birbirleriyle o kadar denk bir durumdaydılar ki, başka çağlarda başarı sağlaması muhtemel kuşatma hareketleri bile ustalıkla savuşturuluyordu. Bu çağda düşman sistemin gerçekten altüst edilmesi ancak Turenne zamanında başarılmıştır. Turenne'e ün kazandıran bir başka nokta, yaşlandıkça sürekli olarak gelişen büyük bir komutan oluşudur. Bu bakımdan, tarih boyunca herhangi bir komutanın ulaşamadığı kadar çok seferi komuta etmiş olan Turenne'nin yönettiği son harekât özel bir anlam taşır. Kendisi, bu son seferinde, karşılaşılan soruna XVII. Yüzyıl Savaşları'nda kesinlik sağlayacak şekilde bir çözüm yolu bulmuştur. Bunu, "Çok iyi yetişmiş askerler, boş yere feda edilemeyecek kadar değerlidirler" yolundaki en büyük kuraldan ayrılmaksızın başarmıştır.

Öyle anlaşılıyor ki Turenne'in tecrübesi kendisine şunu öğretmiştir: "Karşılaşılan koşulların etkisi altında kesin bir sonuç sağlanması, o zamana kadar düşünülenden çok daha esaslı bir dolaylı tutumu kapsayan stratejik bir planla mümkündür." Turenne'in zamanına kadar girişilen bütün manevralar, kalelerin oluşturduğu mihvere dayanıyordu. Bu mihverler, sahra ordularının ikmal ve bakımlarını sağlamak üzere korunmakta olan ikmal depolarını kapsıyordu. İşte böyle bir çağda Turenne girişeceği harekâtı bu biçim bir üsse dayatmak suretiyle yönetme düşüncesini bir kenara atmış, bunun yerine baskın ve hareket yeteneğinin karışımı olan bir strateji uygulamıştır. Böylece yalnız kesin sonuca ulaşmayı değil, güvenliğini de sağlamayı başarmıştır. Bu tutum, bir kumar değil, doğru bir hesaplamaydı. Çünkü, düşman üzerinde akıl, moral ve lojistik alanlarda yaratılan altüst edici bir etki, Turenne'e tam anlamıyla geniş bir emniyet payı sağlamıştır.

XVIII. YÜZYIL
MARLBOROUGH VE FREDERIC

İspanyol Veraset Savaşı (1701-1713), garip denebilecek biçimdeki ikiz niteliği ile dikkate değer bir özellik taşımaktadır. Bu niteliklerden ilki siyaset alanıyla ilgilidir. Politik alanda bu savaş, hem sınırlı bir amaç güden aşırı bir savaş hali hem de XIV. Louis yönetimindeki Fransa'nın hâkim gücünü zorlamak veya parçalamak için girişilmiş kesin bir çabadır. Strateji ile ilgili ikinci niteliğe göre ise, esasında verimsiz olan bir dizi dolaysız tutumu veya bir amaç güden pek az sayıda dolaylı tutumu kapsamaktadır. Bununla beraber bu savaş, başlıcaları Marlborough'un ünlü adı ile birleşik olan birkaç parlak dolaylı tutum örneğini kapsaması bakımından belirli bir stratejik önem kazanmıştır. Bu dolaylı tutumların dikkate değer yönü ise, savaşın birçok dönüm noktasını bunların çizmiş olmasıdır.

Fransa'ya karşı kurulan koalisyon içinde Avusturya, Büyük Britanya, Alman devletlerinin birçoğu, Hollanda, Danimarka ve Portekiz bulunuyordu. Prens Eugène komutasındaki Avusturyalılar, Tirol'de toplanmış ve dolaysız bir ileri hareket için gösterişli hazırlıklar yapmışlardı. Bunun üzerine, Catinat komutasındaki karşı tarafın ordusu, Rivoli boğazını tıkamak için bölgede tertiplenmişti. Fakat Eugène, dağlar arasında uzun süreden beri kullanılmamış olan aşılması zor bir geçidi gizlice

birliklerine keşfettirdikten sonra, doğuya doğru geniş bir kavis çizerek ovalık bölgeye inmiştir. Sağladığı bu avantaj sayesinde kendi niyetlerini düşmana belli etmemek için giriştiği birçok aldatıcı manevralarla en sonunda düşmanlarını Chiari'de kendisine karşı bir taarruza kışkırtmıştır. Bu taarruz, onlara ağır zayiata mal olmuş; böylece Eugène, Kuzey İtalya'daki durumunu sağlamlaştırmıştır. Bu dolaylı tutumun sonucu ve uygulanan yemleme hareketi, Büyük Kral (XIV. Louis)'ın yenilmez olarak ün kazanmış ordularıyla giriştikleri mücadelenin başlangıcında müttefikler için sadece değerli bir moral yükseltici etken olmakla kalmamış, aynı zamanda İtalya'daki Fransız ve İspanyol gücü üzerinde felce uğratıcı bir etki de yapmıştır. Eugène'in kazandığı bu başarının önemli diğer bir sonucu da içgüdüsünün etkisi ile daima daha kuvvetli tarafı tutan Savey dükünün taraf değiştirmesi olmuştur.

Asıl mücadele, 1720'de başlamıştır. Bu sırada en büyük Fransız ordusu Flander'de toplanmıştı. Burada Fransızlar, tasarladıkları ileri hareketin gerisini güvencede tutmak için Anvers'ten Meuse nehri üzerinde Huy'a kadar olmak üzere altmış mil uzunluğundaki Brabant hatlarını tahkim etmişlerdi. Bu istila tehdidi karşısında Hollandalıların içgüdüye dayanan tepkileri kalelerinin içinde sımsıkı yerleşmek arzusu olmuştur. Buna karşılık, Marlborough'un savaş ile ilgili ana düşüncesi farklıydı. Bununla beraber kendisi, Hollandalıların bu pasif savunma tutumunu benimsememesine rağmen, o sırada Ren'e doğru ilerleyen Boufflers komutasındaki Fransız Ordusu'na karşı doğrudan doğruya bir taarruza da girişmemiştir. Aksine bu değerli kaleleri korumayarak, Brabant hatlarına ve Fransızların çekilme yollarına doğru hızla ilerlemiştir. Moral bakımından bir "kement" niteliği taşıyan bu hareketin etkisini hemen hisseden Boufflers, acele geri dönmüştür. Vücutça yorgun ve moralce sarsılmış olan Fransız ordusu, onları karşılamak üzere bekleyen Marlborough için kolay bir lokma olabilirdi. Fakat, istila tehlikesinin atlatıldığını görmekle sevinen Hollandalı milletvekilleri, meselenin muharebe yolu ile çözümlenmesine karşı koymuşlardır. Boufflers, Marlborough'un tuzağına o yıl iki kere daha düşmüştür. Fakat, Hollandalıların çekingenlikleri, kendisinin kurtulmasına yardım etmiştir.

Ertesi yıl Marlborough, Anvers'i ele geçirmek ve böylece tahkim edilmiş olan dalgakıranı parçalamak üzere iyi düşünülmüş bir plan hazırlamıştır. Bu planın ana hatlarına göre Marlborough, Maastricht'tan doğruca batı yolu ile ilerlemek suretiyle, Villeroi komutasındaki asıl Fransız ordusunu Brabant hatlarının güney ucuna bağlı kalmak zorunda bırakacağını umuyordu. Bundan sonra Cohorn komutasındaki bir Hollanda kuvveti, donanmanın da yardımıyla, Ostend'e taarruz edecek; bu sırada Spaar'ın komuta ettiği diğer bir Hollanda kuvveti de kuzeybatıdan Anvers'e doğru ilerleyecekti. Deniz kıyısından yapılan bu hareketlerle, Anvers'teki Fransız komutanını kuşkulandırmak ve Brabant hatlarının kuzey kesimini tutan Fransız kuvvetlerinin bir kısmını oradan ayırmak hususu hedeflenmişti. Dört gün sonra, Opdam komutasındaki bir üçüncü Hollanda kuvveti, Anvers'teki Fransız kuvvetlerini kuzeydoğudan vuracak; bu sırada Marlborough, Anvers üzerinde toplanan bu darbe hareketine katılmak üzere, Villeroi'nin önünden sıyrılarak kuzeye doğru hızla ilerleyecekti.

Harekâtın ilk safhası umut verici biçimde başlamıştır. Marlborough'un yarattığı tehdit, Villeroi ordusunu Meuse'e doğru aşağıya çekmiştir. Bununla beraber, bu durum karşısında Cohorn, yapacağı Ostend taarruzunu bir kenara bırakmış ve spaar ile birlikte Anvers yakınında daha dar kapsamlı bir harekete girişmiştir. Fakat bu tutum, düşmanın dikkatini dağıtmak yönünden aynı etkiyi sağlamamıştır. Bundan başka Opdam da, kendisini telikeye sokacak şekilde vaktinden önce hareket geçmiş, ayrıca, Marlborough kuzeye doğru kayma hareketine başladığı zaman Villeroi'nin önünden sıyrılarak onu takip etmemiştir. Durum böyle olunca Villeroi,otuz süvari bölüğü ve 3.000 atlı bombacı ile birlikte Boufflers'i daha önceden göndermek suretiyle, kuzeye doğru olan yarışta Opdam'ı yenmiştir. Bu çevik kuvvet günde hemen hemen kırk mil yol almış ve 1 Temmuz'da Anvers garnizonu ile birlikte Opdam'a saldırmıştır. Bunun sonucu olarak Opdam kuvvetleri kaçıp kurtulana kadar ağır şekilde hırpalanmış; böylece, Marlborough'un "büyük plan" adı ile övünerek andığı tasarı tam anlamıyla suya düşmüştür.

Marlborough, kendisinde hayal kırıklığı yaratan bu başarısızlıktan sonra, Anvers'in tam güneyinden Brabant hatlarına karşı cepheden bir hücum yapılmasını teklif etmiştir. Hollandalı komutanlar, haklı bir nedenle bu isteği reddetmişlerdir. Çünkü böyle bir hücum, hemen hemen eşit bir kuvvetle tutulan tahkimli bir mevziye karşı insanın kafasını çarpması anlamını taşıyordu. Marlborough, manevra bakımından çok parlak niteliklere sahip olmasının yanında, bazen özellikle hayal kırıklığının neden olduğu acılı anlan sırasında âdeta ihtiyatsız bir kumarbaz gibi davranmıştır. Marlborough'un kişiliğindeki çekicilikle olduğu kadar, başarılan ile de gözleri kamaşan İngiliz asıllı tarih yazarları, Marlborough'dan çok daha tehlikeli bir durumda olan Hollandalılara karşı haksızlık etme eğilimine kapılmışlardır. Memleketleri hesabına savaş, Hollandalılar için büyüleyici bir oyun veya büyük bir serüven sayılamayacak derecede büyük bir tehlikeydi. İki yüzyıl sonra gelen Amiral Jellicoe gibi, Hollandalılar da bir yenilgiye uğramak bakımından ciddi bir risk taşıyan koşullar altında çarpışmak istedikleri takdirde, "bir öğleden sonrasına sığan süre içinde savaşı kaybedebileceklerini" kesin şekilde biliyorlardı.

Hollandalı komutanların hepsinin aynı fikirde oluşları karşısında Marlborough, Anvers kesimine hücum etmek tasarısından vazgeçmiş ve tekrar Meuse'e dönerek, Huy'u kuşatmaya koyulmuştur. Fakat, Ağustos sonuna doğru, tekrar Brabant hatlarına bir taarruz yapılmasını tekrar ileri sürmüştür. Onun bu teklifi, güney kesimin taarruza daha elverişli olduğunu belirtmesi dolayısıyla bu kez bir bakıma daha haklı bir nedene dayanıyordu. Ancak, Marlborough'un düşünceleri Hollandalıları inandırmaya yetmemiştir.

Marlborough, Hollandalılar hakkında derin bir nefret beslemekteydi. Bu duygusunun etkisiyle emrindeki kuvvetlerin artık Tuna'ya kaydırılması gerektiği yolunda Hollanda İmparatorluğu temsilcisi Wratislaw'ın ustalıkla ortaya attığı düşünceler karşısında, Marlborough daha da alıngan olmuştur. Bu nefret ve alınganlık hislerinin yarattığı etkilerin bir araya gelmesi, Marlborough'un geniş stratejik görünüşünün de yardımıyla, 1704 yılında dolaylı tutum alanında tarihin en dikkate değer

örneklerinden birini meydana getirmiştir. Karşı tarafın asıl ordularından Villeroi komutasında olanı, Flander'deydi. Tallard komutasındaki ordu ise, Mannheim ile Strasbourg arasında küçük irtibat birlikleri vardı. Aynca, Bavyera Elektörü ve Marsin komutasında olmak üzere, Bavyeralı ve Fransızlardan kurulu birleşik bir ordu da Ulm yakınında ve Tuna bölgesinde bulunuyordu. Bu birleşik ordu, Bavyera'dan Viyana'ya doğru tehdit edici bir şekilde ilerliyordu. Marlborough, önce ordusunun İngilizlerden kurulu kısmını Meuse'den Tuna'ya kaydırmayı sonra müttefik düşman kuvvetlerinin küçük kısmını oluşturan Bavyeralılara kesin bir darbe indirmeyi planlamıştı. Dayandığı üsse ve kuzey bölgede doğrudan doğruya korumakta olduğu menfaatlere çok uzak düşen bu uzun menzilli hareket, hangi ölçülere vurulursa vurulsun, cüretli bir tutumdu. Marlborough'un yaşadığı çağın ihtiyatlı stratejisi düşünülünce bu davranış daha da atılgan bir karaktere bürünmüş oluyordu. Bu tutumun emniyeti sağlanacak baskının düşman dengesini altüst etme etkisine bağlıydı. Bu baskın etkisi ise, Marlborough'un yürüyüş istikametlerinin "değiştirilmesi" esasına dayanıyordu. Böylece, yürüyüş istikametinin her değişme safhasında değişik hedefler tehdit edilmiş olacak ve Marlborough'un gerçek amacı bakımından düşman şüphe içinde kalacaktı.

Marlborough güneye Yukarı Ren'e doğru harekete geçince önce Moselle yolunu izleyerek Fransa'ya ilerleyeceği sanılmıştır. Sonra, Koblenz ötesine geçince sanki Alsas'taki Fransız kuvvetlerini hedef aldığı inancını yaratmıştır. Kendisi düşmanları üzerinde yarattığı bu doğal vehmi, aynca Ren üzerinde Philisburg'da köprü kurmak için göze çarpacak şekilde giriştiği hazırlıklarla da kuvvetlendirmiştir. Fakat Mannheim dolaylarına varınca, buradan sonra açıkça izleyeceği istikamet kuzeybatı iken, aksine kuzeydoğuya yönelmiştir. Böylece, Neckar vadisi boyunca uzanan ağaçlıklı tepeler arasında gözden kaybolmuş ve bundan sonra Ren-Tuna üçgeninin tabanı boyunca Ulm'a doğru ilerlemiştir. Yürüyüş hedefini gizlemeye yarayan bu stratejik belirsizlik maskesi, altı hafta süreyle günde ortalama on mil tutan yürüyüş temposunun yavaşlığından doğacak sakıncayı gidermeye yardım etmiştir. Eugène ve Badenli Margrave,

Gross Heppach'da buluştuktan sonra, Marlborough Badenli Margrave'in kuvvetleri ile ilerleyişine devam etmiş; Eugène ise daha önce Villeroi'nın Marlborough'yu gecikmiş olarak Flander'den takibe koyulduğu Ren nehrinde Fransız ordularını tutmak veya hiç değilse geciktirmek için geri dönmüştür.

Bununla beraber Marlborough, Fransa ile bağlantısı bakımından Fransa-Bavyera ordusunun her ne kadar gerisine düşmüş gibi görünüyorsa da Bavyera'nın durumu dikkate alınırsa, hala bu ordunun önündeydi. Diğer şartlarla birlikte bu coğrafi durum, kendi stratejisinden yararlanması hususunda Marlborough'ya engel oluyordu. Coğrafi duruma eklenen bu koşullardan biri, orduların taktik alanda teşkilâtlanmasındaki katılıktı. O çağa göre genel bir nitelik taşıyan bu elastiki oluştan yoksunluk, stratejik bir manevranın tamamlanmasını güçleştiriyordu. Bir komutan, düşmanı "su" kenarına sürebilir, fakat bunu ona içirtemezdi. Başka bir deyişle, düşmanı arzusuna rağmen muharebeye sokamazdı. Bundan daha özel nitelikteki bir engel ise, Marlborough'un ihtiyatlı bir kimse olan Badenli Margrave ile komutayı paylaşmak zorunluluğunda olmasıydı.

Bavyera Elektörü'nün ve Mareşal Marsin'in birleşik orduları, Tuna üzerinde Dillingen'de tahkimli bir mevzi işgal etmişti. Burası Ulm'un doğusunda Donauwörth'e olan yolun yarı mesafesinde bir yerdi. Mareşal Tallard'ın ordusu Ren'den doğuya doğru hareket edebileceğinden, Bavyera'ya bir giriş yeri olarak kullanılmak bakımından Ulm, Marlborough için tehlikeli bir noktaydı. Bu nedenle Marlborough, kendisinin yeni ulaştırma hattının doğal bir terminalini oluşturan Donauwörth'de bir geçiş sağlamak zorunda olduğu sonucuna varmıştır. Önceki ulaştırma hattına gelince, Nuremberg üzerinden doğuya doğru yapılacak bir harekâtta daha büyük bir güvenlik sağlanması için değiştirilmiştir. Marlborough, Donauwörth kendi elinde bulununca, Bavyera'ya güvenli bir geçiş sağlayabilir ve Tuna'nın her iki kıyısında da emniyetle manevra yapabilirdi.

Ne yazık ki, Dillingen'deki düşman mevzii önünde yapılacak bu yan hareket, amacı bakımından elbette pek belli ve hız yönünden de ağırdı. Bu nedenle Elektör, Donauwörth'ü

savunmak için kuvvetli bir müfreze ayırma olanağını bulmuştur. Marlborough ise yürüyüşünün son safhasını hızlandırmış, ancak kendisi 2 Temmuzda bölgeye ulaşıncaya kadar, Donauwörth'ü örten Schellenberg tepesine kadar siperleri uzatmayı başarmıştır. Bunun üzerine Marlborough düşmana savunma tertiplerini tamamlayacak zaman bırakmamak için, aynı akşam taarruza geçmiş, ancak yaptığı ilk hücum kanlı bir şekilde geri atılmış ve buna katılan kuvvetin yarısından çoğu kaybedilmiştir. Müttefik orduların büyük kısmının bölgeye varışından sonradır ki, bire karşı dördü aşan sayı üstünlüğü sayesinde terazinin kefesi Marlborough lehine dönmüştür. Bu durumda bile mesele, siperlerin zayıf bir noktası bulunarak buradan yapılan bir girme neticesi başarılan bir yan hareketle sonuca bağlanmıştır. Bu arada Marlborough, bir dostuna gönderdiği mektupta, Donauwörth'ün ele geçirilmesinin "biraz pahalıya mal olduğunu" itiraf etmiştir. Onun buradaki taktiğinin eleştirilmesi, daha ziyade genel bir nitelikte olmuştur. Çünkü kesin sonuçlu manevra, Margrave tarafından yürütülmüştü.

Bu muharebeden sonra düşmanın asıl kuvveti Augsburg'a çekilmiştir. Bunun üzerine Marlborough, güneye Bavyera'ya doğru baskınını artırmış; ayrıca, Bavyera Elektörü'nü barış koşullarını kabul etmeye veya elverişsiz bir durumda muharebeye girişmeye zorlayacak bir tedbir olarak, yüzlerce köyü ve bütün ürünü yakmak suretiyle, kırsal bölgeleri tahrip etmiştir. Marlborough'un tek başına kınanmasına neden olan bu canavarca tedbirin sonucu ise, o çağın başka bir koşulunun etkisiyle boşa çıkmıştır. Çünkü Elektör, daha ziyade halkın uğramış olduğu zararların etkisini, o da ancak tali derecede olmak üzere, kendi üzerinde yavaş yavaş duymuştur. Bunun nedeni, savaşın o çağda bir halk sorunu olmaktan çok, yöneticilerin kontrolü altında bir mesele olmasıydı. Bu durumda Elektör, derhal boyun eğmek zorunda kalmamış; böylece Tallard, Ren'den hareket etmek ve 5 Ağustos'ta Augsburg'a varmak için vakit bulmuştur.

Tallard'ın bölgede görünüşü, Marlborough için iyi bir şans olarak, Eugène'in gelişi ile etkisini kaybetmiştir. Eugène, Marl-

borough ile birleşmek için, Villeroi'nin önünden cüretli bir sıyrılış hareketi yaparak buraya ulaşmıştır. Pek kısa bir zaman önce tasarladıkları plana göre, Marlborough ve Eugène'in komutasındaki kuvvetlerin örtüsü altında olmak üzere Margrave, düşmanın tutmakta olduğu Ingolstadt kalesini kuşatmak için Tuna'nın aşağı kesimine doğru hareket edecekti. Fakat o sırada, 19 Ağustos günü, birleşik düşman ordularının kuzeye Tuna'ya doğru ilerlemekte olduğu haberi alınmıştır. Görünüşe göre, bu orduların amacının, Marlborough'un ulaştırma hatlarına darbe indirmek olduğu sanılıyordu. Bununla beraber Marlborough ve Eugène, Margrave'in kendilerinden ayrılarak Ingolstadt'a doğru ilerlemeye devam etmesine izin vermişler; böylece, düşmanın daha da artabilecek olan 60.000 kişilik toplam kuvveti karşısında, kendileri toplam olarak 56.000 kişilik bir kuvvetle kalmışlardır. Marlborough ve Eugène, bir bakıma Margrave'in kendileri ile birlikte bulunmasını istememişlerdir. Bunun nedeni, bu iki atak komutanın, fazla ihtiyatlı tutumu yüzünden Hollandalı komutandan hoşlanmamalarıydı. Fakat, onların Margrave kuvvetlerinin ayrılmasına tereddüt etmeden izin vermeleri, kendilerinin ilk fırsatta muharebeye tutuşmak hususundaki kararlarını etkilememesi bakımından, dikkate değer bir noktadır.

Bu tutum, nitelik bakımından kendilerinin düşmana olan üstünlüğüne büyük ölçüde güvendiklerini göstermektedir. Öyle ki Bavyera Elektörü kuvvetlerinin tamamı henüz gelmemiş olmasına rağmen hemen saldırıya geçmek istemişti. Tallard, kuvvetlerin gelmesini beklemenin daha akıllıca bir hareket olacağını söylediği ve geçecek süre içinde kazılacak siperlere yerleşilmesini ileri sürdüğü zaman, Elektör onun bu ihtiyatlı tutumu ile alay etmiştir. Bunun üzerine Tallard, ince bir alayla şu karşılığı vermiştir: " Ekselans, dürüstlüğünüze tam bir inancım olmasa, kendinizi hiçbir tehlikeye sokmadan durumun ne olacağını anlamak için ve birliklerinizi kullanmaksızın, Fransa kralının kuvvetleri ile kumar oynamak istediğinizi düşünecektim." Bunun üzerine, ikisinin ortası bir çözüm yoluna varılmıştır. Buna göre, başlangıçta ilk aşama olarak Fransız kuvvetlerinin Donauwörth yolu üzerinde ve küçük

Nebel nehri gerisinde Blenheim yakınından bir mevziye yerleşmeleri kararlaştırılmıştır.

13 Ağustos'a rastlayan ertesi sabah, bu kesimdeki Fransız ve Bavyera kuvvetleri, müttefiklerin Tuna kuzey kıyısı boyunca giriştikleri ani bir saldırı karşısında kalmışlardır. Marlborough, doğrudan doğruya Tuna yakınındaki Fransız sağ kanadına saldırmış; bu sırada Eugène, Fransız sol kanadının içlerine doğru sarkmıştır. Nehirle tepeler arasında ufak bir manevra sahası sağlayan bu sol kanat, dar bir bölgeydi. Moral ve eğitim alanlarındaki üstünlüklerinden başka, müttefiklerin tek avantajı, mevcut koşullar altında kendilerini muharebeye sürükleyecek böyle bir harekette bulunmalarının düşman tarafından beklenmemesi olmuştur. Böylece kısmen baskın etkisi yaratan bu taarruz, iki Fransız ordusunun kendi aralarında iyi bir işbirliği yaparak tertiplenmelerine engel olmuş ve bu iki ordu, muharebe düzeninden çok, ordugâh tertipleri içinde çarpışmışlardır. Bu durum, başlı başına denge bozucu bir etken olmuş; bu yüzden Fransızlar, geniş bir bölge olan orta kesimde pek az sayıda piyade bulundurabilmişlerdir. Fakat bu elverişsiz durum, günün geç saatlerine kadar belli olmamıştır. Kaldı ki, eğer başka yanlışlıklar yapılmasaydı, bunun önemli bir olay olduğu hiçbir zaman belli olmayacaktı.

Muharebenin ilk safhası, müttefiklerin aleyhinde geçmiştir. Marlborough'un sol kanattaki kuvveti ile Blenheim'e karşı giriştiği taarruz, ağır kayba uğrayarak başarıya ulaşamamış; bunun gibi, sağ kanat kuvvetleriyle Oberglau'a yaptığı taarruz da başarılı olamamıştır. Bundan başka, orta kesimde bulunan Marlborough kuvvetlerinin Nebel nehrini aşmaları devam ederken, bu kuvvetlerin öncüsü, bir Fransız süvari hücumuna uğrayarak şiddetli bir darbe yemiş ve bu saldırı güçlükle püskürtülebilmiştir. Bu karşı atağın, bir yanlış anlaşılma nedeniyle, Tallard'ın tasarlandığından daha az sayıda süvari birliğiyle üstesinden gelinmesi onlar için büyük bir şanstı. Ancak bunu, Marlborough'un isteği üzerine Eugère'nin tereddüt etmeden gönderdiği süvari birlikler sayesinde tam zamanında durdurulan, Marsin'in korumasız olan yan taraflarını hedef almış başka bir karşı atak izledi.

Böylece felaket önlenmiş olmakla beraber, bunun dışında, güvenilemez bir dengeden başka bir şey de sağlanamamıştır. Kaldı ki, ilermeyemediği takdirde Marlborough kötü bir durumda da kalmış olacaktı. Çünkü, kendi gerisinde Nebel bataklığı bulunacaktı. Bununla beraber Tallard da, hiçbir direniş göstermemesi veya daha doğrusu bu konudaki planının kötü uygulanması yüzünden Marlborough'un Tuna'yı aşmamasına neden olduğu için, bunun cezasını ağır bir biçimde ödeyecekti. Zira, Marlborough'un orta kesimdeki kuvvetlerinin öncüsünü ezmek amacıyla Tallard süvarisinin giriştiği taarruzlar bir defa başarısızlığa uğrayınca, bunun sonucu olarak meydana gelen kısa durgunluk safhası sırasında, öncünün arkasındaki büyük kısım nehrin ötesinde kendisine çekidüzen verme olanağını bulmuştur. Marlborough'un 48 piyade taburuna sahip olmasına karşılık, Tallard elde vakit varken bu yanlış kuvvet bölümünü düzeltmemiştir. Bu birkaç Fransız taburu, sayı üstünlüğünün ve yakın topçu desteğinin baskısı altında, tam anlamıyla ezilmiştir. Bunun üzerine, Marlborough, açık bir gedikten dalmış ve Tuna yakınında Blenheim'da toplu bir halde bulunan Fransız piyadesinin büyük kısmını parçalamış; böylece, Marsin'in kanadını da açık bir duruma sokmuştur. Bununla beraber Marsin, Eugène'den yakasını sıyırmayı ve ciddi bir takibe uğramaksızın çekilmeyi başarmıştır. Buna karşılık, Tallard ordusunun büyük bir kısmı Tuna'ya doğru kıstırılmış ve teslim olmak zorunda bırakılmıştır.

Blenheim, büyük kayıplar pahasına kazanılmış bir zafer olup; bu sonucun sağlanması için büyük tehlikeler göze alınmıştır. Tarafsız bir analiz yapılınca görülür ki, bu muharebe Marlborough'un ustalığından çok, eratın yiğitliği ve Fransız komutanlığının yanlış hesapları, sonucu İngilizlerin yararına çevrilmiştir. Bununla beraber, bu savaşta her şeyin üstünde göze çarpan kesin gerçek, zaferdir. Böyle bir zaferin kazanılmış olması, muharebenin nasıl bir kumar halinde geçtiği gerçeğine dünyanın göz yummasına yetmiştir. Bundan başka, Fransız silahlarının "yenilmezliği" yolundaki inancın böylece parçalanmış olması da, Avrupa'nın bütün görüntüsünü değiştirmiştir.

Çekilmekte olan Fransızları takibe koyulan müttefik ordulan, Ren'e doğru ilerlemişler ve bu nehri Philipsburg'da aşmışlardır. Ancak Blenheim'da kazanılmış olan zaferin çok pahalıya mal olduğu, kendi payına Marlborough hariç, daha fazla çabalara girişmesi yolunda göze çarpan genel isteksizlikle açıkça belli olmuştur. Bunun sonucu olarak da sefer suya düşmüştür.

Marlborough, 1705 yılında Fransa'yı istila için bir plan hazırlamış ve bu istila da Flander'deki kalelerin ağına takılmaktan kaçınmayı dikkate almıştır. Bu plana göre Eugéne, Fransız kuvvetlerini Kuzey İtalya'da uğraştırır ve Hollandalılar Flander'de savunmada kalırken, Marlborough komutasında olmak üzere, asıl müttefik ordusu Moselle yukarı kesiminde Thionville'e yönelecek; bu sırada, Margrave'in komuta etmekte olduğu ordu ise, Saar üzerinden yakınsak olarak ilerleyecekti. Ancak bu plan, beklenmedik bir sürü engel yüzünden bozulmuştur. Çünkü, ikmâl maddeleri vaat edildiği derecede verilmemiş, ulaştırma araçları eksik kalmış, müttefik takviyeleri umulanın çok altına düşmüş, ayrıca, işbirliği yapmak hususunda Margrave isteksizlik göstermişti. Onun bu tutumu kıskançlığına bağlanmışsa da, bunun daha doğru sebebi, yarasının enfeksiyon kapmasıydı. Nitekim, sonradan bu yara yüzünden ölmüştür.

Marlborough, bütün başarı şartları yok olduğu ve teşebbüs en dar anlamda bir dolaysız tutum halini aldığı zaman bile, bu planında ısrar etmiş ve görünüşe göre, kendisinin sayıca pek zayıf olması yüzünden, Fransızları muharebeye kışkırtır umuduyla, Yukarı Moselle'e doğru ilerlemiştir. Ancak Mareşal Villars, Marlborough'yu yiyecek sıkıntısı içinde daha da zayıf düşürmeyi tercih etmiştir. Villeroi ise, Flanders'de taarruza geçmiştir. Onun bu hareketi o kadar etkili olmuştur ki, Hollandalılar acele yardım istemek zorunda kalmışlardır. Bu ikiz baskı, giriştiği cüretli hareketten Marlborough'u vazgeçmeye yöneltmiş ve uğradığı hayal kırıklığının acı etkisi altında, Margrave'i suçlamıştır. Hatta muharebeden çekildiği için özür dilediğini belirten bir mektubu Villers'a göndermiş ve bunda bütün sorumluluğu Margrave'in omuzlarına yüklemiştir.

Marlborough'un Flanders'e hızla ilerleyişi, oradaki durumu derhal kurtarmıştır. Onun yaklaşması üzerine Villeroi, Liege'i kuşatmadan vazgeçmemiş ve Brabant hatları arasına çekilmiştir. Bundan sonra Marlborough, Brabant engelini yarmayı mümkün kılacak bir tasarının gerçekleşmesine tam bir dikkatle kendini vermiş, Meuse yakınında zayıf tahkimli bir bölgede sahte bir harekete girişerek Fransızları güneye doğru çekmiş ve sonra hızla geri dönerek kuvvetli tahkim edilmesine rağmen zayıf bir şekilde tutulmuş olan Tirlemont yakınındaki bölgeyi yarmıştır. Bununla beraber, Dyle üzerinden Louvain'e doğru hızla ilerlemesi gerekirken bunu yapmamış ve böylece, fırsattan yararlanmayı başaramamıştır. Görünüşe göre bu başarısızlık, kısmen Marlborough'un kendi müttefiklerini düşmanlarından bile çok aldatmış olması yüzünden meydana gelmiştir. Ancak, bunun daha derin sebebi, Marlborough'un sahip olduğu enerjinin bir an için tükenmiş olmasıdır. Fakat ne denirse densin, meşhur Brabant hatları artık bir engel olmaktan çıkmıştır.

Birkaç hafta sonra Marlborough, kendi komutanlık niteliğinde de bir gelişme olduğunu belli eden yeni bir plan hazırlamıştır. Bu plan, her ne kadar büyük bir başarı ile taçlanmamışsa da, daha büyük bir Marlborough'un varlığını ortaya koymuştur. Onun daha önce Flander'de uyguladığı manevra, sadece bir aldatma esasına dayanmaktaydı. Bu manevranın başarıya ulaşması ise, Marlborough için bir engel oluşturan Hollandalılar yüzünden, sağlanması güç hızlı üstünlüğü azalmış olan düşman kuvvetlerin dikkatini bu değişik hedefler sayesinde geniş ölçüde dağıtmayı başarmıştır.

Bundan sonra Marlborough, Villeroi'nin Louvain yakında tuttuğu mevzii güneyinden dolanarak, izlediği amaç hakkında düşmanı tereddüte bırakan bir istikamet üzerinde ilerlemiştir. Çünkü böylece, o bölgedeki Namur, Charleroi, Mons ve Ath kalelerinin herhangi birini tehdit edebilirdi. Marlborough, daha sonra Genappe'a varınca, yolunu Waterloo üzerinden Brüksel'e doğru değiştirmiştir. Bunun üzerine Villeroi, bu şehrin imdadına yetişmek için acele geri dönmeye karar vermiştir. Fransızlar tam harekete geçmek üzere iken, geceleyin ye-

niden doğuya doğru sapan Marlborough, Fransızların yeni tutmuş oldukları cephenin karşısında görünmüştür. Fransızların bu yeni cephesi, Marlborough'un dikkatleri dağıtıcı hareketi yüzünden, istikrarsız bir nitelik gösteriyordu. Bununla beraber, eğer Fransızlar yürüyüşe geçmiş olsalardı, bu takdirde yanları daha da hassas bir duruma düşmüş olacaktı. Marlborough, kendi çıkarı bakımından buraya gerekenden daha erken varmıştı. Bu nedenle, ihtiyatlı Hollandalı generaller, onun derhal taarruza geçme yolundaki arzusuna karşı direnme fırsatı bulunduğu şaşkınlık derecesi ne olursa olsun, Ysche gerisinde fiilen tutmakta oldukları mevziin Blenheim'dekinden daha kuvvetli olduğu gerçeğiydi.

Ertesi yılki seferde Marlborough, Eugène ile birleşmek için Alpleri aşmayı kapsayan daha geniş çaplı bir dolaylı tutum uygulama yolundaki ana düşünceyi ele almıştır. Kendisi böylece, Fransızları İtalya'dan atabilir, Fransa'ya arka yönden bir giriş sağlayabilir ve karadaki bu ileri hareketini Toulon karşı yapılacak bir çıkarma ve Peterborough'un İspanya harekâtı ile işbirliği halinde başarabilirdi. Alışmış oldukları ihtiyatlı tutumu bu kez bırakan Hollandalılar, Marlborough'yu hareketinde serbest bırakma riskini göze almaya razı olmuşlardı. Fakat Villars'ın Margrave'ı yenilgiye uğratması ve Villeroi'nin Flanders'de ilerlemesi, Marlborough'un planının gerçekleşmesine engel olmuştur. Bu cüretli Fransız hareketi, XIV. Louis'nin şu inancına dayanıyordu: "Her yerde" taarruz harekâtına girişmek, büyük bir kuvvet üstünlüğüne sahip olunduğu izlenimini yaratacak; bu sayede, artık kendisinin ihtiyaç duyduğu ve arzuladığı bir barış için en uygun koşulların sağlanması şansı kendi eline geçmiş olacaktır. Bununla beraber, Marlborough'un bulunduğu harekât alanında taarruza geçmek, Fransızlar için barışın değil, amaçlarını bozan bir yenilginin kestirme yolu olmuştur. Marlborough'ya gelince, fırsatı yakalamak bakımından hiç vakit kaybetmemiştir. Onun düşüncesine göre Fransızlar, oyunu kazanma şansı kendi ellerinde olduğu halde, bulundukları hatlarda sessiz kalmak istememişlerdir. Bu yüzden kendisinin geleceğini de ikinci defa kurtarmışlardır. Marlborough, içeriye çökük bir mevzi tutmakta oldukları Ra-

millies'de Fransızlarla karşılaşmış; dolaylı bir taktik yaklaşım uygulamak için, kuvvetlerinin bulunduğu yay kirişi biçimindeki durumdan yararlanmıştır. Önce, Fransızların sol kanadına taarruz ederek düşman ihtiyatlarının buraya gönderilmesini sağlamış; sonra buradaki kendi kuvvetlerini ustaca çekerek, sol kanadın kazandığı avantajı da geliştirmek için, oraya kaydırmıştır. Bu kesimde, açtıkları bir gedikten Hollanda süvarisi içeri dalmıştı. Böylece, gerilerinde meydana gelen bu tehdit ve cephelerindeki baskı, Fransızların çökmesine neden olmuştur. Marlborough, bu zaferden çok etkili bir biçimde yararlanmış ve giriştiği takip sonucu, Flanders ve Brabant'ı ele geçirmiştir.

İtalya'daki savaş, stratejik alandaki dolaylı bir tutumun başka bir örneğiyle aynı yıl fiilen sona ermiştir. Başlangıçta Eugène, Garga gölünün doğusuna ve daha sonra dağlara kadar çekilmeye zorlanmış; bu sırada Eugène'in müttefiki Sayov Dükü Turin'de kuşatılmıştı. Ancak Eugène, ileriye doğru yolunu açmak için savaşmayı denemek yerine, üstün bir manevra ile düşmanlarını atlatarak onların karşısından sıyrılmış; sonra, kendi üssü ile olan bağlantısını kesmek pahasına, Lombardiya üzerinden Piedmont'a ilerlemiş ve kendisinden sayıca üstün ancak dengesiz düşmanı Turin'de kesin bir yenilgiye uğratmıştır. Savaş, artık hem kuzeyde hem de güneyde Fransa sınırlarına kadar uzanmıştı. Bununla beraber, 1707 yılında müttefikler arasındaki amaç ayrılığı, kuvvetlerini toparlaması bakımından Fransızlara vakit kazandırmış ve onlara, ertesi yıl asıl kuvvetlerini Marlborough'ya karşı toplama imkânı vermiştir. Bir ayağı Flanders'e bağlı olan ve sayıca çok az olan Marlborough , Tuna'daki hareketinin aksini uygulamak suretiyle dengeyi lehine çevirmiş; Eugène'de bu harekât sırasında Marlborough ile birleşmek üzere, ordusunu Ren'den getirmiştir. Fakat Fransızlar, artık Vendom gibi liyakat sahibi bir komutanın yönetiminde olduklan için Eugène yetişmeden önce ileri harekete geçmişlerdir. Vendom, bu doğrudan tehdit sayesinde Marlborough'yu Louvain'e çekilmek gereğine inandırdıktan sonra, ansızın batıya dönerek ilk oyununu oynamış; böylece, hiçbir kayba uğramaksızın Ghent ile Bruges'i ve Scheldt batısında kalan hemen

hemen bütün Flanders'i yeniden ele geçirmiştir. Bununla beraber Marlborough, Vendom'a doğrudan doğruya karşı koymak üzere ilerlemek yerine, onunla Fransız sınırı arasına girmek için cüretle güneybatıya doğru yönelmiştir. Başlangıçta Marlborough'un stratejik alanda sağladığı bozgun sonucu kazanılan inisiyatif üstünlüğü, Oudenarde'da başarılan taktik bir bozgunla içerilere doğru devam ettirilmiştir. Eğer Marlborough Paris üzerinde hızla ilerleme arzusunu yerine getirebilseydi, savaş belki de o zaman sona erebilirdi. Bu fırsattan yararlanılmadığı halde Louis, müttefiklerin amaçlarını fazlasıyla gerçekleştiren uygun koşullar teklif ederek, o kış barış istemek zorunda kalmıştır. Fakat müttefikler, yüksek strateji bakımından bir akılsızlık ve beceriksizlik örneği olacak kadar, Louis'yi büsbütün küçük düşürme hayaline saplanmışlar ve teklifi reddetmişlerdir. Marlborough bu barış teklifinin değerini anlamayacak kadar kör olmamakla beraber, onun üstün niteliği ve tutkusu hiç şüphesiz barıştan ziyade savaş üzerineydi.

Böylece savaş, 1709 yılında yeniden hayat kazanmıştır. Şimdi Marlborough'un planı, önemli bir siyasi hedefe yönelmiş dolaylı bir askerî tutumu kapsıyordu. Bu plana göre kendisinin ana fikri, düşman kuvvetlerinin karşısından kaymak ve kaleleri örtmek suretiyle Paris'e ilerlemeyi hedefliyordu. Ancak bu hareket tarzı, hatta Eugéne'in yüreği için bile, gereğinden fazla atılgan bir davranıştı. Bu nedenle plan, Douai ve Bethune arasında sınırı örten mevzilere doğrudan doğruya bir taarruzdan kaçınmayı esas almak suretiyle değişikliğe uğramıştır. Buna karşılık, bu defa tahkimli bir bölgenin doğusundaki bir yoldan Fransa'ya doğru yapılacak bir ileri harekete başlangıç olmak üzere, harekâta yan etkisi yapan Tournai ve Mons kalelerinin ele geçirilmesi öngörülmüştür.

Marlborough, bu harekâtta düşmanlarını bir kere daha aldatmayı başarmıştır. Kendisinin doğruca bu kaleler engeli hattına karşı giriştiği taarruzun yarattığı tehlike, bu bölgeyi takviye etmek üzere, harekâtta yan etkisi yapan Tournai garnizonunun büyük kısmını buraya getirmeye yöneltmiştir. Bunun üzerine Marlborough, geri dönerek Tournai'ye ilerlemiş; fakat burada karşılaştığı inatçı direniş ona iki aylık bir süre kaybına

mal olmuştur. Ancak La Bassée hatlarına karşı yaratılan yeni bir tehdit, Marlborough'ya Mons'a ilerlemek ve bu kaleyi serbestçe ele geçirme olanağını vermiştir. Bununla beraber Fransızlar, bölgeye süratle ilerleyerek Marlborough'un ileri hareketini tıkamışlar ve planının daha fazla gelişmesini önlemişlerdir. Bu hayal kırıklığı Marlborough'yu tekrar doğrudan bir tutuma yöneltmiş; ancak, var olan koşullarla ilişkili olarak bu tutumun sonucunun neye varacağını çok az hesaba katmıştır. Onun bu davranışı, Dunbar'dan önceki dönemde Cromwell'in uyguladığı tutuma kıyasla daha az akıllıca bir hareketti. Gerçi, düşmanın siperlere iyice yerleşerek ve tam hazırlıklı olarak savunduğu Malplaquet "giriş yolu"na karşı yapılan taarruz zaferle sonuçlanmışsa da, bu başarı ölçüsüz denecek derecede ağır zayiata mâl olmuştur. Nitekim, yenilen taraf komutanı Villars, Louis'ye yazdığı mektupta şöyle demekte haklıydı: "Eğer Tanrı bize böyle bir yenilgi daha nasip ederse, Majesteleri'nin düşmanları yok olacaktır." Villars'ın bu düşüncesi, peygamberce bir görüş neteliğindeydi. Çünkü açıkça anlaşıldığına göre, müttefiklerin muharebede sağladığı bu zafer, onların savaşı başarı ile sonuçlandırmasına yol açmıştır.

1710'da, içinden çıkılmaz bir durum hüküm sürmeye başlamıştır. Bir yandan Marlborough, Fransızların Valenciennes'den denize kadar inşa ettikleri tahkimli hatların oluşturduğu engellerin arkasında kafese girmiş bir duruma düşmüş; öte yandan da, Marlborough'un anayurttaki mevkiini zayıflatmak için düşmanlarının eline yeni fırsatlar geçmişti. Bundan başka, sağlamış olduğu lütufları hata veya ihmalleri yüzünden artık hak etmeyenlere karşı talih de yüz çevirmişti. Bunun sonucu olarak, 1711'deki siyasi durum nedeniyle Eugène'in ordusu geri çağrılmış; böylece, çok üstün bir düşman karşısında Marlborough yalnız bırakılmıştır. Ancak Marlborough, kesin sonuçlu bir harekâta girişmek veya bunu başarmak bakımından çok zayıf bir durumda olduğunu bilen Fransızların tahkim ettikleri hatlara "Zapt Edilemez (Ne Plus Ultra)" adını vererek öğütlenmelerini çürütmek yoluyla, hiç olmazsa kendi kişisel üstünlüğünü kanıtlamıştır. Bunu, uyguladığı dolaylı tutum metotlarının en acayip örneği ile yapmış; aldatma, dikkati başka yöne çekme ve kendi

kuvvetlerini iki misli arttırmaksızın Fransız hatları arasından kaymayı başarıncaya kadar kullanmıştır. Fakat Marlborough, iki ay sonra yurduna geri çağrılmış ve orada kendisine gözden düşmüş bir insan muamelesi yapılmıştır. Nihayet 1712'de İngiltere, müttefiklerini savaşta yalnız başlarına bırakmıştır.

Artık Eugène'in komutasında bulunan Avusturyalılar ve Hollandalılar, bir süre için kendilerini ayakta tutabilmişler; buna karşılık gerek müttefikler gerekse Fransa, aynı derecede olmak üzere, güçlerini gittikçe yitirmişlerdir. Bununla beraber 1712'de Villars, Marlborough'ya yakışır bir ustalık göstererek, kararlılık, gizlilik ve çabukluğu birleştiren karma bir manevra uygulamış; bunun sonucu olarak da, Denain'de müttefiklere karşı ucuz ve kesin bir zafer kazanmıştır. Bu zafer, koalisyonun dağılmasını tamamlamış ve Louis, Malplaquet'den önce talihine düşenden pek farklı bir barış sağlama olanağını bulmuştur. Müttefikler için boş yere büyük kayıplara mâl olan bir dolaysız tutum, ancak dolaylı tutumlar sayesinde sağlanan bütün kazançları yok etmeye yetmiştir. Sonuç olarak denebilir ki, milletleri bu kadar uğraştıran büyük bir mücadelenin, bu kez karşı tarafça uygulanmakla beraber, yine de dolaylı bir tutum örneği ile en sonunda çözüme bağlanması, hiç şüphesiz önemi küçümsenemeyecek bir noktadır.

Müttefikler, Fransa ve İspanya'yı fiilen birleştirmek isteyen XIV. Louis'nin bu amacına engel olma yolundaki asıl amaçlarına gerçekleştirememişlerse de; İngiltere, bu savaştan bir arazi kazancı ile çıkmış ve bu da Marlborough'un kendi harekât alanı sınırlarını aşan uzak görüşlülüğü sayesinde olmuştur. Marlborough, askerî bir oyalama ve siyasi bir kazanç olarak, Akdeniz'deki uzun süreli harekât ile kendisinin Flanders'deki harekâtını birleştirmişti. 1702 ve 1703 yılında girişilen seferler, Portekiz ve Savoy'un düşman saflarından ayrılmalarına yardım etmiş ve bunların büyük ortağı İspanya'ya karşı yapılacak bir harekâtın yolunu açmıştı. Bundan sonra, 1704'teki harekâtta Cebelitarık Boğazı ele geçirilmiş; İspanya'da bulunan Peterborough, oyalayıcı bir görevi üstün bir ustalıkla başarmış ve 1708'deki diğer bir sefer sırasında Minorka'yı (Minorca) almıştı. Fakat, İspanya'da bundan sonra girişi-

len herekât kötü yönetilmiş ve sonucu bakımından daha az başarılı olmuştur. Bununla beraber İngiltere, Kuzey Atlantik'te Nova Scotia ve Newfoundland'ın oynadığı rol gibi, Akdeniz'e hakim olmak bakımından iki kilit noktayı oluşturan Cebelitarık ve Minorka'ya sahip olarak savaştan çıkmıştır.

Frederick Savaşları:

1740-1748 yıllarındaki Avusturya Veraset Savaşı'nın kesinlik taşımayan sonuçlarını en iyi biçimde açıklayan gerçek, Fransızların bir cümlesinde toplanmaktadır. Bu savaşın askerî bakımdan en başarılı milleti olan Fransızlara bu savaştan arta kalan tek şey, kendilerinden hoşlanılmayan vatandaşların yüzlerine haykırılan şu sözcüklerdir: "Siz barış kadar akılsız kimselersiniz." Büyük Frederick, bu savaştan yararlanan veya vurgun sağlayan bir yönetici olmuş; Silezya'yı erken ele geçirmiş ve mücadeleden çekilmiştir. Daha sonraları tekrar ortaya çıkmışsa da, fazla bir fayda sağlamaksızın çok şeyi göze almış; tek kazancı ise, bütün şanlı zaferlerin anılarını bayrağında canlandırma hakkı olmuştur. Bununla beraber savaş, Prusya'ya büyük bir devlet prestiji sağlamıştır.

1742'de erken bir tarihte yapılan Breslav barışı ile Silezya'nın Prusya'ya bırakılmasını sağlayan olaylar, dikkate değer niteliktedirler. O yılın başlangıcında, Prusya için ümitler kaybolmak üzereydi. Fransızların ve Prusyalıların Avusturya asıl ordusu üzerine birlikte ilerlemeleri sağlanmıştı. Fakat, bu harekâtta Fransızlar kısa bir süre sonra durdurulmuşlardı. O zaman Frederick, müttefikiyle birleşmek için batıya doğru ilerleyişine devam etmek yerine, birdenbire güneye Viyana'ya yönelmiştir. İlerideki birliklerin düşman başkenti önünde görünmelerine rağmen, kendisi süratle geri çekilmiştir. Çünkü, düşman ordusu Frederick'in üssü ile olan bağlantısını kesecek şekilde ilerlemekteydi. Frederick'in bu hareketi, genellikle basit ve düşüncesiz bir gösteri olarak kınanmıştır. Bununla beraber, onun bu davranışı ile sağlanan sonuç göz önünde tutulunca, kendisine karşı yapılan saldırılar ancak kaba kelimesi ile nitelendirilebilir. Frederick'in bu geri çekilişteki hedefi, hiç şüphesiz mümkün olanı kurtarmaktı. Fakat bu hareket, bir yemleme et-

kisi yaratmış ve Avusturyalıların Frederick'i Silezya içlerine kadar takip etmelerine neden olmuştur. Frederick, burada Chotusitz yakında son gücü ile muharebeye girişerek Avusturyalıları ağır bir yenilgiye uğratmış ve arkalarından şiddetli bir takibe koyulmuştur. Bunun sonucu olarak Avusturyalılar sadece üç hafta gibi kısa bir süre sonra onunla ayrı bir barış yapmışlar ve Silezya'yı kendisine devretmişlerdir. Bu olaydan sağlam sonuçlar çıkarmak belki pek akıllıca bir iş olmayabilir. Bununla beraber, hiç değilse bir hususun önemi belirtilmelidir. Gerçi harekât, Viyana önlerinde sadece basit bir boy göstermeden ibaret kalmış ve ufak çapta bir taktik zaferle sonuçlanmış; bu da, görünüşe göre yenilginin pençesinden sıyrılarak sağlanmış ve Frederick'in diğer birçok zaferine oranla çok daha az gösterişli olmuştur. Buna rağmen, bu savaş sonucu meydana gelen ani barış isteği, bu harekât alanında uygulanan dolaylı bir tutumu izlemiştir. İşte önemli olan husus budur.

Avusturya Veraset Savaşı, genel sonuçları bakımından kesin bir nitelik taşımıyordu. Daha sonra XVIII. yüzyıl ortasında meydana gelen diğer belli başlı savaş da, Avrupa siyaseti yönünden daha iyi bir durum göstermemiştir. Fakat İngiltere, bu ikinci savaşta Avrupa tarihinin akışını kesin şekilde etkileyen memleket olmuştur. Bu ülke, Yedi Yıl Savaşı'nın (1756-1763) sadece dolaylı bir katılımcısı olmakla yetinmemiş, aynı zamanda bu savaşa katkıda bulunarak dolaylı bir kazanç da sağlamıştır. Avrupa orduları giriştikleri dolaysız hareketlerle hem kendilerini hem de devletlerini yitirirken, İngiltere'ye mensup küçük birlikler, Avrupa'nın bu zayıf durumunu Britanya İmparatorluğu'nu kurma yolunda bir avantj haline dönüştürüyorlardı. Bundan başka, bitkin düşmüş olmasına rağmen Prusya'nın, küçük düşürücü bir barış yerine kesin nitelik taşımayan bir barış yapabilmesi de önemli bir noktaydı. Bu sonucun sağlanmasında, Rusya'nın Prusya için tasarladığı öldürücü darbeden Çariçe'nin ölümü dolayısıyla vazgeçmesi kadar, sömürgelerinde uğradığı felâketler sonucu Fransa'nın taarruz gücünün dolaylı olarak bozulması da rol oynamıştır. Bu sonuç, Büyük Frederick'e kendi alınyazısının bir lütfudur. Çünkü, 1762'ye kadarki muharebelerde kazandığı parlak zaferler

serisi, kendisini bütün kaynaklarından ve direnişe devam gücünden hemen hemen yoksun bırakmıştı.

Bu dönemde Avrupa kuvvetleri arasındaki uzun seferlerden yalnız bir tanesi, ya askerî ya da siyasi neticeleri bakımından, kesin sonuçlu olarak nitelendirilebilir. Bu da Quebec'in İngilizlerin eline geçtiği seferdir. Bu harekâtın özelliği, yalnız en kısa süreli oluşu değil, aynı zamanda ikinci derecede bir harekât alanında yapılışıdır. Quebec'in zaptı ve Kanada'daki Fransız hakimiyetinin yıkılması nasıl deniz gücünün yüksek strateji alanındaki dolaylı tutumu sayesinde mümkün olmuşsa, bu harekâtın askerlik bakımından gerçek akışı da bir stratejik dolaylı tutumla sonuca ulaşmıştır. Bu sonuç, insanda birçok düşünce uyandıran bir özellik taşımaktadır. Çünkü, Montmorency hattına karşı doğrudan doğruya girişilen taarruz ağır can kaybına ve başarısızlığa uğradıktan sonradır ki, bu tehlikeli harekete başvurulmuştur. Fakat, Wolfe'a karşı insaflı davranarak, şu hususu da belirtmek gerekir. Wolfe, bu doğrudan taarruza ancak çeşitli aldatma çarelerine başvurulduktan sonra girişmiştir. Bu çareler, Quebec'in bombalanması ve Point Levis ile Montmorency çağlayanları yakınında tecrit edilmiş müfrezelerin tehlikeye sokulması gibi hareketlerdi. Fakat bu tedbirler, Fransızların kuvvetli tahkim edilmiş mevzilerinden çıkmaya kandırmak hususunda başarı sağlamamıştır. Bununla beraber, Wolfe'un Quebec yukarı kesiminde yaptığı son tehlikeli çıkarma teşebbüsüne oranla, bu aldatma hareketlerinin başarılamamasından alınacak bir ders de vardır. Buna göre, düşmanı bulunduğu yerden dışarı çıkmaya tatlılıkla kandırmaya çalışmak, amacı gerçekleştirmeye yetmemiştir. Halbuki, düşmanı bulunduğu mevziden çekip çıkarmak zorunluydu. Bunun gibi, Wolfe'un dolaysız bir tutuma hazırlanırken uyguladığı,sahte gösterilerin başarısızlığa uğraması bakımından da alınması gerekli bir ders vardır. Bu da, düşmanı sadece aldatmanın yeterli olmadığı, ayrıca, dikkatinin başka yöne çekilmesinin de gerektiğidir. "Dikkatin başka yöne çekilmesi" deyimi, karma bir anlam taşır. Buna göre, düşman komutanının muhakeme gücü, hem karşı bir harekete geçmek hususunda hareket serbestliğinden yoksun kalacak şekilde hem de kuvvetlerini dağıtacak biçimde şaşırtılmalıdır.

Dış görünüşü ile bir kumarbazın şansını son defa deneme hamlesini andıran Wolfe'un bu nihai hareketi, düşmanı şaşkınlığa uğratmanın bütün koşullarını yerine getirmiştir. Bu nedenle, sonuç zafer olmuştur. Ne olursa olsun, askerî tarihi ancak "silahlı kuvvet" terimi içinde incelemeye alışmış olanlar için, Fransız kuvvetlerinin uğramış olduğu bozgunun derecesi, bunların çökmesini mazur gösterecek bir ölçüde görünmemektedir. Fransızların bu durumda ne yapmaları ve vaziyetlerini nasıl düzeltmeleri gerektiği üzerinde birçok tez yazılmıştır. Bununla beraber, Quebec Muhaberesi, şu gerçeğin aydınlatıcı bir örneğidir: Savaşta sonuç, düşman kuvvetlerinin maddi gücünün bozguna uğramasından çok, düşman komutanlığın muhakeme ve moral gücünün altüst edilmesiyle sağlanır. Bundan başka, bu muhakeme ve moral gücünü bozan etkiler, askerî tarihle ilgili normal bir kitabın onda dokuzunu dolduran coğrafi ve istatistiki hesaplardan daha üstündür.

Tarihin gösterdiği gibi, Yedi Yıl Savaşı'nın Avrupa'da geçen asıl bölümü, birçok taktik zaferlere rağmen, akışı bakımından kesinlikten çok uzaktı. Bununla beraber bu kararsızlık, nedenini araştırmayı gerektirecek derecede bir değer taşımaktadır. Savaşın bu kesin olmayan niteliği, genellikle Frederick'in düşmanlarının çokluğu ile açıklanmak istenmiştir. Fakat bu açıklama şekli, sorunu bütünü ile aydınlatmaya yeterli değildir. Çünkü, Frederick'in elinde karşı dengeyi sağlayacak güçlü avantajlar vardı. Bu nedenle, konuyu aydınlığa kavuşturmak için daha derinlere inmek zorundayız.

Frederick, tıpkı İskender ve Napolyon gibi, ancak Marlborough'un aksine, bir stratejistin omuzlarına yüklenen sorumluluk ve kısıtlamalara bu sözcüklerin katı anlamı ile bağlı olmayıp, strateji ile yüksek strateji fonksiyonlarını kendi kişiliğinde birleştirmişti. Bundan başka, kral olarak, kendisi ile ordusu arasındaki devamlı ilişkiler, ona seçtiği amaca göre gerekli araçları hazırlamak ve geliştirmek olanağını da vermekteydi. Ayrıca, kendisinin ilgilendiği harekât alanında az sayıda kalemin bulunuşu da, Frederick'in diğer bir avantajıydı.

Avusturya, Fransa, Rusya, İsveç ve Saksonya'dan kurulu bir koalisyon ile karşı karşıya olmasına ve kendi yanında sadece

İngiltere'nin bulunmasına rağmen Frederick, başlangıçta ve ikinci seferin ortasına kadar eldeki kuvvetler bakımından üstün bir durumdaydı. Bundan başka, düşmanları karşısında üstün bir taktik vasıtaya sahip oluş ve merkezi durumda bulunuş gibi, iki büyük avantajı da vardı. Bu durum, Frederick'e genel olarak "iç hatlar stratejisi" terimi ile tanımlanan tutumu uygulamak olanağını sağlıyordu. Buna göre, çevredeki düşman kuvvetlerden birini hedef alarak, bulunduğu merkezi durumdan dışarıya doğru taarruza geçebilir ve bu amaçla, taarruz için seçtiği düşman kuvvet diğer düşman kuvvetler tarafından takviye edilmeden önce, kendi kuvvetlerinin yığınağını en kısa mesafeli yürüyüşlerle tamamlayabilirdi.

Bu düşman kuvvetleri birbirinden ne kadar ayrı iseler, görünüşe göre, kesin sonuç sağlama ihtimali de o kadar kolay olur. Zaman, saha ve sayı faktörleri dikkate alınırsa, hiç şüphe yok ki bu düşünüş şekli doğrudur. Fakat moral sorunu, burada bir kere daha işe karışmaktadır. Düşman kuvvetleri birbirlerinden büyük ölçüde uzak oldukları zaman, bunların her biri başlarının çaresine bakma ve baskı karşısında daha da sağlam durma eğilimindedir. Buna karşılık bu kuvvetler birbirlerine daha yakın durumda bulundukları zaman, akıl, moral ve sorun bakımından birbirlerine bağlı olarak "her biri ötekini bütünler" hatta, her bir kuvvetin yaptığı hareketler, diğerinin hareketlerini kolayca durdurur veya bozar. Böylece, durumu düzeltmek için girişilecek bir hareket bakımından düşman kuvvetin elinde az bir zaman ve saha bulunacağından, denge bozucu sonuçlar daha çabuk ve kolaylıkla ortaya çıkar. Bundan başka, kuvvetler birbirlerine yakın olunca, düşmanın bunlardan birine doğru olan ilerleme istikametini değiştirmesi, bu kuvvetlerden bir diğeri için beklenmedik bir hareket niteliği kazanabilir. Dolayısıyla, gerçekten dolaylı bir tutum tehdidi haline gelebilir. Buna karşılık, kuvvetler birbirlerinden büyük ölçüde ayrı bulunmakta iseler, merkezi durumundan yararlanan ordunun ikinci darbesini karşılamaya veya bundan kaçınmaya hazırlanmak için elde daha çok zaman ve saha bulunur.

Marlborough'un Tuna'ya doğru ilerleyişinde yaptığı gibi "iç hatlar"ın kullanılması, dolaylı tutumun bir çeşididir. Fakat iç

hatlar, düşman kuvvetlerinin bütünü için bir dolaylı tutum tehdidi oluşturmakla beraber, fiilen hedef olarak seçilen kuvvet için, baskına uğratılma durumu hariç, mesele aynı değildir. Bu takdirde hareket, doğruca hedefe yöneltilen bir başka dolaylı tutum ile tamamlanmaya muhtaçtır.

Frederick, bulunduğu merkezi durumu, düşman kuvvetlerinin bir parçası karşısında kendi kuvvetlerini toplama konusunda, tutarlı bir şekilde kullanmış; daima dolaylı tutum taktiğinden yararlanmış ve bu yolla birçok zafer kazanmıştır. Fakat, Frederick'in taktik alandaki dolaylı tutumları, psikolojik olmaktan çok geometrikti. Bunlar, Scipio'nun yararlandığı incelikleri kapsamıyor ve uygulama alanındaki bütün ustalığa rağmen, dar manevralardan ibaret kalıyordu. Düşman taraf, muhakeme gücünün veya kuvvet bölümünün elastiki olmayışı yüzünden ikinci darbeye karşı koyamayacak durumda kalabilirdi. Ancak darbe, beklenmedik bir biçimde olmuyordu.

Koalisyon planlarına engel olmak için Frederick'in Saksonya'yı istila etmesi üzerine, savaş 1756 sonunda başlamıştır. İlk baskının sağladığı etkiden yararlanan Frederick, hemen hemen hiçbir direnişle karşılaşmaksızın Dresden'e girmiş; bir Avusturya ordusu acele yardıma gelince, bunu karşılamak üzere, Yukarı Elbe'ye ilerlemiştir. Leitmeritz yakınında Lobositz'de yaptığı bir muharebede bu orduyu geri attıktan sonra, Saksonya'nın işgalini güven altına almış; daha sonra, Nisan 1757'de Bohemya istikametindeki dağları aşmış ve Prag'a ilerlemiştir. Frederick, bu bölgeye vardığı zaman, Avusturya ordusunu nehrin gerisindeki hakim araziyi kapsayan kuvvetli bir mevzide yerleşmiş olarak bulmuştur. Bunun üzerine, hareketini örtmek ve nehir geçitlerini gözetlemek üzere bir müfreze bırakarak, geceleyin nehrin yukarı kesimine doğru yürümüş, burada nehri geçmiş ve düşmenin sağ kanadına doğru ilerlemiştir. Frederick'in bu ileri hareketi, her ne kadar dolaylı bir biçimde başlamışsa da, daha manevra tamamlanmadan dolaysız bir tutum halini almıştır. Çünkü, Avusturya ordusu kendi cephesini değiştirecek kadar zaman bulmuştu. Böylece, Prusya piyadeleri, kendilerini ateşle taranan bir şey arasından cephe taarruzu yapar durumda bulmuşlar ve binlerce kayıp

vermişlerdir. Ancak, geniş bir kuşatma istikameti üzerinde ileri gönderilmiş olan Zieten süvarisinin beklenmedik anda gelişi sayesinde, Prag'daki muharebenin şans ibresi Frederick lehine dönmüş ve Avusturyalılar çekilmek zorunda kalmışlardır.

Bundan sonra başlayan Prag kuşatması, Daun komutasındaki yıpranmamış diğer bir Avusturya ordusunun şehre yardım için yaklaşması üzerine kesintiye uğramıştır. Bu ordunun yaklaştığını haber alan Frederick, kuşatmadan tasarruf edebildiği kuvvetle, Daun ile karşılaşmak üzere harekete geçmiş; 18 Haziran'da Kolin'de Avusturya ordusu ile temasa geçince, bu orduyu siperlere sağlam bir şekilde yerleşmiş bulmuş ve bu ordunun hemen hemen iki misli bir güce sahip olduğunu anlamıştır. Bunun üzerine, bir kere daha düşmanın sağ yanını kuşatmaya çalışmıştır. Fakat girişilen manevra o kadar dar bir şekilde yönetilmiştir ki; düşmanın hafif kıtalarının ateşi kendi üzerlerinde toplanan taarruz kolları, ilerleme istikametlerinden ayrılmışlar ve düzensiz bir cephe taarruzuna koyulmuşlar, bunun sonucu olarak da ağır bir yenilgiye uğramışlardır. Bunun üzerini Frederick, önce Prag kuşatmasından vazgeçmek sonra da Bohemya'yı boşaltmak zorunda kalmıştır.

Bu sırada, Ruslar Doğu Prusya'yı istila etmiş, bir Fransız ordusu ise Hannover'i almıştı. Ayrıca, müttefiklerin bir karma ordusu da, Hildburghausen komutasında batıdan Berlin'e doğru ilerlemek üzere tehdit edici bir durumda bulunuyordu. Frederick, Fransız ordusu ile karma ordunun birleşmelerine engel olmak için, Leipzig üzerinden geriye doğru süratli bir yürüyüşe geçmiş ve bu tehdidi önlemeyi başarmıştır. Fakat o zaman, Silezya'da beliren yeni bir tehlikeye karşı koymak durumu ortaya çıkmış; Frederick oraya doğru yoluna devam ederken, bir Avusturya akıncı kuvveti Berlin'e girerek şehri yağma etmiş ve Hildburghausen tekrar ilerlemeye başlamadan önce, bu kuvveti şehirden atmak zor olmuştur. Bu iş başarılınca Frederick, karma ordu ile karşılaşmak üzere, hızlı hareketine devam etmiştir.

İki düşman kuvvetin karşılaşmaları üzerine meydana gelen Rossbach Muharebesi'nde, Frederick kuvvetlerinin iki misli gücü bulunan müttefik ordusu, Frederick'in karakteristik manevrasını taklit ederek ona karşı uygulamaya çalışmış; fakat

müttefikler, bu manevrayı sınırlı olarak uygulamışlardır. Bu durum, Frederick'i yalnız yeteri kadar uyarmakla kalmamış; aynı zamanda, kendisinin çekilmekte olduğuna müttefiklerin vakitsiz olarak hükmetmelerine de yaramış; dolayısıyla müttefik kuvvetlerini başka yöne çekmeyi başarmıştır. Durum böyle olunca, Frederick Avusturyalıların karşısında değil fakat kanadının açığında bulunacak şekilde bu karşı manevraya giriştiği zaman, Avusturyalılar hemen hemen bir anda bozulacak durumdaydılar. Böylece Frederick, düşmanın işleri yüzüne gözüne bulaştırması nedeni ile de olsa, burada sadece hareket yeteneği sayesinde değil, fakat baskın bakımından da gerçek bir dolaylı tutum uygulamayı başarmıştır. Rossbach, Frederick'in o zamana kadar kazanmış olduğu bütün zaferlerin en ekonomik olarak başarılanı olmuştur. Çünkü, uğradığı 500 kişilik bir kayba karşılık, düşmana 7.700 kişilik bir zayiat verdirmiş ve 64.000 mevcutlu bir orduyu dağıtmıştır.

Frederick, kendisi için bir talihsizlik olarak, daha önceki muhaberelerde kuvvetini büyük ölçüde yitirmiş olduğundan, zaferlerinin meyvalarını tam olarak toplayamamıştır. Bu nedenle, Prag ve Kolin'de yanp geçemediği Avusturya ordusu ile yine uğraşmak zorunda kalmıştır. Gerçi Leuthen'de başarıya ulaşmıştır. Ancak, parlak biçimde uygulanan, fakat oldukça belli bir dolaylı tutum olan meşhur eğik ilerleyişi sonucu kazandığı bu zafer, kendisine katlanabileceğinden daha pahalıya mâl olmuştur.

Böylece savaş, daha silik bir görüntü içinde, 1758'de de devam etmiştir. Bu defa Frederick, Avusturyalılara karşı gerçek bir dolaylı tutum uygulamaya başlamıştı; buna göre, doğruca Avusturyalıların cephesi arasından ilerlemiş ve kanatlarını aşarak düşman ülkenin yirmi beş mil içerilerindeki Olmütz'e doğru geçip gitmiştir. Bu sırada, önemli bir ikmal kolunu kaybettiği zaman bile geri çekilmemiştir; aksine, Avusturya'nın tam gerisine düşen Bohemya üzerinden Königgrätz'deki tahkimli üsse doğru ilerlemeye devam etmiştir. Ancak şimdi, Prag ve Kolin'de kaçırdığı fırsatların cezasını bir defa daha ödemek zorunda kalıyordu. Çünkü Rus taarruz silindiri, nihayet hareket gücünü artırarak Berlin yolu üzerinde Po-

sen'e doğru ilerlemekteydi. Bunun üzerine Frederick, Bohemya seferini sona erdirmek düşüncesini bir kenara bırakmaya ve Rusları durdurmak üzere kuzeye yönelmeye karar vermiştir. Kendisi bu amacını gerçekleştirmiş, fakat Zomdorf Muharebesi diğer bir Prag olmuştur. Gerçi Frederick, Rusların kuvvetli mevzilerinin meydana getirdiği engeli, doğruca doğu kanadının etrafından dolaşmak suretiyle geriden vurarak bir kere daha yararsız bir duruma düşürmüştür. Fakat Ruslar da, tekrar cephe değiştirmeye muvaffak olmuşlar ve Frederick'in dolaylı tutumunu bir cephe taarruzu haline döndürmeyi başarmışlardır. Bu durum, çok parlak bir süvari komutanı olan Seydlitz'in, komuta ettiği süvari birlikleriyle düşmanın yeni kanadına kuşatıcı bir darbe vurarak, Frederick'in imdadına yetişmiştir. Seydlitz, bu kuşatmayı geçilemez kabul edilen bir arazi üzerinden yapmış ve böylece, giriştiği manevra bir baskın etkisi sağlamıştır. Dolayısıyla bu manevra, uygulama alanında gerçek bir dolaylı tutum teşkil eder. Ne var ki, sayıca Rusların-kinden az olmasına rağmen Frederick'in kayıpları, kendi kaynaklarının sınırlı oluşu dikkate alınırsa, çok daha ağırdı.

Frederick, insan gücü daha da azalmış olduğundan, toparlanmak üzere, Rusları kendi başkalarına bırakmak ve Avusturyalılara karşı harekete geçmek zorundaydı. Ancak, onu Höchkireh'de bekleyen şey sadece kayba uğramak değil, bir yenilgi olmuştur. Bu sonuç Avusturyalı eski rakibi Daun'un hiçbir zaman inisiyatifi ele almayacağı yolunda Frederick'in beslediği yersiz inaç yüzünden doğmuştur. Düşünce alanındaki bu baskını eylem bakımından bir ikincisi izlemiş ve Frederick'in kuvvetleri geceleyin kuşatılmıştır. Burada Frederick'i yok olmaktan ancak Zeiten emrindeki süvarilerin ona geri çekilmesi için devamlı olarak açık bir geçit sağlamaları kurtarmış, savaş, Frederick'in kuvvetini gittikçe zayıflatarak, böylece 1759 yılına atlamıştır. Frederick, bütün komutanlık hayatı boyunca uğradığı en kötü yenilgi acısını Kunersdorf'da Ruslardan tatmış; bundan başka, yine yanlış kanısı yüzünden, Maxen'de Daun'dan da başka bir darbe yemiştir. Artık bundan sonra, pasif bir şekilde düşmanı durdurmaktan başka bir şey yapacak durumda değildi.

Prusya'nın tarihi alaca karanlığa büründüğü sırada, güneş Kanada'da parıldıyoru. Orada Wolfe'un sağladığı gelişme, İngiltere'nin doğruca Almanya'ya birlikler göndermek bakımından cesaretini arttırmış ve Minden'de Fransızlara karşı bir zafer kazanmıştır. Böylece bu başarılar, Frederick'in uğramış olduğu felâketleri telafi etmiştir.

Bununla beraber, Frederick'in durumunun zayıfladığı, 1760'ta her zamankinden daha göze çarpar olmuştur. Ancak, başvurduğu bir hile ile doğudaki baskıdan bir süre için kurtulmuştur. Bu kurtuluşu sağlamak üzere uyguladığı metot, şöyle bir mesajın düşman eline geçmesini başarmasıydı. "Bugün Avusturyalılar tam bir yenilgiye uğratıldılar, şimdi sıra Ruslara geldi. Anlaştığımız şekilde hareket ediniz." Ruslar, bu üstü kapalı sözlerin derhal etkisinde kalarak her ne kadar çekilmişlerse de, Avusturyalıların adeta ölmüş bir durumda bulunan Prusyalılar karşısında Torgau'da uğradıkları yenilgi, Frederick için görünüşte bir zafer, fakat gerçekte bir felâket olmuştur. Frederick, kendi kayıplarıyla felce uğramış bir duruma düşmesi ve elinde ancak 60.000 kişilik bir kuvvet kalması yüzünden, artık başka bir muharebeye girişmeye cesaret edemeyecekti. Ayrıca Prusya ile bağlantısı kesilmiş olarak, Silezya'da kapanıp kalmak durumundaydı. Fakat şansına Avusturyalıların stratejisi her zamanki gibi cesaretten yoksundu. Bu sırada Rus ordusunun geri hizmetleri de, bunların her zamanki özelliğini kanıtlar biçimde, feci bir şekilde çökmüş; bundan başka, bu can çekişmesini andıran bunalım sırasında, çariçe de ölmüştü. Onun yerine geçen çar, yalnız barış yapmakla kalmamış, Frederick'e yardım etmeyi bile düşünmeye başlamıştı. Fransa ve Avusturya, birkaç ay süre ile, amaçsız bir savaşa devam etmişlerdi. Bununla beraber Fransa'nın gücü, sömürgelerde uğradığı felâketler yüzünden sarsılmıştı. Avusturya'ya gelince, artık sadece hareketsiz kalmamış. aynı zamanda yorgun da düşmüştü. Bunun sonucu olarak, kısa bir süre içinde başarıya ulaşılmıştır. Öyle bir barış ki, savaşan memleketlerin hepsini bitkin düşürmüş ve İngiltere hariç, bunların hiçbiri, Yedi Yıl Savaşları sırasında uğradıkları büyük can kaybı yüzünden, uzun süre kendine gelememiştir.

Hiç şüphesiz, Frederick'in seferlerinden alınacak birçok ders bulunabilir. Fakat bunların başlıcası, görünüşe göre, onun uğradığı dolaylı tutumun fazla doğrudan nitelikte oluşudur. Bunu başka bir biçimde söylersek; Frederick, dolaylı tutumu hareket kabiliyeti ve baskın etkisinin teşkil ettiği bir karma manevra olarak düşünmemiş, bunu sadece hareket yeteneğini kapsayan basit bir manevra sorunu saymıştır. Böylece, kendisinin bütün kişisel parlaklığına rağmen, güç tasarrufu yolundaki çabaları eriyip gitmiştir.

FRANSIZ İHTİLALİ VE NAPOLYON BONAPART

Büyük Frederick savaşlarından sonra otuz yıl geçmiş ve tarih perdesi, Napolyon'un dehası ile aydınlanan "Büyük Savaş" için açılmıştır. Yüz yıl önce olduğu gibi Fransa, Avrupa devletleri için yine bir tehdit oluşturmaktaydı. Bu nedenle, Avrupa devletleri de yeniden bu tehlikeye karşı birleşmişlerdi. Ancak bu kez, mücadelenin yönü farklıydı. Çünkü, ihtilalci Fransa'dan yana olanlar çoktu. Ancak bu taraflar, ulusların hükümet mensupları veya devletlerin silahlı kuvvetlerine komuta eden kimseler arasından değildi. Bununla beraber, sanki vebaya yakalanmış gibi, zorla tecrit edilmiş bir halde tutulan ve savaşa tek başına başlayan Fransa, kendisini boğmak isteyen birleşik çabaları sadece geri atmakla kalmamış; aynı zamanda yapısal bir değişime de uğrayarak, Avrupa'nın öteki ülkeleri için bir tehdit olmuş ve en sonunda bunların çoğunu askerî idaresi altına almıştır. Fransa'nın böyle bir güce ulaşmasının sırrı, uygun koşulların ve zorlayıcı faktörlerin birleşimine dayanmaktadır.

Fransa'nın halk ordularını esinleyen ihtilalci ruh, böyle bir ortamı ve itici gücü birlikte yaratmıştır. Bu durum, titiz bir askerî eğitimi imkânsız kılmış; fakat, bu sakıncayı giderme yolunda, kişinin taktik anlayışına ve inisiyatif gücüne genişlik kazan-

dırmıştır. Bu yeni akıncı taktiğin basit ancak hayatî bir dayanağı vardı; bu da, düşmanlarının dakikada 70 adımlık normal yürüyüş hızına karşılık, Fransızların artık dakikada 120 adımı bulan bir hızla yürümeleri ve savaşmalarıydı. Yürüyüş hızındaki bu temel fark, makina teknolojisinin ordulara insan ayağından daha hızlı taşıt arçları sağlamadığı günlerde, vurucu kuvvetin çabucak hareketini ve tekrar kaydırılmasını mümkün kılmıştır. Böylece Fransızlar, gerek stratejik gerekse taktik alanda, Napolyon'un deyişiyle "hızlı yağınak" olanağını artırmıştır.

Fransızların diğer bir avantajı da, ordunun belirli kuruluşlara sahip tümenler halinde kurulmuş olmasıydı. Bu tümenler, bağımsız olarak kullanıldıkları takdirde, kendi kendilerine yetecek durumda ve ordunun ortak amacına katkıda bulunacak güçteydiler. Bu kuruluş değişikliği, Bourcet tarafından 1740'larda teorik olarak ele alınmış ve bir dereceye kadar da uygulanmıştı. Mareşal de Broglie 1759'da komutan olunca, bu sistem resmen kabul edilmiştir. İleri fikirli bir kimse olan Guibert, bunu daha da geliştirmek ve 1787'de, İhtilal arifesinde, ordu reformları arasına sokmuştur.

Kuruluşla ilgili üçüncü bir koşul da, düzensiz ikmal sisteminin ve ihtilâl ordularının disiplinsiz niteliğinin, eskiden uygulanan "bulunulan bölgelere dayanarak yaşama" sistemine dönüşü zorunlu kılmasıydı. Ordunun tümenler halinde bölünmüş olması dolayısıyla bu sistem, eskisine oranla ordunun etkinliğini olumsuz yönden çok daha az etkileyecek demekti. Birlikler vaktiyle bir harekâta girişmeden önce toplanmaları gereken yerlerde şimdi bir yandan kendilerini beslerken, öte yandan da askerî bir amaca hizmet edebilecek bir durumda bekliyorlardı.

Bundan başka, birliklerin "hafif yükle hareket" etmelerinin etkisi ile hareket kabiliyeti artacak, bu birliklere dağlık ve ormanlık arazide serbestçe hareket imkanı sağlanmış olacaktı. Bunun gibi, cephane depolarına, yiyecek ve teçhizat kollarına dayanma olanağına sahip bulunmak gerçeği, aç ve kötü giyinmiş kıtalara bir doğrudan ikmal sistemine dayanan düşmanın gerisinde ikmal maddeleri bulundurduğu bölgeyi ele geçirmek hırsını da aşılamaktaydı.

Bütün bu şartlar ötesinde kesin bir faktör olarak da bir lider vardı: Napolyon Bonapart. (Napoléon Bonaparte) Napolyon, askerlik alanındaki üstün değerini askerî tarih çalışmaları ile geliştirmiş, özellikle XVIII. yüzyılın en seçkin ve orijinal askerî yazarları olan Bourcet ve Guibert'in teorilerinden fikir kaynağı olarak yararlanmıştır.

Napolyon, Bourcet'den hesaplı dağılma prensibini öğrenmiştir. Bu prensibi uygulamadaki amacı, kendi kuvvetlerini önce hesaplı olarak açmak ve buna göre, düşmanı, yığınağını bırakarak açılması gerektiğine inandırdıktan sonra, süratle toplamaktı. Napolyon'un Bourcet'den öğrendiği diğer bir husus da, "çeşitli bölümleri bulunan bir plan"ın ve "muhtelif hedefleri tehdit eden istikamet üzerinde harekâtta bulunma"nın değeridir. Bundan başka, Napolyon'un giriştiği ilk seferde uyguladığı planın esası da, Bourcet'in 50 yıl önce tasarladığı plana dayanıyordu.

Napolyon Bonapart, kuvvetin hareket kabiliyeti ve çevikliği ile ordunun kendi kendine yeterli tümenler halindeki yeni kuruluşunun taşıdığı üstün değer hususunda, Guibert'in fikirlerinden yararlanmıştır. Sonradan "Napolyon Metodu" olarak tanımlanan sistemi, bir nesil önceki bir yazısında Guibert şöyle tarif etmişti: "Asıl sanat, kuvvetleri tehlikeye maruz kılmaksızın yaymak; parçalamadan, düşmanı kuşatmak; kendi kanadını açık bırakmaksızın, düşman kanadını kuşatacak hareketleri veya taarruzları birbiriyle ilişkili olarak yürütmektir." Bundan başka, Guibert'in düşmanın dengesini altüst edecek bir araç olarak nitelediği düşman gerisine yöneltilen taarruz şekli de, Napolyon'un uyguladığı bir metot olmuştur. Napolyon'un "düşman mevziinin bir kilit noktasını parçalamak ve yarmak için, kendi çevik topçusunu orada toplama" metodunun kökü aynı kaynağa dayanır. Bunun gibi, Napolyon'un uyguladığı sisteme biçim veren reformlar da, İhtilâl'den kısa süre önce Guibert tarafından meydana getirilmiştir. Bütün bunların üstüne de, savaş ile ilgili bir devrimin gülmekte olduğu ve bunun ihtilâlci bir devletten yetişecek bir kimse tarafından gerçekleştirileceği görüşü de, Guibert'in ortaya attığı bir tezdi. Bu görüş, genç Napolyon'un hayal ve ihtirasını tutuşturmuştur.

Napolyon, benimsediği düşüncelere çok az şey eklediği halde, bunlara uygulama niteliği kazandırmıştır. Onun dinamik uygulama yeteneği olmasaydı, yeni hareket kabiliyeti tezi sadece bir teoriden ibaret kalabilirdi.

Napolyon'un eğitimi ve içgüdüsü birbirine uyduğundan ve yaşadığı çağın koşulları gereğince bu nitelikleri de genişlediğinden, kendisi yeni "tümen" sisteminin bütün olanaklarından tam olarak yararlanabilmiştir. Napolyon'un stratejiye başlıca katkısı stratejik düzenlerin gelişimini sağlaması olmuştur.

1792 yılında ilk kısmi istila sırasında Valmy ve Jemappes'deki bozgunun neden olduğu şaşkınlık, Fransa ve İhtilâl'in sonradan çok daha büyük bir tehlikeye düşeceği hususunu gölgeleyen bir durum yaratmıştır. Çünkü İngiltere, Hollanda, Avusturya, Prusya, İspanya ve Sardenya'dan oluşmuş Birinci Koalisyon'un kurulması, ancak XVI. Louis'nin idamından sonra meydana gelmiş; ayrıca, azimli bir ruhla birlikte, insan ve malzeme kaynaklarının ortaya konması da ancak o zaman başarılmıştır. İstilacılar, savaşın sevk ve idaresi sırasında, maksatlı ve yetişkin bir yönetimden yoksunlardı. Bununla beraber, 1794 yılında talih kesin bir şekilde yön değiştirinceye ve istila dalgalarının akışı geri çevrilinceye kadar, Fransızların durumu da gittikçe tehlikeli bir hal almıştır. Fakat bundan sonra Fransa, direnen taraf olmaktan çıkmış, aksine saldırgan kuvvet olmuştur. Müttefiklerin bu çöküşünü doğuran sebep neydi? Hiç şüphesiz, büyük bir stratejik darbe değildi. Ancak olayın önemli yönünü, amacı belirsiz ve sınırlı olmakla beraber bu sonucun kesin olarak dolaylı bir stratejik tutumdan çıkmış olması oluşturmaktadır.

Asıl ordular, çok kan dökerek fakat hiçbir sonuca ulaşmayarak Lille yakınında birbirleri ile boy ölçüşürken, Jourdan komutasındaki ordu çok uzakta Moselle'de bulunuyordu. Jourdan'a, Liége ve Namur'ü hedef alan bir harekâta girişmek için, Ardenler üzerinden batıya doğru ilerlemek üzere sol kanadında bir vurucu kuvvet toplaması emredilmiştir. Jourdan, ilerleme sırasında kırsal bölgelerden toplayabildikleri yiyecek maddeleri ile yetinmek zorunluluğunda kalan birliklerin açlık içinde kıvrandığı bir yürüyüşten sonra Namur'e varmış; burada al-

dığı bir mesajdan ve uzaktan gelen top seslerinden, ordunun sağ kanadının Charleroi önünde tutuştuğu muharebenin başarısız gittiğini anlamıştır. Bunun üzerine, resmen Namur kuşatması ile görevli olduğu halde bunu yapmamış, güneybatıya Charleroi'ya ve düşmanın gerisine doğru harekete geçmiştir. Jourdan'ın bu bölgeye varışı ile korkuya kapılan kale teslim olmuştur.

Görünüşe göre, Jourdan'ın daha geniş kapsamlı hiçbir hedefi olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat, düşmanın gerisini kavrayan öyle bir hareketin özünde mevcut psikolojik "sürükleme" gücü, Napolyon ve diğer büyük komutanların bilinçli olarak hesapladıkları sonucu burada Jourdan'a da sağlamıştır. Düşman başkomutanı Coburg, acele doğuya çekilmiş, bu sırada yolu üzerinde rastlayabildiği kuvvetleri de toplamış, daha sonra ise Charleroi'yi örtmek özere siperlere yerleşmiş olan Jourdan'ın birliklerine karşı bu kuvvetlerle taarruza geçmiştir. Fleurus Muharebesi olarak ün yapmış olan bu çarpışma sert geçmiştir. Burada Fransızların düşmanı stratejik bakımdan dengesiz yakalamak ve onu kuvvetinin ancak bir kısmı ile taarruza girişmek durumunda bırakmak gibi pek değerli avantajları vardı. Bunun sonucu olarak, muharebeye katılan bu bir kısım kuvvetin yenilgisini müttefiklerin genel geri çekilmeleri izlemiştir.

Sıra Fransızların istilacı rolüne geçmelerine geldiği zaman, sayıca üstün olmalarına rağmen, Ren çevresindeki hiçbir harekâtta kesin sonuç elde edememişlerdir. Gerçekten bu seferler, Fransızlar hesabına herhangi bir olumlu sonuç sağlamamış, en sonunda da yenilgi ile sonuçlanmıştır. Bu başarısızlık, özellikle karşı tarafın uyguladığı bir dolaylı tutum sonucu meydana gelmiştir. Temmuz 1796'da Jourdan ve Moreau yönetimindeki iki üstün ordu ile karşılaşan Arşidük Şarl, (Charles) kendi deyimiyle "bir muharebeye tutuşmaksızın, kendisinin ve Wartensleben'in emrinde bulunan iki orduyu adım adım geri çekmeye ve iki düşman ordusundan birisine üstün veya hiç olmazsa eşit bir kuvvet toplamak üzere, kuvvetlerini birleştirecek bir fırsat yakalamaya" karar vermiştir. Fakat düşmanın sürekli baskısı, bir fırsat yakalamak için arazi bırakmak

fikri hariç, amaç bakımından doğrudan bir nitelik taşıyan bu "iç hatlar" stratejisini uygulama şansını Arşidük'e vermemiştir. Ancak, Fransızların bir yön değiştirmesi sonucu, bir süvari generali olan Nauendorff'un inisiyatifi sayesinde Arşidük Şarl için cüretli bir darbe indirmek imkanı ortaya çıkmıştır. Nauendorff, yaptığı geniş bir keşif sonucunda, Fransızların Arşidük'ün cephesinden ayrılmakta olduklarını ve Wartensleben'i yok etmek üzere ona doğru yöneldiklerini anlayınca, şu ilham verici mesajı göndermiştir: "Eğer Altesleri, ayırabilecekleri 12.000 kişilik bir kuvvetle Jourdan'ın gerisine doğru taarruz ederlerse, onun sonu gelmiş demektir." Arşidük'ün hareketi her ne kadar astının teklif ettiği derecede atılgan olmamışsa da, yine de Fransız taarruzunun çökmesini sağlamaya yetmiştir. Jourdan'ın parçalanmış ordusunun düzensiz olarak Ren'e doğru ve bu nehir üzerinden çekilişi, Moreau'yu Bavyera içindeki başarılı ilerleyişini durdurmak ve aynı şekilde geri çekilmek zorunda bırakmıştır.

Ren bölgesindeki Fransız teşebbüsü başarısızlığa uğrayınca ve bu durum bir daha tekrarlanınca, bu kez sonucu tayin eden karar, ikinci derecedeki bir harekât alanından İtalya'dan gelmiştir. Burada Napolyon, kesin bir dolaylı tutum uygulayarak, tehlikeli bir savunmayı zaferle sonuçlanan bir duruma çevirmiştir. Bu plan, Napolyon'un kafasında, iki yıl önce bu bölgede bir kurmay subay olarak bulunduğu sıralarda belirmişti. Daha sonra, Paris'e dönüşünde bu plana kesin şeklini vermişti. Bu plan, 1745 planın yeniden ele alınmış bir kopyası olmakla beraber, o harekâttan alınan derslerle daha iyi bir duruma getirilmişti. Bu nedenle denebilir ki, Bonapart'ın ana fikirlerine, kendisinin en çok etkilenebileceği yıllarda yaptığı askerî incelemelere ışık tutmuş olan askerî düşünürler tarafından biçim verilmiştir. Bununla beraber, onun bu inceleme dönemi kısa sürmüştür. Toulon kuşatma sırasında Yüzbaşı Bonapart olarak kendisine topçu komutanlığı verildiği zaman, ancak 24 yaşındaydı. "İtalya ordusu" Komutanlığına getirildiği zaman ise, sadece 26 yaşındaydı. Birkaç yılın içine büyük bir okuma ve düşünme gücü sığdırmış olmakla beraber, bundan sonra düşünebilmek için pek az boş vakti olmuştur. Bona-

part, derin düşünceden çok dinamizme sahip olduğu için, herhangi açık bir savaş felsefesi geliştirmiş değildir. Ayrıca, çalışma teorisi de, yazılarında ifadesini bulduğu kadarıyla, birçok parçadan meydana gelmiş renkli bir yorgan gibiydi. Bu nedenle teorileri, onun sözlerine bağlı kalan daha sonraki nesillerin askerleri tarafından yanlış anlaşılmalara yol açmıştır.

Napolyon'un ilk edindiği tecrübenin doğal etkisi gibi bir eğilim de, çok sık tekrarlanan en önemli sözlerden biriyle gözler önüne serilmektedir: "Savaş prensipleri, tıpkı kuşatma prensipleri gibidir. Ateş, bir noktada toplanmalıdır. Gedik açılır açılmaz, denge bozulmuş olur ve bundan sonrası, artık kendiliğinden gelir." Napolyon'dan sonraki askerî teoriler, dikkatlerini son cümle yerine altı çizili cümle üzerinde toplamışlardır. Özellikle, "denge" yerine, "bir nokta" sözcüğü üzerinde durmuşlardır. "Bir nokta," fizik bakımından işareti bir anlamdan başka bir şey değildir. Buna karşılık "denge," fiili olarak psikolojik sonucu belirtir. Bu da, "bundan sonrası, artık kendiliğinden gelir" sonucunu sağlar. Napolyon'un bizzat önem verdiği hususa gelince; bu, seferlerinin stratejik yönüyle izlenebilir.

"Nokta" kelimesi, birçok şaşkınlığa ve belki bundan da fazla olmak üzere, çelişkilere bile kaynak oluşturmuştur. Bir görünüşe göre Napolyon darbeyi düşmanın en kuvvetli yerine vurmayı kastetmiştir. Bunun nedeni, ancak bu şekilde kesin sonuçların sağlanabileceği düşüncesidir. Çünkü, düşmanın asıl direnişi kırılırsa, bu direnmenin parçalanması için gösterilecek çaba daha zayıf bir karşı koymaya uğrayacaktır. Bu görünüşü ileri sürenler. savaşın neye mal olacağı faktörünü ve kazanan tarafın da başarışını geliştirmeyecek derecede çok bitkin bir duruma düşeceği hususunu dikkate almamaktadırlar. Bunlar, zayıf bir düşmanın bile bitkin bir saldırgan karşısında başlangıçtakine oranla daha büyük bir direniş gücü gösterebileceğini gözden uzak tutmaktadırlar. Başka bir görüşün sahiplerine gelince; bunlar, kuvvet tasarrufunu daha iyi kavramış olmakla beraber, bunu ancak ilk kayıplar anlamında sınırlı ölçüde dikkate almaktadırlar. Bunların görüşüne göre, taarruz düşmanın en zayıf noktasını hedef almalıdır. Fakat bu görüşte olanlar, şu hususu gözden uzak tutmaktadırlar: "Bir nok-

ta" belli bir şekilde zayıfsa bunun nedeni, burasının herhangi hayati bir istikamet veya ulaştırma merkezinden uzak olması yahut da saldırganı bir tuzağa düşürmek için kasten zayıf tutulmuş olmasıdır.

Bu konuda bir açıklığa kavuşmak için, yine Bonapart'ın kendi özlü sözünü bizzat yöneteceği seferde nasıl uyguladığına bakmalıyız. Burada apaçık görülüyor ki, onun gerçekten belirtmek istediği husus "nokta" değil, "birleşim noktası"dır. Kaldı ki, askerlik hayatının bu safhasında hırpalanarak elden çıkarmayacak şekilde kuvvet tasarrufu fikrine sıkıca bağlı bulunuyor ve bir "birleşim noktası"nın, hem hayati hem de hassas bir nitelik taşıdığını biliyordu.

Yine bu sırada Bonapart'ın kullanmış olduğu şu sözler, daha sonraları, düşman silahlı kuvvetlerinin büyük kısmına karşı yapılan en mantıksız kuvvet toplamalarını haklı göstermek için kullanılmıştır: "Avusturya, en azimli düşmanımızdır... Eğer o yıkılırsa, İspanya ve İtalya kendiliklerinden düşerler. Taarruzlarımızı dağıtmamalı; aksine, bir hedefe yöneltmeliyiz." Bunula beraber, şu sözleri kapsayan pasajın bütününden anlaşılıyor ki; burada Napolyon, Avusturya'ya bir doğrudan taaruz yapılmasını tartışmıyor. Piyemonte (Piedmont) sınırındaki ordunun Avusturya'ya karşı bir dolaylı tutum için kullanılmasını ileri sürüyordu. Onun görüşüne göre Kuzey İtalya'ya doğru bir koridor olacaktı. Bundan başka, kendisinin bu ikincil harekât alanındaki amacı, Bourcet'in öğüdünü tutarak, düşmanın büyüğü ile uğraşmadan önce küçük düşman olan Piyemonte'yi yenmekti. Uygulama sırasında, kendisinin tutumu daha da dolaylı bir nitelik kazanmış ve daha ince bir biçim almıştır. Çünkü gerçekle temasa geçmek, hayallerin dağılmasına yol açmıştır. Halbuki, ilk başarısının yarattığı hayal içinde, hükümetine şöyle yazıyordu: "Bir aydan az bir sürede Tirol dağlarında olmayı, orada Ren ordusu ile buluşmayı ve böylece, savaşı Bavyera'ya götürmeyi umut ediyorum." Garibtir ki, Napolyon'un gerçek bir fırsat ele geçirmesi, bu projenin gerçekleşmemesi yüzünden olmuştur. Çünkü, Avusturya ordusunu İtalya'da kendisine karşı birbiri ardına taarruzlar yapma durumuna sokmak ve onları orada yenmek suretiyle, 12 ay sonra Avusturya'ya doğru açık bir yol sağlamıştır.

Bonapart, Mart 1796'da "İtalya Ordusu"nun komutasını üzerine almadığı zaman, bütün birlikleri Cenova Riviera'sı boyunca serpilmiş bir durumdaydı. Buna karşılık müttefik Avusturya ve Piyemonte kuvvetleri ise, uzaktaki ovalara ulaştıran dağ geçitlerini tutmuşlardı. Bonapart'ın planı, dağlar üzerinden Ceva kalesine doğru iki istikametten yakınsak bir taarruz yapmak; böylece Piyemonte'ye bir giriş yolu ele geçirdikten sonra, Turin istikâmetinde ilerleyerek bunun sağlayacağı tehdit sayesinde tek başına bir barış yapması için Piyemonte Hükümeti'ni korkutmaktı. Bu sırada, Avusturya kuvvetlerinin yine kendi kış ordugâhlarında bulunacaklarını umut ediyordu. Müttefikleriyle birleşmek üzere harekete geçseler bile, onların kuzeydoğu istikametlerinde bir harekette bulunmayı da önceden tasarlamıştı.

Bununla beraber, uygulama sırasında bilinçli olmaktan çok tamamen şans eseri olarak Bonapart, başlangıçta iki orduyu birbirinden ayırma avantajını kazanmış; bu fırsat, Avusturyalıların kendi hesaplarına giriştikleri bir taarruz hareketinden sonra meydana gelmiştir. Avusturyalılır, Bonapart'ın sağ kanadını tehdit etmek ve Cenova'ya doğru herhangi bir Fransız ilerlemesini önlemek için, sınırlı bir harekete geçmişlerdi. Bonapart, Avusturya ileri hareketinin büklüm yerine yönelttiği çabuk bir darbe ile bu tehdidi karşılamış; bununla beraber, Avusturyalıların geri atılmaya boyun eğmeleri ve Acqui üzerine çekilmeleri için ilk darbe vurulan yerin yakınına iki darbe daha indirilmesi gerekmiştir.

Bu sırada Fransız ordusunun büyük kısmı Ceva'ya doğru ilerliyordu. Mevzii doğrudan bir taarruzla ele geçirmek için Bonapart'ın 16 Nisan'da aceleyle giriştiği hareket başarısızlıkla sonuçlanmış; bunun üzerine, 18 Nisan'da uygulamak için kuşatıcı bir manevra planlamış ve muhtemel bir Avusturya müdahalesine karşı ulaştırma hattını daha uzaktaki bir yola almıştır. Fakat bu yeni taarruz başlamadan önce, Piyemontelilerin direnmek üzere seçtikleri bir mevziye yine bir cephe taarruzu yapmış ve fazla kayba uğrayarak püskürtülmüşse de, ikinci girişimde Piyemontelilerin hem iki kanadını da kuşatmış hem de onları ovalara atmıştır.

Yaklaşmakta olan Fransızların Turin için teşkil ettikleri tehdit, Piyemontelilerin gözlerinde artık Avusturyalıların yardıma koşma hususundaki gecikmiş vaatlerinden çok daha önemli ve etkiliydi. "Denge bozulmuş;" bunun psikolojik etkisi, Piyemontelilerin bir ateşkes isteğinde bulunmaları bakımından herhangi bir maddi yenilgiye uğratılmasına ihtiyaç bırakmamış ve bu sonuç, onları savaş sahnesinden uzaklaştırmıştır.

Hiçbir komutanın ilk seferi, zaman faktörü taşıdığı hayatî önemin etkisi altında kalmak bakımından, bu kadar uygun bir örnek teşkil edemez. Bu harekât, tam anlamıyla böyle bir nitelik taşımaktadır. Çünkü öyle anlaşılıyor ki, Piyemonteliler sadece birkaç gün daha dayanmış olsalardı, ikmâl maddesine duyulan ihtiyaç yüzünden Bonapart tekrar Riviera'ya çekilmek zorunda kalabilirdi. Bonapart'ın bizzat yaptığı bu itiraf doğru olsun veya olmasın, o sırada zaman faktörünün kendisi üzerinde yarattığı etki, onun şu cümlesinde toplanmıştır: "Gelecekte bir muharebeyi belki kaybedebilirim, fakat bir dakikayı bile asla kaybetmeyeceğim." Napolyon, artık tek başına kalmış olan Avusturyalılardan sayıca üstündü. Onların 25.000 kişilik kuvvetine karşı, kendi kuvveti 35.000 kişiydi. Fakat, onlara karşı doğrudan bir harekete geçmemek için yine de dikkatli davranmıştır.

Napolyon, Piyemontelilerle ateşkes anlaşmasının yapıldığı günden sonra hedef olarak Milan'ı seçmiştir. Ancak, bu şehre veya daha doğrusu onun gerisine ilerlemek için, Tortona'dan Piacenza'ya giden istikamet onun dolaylı yaklaşma yolu olmuştur. Böylece, ileri hareketinin kuzeydoğu yönünde olacağını uman Avusturyalıları bu tehdide karşı koymak üzere Valenza'ya bir yığınak yapmaya yönelterek aldatmıştır. Halbuki aksine, Po nehrinin güney kıyısı boyunca doğuya doğru yürümüş ve Piacenza'ya varınca, Avusturyalıların muhtemel bütün direnme hatlarının gerisine düşmüştür.

Napolyon, bu avantajı kazanmak için Parma Dükalığı'nın tarafsızlığını bozmak hususunda hiç çekinmemişti. Çünkü Piacenza bu dükalığın arazisinde bulunuyor ve Bonapart, köprücü kolu bakımından duyduğu ihtiyacı karşılamak üzere burada nehir araçları ve geçiş tesisleri bulabileceğini umuyordu.

Bununla beraber, Napolyon'un bir yabancı devletin tarafsızlık haklarını dikkate almaması, kaderin bir cilvesi olarak kendisinin de cezalandırıcı bir sonuçla karşılaşmasına yol açmıştır. Çünkü, Bonapart kuzeye doğru Avusturyalıların gerisi istikametinde geniş bir manevra yaptığı zaman, Avusturyalılar zaman kaybetmeden çekilmeye karar vermişler ve bu çekilme hareketini araya girmiş olan Venedik arazi şeridi üzerinden yapmışlardır. Böylece, savaş kurallarını uygulamak uğruna siyasal tarafsızlık haklarına saygısızlık gösteren Bonapart örneğini takip etmek suretiyle kendilerini korumuşlardır. Bonapart Avusturyalıların çekilme istikametlerini tıkayan bir nehir engeli olarak Adda'yı kullanmaya imkan bulamadan onlar Mantua'ya ve ünlü kaleler dikdörtgenine sığınmak üzere Bonapart'ın erişemeyeceği şekilde kayıp gitmişlerdir.

Bu katı gerçekler karşısında, Bonapart'ın Avusturya'yı bir ay içinde istila etme düşüncesi uzak bir hayâl olmuş, hatta bu uzaklık gittikçe de artmıştır. Çünkü, hareketin taşıdığı riskler ve kaynakların eksilmesi yüzünden endişesi artan Direktuvar İdaresi, Napolyon'un Leghorn'a yürümesini ve yolu üzerindeki tarafsız dört devleti "boşaltma"sını emretmiştir. O zamanın diline göre bu "boşaltma" terimi, o devletlerin kaynaklarını yağma etmek anlamına geliyordu. Bu eylem sırasında, İtalya o derece büyük ölçüde soyulmuştur ki, önceki refah seviyesine erişmesi bir daha asla mümkün olmamıştır.

Bununla beraber Bonapart'ın bu hareket serbestliğinin Direktuvarca kısıtlanması, atasözü niteliğindeki "kahır yüzünden lütuf görme" deyimini doğrulamıştır. Çünkü, hayallerin ardından gitmek isteğinden bir türlü vazgeçmeyen Bonapart'ı zorlamak, düşmanın da yardımıyla onu hedeflerini eldeki araçlara göre ayarlamaya yöneltmiştir. Kuvvetler arasındaki denge Bonapart'ın amacı gerçekleştirmesine fazlasıyla imkan veren bir seviyeye ulaşıncaya kadar bu işlem sürmüştür. Burada büyük İtalyan tarihçisi Ferrero'nun şu değerlendirmesini almakta yarar vardır:

"İtalya'daki ilk sefer, 100 yıldan beri taarruz hareketlerinin destanı olarak nitelenmektedir. (İçimden öyle geliyor ki, bu durumu 'nitelenmek' yerine 'bir türkü gibi söylenmekte' söz-

leriyle belirtmeliyim.) Buna göre Bonapart, iyi talihine eşit bir atılganlıkla birbiri ardından yaptığı taarruzlar sonucu İtalya'yı kolaylıkla istila etmiştir. Fakat, bu seferin tarihçesi tarafsız bir gözle incelendiği zaman açıkça görülür ki; iki düşman da birbirine taarruz etmişler ya da taarruza uğramışlar, fakat bu olayların çoğunda taarruz eden taraf kaybetmiştir."

Mantua, Bonapart'ın planından çok, şartların zorlaması sonucu Avusturyalılan taarruza yönelten bir tuzak olmuştur. Çünkü Avusturyalılar, üslerinden ayırdıklan kuvvetleri Mantua'ya ve böylece, Bonapart'ın dişlerinin arasına sürmüşlerdir. Napolyon ise, burada kuvvetlerini kullanışta önemli bir yenilik göstererek, Fransız kuvvetlerini o zamana kadar çoğunlukla benimsenen geleneksel usule göre örtme siperlerine koymamış aksine, herhangi bir istikamete kullanılabilecek şekilde seyrek ve geniş bir grup halinde düzenleyerek, bu kuvvetlere çevik bir nitelik kazandırmıştır.

Avusturyalıların sıynlmak için yaptıkları ilk girişim karşısında Bonapart'ın bu metodu, kendisinin Mantua'yı kuşatmaktan vazgeçmekteki isteksizliği yüzünden tehlikeye düşmüştür. Ancak bu ayak bağından kendisini kurtardığı zaman, Castiglione'de Avusturyalıları yenecek şekilde hareket kabiliyetini kullanabilmiştir.

Bunun üzerine, Napolyon'un Tirol üzerinden ilerlemesi ve asıl kuvveti teşkil eden Ren ordusu ile işbirliği yapması, Direktuvar tarafından emredilmiştir. Avusturyalılara gelince, kendi kuvvetlerinin büyük kısmıyla Val Sugana üzerinden doğuya Venedik ovasına doğru kayıp gitmek ve sonra Mantua'yı kurtarmak amacıyla batıya ilerlemek hususunda, Bonapart'ın bu doğrudan nitelikteki ileri hareketinden yararlanmışlardır. Fakat Bonapart, kuzeye doğru ilerlemeye devam etmek veya Mantua'yı korumak üzere geriye gitmek yerine, Avusturyalıla-n dağlar arasından sıkı bir takibe koyulmuştur. Böylece, Avusturyalılann uyguladığı dolaylı tutuma, daha kesin bir amaç taşıyan kendi dolaylı tutumu ile sert bir karşılık vermiş, Avusturya ordusunu Bassano'da yakalamış ve bu ordunun yansını oluşturan gerideki kısmına ezmiştir. Bundan sonra Avusturya ordusunun artakalan yansını kovalayarak Venedik ovasında

ortaya çıkmış ve kuvvetlerini, Avusturya'ya (Trieste) doğru çekilme yollarını kesecek ancak Mantua'ya gitmelerine engel olmayacak şekilde yöneltmiştir. Böylece, Avusturya ordusunun artakalan kısmı da, Bonapart'ın Mantua'daki kasa depozitosuna yeni bir ilâve oluşturmuştur.

Askerî sermayesinin büyük bir kısmını bloke etmesi, Avusturya'yı yeni bir masrafa sokmuştur. Fakat Bonapart'ın son defa olmamak üzere yine doğrudan bir taktik kullanması, başarılı stratejisinin dolaysız niteliğini tehlikeye düşürmüştür. Alvintzi ve Davidovich komutasındaki ordular Mantua'nın korunması bakımından Bonapart için bir mihver olan Verona yakınlarına yaklaştıkları zaman Napolyon, iki ordudan Alvintzi komutasındaki daha kuvvetlisine saldırmış, fakat Caldiero'da sert bir şekilde püskürtülmüştür. Bununla beraber, geri çekilmek yerine, Alvintzi ordusunun güney kanadına ve gerisine doğru atılgan ve geniş çaplı bir kuşatma manevrası uygulamayı tercih etmiştir. Ancak, o sırada ne büyük bir umutsuzluk içinde bulunduğu, Direktuvar'a yazmış olduğu şu mektubunda görülmektedir: "Ordunun çok zayıf ve adeta bitik bir durumda oluşu, beni en kötü sonuçlara uğrayabilecekmişiz gibi korkutuyor. Şu anda, İtalya'yı belki de kaybetmek üzereyiz." Bataklıkların ve akarsuların neden olduğu gecikmeler, Bonapart'ın giriştiği manevranın esasen tehlikeli olan niteliğini daha da artırmıştır. Ne var ki bu manevra, Bonapart ordusunu muhtemel olarak Verona'da kıskaca almak yolundaki düşman planını da altüst etmiştir. Çünkü, Bonapart'ın kuvvetlerini karşılamak için Alvintzi ilerlediği sırada, Davidovich hareketsiz kalmıştır.

Bu durumda bile Bonapart, Alvintzi'nin sayıca üstün kuvvetlerini yenmek konusunda güçlük çekmiştir. Fakat, muharebenin alınyazısı Arcova'daki denge durumuna bağlı bulunduğu bir sırada, pek az kullandığı bir tedbir olarak bir hileye başvurmuş; bu amaçla, birkaç borazancıyı Avusturyalıların gerisine göndererek hücum borusu çaldırtmıştır. Bunun üzerine Avusturya birlikleri, birkaç dakika içinde insan seli halinde kaçmaya başlamışlardır.

Avusturyalılar, iki ay sonra (Ocak 1797'de) Mantua'yı kurtarmak için dördüncü ve sonuncu bir teşebbüste daha bulun-

muşlarsa da hareketleri Rivöl'de bozguna uğratılmıştır. Bonapart'ın kuvvetlerini ayrı ve çevik gruplar halinde düzenleme metodu, hemen hemen mükemmel denecek bir başarıyla uygulanmıştır. Köşelerine taşlar konmuş geniş bir ağ gibi olan bu düzende, düşman kollarından biri bunun içine girdiği zaman, çevredeki Bonapart kuvvetleri bu düşman kolunun bastırdığı yeri çepeçevre kuşatmışlar ve saldırganı ezmişlerdir.

Bu kendi kendisini koruyan ve böylece çarpışmada toplu bir taarruz örgütü halini alan düzen, Bonapart'ın yeni tümen sistemiyle geliştirdiği bir düzendi. Daha önceleri, ordular tek bir kitle halinde kullanılıyor ve ancak gerekince, geçici olarak küçük müfrezeler çıkarılıyordu. Fransa'da tümen kuruluşunun kabulü üzerine ise ordular, kendi kendine yeten ve böylece bağımsız olarak hareket edebilen bölümlere ayrılmıştır. Bonapart'ın İtalya seferindeki bu grup düzeni, kendisinin daha sonraki savaşlarında "tabur kare düzeni (bataillon carré)" halinde daha ileri bir genişlemeye uğratılmış ve bu arada, tümenin yerini kolordu almıştır.

Rivoli'de Avusturyalıların saldıran kanadını ezen unsur, hiç şüphesiz, orada alınmış olan grup düzeni olmuştur. Fakat, Avusturyalıların asıl direnişinin çöküşünü Bonapart'ın atılgan bir hareketinin meydana getirmiş olması önemlidir. Burada Bonapart, 2.000 kişilik tek bir alayı geçiş araçlarıyla Garda gölü üzerinden göndererek, bütün Avusturya ordusunun çekiliş yolunu tıkamakla görevlendirmiş; bunun üzerine Mantua teslim olmuştur. Bu durum karşısında, ülkelerinin bir dış kapısı niteliğindeki bu şehri kurtarmak için giriştikleri çabalar sonucu ordularını kaybetmiş olan Avusturyalılar, artık savunmasız bir durumdaki iç kapılarına doğru hızla ilerleyen Bonapart'ı umutsuzluk içinde seyretmek zorunluluğuna düşmüşler ve derhal barış istemek zorunda kalmışlardır. Halbuki bu sırada asıl Fransız orduları, henüz Ren'in birkaç mil ötesine geçebilmişlerdi.

Bu barış antlaşmasının kösteklerini söküp atmak için, 1798 sonbaharında Rusya, Avusturya, İngiltere, Osmanlı, Portekiz, Napoli ve Papalıktan ibaret İkinci Koalisyon kurulmuştur. Bu sırada Bonapart, anayurttan uzakta Mısır'daydı. Fran-

sa'ya döndüğü zaman, memleketini düşkün bir durumda buldu. Sahra ordulan büyük ölçüde zayıflamış, hazine boş, askere katılma oranı da düşmekteydi.

Fransa'ya dönüşünde Direktuvar'ı deviren ve Birinci Konsül olan Bonapart, tasarruf edebilecek yurtiçi birliklerden yararlanılarak Dijon'da bir ihtiyat ordusunun kurulmasını emretmiş, ancak, bu orduyu asıl harekât alanını ve Ren'deki asıl orduyu takviye amacıyla kullanmamıştır. Aksine bu ordudan yararlanmak üzere kendi dolaylı tutum uygulamalarının en cüretlisini planlamış; buna göre, büyük bir çark hareketi yapmak suretiyle İtalya'daki Avusturya ordusunun gerilerine saldırmayı tasarlamıştır. O sırada bu Avusturya ordusu, Fransızların küçük "İtalya ordusu"nu geriye hemen hemen Fransız sınırına sürmüş ve İtalya'nın kuzey batı köşesine sıkıştırmış bulunuyordu. Bonapart, İsviçre üzerinden Luceme'e veya Zürih'e (Zurich) ilerlemeyi ve oradan doğuya, Saint Gothard geçidine yönelmeyi, hatta Tirol'a kadar inmeyi düşünüyordu. Fakat, "İtalya ordusu"nun ağır bir baskı altında bulunduğu haberi, Napolyon'u Saint Bernard geçidi üzerinden uzanan kısa yolu seçmeye yöneltmiştir. Böylece Bonopart, 1800 yılı Mayısı'nın son haftasında Alpleri Ivrea'da aştığı zaman, hala Avusturya ordusunun sağ kanadındaydı. Bu sırada Cenova'da sıkışıp kalmış olan Masséna'ya yardım için doğruca güneydoğuya ilerlemek yerine, öncüsünü güneye Cherasco'ya doğru göndermiş ve bu şaşırtma hakeketinin örtüsü altında, kuvvetinin büyük kısmıyla doğuya Milan'a doğru kaymıştır.

Böylece, düşmanın Alessandria'nın batısına doğru olan ve Bonapart'ın kendi deyimiyle, "onların doğal mevziine çatmak yerine, Avusturyalıların gerisinde kendisi için bir "doğal mevzi" sağlamıştır. Düşman gerisine yönelttiği öldürücü manevraların ilk hedefini oluşturan bu mevzi, stratejik bakımdan bir ters durdurma vasıtası veya barajıydı. Çünkü, tıpkı bir engel niteliğini taşıyan böyle bir mevzi, Bonapart için düşmanı boğazından yakalayacak emniyetli bir mihver oluşturuyordu. Zira, çekilme ve ikmal yolu kesildiği zaman bu düşman, içgüdüsünün etkisiyle, genellikle küçük parçalar halinde geriye dönecek ve düşmanına saldıracak bir yetenekteydi. Bonapart'ın

bu "stratejik baraj" kavramı, dolaylı tutum stratejisi alanına yapmış olduğu başlıca katkıdır.

Bonapart, Avusturyalıların iki çekilme yolundan birini Milan'da tıkamıştı. Kurduğu barajı Po nehrinin güneyine Stradella kesimine kadar uzatarak, şimdi de öteki çekilme yolunu tıkamış oluyordu. Fakat burada uyguladığı ana fikir, o an için kendisinin gücünü aşıyordu. Çünkü, elinde ancak 34.000 kişilik bir kuvveti vardı. Bundan başka, Ren ordusundan alınarak Saint Gothard geçidine gönderilmesini emretmiş olduğu 15.000 kişilik bir kolordu, Moreau'nun isteksiz davranışı yüzünden geçide ulaşmakta geç kalmıştı. Kendisinin kurduğu barajın ince oluşunun yarattığı endişe, artık belirli bir hal almış, tam bu sırada da Cenova teslim olmuş ve böylece, Bonapart'ın bu "durdurucu aracı"nın rolü de ortadan kalkmıştı.

Şimdi, Avusturyalıların hangi yolu takip edebilecekleri hususundaki belirsizlik ve İngiliz donanmasından destek görebilecekleri bir yer olan Cenova'ya çekilme ihtimalinin yarattığı korku, Bonapart'ı evvelce kazanmış olduğu avantajın büyük bir kısmını iyi kullanamamaya yöneltmiştir. Çünkü, düşmanlarını ellerinde olandan daha çok inisiyatife sahip kabul ederek, Stradella'daki "doğal mevzi"ini bırakmış, Avusturyalıları keşfetmek için batıya doğru ilerlemiş ve bu arada, Alessandria-Cenova yolunu kesmek üzere Desaix'yi bir tümenle birlikte görevlendirmiştir. Böylece, Avusturya ordusu Alessandria'da birdenbire ortaya çıkarak Marengo ovalarında kendisini karşılamak üzere ilerlediği zaman, Bonapart elverişsiz bir durumda yakalanmıştır. (14 Haziran 1800) Çünkü, elinin altında ordusunun ancak bir kısmı vardı. Burada meydana gelen muharebe, uzun süre şüpheli bir durum göstermiş; Desaix'in tümeni döndüğü zaman bile, Avusturyalılar sadece geri sürülebilmişlerdir. Bununla beraber Bonapart'ın stratejik durumu, kendisine bir manivela yardımı sağlamış; bu sayede de moral olarak yıkılmış olan Avusturya komutanından, Avusturyalıların Lombardia'yı boşaltmalarını ve Mincio gerisine çekilmelerini sağlayan bir anlaşma koparmıştır.

Savaş, her ne kadar Mincio ötesinde de rastgele yeniden başlamışsa da, Marengo'nun moral alandaki tepkisi, altı ay

sonra İkinci Koalisyon Savaşını sona erdiren mütarekede kendisini göstermiştir.

Huzursuz geçen birkaç barış yılından sonra, Fransız İhtilâli Savaşlarını kapamış olan perde, yeni bir piyes olan Napolyon Savaşları için açılmıştır. 1805'te Napolyon'un 200.000 kişilik ordusu Boulogne'da toplanmıştı. İngiliz kıyılarına çıkacakmış gibi tehdit edici bir durumda olan bu ordu, cebri yürüyüşlerle ansızın Ren'e yönelmiştir. Napolyon'un İngiltere'yi doğrudan doğruya istilayı ciddi olarak tasarlayıp tasarlamadığı veya yarattığı tehdidin Avusturya'ya karşı uygulayacağı dolaylı tutumun ilk hareketi olup olmadığı hala belli değildir. Napolyon, belki de Bourcet'nin "birçok bölümleri bulunan plan" prensibine göre davranıyor ve planın doğu ile ilgili bölümünü uygulamaya karar verdiği zaman, Avusturyalıların her zamaki gibi Karaorman çıkışlarını tıkamak üzere Bavyera'ya bir ordu göndereceklerini hesaplamış bulunuyordu. Ayrıca, bu temel düşünceye dayanarak, Avusturyalıların kuzey kanadı etrafındaki geniş manevrasını ve onların gerisinde stratejik baraj olarak kurmayı tasarladığı Lech'e ulaşmayı da planlamıştı. Bu plan, Stradella manevrasının daha büyük ölçüdeki bir tekrarı olup, bizzat Napolyon bu hususu kıtalarına belirtmişti. Bundan başka, baraj bir kere kurulunca, kendisinin kuvvetçe üstün oluşu, bunu hareket halindeki bu baraj, gerilerinden gittikçe yaklaşmakta olan Avusturya ordusunu hemen hemen hiç kan dökülmeksizin Ulm'da teslim olmaya yöneltmiştir.

Napolyon, ittifak üyelerinden zayıf olanı ortadan kaldırdıktan sonra, şimdi de Kutosov komutasındaki Rus ordusu ile uğraşmak zorundaydı. Bu Rus ordusu, Avusturya'ya geçtikten ve yolu üzerindeki küçük Avusturya birliklerini de topladıktan sonra, o sırada Inn'e varmıştı. İtalya ve Tirol'daki Avusturya ordularının dönüş ihtimali ise, Napolyon için nispeten daha az önem taşıyan bir tehditti. Fakat kendi kuvvetlerinin büyüklüğü, şimdi ilk kez ancak son olarak değil Napolyon'a sıkıntı veriyordu. Çünkü, Tuna ile güneybatıya doğru olan dağlar arasındaki saha, böyle büyük ordularla düşmana karşı bölgesel herhangi bir dolaylı tutum uygulamak bakımından çok dardı. Bundan başka, Ulm manevrası çapında geniş bir hareket yap-

maya da vakti yoktu. Bununla beraber Ruslar, o zamana kadar Inn'de kaldıkları için bir "doğal mevzi"de bulunuyorlardı. Bu doğal mevzi, Avusturya arazisi için sadece bir kalkan olmakla kalmıyor, aynı zamanda, bunun örtüsü altında diğer Avusturya ordulan güneyden Carinthia üzerinden gelip ordulara katılarak Napolyon'a karşı sağlam bir direniş duvan oluşturuyordu.

Bu problem karşısında Napolyon, en ince şekilde düşünülmüş birçok dolaylı tutum çeşidini bir dizi halinde uygulamıştır. Kendisinin ilk amacı, Ruslan mümkün olduğu kadar doğuya iterek, artık İtalya'dan dönmekte olan Avusturya ordularından ayırmak olacaktı. Buna göre, kendisi doğruca Kutuzov'a ve Viyana'ya doğru ilerlerken, Mortiers'nin kolordusunu da Tuna'nın kuzey kıyısı boyunca göndermiştir. Rusya ile olan bağlantısına karşı yönelmiş bu tehdit, Kutuzov'u kuzeydoğuya Tuna üzerindeki Krems'e doğru dolambaçlı bir biçimde çekilmesi için inandırmaya yetmiştir. Bunun üzerine Napolyon, hedefi Viyana olmak üzere; Kutuzov kuvvetlerinin yeni cephesi üzerinden bir taarruz için Murat'ı görevlendirilmiştir. Murat, Viyana'dan sonra kuzeye Hollabrunn'a yönelmiştir. Böylece Napolyon, Rusların ilk olarak sağ kanadını tehditten sonra, şimdi de sol kanat ve gerilerini tehdit etmiş oluyordu.

Fakat bu hareket, Murat'ın yanlış davranarak geçici bir ateşkes anlaşması yapması yüzünden, Rusların gerisini kesme başarısına erişememiş; ancak hiç değilse, onların kendi sınırları yakınındaki Olmütz'e kadar olmak üzere acele daha kuzeydoğuya çekilmelerine neden olmuştur. Fakat artık, Rusları daha geriye bastırmakta devam etmek, onların gücünü sadece sağlamlaştırmak demek olacaktı. Bundan başka, zaman dardı ve Prusya'nın savaşa girmesi de yakındı.

Bundan sonra Napolyon, Ruslan taarruza kalkışmaya kışkırtmak için psikolojik bir dolaylı tutuma başvurmuş; bu amaçla, kendisinin zayıf bir durumda bulunduğu hissini verecek ince tedbirler kullanmıştır. Örneğin, 80.000 kişilik düşman ordusu karşısında, Brünn'de 50.000 kişilik bir kuvvet toplamış; ayrıca bu zayıf görünüş izlenimini, çara ve Avusturya İmparatoru'na yaptığı "barış kurları" ile de desteklenmiştir.

Düşman bu yemi yutunca, onlar harekete geçmeden önce, doğal yapısı bakımından hazırladığı tuzağa çok uygun olan Auterlitz'deki mevziye çekilmiştir. Napolyon, bu hareketi izleyen muharebede taktik alanda pek az kullandığı bir dolaylı tutum örneği uygulamıştır. Bundaki amacı, savaş alanında genellikle pek az düştüğü sayıca yetersiz durumu telafi etmekti. Napolyon, çekilme hattına karşı taarruza geçen düşmanın sol kanadını uzatması için aldatılmış ve bunun peşinden orta kesimdeki kuvvetleri ile düşmanın zayıflamış olan "birleşim noktası"na sert bir darbe indirilmiştir. Böylece o kadar kesin bir zafer kazanmıştır ki Avusturya İmparatoru 24 saat içinde barış istemek zorunda kalmıştır.

Napolyon, birkaç ay sonra Prusya ile uğraşmak üzere harekete geçince, sayıca hemen hemen bire karşı iki oranla bir üstünlüğe sahipti ve ordusu, hem nitelik ve hem de nicelik bakımından "büyük"tü, buna karşılık Prusya ordusu, eğitim bakımından yetersiz ve görünüş yönünden de yıpranmıştı.

Hiç şüpheye yer bırakmadan biçimde üstün oluşunun etkisi, Napolyon'un stratejisinde apaçık görülmektedir. Bunun, daha sonraki seferlerin güdümü üzerinde de gittikçe artan bir etkisi olmuştur. Kendisi, 1806'da başlangıçta, baskın etkisi sağlamayı yine araştırmış ve başarmıştır. Bu amaçla, birliklerini Tuna yakınında ordugâha geçirmiş, bundan yararlanarak kuvvetlerini çabucak kuzeyde Thüringian ormanının teşkil ettiği doğal örtünün gerisinde toplanmıştır. Bundan sonra, ormanlık bölgeden birdenbire açık araziye çıkmış ve kuvvetlerini doğruca düşman ülkesinin merkezine sürmüştür. Böylece Napolyon, planı sonucu Prusya kuvvetlerinin gerisine düşmekten ziyade, kendisini ansızın onların gerisinde bulmuştur. Düşmanını Jena'da ezmek için ileri atılırken, öyle anlaşılıyor ki, her şeyden önce moral alandaki üstünlüğüne güvenmiştir. Bu üstünlüğün kaynağı, önemli olmakla beraber tesadüfen sağladığı durum üstünlüğünün psikolojik etkisine dayanıyordu.

Bundan sonra Ruslara karşı Polonya ve Doğu Prusya'da giriştiği seferde de Napolyon'un başlıca düşüncesinin, düşmanı muharebeye sürüklemek olduğu anlaşılıyor. Çünkü, düşmanı muharebeye çekince, kendi ordusunun onu yeneceğinden

emindi. Ayrıca, düşmanın gerisine yönelme manevrasını yine kullanmış; fakat bu manevra, düşmanın moralini yıkan bir araç olmaktan çok, onu sıkıca yakalamaya yarayan bir düzen niteliğini taşımış ve bu sayede de düşmanı pençesine geçirmesi mümkün olmuştur.

Sonuç olarak denebilir ki, burada görüldüğü şekle göre Napolyon'un uyguladığı dolaylı tutum, düşmanın dikkatini başka yöne çekme ve moralini altüst etme aracı olmaktan ziyade, onu fiili olarak muharebeye "çekiş" vasıtasıydı.

Böylece Napolyon, Pultusk manevrasında da Rusları batıya çekmeyi ve dolayısıyla, kendisi Polonya'dan kuzeye ilerlediği zaman, Rus ordusunun Rusya ile bağlantısını kesmeyi hedeflemiştik. Bununla beraber Ruslar, kendilerini onun dişlerinin arasına düşmekten kurtarmışlardır. Ocak 1807'de Ruslar, bu defa kendi istekleriyle batıya Prusyalı müttefiklerinin Danzig'deki kalıntılarına doğru ilerlemişlerdir. Bunun üzerine Napolyon, Rusların Prusya ile ulaştırma bağlantılarını kesme fırsatını yakalamak bakımından atik davranmış; ancak, bu amaçla vermiş olduğu direktif Kazakların eline geçtiğinden, Rus ordusu tam zamanında çekilmek imkânı bulmuştur. Bunu gören Napolyon, doğrudan doğruya onların takibine koyulmuş ve Ruslan muharebeyi kabule hazır bir halde Eylau'da ilerleme istikametini kapayan bir cephe mevziinde yerleşmiş bulunca, hazırladığı taarruz planı bu düşmanın gerisine yönelen düpedüz taktik bir manevraya dayanmıştır. Ancak, girişilen bu hareket, kar fırtınaları nedeniyle aksamış ve Ruslar, hırpalanmışlarsa da ezilmemişlerdir.

Dört ay sonra her iki taraf kendini toparlamış ve Ruslar birdenbire güneye Heilsburg'a doğru ilerlemişlerdir. Bunun üzerine Napolyon, tabur kare düzeninde örgütlenmiş kuvvetlerini doğu yönünden herekete geçirmiştir. Amacı, Rusların en yakın üslerini teşkil eden Königsberg ile mevcut bağlarını kesmekti. Fakat, bu defa aklı muharebe etmek fikrine besbelli o kadar saplanmıştı ki, kendi yürüyüş yolunun yanlarında keşifle görevlendirdiği süvari Rusların Friedland'da kuvvetli bir mevzide bulunduğunu bildirdiği zaman Napolyon, kuvvetleri ile doğruca hedefe saldırmıştır. Burada taktik zafer, ne baskın

ne de hareket kabiliyeti ile elde edilmiş olup, düpedüz taarruz gücü ile kazanılmıştır. Bu taarruz gücünde başrolü, Napolyon'un uyguladığı yeni topçu taktiği oynamıştır. Bu taktik, seçilen bir yerde topların kitle halinde kullanılmasıydı. Onun bu topçu taktiği, Friedland'da ve daha sonra kullanıldığı yerlerde çoğu kez zafer kazanmışsa da can kaybını azaltmak bakımından pek az işe yaramıştır.

Ne gariptir ki, insan gücü bankasında kullanılmak üzere açık bir çeke sahip olmuş, 1807-1814 ve 1914-1918 savaşlarında, birbirine benzer şekilde etki göstermiştir. Bunun gibi, her iki savaşta da, bu etkinin şiddetli topçu bombardımanları sonucu meydana gelmesi şaşırtıcıdır. Bunun izahı, bol harcamanın israfa yol açacağıdır. Bu da, baskın ve hareket kabiliyetini bir araç olarak kullanan kuvvet tasarrufu prensibinin zihinsel antitezi olup; bu varsayım, Napolyon'un politikasında görülen etki benzerliği dolayısıyla daha da kuvvetlenmiştir.

Napolyon, bu zaferin sağladığı ünden kendi kişiliğinin parlaklığını artırmak ve böylece, çan Dördüncü Koalisyondaki ortaklarından ayırmak hususunda yararlanmayı başarmış; ancak, bu yararlanma işini gereğinden fazla ileri götürmek suretiyle, önce sağladığı avantajı ve en sonunda da imparatorluğunu tehlikeye sokmuştur. Prusya için ileri sürdüğü barış şartlarının sertliği bu barışa zarar vermiş, İngiltere'ye karşı uyguladığı siyaset bu memleket için yok olma dışında kalan en kötü unsurları kapsamış, bundan başka, giriştiği istila hareketi de İspanya ve Portekiz'i kendisine karşı yeni birer düşman olarak karşısına çıkarmıştır. Bütün bunlar, yüksek strateji bakımından esaslı yanlışlıklardı.

Burada şu noktaya dikkat çekmek yerinde olacaktır: Sir John Moore'un Burgos'a ve İspanya'daki Fransız kuvvetlerinin ulaştırma hatlarına karşı "içeriden ve dışarıdan" saldırıları, Napolyon'un İspanya ile ilgili planlarını altüst etmiş, bölgedeki ulusal ayaklanmaya zaman ve yer sağlamış ve böylece, İberya yarımadasının bundan sonra Napolyon'un böğründe devamlı bir ağrı oluşturmasına yol açmıştır. Bütün bunların üstünde kesin bir önem taşıyan, ilk defa durdurulmasının yarattığı moralin etkisi olmuştur.

Napolyon için bu durumu düzeltme şansı yoktu. Çünkü, Prusya'nın tehdit edici bir nitelik taşıyan ayaklanması ve Avusturya'nın yeni bir müdahalesi yüzünden, geri dönmek zorundaydı. Avusturya'nın yarattığı tehdit gelişmiş ve Napolyon'un düşmanın gerisini hedef alan manevrayı 1809 seferinde Landshut ve Viyana'da tekrar denediği görülmüştür. Fakat bu manevraların uygulanışı sırasında aksaklıklar meydana gelince Napolyon'un sabırsızlığı onu dolaysız bir tutum uygulayarak muharebe üzerinde adeta kumar oynamaya yöneltmiş ve bunun sonucu olarak, Aspern-Essling'de ilk büyük yenilgiye uğratmıştır. Kendisi altı hafta sonra aynı yerde Wegram zaferini kazanarak her ne kadar bu yenilgiyi telafi etmişse de, kazandığı zafer ona pahalıya mal olmuş ve neticede, sağlanan barış da istikrarsız bir nitelik taşımıştır.

Yarımada Savaşı:

Bununla beraber Napolyon arada iki yıllık bir zaman kazanmış ve bir süre içinde "İspanya ülseri"nin ameliyat ve tedavisi ile uğraşma olanağı bulmuştur. Fakat, İspanya harekâtının ilk safhalarında ortalığı alevlendiren koşulları kontrol altına alma yolunda Napolyon'un harcadığı çabalar, Moore'un müdahalesiyle boşa çıkarılmıştır. Bunun gibi, bundan sonraki yıllarda da Napolyon'un bütün düzeltici tedbirlerini Napolyon'a özgü sistemi uygulamak suretiyle Wellington önleyecek, İspanya yarasını azdıracak ve zehri yayacaktır. Fransızlar, muvazzaf İspanyol kuvvetlerini yenmişler ve yenmeye devam ediyorlardı. Ancak ne gariptir ki, bu yenilgilerin kesin oluşu, yenilen taraf için en büyük faydayı doğurmuştur. Çünkü, bu durum, İspanyolların ana gayretlerinin gerilla savaşına yönelmesini sağlamış; böylece, gerilla gruplarından meydana gelen elde tutulmaz bir ağ, hassas bir askerî hedefin yerini almıştır. Bunun gibi, dar ve değişmez fikirli İspanyol generallerinin yerine, klasik usullere bağlı olmayan atılgan gerilla liderleri İspanya harekâtını yürütmüştür.

İspanya'nın, dolayısıyla İngiltere'nin en kötü talihsizliği, yeni muvazzaf kuvvetler kurulması yolundaki çabaların geçici başarıları olmuştur. Bereket versin, bu teşebbüsler süratle ye-

nilmiştir. Fransızlar, bu muvazzaf İspanyol kuvvetlerini dağıttıkça, buna paralel olarak kendi iyi şanslannı da parçalanmış bir duruma düşürmüşlerdir. Zehir, bir yerde toplanacağına, aksine tekrar yayılmıştır.

İngiltere'nin bu garip savaş üzerindeki en derin etikisi, Fransızlar için mevcut sıkıntılı durumu daha da kötüleştirmek ve bu kötüleştirici kaynakları geliştirmek olmuştur. Bu arada İngiltere, ara sıra gösterdiği çok küçük bir askerî çaba karşılığı, düşmanı büyük ölçüde oyalayan durumlar da yaratmıştır. İspanya'da sağlanan sonuç, önem bakımından diğer harekât alanlarında alınan neticelerle çelişki oluşturacak kadar büyüktür. Diğer harekât alanlarında elde edilen sonuçlar, gerçekte hem önemsiz ve hem de talihsiz denebilecek niteliktedir. Bu sonuçlar iki alandaki etki ile meydana gelmiştir. Bunlardan biri, İngiltere'nin bu savaşlar sırasında Avrupa kıtasındaki müttefikleriyle doğrudan doğruya işbirliği içinde yaptığı girişimler sonucu; diğeri ise, düşmanını etkilemek üzere İngiltere'nin Atraber, Avrupa kıtası dışındaki bu ikincil seferer, İngiltere İmparatorluğu'na Güney Afrika sömürgesi, Mauritius, Seylan, İngiliz Guianası ve Batı Hindistan adalarını kazandırmak suretiyle, milli siyaset ve refah yönünden haklı görülebilecek nedenlere dayanmaktaydı.

İngiltere'nin İspanya'da yüksek strateji alanında uyguladığı dolaylı tutumun gerçek etkisi, tarihçilerin muharebeden başka bir şey düşünmek istemeyen eğilimleri dolayısıyla karanlıkta kalmıştır. Yarımada Savaşı'nı Wellington'un yaptığı muharebe ve kuşatmaların bir tarihçesi olarak ele alırsak, bu savaş gerçekten anlamsızlaşır. Sir John Fortecue, esas olarak bölgedeki "İngiliz Ordusunun Tarihi" konusu ile ilgili bulunmasına rağmen, tarihçilerin bu yanlış eğilimini düzeltme yolunda çok şey yapmıştır. Burada önemli olan nokta, Sir John Fortescue'nun araştırmaları derinleştikçe, kendisinin bu yarımadadaki savaşlarla ilişkili olarak, İspanyol gerillalarının yarattığı hâkim etki üzerinde gittikçe artan bir şekilde durmuş olmasıdır.

İngiliz görev kuvvetinin varlığı, İspanyol gerillalarının başardığı bu etkinin hiç süphesiz en gerekli temeliydi. Buna karşılık Wellington muharebeleri, bu görev kuvvetinin yaptığı çalış-

maların maddi bakımdan en az etkili kısmını oluşturuyordu. Wellington, İspanya'da beş yıl süren seferler sırasında bu muharebeler ile dışarıya sürülünceye kadar geçen süre içinde, Fransızlara ölü, yaralı ve esir olarak ancak 45.000 kişi kadar bir zaiyat verdirmiştir. Halbuki Marlot'nun hesapladığına göre, gerilla dönemi sırasında Fransızlara verdirilen kayıpların sadece ölü sayısı bile günde ortalama 100 kişi idi. Bundan açıkça anlaşılacağına göre, Fransızların kuvvetini ve ondan da etkili olarak moralini kurutan zayiatın ezici bir çoğunluğu, gerillaların ve bizzat Wellington'un Fransızlara rahat yüzü göstermeyen ve onları bulundukları yerden açlığa mahkûm etmek için araziyi bir çöl haline getiren harekâtı ile meydana gelmiştir.

En az bunun kadar önemli olan diğer bir nokta da uzun bir harekât dizisinde Wellington'un çok az muharebe etmiş olmasıdır. Bu husus, biyograficilerin ileri sürdüğü gibi, Wellington'un karakter ve görünüşünün temeli olan ve esas olarak pratik alandaki "sağduyu"sunun bir sonucu muydu? Zamanımızda yetişen bir biyografici, bu konuda şöyle demektedir: "Dolaysız ve dar gerçekçilik, Wellington'un karakterinin özüydü. Wellington'un kabiliyetinin sınırlı oluşunun ve eksiklerinin sorumlusu, kendisinin bu nitelikteki gerçekçiliğidir. Bununla beraber, kamu görevi yaptığı dönemin büyük bir bölümünde onu dahi seviyesine yükselten de bu gerçekçiliğidir.

Daha sonra çok önemli sonuçlar sağlayacak bir İngiliz kuvvetinin Portekiz'de görevlendirilmesi, işin aslına bakılırsa, Shald üzerine yapılan asıl, ancak verimsiz teşebbüsten bir kısım kuvvetin ayrılması demekti. İngiliz Hükümeti'nin giriştiği bu hareketteki amacı, "İspanya ülseri"ni daha da kötüleştirmek bakımından bu teşebbüsün yüksek strateji alanında sağlayacağı imkânların bütün derinliği ile değerlendirilmesinden çok, Portekiz'i kurtarma umuduna dayanıyordu. Bununla beraber, Castlereagh'in bu konu ile ilgili çetin savunması, Sir Arthur Wellesley'nin (geleceğin Wellington Dükü) dile getirdiği düşüncelerle destek kazanmıştır. Wellesley bu fikirlerini açıklarken, "Eğer Portekiz ordusu ve milisleri 20.000 kişilik bir İngiliz kuvveti ile desteklenirse, Fransızlar Portekiz'i istila için 1000.000 kişilik bir kuvvete ihtiyaç duyacaklardır. İspanyollar

hala direnmeye devam ettikleri takdirde, Fransızlar hiç süphesiz böyle bir kuvveti tasarruf edemeyecekler" demiştir. Bu sözler, başka bir deyimle, 20.000 kişilik İngiliz kuvvetinin, hiç değilse bir kısmı müttefiklerin asıl harekât alanı olan Avusturya'dan alınması gereken hemen hemen 100.000 Fransız askerini "kendi üzerine çekmeye" yeteceği anlamını da taşıyordu.

Bu görev kuvvetinin, Avusturya'ya bir yardım bakımından. hiçbir yarar sağlamadığı ve bir Portekizli görüş açısından, Portekiz'e bir kalkan olarak tam anlamıyla yeterli olmadığı da sonradan belli olacaktı. Bununla beraber bu hareket, Napolyon'a zarar vermek ve İngiltere'ye avantaj sağlamak yönünden, on kat kârlı sonuç sağlamıştır.

Emrine 26.000 kişi verilen Wellesley, Nisan 1809'da Lizbon'a varmıştır. Bu sırada, kısmen İspanyol ayaklanmasının bir sonucu, olarak kısmen de Moore'un Burgos'a saldırması ve Corunna'ya çekilmesi sonucunda Fransızlar yarımada üzerinde geniş ölçüde yayılmışlardı. Ney, yarımadanın en kuzeybatı köşesinde Galicia'yı ele geçirmek için boşuna uğraşıyordu. Soult, ordusunu gruplar halinde dağıtmış olarak, Portekiz'in kuzeyinde fakat Ney kuvvetlerinin güneyinde olmak üzere Oporto'da kalıyordu. Victor Portekiz'e uzanan güney yolunu kaplayacak şekilde, Merida çevresinde bulunuyordu.

Bunun üzerine Wellesley, kendi merkezi durumundan, beklenmedik görünüşünden ve düşmanın dağınık halde oluşundan yararlanarak, Soult ile karşılamak üzere kuzeye ilerlemiştir. Planı, Solt'un en güneydeki müfrezelerle bağlantısını kesmekti. Fakat bunu başaramamıştır. Bununla beraber, Soult'u kuvvetini toplayamadan baskına uğratmış. Douro nehrini yukarı kesiminden aşarak düşman kuvvetinin düzenini bozmuş ve henüz başlangıç halindeki bu bozgunu, Soult'u doğal çekilme istikametinden uzaklaştırmak suretiyle geliştirmiştir. 1675'te Türen'in yaptığı gibi Wellesley de, Soult'u direnişinin yoğun bir güç kazanmasına olarak tanımadan silip süpürmüştür. Çıplak dağlar üzerinden kuzeye Galicia'ya çekilmek zorunda kalan Soult ordusu, bu hareket sonunda muharebe zayiatı oranını büyük ölçüde aşan bir nispette kayba uğramış ve bitkin bir duruma düşmüştür.

Bunula beraber Wellesley'nin ikinci harekâtı, ne birincisi kadar verimli olmuş, ne de amaç ve aracın birbirine göre ayarlanması o kadar iyi düşünülmüştür. Merida'da pasif bir durumda kalmış olan Viktor, Soult'un "ortadan yok oluşu"ndan sonra, Madrid'e doğru uzanan doğrudan yaklaşma istikametini örtebilmek için Talavera'ya geri çağırılmıştır. Bir ay sonra Wellesley, İspanya'nın kalbine ve aslanın çeneleri arasına sokulurcasına, bu yol üzerinden Madrid'e yürümeye karar vermiş ve böylece, İspanya'daki bütün Fransız ordularının mevcut yollardan en kola biçimde yararlanarak kendisine karşı toplanabilecekleri bir hedef durumuna girmiştir. Bundan başka, Fransız orduları, kendilerinin orta mihverini oluşturan çevrede toplanmakla, aralarındaki ulaştırma bağlantısını sağlamlaştırmak şansına da sahip olacaklardı. Çünkü, Fransız orduları birbirlerinden uzak bulundukları zaman, aralarındaki bu ulaştırma sistemi, durumlarını çok zayıflatan başlıca nedendi.

Wellesley, sadece 23.000 kişilik bir kuvvetle ileri harekete geçmişti. Ayrıca zayıf nitelikli bir kişi olan Cuesta'nın komutasında, aynı sayıda İspanyol birlikleri ile de destekleniyordu. Buna karşılık Victor, daha önce geri çekilmek suretiyle, Madrid yakınındaki diğer iki Fransız kuvveti ile desteklenebilecek bir mesafeye girmiş oluyor ve böylece, bölgede toplanan düşman kuvvetlerin toplam mevcudunun 100.000 kişinin üstüne çıkması ihtimali beliriyordu. Çünkü, Fortescue'nun dediği gibi, "tasarlanmış olmaktan çok, rastlantı sonucu" Ney, Soult ve Mortier kuvvetleri, kuzeyden Madrid'e doğru akmaktaydılar. Wellesley, Cuesta'nın kararsızlığı ve ikmal yetersizliği nedeniyle güçlüklere uğramış, Madrid'den gelen Jozef Bonapart'ın (Joseph Bonaparte) Victor'u takviyesine kadar bir mücadeleye tutuşamamış ve çekilmek zorunda kalınca, Talavera'da bir bakıma şanslı sayılabilecek bir savunma muharebesi yapmıştır. O kadar ki, Cuesta reddetmemiş olsaydı, ileri harekete bile geçecekti. Bununla beraber, bu yerinde kalış, Wellesley'nin hesabına talihli bir karar olmuştur. Nitekim bu sırada Soult, güneye Wellesley'nin gerisine doğru sarkıyordu. Gelmiş olduğu yolla bağlantısının kesildiğini gören Wellesley ise, Tagus'un güneyine sıyrılarak kurtulmuş, fakat pahalıya mal olan moral

bozucu ve yıpratıcı bir çekilmeden sonra, Portekiz sınırının gerisine ancak sığınabilmiştir. Kendisini Fransızların takibinden kurtaran husus, yiyecek eksikliği olmuştur. 1809 seferi böylece kapanmış oluyor ve bu harekât ona daha önce Moore denemesinden de öğrenmiş olduğu gibi, muvazzaf İspanyol kuvvetlerinin hiçbir işe yaramayacağı dersini tekrar öğretiyordu. Wellesley'e bu harekâttaki başarılı çabalarının bir armağanı olarak, "Vikont (Viscount) Wellington" ünvanı verilmiş ve kendisi, bu sanına layık olduğunu kanıtlarcasına, ertesi yıl daha büyük işler başarmıştır.

Avusturya'yı barış yapmak zorunda bırakan Napolyon, dikkatini İspanya ve Portekiz üzerinde toplamak bakımından, 1810 yılında serbest kalmış ve bu durum 1812 yılına kadar sürdürülmüştür. Bu iki yıl Yarımada Savaşı yönünden kritik bir dönem teşkil etmiştir. Bu sırada Fransızların amaçlarını gerçekleştiremeyişleri, bundan sonra 1812 ve 1813'te kendilerinin uğradıkları yenilgilerden ve Wellington'un zaferlerinden daha büyük bir tarihi önem taşır. İngiliz başarısının temeli, Wellington'un askerlikle ilişkili iktisat faktörünü yani Fransızların sınırlı bir güce sahip olduklarını keskin bir görüşle hesaplamasına ve Torres Vedras hatlarını meydana getirmesine dayanıyordu. Burada Wellington'ın stratejisi, esas olarak bir askerî iktisat amaç ve hedefine yönelen dolaylı bir tutum olmuştur.

Wellington, asıl sefer açılmadan önce, muvazzaf İspanyol kuvvetlerinden ancak bunların her zamanki tutumları çerçevesinde yardım görmüştür. Bu İspanyol kuvvetleri, bir kış harekâtına girişmişler ve bundan tam anlamıyla ezilerek çıkmışlardır. Bunun üzerine, karşılarında bir hedef bulamayan Fransızlar da, güneydeki zengin Endülüs ilini istila etmek suretiyle, İspanya'da daha geniş biçimde yayılmışlardır.

Napolyon, bu harekâtı uzaktan kontrol ediyor ve 1810 Şubat'ının sonuna doğru İspanya'da hemen hemen 300.000 kişilik bir kuvvet topluyordu. Kaldı ki, bu sayıyı daha da artıracaktı. Bu kuvvetin 65.000 kişilik bir kısmı, İngilizleri Portekiz dışına atmak göreviyle Masséna'nın emrine verilmişti. Bu sayı, görünüşte büyük olmakla beraber, İspanya'daki toplam Fransız kuvvetlerine göre küçük bir oran oluşturuyordu. Bu

da, İspanya'daki gerilla faaliyetlerinin gittikçe artan zorluklar yarattığını gösterir. Buna karşılık, İngilizler tarafından eğitilen Portekiz birlikleri ile beraber Wellington'un emrindeki kuvvet, toplam olarak 50.000 kişiye yükselmiş bulunuyordu.

Masséna, ileri hareketine kuzeyden başlamış, Ciudad Rodrigo'yu geçmiş ve bu davranışı ile de Wellington'a düşündüğü stratejiyi uygulamak için zaman ve yer bakımından en geniş olanağı sağlamıştır. Wellington'ın bölgeyi ikmal maddelerinden yoksun bırakmak yolundaki basiretli tedbirleri, kuvvetlerini gereksiz yere bir dolaysız taarruza geçiren Masséna'nın akılsızlığı sonucu, Fransızlar hesabına daha da kötü bir durum yaratmış ve bunun üzerine Wellington, Lizbon'u örtmek üzere Tagus nehri ve deniz arasındaki dağlık arazide daha önce hazırlamış olduğu Torres Vedras hatlarının gerisine çekilmiştir. İleri harekete geçişinden dört ay sonra, bu hatları görür görmez de tam anlamıyla bir baskın etkisi altında kalmış ve zorla aşamayacağını anlayarak, bir ay kadar oyalanmıştır. Fakat, birlikleri açlıktan ölecek durumuna düşünce, 30 mil geride Tagus nehri üzerindeki Santarem'e çekilmek zorunda kalmıştır. Wellington, doğru bir görüşle, Masséna'nın çekilişini sıkıştırmak veya onu muharebeye zorlamak yolunda hiçbir girişimde bulunmamıştı; aksine, Masséna'yı askerini beslemek bakımından büyük zorluklara uğrayacağı çok küçük bir bölgede sıkıştırarak kendi haline bırakmıştır. O sırada ve daha sonraları Fransızlar, ikmal konusunda iyimser bir hayale bağlanmasının acısını çok büyük ölçüde çekmek zorunluluğunda kalmıştır. Bunun nedeni, ikmal bakımından prensip olarak bulundukları bölgeye bel bağlamalarıydı. Napolyon, ikmal konusunda ihtiyatlı düşünceler ileri süren stratejicileri şu şekilde azarlamıştı: "İkmal maddeleri mi? Bana bundan söz etmeyin. Yirmi bin kişi yaşayışlarını bir çölde sürdürebilir."

Wellington, iki olumsuz etkiye rağmen, stratejisine azimle devam etmiştir. Bu olumsuz etkilerden biri, İngiltere'deki politika değişikliğinin neden olduğu dolaylı risk; diğeri ise, Masséna üzerindeki baskıyı kaldırmak üzere bir şaşırtma hareketi olarak Soult'un Badajoz yolu ile güneyedoğru ilerlemesinin yarattığı doğrudan tehlikeydi. Wellington, kendisini taarruza

kışkırtmak yolunda Masséna'nın giriştiği her çabaya dayanmış ve bu davranışında hem haklı çıkmış, hem de bunun mükâfatını görmüştür. Çünkü Masséna, nihayet mart içinde İspanya'ya geri dönmek zorunda kalmıştır. Ordusunun açlıktan ölecek duruma gelen dökümtüsü sınırı aştığı zaman, 25.000 kişilik bir kuvvetini kaybetmişti ve bu zayiatın ancak 2000'i muharebede ölmüştü.

Bu sırada İspanyol gerillaları, hem sayıca hem de etki yönünden gittikçe büyümekteydiler. Sadece Aragon ve Katalonya'da (Catalonia) olmak üzere iki Fransız kolordusu, (toplam kuvveti yaklaşık olarak 60.000 kişi) Masséna'nın Portekiz'deki ordusuna yardım etmek bir yana, birkaç bin kişilik gerillalar ve bu amaçla kullanılan birlikler tarafından aylarca süreyle hemen hemen felce uğratılmıştı. Bunun gibi, Fransızların Kadiz'i (Çadiz) kuşatmakta oldukları güneyde müttefiklerin Barrosa'da taarruza devam etmeleri hususunda tam bir başarısızlığa uğramaları ve kuşatmayı kaldırmaları da gerillaların avantajlı bir durumda bulunduklarını gösteriyordu. Çünkü bu gerillalar, kuşatma birliklerinin o bölgede sonu olmayan bir görev için kalmalarını sağlıyorlardı. Bu süre içinde Fransızların dikkatini başka yöne çeken diğer bir etken de, İngilizlerin ellerindeki deniz gücünün sağladığı imkânla Yarımada'nın geniş kıyılarında herhangi bir noktaya çıkarma yapabilme olasılığının yarattığı devamlı tehdit ve bu çıkarmaların sık sık yapılması gerçeği olmuştur.

Wellington, bundan sonra en büyük etkisini, vurduğu darbelerden ziyade yarattığı tehditler ile sağlamıştır. Çünkü, kendisini bir yeri tehdit edince, Fransızlar da kuvvetlerini başka yerlerden çekerek oraya yönelmişler ve böylece, gerillalara diğer bölgelerde daha etkili bir iş görme alanı sağlamıştır.

Bununla beraber Wellington, sadece tehditlerle yetinmemiştir. Masséna'nın Salamaca'ya çekilmesi üzerine, kuzeyde Almeida sınır kalesini örtmek için ordusunu kullanmış; ayrıca, Badajoz'u kuşatmak üzere Berexford'u da güneye göndermiştir. Bu suretle, kendi hareket kabiliyetini bağlamış ve kuvvetini de hemen hemen iki eşit parça halinde bölmüş; bununla beraber, bu tutumundan dolayı talih onun yüzüne gülmüştür.

Ordusunu toparlayan ve biraz da kuvvetlendiren Masséna, Almeida'nın imdadına yetişmiştir. Bunun üzerine Wellington, Fuentes de Onoro'da kötü bir durumda yakalanarak, ciddi bir tehlikeye düşmüş ve "Orada Napolyon olsaydı, yenilmiştik." demek suretiyle durumun ağırlığını kabul etmekle beraber, Masséna'nın taarruzunu püskürtmeyi başarmıştır. Badajoz yakınında bulunan Beresford ise, Soult komutasındaki kurtarma kuvveti ile karşılaşmak üzere ilerlemiş; Albuera'da muharebeyi kötü idare edişini ve yenilişini itiraf ettikten sonra, durumunu ast komutanlarının ve birliklerinin sayesinde kurtarmıştır. Ancak, bu sonuç ona çok pahalıya mal olmuştur.

Bu durumda Wellington, çabalarını Badajoz'un kuşatması üzerinde toplamış, fakat bunu özel kuşatma malzemesi olmaksızın yapmış ve Masséna ordusu komutanlığını devralmış olan Marmon'un Soult ile birleşmek üzere hiç bir engelle karşılaşmadan güneye doğru ilerlemesine kadar sürdürmüştür. Marson ve Soult, bundan sonra Wellington'a karşı birlikte hareket etmeyi planlamışlardı. Fakat İngilizlerin şansına, bu birleşme hareketi uyuşmazlığa neden olmuş ve Endülüs'te gerilla savaşının birdenbire yeniden parlamasından dehşete kapılan Soult, bölgede komutayı Marmon'a bırakarak ordusunun bir kısmı ile Endülüs'e dönmüştür. 1811 harekâtı Marmon'un aşırı ihtiyatlı tutumu dolayısıyla sessizce sona ermiştir.

Wellington, giriştiği muharebeler yüzünden birçok riski göze almıştır. Bundan başka, kendisinin ilk stratejisinin o zamana kadar sağladığı ve vaat ettiği avantaj dışında, bu muharebelerin çok şey kazandırıp kazandırmadıklarını tartışmak da güçtür. Kuvvetinin azlığı dikkate alınırsa, yaptığı savaşların kazançlı teşebbüsler olduğu da söylenemez. Çünkü uğradığı kayıplar, sayıca Fransızlarınkinden az olmakla beraber, elindeki kuvvete oranla çok daha büyüktü. Bununla beraber, en kritik döneme ağırlığını koymuş ve elindeki avantajı güven altına sokmak için şimdi, onun yardımına farkında olmadan Napolyon gelmiştir. Zira bu sırada Napolyon, Rusya'nın istilası için hazırlanıyor ve bu nedenle, bundan sonrası için dikkatini ve kuvvetini oraya çeviriyordu. Bu gelişme ve gerillaların yarattığı güç durum, İspanya'da uygulanmakta olan Fransız planında

bir değişiklik yapılmasına neden olmuştur. Buna göre, Portekiz'e karşı yeni bir yığınak yapılmadan önce Fransızların asıl hareketi, Valencia ve Endülüs'ü ele geçirmeyi sağlayacak bir girişim haline dönüştürülmüştür.

Fransız birliklerinin insan mevcudu, 1810 yılındakine oranla 70.000 kişi azalmış; geride kalan birliklerden en az 90.000 kişilik bir kuvvet, Akdeniz kıyısında Tarragona'dan Atlantik kıyısında Oviedo'ya kadar olmak üzere, Fransa ile olan ulaştırma hatlarının gerillalara karşı korunması amacıyla kullanılmıştır.

Böylece, daha serbest bir faaliyet imkanı kazanan ve karşısında nispeten zayıflamış bir direnme kalan Wellington, ansızın Ciudad Rodrigo'ya saldırmış ve burayı ele geçirmiştir. Bu sırada, stratejik yan ve gerisini Hill komutasında bulunan bir birlik ile emniyet altına almıştır. Marmon, bu duruma müdahale edememiş ve kaleyi geri alamamıştır. Çünkü, kalede kalmış olan özel kuşatma malzemesi, Wellington'un eline geçmiş bundan başka, bütün yiyecek maddeleri silinip süpürülmüş olan bir araziyi aşarak Wellington'u takip etmeye de imkân bulamamıştır.

Wellington, arkada bıraktığı bir açlık perdesinin örtüsü altında güneye kaymış ve bu defa Fransızlardan biraz önce ulaştığı Badajoz'u almış, ancak burada uğradığı can kaybı çok büyük olmuştur. Buna karşılık, Badajoz'da Fransız köprücü kolunu ele geçirmiş ve bunun sonucu olarak, Tagus nehri üzerinde Almarez'deki Fransız tombaz köprüsünü tahrip etmek suretiyle Badajoz başarısından hızla yararlanmış, böylece, Marmon ve Soult komutasındaki iki orduyu stratejik bakımdan kesin olarak birbirinden ayırmıştır. Buna göre, artık bu iki ordu arasındaki en yakın ulaştırma, Tagus nehrinin ağzına 300 milden fazla uzaklıktaki Toledo köprüsü olacaktır.

Diğer taraftan Soult, ikmal maddelerine ihtiyaç duyması ve bölgede birçok gerillanın bulunması nedeniyle, Endülüs'e sıkıca bağlıydı. Artık mücadele edilmeyeceğinden emin olarak harekâtta bulunabilecek olan Wellington ise, Salamanca'da bulunan Marmon'a karşı ilerlemek üzere kuvvetinin üçte ikisini toplamıştı. Bununla beraber bu tutumun dolaysız niteliği, Marmon'u ancak geriye doğru çekilmeye zorlamış ve ayrıca,

onu takviye kaynaklarına da yaklaştırmıştır. Böylece, kuvvetler arasında sayıca denge kurduktan sonra Marmon, Wellington'un ulaştırma hatlarına doğru harekete geçmiştir. Bu manevraya girişmek için bir bakıma avantajlı durumdaydı; çünkü, endişe duymasına neden olacak hiçbir ulaştırma hattı yoktu. Bu sırada iki düşman ordunun birbirinden ancak birkaç yüz metre ayrı olarak, paralel kollar halinde yarış edercesine ilerledikleri ve saldırıya geçmek için uygun bir fırsat aradıkları birçok durum olmuş ve yürüyüş hızı daha yüksek olan Fransızlar, İngilizleri manevra ile alt etmeye çalışmışlardır. Fakat, Marmon'un gereğinden fazla bir güven duygusu içinde bulunuşu, kendisini 22 Temmuz'da bir yanlış harekete sürüklemiş; bu da, kuvvetlerini bir an için dengesiz duruma düşürmüştür. Bu dengesiz durum, Marmon'un sol kanat kuvvetlerinin sağ kanattakilerden çok fazla ayrılmasına izin vermesinden meydana gelmiştir. Bunu gören Wellington, uzak düşmüş kanada hızlı bir darbe indirmek suretiyle bu fırsattan derhal yararlanmıştır. Wellington'un bu haretetinin sonucu olarak Fransız ordusu, takviye kuvvetleri ulaşmadan önce yenilgiye uğramıştır.

Durum böyle iken Welligton, Salamanca muharebesinde Fransız kuvvetlerini gerçekten parçalayamamıştır. Üstelik, bir bütün olarak yarımadadaki Fransız kuvvetlerine oranla kendi ordusunun sayıca çok zayıf durumda bulunuşunda da hala bir değişiklik olmamıştır. Wellington, artık Clausel komutasında olan yenik Fransız kuvvetlerini takip etmediği için kınanmıştır. Ancak, Fransızların derhal dağıtmak şansını kaybettikten sonra ve onların Burgos'a sığınmasından önce Wellington'un yeniden bir fırsat ele geçirmesi pek beklenemezdi. Kaldı ki, böyle bir takip Wellington'u tehlikeli bir duruma da düşürebilirdi. Çünkü Kral Joseph, Madrid'den harekete geçerek, Wellington'un ulaştırma hatlarına ve gerisine doğru her an inebilirdi.

Wellington, Fransız kuvvetlerini takip yerine, hareketin sağlayacağı moral ve siyasal etki dolayısıyla Madrid'e doğru ilerlemeye karar vermiş ve başkente girişi, hem bir sembol hem de İspanyollar için moral yükseltici bir etken olmuştur. Bu sırada Joseph şehirden kaçmıştı. Fakat, Madrid'e girişin sakın-

calı bir tarafı olup; o da, eğer Fransızlar kuvvet toplarsa Wellington'un Madrid'de ancak geçici bir süre kalabileceği meselesiydi. Bundan başka, çevreye dağılmış olan Fransız ordularının merkezde toplanması için Madrid'in kaybından daha kuvvetli itici bir unsur da bulunamazdı. Bu nedenle Wellington, hiçbir zorlama beklemeksizin Madrid'de kalışını kısa kesmiş ve Burgos'a yürümüştür. İspanya'daki Fransız orduları, "bulunulan bölgeden geçinmek" şeklindeki Fransız sistemini uyguluyorlardı. Bu nedenle, bu orduların Fransa ile olan ulaştırma bağlantısına yönelen Wellington'un bu hareketi, Fransızlar üzerinde pek de etkili olmayacaktı. Zaten, Wellington'un kuşatma metot ve araçlarının etkisi yüzünden, Fransızların kendi ülkeleri ile olan bağlantıları üzerinde sınırlı bir etki yapılması fırsatı da kaçırılmış; dolayısıyla, Wellington'un kaybetmeye katlanamayacağı zaman faktörü de yavaş yavaş uçup gitmişti. Halbuki bu faktör, Wellington için çok önemli idi. Çünkü, onun Salamanca'daki ve daha sonraki tam başarısı, İspanya'daki görevlerini ve ellerindeki araziyi bırakarak her yönden kendisine doğru yönelmeleri hususunda Fransızları inandırmıştır. Buna karşılık Wellington, şimdi Fransız ordularının karşısında daha önce Moore'un düştüğünden daha tehlikeli bir durumdaydı. Ancak, tam zamanında geri çekilmeyi başarmış ve Hill ile birleşince, Salamanca'daki birleşik Fransız orduları ile bir kere daha muharebeye tutuşmayı göze alacak derecede kendini güçlü bulmuştur. Bu kez Fransızların sayıca üstünlüğü, önceki duruma göre daha az olup bu üstünlük 68.000'e karşı 90.000 idi. Ancak Fransızlar Wellington'un seçtiği bir savaş alanında kendilerine meydan okumasını kabul etmeyince Wellington, Ciudad Rodrigo'ya çekilmeye devam etmiş ve oraya varınca, 1812 seferinin perdesini kapatmıştır.

Böylece Wellington, bir kere daha Portekiz sınırına geri geliyor ve görünüşe göre, sanki bir adım bile ileri gitmemiş oluyordu. Bununla beraber yanmada sorunu, gerçekten sonuca bağlanmış bulunuyordu. Çünkü, kuvvetlerini Wellington'a karşı toplamak üzere İspanya'nın büyük kısmından uzaklaşan Fransızlar, ülkeyi İspanyol gerillalarına bırakmışlar ve dolayısıyla, onların hakimiyetlerini sarsma şansını kaybetmişlerdi.

Bu feci durum en yüksek seviyeye ulaştığı sırada, Napolyon'un Moskova'dan çekildiği haberi gelmiş; bu da, daha büyük sayıda Fransız kuvvetinin İspanya'dan alınmasına yol açmıştır. Bunun sonucu olarak, daha sonraki sefer başladığı zaman durum tamamen değişmiş bulunuyordu.

Yarısından azı İngiliz olmak üzere şimdi kuvvetinin mevcudu 100.000 kişiye çıkarılmış olan Wellington, artık atak ve üstün bir duruma geçmişti. Buna karşılık, askerî yenilgilerden çok, durmaksızın sürüp giden gerilla savaşının sebep olduğu baskı yüzünden Fransızların morali bozulmuştu. Bu nedenle, hemen hemen derhal denebilecek şekilde Ebro gerisine çekilmek zorunda kalmışlar ve İspanya'nın kuzey kenarına sıkışacak bir duruma düşmüşlerdir. Orada bile, gerilerinde Biskay ve Pirene bölgelerinde faaliyet gösteren gerillaların baskısıyla, şans ibresi aleyhlerine dönmüş; bu durum karşısında, esasen zayıf olan kuvvetlerinden dört tümeni İspanya'nın kuzeyinden çekmek zorunda kalmışlar ve bunları gerilerinde baş gösteren tazyike karşı kullanarak dayanmaya çalışmışlardır. Wellington'un Prenelere ve Fransa'ya doğru adım adım ilerleyişi, başarı ile geçiştirilen bazı aksi tesadüflere rağmen, Yarımada Savaşı hikâyesinin stratejik bir sonu olmaktan başka bir şey değildir. Denebilir ki, Wellington'un varlığının Yarımada'ya moral ve fizik alanlarda sağladığı destek olmasaydı, bu mutlu sona erişmek çok güç olabilirdi. Fransızların dikkatini kısmen kendi üzerine çekmekle gösterdiği başarı, her defasında, gerilla savaşının yayılmasını kolaylaştırmıştır.

Bununla beraber, ortada hala bir soru ve ilginç bir spekülasyon vardır ki; bu da, Wellington'un 1812'de kazandığı zaferin, Fransızların kayıplarını azaltmak ve bölgelerini daraltmak yoluna yönelterek durumlarını düzeltmelerine ve böylece, kendisinin 1813'teki ilerleyişini zorlaştırmaya neden olup olmadığı hususudur. Çünkü, Fransızlar ne kadar uzun bir süre İspanya'da genişliğine yayılırsa, onların kesin çöküşü de o kadar garantili ve tam olacaktı. Yarımada Savaşı, belki de tasarlanıştan daha çok içgüdüye dayanan bir sağduyu ile gerçekleştirilen bir stratejinin seçkin bir tarihi örneğidir. Lawrence yüz yıl sonra bu strateji türünü makul bir teori halinde ge-

liştirmiş ve o kadar kesin bir başarı sağlamakla beraber pratik alanda da uygulanmıştır.

"İspanyol ülseri" üzerindeki tartışmaları artık burada bırakarak stratejik alandaki diğer bir gelişme türünü incelemeliyiz. Bu stratejik gelişme, sinsi bir şekilde bizzat Napolyon'un düşüncesini de etkilemiştir.

Vilna'dan Waterloo'ya Kadarki Dönemde Napolyon:

Napolyon stratejisinde daha önceden gittikçe arttığı görülen eğilimler, 1812 Rusya seferinde doğal olarak en yüksek dereceye ulaşmıştır. Bu eğilimler, hareket yeteneğinden ziyade kuvvet çokluğuna ve baskından çok stratejik bölüme dayanıyordu. Coğrafi koşullara gelince, onlar bu stratejinin zayıflığını sadece daha belirli bir hale koymuştur.

Napolyon kuvvetlerinin şimdi pek büyük olan çapı, (450.000 kişi) onu hemen hemen bir hat düzeni benimsemeye inandırmış; bu da, normal olarak beklenen hareket tarzına göre, bir dolaysız tutumu gerektirmiştir. Onun, 1914'te Almanların da yaptığı gibi, hat düzeninin sadece bir ucunu (sol ucunu) "güçlü bulundurduğu" ve bunu Vilna'da Rusların üzerine geniş bir kavis halinde salladığı doğrudur. Bu arada Napolyon, düşmanı tespit görevini kardeşi Jerome'un tembel tutumuna bırakmıştır. Fakat böyle de olsa bu manevra, düşman anormal bir akılsızlık göstermedikçe, dikkatini başka yere çekmek ve dengesini bozmak yolunda etkili bir vasıta olmak bakımından hantal ve pek dolaysız bir hareketti. harekâtın akışı sırasında, Rusların bilerek uyguladıkları bir kaçınma stratejisi sonucu, bu manevranın zayıf yönleri ortaya serilmiştir. Napolyon, Rusya'da ilerlerken boşa giden ilk darbelerden sonra tertibini her zamanki tabur kare düzeni halinde daraltmış, bunu taktik bakımdan düşmanın gerisine yöneltmeye çalışmıştır. Ancak, bir "muharebe politikası"na dönen Ruslar başlarını akılsızca Napolyon'un açık çeneleri arasına sürünce, bu çeneler Smolenks'te o kadar belirgin şekilde kapanmıştır ki, Ruslar da bundan sıyrılmak fırsatını bulmuşlardır. Borodino'da ise, Napolyon'un çeneleri kendi dişlerini kırmıştır. Gerçek bir dolaylı tutuma oranla, yakınsak bir hareketin sakınca-

larını bundan daha iyi gösterebilecek bir örnek bulunamaz. Napolyon'un Moskova'dan çekilmesini izleyen kötü sonuçların sebebi, sert hava şartlarından ziyade Fransız ordusunun moralinin bozulmuş olmasıdır. Çünkü gerçek don başlangıcı, normal zamanına göre o yıl gecikmişti. Bu moral bozukluğunun sebebi, doğrudan savaşmayı, hedef alan Fransız stratejisinin Ruslarca uygulanan kaçınma stratejisi tarafından hüsrana uğratılmış olmasıdır. Bu kaçınma stratejisi ise savaş politikası veya dolaylı tutum yüksek stratejisi olarak tanımlanabilir.

Rusya'daki yenilginin Napolyon'un geleceğine yaptığı zarar, İspanya'daki Fransız ordularının uğradığı başarısızlığın yarattığı maddi ve manevi etkilerle daha da artmıştır. Bu arada, İngiltere'nin İspanya'da oynadığı öldürücü rolü değerlendirirken bir hususa dikkat edilmesi önemlidir; o da, İngiltere'nin burada "kökünü kazımak" biçimindeki geleneksel savaş politikasını izlemiş olmasıdır.

1813'te Napolyon, her zamankinden daha çok mevcutlu fakat daha az hareket kabiliyetli yeni kuvvetleri ile birlikte, Prusya ayaklanması ve Rus ordularının istilası karşısında kalınca kendisinde artık alışkanlık halini alan tabur kare düzeninin yakınsak ağırlığı ile Prusyalıları ve Rusları ezmek istemiştir. Fakat, ne Lützen muharebesi ve ne de Bautzen savaşı kesin sonuç vermiş; ayrıca müttefikler, bundan sonra gittikçe uzayan bir çekilme hareketiyle Napolyon'un kendilerini muharebeye çekmek isteyen diğer çabalarına da engel olmuşlardır. Düşmanlarının bu kaçınma hareketi, Napolyon'u altı haftalık bir süre için çarpışmaları durdurma teklifinde bulunmaya yöneltmiştir; bu sürenin bitiminde, Napolyon'un düşmanları safına Avusturya da katılmıştır.

Bundan sonra başlayan sonbahar seferi, Napolyon'un değişen zihniyetine garip bir ışık serpmektedir. Kendisinin elinde o sırada 400.000 kişilik bir kuvvet vardı ve bu da, toplam olarak, hemen hemen düşmanlarınınkine eşitti. Napolyon, bu kuvvetlerin 100.000 kişisini Berlin'e karşı yakınsak bir ilerleme için kullanmıştır. Fakat bu doğrudan baskı, sadece Bernadotte kuvvetlerinin bölgedeki direnişlerini sağlamlaştırmaya yaramış ve neticede Fransız kuvvetleri geri atılmıştır. Bu sıra-

da Napolyon, asıl ordusu ile Saksonya'da Dresden'i örten merkezi bir mevziye yerleşmişti. Ne var ki bu sırada sabırsızlığı üstün gelmiş ve birdenbire doğrudan doğudaki 95.000 kişilik Blücher kuvvetlerinin üzerine ilerlemeye başlamıştır 185.000 kişilik kuvveti ile birlikte Schwarzenberg, Bohemya'dan kuzeye Elbe'ye doğru harekete geçmiş ve Bohemya dağları üzerinden Saksonya'ya yönelerek Dresden'de Napolyon'un gerisine doğru ilerlemiştir.

Napolyon, gerisinde bir birlik bırakarak, düşmanın bu dolaylı tutumunu daha öldürücü bir dolaylı tutumla karşılamak düşüncesiyle acele geriye doğru harekete geçmiştir. Tasarladığı plan, güneybatıya ilerleyerek Bohemya dağlarını aşmak ve Schwarzenberg'in dağlar arasından geçmekte olan çekilme yolunu tutmaktı. Fakat, düşmanın yaklaştığı haberi sinirleri bozmuş ve son anda Dresden'e ve Schwarzenberg'e doğru dolaysız bir harekete karar vermiştir. Yapılan muharebe, yine de Napolyon'un zaferi ile sonuçlanmış; ancak bu zafer, sadece taktik alanda kesin sonuç sağlamıştır. Schwarzenberg'e gelince, dağlar üzerinden güneye doğru emniyetle çekilmiştir.

Bir ay sonra üç müttefik ordu, Napolyon'un üzerine doğru ilerlemeye başlamıştır. Bu sırada Napolyon, daha önceki muharebeler yüzünden zayıf düşmüş ve Dresden'den ayrılarak Leipzig yakınındaki Düben'e çekilmişti. Müttefikler ise, Schwarzenberg güneyde, Blücher kuzeyde ve Bernadot Napolyon'un kuzey kanadının hemen hemen çevresinde ve gerisinde olmak üzere düzenlenmişlerdi. Ancak, Bernadot'un bu durumu hakkında Napolyon'un bilgisi yoktu. Napolyon, önce Blücher'i ezmek sonra da Schwarzenberg'in Bohemya ile olan bağlarını kesmek için başlangıçta doğrudan bir strateji uygulamaya karar vermişti. Bu kitabın daha önceki bölümlerinde ortaya konulan tarihi derslerin ışığında, Napolyon'un bu kararında hedef ve tutum bakımından yanıldığı görülmektedir. Napolyon'un doğruca Blücher üzerine yürümesi, düşmanının muharebeye tutuşmasını sağlamış; bununla beraber bu hareket, önceden akla gelmeyen bir sonuç, hele bu duruma göre önemli bir sonuç doğurmuştur. Çünkü, Blücher'e karşı uygulanan dolaysız tutum olmuş; bu durum, Bernadotte'un sinirle-

rini bozarak acele kuzeye doğru çekilmesine yol açmış ve Napolyon'un çekilme hattını bırakmasına neden olmuştur. Böylece, Blücher'e karşı, "havaya savrulan darbe" Napolyon'u birkaç hafta sonra tam bir felaketten kurtarmıştır. Gerçi, Blücher ve Schwarzenberg Leipzig'de kendisine yaklaştıkları zaman, düşmanlarının muharebe çağrısını Napolyon kabul etmiş ve yenilgiye uğramıştır. Fakat buna rağmen, son çare olarak elinde hala bir çekilme yolundan yararlanmak olanağı bulunduğundan bu sayede işin içinden çıkabilmiş ve emniyetle Fransa'ya çekilmiştir.

1814'te, sayıca artık büyük ölçüde üstün olan müttefikler, Fransa'ya karşı yakınsak bir istila hareketine başlamışlardır. Şimdi Napolyon, savaşta kitle üstünlüğüne beslediği pek büyük bağlılık yüzünden harcadığı insan gücünün etkisi nedeniyle, eski baskın ve hareket kabiliyeti niteliklerini tekrar canlandırmaya koyulmuştur. Bununla beraber, kendisinin baskın ve hareket kabiliyetinden yararlanmada ne kadar parlak bir yeteneği varsa, bunları bir Anibal veya Scipio'nun, bir Cromwell veya Marlborough'un artistik inceliği ile kullanmak bakımından da o kadar farklı bir tutumu vardı. Çünkü Napolyon, zihni başka hiçbir şeye yer vermeyecek derecede muharebe düşüncesi ile pek dolu ve karakterce de çok sabırsızdı.

Napolpon, her şeye rağmen baskın ve hareket kabiliyeti gibi niteliklerini iyi kullanarak, kendi alınyazısının kötü sonucunu uzun süre geciktirmiş; ayrıca, amaç ve olanaklar arasında anlayışlı bir ayarlama yapmasını da bilmiştir. Askeri bir sonuç kazanmak bakımından imkânlarının azalmış olduğunu kavradığından, bu kez müttefik orduları arasındaki işbirliğini bozmayı amaç edinmiş; bundan başka, o zamana kadar başardığından çok daha şaşırtıcı bir ustalıkla, hareket kabiliyeti faktöründen büyük ölçüde yararlanmıştır. Böyle olmakla beraber, düşmanın ileri hareketini geciktirmek hususunda Napolyon'un gösterdiği dikkate değer başarı daha etkili ve devamlı da olabilirdi. Fakat bunu sağlaması için, bu stratejisini devam ettirme kabiliyetini, stratejik bir başarıyı taktik bir başarı ile tamamlamak yolunda yaradılıştan var olan eğilimi ile azaltmamış olması gerekirdi. Napolyon, düşmanın birbirinden ayrı kuvvetlerine kar-

şı tekrar uyguladığı kuvvet toplamaları (bunların beşi, hedefi geriden vurmak niteliği ile dikkati çekmektedir) ile düşmanları bir yenilgiler dizisine uğratmış ve bu stratejiyi, Laon'da Blücher'e karşı dolaysız bir tutum uygulayacak ve taarruza geçecek derecede ihtiyatsızlığa kapılıncaya kadar sürdürmüştür.

Napolyon, elinde kalan ancak 30.000 kişiyle son bir saldırı olarak doğuya Saint Dizier'ya doğru harekete geçmeye, garnizonlarda bulabildiği askerleri kendi safında toplamaya ve kırsal bölge halkını istilacılara karşı ayaklandırmaya karar vermiştir. Bu tutumu ile, Schwarzenberg'in ulaştırma hatları arasına girmiş olacaktı. Bununla beraber bu davranış, kendisini sadece düşmanın gerisine düşürmekle kalmamış; ayrıca harekete geçmeden önce, ona bölgede bir ordu bile meydana getirme olanağını sağlamıştır. Ancak Napolyon, bu durumla ilişkili olarak, karışık bir sorunla karşı karşıyaydı. Bu sorun, yalnızca zaman ve kuvvet azlığından doğmuyordu. Bunda, girişilecek hareket yüzünden tehlikeye düşecek Paris üssünün moral bakımdan yarattığı özel hassasiyetin de rolü vardı. Çünkü Paris, gelişigüzel bir ikmal üssü değildi. Bundan başka, Fransa bakımından büyük bir aksilik olarak, Napolyon'un emirleri düşmanın eline geçmiş; bu nedenle, hem baskının etkisi hem de zaman kaybedilmişti. Fakat bu durumda bile Napolyon'un giriştiği manevranın stratejik etkisi çok kuvvetli olmuştur. O kadar ki müttefikler, ancak ateşli tartışmalardan sonra onun hareketini karşılamak için geri dönmek yerine Paris'e ilerlemeye karar verebilmişlerdir. Müttefiklerin bu kararı, Napolyon'un davasını moral yönden "nakavt edici bir darbe" oluşturmuştur. Söylendiğine göre, müttefikleri bu kararı vermek bakımından en çok etkileyen husus, İspanya sınırından ilerlemekte olan Wellington'ın Paris'e daha önce ulaşmasından korkmuş olmalarıdır. Eğer bu doğru ise, kaderin cilvesi olarak bu hareket, dolaylı tutum stratejisinin ve onun "kesin etki"sinin meseleyi sona erdiren zaferi olmuş demektir.

1815'te, Elbe'den dönüşünden sonra Napolyon'un elindeki kuvvetlerin çapı, tekrar kendisinin kanını başına çıkarmışa benziyordu. Bununla beraber Napolyon, kendi metoduna göre hem baskın ve hem de hareket yeteneği faktörlerini kullan-

mış ve en sonunda kesin bir sonuca ulaşmasına az bir şey kalmıştır. Onun Blücher ve Wemmington ordularına karşı uyguladığı tutum, coğrafi yönden dolaysız bir karakterde ise de, zaman ayarlaması bakımından bir baskın niteliği taşıyor ve yönü de düşmanın "birleşim noktası"nı yerinden oynatıyordu. Fakat Ney, kendisine verilmiş olan taktik dolaylı tutum niteliğindeki manevra görevini Ligny'de başaramamış ve bu yüzden Prusyalılar kesin bir yenilgiden kurtulmuşlardır. Bundan başka, Waterloo'da Wellington'a doğru yöneldiği zaman Napolyon'un tutumu düpedüz dolaysız olmuş; bu da, zaman ve can kaybını gerektirmiştir. Ayrıca bu zayiat, Grouchy'nin Blücher'i muharebe alanından yeterli derecede "uzak" tutmak yolundaki görevini başaramaması yüzünden daha ağır bir hal almıştır. Böylece Blücher'in savaş alanında görünmesi sadece Napolyon'un kanadına ulaşmış olmasına rağmen, beklenmedik bir olay olması dolayısıyla psikolojik bakımdan bir dolaylı tutum niteliği kazanmış ve bu nedenle de kesin sonuç sağlamıştır.

1854-1914

1851 yılının büyük "Barış Gösterisi" tekrar bir savaşçılık çağı açınca, yeni savaş dizisinin ilki, siyasal sonucu bakımından olduğu kadar askerî akışı yönünden de kesin olmayan bir nitelik göstermiştir. Bununla beraber, Kırım Savaşı'nın kötü ve mantıksız yönlerinden hiç değilse olumsuz dersler çıkarabiliriz. Bu derslerin başlıcası, dolaysız tutum kısırlığıdır. Komutanların gözleri gerçekler karşısında kapalı kalırsa, o zaman hafif süvari tugayını bir emir subayının doğruca Rus saldırtmasını normal karşılamak gerekir. İngiliz ordusunda bütün çalışma alanlarını etkileyen doğrudan davranış o kadar aşırı ölçüde kesin ve katı bir nitelikteydi ki; bu durumu gören Fransız komutanı Canrobert, âdeta şaşkınlığa uğramış ve Fransızın bu hayreti, birkaç yıl sonra katıldığı bir saray balosuna kadar sürmüştür. Canrobert, vaktiyle uğramış olduğu şaşkınlıktan kendisini kurtaran aydınlığa bu baloda kavuşmuş ve şöyle haykırmaktan kendini alamamıştır: "İngilizler tıpkı Viktoria'nın dans edişi gibi savaşıyorlar." İngilizler yönünden durum böyle olmakla beraber Ruslar da dolaysız tutum içgüdüsüne daha az kapılmış değillerdi. Öyle ki, kademe kademe geliştirilmesi planlanan bir manevraya girişildiği zaman bile, bir alay bütün gün yürümüş ve nihayet şafak vakti kendisini Sivastopol'un karşısında bulmuştur.

İnsanın içini karartan bir nitelikteki Kırım örneği incelenince, mübalağaya kapılmamamız gerekmekle beraber, şu gerçeği de gözden uzak tutamayız: Waterloo'dan sonra geçen kırk yıllık süre içinde, Avrupa orduları daha katı bir şekilde profesyonelleşmişlerdir. Bu durum, profesyonel ordulara karşı bir tartışma açılması yönünden değil, fakat bir profesyonel örgütün yapısında saklı bulunan tehlikelerin açıklanması bakımından önemlidir. Bu tehlikeler, askerliğin üst kademelerinde ve hizmet süresi ile ilgili konularda kaçınılmaz bir biçimde belirlenmiş; ayrıca, iş ve düşünüş dünyasının yeniden canlandırıcı etkisi ile örülenmediği zaman da, bu durum sürüp gitmiştir. Öte yandan, Amerikan İç Savaşı'nın ilk safhaları da, profesyonel olmayan ordunun zayıf yönlerini ortaya koymuştur. Çünkü, askerî bir birliği yetiştirmek ve geliştirmek bakımından, komutanın kullanacağı etkili bir unsur olarak eğitim çok gereklidir. Uzun bir savaş veya kısa bir barış, böyle üstün nitelikli bir birliğin meydana getirilmesi için en uygun şartları sağlar. Fakat bu birlik kendisini yöneten kimseden üstünse, o zaman bu sistemde bir sakatlık doğar.

1861-1865 Amerikan İç Savaşı, diğer hususlarda olduğu gibi, bu bakımdan da aydınlatıcı bir çelişki göstermektedir. Bu savaştaki askerî liderler, özellikle Güneydekiler, esas olarak askerlik sanatını kendilerine meslek edinmiş kimseler arasından çıkmışlardı. Bununla beraber, bu liderlerin askerlikteki tutumları birçok durumda önceki sivil hizmetlerine veya kişisel inceleme için bulabildikleri boş vakte göre değişmekteydi. Tören geçiş alanı bu askerî liderler için ne bir yetişme sahası olmuş, ne de onların stratejik fikirlerinin sınırını oluşturmuştur. Bununla beraber, bölgesel stratejik diyebileceğimiz canlandırıcı bir görüş genişliğinin ve kaynak bolluğunun varlığına rağmen, başlangıçta büyük çaplı harekâta konvansiyonel amaç hâkim olmuştur.

Bu eğilim, demiryollarının gelişmesi ile daha da artmıştır. Demiryolları, hiç süphesiz stratejiye yeni bir hareket hızı sağlamış, fakat gerçek hareket kabiliyetinin en önemli diğer parçası olan elastikiyeti beraberinde getirmiştir. Amerikan İç Sa-

vaşı, demiryolu ulaştırma sisteminin büyük bir rol oynadığı ilk savaş olmuş; bununla beraber, raylarının sabit oluşu yüzünden bu sistem, stratejisinin de dar ve düz hatlar boyunca iş görmesine yol açmıştır.

Bundan başka, bu savaşta ve daha sonraki savaşlarda ordular, ne kadar kesin bir biçimde bağlanmış olduklarını kavramaksızın, ikmal ve bakımları için demiryoluna dayanır olmuşlardır. Ayrıca, demiryolu sayesinde ikmal kolaylığının artışı da, komutanları tren hattı sonunda mevcutlarını çoğaltmaya teşvik etmiştir. Fakat bu komutanlar, sayı çokluğunun kendi hareket kabiliyetlerini nasıl etkileyeceği sorusunu kendi kendilerine sormamışlardır. Bu yeni ulaşım vasıtalarının etkisi, ne gariptir ki hareket kabiliyetini artırmaktan çok, azaltmak olmuştur. Demiyolu, orduların genişlemesini teşvik etmiş, daha fazla insanı ileriye taşıyabilmiş; fakat, onları daha etkili bir biçimde savaştırmaktan çok, sadece besleyebilmiştir. Bundan başka, insanların isteklerini çoğaltmış ve onları demiryolu ikmal noktalarına bağlı bir hale getirmiştir. Bütün bunların dışında, orduların geçimleri kendilerinin gerilerinde uzak mesafelere uzanan demiryollarına bağlanmış, başka bir deyimle "bir ipliğe asılı" kalmış; bu da, hiç şüphesiz ordular için pek hassas bir durum yaratmıştır. Bu etkiler, Amerikan İç Savaşının başlangıcında görülmeye başlanmış ve 1864'te çok daha belirgin olmuştur. Bu arada, bol yiyeceğe alışmış olan Birlik (Kuzey) orduları, ikmal güçlüğü yüzünden felce uğramak bakımından, düşmanlarından daha hassas bir durumdaydılar. Özellikle Batı harekât alanında demiryolu ile beslenen bir ordunun uğrayabileceği tehlikeler, Konfederasyon (Güney) süvarisinin Forrest ve Morgan gibi pek parlak liderleri tarafından yönetilen çevik akınlar sonucu çok belirgin olarak ortaya çıkmıştır. (Bu akınlar, gelecekte büyük orduların ulaştırma sistemlerine karşı hava ve tank birlikleri ile yapılabilecek etkilerin öncüsüydü.) Kuzeyliler, en sonunda Sherman'ın kişiliğinde, sıkıntıların nereden doğduğunu hem kendi zamanındaki, hem de daha sonraki bütün liderlerden daha iyi teşhis eden bir strateji bulmuşlardır. Sherman, üstünlüğünü, I. Dünya Sa-

vaşı'ndan sonra mekanize birliklerle yapılan çevik savaşa öncülük eden yeni düşünce akımının ortaya çıkışına kadar kaybetmemiştir. İlk önce düşman, Sherman'a kendisini destekleyen demiryolu sistemi ile darbe indirmiştir. Sherman da aynı şekilde onların demiryolu sistemlerini bozarak düşmanlarını vurmuş, ancak bunu yapmadan önce kendisini böyle bir zarara karşı koruyacak önlemleri almıştır. Sherman, tekrar yeterli bir stratejik manevra gücü kullanmak için kendisini sabit bir ikmal hattından kurtarmak zorunluluğunu kavramıştı. Bunun anlamı, kendi kendine yeterli bir şekilde hareket edebilmek demekti. Buna göre kendi ihtiyaçlarını, en gerekli ikmal maddelerini kapsayacak dereceye indirmesi gerekiyordu. Başka bir deyimle, kendi kuyruğu ile kapana kısılmaktan sakınmanın yolu, giriştiği her bir uzun saldırı sırasında bu kuyruğu kavırmak ve kolunun altında taşımaktı. Böylece Sherman, ağırlıkları en az düzeye indirdikten sonra, demiryoluna bağlı olmaktan kurtulmuş ve "Konfederasyonun arka kapısı" ndan yürümüştür. Bundaki amacı, Güneylilerin asıl ordusunu besleyen ikmal hatlarını kesmek ve ikmal sistemlerini tam kaynağından baltalamaktı. Sherman'ın sağladığı sonuç, böylece dikkate değer derecede kesin olmuştur.

Amerikan İç Savaşı:

Harekâtın başlangıcında, düşman taraflarının her ikisi de birbirine karşı doğrudan ilerlemek istemiş; sonuç, gerek Virginia gerek Missouri'de aynı şekilde kararsız olmuştur. O zaman, 1882'de Kuzeylilerin başkomutanı olarak atanan McCliellan, ordusunu düşmanın stratejik yan bölgesine ulaştırmak üzere, deniz gücünden yararlanmayı öngören bir plan düşünmüştür. Bu plan, karadan yapılacak doğrudan bir ilerlemeye oranla, daha büyük bir başarı ihtimali kapsıyor; ancak, görünüşe göre gerçek anlamda bir dolaylı tutum aracı olmaktan çok, düşmanın başkenti Richmond'a karşı daha kısa mesafeli bir dolaysız tutum aracı olarak düşünüyordu. Kaldı ki, planın vaat ettiği başarı umudu da, Başkan Lincoln'un bu konuda hesaplı bir riski göze almaktan çekinmesi dolayısıyla ortadan kalk-

mış; bu çekingenliği gösteren başkan, doğrudan doğruya Washington'u korumak üzere McDowell'ın kolordusunu alıkoymuştur. Bu hareket, McClellan'ı sadece kuvvetinin bir kısmından yoksun bırakmakla kalmamış; fakat, onu planının başarısını sağlayacak çok önemli bir unsurdan, düşmanın dikkatini başka yöne çekme olanağından da yoksun bırakmıştır.

Bu nedenle, McClellan karaya çıkınca Yorktown önünde bir ay kaybetmiş ve McDowell harekâtı ile bağlantılı olarak planın yakınsak veya yan dolaysız bir tutum çevresinde değiştirilmesi zorunlu olmuştur. Çünkü, McDowell'a Washington'dan Richmond'a doğru ancak dolaysız bir tutum içinde ilerlemek üzere izin verilmişti. "Stonewall (Taş Duvar)" takma adı ile ün yapmış Jackson'un o sırada Shenandoah vadisindeki dolaylı tutumu Washington hükümetinin moralini öyle etkilemiştir ki McClellan'ın giriştiği asıl harekete McDowell'ın da katılması hususu yine ertelenmiştir. Buna rağmen, Lee'nin duruma müdahale için yeterince güçlenmesinden önce, McClellan'ın öncü birlikleri, son saldırışa hazır olarak Richmond'a dört mil mesafede bulunuyorlardı: Bundan başka McClellan, Yedi Gün Muharebeleri'ndeki taktik başarısızlığından sonra bile stratejik üstünlüğü elinde tutuyordu. Bu avantaj, daha önceki safhaya oranla belki de daha büyük çaptaydı. Çünkü, yan yürüyüşün kesilmesi, üssünü güneye James River'e doğru kaydırmasına engel olmamıştı. Bu suretle McClellan, sadece ulaştırma sistemini güven altına almakla kalmamış, aynı zamanda düşmanın Richmond'dan güneye doğru uzanan ulaştırma sistemi için tehlikeli olabilecek derecede yakın bir duruma da geçmiştir.

Ancak bu avantajlı durum, bir strateji değişikliği yüzünden elden kaçırılmıştır. Çünkü, siyasi nedenlerle McClellan'ın başına genel komutan getirilen Halleck, McClellan ordusunun tekrar gemilere bindirilmesi ve Pope ordusu ile birleşmek üzere karadan doğrudan bir ilerleyişle kuzeye alınmasını emretmiştir. Tarihte çok defa görüldüğü üzere, bir kuvveti dolaysız yollarla iki misline çıkarma çabası, onun etkisini iki kata çıkarmak şöyle dursun, daha ziyade bu gücü yan yarıya indirmekle sonuçlanmıştır. Bunun nedeni, böyle bir hareketle düşma-

nın "beklediği hareket tarzları" bakımından işinin kolaylaştırılmış olmasıdır. Bununla beraber Halleck'in stratejisi, kuvvet toplama prensibinin belli şekilde yorumunu doğrulamış; böylece, askerî amaca götüren bu konvansiyonel yolun temelinde saklı tehlikeleri de göz önüne sermiştir. 1862 yılı ikinci yarısı boyunca hükmünü sürdüren dolaysız tutum stratejisinin etkisizliği, 13 Aralık'ta Fredericksburg'daki kanlı püskürtme hareketinden sonra göze çarpar bir şekilde doğrulanmıştır. Ayrıca, bu stratejinin 1863 yılında da devam etmesi, Richmond'a daha fazla yaklaşılmasına değil, ancak Birlik (Kuzey) ordusu taarruzunun suya düşmesinden sonra, Kuzeylilerin elindeki toprakların bir Konfederasyon (Güney) istilasına uğramasına da yol açmıştır.

Başlangıçta bu istila hareketi, gerek fizik gerek psikolojik bakımdan, stratejik alanda dolaylı bir nitelik taşıyordu. Ancak Lee, Gettysburg'da Meade'in tuttuğu mevziye gittikçe artan doğrudan bir taarruza yöneltilince, stratejik alandaki bu dolaylılık etkisi de kaybolmuş; Lee'ye gelince, kuvvetinin hemen hemen yarısını kaybettiği üçüncü güne kadar bu taarruzunda ısrar etmiştir. 1862 yılı sona ererken her iki taraf ilk mevzilerine çekilmişlerdi. Ayrıca, çok kan akıttıkları için, Rapidan ile Rappahannock arasında birbirlerine karşı dişlerini gıcırdatmaktan başka bir şey yapacak durumda da değillerdi.

Karşılıklı uygulanan bu dolaysız tutumlarla dolu harekâtta önemli olan bir nokta, avantajın savunmada kalarak düşmanın ileri hareketini karşılamakla yetinen tarafa eğilim göstermesidir. Çünkü, bu gibi stratejik koşullar içinde savunma, boş yere çaba harcamaktan dûpedüz niteliği ve yapısal özelliği dolayısıyla iki dolaysız stratejinin nispeten daha az doğrudan olanıdır.

Lee'nin taarruz harekâtının Gettysburg'da püskürtülmesi, genellikle savaşın dönüm noktası kabul edilmekteyse de bu sadece dramatik anlamda haklı görülebilir. Tarihi düşünceye dayanan akla uygun hüküm ise, kesin etkilerin Batı'daki harekâttan geldiğini gittikçe artan bir şekilde belirtmektedir.

Bu kesin etkilerin ilki, Nisan 1862 gibi erken bir tarihe dayanır. Bu sırada, Farragut'un süvari grubu Mississippi'nin ağzını koruyan tabyaları geçmiş; böylece, New Orleans'ın kan dökülmeden teslim olmasını sağlamış ve Konfederasyonu hayati önemdeki bir büyük nehirden yani Mississippi'den ayıran stratejik bir takozun keskin kenarı gibi bir rol oynamıştır.

Kesin nitelikteki ikinci etki ise, Lee'nin Gettysburg savaş alanından çekildiği sırada, aynı gün (4 Temmuz) Mississippi'nin yukarı kesiminde sağlanmıştır. Bu başarı, Grant'ın Vicksburg'u zapt edişidir. Böylece, hayati bir kan damarı niteliğindeki Mississippi nehrinin kontrolü tam anlamı ile Birlikçilerin eline geçmiş oluyordu. Bundan sonra Konfederasyon, Mississippi çevresindeki eyaletlerden takviye ve ikmal maddesi alma olanağından sonuna kadar yoksun kalmıştır. Bununla beraber, düşmanların zayıf olanına karşı meydana getirilen bu kuvvet toplamasının kapsadığı yüksek strateji etkisi karşısında, başarıyı mümkün kılan stratejik araçlara gölge düşürülmesine izin verilmemelidir Vicksburg üzerine ilk ilerleme (Aralık 1862), demiryolu boyunca yapılan bir kara yürüyüşü ile olmuş; bu sırada, Sherman komutasındaki bir görev kuvveti de, Mississippi nehri üzerinde gemilerle taşınarak bu ilerlemeye katılmıştır. Ulaştırma sistemine yöneltilen Konfederasyon süvari akınları yüzünden Grant'ın ileri hareketi aksayınca, Konfederasyon kuvvetleri Sherman'ın ilerleme istikameti karşısında toplanma olanağı bulmuş; böylece, Sherman'ın durumu da esas olarak bir dolaysız tutum halini almıştır. Dolayısıyla, Vicksburg'a yakın bir yere çıkmayı amaçlayan bu girişim de kolayca engellenmiştir.

Şubat ve Mart 1863'te, yakından kuşatıcı manevralarla amaca ulaşmak için dört girişimde bulunulmuş, ancak bunların hiçbiri başarılı olmamıştır. Bundan sonra nisanda, Grant gerçekten bir dolaylı tutuma başvurmuştur. Bu manevra, sadece cüret bakımından değil, ancak bütünü ile de, Wolfe'un vaktiyle Quebec için yapmış olduğu son girişimine benziyordu. Birlik donanmasının bir kısmı ve taşıt gemileri, geceleyin Vicksburg bataryalarının önünden güneye kayarak bu tahkimli şehrin otuz mil aşağısında bir noktaya çıkarma yapmış

ve Grant komutasındaki bu ordunun büyük kısmı, bu noktadan itibaren Mississippi'nin batı kıyısı boyunca karadan ilerlemiştir. Bundan sonra Sherman'ın Vicksburg'un kuzeydoğusuna yaptığı ve dikkati kendi üzerine çekme amacını güden hareketlerin örtüsü altında, Grant'ın bu kuvvetleri, zayıf bir direnme karşısında Mississippi'nin doğu kıyısına geçirilmiş ve Grant, Sherman'ın tekrar kendisine katılması üzerine, hesaplı bir riski göze almıştır. Bunda güttüğü amaç, Vicksburg'un gerisine düşecek şekilde kuzeydoğu istikametinde ilerleyerek düşman arazisine girmek ve Vicksburg'un Konfederasyon elindeki başlıca Doğu eyaletleri ile olan ulaştırma sistemini kesmekti. Bu sırada, geçici olarak yararlanmakta olduğu yeni üssü ile olan bağlantısını kesme tehlikesini de göze almıştır. Grant, bu manevra sırasında, hareket noktasından itibaren hemen hemen tam bir tur yapmıştır. Böylece, doğuya doğru kırk mil uzaklıkta Vicksburg ve Jackson (doğu-batı yönünde uzanan ana demiryolu ile kuzey-güney istikametindeki bir yan demiryolunun kavşak noktası)'a doğru yaklaşmakta olan iki düşman kuvvetinin üst ve alt çeneleri arasına girmiş gibi bir izlenim yaratmış, ancak gerçekte düşmanın çenelerini bozmuştur.

Burada işaret edilmeye değer bir husus vardır; o da, Grant'ın, bu demiryoluna ulaşınca, düşmanı Jackson'u boşaltmaya zorlamak için önce ordusunun bütünü ile doğuya ilerlemeyi uygun bulmuş olmasıdır. Bu durum, demiryollarının gelişmesinin sonucu olarak stratejik koşulların da değiştiğini göstermektedir. Çünkü, Napolyon bir nehir hattını veya tepeler dizisini kendisi için bir stratejik baraj olarak kullandığı halde, Grant'ın stratejik barajı, tek bir noktanın (bir demiryolu kavşağının) elde bulundurulmasından meydana gelmiştir. Grant, bunu elde edince yön değiştirmiş ve Vicksburg'a doğru ilerlemiştir. Burası, artık tecrit edilmiş bir durumda olup, yedi hafta sonraki zapt edilişine kadar da bu durumda kalmıştır. Bu manevranın sonucu, Konfederasyon'un erzak ambarı olan Georgia'ya ve buradan bir bütün olarak Doğu eyaletlerine ilerlemeyi olanaklı kılan Chattanooga giriş kapısının açılması olmuştur.

Konfederasyon'un yenilgiden kaçınabilmesi, artık pek güçlükle mümkün olabilirdi. Bununla beraber Birlik de, daha şim-

diden kazanılmış olan zaferden hemen yararlanamamıştır. Çünkü 1884'te, o zamana kadar çekilen sıkıntılar yüzünden gittikçe yorgun düşen Kuzeyliler için moral faktörü hakim olmuştu. Barıştan yana olanların sayısı, savaştan bıkmış insanların artması ile, gittikçe daha dolgun bir hale gelmekteydi. Aralık ayında başbakanlık seçimi yapılacaktı. Ayrıca, taviz vererek barış sağlamak isteyecek bir şahıs Lincoln'un yerini almadıkça, erken bir zafer kazanılması için elde sağlam bir garanti de hazır olmalıydı. Bu amaçla, başkomutanlığı üzerine alması için, Grant Batı'dan Washington'a çağrılmıştır. Bu general, istenilen erken zaferi kazanmanın yolunu nasıl bulmak istiyordu? Bunun cevabı şudur: Klasik usullere bağlı her iyi askerin benimsediği stratejiye yönelerek ... Grant'ın uyguladığı bu stratejinin temeli, elindeki çok üstün kuvveti; düşman orduyu tam bir bozguna uğratmak veya "sürekli bir darbe" ile hiç değilse yıpratmak için kullanmaktı. Vicksburg seferinde, tekrar tekrar uyguladığı doğrudan ilerleme hareketleri ancak başarısızlığa uğradıktan sonradır ki, Grant'ın gerçek dolaylı tutumu benimsemiş olduğunu gördük. Kendisi, bu manevrayı büyük bir ustalıkla başarmış; ancak, bundan çıkarılması gereken başlıca ders, onun kafasında yeterli bir iz bırakmıştır.

Şimdi Grant, başkomutan olarak da, yine kendi yaradılışının gereklerine bağlı kaldığını göstermiştir. Çünkü, eski dolaysız tutumu çerçevesinde olmak üzere, Rappahannock'tan hareketle güneye Richmond'a karadan ilerlemeye karar vermiştir. Fakat, bu seferki amacı biraz değişik olup, burada gerçek hedef olarak düşman başkentinden ziyade düşman ordusunu almış ve ast komutanlarından Meade'e bu amaçla şu direktifi vermiştir: "Lee nereye giderse, sen de oraya gideceksin." Grant'a karşı haksızlık etmemek için şu noktayı da belirtmek gerekir: Onun ileri hareketi, geniş anlamı ile dolaysız bir tutum ise de, hiçbir şekilde sadece cepheden itici bir saldırı değildir. Dar bir kavis üzerinden olmakla beraber düzenlendiği manevralarla, gerçekte sürekli olarak düşmanın yanlarını kuşatmaya çalışmıştır. Bundan başka, ordusunun dikkatini tam anlamıyla kendi hedefi üzerinde toplaması ve bunu başka yerdeki tehlikeli durumlar karşısında da azimle sürdürmesi bakı-

mından, bütün askerî kuralları da yerine getirmiş ve onun "zafer azmi"ni bir Foch bile aşamamıştır. Herhalde, 1914-1918'de Grant'ınkine benzer bir metot uygulayanlar, siyasi şefi olarak Lincoln'un ona sağladığı geniş destek ve gösteriş sarsılmaz güven dolayısıyla Grant'ı kıskanmış olmalıdırlar. Alışılmış kurallara bağlı dolaysız tutum stratejisini en iyi biçimde uygulamak bakımından, Grant'ın içinde bulunduğu koşullardan daha idealini bulmak zordur.

Bununla beraber olgun zafer meyvesi, Grant'ın ellerinde 1864 yazının sonuna kadar tazeliğini kaybetmiştir. Bu sırada Birlik kuvvetleri, dayanma güçlerinin hemen hemen sonuna gelmiş ve Lincoln yeniden seçilme umudunu yitirmişti. Bu durum, Lincoln'un askerlik alanındaki vekili demek olan Grant'a vermiş olduğu açık bononun acı bir karşılığı olmuştur. Ne garip bir tecellidir ki, Grant'ın emrindeki büyük kitleleri sürükleyen azmi, Wilderness ve Cold Harbor muharebelerinden sonra artık korkunç bir ürkeklik halini almış; dolayısıyla, düşman ordusunu bozguna uğratmak hususunda tam bir başarısızlığa uğramıştır. Buna karşılık, belli başlı bir sonuç olarak, Richmond'un gerisine yaklaşmak gibi coğrafi bir avantaj sağlanmış; bu avantaj, Grant'ın ileri hareketini karakterize eden kansız manevralarla başarılmıştır. Böylece Grant, 1862'de McClellan'ın tutmuş olduğu mevzilere, büyük kayıplara uğradıktan sonra tekrar dönmekle, tatmin edilme bakımından farklı bir duygu içindeydi.

Ancak, gökyüzü en karanlık göründüğü sırada birdenbire aydınlığa kavuşmuş ve kasım seçimlerinde Lincoln yeniden iktidarda tutulmuştur. Burada hangi faktör imdada yetişmiş ve barış isteyen Demokrat Parti'nin adamı McClellan'ın Lincoln'u değiştirme olasılığını önlemiştir? Bu faktör, herhalde Grant'ın temmuz ve aralık ayları arasında hemen hemen hiçbir gelişme göstermeyen seferi olmamış; hele, onun ekim ortasında çok pahalıya mal olan ve bir çift yenilgiyle suya düşen harekâtı bu seçim başarısında olumlu hiçbir rol oynamamıştır. Tarihçilerin hükmüne göre bu kurtuluşu sağlayan etken, hiç süphesiz Sherman'ın eylül ayında Atlanta'yı ele geçirmesi olmuştur.

Grant başkomutanlığa getirilince, Vicksburg başarısındaki payı asla küçümsenmeyecek olan Sherman da Grant'tan boşalan Batı'daki komutanlığa atanmıştır. Grant'ın stratejisi, esas hedef olarak düşman orduyu dikkate alıyordu. Buna karşılık Sherman'ın metodu, değişik stratejik noktaları tehdit etmeyi hedefliyordu. Bunu o şekilde yapıyordu ki, düşman ya bunları örtmeye çalışırken tehlikeye karşı açık bir duruma düşüyor ya da dengesini korumak için bu stratejik noktaları bırakmak zorunda kalıyordu. Böylece Sherman'ın planında başlangıçta ikinci derece bir önem taşımakla beraber, her zaman alternatif bir hedef vardı. Bu ikinci derece hedeflerden yararlanmak suretiyle, etkisi çok derinlere varan başarılar kazanılmıştır. Atlanta, Sherman'ın karşısındaki ordunun üssü olup, burası sadece önemli dört demiryolunun kavşak noktası değil, aynı zamanda hayati ikmal maddelerinin de bulunduğu yerdi. Ayrıca, moral bakımdan bir sembol olmasından başka, Sherman'ın belirttiği gibi "dökümhaneler, Arsenalliler ve atelyeler ile dolu" bir şehirdi. Sherman'a göre, "burasının Birlik kuvvetleri eline geçmesi Konfederasyon için ölüm çanlarının çalması demek olacaktı."

Grant ve Sherman'ın amaçlarının değeri üzerindeki fikir ayrılığı ne olursa olsun, apaçık olan husus, demokrasi psikolojisi bakımından Sherman'ın hedefinin daha uygun olduğudur. Buna karşılık, ancak bütün yetkileri elinde bulundurmak suretiyle atının eyerine sağlam bir şekilde yerleşmiş olan hükümdar, belki hedef olarak düşman "silahlı kuvetleri"nin alınması gereğini şaşmaz bir askerî ideal sayabilir. Fakat bu hükümdar bile, seçtiği bu hedefi *durumun* gerçeklerine göre ayarlamak ve onu başarma olasılıklarını tartarak değerlendirmek yeteneğine sahip olmak zorundadır. Halbuki, demokratik yönetim hizmetinde olan bir stratejici, dizginlere daha az hakimdir. Bu durumda olan bir kimse, emrinde çalıştığı kişilerin destek ve güvenine muhtaç olduğundan, "tam anlamı ile iktidara sahip bir stratejiye kıyasla daha az zamana ve kaynağa dayanarak çalışmak zorundadır. Buna karşılık, çabuk başarı sağlamak bakımından daha da sıkışık bir durumdadır. Durumun alacağı son şekil ne olursa olsun, muhtemel kazançları uzun süre ge-

ciktirebilecek bir yetkisi yoktur. Bu nedenle, hedefinden geçici olarak sapmak veya tutumunu değiştirerek hiç değilse bu hedefe yeni bir biçim vermek zorunluluğunda kalabilir. Bu kaçınılmaz engellerle karşı karşıya gelince, askerî teorinin ideallerini ve güçlük arz eden gerçeği uzlaştırmak bakımından daha makul davranılması gerekip gerekmediğini kendi kendimize sormak yerinde olacaktır. Çünkü, askerlik alanındaki çabalar halkın oluşturduğu temele dayanır. Demokratik bir idarede bu askerî girişimler, insan ve malzeme ikmali bakımından, hattâ savaşa devam etmek hususunda bile, "sokaktaki adam"ın onayına bağlıdır. "Parayı veren düdüğü çalar." Bunun gibi stratejilerini imkanlar ölçüsünde bir doğrulukla halkın anlayışına göre ayarlayabilen stratejiciler de, bu çabaların karşılığını aynı şekilde alabilirler.

Manevra faktöründen yararlanarak Sherman'ın sağladığı kuvvet tasarrufu Grant'ın Virginia'daki durumu ile karşılaştırılınca daha doğrudan çekici bir nitelik gösterir. Çünkü Sherman, birliklerini doğrudan bir taarruza sürmektense, kendi ikmali bakımından hemen hemen tek bir demiryoluna bağlı olduğu halde, geçici olarak bu tek ikmal hattı ile olan bağlantısını kesmeyi bile öngörmüştür; haftalarca süren harekât sırasında sadece bir kere Kenesaw dağında cephe taarruzuna başvurmuştur. Burada önemli olan iki noktadan biri, Sherman'ın yağmur nedeniyle bataklığa dönüşmüş yollar üzerinde birliklerini yan yürüyüşlerle daha fazla yıpratmamak amacıyla onları zarar görmekten kurtarmak için bu cephe taarruzunu yapmış olmasıdır. Diğer önemli husus ise, bu taarruzun püskürtülmekle sonuçlandırılmasıdır. Bununla beraber, Sherman'ın bu başarısızlık nedeniyle kaybı az olmuş; çünkü, daha ilk duraklamada taarruzdan vazgeçmiştir. Bu taarruz, dağlık olan nehirlerle kesilmiş bulunan bir arazi üzerinde tam 130 millik bir ileri hareket sırasında, Sherman'ın kıtalarını gerçekten bir saldırı muharebesine soktuğu ancak tek örnektir. Sherman, hemen her zaman, kendisi taarruz amacıyla yaptığı ileri hareketleri çok geliştirmiş olduğu hızlı bir tahkimat meydana getirme ve yerleşme tekniği ile birleştirmek suretiyle, düşmanının taarruzlarını önlemeyi başarmıştır. Sherman, oynak

kalkanını delmek isteyen düşmanın bu yolda uğradığı her başarısızlıktan yararlanarak, kendisini yeniden üstün duruma yükselten stratejik bir avantaj sağlamasını bilmiştir. Stratejik savunma yapan bir düşmanı çok pahalıya mal olan taktik taarruzlar dizisine zorlamak, tarihte eşi görülmüş stratejik bir ustalık örneğidir. Hele, Sherman'ın sadece tek bir ulaştırma hattına dayandığı düşünülürse, bu ustalık daha da dikkate değer bir nitelik kazanmış olur. Sherman'ın başarısı, bunun moral ve ekonomik alandaki geniş etkisini dikkate almayarak en dar askerî ölçüye göre düşünsek bile, hayret edilecek derecede büyük bir iştir. Çünkü, düşmana kendisinin uğradığından daha fazla kayıp verdirmiştir. Bunu Virginia'da Grant'ın durumu ile karşılaştırırsak, aradaki fark, yalnız bir orantı olarak değil ancak gerçek olarak da dikkate değer derecedir.

Sherman, Atlantika'yı ele geçirdikten sonra, öncekilerden çok daha büyük bir riski göze almış ve bu yüzden askerî eleştiriciler tarafından ağır eleştirilere uğramıştır. Kendisinin inancına göre, önce "Güney'in erzak ambarı" Georgia içerilerine yürümeli ve burada demiryolu sistemi tahrip edilmeli; bundan sonra da Güney'in kalbi niteliğindeki Carolina üzerinden ilerlenmeliydi. Bunun başarılmasıyla yaratılacak moralin etkisi ve kuzeye Richmond'a ve Lee ordusuna giden ikmal maddelerinin kesilmesi Konfederasyoncuların gösterdiği direnişin çökmesine neden olacaktı.

Buna göre Sherman, Atlanta'yı boşaltmaya zorlamış olduğu Hood ordusuna aldırmayarak, tarihte ün kazanmış olan "dehlize doğru yürüyüş"ü .....(s.160) bu ilerleme sırasında bulunduğu bölgeden yararlanmak suretiyle ikmalini sağlamaya çalışmış ve demiryolu sistemini tahrip etmiştir. Sherman, 15 Kasım 1864'te Atlanta'dan ayrılmış, 10 Aralık'ta Savannah'ın kenar mahallelerine ulaşmış ve bu defa denizyolu ile olmak üzere, ulaştırma sistemini yeniden kurmuştur. Bir Konfederasyoncu general ve tarihçi olan Alexander, bu konuda şu hükme varmaktadır: "Bu yürüyüşün genellikle memleket üzerinde yaptığı moral etkisi, en kesin sonuçlu bir zaferin meydana getireceği etkiden, hiç şüphesiz daha büyük olmuştur." Bundan sonra Sherman, kuzeye Karolinalar üzerinden Lee'nin

gerisine ilerlemiş, bu sırada, Güneylileri ellerinde kalan başlıca limanlardan yoksun bırakmıştır.

Sherman'ın harekât metotları daha ayrıntılı olarak incelemeye değer. O, Georgia içerilerinde yaptığı yürüyüş için, yalnız ulaştırma sistemiyle olan bağlantısını kesmekle kalmayıp bütün ağırlıkları da kesin şekilde azaltmış; böylece, ordusu âdeta hafif birliklerden kurulu 60.000 kişilik büyük bir "uçan yürüyüş kolu" halini almıştır. Sherman'ın emrindeki dört kolordunun her biri kendi kendilerine yeter durumda olup; yiyecek ve yem toplama müfrezeleri, ilerleyen yürüyüş kollarının cephe ve yanları boyunca, geniş bir kalbur gibi hareket etmişlerdir.

Bundan başka, bu yürüyüş sırasında Sherman, yeni bir stratejik deneme geliştirmiştir. Çünkü, Atlanta seferinde bazı engellerle karşılışmış ve bir tek coğrafi hedefi olması nedeniyle, giriştiği saldırıları savuşturmaya çalışan düşmanın işini kolaylaştırdığını anlamıştı. Dolayısıyla, bundan sonraki harekâtta bu sakıncalı durumdan kaçınmayı ustaca planlamış; bunu, amacını belirtmek için sık sık kullandığı kendi deyimi ile, düşmanı ardı ardına "bir çıkmazın boynuzları üzerine oturtmak" suretiyle başarmıştır. Sherman, Konfederasyoncuları tereddüte düşürecek bir ilerleme istikameti takip etmiş; buna göre, düşmanlarını ilk hedefinin Macon ve Augusta, sonraki hedefinin ise Augusta veya Savannah'tan hangisi olduğu husunda şüphe içinde bırakmıştır. Bu hedeflerden birini tercih ettikten sonra da, şartlar bir değişikliğin daha uygun olduğunu gösteriyorsa, o zaman alternatif hedefe yöneltmek yeteneğini daima elinde bulundurmuştur. Ancak, takip ettiği şaşırtıcı yönün yarattığı şüphe nedeniyle, Atlanta seferinden böyle bir tutuma ihtiyaç doğmamıştır.

Sherman, George içerilerindeki yürüyüşte bir ordunun çok hafif bir yükle kendi başına hareket edebileceğini kanıtladıktan sonra, şimdi de bu ordunun daha da hafif olarak hareket edebileceği gerçeğini gözler önüne sermiştir. Karolinalar arasında kuzeye doğru ileri hareketine başlamadan önce, ordusunu "kısa bir emirle hemen hareket etmeye ve en

az yiyecekle uzun bir harekâtı sürdürmeye istekli ve güçlü çevik bir mekanizma" haline getirmeye çalışmıştır. O kadar ki, kış olmasına rağmen subaylar bile çubuklar veya dallar üzerine gerilmiş yelken bezleri altında ve ikişer ikişer kalıyordu, bütün çadırlar ve ordugâh malzemesi elden çıkarılmıştı.

Karolinalar harekâtında Sherman, alternatif hedefler bakımından bir kere daha şaşırtıcı bir hareket tarzı izlemiştir. Öyle ki, düşmanları kendisinin Augusta'ya mı, yoksa Charleston'a mı ilerleyeceği hususunda şüphe içinde kalmışlar ve kuvvetlerini bölmüşlerdir. Bunun üzerine Sherman Augosta veya Charleston'dan hiçbirine yönelmeyerek, Güney Carolina'nın başkenti ve Lee'nin en iyi ikmal kaynağının merkezi olan Columbia'yı ele geçirmek için bu iki şehir arasından kayıp geçmiş; bundan sonra, hedefinin Charlotte mu yoksa Fayetteville mi olduğu hakkında Konfederasyoncuları yine şüphe içinde bırakmıştır. Sherman, Fayetteville'den ileri harekete geçince, düşmanları bu defa da onun bundan sonraki ve son hedefinin Raleigh veya Goldsborough'dan hangisi olduğunu anlayamamışlardır. Bununla beraber, o sırada Sherman'ın kendisi de hedefinin Goldsborough veya Wilmington'dan hangisi olacağını kesinlikle bilmiyordu.

Nehir, ırmak ve bataklık gibi birçok engelle dolu bir arazide ve etkili bir direnme yapmak bakımından sayıca fazlasıyla yeterli bir düşman karşısında, Sherman'ın 425 millik bir mesafe içinde durdurulamayan ileri hareketi, ancak takip ettiği şaşırtıcı istikametin maddi ve mânevi etkisi ile izah edilebilir. Sherman'ın gösterdiği esneklik, onun önünde durulamayan ileri hareketine kendisinin hemen hemen yön değiştirme yeteneği kadar büyük çapta katkıda bulunmuştur. Sherman, her birinin hareketi kendi önlerindeki yiyecek toplama grupları ile örtülen dört, beş veya altı yürüyüş kolu halinde, geniş bir cephede ve klasik olmayan bir biçimde ilerliyor; bu yürüyüş kollarından birinin hareketi aksasa bile, diğerleri ilerlemelerini sürdürüyorlardı. Bu konu ile ilgili bir sonuç olarak denebilir ki, Sherman'ın bu kuvvetleri, 1940'ta Fransa'yı silip süpüren Alman zırhlı birliklerine metot bakımından örnek oluşturan hareket tarzının öncüleri olmuşlardır. Sherman'ın karşısındaki

kuvvetler, böylece o kadar "sinirli ve ürkek" duruma düşmüşlerdir ki, kendilerini ardı ardına bu moral etkiye kaptırmışlar ve fiziksel ciddi bir baskıya uğramadıkları halde geri çekilmişlerdir. Bundan başka, bu düşman kuvvetlerin zihni sadece Sherman'ın manevra gücünün etkisi ile dolu olduğundan, bir direnme mevzisine yerleşir yerleşmez, geri çekilme yolunu da düşünmekten kendilerini alamamışlardır. Hattâ, "Biz Bill Sherman'ın akıncılarıyız. Direnmekten vazgeçerek çekip gitseniz sizin için iyi olur" şeklinde yüksek sesle yapılan bir uyarının bile bazen sonucu sağlamaya yettiği tarihi kayıtlara geçmiştir. Eğer kendine güven duygusu muharebeyi yan yarıya kazanmaksa; o takdirde, düşman güvenini baltalamak, savaşı yarıdan da fazla kazanmak demek olur. Çünkü bu durumda harekâtın meyveleri bir muharebeye tutuşmaksızın toplanır. Napolyon'un "Avusturya'da düşmanı sadece yürüyüşümle yok ettim" sözündeki doğruluk derecesine uyarak, Sherman da aynı kanaati ileri sürebilir.

Sherman, 22 Mart'ta Goldsborough'a varmış, burada hem ikmal maddelerine kavuşmuş hem de Schofield'in kuvvetleriyle buluşmuştur. ayrıca, hâlâ Richmond'a yapışıp kalmış olan Lee üzerine yöneltilecek son harekât safhasına hazırlık olarak, kendisine yeniden çekiddüzen vermiştir.

Grant, tekrar girişeceği ileri hareketine Nisan'dan önce başlayamamış; bununla beraber bu harekât, dramatik bir başarı sağlamış ve Richmond'un teslim oluşunu bir hafta sonra Lee ordusunun teslim olması izlemiştir. Bu sonuç, sorun yüzeysel olarak ele alınırsa, Grant'ın doğrudan stratejisinin ve "muharebe etmek" amacının gurur verici bir biçimde doğrulandığını gösterir. Fakat, işe daha ciddi bir görüşle eğilinirse, bütün önemin zaman faktöründe toplandığı görülür. Konfederasyoncuların direnişlerinin çökmesi, birliklerin aç oluşlarının bunların moralleri üzerinde yaptığı etki ve "evden alınan haber"ler yüzünden meydana gelmiştir. Sherman henüz Goldsborough'a ulaşmadan önce bile Grant, kendinde şu şekilde yazmak gücünü bulmuştur: "Artık, Lee ordusunun morali bozulmuştur. Kaçakların sayısı hızla artmaktadır."

İnsanoğlunun yurt ve aileden ibaret iki varlık için beslediği bağlılık duygusu her şeyden üstündür. Bununla beraber, insanların büyük bir kısmı için, daha ziyade kişisel tutkularla ilgili olmak üzere, aile bağı diğerinden daha kuvvetlidir. Bu kimseler, aileleri güven içinde bulunduğu sürece yurtlarını savunurlar. Bu tutumlarında dayandıkları faktör, yurtlarını savunarak yaptıkları fedakârlık sayesinde ailelerini de korumuş oldukları inancıdır. Fakat, bizzat aile tehlikeye düşünce bunların vatanseverlik, disiplin ve arkadaşlık bağları gevşer. Bu nedenle, Sherman'ın sadece ordunun değil bir halk toplumunun gerisine yönelen tam anlamıyla öldürücü nitelikteki bu ileri hareketi, Güneyli birliklerin kendi yurt ve aileleri için besledikleri iki üstün bağlılık duygusunu karşı karşıya getirmiş; böylece, askerin iradesi üzerinde parçalayıcı bir etki yaratmıştır.

Düşmanın gerisine yöneltmek suretiyle onun üzerinde ekonomik ve moral bakımlardan geniş ölçüde etki yaratan bu dolaylı tutum, harekâtın bu son safhasında kesin sonuç sağlayıcı niteliğini kanıtlamıştır. Batı'daki harekâtın sona ermesini hazırlayan ve birbirini izleyen safhalar sırasında da durum böyle olmuştur. Savaşı dikkatli ve ayrıntılı bir biçimde inceleyecek herkes bu gerçeğe varacaktır. Bu husus, otuz yılı aşan bir süre önce, ileride İngilizlerin Birinci Dünya Savaşı konusundaki resmi tarihçisi olacak olan General Edmonds tarafından iyi değerlendirilmiştir. Bu general "Amerikan İç Savaşı Tarihi" adlı eserinde şu sonuca varmaktadır:

"Konfederasyoncuların büyük liderleri Lee ve Jackson'un askerî dehaları ve Kuzey Virginia ordusunun eşi görülmemiş savaş kabiliyeti, bütün dikkatlerin Doğu harekât alanı üzerinde ve aşırı denebilecek bir derecede büyük ölçüde toplanmasına neden olmuştur. Halbuki, kesin nitelikteki darbelerin vurulduğu yerler, Batı'daydı. Temmuz 1863'te Vicksburg ve Port Hudson'un ele geçirilmesi, savaşın gerçek dönüm noktasını oluşturmuş; ayrıca, Lee'nin Doğu'da teslim olduğu yer olan Appomattox Court House'da Konfederasyoncuların çöküşünü sağlayan faktör ise, Sherman'ın Büyük Batı ordusunun harekâtı olmuştur."

Dikkatlerin ölçüsüz derecede Doğu üzerinde toplanmasının nedeni, kısmen, askerî tarih araştırmacılarının büyük çoğunluğunu hipnotize eden muharebe büyüsüne bağlanabilir. Bu husus, kısmen de Henderson'un hazırladığı ve Stonewall Jackson'un kahraman kişiliğini bir tarih anlamından ziyade destan niteliğinde canlandırdığı biyografiye dayandırılabilir. Bu kitabın askerlik alanındaki seçkin değeri hemen hemen hiç azalmamış, hattâ Jackson'un uygulamalarından çok Henderson'un savaş üzerindeki ana düşüncelerini bir bütün halinde toplaması sonucu daha da artmıştır. Bununla beraber Henderson'un bu eseri, Amerikan İç Savaşı'nda yarattığı ilgi dolayısıyla, askerî konularla uğraşan İngiliz araştırıcılarının kesin sonuçlu harekâtın meydana geldiği Batı harekât alanını ihmal ederek dikkatlerini Virginia harekâtı üzerinde toplamalarına da sebep olmuştur. Modern bir tarihçi, bu "ölçüsüz derecedeki dikkatin" sadece tek taraflı olması bakımından değil, aldatıcı olduğu sorunu üzerinde de durmalıdır. Buna göre, Amerikan İç Savaşı ile ilgili bu tutumun 1914'ten önce İngiliz askerî düşünce alanında ve 1914-1918'deki İngiliz stratejisi üzerinde yaptığı etkiyi tahlil edecek böyle bir tarihçi, gelecek kuşaklara pek yerinde bir hizmet yapmış olacaktır.

Moltke Seferleri:

Strateji üzerinde çalışan bir analizci, Amerikan İç Savaşı'ndan hemen sonra Avrupa'da meydana gelen savaşlara geçince, her şeyden önce bu savaşların Amerikan İç Savaşı ile gösterdiği keskin çelişkilerin muhtemel etkisi altında kalmak durumundadır.

İlk çelişki, 1866 ve 1870'te taraflardan her birinin, hiç değilse, görünüşte, savaşmak için hazırlanmış olmalarıdır. Bu çelişkilerin ikincisi, düşman tarafları profesyonel orduların teşkil edişidir. Üçüncü çelişki, Avrupa'daki düşman orduların yüksek komuta kademelerinin Amerikan İç Savaşı'ndaki taraflara oranla daha büyük yanlışlıklar ve yanlış hesaplamalar yapmış olmalarıdır. Çelişkilerin dördüncüsü, Almanlar tarafından gerek 1866'da gerek 1870'te benimsenen stratejinin sanat ve incelikten yoksun oluşudur. Beşinci çelişki ise, bu eksikliklere rağmen meselenin kısa zamanda sonuca bağlanmasıdır.

Moltke'nin stratejisi, plan olarak dolaysız bir tutumdan ibaretti. İncelik payı az olan bu strateji, üstün bir sıklet merkezinin pek belirli ezici gücüne dayanıyordu. Şimdi, bu iki seferin (1866 ve 1870 Savaşlarının) kanıtlanmış kuralların ünlü istisnaları oldukları sonucuna mı varacağız? Hemen söyleyelim ki, bunların ayrı bir yanları olduğuna hiç şüphe yoktur. Fakat, şimdiye kadar incelediğimiz durumlarla ilgili uzun listeden çıkarılan kurala bir ayrılık oluşturdukları hususuna gelince, böyle bir şeyi düşünmek güçtür. Çünkü, tarihte meydana gelen askerî olayların hiçbirinde kuvvet azlığı ve akılsızlık, yenilen tarafın yapısında başlangıçtan itibaren ağır basarak bu kadar göze çarpan bir biçimde birleşmemiştir.

1866'da Avusturyalıların kuvvetçe zayıf oluşları, esas olarak daha düşük nitelikte bir silaha sahip olmaları nedeniyledir. Çünkü, Avusturyalıların ağızdan dolma tüfekleri karşısında, Prusyalıların kuyruktan dolma tüfekleri bir üstünlük sağlamış; bu gerçek, bundan sonra gelen kuşağın askerlik alanındaki akademik düşünürlerince ne kadar ihmal edilirse edilsin, muharebe alanındaki etkisi ile büyük ölçüde doğrulanmıştır. 1870'te Fransızların kuvvetçe düşük durumda bulunuşları ise, kısmen sayı bakımından az oluşlarından kısmen de 1866'da Avusturyalılarda olduğu gibi, eğitimlerinin iyi olmayışından ileri gelmiştir.

Bu koşullar, 1866'da Avusturyalıların kesin şekilde yenilişlerini açıklamaya fazlasıyla yeter. Aynı hüküm, 1870'teki Fransız yenilgisi bakımından daha da doğrudur. Herhangi bir stratejici, savaşa hazırlanırken, kendi planlarını düşmanın kafa ve vücut bakımından 1866'daki Avusturyalılar ve 1870'teki Fransızlar kadar zayıf olduğu varsayımına dayatırsa akılsızlık etmiş olur.

Bundan başka Alman stratejisi, her iki savaşta da harekât tasarısında olduğundan daha az doğrudan uygulanmıştır. Ayrıca, bu stratejinin dikkate değer bir esnekliği de kapsadığı belirtilmelidir.

1866'da, eldeki bütün demiryollarını kullanarak zaman kazanma ihtiyacı, Moltke'yi Prusya kuvvetlerini 250 mili aşan çok geniş bir cephede trenden indirmeye yöneltmiştir. Molt-

ke'nin amacı, ordularını Kuzey Bohemya'da birleştirmek için hızlı bir ilerleyişle sınır boyundaki dağ kemerine doğru yakınsak bir manevra uygulamaktı. Ancak, Prusya kralının saldırgan durumda görünmekten çekinmesi nedeniyle uğranan zaman kaybı nedeniyle, bu amaç gerçekleşmemiş; fakat bu durumda Moltke'nin stratejisi, kendisinin önceden hiç de planlamamış olduğu dolaylı bir etki yaratma niteliği kazanmıştır. Çünkü, geçen zaman içinde Avusturya ordusu toplanarak ileri harekete geçmiş ve böylece Moltke'yi düşünmüş olduğu yığınak bölgesinden yoksun bırakmıştır. Ayrıca, ileri doğru çıkıntılı bir durumda bulunan Silezya vilayetinin tehlikede olduğuna inanan Prusya veliahtı, Silezya'yı korumak için ordusu ile güneydoğuya ilerlemek üzere bu hususta pek de istekli davranmayan Moltke'nin onayını almıştır. Böylece diğer ordulardan daha uzak kalmış, fakat Avusturya kuvvetleri büyük kısmının yan ve gerisini tehdit eder bir duruma girmiştir. Strateji alanının sözde bilginleri, bu geniş yayılmayı uygun buluşundan dolayı Moltke'yi kınayan birçok eleştiriler yazmışlardır. Halbuki Moltke, isteyerek yapmamış olsa da, gerçekte böylece kesin bir zaferin tohumlarını atmış oluyordu.

Prusya kuvvetlerinin bu biçim bölünmesi, Avusturya komutanlığının zihinsel dengesi üzerinde çok rahatsız edici bir etki yapmış; bu durum karşısında Prusyalılar, birbiri ardından birçok yanlışlıklar yapmalarına rağmen, dağları her iki yanından geçmeyi başarmışlardır. Sonra da, yine bazı hatalar yaptıkları halde, bunların daha önce sağlanmış olan dolaylı etkiyi geliştirici bir tesir yapması dolayısıyla tutumlarının kesin bir nitelik kazandığı Königgrätz'de harekâtın meyvesini toplamışlardır. İşin aslına bakılırsa, Avusturyalı komutan, daha muharebe başlamadan önce yenilgiyi kabul etmiş; bunun sonucu olarak da imparatoruna gönderdiği mesajla derhal barış yapılmasını istemiştir. Avusturyalılar, kuvvetlerini kırk millik bir cephede toplayarak "iç hatlar" manevrası bakımından apaçık bir üstünlük sağlamışlardır. Buna rağmen Moltke'nin, emrindeki kuvvetleri çok geniş bir bölgede yığınaklamak suretiyle, Prusyalılara daha büyük bir esneklik kazandırmış olduğu gerçeği dikkate değer bir noktadır. Belirtilmesi gereken diğer bir husus

da, Moltke'nin düşüncesinin, düşmanla karşılaşmadan önce, kuvvetlerinin yığınağını tamamlamak olduğudur. Ancak, bunu doğrudan bir taarruza girişmek amacıyla tasarlamıştır. Onun ilk planı iki hareket tarzını kapsıyordu: Birinciye göre, eğer Avusturyalıların Elbe gerisinde Josefstadt'ta tuttukları sanılan mevziin emniyetsiz olduğu keşif sonucu anlaşılırsa Prusya veliahtının komutasındaki ordu, doğuya doğru yana kayarak Avusturya mevziinin kanadını kuşatacak; bu sırada, diğer iki ordu düşmanı cepheden tespit edecekti. İkinci hareket tarzına göre ise, eğer bir taarruza girişilmesinin uygun olmayacağı anlaşılırsa, her üç ordu, batıya doğru bir çark hareketi yaparak Pardubitz'te Elbe nehrini geçecek ve ondan sonra da doğuya kayarak düşmanın ulaştırma sistemlerini güneyden tehdit edecekti. Bununla beraber uygulama sırasında, Moltke'nin umduğundan daha ileride toplanmış olan Avusturyalıların Elbe'nin ön kıyısında olduğu görülmüş; böylece Prusya veliahtının ileri hareketi, otomatik olarak Avusturyalıların kanadını kavramış ve dolayısıyla onların kuşatmalarını sağlamıştır.

1870'te Moltke, Saar'da kesin sonuçlu bir muharebeye girişmeyi ve bu amaçla üç ordusunu burada toplayarak Fransızları ezmeyi tasarlamıştı. Ancak, bu plan gerçekleşmemiştir. Bunun nedeni, Fransızların harekete geçmeleri değil, felce uğramalarıydı. Bu felce uğrayışın nedeni ise sadece, en solda bulunan Alman 3. ordusunun sınırı çok doğuya geçmiş olduğu ve Weissenburg'daki bir Fransız birliği üzerinde ikinci bir taktik başarı kazandığı ile ilgili haberdi. Bu Alman ordusu, ileri hareketine devamla, bölgedeki diğer Fransız kuvvetleri savaş alanına yetişmeden önce Fransızların sağ yanındaki kolorduyu kuşatmış ve Woerth'te şaşırtıcı bir muharebeden sonra bu kuvveti bozguna uğratmıştır. Neticede, bu ikinci ve ayrı hareketin dolaylı etkisi, tasarlanan büyük meydan muharebesinin sağlanması muhtemel etkisinden daha kesin sonuçlu olmuştur. Çünkü 3. orduya, Alman kuvvetlerinin büyük kısmını takviye için içeriye kayması yerine, düşman kuvvetlerinin büyük kısmının bulunduğu bölgenin epey dışında kalan korunmamış bir istikamet boyunca ileri hareketini sürdürmesine izin verilmiştir. Böylece, bu ordu, büyük yanlışlıkların yapıldı-

ğı Vionville ve Gravetlotte muharebelerinde yer almamıştır. Bununla beraber, buraya daha yakın olsaydı bile, Fransızların mevziinin durumuna göre etkili bir rol oynaması çok zor mümkün olabilirdi. Kaldı ki, bu muharebelere katılmamakla 3. ordu, kesin nitelikli safhada hayati bir faktör olarak rol oynayacak bir nitelik kazanmıştır. Çünkü, asıl Fransız ordusu, Gravelotte muharebesi sonucu moralinin düşmesi şöyle dursun canlanmış olarak Kanada Metz'e doğru çekilmiştir. Bu kuvvetler, yorgun düşmüş olan 1. ve 2. Prusya Ordularından yakalarını kolaylıkla sıyırabilirlerdi. Fakat, 3. ordunun bunların yolunu kesmesi ihtimali, Bazaine'in Metz'te güven içinde kalma düşüncesini güçlendirmiş; böylece Almanlar yeniden birleşmek için zaman bulmuşlardır. Fransızlar ise açık savaş alanını bıraktıktan sonra hiçbir çaba harcamadıklarından ellerindeki zamandan yararlanma fırsatını kaybetmişlerdir. Bunun sonucu olarak MacMahon, yanlış düşünülmüş ve kötü uygulanmış bir hareket olan Metz'in kurtarılması girişiminde bulunmuş veya daha doğrusu, siyasal baskılarla buna itilmiştir.

Böylece, bağımsız olarak hâlâ Paris'e doğru ilerlemekte olan Alman 3. ordusu için MacMahon ordusuna karşı bir dolaylı tutum uygulaması bakımından, önceden düşünülmeyen ve kestirilemeyen bir fırsat doğmuştur. Bu hareket, MacMahon ordusunu tuzağa düşürmüş ve Sedan'da teslim olmak zorunda bırakmıştır.

Kesin sonuç sağlayan bu son safhada, suni görüşlerle ileri sürülmek istenecek olandan çok daha büyük çapta bir dolaylı nitelik vardı. Bununla beraber, 1870'ten sonraki dönemde askerî teori sahiplerinin büyük çoğunluğunu, çıkarılması gerekli asıl sonuçlardan ziyade, suni görüşler etkilemiş ve 1870'ten sonraki ilk büyük çaplı savaş olan 1904-1905 Rus-Japon Savaşına da bu görüşler hakim olmuştur.

Rus-Japon Savaşı:

Alman düşünürlerinin ardından giden Japon stratejisi, esas olarak dolaysız bir tutumdan ibaretti. Bu stratejide, bir bütün olarak Rus savaş gayretlerinin bir tek demiryolu hattına (Trans-Sibirya sistemine) dayanışından doğan ve Japonlar için

olağanüstü bir avantaj sağlayan durumdan yararlanmak için gerçek hiçbir çaba gösterilmemiştir. Bütün tarih boyunca başka hiçbir ordu, bu kadar uzun ve dar bir nefes borusu ile soluk almak ve büyük vücut yapısı dolayısıyla bu nefes alışı daha fazla güçleştirmek durumuna hiçbir zaman düşmemiştir. Buna rağmen bütün Japon stratejilerin düşüncesi, Rus ordusunun çenesine ve ağzının ortasına doğrudan bir darbe indirmek olmuş; Japon kuvvetleri, 1870'te Moltke'ninkilere oranla, daha yakın bir şekilde de gruplanmışlardır. Japonların Liao-Yang önünde belirli bir yakınsak tutum uyguladıkları ve temas sağlanınca sonradan düşmanlarını tekrar tekrar kuşatmak istedikleri doğrudur. Bununla beraber bu kuşatıcı hareketler, harita üzerinde nispeten geniş görünseler de, kuvvetlerin çapına göre son derece dar ölçüdeydiler. Moltke'nin iyi talihinin kendisine sağladığına benzer şekilde Japonların bağımsız olarak kullanılacak bir orduları bulunmadığı gibi, ortada daha önce akla gelmeyen ne Metz gibi bir yem ne de bunu yutacak MacMahon'a benzer bir komutan vardı. Buna karşılık Japonlar, bir Sedan olur umuduyla Port Arthur'u alarak yemi kendileri yutmuşlardır. Sedan'ın aksine, bu bölgede hiçbir kesin sonuç sağlamayan çok kanlı çarpışmalar olmuş; neticede Japonlar, kesin sonuç vermeyen son Mukden muharebesinden sonra çok bitkin düşmüşlerdir. Bu yüzden de, çarpışmaya hiç de gönüllü olmayan ve elindeki kuvvetlerin henüz onda birini bile savaşa sürmemiş olan bir düşmanla barış yapmaktan sevinç ve mutluluk duymuşlardır.

Yaptığımız bu tarih incelemesi ve analizi, tahminlerle değil gerçeklerle ilgilidir. Biz burada, ne yapılması gerektiği hususunda değil ne yapıldığı ve bunun sonuçlarının ne olduğu üzerinde durduk. Bu araştırmalar, dolaylı tutum teorisini ortaya koymuştur. Bu teori, dolaysız tutumun kesin sonuç sağlamayan bir nitelikte olduğunu belirtmek bakımından, gerçek bir denemenin oluşturduğu sağlam delillere dayanmak zorundadır. Bu incelememiz, özel bir durumda dolaylı tutum uygulanması ile ilgili güçlüklerin meydana getireceği yarar veya sakıncalar üzerinde duran tartışmaların etkisinde kalmamıştır. Bir komutanın başka bir tutum uygulayıp uygulamayacağı veya

uyguladığı takdirde bununla daha iyi bir sonuç sağlayıp sağlamayacağı hususu, temel tezimiz açısından konumuz dışında bir sorundur.

Bununla beraber spekülasyon, askerî bilgiye genel bir yardımda bulunması yönünden her zaman ilginç görülmüş ve çoğu kez yararlı olmuştur. Bu nedenle, herhangi bir kimse ortaya çıkarak ve bu çalışmanın izlediği yoldan saparak, yetersiz bir ulaştırma sistemi ve Kore ile Mançurya'daki arazi güçlükleri yüzünden Japonların karşılaştıkları engelleri öne sürebilir. Bununla beraber, 1904-1905 Savaşı'ndaki şartlar Japonlar için bazı yönleriyle daha ağır olsa da, diğer hususlarda daha avantajlı olup eldeki araç bakımından da daha iyi bir durum söz konusuydu. Buna göre hemen şu soru akla gelmektedir: Napolyon'un vaktiyle Mantua'yı kullandığı gibi, acaba Japon stratejisi de Port Arthur yemini savaşın ilk safhalarında avantajlı bir biçimde kullanamaz mıydı? Mesele yalnız bu kadarla da bitmemektedir. Çünkü, savaşın daha sonraki safhalarında, Harbin ile Mukden arasında uzanan hassas Rus nefes borusuna karşı Japon kuvvetlerinin hiç değilse bir kısmının kullanılma fırsatının bulunduğu da göze çarpmaktadır.

2500 YILDAN ÇIKARILAN SONUÇLAR

Bu inceleme, ilk çağlarda Avrupa tarihinin gidişini kesin biçimde etkileyen on iki savaşı ve modern tarihin 1914 yılına kadarki döneminde meydana gelen belli başlı on sekiz savaşı kapsamaktadır. Bunlar arasında Napolyon'a karşı girişilen harekâtta, bir yerde geçici olarak kesilmiş olan fakat gerçekte araya hiçbir fasıla girmeden başka bir yerde yeniden patlak veren mücadele de savaş olarak dikkate alınmıştır. Toplam olarak bu otuz savaşın içinde 280'den fazla harekât vardı. Bunlardan Issos, Gavgamela, Friedland, Wagram, Sadowa ve Sedan doruk noktasına erişmiş olan ancak altı harekât, düşmanın asıl ordusuna karşı uygulanan kesin sonuçlu bir doğrudan stratejik tutum planına göre yürütülmüştür.

Sözü edilen bu altı seferin ilk ikisinde, İskender'in ileri hareketi bir dolaylı tutum yüksek stratejisine göre hazırlanmış; bu iki seferin sonunda, Pers İmparatorluğu ve ondan yana olanların güvenliği ağır bir sarsıntıya uğratılmıştır. Bundan başka, İskender'in herhangi bir savaş alanındaki uygulamada sağladığı başarı, nitelik bakımından büyük ölçüde üstün bir taktik araca sahip oluşu sayesinde gerçekten garanti edilmiş oluyor ve bu araç, taktik alanda dolaylı bir tutum tekniği çerçevesinde uygulanıyordu.

Friedland ve Wagram'da Napolyon, her defasında dolaylı bir tutum uygulayarak harekâta başlamış; ancak, sabırsızlığı ve biraz da elindeki aracın üstünlüğüne olan güveni nedeniyle, sonradan dolaysız tutuma geçmiştir. Napolyon'un bu araç üstünlüğü, topçusunu bir kilit noktasına karşı kitle halinde kullanma prensibine dayanıyordu. Gerek Friedland gerekse Wagram'da kazanılan başarı, her şeyden önce bu yeni taktik metot sayesinde sağlanmıştır. Bununla beraber, bu başarıların mal olduğu zayiat ve Napolyon'un alınyazısı üzerindeki son etkisi, benzer taktik üstünlüklere sahip olunsa bile, aynı biçim dolaysız davranışlara başvurulmasını teşvik eder nitelikte değildir.

1866 ve 1870'teki duruma gelince, daha önce incelememiz sırasında gördük ki, her iki harekât da dolaysız bir tutum olarak düşünülmüş; bununla beraber bu seferler, her defasında Almanların taktik üstünlüğü ile takviye edilen, fakat hiç de önceden tasarlanmamış olan dolaylı bir niteliğe bürünmüştür. Almanların taktik alandaki üstünlüğünü meydana getiren unsurlar ise, 1866'da kuyruktan dolma tüfek ve 1870'te üstün topçuydu.

Bu altı seferin analizi, dolaysız metotların stratejide üstün tutulmasını haklı kılmak bakımından pek esaslı bir tutamak sağlamamaktadır. Bununla beraber, uygulama bakımından dolaysız tutum, tarih boyunca normal metot sayılmıştır. Buna karşılık önceden bir amaca göre tasarlanmış dolaylı tutum ise bir istisna oluşturmuştur. Bundan başka dikkati çeken diğer bir husus da başlangıç stratejisi olarak değil ancak son çare olarak komutanların dolaylı tutumu çok sık kullanmış olmalarıdır. Bununla beraber bu kullanış şekli, dolaylı tutuma geçilmesi bakımından daha zayıf bir duruma düşürüldüğü durumlarda bile komutanları başarıya ulaştırmıştır. Hiç şüphesiz, böyle bir durumda kazanılan kesin sonuçlu bir başarı, çok daha büyük bir önem taşır.

Bu inceleme, problemin kesinliği kadar, uygulanan tutumun dolaylılığını da apaçık belirten birçok seferin varlığını ortaya çıkarmıştır. Bunlar arasında şu isimleri sayabiliriz: Tarihin

ilk çağlarında, Lisandros'un Ege, (MÖ 405) Epaminondas'ın Peloponnes, (MÖ 362) Philip'in Boeotia, (MÖ 338) İskender'in Hydaspes, Kassandros ve Lysimachus'un Yakındoğu, (MÖ 302) Anibal'in Etruria'da Trasimene, Scipio'nun Afrika'da Utica ve Zama, Sezar'ın İspanya'da Ilerda: Modern tarihte ise, Cromwell'in Preston, Dunbar ve Worcester, Türen'in Alsas, (1674-1675) Eugène'in İtalya, (1701) Marlborough'un Flanders, (1708) Villars'ın Flanders, (1712) Wolfe'un Quebec, Jourdan'ın Moselle-Meuse, (1794) Arşidük Şarl'ın Ren-Tuna, (1796) Bonapart'ın İtalya, (1796,1797 ve 1800) Ulm ve Austerlitz, (1805) Grant'ın Vicksburg ve Sherman'ın Atlanta seferleri. Çalışmamız ayrıca, dolaylılığın veya bunun etkisinin çok az belirli olduğu ve her iki anlama da gelebilecek olan pek çok örneği de ortaya koymuştur.

Tarihin yüksek bir sayıya ulaşan bu kesin sonuçlu harekâtı, şu neticeyi doğurmaktadır: Dolaysız tutumla başarılan kesin sonuçlu seferlerin sayısı nispeten azdır ve bu husus önemli bir noktadır. Bu duruma göre dolaylı tutum, bugüne kadar karşılaşılan koşullar çerçevesinde, en fazla umut veren ve ekonomik olan strateji türüdür.

Tarihten çıkarılan yukarıdakine oranla daha da açık sonuçlar çıkarabilir miyiz? Evet, İskender ayrı tutulursa, en sürekli olarak başarı kazanmış komutanlar, doğal yapısı ve fiziksel şartları bakımından kuvvetli bir mevzide bulunan bir düşmanla karşılaştıklarında, onunla doğrudan bir çarpışmaya girişmeyi çok kez istememişlerdir. Karşılaştıkları koşulların baskısı altında doğrudan doğruya bir taarruzu göze aldıkları zaman, bu komutanların elde ettikleri sonuç ise, genel olarak sicillerini başarısızlıkla lekeleyecek nitelikte olmuştur.

Bundan başka tarih göstermektedir ki, büyük bir komutan, küçük bir kuvvetle dolaysız bir tutuma başvurmaktansa, ulaştırma hatlarından uzaklaşmak pahasına da olsa gerektiği zaman dağları, çölleri ve bataklıkları aşarak en tehlikeli dolaylı tutumu bile göze alır ve dolaysız bir tutumun niteliği gereği neden olabileceği acı sonucu göze almaktansa, olumsuz koşullarla karşılaşmayı tercih eder.

Yenilmeleri ne kadar zor olursa olsun doğa ile ilgili riskler, nitelikleri dolayısıyla, savunmanın neden olacağı risklerden daha az tehlikeli ve daha çok bellidir. Doğal koşullar, insanın karşı koyması bakımından daha iyi hesaplanabilir ve bütün engeller daha kolaylıkla aşılabilir. Makul hesaplama ve hazırlık yapma sonucu bu tehlikeler, hemen hemen programa uygun olarak yenilebilir. 1800 yılında, Napolyon Alpleri "plana göre" aştığı halde, küçük Bard kalesi, bütün harekât planını tehlikeye sokacak biçimde ordunun hareketine ciddi bir engel oluşturmuştur.

Şimdi çalışmamızın sırasını ters çevirir ve bu kez tarihin kesin bir sonuçla biten muharebelerini incelersek, bunların hemen hemen hepsinde, zaferi kazanan komutanın çarpışma başlamadan önce düşman psikolojik bakımdan olumsuz bir duruma soktuğunu anlarız. Bu duruma örnek olarak Maraton, Salamis, Aegospotamoi, Mantinea, Haironeia, Gavgamala, (yüksek strateji vasıtasıyla) Hydaspes, Ipsoso, Trasimene, Kan, Metaurus, Zama, Tricameron, Taginae, Hastings, Preston, Dunbar, Worcester, Blenheim, Oudenarde, Denain, Quebec, Fleurus, Rivolli, Austerlitz, Jena, Vicksburg, Königgrätz ve Sedan gösterilebilir.

Stratejik ve taktik inceleme birleştirilince, misallerin çoğunun iki kategoriden birine girdiğini görmekteyiz. Buna göre bu muharebeler, ya çekilme hareketleri hesaba katılan ve bir taktik taarruzu da kapsayan oynak bir savunma stratejisi ile kazanılmış ya da bir taarruz stratejisi ile başarılmıştır. Bu stratejinin amacı, düşmanı "altüst edici" bir durum hazırlamaktı. Ayrıca, bu strateji, taktik bir savunma ile daha da etkili kılınmıştır. Bu kategorilerin her biri dolaylı bir tutum teşkil etmekte olup, bunların psikolojik temeli "yem" ve "tuzak" deyimleriyle tanımlanabilir.

Gerçekte belki de Clausewitz'in kastettiğinden daha derin ve geniş anlamda olmak üzere denebilir ki; "Savunma, daha ekonomik olduğu kadar, daha da kuvvetli bir strateji türüdür." Çünkü, görünüşte ve lojistik anlamda taarruza bir hareket olmakla beraber yukarıda adı geçen ikinci kategorinin en önem-

li yanı, düşmanı "dengesiz" bir ileri harekete çekmesidir. En etkili dolaylı tutum, ju-jitsuda olduğu gibi, düşmanı hile veya korkutma yolu ile yanlış bir harekete sevk eden ve böylece onu kendi çabası ile yenilgiye uğratan metottur.

Taarruz stratejisinde uygulanacak dolaylı tutum, normal olarak lojistik bakımdan önem taşıyan bir askerî hareketi kapsar ve düşman milletin veya ordunun ikmal kaynağı gibi ekonomik bir hedefe karşı yöneltilir. Bununla beraber, Belisarius'un bazı harekâtında görüldüğü üzere hareketin amacı sadece psikolojik olmuştur. Şekil ne olursa olsun burada aranacak sonuç, düşmanın düşünce ve düzenlerinin altüst edilmesidir. Dolaylı bir tutumun gerçek ölçüsü de böyle bir sonuçtur.

İncelememizde, belki fazla olumlu olmayan, ancak hiç olmazsa fikir işletici bir nitelik taşıyan diğer bir sonuç da şudur: Birden çok devlet veya ordudan kurulu bir düşman topluluğuna karşı girişilen bir seferde, bu toplulukta daha güçlü olan düşmanın ortadan kaldırılmasıyla otomatik olarak diğerlerinin de yenilgiyi kabul edecekleri amacına kapılmak mümkündür. Bununla beraber, böyle bir inanç sonucu düşmanlardan kuvvetli olana saldırmaktansa, önce eldeki kuvvetleri daha zayıf olan düşman karşısında toplayarak ona taarruz etmek daha verimli bir davranıştır.

İlk çağlar dünyasında yapılan iki dikkate değer harekâtta, Perslerin İskender ve Kartaca'nın Scipio tarafından yenilgiye uğratılmaları sırasında uygulanan metot, bu iki ülkenin köklerinin kesilmesini hedef almıştır. Bu dolaylı tutum yüksek stratejisi, yalnız Makedonya ve Roma İmparatorluklarını değil, bunları izleyen imparatorlukların en büyüğü olan İngiliz İmparatorluğu'nu da yaratmış; ayrıca, Napolyon Bonapart'ın alınyazısı ve haşmetli gücü de bu strateji üzerine kurulmuştur. Daha sonra ise, bu temel üzerinde Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük ve sağlam yapısı yükselmiştir.

Dolaylı tutum sanatına hakim olmanın ve bunu tam anlamıyla değerlendirmenin yolu, bütün savaş tarihini incelemek ve bunun üzerinde derinlemesine düşünmektir. Bununla be-

raber, böyle bir çalışma sonucu çıkarılan dersleri, biri olumsuz öteki olumlu olmak üzere hiç değilse iki önsöz halinde gözler önüne serebiliriz. Bunlardan olumsuz olan şöyle belirtilebilir: Tarihin hükmeden tanıklığı karşısında hiçbir komutan, kuvvetli bir mevziye yerleşmiş bir düşmana karşı birliklerini doğrudan bir taarruza geçirmek bakımından haklı görülemez. Olumlu olan tutum ise şudur: Düşmanın dengesini taarruzla bozmaya çalışmak yerine, bu denge; ya fiilen bir taarruza girişmeden veya taarruza başarılı bir şekilde başlayabilmek üzere önceden altüst edilmelidir.

Lenin, aşağıdaki inancını belirtirken, temel gerçek üzerinde seçkin bir görüşe sahip olduğunu da göstermektedir: "Savaşta en sağlam strateji, düşmanın moral bütünlüğünün parçalanması sonucu, öldürücü bir darbe indirilmesi mümkün ve kolay bir hale gelinceye kadar harekâtı geri bırakmaktır." Bu husus, ne her zaman uygulanması mümkün bir şeydir ne de Lenin'in propaganda metotları daima verimli olmuştur. Bununla beraber, yukarıdaki bu tanımlamayı şu biçime sokmak da mümkündür. "Herhangi bir harekâtın yönetilmesinde en sağlam strateji, düşmanın moral yönden yıkılmasının kesin sonuçlu bir harekete girişmeyi mümkün kılışına kadar muharebeyi geri bırakmaktadır. En sağlam taktik ise, aynı amaç sağlanıncaya kadar taarruzu geciktirmektir.

BÖLÜM II

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI STRATEJİSİ

PLANLAR VE BUNLARIN 1914'TEN İTİBAREN BATI HAREKÂT ALANINDAKİ UYGULANIŞI VE SAĞLADIĞI SONUÇLAR

Birinci Dünya Savaşı'nda Batı Cephesi Harekâtı ile ilgili bir incelemede başlangıç noktasının savaş öncesi planlar olması zorunludur. Fransız-Alman sınırı dardı, uzunluğu ancak 150 mil kadardı. Bu nedenle zorunlu askerlik sisteminin yarattığı ve geliştirdiği büyük kuvvetler için sınır bölgesi küçük bir manevra alanı sağlıyordu. Sınır, güneydoğu ucu ile İsviçre'ye dayanıyor. Belfort yakınındaki kısa bir arazi düzlüğünden sonra Voj (Vosges) dağları boyunca 70 millik bir mesafeye uzanıyor ve buradan da Epinal, Toul ve Verdun'a dayanan hemen hemen sürekli bir kaleler hattı biçiminde uzayıp gidiyordu. Verdun'un hemen ötesinde ise Lüksemburg ve Belçika sınırları bulunuyordu. 1870'te uğranılan felaketlerden sonraki canlanma ve kalkınma döneminde, Fransız planı, başlangıçta sınır kalelerine dayanan bir savunma hareketini ve sonra da girişilecek kesin sonuçlu bir karşı taarruzu kapsıyordu. Bu amaçla, Alsas-Loren sınırı boyundaki büyük kale sistemi meydana ge-

tirilmiş ve Epinal ile Toul arasında Trouée de Charmes gibi boşluklar bırakılmıştı. Bunun nedeni beklenen Alman istilâsını bu yönlere kanalize etmek, böylece girişilecek karşı taarruzları daha büyük bir emniyet ve etki ile yönetmekti.

Bu plan, belirli bir dolaylı tutum niteliği ile göze çarpmaktadır. Bu nitelik, sınırın darlığı ve tarafsız topraklara tecavüz edilmemesi göz önünde tutulursa, belki de sağlanması mümkün en geniş ölçüdeydi.

Ancak, 1914'ten önceki 10 yıllık dönemde, yeni bir düşünce okulu ortaya çıkmıştır. Lideri Albay Grandmaison olan bu okul, yukarıda sözü edilen planı Fransız ruhuna aykırı olmakla nitelemiş ve "taarruz fikrinin hemen hemen tamamiyle körletildiği bir tutum" olarak kınamıştır. Bu "sonuna kadar taarruz (offensive à outrance)" tezinin savunucuları, 1912'de Genelkurmay Başkanlığı'na atanan Joffre'un kişiliğinde, kendi düşüncelerinin uygulayıcısını bulmuş; bu durumdan yararlanarak, Fransız askerî mekanizmasının kontrolünü ele geçirmiş ve şimdi "Plan XVII" olarak isim yapmış olan projeyi gerçekleştirmişlerdir. Bu plan Almanların orta kesimine karşı "bütün kuvvetleri toplayarak" tepesi üstü girişilen bir taarruz niteliğiyle, düpedüz dolaysız bir tutumdu. Kaldı ki, bütün cepheyi kapsayan bu doğrudan taarruzda başarı şansı, bir tahkimli sınır bölgesinin olanaklarıyla desteklenebilecek olan bir düşmanla sağlanacak ucu ucuna bir kuvvet eşitliğine dayanıyor; ayrıca, Fransız kuvvetleri ileri çıkmakla, sahip oldukları Almanlarınkine benzeyen destekten kendiliklerinden vazgeçmiş oluyorlardı. Bu planda, tarihten alınan derse ve sağduyuya uygun olan bir nokta, Metz'in kalesine doğrudan doğruya hücum edilmeyerek burasını örtmekle yetinilmesi ve taarruzun Metz güney ve kuzeyinden Loren'e yöneltilmesidir. Almanlar bölgedeki ülkelerin tarafsızlığını çiğneyerek bunlara tecavüz ederlerse, Fransız sol kanadı bu taarruzu Belçika Lüksemburg'una kadar derinleştirecekti. Tarihsel bir paradoks olarak Fransız planı, ilhamını bir Alman'dan, Klavzeviç'ten almış bulunuyor. Buna karşılık Alman planı da, eğer daha çok Anibal metoduna uygun değilse, esasta Napolyon'un tutumuna çok daha yakın bir nitelik taşıyordu.

Fransız planına katkıda bulunmak bakımından İngiltere'nin payı, bir hesaba dayanmaktan ziyade, İngiltere Askerî Teşkilatı'nın "Avrupalılaştırılması"na göre düzenlenmiş ve I. Dünya Savaşına önceki on yıllık dönemde düşünülmüştür. Avrupa kıtasının etkisi, belli belirsiz bir biçimde İngiltere'yi Fransız sol kanadının bir eki olma görevini sessizce kabule yöneltmiş; böylece İngiltere, deniz gücünün kendisine sağladığı hareket yeteneğinden tarihte olduğu şekilde yararlanma imkânından uzaklaşmak durumunda kalmıştır. Savaş patlayınca İngiliz Görev Kuvveti'ni komuta edecek olan Sir John French, savaş meclisinde yaptığı bir konuşmada "önceden hazırlanmış olan plan" üzerinde bir tereddütü bulunduğunu söylemiş; bunu giderecek bir alternatif olarak, Görev Kuvveti'nin Anvers'e gönderilmesini teklif etmiş ve böylece, buradaki Belçika direnişinin sertleşeceğini ileri sürmüştür. Ayrıca, bu suretle yaratılacak durumun özelliği dolayısıyla Belçika içişlerinden Fransa'ya doğru ilerleyecek Alman ordularının gerisinin tehdit edilmiş olacağını da belirtmiştir. Fakat, o zaman Askerî harekât Başkanı olan Tümgeneral Henry Wilson, Fransızlarla doğrudan doğruya irtibatlı bir durumda hareket edilmesini Genelkurmay'a âdeta kabul ettirmiş; 1905 ve 1914 yılları arasında İngiliz ve Fransız karargâhlarının yaptığı gayri resmi görüşmeler, İngiltere'nin yüzyıllara dayanan savaş politikasında bir değişiklik yapılması yollarını hazırlamıştır.

Bu oldu bitti, sadece Fransız stratejik fikrinin pekişmesine yol açmakla kalmamış; aynı zamanda, durum daha fazla bir açıklık kazanıncaya ve ordu genişletilinceye kadar beklenmesi yolunda Haig'in ileri sürdüğü isteğe ve Görev Kuvveti'nin sınıra o kadar yakın toplanmaması hususunda Kitchener'in yaptığı sınırlı itiraza da üstün gelmiştir. Hazırlanan asıl Alman planına sanki gerçek bir dolaylı tutum niteliği sağlamak için ihtiyaç duyulan plandı. Bu Alman planında, tahkimli Fransız sınırının meydana getirdiği zararlı duvar karşısında uygulanacak mantiki hareket tarzını benimseyerek, mümkün olduğu kadar geniş bir çark hareketi yapmaya karar vermiştir. Ancak ne gariptir ki Fransız komutanlığı, Belçika'nın istilası başladığı zaman bile Almanların ileri hareketlerini dar bir cepheye,

Meuse'ün doğusuna yöneltmekle yetineceklerini farz etmeye devam etmiştir.

Schlieffen'in planına göre, gerekli büyük çark hareketinin yapılması için Alman kuvvetlerinin büyük kısmının sağ kanatta toplanması öngörülmüştü. Sağ kanattaki bu kuvvetler, Belçika ve Kuzey Fransa üzerinden hızla ilerleyecek ve sonra geniş bir çark hareketi yapmaya devam ederek azar azar sola veya doğuya yönelecekti. Almanlar, en sağdaki kuvvetlerle Paris'in güneyinden ilerleyerek Sen nehrini Rouen yakınında aşacaklar, böylece Fransız kuvvetlerini geriye Mosele'e doğru bastıracaklar ve nihayet burada, Loren laleleri ile İsviçre sınırının meydana getirdiği örs üzerine Fransız kuvvetlerini sıkıştırarak ezeceklerdi.

Alman planının gerçek inceliği ve dolaylı niteliği, coğrafi kuşatmaya değil ancak kuvvet bölümüne ve buna önderlik eden düşünceye dayanmaktadır. Bu plana göre harekâtın başlangıcında, ihtiyat kolordularını taarruz sıklet merkezi bölgesinde cephedeki kolordulara katmak suretiyle, ilk baskın etkisinin sağlanması öngörülüyordu. Böylece, elde toplam olarak baskın etkisinin sağlanması öngörülüyordu. Böylece, elde toplam olarak 72 tümenin 53'ü kuşatma manevrası ile görevli asıl taarruz kuvvetine ayrılacak, 10 tümen Verdun karşısında bir mihver olarak kullanılacak ve bu arada, sadece 9 tümen Fransız sınırı boyunca ilerleyecek olan sol kanadı oluşturacaktı. Sol kanat kuvvetlerinin bu şekilde mümkün olan en az seviyeye indirilmesi, bu kanadı tamamen zayıf duruma düşürüyor; ancak bu durum, pek ustaca hesaplandığı üzere, kuşatma ile görevli asıl taarruz kuvvetlerinin etkisini artırmaya yarıyordu. Çünkü, Fransızlar Loren'de taarruz ederler ve Alman sol kanadını Ren nehrine doğru sıkıştırırlarsa, Belçika üzerinden gelişecek Alman taarruzunu savuşturmak kendileri için güç olacak; ayrıca, Fransızlar ne kadar çok ileri giderlerse, bu güçlük o kadar artacaktı. Tıpkı döner bir kapıda olduğu gibi, Fransızlar bu kapının bir kanadını hızla iterlerse, öteki kanat savrularak Fransızlara arkadan çarpacaktı. Bundan başka, Fransızlar bir kanadı ne kadar kuvvetli biçimde iterlerse, arkadan yedikleri darbe de o kadar şiddetli olacaktı.

Schlieffen'in Belçika üzerinden tasarladığı ileri hereket, coğrafi bakımdan önemli nitelik taşıyan stratejik bir tutumdu. Bu sınırlılığın sebebi, manevra alanına oranla kuvvet yoğunluğunun fazla oluşuydu. Schlieffen'in sol kanat için tasarısı ve buraya ayırdığı kuvvet, psikolojik bakımdan sağ kanadın manevrasını kesinlikle dolaylı bir tutum haline sokmuş; bundan başka, Alman manevrasının mükemmelleşmesine Fransız planı da yardım etmiştir. Ölmüş olan Schlieffen, tasarladığı tuzağa Fransızları düşürmek için onların kandırılmasına bile gerek kalmadığını anlayınca, eğer bir hortlağın gülmesi mümkünse kimbilir ne kadar gülmüş olmalıdır. Ancak onun bu gülüşü, kısa zamanda üzüntüye dönüşecekti. Çünkü, Schlieffen'in yerine geçen ve ailenin "genci" olmasına rağmen ihtiyatlılık bakımından yaşlısı olan Moltke, Schlieffen'in planını savaş öncesi hazırlıkları sırasında bozdukları ve birçok değişikliklere uğrattıktan sonra, nihayet uygulamaktan da vazgeçmiştir.

1905 ve 1914 yılları arasında Moltke, ele daha fazla birlik geçtikçe sağ kanattaki asıl taarruz kuvveti bakımından ölçüsüz bir oranda olmak üzere, sol kanadın kuvvetlerini arttırmış; böylece, sol kanadı daha emniyetli bir duruma getirmekle beraber, planın bütününü daha güvensiz bir hale sokmuştur. Buna göre, temellerinin çökmesine sebep olacak şekilde asıl planı sürekli olarak baltalamaya başlamıştır.

Ağustos 1914'te başlayan Fransız taarruzu karşısında Moltke, Fransızların bu meydan okumasını doğrudan karşılamak ve bu taarruz gelişirse, kendi sağ kanat kuvvetlerinin kuşatma harekâtını geri bırakarak Loren'de bir sonuca ulaşmak eğilimine kapılmıştır. Moltke'nin düşünmeden saplandığı bu görüş uzun sürmemiştir. Ancak, geçen kısa süre içinde yeni kurulmuş olan âdeta komprime niteliğindeki altı tümeni, sağ kanattaki kuvvetleri artırmak üzere oraya göndermesi gerekirken sol kanada sevk etmişti. Bu şekilde taze kuvvet almaları, Loren'deki Alman komutanlarını içgüdülerine hakim olma hususunda daha isteksizleştirmiştir. Bu arada Bavyera Prensi Ruprecht, geri çekilmeye ve Fransızları kendi üzerine çekmeye devam yerine ordusunu muharebeyi kabule hazır bir halde durdurmuş ve Fransız taarruzunun yavaş gelişeceğini anlama-

sı üzerine de taarruzda ön almak hususunu komşu ordu ile düzenlemiştir. Şimdi 19 Fransız tümenine karşı, iki Alman ordusunda 25 tümen vardı. Fakat bunların karşı taarruz bakımından kesin bir nitelik kazandıracak stratejik durumları olmadığı gibi üstünlükleri de yoktu. Bu nedenle, bu karşı taarruzun sonucu Fransızları kendi tahkimli bölgelerine sadece geri atmak olmuş; böylece Fransızlar, yalnız direnme güçlerini yeniden kazanmak ve yükseltmekle kalmamışlar aynı zamanda kuvvetlerini Marne Meydan Muharebesi için Batı'ya göndermek olanağını da bulmuşlardır. Pek göze çarpmasa bile, Loren'deki Alman harekâtı, sağ kanadın önem ve rolünün gittikçe artan bir biçimde düşürülmesinden belki de daha ciddi şekilde Schlieffen planını baltalamıştır. Kaldı ki, bu kanat çeşitli yollarla önemli şekilde zayıfladıktan sonra cephenin çökmesi de burada olmuştur.

Altı takviye tümeninin yönünün Loren'e değiştirilmesinden başka, sağ kanattan yedi tümen daha alınmış ve Anvers, Givet ve Maubeuge'u ele geçirmek veya korumak amacıyla, o bölgeye gönderilmiş; fakat Doğu Prusya cephesini takviye etmek için bu tümenlerin dördü daha sonra Moltke tarafından geri çekilmiştir. En sağda bulunan Kluck ordusu vaktinden önce hareketi yapmak şansını sağladığı zaman kesin bir önem kazanan bu kanat bölgesinde, 27 Fransız ve İngiliz tümenine karşı sadece 13 Alman tümeni bulunuyordu. Bu gerçek, dolaysız ve dolaylı olarak Schlieffen'in "kesin sonuç alacak kanat"ının ne derece zayıflamış olduğunu ortaya koymaktadır. Almanların bu zayıf durumunun sağ kanattan kuvvet alınması yüzünden doğmasına karşılık, Fransız üstünlüğü, Alman sol harekâtının yanlış yönetilmesi sonucu meydana gelmiştir.

Eğer Fransız sol kanadının Loren içerilerine daha fazla girmesine izin verilseydi, Fransız tümenlerinin sol kanattan sağa kaydırılması mümkün olmazdı. Bununla beraber, bölgesine gönderilen kuvvetler başka yöne çevrilmese ve oradan kuvvet alınmasaydı bile, Alman sağ kanadının gücünü devam ettirebilmesi yine de şüpheliydi. Çünkü, Meuse üzerindeki köprülerin Belçikalılar tarafından tahrip edilmesi nedeniyle Almanlar, 24 Ağustos'a kadar Liogen'den itibaren hiçbir tren işleteme-

mişler ve bu tarihten sonraki demiryolu ulaşımını da ancak pek dolaşık bir istikametten yapabilmişlerdi. Dolayısıyla bu tıkanıklık sağ kanadı ile planlandığı biçimde takviye etme imkânını ortadan kaldırmıştı. Bundan başka, bu kanattaki üç Alman ordusunun ihtiyacı olan ikmal maddelerinin de boğazı yan yarıya sıkılmış bir durumdaydı. Bunun sonucunda Almanlar, Marne'a varıncaya kadar boş mide ile sıkı yürüyüşler yapmak yüzünden, sanki yenik düşmüş kıtalar halini almışlardır. Bununla beraber, Moltke çok kınanan kuvvet alma meselesinden kaçınmış olsa ve pek derinliğe ilerlemiş olan sağ kanatta daha büyük sayıda kuvvet bulundursaydı, bunların durumu daha da kötü olacaktı. Burada, Amerikan İç Savaşı'ndan alınan ve uzun süredir ihmal edilmiş olan bir ders yeniden doğrulanmıştır. Buna göre, demiryollarının gelişmesi ve orduların böyle sabit ve oynak kısımları bulunan bir ulaştırma sistemine dayanması, daha büyük sayıdaki kuvvetlerin geniş sahalara yayılmasını teşvik etmiş ve bu durum, sarsılma pahasına da olsa, desteklenmesi sürdürülemeyecek olan uzun menzilli harekâta yol açmıştır.

Strateji ve taktik arasındaki belirsiz sınır Marne Muharebesi ile aşmaktayız. Bununla beraber, savaşın akışını değiştiren bu savaş, "tutum" sorunu aydınlatıcı birçok yan etkiye uğramıştır. Bu husus, hiç şüphesiz incelenmeye değer. Ancak, bu yan etkileri yansıtabilmek için olaylar ile ilgili bazı temel bilgilerin kavranması zorunludur.

Joffre'un sağ kanat kuvvetlerinin Loren'de püskürtülüşünü, başını Ardenler'e çarpan merkez kuvvetinin geri atılması izlemiştir. Bu arada, geç olarak uzatılan Joffre'un sol kanadı da, Sambre ile Meuse arasında tehlikeli bir kuşatılma durumundan zorlukla sıyrılmıştır. Joffre, artık paramparça olan plan XVII'nin artakalan kısımlarından yeni bir plan meydana getirmiştir. Buna göre, sol yanda yeni bir 6. Ordu kurmak için, şimdi kuvvetle desteklenen sağ kanattan birlikler çekerken, Verdun mihver olmak üzere, sol kanadını ve orta kesimini geri almaya karar vermiştir.

Alman tarafına gelince, sınır muharebelerine katılan ordu komutanlarından alınan son derece canlı ilk raporlar, Alman

Yüksek Komutanlığı üzerinde kesin sonuçlu bir zafer izlenimi yaratmıştır. Fakat daha sonra, alınmakta olan esirlerin nispeten az sayıda oluşları, Moltke'nin zihninde bir kuşku uyandırmış ve onu daha ılımlı bir durum muhakemesine yöneltmiştir. Moltke'de uyanan bu yeni kötümserlik, planda sonradan felâkete yol açacak yeni bir değişiklik yapmak hususunda ordu komutanlarının tekrar tazelenen iyimserliği ile birleşmiştir.

Fena halde hırpalanmış olan İngiliz sol kanadı 26 Ağustos'ta Le Cateau'dan geri çekilince, Kluck komutasındaki 1. Alman Ordusu tekrar güneybatıya yönelmiştir. Bu yönün izlenmesi, kısmen İngilizlerin takip ettiği çekilme istikâmetinin yanlış anlaşılması yüzünden olmuşsa da aynı zamanda Kluck'un, geniş olan kuşatmasındaki temel rolüne de uygundu. Yeni kurulmakta olan 6'ncı Fransız Ordusunun Loren'den kaydırılan ilk kısımlarını, henüz trenden inmekte oldukları Amiens-Péronne bölgesine yaklaşınca, 6 ncı Fransız Ordusunu buradan hemen çekilmek zorunda bırakmıştır. Almanların bu hareketi, kısa zamanda yeniden taarruza geçmeyi düşünen Joffre'un tasarısını bozan bir etki yaratmıştır.

Bununla beraber, tekrar içeriye doğru kaymak durumunda bırakıldığı için, Kluck'un güneybatı istikametindeki geniş kuşatma hareketine devam etmesi zordu. Çünkü, İngilizler üzerindeki baskıyı hafifletmek için Joffre, Lanrezac komutasında olan yakınındaki orduya, İngilizleri takip eden Bülow komutasındaki 2. Alman Ordusu'nu durdurmasını ve bunun gerisine taarruz etmesini emretmiştir. Bu durum karşısında sarsılan Bülow, Kluck'u yardıma çağırmıştır. 29 Ağustos'taki Lanrezac taarruzu, Kluck'un yardımı olmaksızın 2. Alman ordusunca durdurmuş; buna rağmen Bülow, Lanrezac'ın çekilme istikametini kesmek üzere Kluck'un içeriye doğru yönelmesini istemiştir. Kluck, bu isteği kabul etmeden önce, durumu Moltke'ye bildirmiştir. Bu istek kendisine bildirildiği sırada Moltke, genel olarak, kendi kuşatmasından Fransızların sıyrılması ve özel olarak da, 2. ve 3. Alman Orduları arasında açılmış olan bir gedik yüzünden endişe içindeydi. Bu nedenle, Kluck'un yön değiştirmesini onaylamış; bu ise, Paris'i öte yandan kav-

ramak üzere ilk tasarlanmış olan geniş kuşatma manevrasından vazgeçmek demek olmuştur. Böylece, Alman kuşatmasının kenarı, artık Paris'in beri yanından ve Paris savunma tesislerinin içinden geçecekti. Buna göre Moltke, emniyet kaygısıyla cepheye yönelmek ve daha yoğun bir dolaysız tutuma başvurmak suretiyle, Schlieffen planının kapsadığı geniş kuşatma manevrasının özünde saklı daha büyük başarı ihtimallerini feda etmiştir. Olayların gelişmesi ile de kanıtladığı edildiği üzere Moltke'nin bu tutumu, riski karşılamak şöyle dursun, öldürücü bir karşı taarruza çağın olmuştur.

Asıl planı bırakmak kararı kesin olarak 4 Eylül'de verilmiş ve bunun yerine Moltke, Fransız orta ve sağ kesimlerini kapsayan daha dar bir kuşatma planı tasarlamıştır. Bu plana göre, Moltke'nin sol kanat kuvvetleri (6. ve 7. ordular) güneybatıya saldırarak Toul ve Epinal arasındaki tahkimli bölgeyi yarmaya çalışırken, orta kesimdeki kuvvetleri de (4. ve 5. ordular) baskılarını güneydoğuya doğru yönelteceklerdi; böylece taarruz kıskacının, "çeneleri" Verdun'un her iki yanından içeriye doğru kapanacaktı. Bu sırada, sağ kanattaki Alman kuvvetleri (1. ve 2. ordular) dışarıya dönecek ve batıya karşı cephe alarak, Fransızların Paris yakınlarından girişecekleri herhangi bir karşı hareketi durduracaklardı.

Bununla beraber, Moltke'nin bu yeni planı etkisini göstermeden önce, böyle bir Fransız karşı hareketi başlamıştır.

Çekilmeye devam emrini vermiş olan Joffre, karşılaştığı fırsatı Paris Askerî Valisi Galliéni'den daha geç değerlendirmiştir. 3 Eylül'de Galliéni, Kluck'un içeriye doğru yönelişinin anlamını kavramış ve Maunoury komutasındaki 6. Orduya açık durumda olan Alman sağ kanadına taarruz için hazır olması direktifini vermiştir. Ertesi gün, Joffre'un karargâhında sert bir tartışma meydana gelmiştir. Joffre'un askerî sekreteri Binbaşı Gamelin, taarruza geçilmesi tezini ısrarla savunmuş, fakat Genelkurmay üzerinde en nüfuzlu söz sahibi olan General Berthelot'un sert itirazı ile karşılaşmıştır. Mesele ancak Galliéni'nin o akşam yaptığı bir telefon konuşması sonunda çözüme kavuşmuş ve Joffre'un onayı alınmıştır. İkna edildikten

sonra Joffre, artık azimle hareket etmiş; bütün sol kanada, geriye dönmesi ve 6 Eylül'de başlamak üzere genel bir taarruza girişmesi emri verilmiştir.

Maunoury çabuk davranarak 5 Eylül'de harekete geçmiş ve Almanların hassas kanadı üzerindeki baskısı gelişirken, tehdit edilen kanadı korumak üzere Kluck, önce bir kısım kuvvetini sonra da ordusunun geri kalan kısmını çekmek zorunda kalmıştır. Böylece 1. ve 2. Alman Orduları arasında sadece bir süvari perdesi ile örtülmekte olan otuz millik bir gedik meydana gelmiştir. Kluck, bu açık bölge karşısındaki İngiliz kuvvetlerinin hızla çekilmiş olması dolayısıyla, kendisinde bu gediğin yarattığı riski göze alma cesaretini bulmuştur. Buna karşılık İngilizler, geriye dönmek yerine, 5 Eylül'de bile güneye doğru yürüyüşlerine bir gün daha devam etmişlerdir. Ancak, bu "ortadan kayboluş"ta zaferin dolaylı ve önceden düşünülmemiş nedeni yatıyordu. Çünkü, İngilizler güneye ilerledikleri yollardan geri dönünce, Bülow'un 9 Eylül'de İngiliz yürüyüş kollarının iki Alman ordusu arasındaki gediğe doğru ilerlediklerini bildiren bir rapor alması, onu kendi komutasındaki 2. Orduya çekilme emri vermeye yöneltmiştir. Kendi hareketi sonucu daha önceden ayrı bir duruma düşmüş olan 1. Ordunun o zamana kadar Maunoury üzerinde sağladığı geçici üstünlük, 2. Ordunun çekilmesi üzerine ortadan kalkmış ve Kluck da aynı gün geri çekilmiştir.

Bu çekilme hareketi, bağımsız olarak veya Moltke'nin emriyle 11 Eylül'e kadar bütün Alman ordularını kapsamı içine almıştır. Verdun üzerinde toplanan kısmi bir kuşatma manevrası, daha önceden başarısızlığa uğramış; 6. ve 7. Orduların teşkil ettiği taarruz kıskacının çeneleri, Fransız doğu sınırındaki savunma tesisleri karşısında sadece kendi çenelerini kırmıştır. Burada, hemen şu soru akla geliyor: Alman komutanlığı hazırlıksız bir tedbir niteliğindeki cephe taarruzu ile başarı sağlayabileceği ihtimaline nasıl olur da bir güven besleyebilirdi? İşte bunu anlamak güçtür. Çünkü savaştan önce serinkanlılıkla yapılan hesaplamalarla böyle bir cephe taarruzu Almanlara o kadar umutsuz görünmüştü ki; bunun üzerine uygulanabilir tek alternatif olarak, topraklarının tarafsızlığını çiğne-

mek pahasına da olsa Belçika üzerinden ilerlemek gibi çok önemli bir karar vermek durumunda kalmışlardı.

Özetlersek, Marne Muharebesi'nin kaderini bir sarsıntı ile bir gedik tayin etmiştir. Maunoury'nin Alman sağ kanadına yönelttiği taarruzla yaratılan sarsıntı, Alman hattının zayıf bir birleşme noktasında bir gedik meydana gilmesine sebep olmuş; maddi alandaki bu gedik ise, Alman komutanlığı üzerinde bir moral çatlaklık yaratmıştır.

Buraya kadar belirtilen aydınlatıcı bilgiler sonucu açıkça görülüyor ki, Kluck'un uyguladığı dolaylı hareket sırasında Le Cateau'dan sonra dışa yönelmesi, Joffre'un kısa süre içinde taarruz harekâtına geçme yolundaki ikinci planını bozmak ve Fransız-İngiliz kuvvetlerinin çekilme hızını arttırmak bakımından, çok yararlı olmuş; buna karşılık, daha sonra içeriye ve doğrudan doğruya düşmana yönelmesi de Alman planı için son derece olumsuz bir etki yapmıştır. Burada göz önüne serebileceğimiz bir husus daha vardır; bu da, Moltke'nin tutumunun gittikçe artan doğrudan bir nitelik almasıdır. Bunun sonucu olarak, Alman sol kanadının giriştiği cephe taarruzu, ağır kayıp vererek başarısızlığa uğramış ve karşılığında bu zayiatı telafi edecek hiçbir stratejik yarar da sağlamamıştır.

Joffre'un çekilme hareketini dolaylı bir tutum olarak nitelendirmek de gerçek dışı bir yakıştırma olur. Çünkü, Marne'da ortaya çıkan fırsat ne yaratılmış ne de düşünülmüştür, sadece kendiliğinden meydana gelmiştir. 1. ve 2. Alman Orduları yanlarını korumak üzere yeni bir düzen alamadan önce Galliéni, giriştiği ani saldırı için ancak ucu ucuna vakit bulmuştur. Bununla beraber Galliéni'nin bu taarruzu, kesin sonuç sağlamak bakımından gereğinden fazla doğrudan bir hareketti. Fakat Joffre'un ilk direktifine göre bu taarruz Mame'ın güneyinden yapılsayd; daha da doğrudan bir nitelik taşıyacaktı. Nihayet açıkça görülüyor ki, Almanları çekilmek zorunda bırakan hareket, âdeta tarihi bir komedi teşkil edecek şekilde hiç düşünülmemiş dolaylı bir tutum sonucu oluşmuştur. Bu dolaylı tutum, İngiliz Görev Kuvvetleri'nin önce muharebe alanından kaybolması sonra mutlu bir rastlantı sonucu gecikmiş olarak Alman sağ kanadının zorlanmış ve zayıflamış birleşme yeri

karşısına yeniden gelinmesinden meydana gelmiştir. Fransız eleştiricileri, İngilizleri geciktikleri için kınamaktadır. Fakat bunu yaparken biraz değişik bir biçimde de olsa, bu hareketin tavşan ve kaplumbağa efsanesine yeni bir katkıda bulunduğunu kavramış olduklarını da göstermektedirler. Çünkü eğer İngiliz Görev Kuvveti daha erken dönmüş olsaydı, Alman birleşme yerinin bu kadar zayıf bir duruma düşmüş olması pek beklenemez ve dolayısıyla, Maunoury'in taarruzu da bir sonuca ulaşamazdı. Zira, birleşme yerinden alınan iki Alman kolordusu hâlâ yürüyüşte olmasına rağmen Maunoury'nin taarruzu önceden durdurulmuştu.

Bununla beraber, Alman çekilişinin nedenini araştırırken gözden uzak tutulması bir alışkanlık haline gelmiş olan bir faktörü de hesaba katmalıyız. Bu faktör, kendilerinin gerisini ve ulaştırma sisitemini tehdit edebilecek niteliği dolayısıyla, Belçika kıyılarına yapılan çıkarma hareketleri ile ilgili raporlara karşı Alman Yüksek Komutanlığı'nın gösterdiği fazla hassaslıktır. Bu durum, hatta Marne Muharebesi başlamadan önce, bu komutanlığı bir çekilmeyi düşünmeye bile yöneltmiştir. Çünkü, Yüksek Komutanlığın temsilcisi Yarbay Hentsch, ihtiyatlı olunmasını bildiren son emirle birlikte, 3 Eylül'de 1. Alman Ordusu karargâhına gelmiş ve şu bilgiyi vermiştir: "Haberler kötü, 7. ve 6. Ordular, Naney-Epinal önünde tıkanıp kaldılar, 4. ve 5. Ordular ise, kuvvetli bir direnme ile karşılaşıyorlar. Fransızlar, sağ kanatlarından bazı kuvvetleri trenle Paris'e doğru taşımaktalar. İngiliz̈ler, Belçika kıyılarına sürekli olarak yeni kuvvetler çıkarıyorlar. Aynı kesimlerde bir Rus görev kuvvetinin bulunduğu yolunda söylentiler var. Çekilmemiz, artık kaçınılmaz bir durum olmakta."

Alman komutanlığın hassaslığı, Ostend'a çıkarılan üç deniz piyade taburunu 48 saat süre ile kendi gözlerinde 40.000 kişilik bir kolordu halinde büyütülmüştür. Bölgede Rusların bulunduğu söylentisinin ise, bir İngiliz demiryolu hamalının ateşli hayalinden doğduğu söylenmektedir. Bu durumu şükranla hatırlamak üzere, Londra'da Whitehall'a (hükümet mahallesine) bir anıt dikilmeli ve üzerine şu anma sözleri yazılmalıdır: "Meçhul Hamala" Öyle görülüyor ki tarihçiler, Ostend'a çıkan

bu geçici ziyaretçilerin ve onlarla birlikte Rusların da bulunduğu masalının, Marne zaferini kazandıran başlıca neden olduğu sonucuna pekâlâ varabilirler.

Bu ismi var cismi yok kuvvetlerin moral alandaki etkisi, Belçikalıların Anvers'ten bir çıkış hareketi yapacaklan (bu hareket, 9 Eylül'de gerçekleşmiştir) korkusu yüzünden Alman kuvvetlerinin fiilen Belçika'da bulunuşu ile karşılaştırılırsa, muhakeme dengesinin savaşın başında Sir John French tarafından ortaya atılan strateji lehine ağır bastığı görülecektir. Bu stratejiye dayanmak suretiyle İngiliz Görev Kuvveti, sadece olumsuz yolla değil, olumlu olarak da mücadele üzerinde kesin bir etki gösterebilirdi.

Belçika kıyılarının Almanların gerisine karşı saklı tuttuğu tehdit, şimdi Moltke'nin yerini alan Falkenhayn tarafından işin başından beri iyi değerlendirilmiştir. Falkenhayn'ın aldığı ilk tedbir, Anvers'i ele geçirmeye teşebbüs olmuş; bunun sonucu olarak da dolaylı tutumu andıran bir manevranın özü gelmiştir. Ancak, bu manevranın uygulanış biçimi düşünüldüğünden daha az dolaylı olmuş ve daha doğrudan bir hal almışsa da yine de müttefikleri felâket uçurumunun kenarına yeniden sürüklemeye yetmiştir.

17 Eylül'de Joffre, Alman kanadını kavramak yolunda Maunoury'nin çabaların etkisiz kaldığını görmüştür. Kendisi, bir kuşatma hareketi için Castelnau komutasında yeni bir ordu kurmaya karar vermeden önce müttefiklerin cepheden yaptıkları takip Aisne nehrinde kesin şekilde durdurulmuştu. Bu tarihe kadar Alman orduları kendi aralarındaki bağlantıyı tekrar kurmuşlardı. Böylece, Alman Yüksek Komutanlığı da artık "beklenen bir hareket tarzı" haline gelmiş olan Fransızların böyle sınırlı bir hareketini karşılamaya hazır duruma geçmiş bulunuyordu.

Ertesi ay, her iki tarafça birbirlerinin batı yanının kavramak yolunda girişilen besbelli ve daha başlamadan ölmeye mahkûm çabalar dizisi ile geçmiştir. Bu safha, yanlış olmakla beraber, genellikle "denize yarış" olarak adlandırılmıştır. Falkenhayn, Joffre'dan çok önce bu oyundan usanmış ve sezinlediği bundan sonraki müttefik girişimine karşı 14 Ekim'de bir

stratejik tuzak planlamıştır. Buna göre, en son kurmuş olduğu yan koruma ordusu, Fransızların bu darbesini savuşturacak; bu sırada, Anvers'in düşmesi sonucu serbest kalan kuvvetlerden ve yeni kurulmuş dört kolordudan meydana gelen diğer ordu, Belçika kıyısını boydan boya sürüp geçecek, taarruz eden müttefiklerin yanına saldıracak ve gerilerine yönelerek onları ezecektir. Hattâ Falkenhayn, müttefik komutanlığını vaktinden önce uyarmaktan sakınmak için Belçika Ordusu'nu Anvers'ten itibaren takip etmekte olan Alman birliklerini derhal bulundukları yerde tutmuştur.

Müttefiklerin şansına, ihtiyatlılığı veya gerçekliği dolayısıyla Kral Albert, kuşatma hareketine katılması yolunda Joffre'un yaptığı teklifi reddemiş ve kıyı bölgesini bırakmaktan kaçınmıştır. Bu suretle Belçika Ordusu, kuzeyden gelen Alman saldırısına karşı koyacak ve en sonunda dar kıyı şeridini su altında bırakarak Almanların ilerleyişlerine engel olacak durumda kalmıştır. Belçikalıların bu tutumu, Haig komutasındaki İngiliz Kolordusu'nun Aisne'den gelişi üzerine henüz Ypres'e kadar uzatılmış olan müttefik kanadına karşı Falkenhayn'ı daha doğrudan nitelikte bir tutum uygulamak zorunda bırakmıştır.

İlk gelen sağ ve orta kesim kolordularının ilerleme girişimi daha önce durdurulmakla beraber Sir John French, Haig komutasındaki sol kanat birliklerine Joffre'un kuşatma hayalini gerçekleştirmeye çalışmalarını emretmiştir. Yine şans eseri bu hareket, Almanların mevsimsiz taarruzu ile aynı zamana rastlamış ve böylece daha başlarken sönmüştür. Fakat, Foch'un etkisi ile Fransızlar, bu İngiliz "taarruz"unun sürekli olacağına inanmaya devam etmişlerdir. Halbuki o sırada Haig'in birlikleri, bulundukları araziyi tutmak için bile büyük bir çaba harcamak zorundaydılar. Durumun gerçek yönü bakımından Fransız ve İngiliz liderlerinin hayale kapılmaları, kısmen Inkerman gibi Ypres'in de "askerlerin muharebesi" olması yüzündendir. Bu sırada Falkenhayn da, Belçika kıyısını boydan boya silip süpürme umudunu yitirdikten sonra, dolaysız bir tutuma başvurarak zorla bir sonuç sağlamak hususunda bir ay süre ile ısrar etmiştir. Kuvvet zayıflığına rağmen doğrudan uygulanan savunma her zaman olduğu gibi doğrudan taarruza üstün

gelince, İsviçre sınırından denize kadar hazırlanan mevziler sağlamlaştırılmış ve bundan sonra durum çıkmaza girmiştir.

1915-1917'de Batı Harekât Alanı:

1915'ten sonra geçen dört yıllık süreyi kapsayan Fransız-İngiliz askerî kayıtları, ne ileri ne de geri gitmenin olanaksız olduğu bir durumu ya mevzileri zorlamak ya da işi şansa bırakarak kuşatma çaresi araştırmak suretiyle bozma çabalarının bir hikâyesidir.

Taktik, Batı Cephesi'nde kötürüm bir duruma düşerken; strateji de, can sıkıcı derecede uzun ve birbirine paralel siperler yoluyla taktiğin cariyesi haline gelmişti. 1915-1917 yıllarının stratejik yönü, büyük bir incelemeyi gerektirmeyecek nitelikte dir. Müttefikler tarafında strateji, düpedüz dolaysız bir tutumdan ibaret olup ne ileri ne de geri gidilmesi mümkün olan durumu bozacak bir etken değildi. Yıpratma hareketinin taşıdığı değer üzerinde ve bütün savaş süresine âdeta devamlı bir muharebe gibi bakılması yolundaki tartışmalar hakkında görüşümüz ne olursa olsun, bir sonuca ulaşmak için dört seneye ihtiyaç duyan bir metot herhalde uygulama bakımından bir örnek sayılamaz.

1915 taarruzunda ilk hareketin yapıldığı Neuve Chapelle'de uygulanan tutum dolaysızdı. Fakat hiç değilse burada baskın etkisi aranmış ve sağlanmıştır. Fakat bundan sonra sürekli bir "uyarı" bombardımanlarının benimsenmesi yüzünden bütün teşebbüsler sırnaşık cephe taarruzları halini almıştır. 13 Mayıs'ta Arras yakınındaki Fransız taarruzu, Fransız ve İngilizlerin Champagne ve Kuzey Arras'ta Eylül 1915, Somme'da Kasım 1916, Aisne ve Arras'ta Nisan 1917 taarruzları ve nihayet İngilizlerin Ypre'da Temmuz-Ekim 1917 taarruzu, bu nitelikteki harekât. Bu son İngiliz taarruzunun Passchendaele bataklıklarında sönüşü, Kral II.Şarl'ın (Charles) ölümü gibi, çok uzun sürmüştür. 20 Kasım 1917'de, uzun süren topçu hazırlık ateşleri yerine kitle halinde kullanılan tankların Cambrai'de birdenbire saldırıya geçmeleri suretiyle taktik baskın etkisi yeniden canlandırılmıştır. Fakat çok umutlu başlamasına karşın sonu da aynı oranda mutsuz olan bu kü-

çük çaplı taarruzu, stratejik anlamda bir dolaylı tutum saymak çok güçtür.

Alman tarafına gelince, 1916'daki fasılada yapılan Verdun taarruzu hariç, uygulanan strateji kesinlikle savunucu nitelikteydi. Az sayıda kuvvetle pek çok yerde girişilen ve ardı arkası gelmeyen bir dizi hareketli kanını sülük gibi emerek düşmanı öldürme fikrine dolaylı bir tutum denemeyeceğine göre, esas olarak bu strateji de dolaysız bir tutumdan ibaretti. Kaldı ki, Alman tarafına çok pahalıya mal oluşu, bu stratejinin iflasına yol açmıştır.

Ludendorff'un ustaca düşündüğü ve hazırladığı plan çerçevesinde, Alman kuvvetlerinin bir kısmının 1917 ilkbaharında Hindenburg hattına çekilmesi, dolaylı tutum karakterine daha yakın olmakla beraber amacı bakımından tamamiyle savunmadan ibaretti. Fransız ve İngilizlerin Somme'da yeniden girişecekleri taarruzu önlemek için Lens-Noyon-Reima kavisinin kirişi boyunca, suni tesisler bakımından çok kuvvetli olan yeni bir savunma hattı meydana getirilmiştir. Bundan sonra Almanlar, kavis içindeki bütün bölgeyi tahrip ederek, metotlu bir şekilde ve kademeli olarak yeni ve daha kısa olan savunma mevziine çekilmişlerdir. Arazi bırakmak bakımından moral alanda büyük bir cesarete ihtiyaç göstermesi yönü ile seçkin bir nitelik taşıyan bu manevra, müttefiklerin ilkbahar taarruz planını bütünü ile bozmuş dolayısıyla Almanların ciddi bir tehlike ile karşılaşmadan ve müttefiklerin ortak bir taarruzuna uğramadan bir yıllık nefes alma süresi kazanmalarına yardım etmiştir. Bundan başka, Rusya'nın çözülmesinin olgun bir hale gelmesi için zaman sağlamış ve Müdendorf'a kuvvet üstünlüğünü ele geçirerek 1918'de zaferi kazanma yolundaki büyük teşebbüsüne girişme olanağını vermiştir.

KUZEYDOĞU HAREKÂT ALANI

Doğu Cephesi ile ilgili harekât planları, daha esnek ve daha az ayrıntılı olarak işlenmiş ve kesin şeklini almıştı. Bununla beraber, bu planlar da, Batı Harekât Alanı'ndakiler gibi durum ve imkânlara uyarak biteviye değişen bir nitelikteydiler. Bu planlarda hesaplanabilen durum coğrafi olup, hesaplanamayan başlıca faktörü ise Rusya'nın kendisini savaşa verme derecesi oluşturuyordu.

Rus Polonya'sı Rusya'dan ileriye doğru çıkıntı oluşturan büyük bir arazi dili gibiydi. Bu üç dilin üç yanı Alman ve Avusturya topraklarıyla çevrilmiş olup; bunun kuzey yanında Doğu Prusya uzanıyor, onun da ötesinde Baltık denizi bulunuyordu. Güney yanda Avusturya'nın Galiçya ili ve bunun ötesinde Macaristan ovasına gelen yaklaşma yollarına hakim Karpat dağları uzanıyor, batıda ise Silezya bulunuyordu.

Alman sınır illeri, stratejik demiryolları ile donatılmıştı. Buna karşılık Rusya gibi Polonya'da da sadece seyrek bir ulaştırma sistemi vardı. Alman ittifak sistemi, bir Rus ileri hareketine karşı, yığınak gücü bakımından hayati değerlerde bir üstünlüğe sahipti. Bununla beraber Alman orduları, taarruza dayalı harekâta giriştikleri takdirde, Polonya ve asıl Rusya içerilerine ne kadar çok nüfuz ederlerse sözü edinilen avantajı o

kadar çok kaybedeceklerdi. Bu nedenle, tarihten edinilen tecrübeye göre Almanlar için en yararlı strateji, kendilerinin taarruza girişmelerinden çok, Rusları bir karşı hareket yapmak üzere ileri çıkmaya kandırmaktı. Fakat, bunun bir sakıncası da vardı. Böyle bir Punik stratejisi, Ruslara hem yığınak yapmak, hem de hantal ve paslı mekanizmasını harekete geçirmek için zaman kazandıracaktı.

Bu yüzden, Almanya ve Avusturya arasında ilk fikir ayrılığı doğmuş; bununla beraber her iki devlet, temel meselenin altı haftalık bir süre ile Rusları durdurmak olduğu üzerinde anlaşmışlardı. Bu süre içinde Almanların Fransa'yı ezeceği ve Rusya'ya karşı kesin bir darbe indirmek için Avusturya ile birleşmek üzere kuvvetlerini Doğu'ya kaydırabileceği umut ediliyordu. Bu iki devlet arasındaki görüş ayrılığı, uygulanacak metot yönündendi. Fransa'ya karşı kesin sonuç almak hususunda kararlı olan Almanlar, Doğu'da en az bir kuvvet bırakmak istiyorlardı. Onların Doğu Prusya'yı bırakmalarına engel olan ve kendilerini Vistül (Vistula) hattını tutmaya zorlayan neden, sadece Alman topraklarını istilaya karşı açık bırakmaktan siyasetleri gereği hoşlanmamalarıydı. Ama Avusturyalılar, Genelkurmay Başkanı Conrad ve Von Hötzendorf'un etkisinde kalarak, derhal yapılacak bir taarruz ile Rus mekanizmasını işlemez hale getirmek hususunda büyük bir istek duyuyorlardı. Fransa'daki harekât bir sonuca götürüldüğü sırada, Doğu'da Avusturyalıların girişeceği böyle bir taarruz Ruslan tamamen meşgul etme şansını sağlayacağından bu strateji Moltke'ye de uygun geldi. Conrad'ın planı, iki ordu ile kuzeydoğu istikametinde Polonya içerilerine taarruz etmek ve yan koruması için bunların sağında doğuda iki ordu daha bulundurmaktı.

Karşı tarafta da, müttefiklerden birinin istekleri, diğerinin stratejisi üzerinde hayati bir etki yapmıştır. Rus komutanlığı, hem askerî hem de ırksal nedenlerle, önce henüz destekten yoksun bulunan Avusturya karşısında kuvvetlerini toplamak istiyordu. Bu sırada, Rus Ordusu'nun bütün gücü ile seferberliğini tamamlayacağı daha sonraki bir tarihe kadar, Almanya serbest bırakılacaktı. Ancak Almanya'ya karşı kendileri ile birlikte aynı zamanda taarruza girişmelerini istemişlerdi. Netice-

de Ruslar, Avusturya'ya karşı yapılacak harekâtın dışında, ne sayıca ne de teşkilatça hazır bulundukları fazladan bir taarruza girişmeye razı olmuşlardır. Buna göre güneybatı cephesinde, ikişer ordu Galiçya'daki Avusturya kuvvetlerine doğru yakınsak olarak ilerleyecek, diğer iki ordu da aynı şekilde Doğu Prusya'daki Alman kuvvetlerinin üzerine yürüyecekti. Atasözlerine kaynak oluşturan yavaşlığının ve hantal teşkilatın dikte ettiği ihtiyatlı bir strateji uygulayan Rusya, geleneği yıkmak ve acele olarak çifte bir doğrudan tutuma başvurmak üzereydi.

Savaşın başlangıcında Rus Başkomutanı olarak görev yapan Grandük Nikola, Fransız müttefikleri üzerindeki baskıyı hafifletmek için Doğu Prusya'nın istilası hareketini çabuklaştırmıştır. 17 Ağustos'ta Rennenkampf'ın ordusu Doğu Prusya'nın doğu sınırını aşmış ve 19/20 Ağustos'ta Prittwizt komutasındaki 8. Alman Ordusu ile de karşılaşarak bu ordunun büyük kısmını geri atmıştır. 21 Ağustos'ta Prittwizt, kendisinin gerisinde kalan Doğu Prusya'nın güney sınırını Samsonow komutasındaki ordunun geçmiş olduğunu ve sadece üç tümenle korunmakta olan bu bölgede on Rus tümeni bulunduğunu öğrenmiş ve paniğe kapılarak, derhal Vistül'ün gerisine çekilmeyi teklif etmiştir. Bunun üzerine Moltke, emekli bir general olan Hindenburg'u onun yerine getirmiş ve Ludendorff'u da 8. Ordu Kurmay Başkanı olarak tayin etmiştir.

Ludendorff, 8. Ordu Karargâhı'ndan Albay Hoffman'ın tarafından daha önce başlamış olan bazı zorunlu hareketleri de dikkate alarak geliştirdiği bir planla, Samsonov'un sol kanadı karşısında altı tümen kadar bir kuvvet toplamıştır. Sayıca Rusların kinden az olan bu kuvvet, kesin sonuç sağlayabilecek bir güçte değildi. Ama Rennenkampf'ın hâlâ Gumbinnen yakınında olduğunu anlayan Ludendorff, süvari örtme kuvveti hariç, Alman birliklerinin geri kalanını cepheden çekerek süratle Samsonov'un sağ kanadına karşı göndermek gibi hesaplı bir riski göze almıştır. Bu atılgan hareketin düzenlenmesinde iki Rus komutanı arasında bağlantı yokluğundan ve Rus telsizleriyle çekilen şifre emirlerin çözülmesi ile sağlanan kolaylıktan da yararlanılmıştır. Böylece, Samsonov'un her iki kanadı yakınsak darbeler altında ezilmiş, orta kesimi kuşatılmış ve

ordusu hemen hemen yok edilmiştir. Bu fırsat, düşmanın yaratmasından ziyade yararlanan tarafından meydana getirilseydi, bu kısa süreli Kannenberg harekâtının dolaylı tutum alanında "iç hatlar" manevrası bakımından hemen hemen mükemmel bir örnek oluşturduğu söylenebilirdi.

Bunun üzerine, Fransa cephesinden iki kolordu ile takviye edilmiş olan Alman Komutanı, kısmen Gumbinnen'de uğradığı kayıplar ve daha sonra da habersizlik yüzünden enerjisi eksilmiş bulunan Rennenkampf'ın ağır ağır ilerleyen kuvvetine yönelmiş ve onu Doğu Prusya dışına sürüp atmıştır. Bu muharebeler sonucunda Rusya 250.000 insan ve belki de bundan daha güçlükle yerine konulabilecek olan pek çok savaş malzemesi kaybetmiştir. Bununla beraber, Doğu Prusya'ya karşı girişilen bu istila hareketi, hiç değilse Fransızların Marne'da yeniden kendilerine gelmelerini mümkün kılmıştır. Çünkü Doğu Prusya harekâtı, Almanların Batıdan iki kolordularını ayırmalarına neden olmuştur.

Fakat Tannenberg'in etkisi, uzakta Galiçya cephesinde başarı ibresinin Merkezi Devletler aleyhine dönmesi nedeniyle azalmıştır. 1. ve 4. Avusturya Orduları'nın Polonya'ya yöneltikleri taaruz, önce gelişme göstermiş; ancak bu başarı, 3. ve 8. Rus Orduları'nın kendilerinden zayıf bir durumda olan ve Avusturya sağ kanadını koruyan 2. ve 3. Avusturya Orduları üzerine saldırışı ile ortadan kalkmıştır. Bu iki ordu ağır bir yenilgiye uğramış (26-30 Ağustos) ve Lemberg üzerinden geri sürülmüştür. Böylece, Rus sol kanadının ilerleyişi, daha önce başarı kazanmış olan Avusturya sol kanat kuvvetinin bir kısmı ile Rus kanadını kuşatmaya çalışmış; fakat bu girişim savuşturulmuştur. Bundan sonra 11 Eylül'de Rus sağ kanadının yeniden ilerlemesi üzerine birlikleri bozulan Conrad, eylül sonuna kadar hemen hemen Cracow'a varacak şekilde genel bir çekilme ile işin içinden çıkmak zorunda kalmış ve Avusturya'nın durumu, Almanları yardım göndermek zorunluluğunda bırakmıştır. Bunun üzerine, Doğu Prusya'daki Alman kuvvetlerinin büyük kısmı, yeni bir 9. Ordu haline getirilerek güneye Polonya'nın güneybatı köşesine kaydırılmış ve buradan Avusturya'nın tekrar giriştiği taarruzla işbirliği halinde Varşova'ya iler-

lemiştir. Fakat Ruslar, artık seferber olma güçlerinin en üst seviyesine yaklaşıyorlardı. Kuvvetlerini yeniden gruplandırmak ve karşı taarruza geçmek suretiyle, Alman ve Avusturyalıların taarruzlarını püskürtmüşler, güçlü bir girişimle Silezya'yı istilâ etmek üzere, çekilen düşman kuvvetlerini takip etmişlerdir.

Grandük Nikola, yedi ordudan kurulu büyük bir kuvvet topluluğu meydana getirmiş, bunlardan üçünü ortada ve ikişer orduyu da yan korumasında görevlendirmiştir. Diğer bir ordu, (10. Ordu) Doğu Prusya'nın doğu köşesini ele geçirmiş bulunuyor ve oradaki zayıf Alman kuvvetlerini oyalıyordu.

Alman Doğu Cephesi, beliren tehlikeyi karşılamak üzere Hindenburg-Ludendorff-Hoffmann ekibinin kontrolüne verilmişti. Bu ekip, Alman sınırı içinde yan demiryolu sistemine dayanmak suretiyle, büyük bir ustalıkla yeni bir darbe hazırlamıştır. Buna göre, Rus ileri hareketi karşısında geri çekilen 9. Alman Ordusu, Polonya'da esasen yetersiz bir durumda olan ulaştırma düzenini sistemli bir biçimde tahrip ederek Rus ilerleyişini yavaşlatmıştır. Bu ordu, bir baskıya uğramadan Silezya sınırına varınca, önce kuzeye Posen-Thorn bölgesine kaydırılmış sonra 11 Kasım'da güneydoğuya Vistül'ün batı kıyısına doğru olmak üzere Rus sağ kanadını koruyan iki ordunun birleşme yerinin karşısına sevk edilmiştir. Bu taarruz takozu, üzerine sanki tokmakla vurulmuşçasına iki Rus ordusunu birbirinden ayırmıştır. Bunun sonucu olarak. 1. Orduyu Varşova üzerine çekilmek zorunda bırakmış. 2. Orduya karşı ise hemen hemen diğer bir Tannenberg başarmıştır. Buna göre 2. Rus Ordusu, orta kesimdeki 5. Ordu imdada yetişmek üzere geri döndüğü zaman, âdeta kuşatılmış bir durumdaydı. 5. Rus Ordusu'nun gelişi ile, Alman kuşatma kuvvetinin bir kısmı, Ruslar için planlanan akıbete uğramışsa da kendi büyük kısmına ulaşmanın yolunu bulmuş ve Almanlar böylece kesin sonuçlu taktik bir başarıyı kaçırmışlardır. Fakat, sonuç böyle de olsa bu manevra, dolaylı tutum alanında klasik bir örnek oluşturmaktadır. Çünkü bu misal, nispeten küçük bir kuvvetin, dolaylı tutumdan yararlanarak hareket kabiliyetini hayati bir noktaya yöneltmek suretiyle, kendisinden birkaç kat üstün güçte bulunan bir düşmanın ileri ha-

reketini nasıl felce uğratabileceğini göstermektedir. Böylece, Rus "silindiri" iş göremez hale getirilmiş ve bir daha da Alman topraklarını tehdit edememiştir.

Ypres Muharebesi'nin artık başarısızlığa uğradığı Batı Cephesi'nden Doğu harekât Alanına bir hafta içinde yeniden dört Alman kolordusu gelmiştir. Bu kolordular, kaçırılmış olan kesin bir zafer şansını düzeltmek bakımından geç kalmışlardı. Bununla beraber Ludendorff, Rusları Varşova önündeki Bzura-Ravka nehri hattına doğru sıkıştırmak hususunda bu kolorduları kullanma olanağını bulmuştur. Bundan sonra Batı'da olduğu gibi Doğu'da da sonuçsuz siper savaşı yerleşmiş, ancak burada durum Batı'daki kadar çetin olmamıştır. Çünkü, Rusların cephane stokları çok azalmıştı. Ayrıca, Rus endüstrisi de zayıf durumda olduğundan, bu yetersizliği giderebilmek için fazla bir şey yapılamıyordu.

Doğu Cephesi'nde 1915 yılının gerçek hikâyesini Ludendorff ile Falkenhayn arasındaki irade güreşi oluşturur. Ludendorff, hiç değilse coğrafya bakımından dolaylı tutum niteliği taşıyan bir strateji ile sonuca ulaşmak istiyordu. Buna karşılık Falkenhayn, bir dolaysız tutum stratejisi uygulayarak, hem kuvvet kullanılmasını kısıtlayabileceğini hem de Rusya'nın taarruz gücünü kötürümleştirebileceğini öngörüyordu. Falkenhayn, üst makamda oluşuna dayanarak kendi tezini kabul ettirmeyi başarmış; ancak uyguladığı strateji, güttüğü amaçların hiçbirini gerçekleştirmemiştir.

Ludendorff, Silezya ve Cracow'a doğru yaptıkları sonbahar ileri harekâtı yüzünden, Rusların Polonya çıkıntısındaki ordularının başlarını derde soktuklarını fark etmişti. Bunlar, Ludendorff'tan Lodz darbesini yiyerek geçici bir süreyle felce uğradıkları zaman, kafalarını sanki bir ağın delikleri arasına sokarcasına Avusturya arazisine girmiş bulunuyorlardı. Bu kuvvetlerin zamanla moralleri ve güçleri yerine gelince, içine düştükleri ağın zedelenmiş tarafları yeniden dokunmuş ve pekleştirilmiştir. Bununla beraber, Ocak'la Nisan arasındaki süre içinde Rus kuvvetlerinin büyük kısmı, Karpatlar kesiminde kudurmuşçasına ancak etkisiz bir şekilde kıvranıp durmuşlar; ancak bütün bu çabalamalar, hantal vücutlarını ağın içine sadece da-

ha sıkı bir şekilde gömmekten başka bir sonuç vermemiştir.

Ludendorff, Baltık yakınında kuzey kanat çevresinden ve Vilna üzerinden Rusların gerisine doğru bir dolaylı tutum uygulama fırsatını ele geçirmek ve onların Polonya çıkıntısı ile olan seyrek demiryolu bağlantısını kesmek istiyordu. Fakat Falkenhayn, hem fazla cüretli sayması hem de ihtiyatlarını kullanmayı gerektirmesi dolayısıyla böyle bir harekete girişmekten çekiniyordu. Halbuki kendi tasarısı, çok daha ağır zararlara mal olacak nitelikteydi. Falkenhayn, Batı'daki düşman siperlerini hücumla zapt etmek için yeni bir girişiminde bulunmaktan istemeyerek vazgeçmiş ve Avusturyalı müttefiklerini kuvvetlendirmek üzere, kendi ihtiyatlarını azar azar yollamak zorunda kalmış; bu kuvvetleri, topal bir duruma düşmüş olan Rusya'ya karşı stratejik bakımdan sınırlı ve eğer terim yerinde ise, taktik yönden sınırsız bir girişim için kullanmaya karar vermiştir. Bundaki diğer bir amacı da, Ruslara karşı bir sonuç alındıktan sonra burada taciz edilmeden Batı'da yeniden taarruza geçmek için ihtiyat kuvvetlerini o bölgeye yöneltmekti.

Doğu için Conrad'ın teklif ettiği ve Falkenhayn tarafından uygulanan bu plan, esas itibariyle Rus orta kesimini Karpatlar ile Vistül arasındaki Dunajec bölgesinde yarmak düşüncesine dayanıyordu. Darbe 2 Mayıs'ta indirilerek tam bir baskın etkisi sağlanmış erişilen başarıdan hızla yararlanılmış ve Karpatlar uzanan bütün hat, San'a kadar olmak üzere 14 Mayıs'a doğru seksen mil derinlikte toparlanmıştır.

Burada, dolaylı tutum ve yaygın deyimiyle baskın arasındaki farkı açıklayan bir örnekle karşılaşmaktayız. Bu manevra vasıtasıyla zaman, yer ve kuvvet bakımından baskın gerçekleştirilmiş; ancak Ruslar, bir kartopu gibi tomar haline getirilerek sadece geriye atılmış ve böylece, ağır kayıplara uğramakla beraber ihtiyatlarına, ikmal stoklarına ve demiryolu sistemlerine doğru sürülmüştür. Bu manevraları ile Almanlar, Rus kartopunu pekleştirmişler ve onlara parçalanmış olan birliklerini birleştirme olanağını sağlamışlardır. Bundan başka bu dolaysız tutumun baskısı, Rus komutanlığı üzerinde tehlikeli bir etki göstermekle beraber, parçalayıcı bir şok etkisi yaratmamıştır.

Falkenhayn, artık geri çekilemeyecek kadar kendisini Galiçya'ya bağlamış olduğunu anlamış ayrıca burada giriştiği kısmi taarruz, kendisine emniyetle kalınabilecek hiçbir kesim kazandırmamıştır. Bundan başka, Galiçya'daki kuvvetlerini sonradan tekrar Batıya intikal ettirmek amacını gerçekleştirmeyi, Fransa'dan ancak daha fazla birlik getirmekle umut edebilirdi. Bununla beraber Falkenhayn, hemen hemen dolaysız denebilecek bir tutumu bir kere daha seçerek, Doğuya doğru olan taarruz istikametini Kuzeydoğuya almış ve bununla bağlantılı olarak bütün bu süre içinde Doğu Prusya'da sabırsızlıktan kendini yiyen Ludendorff'a da Güneydoğuya saldırmasını emretmiştir. Ludendorff, yakınsak yapısıyla bile bu planın gereğinden fazla cephe taarruzu niteliğinde olduğunu ve iki taarruz kanadının Rusları sıkıştırabilmesine rağmen bundan kesin bir sonuç çıkmayacağını belirterek yeniden Vilna manevrası üzerinde durmuş, ancak Falkenhayn bu teklifi yine reddetmiştir.

Harekâtın gelişme şekli, Ludendorff'un haklı olduğunu ortaya koymuş ve Falkenhayn'ın taarruz kıskacının kolları kapandığı sırada, Rusları sadece aradaki sığ sahanın dışına itmiştir. Eylûl sonuna doğru Ruslar, tekrar Baltık kenarında Riga ile Romanya sınırında Czemowitz arasındaki uzun ve düz hatta gelmişler ve bundan sonra Almanya için artık hiçbir zaman doğrudan bir tehdit oluşturmamışlardır. Bununla beraber, büyük Almanya kuvvetlerini karşılarında tutmak ve Avusturya'yı maddi ve mânevi bir işkenceye sokmak suretiyle, Almanya'yı giderilmesi olanaksız zor bir duruma düşürmüşlerdir.

Büyük çaplı harekâttan vazgeçen Falkenhayn, Ludendorff'a elindeki küçük kuvvetleri kullanarak Vilna manevrasını uygulamaya çalışmak için gecikmiş ve yarı istekli bir tarzda izin vermiştir. Bu zayıf çaplı ve yalnız kalmış hamle, Vilna-Dvinsk tren hattını kesmiş ve bu harekete karşı direnmek için bütün ihtiyatlarını toplaması bakımından Rusların serbest olmalarına rağmen hemen hemen Rus ulaştırma sisteminin merkez kesimine kadar ulaşmıştır. Bu sonuçlar, bu hareket tarzının kapsadığı olumlu imkânlar hakkında aydınlatıcı bir delil niteliğindedir. Eğer Riga manevrası, Rus kuvvetleri Polan-

ya ağına takıldıkları bir sırada daha önce ve daha büyük bir kuvvetle yapılmış olsaydı, bunun sağlayacağı sonuç hiç şüphesiz çok daha büyük olacaktı.

Doğudaki taarruzlar sona ermiş ve Batı'daki savunmalar da sarsılmamış olan Merkezi Devletler, sonbahar mevsimini Sırbistan'a karşı bir harekâta girişmek için kullanmışlardır. Bu harekât, bir bütün olarak ele alınacak savaş çerçevesinde, sınırlı amaçlı bir dolaylı tutumdur. Kendi alanında ise, amaç yönünden kesin sonuçlu bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca bu harekâtın akışı, coğrafya ve siyasetin sağladığı yardım da dikkate alınırsa, uygulanan metodun etkisini aydınlatacak mahiyettedir. Bu plan, Bulgaristan'ın Merkezi Devletler yanında savaşa katılacağı temeline dayanıyordu. Bulgaristan batıya Sırbistan'a doğru harekete geçtiği zaman, dolaysız biçimdeki Avusturya-Alman istila hareketi durdurulmak üzereydi. O zaman bile, dağlık arazinin de yardımı ile Sırpların gösterdiği direnme gücü sağlam olup, Bulgar sol kanadının kuşatıcı bir hareketle Sırpların gerisinden Güney Sırbistan içerilerine girişine kadar sürmüştür. Böylece Bulgarlar, Selanik'ten gönderilmekte olan Fransız ve İngiliz takviyelerinin Sırplara ulaşması olanağını ortadan kaldırmışlardır. Bunun üzerine, Sırpların çöküşü hızlı olmuş, ancak arta kalan ufak tefek bazı kuvvetler kış ortasında batıya Arnavutluk üzerinden Adriyatik kıyısına çekilebilmişlerdir. Düşmanın zayıf olanına karşı başarılan hızlı bir yığınak sayesinde Avusturya da Orta Avrupa boyunca kontrolünü sağladığı ulaştırma sisteminden yararlanmak hususunda serbest kalmıştır.

1916 ve 1917 Rus cephesi harekâtının üzerinde fazlaca durmayı gerektiren bir özelliği yoktur. Bu harekât, Avusturya-Alman tarafından esas itibariyle savunma niteliği taşımakta, Rus tarafında ise daha ziyade dolaysız bir tutum arz etmektedir. Rus harekâtının önemi, bir dolaysız tutumda sadece sıklet merkezinin etkisine dayanan bir stratejinin kısırlığını hem açıkça ortaya sermesi hem de bunun "geri tepen" moral etkisini belirtmesi yönündedir. İhtilal 1917'de Rus askerî gayretlerinin tam anlamıyla çöküşünü hazırladığı sırada Rus kuvvetleri, önceki dönemlere kıyasla daha iyi silahlanmış ve donatıl-

mıştı. Fakat, gözle görülür derecede yersiz uğranılan büyük kayıplar, Avrupa'nın en sabırlı ve fedakâr birliklerinin savaş azmini baltalamıştı. Buna benzer bir etki, 1917 ilkbahar taarruzundan sonra Fransız Ordusu'ndaki ayaklanmalarda da görülmüştür. Bu ayaklanmaların çoğu, insan kıyımından usanmış birliklerin siperlere dönmeleri emredildiği zaman meydana gelmiştir.

Tutum bakımından biraz dolaylı nitelik taşıyan bir Rus harekâtı olarak, Brusilov'un Haziran 1916'da Luck yakınında yaptığı taarruz gösterilebilir. Buradaki dolaylılık, taarruzun hiçbir ciddi niyete dayanmamasından kaynaklanmıştır. Bu harekât, düşmanın dikkatini sadece bu yöne çevirmek için düşünülmüş ve İtalya'nın ısrarlı istekleri üzerine zamansız başlatılmıştır. Bu taarruzda, kıtaların ne hazırlığı ve ne de yığınağı yapılmış; bununla beraber, hemen hemen gelişigüzel denebilecek böyle bir harekâtın yapılabileceğinin hiç umulmayışı, uyuşuk Avusturya savunmasını öyle bir yıkmıştır ki, bunun sonucu olarak üç gün içinde 200.000 esir alınmıştır.

Bir baskın hareketinin sağladığı sarsıntının stratejik sonuçlarının buradaki kadar çok taraflı oluşu pek az görülmüştür. Bu hareket, İtalya'daki Avusturya taarruzunu durdurmuş, Falkenhayn'ı Batı Cephesi'nden kuvvet çekmek ve böylece Verdun çevresindeki yıpratma harekâtından vazgeçmek zorunda bırakmıştır. Ayrıca, Romanya'yı Merkezi Devletlere karşı savaşa girmek bakımından cesaretlendirmiştir. Bundan başka da, Falkenhayn'ın düşmesine ve onun yerine Hindenburg ile Ludendorff'un geçmesine neden olmuştur (Hoffmann, "ekip" için bir kayıp olmak üzere, Doğu Cephesi'nde bırakılmıştır). Romanya'nın savaşa girişi, hiç şüphesiz Falkenhayn'ın 1915'te uygulamış olduğu dolaysız tutum stratejisidir. Hem amaç hem de istikamet bakımından dar bir nitelik taşıyan bu strateji, Rusların yeniden kendilerine gelmelerine ve dolayısıyla 1916'da Falkenhayn görüşünün iflasına yol açmıştır.

Fakat, Brusilov taarruzunun dolaylı niteliği ve bunun sağladığı parlak etki kısa ömürlü olmuştur. Bu hareket, Rus komutanlığını, kuvvetlerinin sıklet merkezini bu yöne almaya çok geç yöneltmiştir. Bundan başka, savaşın doğal kanunla-

rına uygun olarak çabaların ileri gidildikçe daha sertleşen direnme istikameti boyunca sürdürülmesi, karşılığında hiçbir etki sağlanmaksızın ihtiyat kuvvetlerinin kullanılmasına yol açmıştır. Bu harekâtın sonunda, ne kadar dehşet verici olursa olsun, Brusilov'un uğradığı bir milyon kişilik zayiattan herhalde daha iyi bir biçimde yararlanılabilirdi. Ancak bu ağır kayıp, hayatta kalanların gözleri önüne Rus komutanlığının düşünce iflasını serdiği için, Rus askerî gücünün moral bakımından iflasına da neden olmuştur.

Rusların gayretlerini bu girişim üzerinde toplama yolundaki sabit fikirleri, Hindenburg ve Ludendorff'a, 1915'te Sırbistan'a karşı olduğu gibi, çabuk değişen diğer bir dolaylı tutum uygulama olanağını vermiş ve bu hareket, biraz da koşulların zoruyla stratejik bakımdan daha gerçek bir dolaylı tutum halini almıştır. Bu harekâtta hedef Romanyaydı. Başlangıçta Romanya'nın 23 tümeni vardı ve bunların hepsi, hiçbir ayrılık gözetilmeksizin aynı biçimde donatılmıştı. Bu Romen kuvvetleri karşısında 7 tümen bulunuyor; ayrıca Romanya, Brusilov harekâtının etkisinden başka, Somme'de İngilizlerin ve o sırada Selanik'te bulunan müttefik kuvvetin baskısı nedeniyle bu düşman tümenlerin takviye edilemeyeceğini umuyordu. Ancak bütün bu baskılar doğrudan yapılmaktaydı. Dolayısıyla bunların hiçbiri, kendi karşılarındaki cephelerden Romanya'yı ezmeye yeterli kuvvetlerin alınmasına engel olamamıştır.

Transilvanya ve Bulgaristan arasına bir sandviç gibi sıkışmış olan Romanya arazisi, Karpat'ların ve Tuna'nın her iki tarafında da doğal olarak güçlü savunma olanakları sağlıyor; ancak bu durumu ile de, bir dolaylı tutum stratejisi uygulanması bakımından uygun bir hedef arz ediyordu. Bundan başka, Karadeniz yakınındaki Dobruca şeridi de usta bir düşmanın oltasına takabileceği bir yem oluşturuyordu.

Romanya'nın batıya Transilvanya içerisine doğru taarruza geçmek yolundaki istek ve kararı, düşmanlarının karşı hareketini onların bile düşündüğünden daha etkili bir dolaylı tutum haline getirmiştir.

Romanya'nın ileri hareketi 27 Ağustos 1916'da başlamış ve her biri dört tümenden ibaret üç ana yürüyüş kolu, bir dolaysız

tutum çerçevesinde Karpat geçitleri vasıtasıyla kuzeybatıya Macaristan ovasına doğru hareket etmiştir. Tuna'yı korumak için üç tümen bırakılmış ve diğer üç tümen de Rusların takviye göndermeye söz verdikleri Dobruca'da alıkonmuştur. Ancak, düşmanın direnişi yüzünden değil, köprüleri yıkmalarından dolayı güçlüğe uğrayan Romen yürüyüş kolları, Transilvanya'ya doğru yavaş yavaş ve ihtiyatlı bir şekilde ilerlemişlerdir. Bu nedenle Romen ileri hareketi, sonradan beş Alman ve iki Avusturya tümenini ciddi olarak tehdit etmemiştir. Komutadan uzaklaştırılmasından önce Falkenhayn tarafından benimsenen planın diğer yarısının gerçekleştirilmesi hususunda, birer Alman ve Avusturya köprücü kolu ile birlikte dört Bulgar tümeni, Dobruca'nın istilası için Mackensen'in emrine verilmiştir.

Romen yürüyüş kolları batıya Transilvanya içine doğru ağır ağır ilerlerken Mackensen, Tuna cephesini tutmakta olan üç Romen tümenini imha ederek 5 Eylül'de Turtucais köprübaşını hücumla ele geçirmiştir. Bundan sonra, artık Tuna yanını emniyete almış bir durumda, normal olarak muhtemel hareket tarzı olan Bükreş'e yürüyüşten uzak olmakla beraber, doğuya Dobruca içerilerine daha derinliklere ilerlemiştir. Bu hareket, moral etkisinin büyüklüğü bakımından, akıllıca düşünülmüş bir hamleydi. Çünkü, böylece otomatik olarak sağlanacak stratejik tesir sayesinde, hızını kaybetmiş olan Transilvanya taarruzunu desteklemek için kullanılmaları düşünülen Romanya ihtiyatları bu görevden uzaklaştırılmış olacaktı.

Artık bölgedeki bütün kuvvetlerin komutanı olan Falkenhayn, belki de fazlaca ihtiraslı ve dolaysız bir nitelik taşıyan bir karşı taarruza geçmiştir. Bu nedenle, pek de yerlerinde tutulmaya değmeyen diğer düşmanları bulundukları bölgelerde alıkoymak için, en az değilse de küçük kuvvetler kullanarak tasarruf ettiği bütün birlikleri kuzey ve orta kesimler karşısında ustaca kullanmıştır. Bununla beraber sağlanan sonuç, Romenleri sadece geri atmaktan ibaret kalmış; ancak, dağlarla olan bağlantılarını kesmemiş ve burada kötü şans, bütün Alman planını tehlikeye düşürmüştür. Çünkü, dağ geçitlerinin hepsini hâlâ ellerinde tutan Romenler Almanların dağ etekleri üzerinden yaptıkları sıkıştırma girişimlerini gözü pek davra-

nışlarla püskürtmüşler ve böylece, Falkenhayn'ın daha batıya ilerleme yolundaki ilk girişimi önlenmiştir. Ancak, onun yeniden giriştiği bir hamle, kar fırtınalarının başlamasından biraz önce yarma ile sonuçlanmıştır. Bununla beraber, batıya doğru ileri atılmakla Falkenhayn, şimdi Romanya'nın ön kapısından girmiş oluyor; bunun sonucu olarak da, dolaysız tutum uygulamak durumuna düşüyor ve bir dizi nehir hatlarını aşmak zorunda kalıyordu. Ancak, şans yardım etmiş ve Alt nehri boyunca durdurulduğu zaman Mackensen'in müdahalesi kendisinin imdadına yetişmiştir.

Mackensen, kuvvetinin büyük kısmını Turtucaia'dan geçirerek Doruca'dan Sistovo'ya kaydırmış ve burada 23 Kasım'da Tuna'yı zorla geçmeye çalışmıştır. Onun, muhtemel olarak Romanya'nın gerisini etkileyebilecek durumunu bir yana bırakarak, asıl ordu ile yakınsak bir manevra çerçevesinde Bükreş'e ilerlemesinin en yararlı hareket tarzı olup olmadığı tartışılabilir bir husustur. Bununla beraber bu hareket, Falkenhayn'a Alt nehrini aşma olanağını kazandırmış; ancak Romenler için de, Mackensen'in yanına tehlikeli bir karşı darbe indirecek şekilde kendi "yakın" merkezi durumlarından yararlanmayı mümkün kılmış ve bu yan tehdidi, hemen hemen başarılmıştır. Bununla beraber bir kere tehlike önlenince, Falkenhayn ve Mackensen, Romen Ordusu'nu Bükreş üzerinden sıkıştırmışlar ve bunun üzerine bu ordu Sereth-Karadeniz hattına çekilmiştir.

Almanlar, Romanya'nın çok büyük bir kısmını buğday ve petrolü ile birlikte ele geçirmiştir; fakat Romen Ordusu'nu parçalayamamış veya yok edememişlerdir. Çünkü, bu ordunun moral ve düşünce gücü, düşmanı ileri hareketinin son safhasındaki direniş sırasında sağlamlaşmıştı. Ertesi yaz Romen Ordusu'nun gösterdiği gözü pek direniş, Almanların bu orduyu Prut nehri gerisine atmak ve böylece, Romanya'nın işgalini tamamlamak gayretlerini boşa çıkarmıştır. Ancak Aralık 1917'de, Bolşevik Rusya'nın Almanya ile bir mütareke imzalaması üzerine, Romanya yalnız kalmış ve alınyazısına boyun eğmiştir.

GÜNEYDOĞU VEYA AKDENİZ HAREKÂT ALANI

İtalya Harekât Alanı

1917 yılında İtalya, Alman komutanlığının sonbahar repertuvarının gerçekleşmesi yolunda bir sahne ve hedef olmuştur. Sınırın durumu, coğrafya veya maddi kuvvet bakımından, Almanlara burada da dolaylı bir tutum uygulama olanağı verir; buna karşılık, Almanların düşmanları için böyle bir avantaj sağlamıyordu. Ayrıca bu düşmanlar, psikolojik alanda dolaylı tutumdan yararlanmak hususunda bir istek de göstermemekteydiler.

İtalya'nın sınır vilayeti Venezia, Avusturya'ya doğru uzanan bir çıkıntı oluşturuyor; bu çıkıntının kuzeyinde Avusturya Tirol'u ve Trentino, güneyinde ise Adriyatik denizi bulunuyordu. Adriyatik boyunca Isonzo cephesi yönünde, nispeten alçak bir arazi şeridi uzanıyor; ancak buradan sonra sınır, kuzeybatı çevresini geniş bir biçimde dolanarak Julia ve Carnic Alpler'ini izliyor ve bu kavis güneybatıya Garda gölüne doğru devam ediyordu. Kuzeyde Alp dağ yığınının geniş bir sahaya yayılışı ve bölgede herhangi hayati bir hedefin bulunmayışı, İtalya'nın bu istikamette bir taarruz harekâtına girişmesini teşvik

etmiyordu. Böylece İtalya, bir taarruz bakımından doğuya Avusturya'ya doğrudan bir harekete geçmek durumuna düşürülmüş oluyordu. Ayrıca, Avusturyalıların Trentino'dan inerek gerilere doğru girişebilecekleri muhtemel ve devamlı bir tehdidin varlığına katlanmak, İtalyanlar için kaçınılmaz bir durum du. Ancak İtalya, başka bir tutumu uygulama olanağından hemen hemen yoksun olduğu için Avusturya'yı hedef alan hareket tarzını seçmiştir.

İtalya, bu dolaysız tutum stratejisinde iki buçuk yıl ısrar etmiştir. Boş yere "On Birinci Isonzo Muharebesi"nin yapılmış olduğu zamana kadar İtalyan orduları, taarruz hareket noktasının pek az ötesine ulaşabilmişlerdi. Bu orduların zayiatı 1.100.000 kişiyi bulmuş, buna karşılık Avusturyalılar 650.000 kişi kadar bir kayba uğramışlardır. Bu dönem içinde Avusturya, ancak bir kez taarruza geçmiş; bu da 1916'da olmuştur. O sırada İtalyan orduları Isonzo'da meşgullerdi. Conrad, bu orduların gerisine karşı Trentino'dan güneye yapılacak bir saldırı ile İtalya'yı yenmek için bir taarruza girişmeyi düşünmüş ve bu amaçla Falkenhayn'ın desteğini sağlamak istemiştir. Fakat Falkenhayn, ne bu plana ne de onun "kesin" darbelerine güvenmiştir. Kaldı ki kendisi Verdun yıpratma harekâtını sürdürme kararındaydı. Bu nedenle, Doğu Cephesi'ndeki Avusturya tümenlerini buradan almak için Conrad'ın istediği en az dokuz Alman tümenini bile vermekten kaçınmıştır. Conrad, bu desteği göremeyince, Doğu'daki en iyi tümenlerinden bir kısmını alarak yalnız başına girişimde bulunmaya karar vermiştir. Fakat bu suretle, hem Doğu Cephesi'ni Brusilov'un sonraki ileri harekâtına karşı tehlikeye düşürmüş hem de İtalya planını gerçekleştirmeye yetecek kuvveti sağlayamamıştır.

Bununla beraber bu taarruz başarıya çok yaklaşmıştır. Bu saldırının "normal olarak umulan hareket tarzı" olmaktan kaçındığı söylenemezse de, hiç değilse bir bakıma beklenmedik bir nitelik taşıdığı ileri sürülebilir. Çünkü İtalyan Komutanlığı, Conrad'ın büyük çaplı bir taarruz yapacak kuvveti veya imkânları olduğuna inanmıyordu. Bu harekât, büyük çaplı ol-

makla beraber, tam anlamıyla yeterli derecede büyük değildi. Taarruz ilk günlerde hızlı bir başarı sağlamıştır. Cadorna her ne kadar çabuk davranarak ikmal tesislerinin ve ağır topçusunun tahliyesini hazırladıktan başka Isonzo bölgesinden ihtiyatlarını da çekebilmişse de, bu hareket şansların eşit olduğu bir yarış halini almıştır. Avusturya'nın taarruzu ovaya kadar bir yarma halini alacak gibi olmuş, ancak ihtiyat kuvvetlerinin bulunmayışı yüzünden hızını kaybetmiştir. İhtiyatların olmayışına neden, daha önce Doğu Cephesi'nden alınması düşünülen birliklerin Brusilov'un ilerlemesi dolayısıyla yerlerinde bırakılmış olmalarıdır.

17 ay sonra Ludendorff, Avusturya'nın içine düştüğü ciddi durum nedeniyle İtalya'ya karşı birleşik bir darbe indirme fikrine kapılınca, bu defa şartlar daha az elverişli olup bu amaç için ancak altı tümenlik zayıf genel ihtiyatını tasarruf edebilecek durumdaydı. Buna karşılık müttefiki Avusturya, hem maddi hem de moral bakımından bitkin düşmüştü. Aynca, olanakların azlığı nedeniyle de plan daha dar ve doğrudan kapsamlı bir tutum niteliğine bürünmüştür. Bu hareket, Isonzo bölgesinin kuzeydoğu köşesinde başlayacak ve buradan Alp dağ yığımına doğru kıvrılacaktı. Bununla beraber, fiili taarruz bölgesinin seçimi bu cephede o zamana kadar uygulanmamış yeni bir prensibe dayanıyordu. Bu prensip, taktik bakımından en az direnme ile karşılaşacak hareket tarzını uygulamaktı.

Plan, esas olarak Caporetto'da bir yarmayı öngörüyordu. Bunu sadece Isonzo cephesinin toparlanması izleyecekti. Bununla beraber sonradan bu plan daha iddialı bir tasarı halinde genişletilmiş, ancak bu iş yapılırken, imkânlarda hiçbir olumlu gelişme olmamıştır. Aynı sonbaharda İngilizlerin Cambrai'de yaptıkları gibi Ludendorff da, "ceketini kumaşına göre kes ve biç" prensibine uymayarak Caporetto'da örnek bir stratejik hata işlemiş ve böylece Falkenhayn'ın izlediği tezin tam aksi yönündekini uygulamıştır. Çünkü Falkenhayn, ceket ölçüsünü hep eksik tahmin ederek her zaman çok az kumaş ısmarlamış ve bunun doğal bir sonucu olarak, dar gelen ceketi genişletmek için sonradan daha fazla kumaş siparişi

vermiştir. Bu suretle ceket, çeşitli renk ve büyüklükteki parçalardan dikilmiş kusurlu bir kılıf halini almıştır.

Ustalıkla hazırlanmış ve gizli tutulmuş olan bu taarruz 24 Ekim'de başlamış, İtalyan orduları arasında derin bir gedik açılmış ve bir hafta sonra Tagliamento'ya ulaşılmıştır. Fakat, İtalyanlar büyük bir kısmını kaybetmekle beraber parçalanmış olan kuvvetlerini kurtarınca, Alman ileri hareketi, İtalyanları Piave nehri gerisine iterek batıya doğru düpedüz bir dolaysız tutum halini almıştır. Piave nehri, koruma sağlama bakımından sağlam bir engeldi. Ludendorff, çok geç olarak ihtiyatlarını Trentino çevresinden kaydırmayı düşünmüş; ancak, demiryolu sisteminin yetersizliğinden bu hareketi gerçekleşmemiştir. Bu arada Trentino ordusu, kendi zayıf imkânlarına dayanarak, etkisiz bir girişimde bulunmuş; ancak bu gecikmiş hareket, düşman gerisini kavrayan bir hamle olarak etkisini kaybetmiştir. Çünkü, bütün İtalyan ordusu ve ihtiyatları çok gerilere itilmiş durumdaydı.

Başlangıçtaki baskın etkisi geçtikten sonra, Avusturya-Alman taarruzu artık düpedüz dolaysız bir yakınsak hareket olmuş, bu da İtalyanları gerideki ihtiyatlarına, ikmal maddelerine, anayurda ve müttefiklerinin takviye kuvvetlerine doğru itmekten başka bir sonuç sağlamamıştır. Dolayısıyla bu Avusturya-Alman taarruzunun sonucu kendileri için olumsuz olmuştur. Bununla beraber, zayıf kaynaklara dayanan böyle bir taarruzla sağlanan başarı derecesi karşısında, Conrad'ın 1916 başlangıcında daha umut verici planını desteklemeyi Falkenhayn'ın reddedişinin ne kadar yanlış olduğu böylece ortaya çıkmaktadır. Bu da kaderin bir cilvesidir.

Balkan Harekât Alanı:

Ludendorff'un 1918 planı üzerinde fikir yürütmeye geçmeden önce, düşmanlarının daha önceki üç yıllık süreçte, Fransız ve Rus cepheleri dışında giriştikleri veya yapmaya çalıştıkları harekâtı incelemek zorunludur.

Fransa'daki Fransız ve İngiliz karargâhları, sadece mevzi engelini yarmak hususunda değil, kesin sonuçlu bir zafer ka-

zanmak bakımından da genellikle dolaysız tutumun gücü hakkında hiç azalmayan bir güven beklemeye devam etmişlerdir. Ancak Ekim 1914'ten sonra, kenetlenmiş cepheye uzak veya yakın çevrelerde, bu stratejinin geleceği üzerinde kuvvetli şüpheler doğduğu duyulmuştur. Uzakta bulunmanın sağladığı geniş kapsamlı görüntü dolayısıyla, duruma şüpheli gözle bakanların hepsi siyasal liderlerden ibaret değildi. Bunların arasında Fransa'da Galliéni ve İngiltere'de Kitcher de vardı. 7 Ocak 1915'te Kitcher, Sir John French'e şöyle yazıyordu: "Fransa'daki Alman mevzileri, hücumla ele geçirilemeyecek ve tam olarak da kuşatılamayacak bir kale olarak kabul edilebilir. O halde bu mevziler karşısında tutunabilecek kuvvetler bırakılarak, asıl harekât başka yerlerde yürütülebilir."

Bazıları, özellikle Winston Churchill, şu hususlar üzerinde durmuştur: Düşman ittifakı bir bütün olarak dikkate alınmalıdır. Modern alandaki gelişmeler, mesafe ve hareket kabiliyeti ile ilgili ana fikirleri çok değiştirmiştir. Bunun bir sonucu olarak, başka bir savaş veya harekât alanında vurulan bir darbe, düşmanın klasik anlamdaki stratejik yanına vurulmuş gibi kabul edilmelidir (Bununla ilgili olarak denebilir ki, Batı Cephesi'nde ısrar etmek tezini desteklemek için çok sık tekrarlanan Napolyon örneği, görünüşe göre ağırlığını daha ziyade alternatif bir hareket tarzına kaydırmaktadır). Bundan başka böyle bir harekât, İngilizlerin geleneksel amfibi stratejisine de uygun düşmektedir. Çünkü böylece, İngiltere'nin o zamana kadar ihmal edilmiş olan deniz gücünün sağlayacağı askerî avantajdan yararlanmak mümkün olacaktır. Ocak 1915'te Lord Kitcher, İskenderun Körfezi'ne yapılacak bir çıkarma ile Türkiye'nin Doğu ile olan ana ulaştırma sisteminin kesilmesini sağlayacak bir planı desteklemiştir. Hindenburg ve Enver Paşa'nın savaş bittikten sonraki sözleri, böyle bir hareketin Türkiye'yi nasıl felce uğratabileceğini göstermekte ise de bunun bir bütün olarak Merkezi İttifaka çok geniş bir etki yapması veya bir dolaylı tutum olması çok zordu.

Lloyd George, İngiliz kuvvetlerinin büyük kısmının, düşmanın "arka kapısı"na ulaştıracak bir yol olmak üzere, Balkan-

lar'a kaydırılması fikrini savunmuştur. Ancak, Fransa'da erken bir sonuç sağlanacağından emin olan Fransız ve İngiliz komutanlıkları, alternatif nitelikte herhangi bir stratejiye şiddetle karşı çıkmışlardır. Buna neden olarak da ulaştırma ve ikmal zorluklarını göstermişler, ayrıca kendi fikirlerine göre, bu tehdidi karşılamak üzere Almanya'nın çok kolaylıkla birliklerini kaydırabileceği tezi üzerinde durmuşlardır. Bunların tartışmalarında esaslı bir nokta bulunsa bile, kapıldıkları çoşkunluk, ileri sürdükleri fikirleri mübalağa etmelerine yol açmıştır. Kaldı ki, bunların itirazları da, örneğin Galliéni'nin Balkan tasarısı ele alınınca, duruma pek uymamaktadır. Galliéni, Yunanistan ve Bulgaristan'ı kendi kuvvetlerine katılmaya teşvik edecek derecede kuvvetli bir ordu ile, İstanbul'a ilerlemek için bir hareket noktası olarak Selanik'e bir çıkarma yapılmasını teklif etmiştir. İstanbul ele geçirildikten sonra bunu, Romenlerle işbirliği halinde Tuna'ya Avusturya-Macaristan içine doğru bir ileri hareket izleyecekti. Bu teklif, savaşın son aylarında fiilen uygulanan hareket tarzına esas bakımından benzemekteydi. Eylül 1918'de Alman askerî düşüncesi, böyle bir olasılığı "kesin" nitelikli olarak görme eğilimini göstermiştir. Bundan başka,.kasımın ilk haftasında henüz yakın bir nitelik almış olmamakla beraber bu tehdit, Almanya'nın teslim olmasını çabuklaştıran önemli bir faktör oluşturmuştur.

Bununla beraber Ocak 1915'te askerî düşüncelerin ağırlığı, gayretlerin Batı Cephesi'nde toplanması planına uymayan bütün karşı teklifleri bastırmış, fakat şüpheler yatışmamıştır. İşte bu sırada, belki biraz zayıflamış olarak, Yakındoğu tasarısını yeni bir biçimde canlandıran bir durum meydana gelmiştir.

1915 yılının Ocak ayında Kitcher, Grandük Nikola'nın bir çağrısı ile karşılaşmıştır. Yaptığı bu müracaatla Grandük, Rus kuvvetlerini Kafkaslar'daki Türk baskısından kurtaracak bir şaşırtma hareketinin yapılmasını istiyordu. Kitcher, gerekli birlikleri bulamayacağını hissetmiş ve Çanakkale Boğazı'na karşı deniz kuvvetleri ile bir gösteriş hareketi yapılmasını ileri sürmüştür. Churchill'in hayal gücü daha geniş stratejik imkânlar üzerine takılmış ve karadan yardım yapılmadığı takdir-

de, deniz kuvvetlerinin yapması ileri sürülen gösteriş hareketinin Boğaz'ı zorla geçme girişimine çevrilmesini teklif etmiştir. Churchill'in deniz müşavirleri pek istekli olmasalar bile, bu projeye karşı çıkmamışlardır. Bunun üzerine, o bölgedeki sorumlu komutan olan Amiral Carden bir plan hazırlamıştır. Buna göre, esas olarak eski gemilerden kurulu bir deniz kuvveti, Fransızların da yardımıyla ve bir hazırlık ateşinden sonra, 18 Mart'ta Boğaz'dan içeri girmiştir. Ancak umulmadık bir yerde yeni dökülmüş mayın sıraları birçok geminin batmasına neden olmuş ve bunun sonucu olarak da bu girişiminden vazgeçilmiştir.

Burada, hemen tekrarlanacak bir ileri hareketin başarı kazanıp kazanmayacağı hususu su götürür bir meseledir. Çünkü o sırada Türklerin cephanesi tükenmiş durumdaydı. Böyle bir d rumda mayın engelinin hakkından gelinebilirdi. Ancak, yeni Donanma Komutanı Amiral de Robeck, karadan yapılacak yardım hazır olmadıkça, deniz hareketinin yenilenmesine karar vermiştir. Daha önce, bir ay önce, Savaş Konseyi birleşik bir taarr za karar vermiş ve Sir Ian Hamilton'un komutasında bir kara kuvvetinin düzenlenmesine başlanmıştı. Ancak, yeni tasarıyı kabul etmekte yavaş davranmış olan yetkililer, bu planın gerçekleştirilmesi için zorunlu olan birliklerin ayrılmasını da aynı şekilde ağırdan almışlardır. Yetersiz sayıda olmalarından başka, bu birliklerin ayrılmasından sonra bile birkaç haftalık bir gecikme daha olmuştur. Çünkü, yapılacak taktik harekâta göre bu kuvvetin İskenderiye'de taşıt gemilerine yeniden dağıtımı yapılmıştır. İşin en kötüsü, bu beceriksiz siyaset baskın şansını da yok etmiştir. 2 Şubat'ta hazırlık ateşi açılınca, Çanakkale Boğazı'nda sadece iki Türk tümeni bulunuyordu. Bu Türk kuvveti, deniz taarruzunun başladığı güne kadar dört tümene çıkarılmıştır. Hamilton nihayet karaya çıkma girişimine başladığı zamansa, Türk tümenlerinin sayısı altıya yükselmişti. Kara harekâtı için Hamilton'un elinde dört İngiliz tümeni ile bir Fransız tümeni vardı ve bu kuvvet, düşmanınkinden fiilen azdı. Hele yapısı bakımından savunmanın taarruz gücüne üstün oluşuna bir de arazi güçlüklerinin eklendiği bir durumda, Hamilton'un kuvvetçe zayıflığı daha da belir-

lirgin oluyordu. Hamilton, sayıca zayıf bulunuşu ve donanmanın Boğaz'ı geçişine yardım şeklindeki görevinin sınırlı oluşu dolayısıyla, diğer kesimlere veya Asya kıyısına yapılacak bir çıkarmadan çok, Gelibolu yarımadasına bir çıkarma hareketi yapılmasını tercih etmek zorunda kalmıştır.

Hamilton'un kuvvetleri, 25 Nisan'da Yarımada'nın güney ucunda Teke Burnu (Cape Helles) yakınında ve bunun 15 mil kadar kuzeyinde Kabatepe civarında karaya çıkmışlar; Fransızlar, bir şaşırtma hareketi olarak Asya kıyısında bulunan Kumkale'ye geçici bir çıkarma yapmışlardır. Ancak, taktik alandaki baskın etkisinin sağladığı ani fayda bir kere geçince ve Türkler ihtiyatlarını getirmeyi başarınca, saldırganlar tutunmuş oldukları iki tehlikeli yeri genişletememişlerdir.

İngiliz Hükümeti, o sırada yedi tümene ulaşmış olan Yarımada'daki kuvvetleri takviye etmek için nihayet 5 Temmuz'da daha beş tümen göndermeye karar vermiş; bu birliklerin varışına kadar geçen süre içinde bölgedeki Türk kuvveti de 15 tümene yükselmiştir Hamilton, harekâtını bir çift darbe halinde yapma kararındaydı. Bunlardan birini, Kabatepe'den girişilecek takviyeli bir darbe teşkil ediyor; diğeri ise, birkaç mil kuzeyde bulunan *Suvla* Körfezine (Anafarta Limanı) yapılacak yeni bir çıkarma hareketi oluyordu. Bu ikinci hareketin amacı, Yarımada'yı ortasından kesmek ve Boğaz'a hakim olan yüksek arazi kesimini ele geçirmekti. Bu hamle, Bolayır'a veya Asya kıyısına yapılacak bir çıkarmadan daha dolaysız nitelikte görülebilir. Ancak, böyle bir hareketin yapılmasını haklı kılan neden, bunun düşman komutanlığı tarafından beklenmemiş oluşudur. Çünkü, düşmanın ihtiyatları başka yerlerde toplanmıştı. İhtiyatlar ulaşıncaya kadar geçen 36 saatlik bir süre içinde ise, bu ilerleme istikametini yalnız yarım taburluk bir kuvvet tıkamıştır. Ancak, karaya çıkan kuvvetlerin deneyimsizliği ve bölgedeki komutanların ağır davranışları yüzünden zaman ve fırsat elden kaçmıştır. Ne ileri ne de geri, hiçbir yöne gidemeyiş, meydana gelen hayal kırıklığı ve bu projeyi hiçbir zaman beğenmemiş olanların karşı koymaları, neredeyse Yarımada'nın boşaltılmasına bile yol açacaktı.

Buna karşılık, Falkenhayn'ın Çanakkale boğazına yönelen bu tehditle ilgili sözleri şöyleydi: "Akdeniz ile Karadeniz arasındaki boğazlar düşman trafiğine devamlı olarak kapalı kalmasaydı, savaşın başarılı bir şekilde yürütülmesi yolundaki bütün umutlar pek büyük ölçüde azalacak; bu arada Rusya, önemli olan tecrit edilmiş durumundan kurtulacaktı... Rusya'nın bu yalnız kalışı, askeri başarılardan çok daha güvenilir bir garanti sağlıyordu. Bu sayede, bu devin kuvvetleri er geç kendiliğinden felce uğramak zorunda kalacaktı."

Yarımada harekâtındaki yanlışlık ana fikirde değil, uygulamadaydı. Eğer İngilizler en sonunda azar azar savaşa sürdükleri kuvvetlerin makul nispetteki bir kısmını başlangıçta kullanmış olsalardı, düşman komutanların sonraki sözlerinden açıkça anlaşıldığına göre, yapılmış olan girişimler belki de başarı ile ödüllendirilecekti.

Çanakkale harekâtı, Türkiye'ye karşı dolaysız bir tutum karakterinde ise de, Kafkasya'da meşgul asıl Türk orduları bakımından ve daha üst düzeyde bir bütün olarak Merkezi Devletler yönünden bir dolaylı tutum niteliğindeydi. Saha ile ilişkili kuvvet yoğunluğunun kesin sonuçlu bir yarma sağlanması bakımından hiçbir umuda yol açmadığı Batı Cephesi'nin acıklı durumu dikkate alınınca, Çanakkale harekâtındaki ana fikrin "güdülen amacın eldeki araca göre ayarlanması" prensibini tam anlamıyla gerçekleştirdiği görülür. Buna karşılık bu ana fikrin uygulanış şekli, aynı prensibe baştan başa aykırı bir nitelikte olmuştur.

Filistin ve Mezopotamya Harekât Alanları:

Ortadoğu görev kuvvetleri, bu çalışmanın kapsamı içine güçlükle girer. Bu kuvvetler, stratejik bakımdan, kesin bir etki sağlama yolunda umut verici olmaktan çok uzaktılar. Ayrıca, stratejik alanda dikkati başka yöne çekme araçları olarak düşünülünce de, bunların her biri kendi üzerlerine çektikleri düşman kuvvetlerine kıyasla çok daha fazla İngiliz kuvvetini yutmuşlardır.

Bununla beraber, siyaset alanında bu görev kuvvetleri için bir amaç yaratılabilir. Geçmişte İngiltere, müttefiklerinin Avrupa kıtasındaki kayıplarını çok defa düşmanın denizaşırı sömürgelerini ele geçirmek suretiyle telafi etmiştir. Ana mücadele bakımından uygun düşmeyen veya kesin bir nitelik taşımayan sorunlarda elde edilecek kazançlar, ileride elverişli bir barış sağlamak için girişilecek konuşmalarda bir koz olarak kullanılabilir ve harekât sırasında bir tonik etkisi de yapabilirler.[1]

Filistin görev kuvvetinin uyguladığı bölgesel strateji, incelenmeye değer. Başlangıçta bu strateji, hem dolaysız hem de dolaylı tutum sakıncalarını birleştirmiş durumda bulunuyor ve bundan başka, normal olarak beklenen bir hareket tarzı niteliğini de kapsıyordu. Bu da, Türk gücünün hayati bir noktasına karşı etki sağlamak bakımından en uzun ve en güç yol demekti. Mısır'dan Filistin'e gelen kıyı yolunu doğrudan koruyan Gazze (Gaza)'deki ilk iki başarısızlıktan sonra (Mart ve Nisan 1917), eldeki daha büyük kuvvet sonbaharda daha az doğrudan bir girişim için kullanılmıştır.

Chetwode tarafından tasarlanan ve Murray'ın yerine komutanlığa getirilmiş olan Allenby'nin uyguladığı plan, su ikmali ve deniz ile çöl arasındaki dar yol bakımından olduğu kadar coğrafi yönden de dolaylı bir nitelik taşıyordu. Türk savunma tertipleri, Gazze'den 20 mil kadar içeriye doğru uzanıyor ve 10 mil daha içerideki Bir-üs-Sebi ise, muhtemel yaklaşma istikametinin doğu kenarını koruyan uzak bir garnizon teşkil ediyordu. Sağlanan gizlilik ve çıkarılan söylentiler, Türklerin dik-

---

1 Tehlike kaynağı haline gelebileceklerinden endişe duydukları için daha sonra müsadere edilmiş Alman kolonilerine geri dönme fikrine karşı çıkanlar, savaş olması durumunda, Britanya'nın erken başarı elde etmesini mümkün kılacak yerlere sahip olması gibi dolaylı değerini hesaba katmadılar -Avrupa sahnesindeki düşman başarısının üzücü etkilerini dengelemek ve bundan kaynaklı prestij kaybını önlemeye yardımcı olmak. Bu tür dengelemelerin psikolojik önemi hiçbir zaman küçümsenmemeli, özellikle deniz gücü tarafından.
Dahası, bir kıtasal gücün mahrum edilmeye karşı hassas olduğu denizaşırı memleketlere sahip olması, onun saldırgan eğilimlerinin önünde bir engel oluşturur. İtalya'nın 1939 yılında başlayan savaşa girip girmeme konusundaki uzun tereddüt dönemi buna iyi bir örnektir -müttefiklerin başarısı kesinleşinceye kadar. Kuralların karmaşıklığı; bir engel değilse bile, bir kısıtlılıktır.

katini Gazze üzerine çekmiş; bunun üzerine, korunmamış kesimine karşı yapılan geniş ve hızlı bir çark hareketi sonunda Bir-üs-Sebi, su ikmal tesisleri ile birlikte ele geçirilmiştir. Planda bundan sonra gelen kısım, Gazze'ye karşı yapılacak bir şaşırtma şaşırtma hemen ardından, Bir-üs-Sebi'deki süvarinin düşman gerisine saldırdığı sırada Türklerin asıl mevziinin kanadına vurulacak bir darbeydi. Ancak, su ikmalindeki zorluklar ve Bir-üs-Sebi'nin kuzeyinden yapılan bir Türk karşı darbesi, bu manevrayı baltalamış ve bu harekâtta Türk mevziinin bazı kesimlerine girilmekle beraber, kesin sonuç sağlanamamıştır. Türk kuvvetleri, en son olarak Kudüs'e kadar geriye itilmiş, ancak tasarladığı gibi gerileri kesilerek sanlamamıştır.

Kesin bir sonuca ulaşılması ve bunu sağlayacak bir girişimde bulunulması hususu, Eylül 1918'e kadar olmak üzere bir yıl sonraya bırakılmıştır. Bu sırada, çölün doğusunda ve güneyinde gelişmekte olan garip bir harekât, Türk savaş gücünün zayıflamasına yalnız yardım etmekle kalmıyor, özellikle dolaylı tutum alanında, stratejiye bazı ışıklar da saçıyordu. Bu konuda karşılaşılan olay, yol göstericisi Lawrence olan Arap ayaklanmasıydı. Bu harekât, gerçek yapısı itibariyle dolaylı bir nitelik taşıyan gerilla savaşı türüne girmekte ise de; burada uygulanan strateji, pek bilimsel bir biçimde hesaplanmış olan bir temele dayanıyordu. Bu nedenle, bu stratejinin normal savaş üzerindeki etkisini gözden uzak tutamayız. Gerçi bu strateji, dolaylı tutumun aşırı bir şekliydi. Bununla beraber, eldeki araçlar ölçüsünde en ekonomik biçimde etki sağlayan bir nitelik de taşıyordu. Araplar, normal ordulara kıyasla, hareket kabiliyeti bakımından üstündü. Buna karşılık, ağır zayiata katlanma yetenekleri daha azdı. Türklere gelince, insan kaybının pek etkisi altında kalacak durumda değillerdi. Ancak, malzeme kaybı bakımından aynı şey söylenemezdi. Çünkü, bu alanda yokluk içinde kıvranıyorlardı. Bir sipere sıkıca sarılmakta ve doğrudan yaklaşan bir hedefe ateş etmekte çok üstün nitelikleri olan Türkler, oynak harekâta ne uyabilecek, ne de bunun zorluklarına dayanabilecek bir yeteneğe sahip olup, sadece geniş bir arazi parçasını bir miktar kuvvetle tutmaya çalışıyorlardı. Bu kuvvetleri oluşturan insan sayısı bölgeye yayılmış

olan bir garnizon ağının her tarafını kaplamaya yetecek güçte olmadığı gibi, dayandıkları ulaştırma sistemi de hem uzundu hem de saldırılara karşı hassastı.

Bu değerlendirme sonucunda Araplar, normal doktrinin karşı tezi niteliğinde olan bir strateji geliştirmişlerdir. Buna göre, normal orduların düşmanla teması sürdürmelerine karşılık, Araplar bundan kaçınmışlar; normal ordular düşman kuvvetlerini imha etmek isterlerken, Araplar düpedüz malzemeyi yok etme yolunu araştırmışlar ve bunu hiçbir kuvvet bulunmayan yerlerde yapmak istemişlerdir. Ancak Lawrence, stratejisinde daha da ileri gitmiş; ikmallerini kesmek suretiyle düşmanı yerinden kovmak yerine, erişebilecekleri yerlerde bir miktar ikmal maddesi kalmasına göz yumarak düşmanı yerinde tutmayı amaç edinmiştir. Böylece, düşman kuvvetler bulundukları yerde ne kadar uzun süre kalırlarsa, onların o kadar çok zayıflayacaklarını ve morallerinin bozulacağını düşünmüştür. Lawrence'e göre, düşman kuvvetlere vurulacak darbeler onları bir arada toplanmaya yöneltebilir ve böylece, onların ikmal ve emniyet meselelerini daha da kolaylaştırabilirdi. Bu nedenle, iğneleyici nitelikteki küçük saldırılar düşman kuvvetlerini yaygın bir durumda tutmaya yaramıştır. Bununla beraber, normal usullere bağlı kalmaması dolayısıyla bu strateji, makul olarak en az direnişle karşılaşılacak bir hareket tarzını uygulamıştır. Bu stratejiyi meydana getiren Lawrence şöyle demektedir: "Arap ordusu, hiçbir zaman bir avantajı sürdürmeye veya geliştirmeye çalışmamış, buna karşılık daima hareket etmek ve başka yerde düşmanı tekrar vurmak istemiştir. Bu strateji, en küçük bir kuvveti en hızlı bir şekilde ve en uzak yerde kullanmıştır. Bir saldırıya uğrayan düşmanın buna karşı direnmek üzere tertiplerini değiştirmesine kadar gerillacıların hareketlerini devam ettirmeleri ise, hedef oluşturmamak yolundaki temel kuralı bozan bir davranış olur."

Bu strateji, 1918'de Batı Cephesi'nde geliştirilen stratejiden farklı mıydı? Esas olarak her iki strateji de birbirinin aynı olup aradaki fark, Orta Doğu'daki uygulamanın Batı Cephesi'ndekine oranla daha ileri bir dereceye varmış olmasıdır.

Fakat, sonuca bir dolaylı tutumla ulaşma çaresi bulunmadıkça, işi "kısa kesme"nin Lawrence stratejisinden daha geç, daha masraflı ve daha tehlikeli olması ihtimali de vardır. Manevra alanının olmayışı ve kuvvet yoğunluğu da, az rastlanmakla beraber, bazen başa çıkılamayacak derecede etkili bir engel oluşturur. Akla uygun bir hüküm olarak denebilir ki, normal savaşta çabuk sonuca ulaşmayı hedefleyen bir dolaylı tutum şekli seçilmelidir. Bu çabukluk, başarıya ulaşma ihtimali kuvvetli ise, düşmanı "tuzağa düşürme" suretiyle sağlanabilir. Aksi takdirde veya sonuca çabuk ulaşmayı hedefleyen dolaylı tutum başarı ile sonuçlanmamışsa, düşmanın gücünü ve iradesini baltalayarak bir sonuca ulaşmayı hedef tutan başka bir dolaylı tutum türü seçilmelidir. Hangi şekli olursa olsun dolaylı tutum, dolaysız tutumdan üstündür.

Arap ayaklanmasının meydana getirdiği stratejiyi sonuna kadar uygulama fırsatı, onu ortaya koyanlara nasip olmamıştır. Çünkü, Eylül 1918'de, bu strateji Türk kuvvetlerini Hicaz demiryoluna dayanma bakımından felce uğratacak umutsuz bir duruma düşürdüğü zaman, Filistin'deki asıl Türk kuvvetlerini kesin nitelikli tek bir darbe ile yıkılmıştır. Bununla beraber, Allenby'nin vurduğu bu darbede Arap kuvvetleri de önemli bir rol oynamıştır.

Filistin'deki bu son harekât, takiple tamamlanan bir sefer mi, yoksa bir muharebe midir? Böyle bir sınıflandırmaya kesip atarcasına karar vermek güçtür. Çünkü bu harekât, temasta olan kuvvetlerle başlamış ve bu temas kesilmeden zafer tamamlanmıştır. Buna göre, bu harekâtın muharebe kategorisine girmesi gerekir. Fakat zafer, esas olarak stratejik araçlarla gerçekleştirilmiş ve burada çarpışmanın payı önemsiz denebilecek düzeyde kalmıştır.

Bu durum, kazanılan sonucun değerinin düşürülmesine yol açmıştır. Buna, özellikle "zaferin bedelinin kan olduğu" yolundaki Clausewitz'in dogmasının etkisi altında bulunanlar arasında rastlanmaktadır. Allenby'nin bire karşı iki ve belki de üç oranında sayıca üstünlüğü olmuştur. Bununla beraber bu üstünlük, Filistin'e yapılan ve başarısızlıkla sonuçlanan ilk İngi-

liz ileri hareketi sırasında kuvvetler arasında İngilizlerin lehine olan denge farkı kadar büyük değildi. Burada şu hususu da eklemek gerekir ki, I. ve II. Dünya Savaşları'nda ve daha önceki savaşlarda, buna benzer kuvvet üstünlüklerine rağmen birçok taarruz hareketi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Bu harekâtın uzak görüşlülük ve ele alınış bakımından tarihin üstün değerdeki eserleri arasında yer almaya layık olduğu görülür. Karşılaşılan mesele, hiç şüphesiz pek güç karakterde değildi. Buna karşılık çözüm yolu, hiç değilse kalın çizgiler halinde çok iyi uygulanmış mükemmel bir ana fikir olarak hemen hemen tek örnektir.

Bu plan, hem Willisen'in stratejiyi "ulaştırma sisteminin incelenmesi" şeklindeki tarifini doğrulamış hem de Napolyon'un "Savaş sanatının bütün sırrı, insanın kendisini ulaştırma sisteminin hakimi yapmasına dayanır" özdeyişini fazlasıyla gerçekleştirmiştir. Çünkü sözü edilen plan, Türk ulaştırma sisteminin bütününe İngilizleri hakim kılmayı hedef almıştı. Bir ordunun ulaştırma hatlarını kesmek, onun maddi alandaki örgütlenmesini felce uğratmak demektir. Çekilme yollarını tıkamak ise, düşmanın moral varlığını altüst etmek olur. Bunun gibi, emir ve raporların verilip alındığı haberleşme sistemini kesmek de, kafa ve vücut demek olan komutan ve kıta arasındaki temel bağlantıyı oluşturan duygusal örgütü felce uğratır. Bu harekât alanında, sözü edilen üçüncü etkinin başarılması, hava kuvvetinden istenmiş ve sağlanmıştır. Bu tutum sayesinde, düşman uçakları görev yapamaz hale getirilmiş; dolayısıyla düşman komutanlık bir kör durumuna düşürülmüştür. Ayrıca, Afule ana telgraf ve telefon hattı bombalanmak suretiyle, karşı taraf komutanlığı sağır ve dilsiz bir hale getirilmiştir. Bu harekâtın ikinci safhasında Araplar, yerinde bir davranışla, Deraa'da ana demiryolunu kesmişler ve böylece, Türk malzeme ikmal akışını geçici olarak önlemişlerdir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, burada "geçici olarak" demek, her şey demekti. Ayrıca, bu demiryolunun kesilişiyle, Türk komutanlığı emir ve komuta gücünden yoksun bırakılmadan biraz önce, esasen az olan ihtiyatlarından bir kısmını da Deraa bölgesine göndermek durumunda bırakılmıştı.

Türklerin sözde üç "ordusu", Şam'dan uzanmakta olan tek bir demiryolunun sağladığı ana istikamete dayanıyordu. Bu demiryolu, Hicaz'ın güneyine uzanan hat üzerindeki Deraa'dan ayrılan yoldu. Diğer bir hat, buradan batıya dönerek Şeria nehri üzerinden Afule'ye gidiyor; Afule'den ayrılan bir şube hattı, Hayfa'da son bulmak üzere denize uzanıyor; ikinci bir şube hattı da, güneye doğru uzanarak 7. ve 8. Türk Orduları'nın indirme istasyonlarında son buluyordu. Ürdün'ün doğusunda bulunan 4. Ordu, Hicaz demiryoluna dayanıyordu. Afule'ye ve Belsan yakınındaki Şeria nehri geçidine el atmak, 7. ve 8. Orduların ulaştırma sistemlerini kesecek ve ayrıca, Şeria nehrinin doğusundaki çorak bölgeye ulaşan aşılması güç çıkış yeri hariç, bu orduların çekilme yollarını da tıkayacaktı. Deraa'yı tutmak ise, her üç ordunun ulaştırma sistemlerini kesmeyi ve 4. Ordu'nun en iyi çekilme istikametini tıkamayı mümkün kılacaktı.

Deraa, sonuç üzerinde çabucak etki sağlamaya yeterli kısa bir süre içinde ele geçirilmek bakımından, İngiliz cephesinden çok uzaktı. Bereket versin, çölden hayalet gibi fışkıran Araplar, her üç ordunun demiryolu "bağlantıları"nı kesmişlerdi. Ancak, ne Arap taktiğinin karakteri ne de arazinin yapısı, Türklerin gerisinde stratejik bir baraj kurulmasına uygundu. Allenby, çabuk ve kesin bir sonuca ulaşmak istediği için, böyle bir stratejik baraj kurmaya yarayacak daha yakın bir yer bulmak zorundaydı. Bu yer, Şeria nehri ve batısındaki dağ silsilesi olabilir ve burada kurulacak hat, düşmanın çıkışına engel olmak için kullanılabilirdi. Afule demiryolu kavşağı ve Beisan yakınındaki Şeria köprüsü, Allenby'nin cephesinden 60 mil uzakta bulunuyor ve bu mesafe, zırhlı araç ve süvarinin stratejik "sıçrama" sınırı içinde olduğundan bu iki hayati noktaya duraklamadan ulaşılmasını mümkün kılıyordu. Burada mesele, Türklerin vaktinde tıkamalarını güçleştirecek bir yaklaşma istikameti bulmak ve bunun tıkanmamış olduğundan emin olmaktı.

Bu problem nasıl çözümlenmiştir? Kıyıdaki düz Sharon ovası, Esdraelon ovasına ve Afule ile Beisan'ın bulunduğu Jezreel vadisine doğru bir koridor sağlıyordu. Bu koridor, kıyıdaki Sharon ovasını içerideki Esdraelon ovasından ayıran

dar dağ kuşağının teşkil ettiği tek bir geçide kesilmekte olup, çok uzakta kaldığı için burası bir birlikle tutulmamıştı. Ancak, sözü edilen koridorun ağzı Türk cephesinin siperleri ile tıkanmış ve kapatılmıştı. Allenby, mermilerin yerini söylentilerin aldığı uzun süreli bir psikolojik hazırlık sonucunda, düşmanın dikkatini kıyıdan ayırarak Ürdün kanadına çevirmiştir. Bu şaşırtmanın sağlanmasında, ilkbaharda Şeria nehrinin doğusunda girişilmiş olan iki ileri hareketin tam bir başarısızlığa uğramasının da yardımı olmuştur.

Eylülde, Türklerin dikkatinin hâlâ doğuya çevrilmiş olduğu sırada, Allenby'nin birlikleri gizlice batıya ilerlemişler ve bu ilerleme, kıyı yakınındaki bölgede bire karşı iki olan üstünlük bire karşı beşe yükselinceye kadar devam etmiştir. 19 Eylül'de, 15 dakikalık yoğun bir topçu ateşinden sonra piyade ilerlemeye başlamış, Türklerin üstünkörü hazırlanmış olan iki savunma mevziini çiğnemiş ve bundan sonra, menteşeleri etrafında dönen kocaman bir kapı gibi derinlikteki araziye yönelmiştir. Süvari, bu açık kapıdan dalmış ve önde kendi zırhlı araçları olduğu halde koridoru geçerek Esdraelon ovasına götüren geçitleri ele geçirmiştir. Bu ileri hareketin başarısında, hava kuvvetinin düşmanı sağır, dilsiz ve kör edici nitelikteki büyük katkısı önemli rol oynamıştır.

Ertesi gün, Türklerin gerisinde stratejik baraj kurulmuştur. Artık, Türklerin elinde Şeria nehri üzerinden doğuya tek bir çıkış deliği kalmıştı. Eğer İngiliz hava kuvveti olmasaydı, Türkler bu geçide ulaşabilirlerdi. Çünkü, İngiliz piyadesinin doğrudan doğruya ileri hareketi, Türk artçılarının inatçı direnişleri karşısında yavaş gelişiyordu. İngiliz uçakları, 21 Eylül sabahının erken saatlerinde, Nablus'tan Şeria nehrine giden dik boğaz boyunca kıvrılarak ilerleyen uzun bir yürüyüş kolu tespit etmişlerdir. Bu yürüyüş kolu, iki Türk ordusundan arta kalanların hemen hemen bütününü oluşturuyordu. Dört saat süren bir hava hücumu bu yürüyüş kolunu bir sürüye çevirdiğinden, o andan itibaren 7. ve 8. Ordulara yok olmuş gözü ile bakılabilirdi. Bundan sonrası, artıkları sadece toplamaya kalıyordu.

Şeria nehrinin doğusunda ise, stratejik bir barajın kurulması mümkün değildi. Burada "4. Ordu"nun alınyazısı, temiz bir

ölümden çok devamlı didiklenmeler altında çabuk bir yıpranma biçimini almış ve bu durumu Şam'ın ele geçirilmesi izlemiştir. Bundan sonra, Şam'dan 200 mil ötede bulunan ve İngilizlerin 38 gün önce harekete geçmiş oldukları cepheden 350 mil uzaklıkta olan Halep'e doğru ilerlenerek bu zaferden yararlanılmıştır. Bu ilerleme sırasında, İngilizlerin uğradığı 5000 kişiden daha az bir kayba karşılık, 75.000 esir alınmıştır.

Bulgaristan'ın çökmesi ve Milne'in Selânik'ten İstanbul ve gerisine doğru ilerlemesi sonucu, çok yakın bir tehlike karşısında kalan Türkiye'nin 3 Ekim'de teslim olduğu sırada, İngiliz kuvvetleri de Halep'e varmıştır.

Filistin'deki kesin zaferin analizi yapılırken şu husus dikkate alınmalıdır: Türkler, kendi gerilerinde stratejik bir barajın yapılmış olduğunu öğreninceye ve bunun kaçınılmaz ve değiştirilemez moral etkisine kapılıncaya kadar, hâlâ İngiliz piyadesini durduracak yeteneğe sahiptiler. Bununla beraber, başlangıçta siper savaşı koşulları mevcut olduğu için, gedik açmak bakımından piyadenin varlığı da zorunluydu. Fakat harekât sırasında normal savaş durumu tekrar sağlanınca, toplam kuvvet oluşturan teşkil eden çevik unsurlar zaferi gerçekleştirmişlerdir. Dolaylı tutuma giren bu özel örneğin inceliği, sadece hazırlanışındadır. Bunun icrasına gelince, bu harekât, aşırı ölçüde uygulanışı yüzünden devamlı bir baskın etkisi sağlayan hareket yeteneğinin düpedüz denge ve moral bozucu biçimde kullanılışına dayanmıştır.

Güneydoğu harekât Alanı'nda dikkate değer bir başka yer Selanik'tir. Buraya müttefik birliklerin gönderilmesi, 1915 sonbaharında Sırplara yardım kuvveti yollamak için yapılan gecikmiş ve etkisiz bir girişimden doğmuştur. Bundan üç yıl sonra ise bu yer hayati sonuçlar sağlayan bir taarruzun sıçrama tahtası olmuştur. Aradan geçen süre içinde, siyasal nedenler ve uygulanması muhtemel strateji dolayısıyla, Balkanlar'da bir tutamak noktasının elde bulundurulması hiç şüphesiz zorunluydu. Ancak, en sonunda mevcudu yarım milyon kişiye ulaşan bu kadar çok bir kuvveti Almanların âdeta alay edercesine kendilerinin "en büyük enterne kampı" diye nitelendirdikleri şekilde buraya bağlamanın akla uygunluk ve zorunluluk derecesi şüphe götürür bir meseledir.

1918 STRATEJİSİ

Birinci Dünya Savaşı'nın son yılındaki askerî harekât ile ilgili olarak yapılacak herhangi bir inceleme, bundan önceki dönemdeki deniz durumunun bilinmesine ayrılmaz bir biçimde bağlıdır. Çünkü, daha evvel meydana gelen bir askerî başarı tam olmayınca, deniz ablukası askerî duruma gittikçe daha büyük ölçüde hakim olmaya yönelmiştir.

Gerçekten, bir tarihçiye I. Dünya Savaşı'nın sona ermesini etkileyen en önemli tarihin ne olduğu sorulsaydı bu zat, cevap olarak pekâlâ 1914 yılının 2 Ağustos'unu seçebilirdi. İngiltere'nin henüz savaşa girmemiş olduğu o gün, o sırada Deniz Kuvvetleri Bakanı bulunan Winston Churchill, saat 01.25'te İngiliz Donanması'nın seferberlik emrini yaymıştı. Bu donanma, bir Trafalgar zaferi kazanacak değildi. Ancak savaşın kazanılmasında, diğer faktörlerin hepsinden daha büyük bir rol oynayacaktı. Çünkü bu donanma, abluka aracıydı. Savaşı örten sis perdesi savaş sonrası yıllarının daha parlak aydınlığı altında dağıldığı zaman, donanmanın gittikçe daha ağır yükleri üzerine almış olduğu ve mücadelenin en kesin unsuru olduğu artan bir açıklıkla anlaşılmıştır. Amerikan cezaevlerinde azgın mahkûmlar için kullanılan "ceketler" gibi abluka da, giderek sıkılaştıkça, önce mahkûmun hareketini felce uğratmış, daha sonra ise nefesini tıkamıştır. Böylece, baskı ne kadar çok sert-

leşip ne kadar uzun sürmüşse, mahkûmun direnme gücü de o kadar azalmış ve büzülme duygusu o kadar çok moral bozucu bir nitelik almıştır.

Yardımsız kalma kompleksi, insanda umutsuluk yaratır. Tarih şahittir ki, savaşın kaderini tayin eden şey can kaybı değil, umudun yok olmasıdır. Hiçbir tarihçi, Alman halkının açlıktan yarı ölü halde oluşunun "ana vatan cephesi"nin nihaî çöküşü üzerindeki doğrudan etkisini küçümseyemez. Ancak, ihtilalin askerî yenilgiyi ne derece etkilemiş olduğu sorununu bir yana bırakırsak, elle tutulmayan ancak her tarafa nüfuz eden bir faktör olarak abluka, askerî durumun her yönünü etkisi altına almıştır.

Çünkü, belki netice değilse de, gerçek olan şey, muhtemel bir tehdit oluşturmak suretiyle ablukanın Almanya'yı 1915 Şubat'ının ilk denizaltı harekâtına girişmeye zorlamış olduğudur. Bu olay, Almanya'ya mal taşıdığından şüphe edilen bütün gemileri durdurarak bunlarda arama yapma hakkını ileri süren İngiltere'ye, Londra Beyannamesi'ni gevşetme ve ablukayı sertleştirmek fırsatını vermiştir. Bundan başka, Almanların Lusitania'yı torpillemesi, sıkılaştırılmış ablukanın İngiltere ve Birleşik Devletler arasında neden olduğu uyuşmazlığı yalnız gidermekle kalmamış, ancak Birleşik Devletler için savaşa girme konusunda, biraz gecikmiş olmakla beraber hayati bir tahrik oluşturmuştur.

Ablukanın neden olduğu ekonomik baskı, iki yıl sonra Alman askerî liderlerini yeniden yoğun bir "sınırsız" denizaltı savaşını uygulamaya yöneltmiştir. İngiltere, halkının geçimi ve ordularının dayanması bakımından, deniz yollarından ikmale bağlı bulunuyor ve bu durum İngiltere'nin savunma sisteminin zayıf bir noktasını oluşturuyordu. Ayrıca, niteliği bakımından denizaltı ablukasının daha çabuk sonuç veren etkisi, dolaylı tutumun bu yüksek strateji türünün moral bir darbe oluşturacağı hususunda da kuvvetli tartışmalara yol açmıştı. Hesaplar sonradan yanlış çıkmakla beraber, İngiltere'nin durumu düzelemeyecek kadar kritikleşmiş; gemi kaybı, şubattaki 500.000 tonluk seviyeden, nisanda 875.000 tona yükselmişti. Alınan karşı tedbirler ve Almanya'nın gittikçe artan bir etki

sağlama bakımından denizaltı olanaklarının yetersiz kalışı bir araya geldiği sırada, İngiltere'nin elinde halkın geçimi için sadece 6 hafta yetecek kadar yiyecek maddesi kalmıştı.

Alman liderlerinin iktisadi alanda dayanma umutları ekonomik bir çöküş korkusuna dönüşmüş; bu ise, Birleşik Devletler'in savaşa girmesine neden olacağını hemen hemen kesin olarak bile bile, bu riski göze aldırarak onları denizaltı savaşına başlamaya yöneltmiştir. Birleşik Devletlerin savaşa girmesi, artık bir risk olmaktan çıkarak, 6 Nisan 1917'de bir gerçek olmuştur. Ancak, Almanya'nın hesapladığı gibi Amerikan askerî gücünün gelişmesi uzun bir zamana bağlı bulunmakla beraber, Birleşik Devletlerin savaşa girmesi, İngiltere'nin uygulamakta olduğu deniz ablukasının daha sıkı bir nitelik kazanması üzerinde hızlı bir etki sağlamıştır. Artık hiçbir tarafsız devletin itirazı, ablukaya engel oluşturmamıştır. Aksine, Birleşik Amerika'nın ablukaya katılışı, düşmanın nefes borusunu tazyik edici bir etki sağlamış ve bu baskı altında kalan Almanya, gittikçe daha gevşemeye yüz tutmuştur. Çünkü askerî güç, çok defa ihmal edilen bir gerçek olarak, ekonomik desteğe bağlıdır.

Abluka, kendisine karşı etkili hiçbir direniş şekli bulunmayan ve yavaş tesir edişi dışında hiçbir riski olmayan bir "dolaylı tutum yüksek stratejisi" olarak tanımlanabilir. Bunun etkisi, hız kanununa uygun olarak, sürdürüldükçe çabukluk kazanmaya yüz tutmuş ve Merkezi Devletler bu etkiyi, 1917 yılı sonunda şiddetle hissetmeye başlamışlardır. Bu ekonomik baskı, Almanya'yı 1918 taarruzuna çeken bir yem olmakla kalmamış, aynı zamanda onu bu tutuma zorlayan etken de olmuştur. Almanya'nın giriştiği bu taarruz, bir kere başarısızlığa uğradıktan sonra, intihar halini almıştır. Ancak, kendi payına zamanında bir barış isteğinde bulunmayı ihmal edince, Almanya'nın ya kumar demek olan bu taarruza başlamaktan ya da fiili bir çöküşle sonuçlanacak gibi görünen zayıf bir duruma yavaş yavaş düşmekten başka bir çaresi de kalmamıştı.

Eğer Almanya 1914'te Marne'ın ardından hatta daha sonra Batı'da savunmaya ve Doğu'da taarruza dayanan bir savaş politikası uygulamış olsaydı, savaşın gidişi pekâlâ başka türlü

olabilirdi. Buna göre Almanya, bir yandan Orta Avrupa hayalini hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde gerçekleştirilebilir; öte yandan da ablukanın etkisi hâlâ gevşek bir durumda kalabilirdi. Çünkü, Birleşik Devletler savaş dışında kaldığı sürece, bu ablukanın sıkılaştırılması per zordu. Bütün Orta Avrupa kesiminin Almanya'nın kontrolü altında olması ve Rusya'nın savaş dışında ve hatta Almanya'nın ekonomik uydusu halinde bulunması sonucu Almanya, Doğu'daki kazançları kesinlikle elinde tutabilirdi. Buna karşılık, Belçika ve Kuzey Fransa'yı bırakması hususunda girişecekleri pazarlık sırasında İngiltere, Fransa ve İtalya'nın Almanya'yı etkileyebilmeleri pek beklenemezdi. Güç ve olanak bakımından daha kuvvetli olan büyük bir Almanya, Batılı müttefiklere karşı askeri bir zafer kazanma arzusundan pekâlâ vazgeçebilirdi. Gerçekten de, "astarı yüzünden pahalı" amaçlardan caymak, yüksek strateji ve ölçüsüz derecedeki ahmaklık arasındaki farkı oluşturur.

Bununla beraber, 1918'de bu fırsat kaçırılmış. Çünkü Almanya'ya uygulanan abluka ise, zapt edilen Romanya ve Ukrayna'nın sağladığı olanakların son zamanlarda gösterdiği düzeltici etkilerden daha büyük bir hızla, bu ekonomik dayanma yeteneğini zayıflatıyordu.

Kurtarıcı bir karar olarak kabul edilen son Alman taarruzu, işte bu şartlar altında yapılmış ve Almanların Rus cephesinden tasarruf ettikleri kuvvetler, pek önemsenecek derecede olmamakla beraber, kendilerine Batı'da kuvvet üstünlüğü kazandırmıştır. Ancak, burada bir kıyaslama yapmak faydalı olacaktır. Buna göre, 1917 Mart'ında Almanların 129 tümeni karşısında Fransız, İngiliz ve Belçikalıların 178 tümeni toplanmıştı. Buna karşılık 1918 Mart'ında ise, bir müttefik tümeninin iki misli büyüklüğünde olan ve bir kısmı (4,5 tümen) cepheye gelmiş olan Amerikan tümenleri de dahil olmak üzere, 173 müttefik tümenin karşısındaki Alman tümenlerinin toplam sayısı 192 idi. Ayrıca, Almanlar Doğu'dan ancak daha birkaç tümen getirebilmek yeteneğinde oldukları halde, olağanüstü bir durumun baskısı altında Amerikan takviyelerinin akışı ise damla olmaktan çıkarak bir çağlayan halini almıştı. Alman tümenlerinden "hücum tümeni" olarak nitelenen 85 tanesi ihtiyatta tutuluyor-

du. Müttefik ihtiyatları ise 62 tümendi. Ancak bunlar tek komuta altında değildi. Çünkü, Versay Askeri İcra Komitesi idaresinde bulunması tasarlanan 30 tümenlik bir genel ihtiyat projesi, General Haig'in kendi payına düşen yedi tümenlik bir kuvvetle katkıda bulunamayacağını bildirmesi üzerine, gerçekleşmemişti. Fransız ve İngiliz komutanları arasında karşılıklı destek hususunda varılan anlaşmaya gelince, bu da tatbikat safhasında bozulmuştur. Fakat, felâket karşısında gecikmiş bir tedbire süratle başvurulmuş ve Haig'in girişimi üzerine Foch,' önce müttefik ordular harekâtını koordine etmek daha sonra da bu ordulara komuta etmek üzere görevlendirilmiştir.

1918 yılında uygulanan Alman planı, savaşın ilk safalarındaki harekâta kıyasla çok daha uzak hedefli ve daha ayrıntılı bir taktik baskın sağlama niteliği ile göze çarpıyordu. Alman komuta ve kurmay heyetinin takdire değer yönleri olarak denebilir ki; bunlar, düşmanın beklediği şekilde yapılacak bir taarruzun zararını kuvvet üstünlüğü ile telâfi edilebilmesi şansının pek az olduğu gerçeğini kavramışlardı. Ayrıca, etkili bir baskın, ancak birçok aldatıcı unsurun pek ince bir şekilde birleştirilmesi yolu ile elde edilebilirdi. Uzun bir cephenin kilitli kapısı ise, sadece böyle uygun bir anahtarla açılabilirdi.

Bu harekâtta esas unsuru gaz bombaları ile yapılacak kısa fakat yoğun bir bombardıman oluşturacaktı. Buna karşılık Ludendorff, tankın önemini ve onu zamanında geliştirme gereğini kavramaktan uzak kalmış; ayrıca Alman piyadesi de sızma taktiği ile yetiştirilmişti. Bu eğitimde hakim fikir, birinci hat birliklerinin düşman savunma mevziinin zayıf yerlerinden girerek ilerlemesi şeklindeydi. Buna karşılık ihtiyatlar, başarısızlıkları gidermek ve karşılamakta değil, başarıyı desteklemek ve geliştirmekte kullanılacaklardı. Hücum tümenleri gece yürüyüşleriyle cepheye yanaştırılmış, büyük topçu birlikleri gizlilik içinde ileri hatlara yaklaştırılmış ve bu topçu "hazırlık" ateşine başvurmaksızın ateş desteği sağlamıştır. Bundan başka, öteki kesimlerde birbiri ardınca yapılacak taarruz için girişilen hazırlıklar, savunan tarafı şaşırtmak hususunda yardımcı olmuş ve ayrıca, gelecek için hazırlıklı bulunmak bakımından da yarar sağlamıştır.

Yapılan işler sadece bunlardan ibaret değildir. Ludendorff, müttefiklerin verimsiz taarruzlarından şu dersi çıkarmıştı: "Taktik alanda başarı sağlamanın olanaksız olduğu bir yerde sadece strateji gerektiriyor diye bir hedefe yönelmek, boşuna bir girişim olur." Stratejik bir dolaylı tutum uygulanması ihmal edilirse, bu görüş hiç şüphesiz doğruydu. Bu sebeple, Alman projesine göre yeni bir taktikle birlikte yeni bir strateji de dikkate alınacaktı. Bunlardan her biri diğerinin sonucu olup her ikisi de "en az karşı konulan tutumu izlemek" gibi yeni veya tekrar canlandırılmış bir prensibe dayanıyordu. 1918 yılında Fransa'daki şartlar en az beklenen tutuma başvurmayı sınırlayıcı bir nitelikte olduğundan, Ludendorff da böyle bir tutuma girişmemiştir. Bununla beraber, temas hattı boyunca çok uzun siperlerde yayılmış olan düşman ordular karşısında, ancak hızla başarılan bir yarma ve en az direnilen istikamet boyunca başarıdan süratle yararlanmak suretiyle en az umulan tutum uygulandığı takdirde, erişilmesi mümkün bir hedefin ele geçirilmesi sağlanabilirdi.

Bu harekâtta, yarma hızla başarılmış ve bundan hemen yararlanılmış, ancak buna rağmen plan başarılı olmamıştır. Yanlışlık acaba neredeydi? Bu muharebeden ve savaştan sonra yapılan eleştirilere göre, Ludendorff'un taktik alandaki önyargısı, onu istikâmet değiştirmeye ve kuvvetini yaymaya yöneltmiş; böylece dikkatini, stratejik amaç pahasına, taktik başarı üzerinde toplamasına neden olmuştur. Görünüşe ve iddialara göre bu prensip yanlıştır. Bununla beraber, şimdi elde bulunan Alman belgeleri üzerinde yapılacak daha dikkatli bir inceleme ve Ludendorff'un emir ve direktifleri, meseleye ayrı bir ışık tutmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki asıl yanlışlık, Ludendorff'un teori olarak benimsediği yeni prensibi uygulama alanında gerçekleştirmek hususunda uğradığı başarısızlıkta toplanmaktadır. Ludendorff, bu yeni stratejik teorinin tam sonuçlarını ya kavrayamamış ya da bunlardan ürkmüş olmalıdır. Çünkü Ludendorff, gerçekten ihtiyatlarının gereğinden fazla bir kısmını taktik başarısızlığı gidermek için ayırmış; ayrıca, taktik başarılardan yararlanmak hususundaki kararlarında da çok tereddüt etmiştir.

Ludendorff'un sıkıntısı daha taarruz yerinin seçilmesinde başlamıştı. Bu taarruz, 17., 2. ve 18. Ordularca Arras ve La Fère arasında 60 millik bir cephe üzerinde yapılacaktı. Ayrıca, alternatif olarak ileri sürülen iki hareket tarzı üzerinde de durulmuştu. Bunlardan biri, Verdun çıkıntısının yanlarına yapılacak bir taarruzdu. Arazinin harekâta elverişli olmaması, bir yarma ile kesin sonuca ulaşmanın zorluğu ve bir yıllık iyi bir dinlenmeden sonra Fransız ordusunun kendisini mükemmel bir şekilde toplamış olması nedenleriyle bu düşünce reddedilmişti. İkinci hareket tarzı, Ypres ve Lens arasından yapılacak bir taarruzu gerektiriyordu. Ludendorff'un strateji alanındaki müşaviri Wetzell tarafından tercih edilmesine ve St. Quentin ile deniz arasındaki cepheye komuta eden Prens Rupprecht'in desteklemesine rağmen, bu görüş de kabul edilmemişti. Bunun nedeni, taarruzun İngiliz Ordusu'nun büyük kısmına çarpacağı ve gittikçe alçalmakta olan arazinin geç kuruyacağıydı.

Tercih, Arras-La Fère kesimi üzerinde toplanmıştır. Bunun nedeni arazinin harekâta elverişli oluşundan başka, bu kesimde savunma tesislerinin, savunanların ve ihtiyatların en zayıf durumda bulunmalarıydı. Bundan başka, bu kesim Fransız ve İngiliz orduları arasındaki ara hattına da yakındı. Ludendorff, bu iki orduyu birbirinden ayıracağını ve Ypres'deki sürekli çabalardan sonra ciddi şekilde zayıfladığını tahmin ettiği İngiliz Ordusu'nu dağıtacağını umuyordu. Ancak, bu kesimin nispeten zayıf oluşu çok genel bir görüşle doğru ise de, durum ayrıntılı olarak dikkate alınınca Ludendorff'un bu kanaatinin feci şekilde yanlış olduğu anlaşılır. Çünkü, bu kesimin üçte birini teşkil eden kuzey parçası, hem yapısal bakımdan güçlüydü hem de 3. İngiliz Ordusu tarafından güçlü olarak tutulmuştu. Bu ordunun 14 tümeni olup, bunlardan dördü ihtiyatta tutuluyor; ayrıca, İngiliz ihtiyat kuvvetlerinin büyük kısmı da bu kuzey yanda bulunuyordu. Böylece burası, diğer İngiliz ordularının bulunduğu yerlere kıyasla daha çabuk takviye edilebilirdi. Nitekim böyle de olmuştur. Alman taarruzuna uğrayacak cephenin geri kalan üçte iki parçası, 5. İngiliz Ordusu tarafından tutulmuştu. 2. Alman Ordusu karşısında bulunan merkez kesiminde beş tümen mevzilenmişti. 18. Alman Ordusu'nun karşısında bulunan ve daha uzun bir mevzi parçası oluşturan

güney kesimi ise, biri ihtiyatta olmak üzere yedi tümenle tutulmuştu. Bu bölgeye doğrudan doğruya taarruz edilmeyip burası taciz ve tespit edileceğinden, bu beş millik bölge 2. Alman Ordusu'ndan iki tümen tarafında yeterli şekilde tutulmuştu. Bu ordunun 10 tümeni, 5. İngiliz Ordusu'nun (beş tümenli) sol kanadı karşısında 14 milik bir cephe üzerinde toplanmıştı. En güneyde St. Quentin'in yan kesimlerine 18. Ordu getirilmişti. Ludendorff, 27 millik bir cephe kesimine taarruz edecek olan bu orduya ancak 24 tümen vermiş olup; böylece, yeni prensibine rağmen kuvvetlerini düşman kuvvetine göre dağıtıyor ve en zayıf direniş karşısında sıklet merkezi teşkiline gitmiyordu.

Ludendorff'un verdiği emirlerdeki istikametler, onun bu eğilimini fazlasıyla belli etmektedir. Kuvvet çoğunluğu ile taarruz, Somme kuzeyine yapılacak; yarmadan sonra 17. ve 2. Ordular, İngilizleri kıyıya doğru iterek kuzeybatıya yönelecekler ve bu sırada nehir ve 18. Ordu'nun yan korumasını sağlayacaklardı. 18. Ordu, sadece taarruzî bir yancıydı. İleride görüleceği üzere bu plan, esaslı şekilde değişikliğe uğramış ve en az direnilen istikameti izleyen bir tutum görünüşü kazanmıştır. Çünkü Ludendorff, az umutlu olduğu yerde çabuk bir başarı sağlamış, buna karşılık en çok başarı umduğu yerde ise başarısızlığa uğramıştı.

Taarruz 21 Mart'ta başlamış, sabahın erken saatlerinde bölgenin sisli oluşu baskın etkisi sağlanmasına yardım etmiştir. Hücum, savunma gibi taarruz kuvvetlerinin de en az bulunduğu Somme güneyinde bir yarma şeklini aldığı halde, Arras yakınında durmuş; bu durum, nehrin kuzeyindeki bütün taarruz üzerinde de etkisini göstermiştir. Böyle bir sonuç, daha önce hesaplanması mümkün bir belirlilik arz ediyordu. Ancak Ludendorff, kendi yeni prensibini hâlâ bozmaya devam ederek, taarruzunu kuvvetli ve sağlam tutulmuş olan Arras tahkimli mevziine karşı yenilemeye çalışmış; böylece, bu istikameti esas ilerleme mihveri olarak muhafaza etmek istemiştir. Bu sırada, düşmanlarından ciddi bir direniş görmeksizin güney yönde ilerlemekte olan 18. Ordu üzerinde de sıkı bir kontrol sağlamıştır. Ludendorff, 26 Mart gibi geç bir tarihte, 18. Ordu'yu Avre nehrini geçişten alıkoyan Arras yakınında

17. Ordu'nun pek sınırlı başarısı nedeniyle zapt edilen emirler vererek ve komşusu 2. Ordu'yla birleşmesine yol açmıştı. Böylece, anlaşıldığına göre Ludendorff, gerçekte İngiliz Ordusu'nun en kuvvetli şekilde savunduğu kesimdeki direnişini bir cephe taarruzu ile kırmak suretiyle bu orduyu parçalamak niyetinde olup, bu inancındaki inadı yüzünden ihtiyatlarını orada tutmayıp, Arras tahkimli mevziinin gerisine doğru yönelseydi başarılı olabilirdi. 26 Mart'ta Somme'un kuzeyindeki taarruz (17. Ordu'nun sol kanadı ve 2. Ordu'nun sağ kanat kuvvetlerince yapılmaktaydı), zorlukla elde edilmiş kazançlar nedeniyle, gözle görülecek derecede zayıflıyordu. 2. Ordu, sol kanadı ile Somme güneyine ulaşmış olup, şimdi eski Somme savaş alanlarının bulunduğu çorak arazi ile ulaştırma ve ikmal yetersizlikleri nedeniyle kötü bir duruma düşmek üzere bulunuyordu. Bu arada sadece 18. Ordu, yavaşlamayan bir tempo ile ileri harekâtını sürdürüyordu.

Bu durum Ludendorff'u eski planını terk etmeksizin yeni bir planı benimsemeye yöneltmiş; buna göre, Arras yakınındaki hakim araziye karşı 28 Mart'ta yeni bir cephe taarruzu yapılmasını emretmiştir. Bu taarruz, 17. Ordu'nun sağ kanat kuvvetleri ile yapılacak ve 6. Ordu'nun Vimy ile La Bassée arasından tam kuzeye doğru yönelteceği bir taarruzla takip edilecekti. Fakat Somme güneyinde meydana gelen umut verici durum, Ludendorff'u 2. Ordu'ya asıl hedef olarak Amiens'i direnen kuvvetlerin kanadını kuşatmak için 18. Ordu'yu ileri hareketinden alıkoymuştur. Amiens, ek bir asıl hedef kabul edildiğinden, kötü bir arazi üzerinden yapılacak bir cephe taarruzu ile ele geçirilecekti.

Arras taarruzu, sis veya baskınla sağlanacak bir koruma olmaksızın, 28 Mart'ta başlamış ve Byng Komutası'ndaki 3. Ordu'nun çok iyi hazırlanmış savunması karşısında tam bir başarısızlığa uğramıştır. Ancak bundan sonradır ki, Ludendorff ilk fikrini bırakmış ve sıklet merkezini arta kalan bazı ihtiyat kuvvetlerle birlikte Ameiens'e yöneltmiş; bu arada, 18. Ordu'ya da iki gün yerinde kalmasını emretmiştir. Taarruz, 30 Mart'ta yenilendiği zaman artık gücünü yitirmiş gibiydi. Bu nedenle, geçen zaman zarfında daha sertleşen bir direniş karşısında az bir gelişme sağlamıştır. Karşılaşılan direnişin sertleşme-

sinde, şimdi bölgeye akmakta olan Fransız ihtiyatlarının yardımı da büyüktü. 30 Mart, piyadeden sonra bölgeye ulaşan Fransız topçusunun fiilen görev yaptığı ilk gün olmuştur. Bu tarihte, 15 tümenlik bir kuvvetle yeni bir Alman girişimine başlanmış; bu kuvvetin dört tümeninin yıpranmış olmasına rağmen, elde edilen başarı yine de az olmuştur.

Ludendorff, artık bir yıpratma mücadelesine sürüklenmektense, Ameens yönündeki taarruzu geri bırakmıştır. Kendisi, asıl taarruz grubunu İngiliz ve Fransız orduları arasındaki ara hattı kesimine karşı hiçbir zaman kullanmamıştı. Bununla beraber, Pétain, 24 Mart'taki bir görüşme sırasında Haig'e "Almanların ilerleme istikametindeki başarıları devam etseydi, Paris'i örtmek üzere Fransız ihtiyatlarını güneybatıya doğru çekmek zorunda kalmış olacağını" söylemiştir. O sırada, müttefik cephede beliren çatlağı büyük bir yarık haline getirmek için, Alman baskısının sadece biraz daha artması amaç için yeterliydi.

Bu durum iki tarihî dersi doğrulamaktadır. Bunlardan biri, iki birliğin ara hattı kesiminin en hassas ve verimli bir taarruz bölgesi oluşturduğudur. İkincisi ise, iki kuvvet veya birlik arasında meydana gelen bir yarma, bu kuvvet veya birlikler omuz omuza bulundukları ve teşkilatça aynı oldukları takdirde, birbirlerinden geniş ölçüde ayrı bulunmalarına kıyasla daha tehlikeli bir sonuç yaratabilir.

İhtiyatlarının büyük bir kısmı Arras güneyinde geniş bir çevreyi tuttuğu sırada Ludendorff, fazla bir güvene kapılmaksızın daha kuzeye doğru yeni bir taarruza girmiştir. Bu taarruzun sağlayacağı yarmanın genişliğini artırma bakımından bir önlem olmak üzere La Bassée ve Armentières arasında küçük çapta bir taarruz hazırlanmasını 25 Mart'ta emretmiş, Arras taarruzunun sağlayacağı yarmanın genişliğini artırma bakımından bir önlem olmak üzere La Bassée ve Armentières arasında küçük çapta bir taarruz hazırlanmasını 25 Mart'ta emretmiş, Arras taarruzunun başarısızlığa uğramasından sonra 28 Mart'ta planını genişletmiştir. Buna göre, Armentières güney taarruzunu, bunun kuzeyine doğru 24 saat sonra yöneltilecek olan ve şehrin koparılmasını hedef alan diğer bir taarruz izleyecekti.

Hazırlık işleri geciktiğinden bu taarruz 9 Nisan'dan önce başlayacak durumda değildi. Böyle olduğu halde bile, sadece

bir şaşırtma hareketi olarak düşünülmüştü. Fakat, sabahın erken saatlerindeki sisin de yardımıyla zayıf bir kesim karşısında sağlanan hayret verici ve erken başarı dolayısıyla Ludendorff, bu hareketi parça parça tedbirlerle asıl taarruz haline getirmiştir. Armentières güneyinde 11 millik bir cephede yerleşmiş olan bir Portekiz ve iki İngiliz tümeni ile bunların gerisindeki diğer iki İngiliz tümeni karşısında dokuz Alman tümeni taarruz ediyor; ikinci hatta da daha beş Alman tümeni bulunuyordu. Ertesi gün, Armentières kuzeyinde yedi millik bir cepheye karşı, birinci hatta dört ve ikinci hattâ iki Alman tümeninin taarruzu başlamış; bu taarruz sırasında da kalın bir sis perdesinin yardımı olmuştur. Direniş sertleştikçe, savaşa azar azar yeni tümenler sürülmüş; bu suretle, mayısın ilk haftası sonuna kadar 40 tümen kullanılmıştır. Böylece Ludendorff, bir yıpratma savaşına sürüklenmiş oluyor ve yıpranıyordu.

İngilizlere gelince, her şeyi göze almış bir duygu içinde, üstlerine ve denize yakın bulunuyorlardı. Ancak, gösterdikleri direnişle Alman selini 10 mil derinlikteki bir ilerlemeden sonra fakat önemli bir demiryolu kavşağı olan Hazebrouck'u ele geçiremeden durdurmuşlardır. Bundan sonra 17 Nisan'da Ludendorff, Ypres'in her iki yanına doğru bir kıskaç taarruzuna girişmiş; ancak, Haigh'in 48 saat önce mevzilerini geriye alması ile, bu hareket boşa çıkarılmış ve yararsız bir hale getirilmiştir. Bu projenin de işe yaramaz hale gelmesi üzerine Ludendorff, Ypres'in güneyine düpedüz bir cephe taarruzu yöneltme fikrine dönmüştür. Bu bölgeye, cephenin bir kısmını teslim almak üzere Fransız ihtiyatları gelmişti, 25 Nisan'da başlayan ve ara hattına rastlayan taarruz, Kemmel Tepesin'de bir girme sağlamış; fakat Ludendorff, bir karşı darbeye uğrama korkusuyla bu başarıdan yararlanmamış ve hareketi durdurmuştur. Muharebenin devamında Ludendorff, gerçek bir başarının sağlanması bakımından çok geç ve çok az bir kuvvet kullanma metoduyla, ihtiyatlarını parça parça ve çekingen bir şekilde harcamıştır. Kendisinin, ilk taarruzunun başarısızlığa uğramasından sonra, ikinci taarruza da az bir güven beslediği anlaşılmaktadır. Nitekim 29 Nisan'da son bir gayret göstermiş, ancak bu taarruzu da durdurmuştur. Bununla beraber Ludendorff'un amacı, Fransız ihtiyatların kendi mevzilerine çe-

kilinceye kadar, taarruzunu geçici olarak geri bırakmaktı. Buna göre de Flanders'de İngilizlere son ve kesin bir darbe indirmeyi planlamıştı.

Ludendorff, daha önceden Soissons ve Reims arasında Chemin-des-Dames kesimine bir taarruz için gerekli hazırlıkların yapılmasını emretmişti. Bu taarruz 17 Nisan için tasarlanmış, ancak hazırlıklar 27 Mayıs'tan önce tamamlanamamıştır. Bunun başlıca sebebi, Ludendorff'du. Flanders taarruzunu uzatması ve dolayısıyla ihtiyatların tükenmesiydi. Amerikan Genel Karargâhın İstihbarat Dairesi, taarruzun yerini ve aşağı yukarı zamanını tahmin etmiş; ancak onların bu uyarıları, 26 Mayıs'ta yakalanan bir esir tarafından doğrulanınca ancak geç bir saatte dikkate alınmış ve dolayısıyla, savunmayı güçlendirmek için zaman kalmamıştır. Bu nedenle, birliklere yalnız alarm emri verilebilmiş; bununla beraber, bu uyarı sayesinde ihtiyatları harekete geçirmek mümkün olmuştur. Taarruza 24 millik bir cephede 15 tümenle ertesi sabah başlanmıştır. Bu tümenlerin hemen gerisinde de yedi tümen bulunuyordu. Taarruza uğrayan mevziler, beş Fransız ve İngiliz tümeni ile tutulmuştu. Bunların gerisinde, ihtiyatta olmak üzere dört tümen vardı. Harekâtın başlangıcında bir sis ve duman perdesi ile örtülmüş olan bu taarruz, önce Chemin-des-Dames'da savunanları, sonra Aisne'dekileri geri atmış; 30 Mayıs'a kadar Marne'a ulaşılmıştır. Böylece Ludendorff, ne hazırlıklı bulunduğu ne de istekli olduğu bir başarı fırsatını bir kere daha eline geçirmiş oluyor ve dolayısıyla, baskını yapanın kendisi baskına uğramış bulunuyordu. Meydana gelen ilk başarı, Ludendorff'un ihtiyatlarının ölçüsüz denecek derecede büyük bir kısmını yalnız o bölgeye çekmekle kalmamış, bunları etkisiz de bırakmıştır. Çünkü bu kuvvetlerin müttefik ihtiyatlarını ürkütmek bakımından yarışta ön hiçbir taraftarı yoktu.

İlk başarının çapı, üzerinde durulmaya değer bir nitelik taşımaktadır. Bu başarının meydana gelişinde, kısmen müttefiklerin dikkatinin ve ihtiyatlarının başka yere çekilmiş olması biraz da en zayıf direnişle karşılaşılacak tutumun daha dikkatle izlenmesi etkili olmuş; ayrıca, bölgedeki Fransız ordu komutanının çılgınlığı da bunda rol oynamıştır. Bu komutan, Alman toplarının sanki mevzilere yığılmasında ısrar etmiştir. Kaldı ki;

topçu, bölge ihtiyatları ve komuta yerleri de aynı şekilde cephenin ileri kesimlerine yakın bulunuyorlardı. Dolayısıyla, Alman yarmasından sonra cephenin çöküşü de daha çabuk ve büyük ölçüde olmuş; bu suretle, taarruza başlamadan önceki gün kısmen kaybedilmiş olan taktik baskın etkisi yeniden kazanılmıştır. Çünkü, bütün baskınların amacı düşmanın durumunu altüst etmek olduğuna göre, düşman ister uyurken aldatılsın, isterse gözleri açık olarak kapana tıkılmaya razı olsun, sonuç değişmez.

Ludendorff, şimdi müttefik cephede ikisi büyük ve biri nispeten küçük üç cephe meydana getirmişti. Bundan sonraki girişimi Somme ve Marne gimme bölgeleri arasındaki Compiègne direniş merkezini koparmak amacını güdüyordu. Ancak, bu defa baskın sağlanması mümkün değildi. Bundan başka, direniş merkezinin batısında 9 Haziran'da girişilen taarruz, doğudan yapılan baskı ile işbirliği bakımından da çok gecikmiş bir hareketti.

Bu olayı bir aylık bir sükünet dönemi izlemiştir. Ludendorff, uzun süreden beri beslemekte olduğu düşüncenin etkisi altında, Belçika'daki İngilizlere kesin bir darbe indirebilmek için hâlâ can atıyor; ancak, İngilizlerin elinde yine kuvvetli ihtiyatların bulunuşu kendisini düşündürüyordu. Bu nedenle tekrar bir şaşırtma hareketine başvurmaya karar vermiş olup, buna göre güneye yöneltilecek ağır bir darbenin İngiliz ihtiyatlarını bu hareket üzerine çekeceğini umut ediyordu. Marne çıkıntısının batısındaki Campiègne direniş merkezini koparmak için giriştiği taarruzda başarısızlığa uğramıştı. Şimdi, Reims'in her iki yanına taarruz ederek, aynı şeyi doğu kesimde yapacaktı. Fakat, dinlenme ve hazırlık için belirli bir süreye ihtiyacı vardı. Buna karşılık böyle bir gecikme, İngilizlerin Fransızlara kendilerini toparlamaları ve Amerikalılara da kuvvet toplamaları için vakit kazandıracağından çok tehlikeliydi.

Tertiplediği darbelerin taktik alanda kazandığı başarı, Ludendorff'un kendisi için bir bakıma başarısızlık nedeni olmuştur. Çünkü, bu darbelerin etkisi altında kalarak, bunların her birini zaman ve derinlik bakımından gereğinden fazla sürdürmüş; böylece, ihtiyatlarını kullanmak durumunda kalarak her darbe arasında gereksiz bir fasıla verilmesine yol açmış-

tır. Ayrıca burada en az direniş gösterilen yerde hareket etmeyi değil sertleşen direniş karşısında uygulanan bir hareket tarzını izlemiş ve başlangıçta başarılandan sonra girişilen her taarruz, stratejik bakımdan sadece bir dolaysız tutum olmuştur. Ludendorff, üç cephede birden ilerlemiştir. Ancak bunların hiçbiri, hayati bir damarı tıkayacak yeterlilikteki bir yarma halini alamamış ve böylece stratejik alandaki bu başarısızlık, Almanlan düşmanın yanlardan yapacağı karşı darbeler için çok uygun olan girintili çıkıntılı bir mevzide bırakmıştır.

Ludendorff, 15 Temmuz'da yeni taarruzuna başlamıştır. Ancak, böyle bir taarruza başlamasında gizli hiçbir taraf yoktu. Bu harekâtta, Reims'in doğusunda oynak bir savunma yapılmak suretiyle, Alman taarruzu oyalanmış; Reims batısında Marne kesimindeki Alman yarma taarruzu ise kendi düşüşlerini daha da kesinleştiren bir tuzak niteliği almıştır. Çünkü Foch, Marne çıkıntısının öbür yanına karşı uzun süreden beri hazırladığı karşı darbeyi 18 Temmuz'da başlatmıştır. Buradaki harekâtı yöneten Pétain, Ludendorff'un elinde bulunmayan önemli bir unsur olan hafif tankları, Cambrai'deki gibi, baskın şeklinde bir taarruz için kitle halinde kullanmış; ancak Almanlar, kuvvetlerini emniyetle geri çekmek için gerekli çekilme istikametlerini yeterli süre boyunca açık tutmayı ve savunma mevziini istikrarlı bir duruma getirmeyi başarmışlardır. Ancak, bu sırada ihtiyatları tükenmiş durumdaydı. Bu nedenle Ludendorff, Flanders taarruzunu önce geri bırakmak, sonra bundan tamamen vazgeçmek zorunda kalmış ve böylece inisiyatif, bir daha bırakılmamak üzere kesin olarak müttefiklere geçmiştir.

Müttefiklerin Marne'da giriştikleri karşı taarruzun yapılış tarzı incelenmeye değer. Pétain, Foch'a Beauvais ve Epernay'da birer ihtiyat grubunun toplanmasını teklif etmişti. Amacı, herhangi bir yeni Alman taarruzunun yan ve gerisine yönelecek bir karşı taarruz yapma olanağını elde bulundurmaktı. Mangin komutasındaki birinci grup, 9 Haziran'daki Alman taarruzunu kırmak için kullanılmış, sonra Marne çıkıntısının batı yönündeki bir mevziye kaydırılmıştır. Halbuki Foch, bu kuvvetin doğrudan doğruya Soissons demiryolu merkezine karşı bir taarruz için kullanılmasını tasarlamıştı. Bu amaçla hazırla-

nıldığı sırada istihbarat teşkilatı, Reims yakınında başlamak üzere olan Alman taarruzu hakkında kesin bir haber elde etmiştir. Bunun üzerine Foch, bu Alman taarruzuna karşı koymak için değil, ona ön almak amaçla 12 Temmuz'da taarruza geçmeye karar vermiştir. Buna karşı Pétain başka türlü düşünüyordu. Pétain'e göre, Almanların ilerlemelerine ve karmakarışık bir duruma düşmelerine meydan verilmeli, bundan sonra gerilerine taarruza geçilmeliydi. Kaldı ki, bir bakıma garip olmakla beraber, Fransız birlikleri 12 Temmuz'da girişilecek bir taarruz için hazır da değillerdi. Bu nedenle harekât, Foch'unkinden çok, Pétain'in ana fikrine göre yürütülmüştür. Ancak, bu güdüm için de tamamen Pétain'in ana fikri hakim olmuştur denilemez. Çünkü Pétain'in planına göre, ileri mevzi zayıf tutulacak ve taarruza uğrayınca düşmana bırakılacaktı. Bundan sonra, ilerleyen düşman gerideki sağlam mevzi karşısında durdurulacak; daha sonra, ise, mahalli karşı taarruzlar yapılarak, düşmanın Reims'in iki tarafına yapacağı taarruzlarla meydana gelecek yeni cephelerde ihtiyatlarını kullanma durumu yaratılacaktı. En sonunda da Mangin, asıl Marne çıkıntısının ağız kesimi boyunca doğuya doğru büyük çapta karşı taarruz yapmaya yöneltilecekti. Böylece Mangin büyük torbanın ağzını tıkamayı başarınca, Aisne'nin güneyindeki Alman kuvvetleri de bunun içinde tıkılıp kalacaklardı.

Meydana gelen olaylar ve Foch, bu ana fikri değiştirmek üzere birleşmişlerdir. Reims'ın doğusuna yapılan Alman taarruzu, taktik dolaylı tutumun bir türü olan oynak savunma ile etkisiz hale getirilmiş; fakat Reims'ın batısındaki komutanlar, eski katı savunma metodunda ısrar etmişler ve bu yüzden buradaki mevziler yarılmıştır. Bundan yararlanan Almanlar Marne'ın ötesine kadar ilerlemişlerdir. Bunun üzerine Pétain, tehlikeyi gidermek için ikinci safhada kullanmayı tasarladığı ihtiyatların çoğunu savaşa sürmek zorunda kalmış; bundan başka, bu ihtiyatların yerine geçmek üzere, Mangin'in emrindeki birliklerden bir kısmını çekmeye ve Foch tarafından 18 Temmuz'da başlaması daha önceden emredilmiş olan Mangin karşı taarruzunu geri bırakmaya da karar vermiştir. Pétain'in bu emrini öğrenir öğrenmez Foch, bunun uygulanmasını hemen durdurmuş; bu suretle, ikinci safhadan da vazgeçmek

zorunlu olmuştur. Böylece, Mangin'in taarruzunu karşılayarak durdurmak ve cebin ağzını açık tutmak üzere eldeki Alman ihtiyatları serbest kalmıştır. Karşı taarruz, Falkenhayn'ın 1915'te Polonya'daki harekâtı gibi, kısa bir süre sonra gediğin her yönüne yönelen sadece doğrudan bir baskı halini almış ve bu nedenle, Almanları gediğin ağzından çıkıp gitmeye zorlamaktan başka bir sonuç da sağlamamıştır.

Bundan sonra Foch'un başlıca ana fikri, inisiyatifi elde bulundurmak ve bir yandan kendi ihtiyaçlarını toplarken, öbür taraftan da düşmana hiç nefes aldırmamaktı. Onun bu konudaki ilk adımı, mahallli bir dizi karşı taarruz ile kendi yan demiryolunu kurtarmak olmuştur. Bu karşı taarruzların ilki, 8 Ağustos'ta Amiens önünde Haig tarafından yapılmıştır. Ustalıkla uygulanan ihtiyatlı tedbirler ve aldatmalar sayesinde, Rawlinson komutasındaki 4. Ordu iki misli bir kuvvet gibi gösterilmiştir. 450 tankın ön aldığı bu karşı taarruz, başlangıçta savaşın belki de en mükemmel baskını olmuş ve kısa bir süre sonra durmakla beraber yaptığı etkinin doğrudan doğruya hissedilmesi, Almanların kararlarını etkileyen doğal bir neden olmuştur. Bu taarruzun başlangıcında sağlanan baskın etkisinin yarattığı şok, Alman Başkomutanlığı'nın moral dengesini bozmaya yetmiş; aynca, bu durumda kıtaların moral çöküntüsünü kavrayan Ludendorff'u da barışın görüşme yoluyla sağlanmasının zorunlu olduğu fikrini ileri sürmeye yöneltmiştir. Bu arada Ludendorff şöyle diyordu: "Stratejimizin amacı, stratejik bir savunma yolu ile düşmanın savaş azmini azar azar felce uğratmak olmalıdır."

Bununla beraber, müttefikler bu sırada yeni bir stratejik metot geliştirmişlerdir. Foch, değişik yerlerde bir dizi taarruz yapılmasını emretmek suretiyle bunun ilk işaretini vermiştir. Haig ise, 4. Ordu'nun cepheden baskısını devam ettirmesi hususunda Foch'un verdiği talimata uymayı reddederek, bu stratejinin gelişmesini tamamlamıştır. Böylece 4. Ordu, ancak 3. ve 1. Ordular taarruza başladıktan sonra yeniden ileri harekete geçmiş; bu suretle müttefik taarruz harekâtı, yalnız Haig ve Pétain'in sorumluluk bölgesinde olmakla beraber çeşitli yerlerde girişilen bir hızlı darbeler dizisi halini almıştır. Bu darbelerin her biri, ilk hızı tükendikten sonra dağılıyor, ancak bir

sonraki darbenin yolunu hazırlamayı amaçlıyor ve birbirlerinin üzerinde etki gösterebilmek için yer ve zamanca yeterli derecede birbirlerine yakın bulunuyordu. Böylece, muhtemel darbeleri önlemek üzere Ludendorff'un ihtiyatlarını kaydırma gücünü frenlemek mümkün olmuş; ayrıca, müttefik imkânları bakımından makul bir fedakârlık karşılığı olarak Alman ihtiyat dengesi üzerinde de gittikçe artan bir baskı sağlanmıştır. Bu metot, gerçek bir dolaylı tutum olmasa da, hiç olmazsa ona yakın bir nitelik göstermektedir. Bundan, en az beklenen tutum ele alınmıyorsa da, hiç değilse normal olarak beklenen tutumdan kaçınılmış oluyordu. Ayrıca, en az direnişle karşılaşılan istikamet benimseniyor, ancak direnişin gittikçe sertleştiği istikamete de asla çarpılmıyordu. Sonuç olarak denebilir ki bu metot, dolaylı stratejinin negatif bir türüydü.

Alman kuvvetlerindeki moral ve sayı düşüşü göz önünde tutulursa, bu metot, devamlı ilerleyiş sağlamak ve Alman direnişini azar azar zayıflatmak hususunda hiç olmazsa bir süre için yeterli olmuştur. Almanlar tarafındaki bu düşüşün açıkça belli olması ve bunun sonucu olarak Alman ihtiyatlarının en çok bulunduğu Hindenburg hattını parçalayacağı hususunda Haig'in teminatı, eylül sonunda aynı zamanda başlayacak genel bir taarruz için, Foch'un bu metodu seçmesine neden olmuştur.

Müttefik planının ana fikri, Alman cephesinin Fransa'da oluşturduğu büyük çıkıntıya karşı doğrudan bir kıskaç harekâtı yapmaktı. İngiliz ve Amerikalıların ayrı ayrı meydana getirdikleri iki müttefik kanadın, taarruz kıskacı kapandıkça, çıkıntı içindeki Alman ordularının büyük bir kısmını parçalayacağı umuluyordu. Bu umut, geçilmesi hemen hemen olanaksız olan ve sadece yanlarında dar çıkış yerleri bulunan Ardenler'in bir arka duvar oluşturduğu düşüncesine dayanıyordu. Bu arada denebilir ki, Ardenler'le ilgili bu düşünüş şekli, bölge hakkındaki bilgi eksikliğinden doğmuş olmalıdır. Çünkü, bölgede yol durumu iyi olup arazinin büyük kısmı da dağlık olmaktan ziyade dalgalı idi.[1]

1. Benzer bir yanlış karar verme de; Mayıs 1940'ta müttefik komutanının Alman mekanize güçlerinin saldırıya kalkışma olasılığını hesaba katmasıyla sonuçlanmıştır.

Başlangıçta bu plan, Pershing'in teklifi sonucu, belirli bir derecede dolaylı bir tutum niteliği taşımaktaydı. Pershing'in teklifi şöyleydi: Amerikan ordusu, Briey'e doğru ilerleyerek Saint Mihiel çıkıntısını koparmak için, sağlayacağı mahalli başarıdan yararlanmalı; Loren'deki Alman ulaştırma hatlarını parçalamak ve onların Ren'e batıya doğru çekilme istikametlerini tehdit etmek amacıyla Metz'i aşıp geçmelidir.Ancak Haigh, diğer müttefik taarruzları ile hedefte birleşmek yerine onlardan uzaklaşıcı bir nitelik taşıması nedeniyle, bu harekete itiraz etmiştir. Bunun üzerine Foch, Pershing'in teklifini dikkate almayarak, planında gerekli değişikliği yapmış; bunun sonucu olarak Amerikan ordusu, harekâtını batıya kaydırmak ve sadece bir taarruza girişmek zorunda kalmıştır. Ancak, burada gittikçe sertleşen bir direniş boyunca sürdürülen baskı, büyük zayiata neden olmuş ve tam bir karışıklıkla sonuçlanmıştır. Bundan başka, Haig'in Hirıdenburg hattı arasından ilerleyişini kolaylaştırmak bakımından da bu girişimin gereksiz olduğu ortaya çıkmıştır.

Burada, olayların akışının ortaya koymaya çalıştığı gerçek şudur: Ezici bir ateş üstünlüğümüz olduğunu ve karşımızda da moral olarak çökmüş bir düşman bulunduğunu varsayalım. Bu durumda uygulanacak bir dolaysız tutum, düşman mevziine girmeyi başarabilir, ancak onu parçalayamaz. Mütareke tarihi olan 11 Kasım'a kadar Alman kuvvetleri, artçılarının fedakârlığı sayesinde çıkıntının dışına çıkarak kurtulmuşlar, daha kısa ve düz olan bir hattın gerisinde yerleşmişlerdir. Bu sırada müttefik ileri hareketi hemen hemen bir duraklama dönemine girmiştir. Bunun nedeni, Alman direnişinden çok, tahrip edilmiş bölgelerde müttefiklerin kendi ikmal ve bakım hizmetlerini sağlamaktaki güçlüktü. Bu koşullar altında müttefiklerin uygulamış olduğu dolaysız tutum, takip edilebildiklerinden daha hızlı bir şekilde çekilip gitmeleri hususunda sadece Almanlara yardım etmiştir.

Bereket versin, askerî taarruzun son safhası fazla önemli değildi. 8 Ağustos'taki ilk baskınla sağlanan etkinin Alman komutanlığına indirmiş olduğu moral darbe tamamlanmış ve uzak bir harekât alanındaki dolaylı bir tutumla öldürücü bir nitelik kazanmıştır. Uzak bir harekât alanındaki bu etken, Sela-

nik cephesindeki müttefik taarruzuydu. Bölgede arazi çok sert olduğu için, az kuvvetle savunulan bir yeri hedef alan bu hareket, cephenin kısa zamanda yarılmasını sağlamıştır. Bir kere böyle bir durum meydana gelince, en az direniş istikametinde ilerleyen düşmanın hareketini tıkamak için, savunan tarafın ihtiyatlarını yanlamasına kaydırmasına sert dağlık arazi engel olmuştur. Orduları ikiye parçalanmış olan Bulgarlar, bunun üzerine mütareke yapılması için yalvaracak duruma düşmüşlerdir. Bu başarı, yalnız Merkezi İttifak Devletleri'nin ilk payandasını yıkmakla kalmamış, Avusturya gerilerine ilerleme yolunu da açmıştır. Bir İtalyan taarruzu başladığı ve moral bakımından sarsıldığı gibi maddi yönden de tükenmiş olan Avusturya cephesini yardığı zaman, bu tehlike daha da yakın bir mahiyet almıştır. Çünkü, Avusturya'nın süratle teslim olması sonucu bu memleket ve buradaki demiryolları, müttefiklere bunları Almanya'nın arka kapısına karşı bir harekât üssü olarak kullanma olanağını veriyordu. Eylülde General Von Gallwitz, böyle bir ihtimalin "kesin" bir sonuç demek olacağını Alman Başvekiline söylemiştir.

Bu tehlike, yüksek strateji alanında bir dolaylı tutum olan ablukanın artık açlık içinde kıvranan ve umutsuzluğa kapılmış olan bir halk üzerinde daha da artmış olan etkisi ile de birleşince, Alman Hükümeti'ni son günlerde teslim olmaya sürükleyen bir çift mahmuz tesiri yapmıştır. Denebilir ki, bu tehlike ve abluka, gemi azıya almış bir ata dokundurulan bir mahmuz gibi etki yapmıştır. Bir kamçı darbesi atın gemi azıya almasına neden olmuştu. Karşılaşılan durumdaki kamçı darbesi, Fransa'da cephe taarruzunun yeniden başladığını bildiren ilk raporla etkisi büsbütün artmış bulunan Bulgaristan'ın çöküşü haberidir.

Bunun üzerine Alman Yüksek Komutanlığı, sinirlerine hakim olma gücünü bir ara kaybetmiştir. Gerçi bu sadece birkaç gün sürmüş, ancak bu kısa süre bile kötü etki yaratma bakımından yetmiştir. Ayrıca, durumda bir iyileşme sağlama yönünden de artık vakit çok geçti. 29 Eylül'de Hindenburg ve Ludendorff, "Bulgaristan'ın çöküşü, Almanların bütün tertiplerini altüst etmişti. Batı Cephesi'ne tahsis edilmiş olan Alman birlikleri, zorunlu olarak Bulgaristan'a gönderilmişlerdi" diye-

rek, mütareke istemek hususundaki ağır karara varmışlardır. Bu durum , o sırada Batı Cephesi'nde yapılmakta olan taarruzlar bakımından, durumu "esaslı şekilde değiştirmişti". Çünkü, bu taarruzlar "gerçi şu ana kadar başarısızlığa uğratılmışlardı. Fakat, bunların devam edebileceği ihtimali, yine de hesaba katılmalıydı."

Yukarıdaki son cümle, Foch'un genel taarruzunu ima etmektedir. Meuse-Argonne kesimindeki Amerikan taarruzu 26 Eylül'de başlamış; ancak, 28 Eylül'e kadar hemen hemen bir duraklama durumuna gelmişti. 28 Eylül'de ise, Flanders'de bir Fransız-Belçika-İngiliz taarruzuna girişilmişti. Açığa vurulması hoşa gitmese bile, bu taarruzun gerçekten tehdit edici bir nitelik taşıdığı söylenemez. Fakat, 29 Eylül sabahı Haig'in asıl darbesi, Hindenburg hattına yöneliyordu. İlk haberler ise, endişe vericiydi.

Bu olağanüstü durumda, Badenli Prens Max, başbakanlık görevine getirilmiştir. Her şeyden önce ılımlı ve şerefli bir insan olarak uluslararası bir ünü olan bu zat, barış için müzakereye girişmek zorundaydı. Bunun için de, yenilgiyi itiraf etmeksizin, etkili bir pazarlık yapabilecek bir durum sağlamak istiyordu. Bu amaçla, "düşmana çağrıda bulunmadan önce on, sekiz, hattâ dört günlük bir nefes alma süresine sahip olmalıyım" diyen Prens, bu sürenin kazanılmasını askerlerden istemiştir. Fakat Hindenburg, sadece "askerî durumun ciddiliği, hiçbir gecikme kaldırmayacak niteliktedir" demekle yetinmiş ve "düşmanlarımıza hemen barış teklifi yapılsın" sözleri ile isteğinde ısrar etmiştir.

Bunun üzerine derhal bir mütareke yapılması hakkındaki teklif, 3 Ekim'de Başkan Wilson'a gönderilmiştir. Bu teklif, bütün dünya önünde yenilginin açık bir itirafıydı. Kaldı ki, daha önce 1 Ekim'de Yüksek Komutanlık, bütün siyasi parti liderlerinin bulunduğu bir toplantıda anayurdun durumu bakımından bu yenilgi havasını belirtmişti.

Denebilir ki, o kadar uzun süre karanlıkta bırakılmış insanların böyle ani bir aydınlık karşısında gözleri görmez olmuş, bütün karıştırıcı ve zayıflatıcı kuvvetler hemen büyük bir hareket hızı kazanmışlardır.

Hindenburg hattına girmeyi başaran İngilizlerin savaş cephesini fiilen yaratacak bir harekete girişmediklerini gören Alman Yüksek Komutanlığı, birkaç gün içinde umutlu bir neşeye kapılmış, hattâ iyimser olmuş; müttefik taarruzlarının gücünde özellikle fırsatlardan yararlanmada gevşeme olduğunu bildiren raporların gelmesi, daha cesaret verici bir etki sağlamıştır. Ludendorff, bir mütareke yapılmasını yine istiyordu. Amacı, daha sert bir direnişe geçmeyi sağlamak üzere, sadece kıtalarını dinlendirmek ve sınırda daha kısa bir savunma hattına emniyetli bir şekilde çekilmeyi sağlamaktı. Nitekim 17 Ekim'e kadar hatta bir dinlenmeye gerek kalmaksızın, bu arzusunu gerçekleştirebileceğini bile düşünmüştür. Ancak, Ludendorff'un daha önceki açığa vurmuş olduğu ilk kötümser izlenimi, havuza atılan bir çakıl taşının meydana getirdiği etrafa yayılan dalgacıklar gibi bütün siyasi çevrelerde ve Alman halkı arasında yayılmış durumdaydı. Bu nedenle, daha geç başlamakla beraber "yurtiçi"nin parçalanması, savaş cephesine kıyasla daha hızlı olmuştur.

Başkan Wilson, Alman isteklerini 23 Ekim'de bir nota ile cevaplandırmıştır. Bu notada, Almanların âdeta kayıtsız şartsız teslim olmaları isteniyordu. Bunun üzerine Ludendorff, Alman sınırında başarılı bir savunma sağlayarak müttefiklerin bu kararını bozabileceği umuduyla mücadeleyi sürdürmek istemiştir. Ancak, durum artık Ludendorff'un kontrolü dışına çıkmış ve milletin irade gücü parçalanmış olduğundan tavsiyesi itibar görmemiş ve sonuçta kendisi de 26 Ekim'de istifa etmek zorunda bırakılmıştır.

Bundan sonra başbakan, fazla miktarda uyku ilacı almış olduğundan 36 saat komada kalmıştır. 3 Kasım akşamı makamına döndüğü zaman, yalnız Türkiye değil, Avusturya da teslim olmuş ve artık, arka kapı açılmıştı. Ertesi gün Almanya'da ihtilal patlamıştır. Kayzer'in çekilmek hususundaki isteksizliği yüzünden barış görüşmelerinin gecikmesi üzerine hızını artıran ihtilal, bütün memlekete süratle yayılmıştır. Bu sırada bir çözüm sağlayacak tek şans, ihtilâlcilere taviz vermekti. Bu nedenle Prens Max, 9 Kasım'da idareyi sosyalist Ebert'e devretmiştir. Mütareke konuşmaları için yetkili kılınmış olan Alman

temsilcileri, daha önceden Foch'a gönderilmişlerdi. Bunlar, 11 Kasım sabahı saat 05.00'te mütareke metnini imzalamış; saat 11.00'de ise, I. Dünya Savaşı sona ermiştir.

Bir bakıma savaşın sonu, Alman Komutanlığı'nın kafasında daha 29 Eylül'de kesinleşmişti. Ludendorff ve arkadaşları daha o zaman "çatırdamışlar", bunun sesi de bütün Almanya'da duyuluncaya kadar yansımasını sürdürmüştü. Bunu ne tutabilmek ne de durdurabilmek mümkündü. Komutanlık, kendi sinirlerini belki tekrar düzeltebilir ve gerçek askerî durum, gelişerek daha iyi bir duruma gelebilirdi. Ancak, sonuç değiştirilemezdi. Çünkü, savaşın kesin unsuru, her zamanki gibi burada da moral etki olmuştu.

Abluka, Almanya'nın teslim olma nedenleri arasında en esaslı unsur olarak göze çarpmaktadır. İhtilal olmasaydı, Alman ordularının kendi memleketlerinin sınırlarında dayanıp dayanamayacakları hususundaki bir soruya verebilecek en kesin cevap, ablukanın varlığıdır. Hatta denebilir ki Alman halkı, kendi anayurdunun savunulmasında çok yüksek bir gayret göstererek belki müttefik ordularını zor bir duruma bile düşürebilirdi. Ancak, İngiltere'nin tarihi silahı olan deniz gücünün pençesi dolayısıyla, sonuç sadece geciktirilebilirdi.

Bununla beraber askerî harekât, teslim olmanın çabuklaştırılmasında ve savaşın 1919 yılında devamının önlenmesinde en ön sırayı tutmaktadır. Bu kanaat, mütareke anında ne Alman askerî gücünün parçalandığı veya ordularının kesin bir yenilgiye uğradığı, ne de mütarekenin yanlışlıkla verilmiş bir imtiyaz olduğu anlamına gelir. Derin bir incelemeden geçirilince, son "100 gün" ile ilgili belgelerin daha ziyade şu ölümsüz dersi doğruladığı görülür: Savaşta gerçek amaç, düşman kıtaların vücutları değil, düşmanı yönetenlerin kafalarıdır. Zafer ve yenilgi arasındaki denge, daha ziyade kafada yaratılacak etkilere göre değişir. Bu hususta eylemli darbelerin etkisi, sadece dolaylıdır. Ludendorff'un sinirlerini sarsan şey, çok insan, silah ve arazi kaybetmiş olması değil, baskına uğramış bulunmasının yarattığı şok ve karşı stratejik hareketlere girişmek bakımından kapıldığı güçsüzlük duygusu olmuştur.

BÖLÜM III

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI STRATEJİSİ

HİTLER'İN STRATEJİSİ

1939'da savaşın fiilen başlamasından önce ve sonra Hitler'in faaliyet ve harekâtı, bu kitabın daha önceki bölümlerinde görülen stratejik metodun en göze çarpar uygulanışını oluşturur. İktidarının ilk döneminde Hitler, hem uygulama alanında hem de forumlarda dolaylı tutum stratejisine lojistik ve psikolojik bakımlardan yeni bir gelişme kazandırmıştır. Bundan sonra ise, kendisine karşı kullanmaları için düşmanlarına dolaylı tutumdan bol bol yararlanma fırsatı vermiştir.

Savaşta düşmanlarınızı küçümsememek yerinde bir davranıştır. Aynı derecede önemli olan diğer bir unsur da, düşmanın metotlarını ve kafasının nasıl çalışmakta olduğunu kavramaktır. Böyle bir kavrayış, onun hareketlerini sezmek ve önlemek için harcanacak çabaları başarıya ulaştırmanın vazgeçilmez temelidir. Barışçı devletler, Hitler'in daha sonraki girişiminin ne olacağını tahmin etmekte ağır kaldıkları için, "atı alanın Üsküdar'ı geçmesi" dolayısıyla çok zarar görmüşlerdir. Eğer bir hükümetin danışma örgütleri arasında bir de "Düşman İşleri Dairesi" bulunursa, o hükümetin mensup olduğu millet bundan çok yararlanır. Bu dairenin başlıca görevi, düşmanın görüşüne göre savaşın her türünü ve sorunlarını in-

celemek olmalıdır. Bunun sonucu olarak bu daire, düşmanın gelecekteki hareketinin ne olabileceğini tahmin etmekte başarı kazanabilir.

Geleceğin tarihçesine, Hitler'in izleyeceği hareket tarzını tahmin etmekte demokrasi hükümetlerinin başarısızlığa uğramış olmalarından daha garip görünecek hiçbir şey yoktur. Çünkü, böyle engin bir ihtiras besleyen hiçbir kimse, kendi amaçlarını gerçekleştirme yolundaki genel sistem ve özel metotlarını önceden Hitler kadar açıkça ortaya koymamıştır. Hitler'in "Mein Kampf (Kavgam)" eseri, diğer söylevleri ve beyanları ile birlikte, kendi harekâtının yöntem ve hedefi ile ilgili olarak bol bol ip uçları sağlamıştır. Kafasından neler geçtiğini hayret verici bir şekilde kendiliğinden ortaya koyan Hitler'in bu davranışı, hem kendisinin başardığı işlerin bir tesadüf sonucu veya basit bir fırsatçılık olmadığının tam bir örneği hem de "insanlar ne aptal şeyler" ünlü sözünü doğrulayan en iyi delildir. Napolyon bile, düşmanlarını bu kadar küçümseyen bir umursamazlık göstermemiş ve niyetlerini açığa vurmanın risklerini bu derece hafiflikle göze almamıştır. Hitler'in bu alandaki apaçık kayıtsızlığı, insanların gözleri önündeki gerçeğin kolaylıkla dikkatten kaçabileceğini kendisinin kavramış olduğunu gösterir. Bunun gibi, gizlemenin çok defa en meydanda bulunan unsurlarla sağlandığını ve bazı hallerde Hitler'in en dolaysız nitelikteki bir tutumun en az beklenen hareket tarzı olduğunu bildiği anlaşılmaktadır. Bu en dolaysız nitelikteki tutumun en az beklenen hareket tarzı olabileceğinin gizleme sanatı ile de bir benzerliği vardır. Çünkü gizleme sanatı da birçok bakımdan pek açık unsurlara dayanır. Hatta, ilgili bazı hususların varlığından bile şüphe edilmez.

Arabistan'da faaliyet gösteren Lawrence, bir ihtilâli düşünmüş olan, uygulayan ve sağlamlaştıran tek insanın Lenin olduğunu söylemiştir. Bu görüş, "yazmış olan" sözcüğünün eklenmesi ile Hitler'e de uygulanabilir. Ayrıca şurası da açıktır ki Hitler, sadece iktidarı ele geçirmek bakımından değil, geliştirme hususunda da Bolşevik İhtilâli metotlarını incelemekten yararlanmıştır. "Savaşta en sağlam strateji, düşmanın moral

bozukluğu indirilecek öldürücü darbeyi hem mümkün hem de kolay bir hale getirinceye kadar harekâtı geri bırakmaktır" kuralını kesinlikle ortaya atan Lenin olmuştur. Lenin'in bu prensibi ile Hitler'in "Bizim gerçek savaşlarımız, hakikatte askerî harekât başlamadan önce yapılacaktır" sözü arasında göze çarpan bir benzerlik vardır. Bu konu ile ilgili bir tartışmayı anlatırken Rausching, "Hitler Konuşuyor" isimli eserinde onun şöyle dediğini yazmaktadır: "Savaş başlamadan önce düşmanın moral çöküntüsü nasıl başarılabilir? İşte, beni ilgilendiren sorun budur. Savaşta kim cephede bulunmuşsa, kaçınılması mümkün kan dökülmesinden mutlaka sakınacaktır."

Kendini bu meseleye veren Hitler, 100 yıldan beri muharebe üzerinde toplanmış ve diğer milletlerin pek çoğunu da askerî teorinin aynı dar yolu boyunca yöneltmiş olan Alman askerî düşüncesinin aşıladığı genel eğilimden uzak kalmıştır. Prusyalı savaş filozofu Clausewitz'i kendilerinin üstadı olarak benimseyen bu milletler, onun hazmedilmemiş özlü sözlerini körü körüne yutmuşlardır. Bu sözlere örnek olarak şunlar gösterilebilir: "Bunalımın kanlı bir biçimde çözümü ve düşman kuvvetlerinin yok edilmesi çabası, savaşın ilk doğan çocuğudur", "Büyük sonuçları, ancak büyük ve genel zafer kazanan generalleri dinlemeyelim." Clausewitz, "Bir düşmanı, çok kan dökmeden de silahlarını bırakmaya yöneltmenin ve yenmenin ustaca bir metodu vardır. Savaş sanatının asıl eğilimi de budur" düşüncesini reddetmiştir. Çünkü, bunu "iyilikseverler"in hayallerinde doğmuş bir fikir olarak kestirip atmıştır. Clausewitz, savaşın düpedüz gladyatörce bir sonuç elde etme işi olmadığını, açıklığa kavuşmuş bir menfaat dolayısıyla veya millete yararlı bir mesele tarafından da dikte edilebileceği gerçeğini hiçbir zaman hesaba katmamıştır. Düşünmesini bilmeyen taraftarlarının uyguladığı şekle göre, onun felsefesinin sonucu, komutanları avantajlı bir fırsat aramak yerine, ilk ağızda muharebeye tutuşmaya tahrik etmek olmuştur. Bu suretle, 1914-1918'de savaş sanatı, kitle halinde karşılıklı insan kıyımı durumuna düşmüştür.

Hitler, kendisinin görüş aydınlığı sınırı ne olursa olsun, hiç değilse konvansiyonel bağların dışına çıkmıştır. Rauschning, onun şöyle dediğini yazıyor: "İnsan, ancak amacını başka yollarla gerçekleştiremediği takdirde öldürmüştür... Entelektüel silahlarla birlikte genişlik kazanmış bir strateji vardır. Başka yollara başvurarak aynı derecede iyi fakat daha ucuz olarak sonuç alabiliyorsam, düşmanın moralini niçin askerî vasıtalarla bozmalıyız?", "Bizim stratejimiz, düşmanı içinden yıkmak ve kendiliğinden elimize geçmesini sağlamaktır."

Alman savaş doktrinini Hitler'in verdiği yeni yön ve kazandırdığı anlamın derecesi, en iyi olarak, onun teorisinin Ludendorff'un kuramı ile karşılaştırılmasında görülebilir. Ludendorff, I. Dünya Savaşı'nda Alman savaş gayretlerinin yöneticisi olup, Hitler'in "Berlin üzerine yürüyüş" suretiyle Almanya'nın kontrolünü ele geçirmek için vakitsiz olarak hazırladığı 1923 projesinde de onun yaşlı ortağıydı.

Tek partili devletin kurulmasından ve kendisinin I. Dünya Savaşı'nın dersleri üzerinde hemen hemen 20 yıldan beri kafa yormasından sonra Ludendorff, gelecekteki "topyekün savaş" ile ilgili olarak vardığı sonuçları ortaya atmıştır. Kendisi, 1914'te Alman doktrinin temelini oluşturmuş olan Clausewitz teorilerinde ağır şekilde hücumla işe başlamıştır. Ludendorff'a göre kendilerinin hatası, ne pahasına olursa olsun sınırsız bir şiddet uygulamada çok ileri gitmiş olmaları değil, ancak yeter derecede ileri gitmemiş olmalarıdır. O, Clausewitz'i siyasete çok az önem verdiği için değil, politikaya gereğinden fazla saygı gösterdiği için eleştirmiş; tipik bir örnek olarak, Clausewitz'in şu şekilde sonuçlanan bir pasajını da almıştır: "Siyasal amaç, son hedefi teşkil eder. Savaş, bu hedefe ulaştıran bir araçtır. Bu araç ise, kesin bir hedefi olmaksızın hiçbir zaman düşünülemez." Ludendorff'un görüşüne göre, bu düşünüş şeklinin modası geçmişti. Tek parti yönetiminin prensibi, topyekün amaca uyma bakımından, bir milletin savaşta her şeyini savaşın hizmetine sunmasını, barışta ise bütün varlığını gelecek savaşa vermesinin en yüksek ifadesiydi. Bu nedenle siyaset, savaşın güdüm ve yönetimine bağlı olmalıydı.

Ludendorff'un kitabını okuyunca, onun teorisi ile Clausewitz kuramı arasındaki başlıca fark açıkça beliriyordu: Ludendorff, milletin ordu haline gelişi başlı başına bir hedef sayılmadığı takdirde, savaşı, hedefi olmayan bir araç olarak düşünmeye başlamıştı. Fakat bu düşünüş şeklini, Ludendorff'un zanneder göründüğü kadar yeni bir görüş saymak güçtür. Çünkü, Ispartalılar bunu denemiş ve sonunda kendiliğinden felce uğrayarak çökmüştür. Savaşçı bir millet geliştirmek ve üstün bir Isparta yaratmak amacını güden Ludendorff'un başlıca kaygısı, "halkın, tek bir vücut gibi, fiziksel bir birlik haline gelmesi"ni sağlamaktı. Bunu başarmak için, bir milliyetçilik inancı yerleştirmek istemiştir. Bu bakımdan, kadınların en soylu görevinin "topyekûn savaşın yükünü taşıyacak" çocuklar doğurmak olduğuna onları inandırmak suretiyle amacına ulaşmaya çalışmıştır. Erkeklere gelince, onlar da topyekûn savaşın yükünü taşıma güçlerini geliştirecekler, kısacası, kitle halinde insan öldürme için yetişecek ve yetiştireceklerdi. Ludendorff'un "fiziksel birlik" yaratma yolunda ortaya attığı diğer yapıcı teklifler de, eskiden Yüksek Komutanlığın düşüncelerine aykırı görüşler ileri sürebilen, hatta böyle fikirleri hoş görebilen herkesi ezecek biçimdeki asırlık formülden daha da ileri giden şeylerdi.

Ludendorff'un üzerinde ısrarla durduğu bir başka koşul da, topyekûn savaş isteklerine uygun ve kendi kendine yeter bir milli iktisat sistemine olan ihtiyaçtı. Buna göre öyle anlaşılıyor ki, kendisi askerî gücün iktisadi bir temele dayandığını kavramıştı. Bununla beraber, geçen savaşta müttefik ablukasının sebep olduğu felce uğratıcı güçlükler üzerinde durduğu sırada, benimsemiş olduğu bu ekonomik temelin "Savaşların sonucunu ordular arasındaki muharebeler tayin eder" inancı ile ilişki ve etkisini ne gariptir ki anlamamıştır. Bu konuda, Almanya'nın eski üstadı Clausewitz'in övülmeye değer olduğunu düşünüyor ve şöyle diyordu: "Clausewitz, düşman ordularının yalnız muharebede yok edilmesini düşünür." Ludendorff'un görüşüne göre bu söz "değişmez bir prensip" olarak kalmıştır. Buna karşılık, Hitler'in ilk görüşüne göre "bir savaş liderinin gerçek amacı, bir muharebe yapmaksızın düşman orduların teslimini sağlamak olmalıdır."

Gelecek savaşın nasıl olacağı yolunda Ludendorff'un çizdiği tablo, 1918'de uyguladığı taarruzların sadece yoğunlaştırılmış bir kopyası olmuştur. Bu taarruzlar, başlangıçta parlak, fakat sonuç bakımından kısır bir nitelik göstermişlerdi. Ludendorff'a göre taarruz, hâlâ bir muharebe metoduydu. Bunda piyadenin ilerlemesine topçu, makineli tüfek, havan ve tanklarla yardım edilecekti. Bu yardım, piyade "göğüs göğüse bir çarpışmada düşmanı ezinceye" kadar sürecekti. Bütün hareketler muharebeye yönelmeliydi. Mekanize bir hale gelme ise, sadece muharebeye tutuşmayı hızlandırmak içindi.

Savaşın daha yaygın şekillerine karşı Ludendorff'un moral ve hatta askerlik bakımından bir itirazı yoktu. Nitekim, topyekûn savaş istekleri karşısında "sınırsız denizaltı savaşını kaldırmak gibi soysuz bir kuramsal isteğin hiç dikkate alınmayacağı"na işaret etmiştir. Bundan başka "tarafsız ülkelerin bayraklarını taşısalar" bile, düşman limanlarına ulaşmaya çalışan gemilerin batırılmasında, gelecekte uçakların denizaltılarla işbirliği yapacaklarını da belirtmiştir. Ayrıca, doğrudan doğruya sivil halka taarruz sorunu ile ilgili olarak, "bombardıman filolarının, sivil halka karşı amansız saldırılar için, hiçbir acıma duygusunun etkisinde kalınmayarak gönderilmelerinin zorunlu olacağı" bir devrin geleceği üzerinde de önemle durmuştur. Fakat, ona göre hava kuvveti, en önemli olan askerî amaçlar dolayısıyla, önce düşman ordusunun yenilmesine yardım hususunda kullanılmalıydı. Bu kuvvet, ancak bu görevi başardıktan sonra, düşman ülke içerilerine karşı kullanılmak üzere serbest kalabilirdi.

Ludendorff, her yeni silah ve aracı sevinçle karşılamakla beraber, bunları yüksek strateji alanında uygun bir biçimde kullanmaktan çok kendi silah sistemine sokmuştur. Kendisi, savaşta çeşitli sınıf ve silahlar arasındaki ilişkiler bakımından, açıkça hiçbir düşünce ortaya atmamıştır. Görünüşe göre böyle bir fikri de yoktu. Direktifi, kısaca kuvvetleri mümkün olduğu kadar çoğaltmanız ve bir yerde kullanmanızdı. Fakat nerede? Bunu ne merak etmiş ne de bir üzüntü konusu yapmıştır. Gerçekten açıklığa kavuşturmuş olduğu bir nokta şuydu: "Başkomutan, siyasi liderler için direktiflerini ortaya koymak

durumundadır. Siyasi liderler ise, savaşın yönetimi sırasında, bu direktifleri izlemek ve gerçekleştirmek zorundadırlar". Başka bir deyişle, milli siyasetten sorumlu olanlar, başkomutana milletin bugünkü imkânlarına ve gelecekteki refahına ait açık bir bono vermek mecburiyetindeydiler.

Irk, devlet ve Alman halkının hükmetme hakkı gibi ana fikirlerde, Ludendorff ile Hitler'in görüşleri arasında büyük bir benzerlik vardı. Fakat özellikle metot bakımından, her ikisi arasındaki ayrılıklar da aynı derecede büyüktü.

Ludendorff, işi saçmalık derecesine vardırarak, tıpkı bir aletin kendi görevini kendisinin tayin etmesini istercesine siyaseti kontrol etme arzusunu ileri sürmüştür. Halbuki Hitler, iki fonksiyonu (siyasi ve askerî liderliği) bir şahısta birleştirmek suretiyle bu sorunu çözmüştür. Böylece, eski çağlarda İskender ve Sezar'ın veya daha sonraki dönemlerde Büyük Frederic ve Napolyon'un tadını çıkardığı aynı avantajdan yararlanmıştır. Bu durum, ona düşündüğü amaca göre araçlarını hazırlamak ve geliştirmek gibi, hiçbir askerî stratejistin elde edemeyeceği derecede sınırsız bir fırsat vermiştir. Bundan başka Hitler, meslek etkisi dolayısıyla bir askerin kabul etmeye pek istekli bulunmadığı şu hususu erken kavramıştı: Askerî silah, savaş amaçlarına hizmet eden araçların ve yüksek stratejinin kullanılabileceği imkânların sadece bir unsurunu oluşturur.

Bir devleti savaşa götüren birçok neden vardır. Fakat savaşın temel hedefi düşman devletin zıt bir siyaset izleme kararı karşısında savaş politikasının devamını sağlamak biçiminde özetlenebilir. İnsan idaresinde bir mücadele kaynağı ve etkeni saklıdır. Bir devlet savaşta hedefini ele geçirebilmek için, düşman devletin karşı iradesini kendi politikasına uygun bir hale getirmek zorundadır. Bu gerçekleşirse, Clausewitz taraftarlarının en önemli seviyeye yükselttikleri "ana silahlı kuvvetleri muharebe alanında yok etmek" şeklindeki askerî prensip, yüksek stratejinin diğer unsurlarla birlikte, layık olduğu yeri alır. Bu yüksek strateji unsurları arasında ekonomik baskı propaganda ve diplomasi bulunduğu gibi, askerî harekâtın daha dolambaçlı yolları da vardır. Bu arada, koşulların etkisiz bir

hale sokabilecegi bir araç üzerinde gereğinden fazla durmak yerine, uygunluk, etkinlik ve ılımlılık bakımdan en üstün vasıtaları seçmek ve birleştirmek daha akıllıca bir tutumdur. Bu amaçla, düşmanın idaresine boyun eğdirmek için, örneğin savaş masrafı en düşük olan ve savaş sonrası ile ilgili umutları en az zedeleyen araçlar seçilmeli ve kullanılmalıdır. Çünkü, bir millet kanının son damlasını dökerek kazanmışsa, en kesin sonuçlu bir zaferin bile hiçbir değeri olmaz.

Yüksek stratejinin amacı, düşman hükümetin savaş yapma gücünün en zayıf yerini bulmak ve onu etkilemek olmalıdır. Buna karşılık strateji, düşman kuvvetlerin düzenindeki bir birleşme yerine yarma yapma olanağını araştırmalıdır. Bir insanın gücünü düşmanın kuvvetli yerine karşı kullanması, kendisinin de sağlanacak etki ile ölçülemeyecek derecede zayıf düşmesine neden olur. Güçlü bir etki sağlamak için düşmanın zayıf yerine vurmalıdır.

Düşmana bu şekilde silahlarını bıraktırmak, onu çetin muharebelerde yok etmeye çalışmaktan hem daha ekonomik hem de daha etkilidir. Çünkü "hırpalama" metodu, yalnız büyük ölçüde yıpranmaya neden olmakla kalmaz, meselenin çözümünü şansa bırakma riskini de doğurur. Bir stratejist, öldürme ölçüleriyle değil, felce uğratma çerçevesinde düşünmelidir. Bir kişinin öldürülmesi, savaşın küçük çaplısında bile sadece bir insan eksilmesi demektir. Buna karşılık sinirleri bozulmuş bir insan, yaygın panik yaratmaya kabiliyetli ve son derece korku saçıcı kimsedir. Daha büyük çaplı bir savaşta, düşman komutanın kafasında yaratılan etki, birliklerinin sahip bulunduğu bütün çarpışma gücünü sıfıra indirebilir. Bundan da üstün bir savaş halinde ise, bir ülkenin hükümeti üzerindeki psikolojik baskı, onun emrindeki bütün olanakları elinden bırakmasına yetebilir. Böylece, felce uğramış eldeki kılıç kendiliğinden düşer.

İlk bölümdeki şu temel düşünceyi tekrarlamada yarar vardır: Savaş analizinin gösterdiğine göre, bir memleketin potansiyel gücü, onun insan sayı ve kaynaklarıyla tamamlanır. Buna karşılık yapısal gücün değiştirilmesi, onun iç organlarının ve sinir sisteminin durumuna, kontrolun sağlamlığı, moral ve

ikmal bakımından istikrar derecesine bağlıdır. Doğrudan doğruya yapılan baskı, düşmanın direnişinin daima daha güçlenmesine ve sağlamlaşmasına yol açar. Bu durum, tıpkı karın sıkılarak kartopu haline getirilmesine benzer. Bu kartopu ne kadar sıkı olursa o kadar yavaş erir. Hem strateji hem de diplomaside veya başka bir deyimle diplomatik ve askeri alanların her ikisi ile ilgili stratejide dolaylı tutum, düşmanın psikolojik ve fizik dengesini altüst ederek yenilgisini sağlamak bakımdan en etkili yoldur.

Stratejinin gerçek amacı, düşmanının direnme imkânını azaltmaktır. Bundan da şu hükme varılabilir: Bir hedefi ele geçirebilmek için alternatif hedeflere sahip olmak gerekir. Bir noktaya yöneltilen yakınsak bir taarruz, başka bir noktayı da tehdit etmeli ve oraya saptırılabilmelidir. Strateji ancak hedeflere yönelmedeki bu esneklik sayesinde savaşın kararsız niteliğine göre ayarlanabilir.

İster içgüdü isterse düşünüş sonucu olsun Hitler, pek az askerin anlamış olduğu bu stratejik gerçekleri tam anlamıyla kavramış ve bu psikolojik stratejiyi, kendi Almanya'nın kontrolünü kazandıran kampanya sırasında uygulamıştır. Bu amaçla, Weimar Cumhuriyeti'nin zayıf noktalarından yararlanmış, insanın düşük yönleri üzerine de oynamış, yerine göre kapitalist ve sosyalist çıkarları benimsemiştir. Ayrıca, önce bir yöne ilerlerken sonra öteki tarafa yön değiştirmiş, böylece, birini izleyen dolaylı tedbirlerle de amacına yaklaşmıştır.

1933'te Almanya'nın kontrolü bir kere gerçekleştikten sonra, Hitler'in uyguladığı bu karma metot, daha geniş bir yaygınlık kazanmıştır. Buna göre, ertesi yıl doğu kanadını örtmek için Polonya ile 10 yıllık bir barış anlaşması yapmış, 1935'te Versay Antlaşması'nın yüklediği silahlanma kısıtlamalarını tanımadığını bildirmiş ve 1936 Ren bölgesini yeniden askerî işgale kalkışmıştır. Aynı yıl General Franco tarafından İspanya Cumhuriyeti Hükümetini devirmek üzere yapılan girişimi İtalya ile işbirliği halinde destekleyerek, "peçeleme savaşı"na kurnazca başlamıştır. Bu hareket, Fransa ve İngiltere'nin gerisine yönelen stratejik bir dolaylı tutumdu. Dolayısıyla, yüksek strateji alanında dikkati bu yöne çeken bir oyalama etkisi de

yaratmıştır. Böylece, Fransa ve İngiltere'nin Batı'daki durumunu zayıflattıktan ve aynı zamanda, Ren bölgesini de yeniden tahkim ederek kendini orada emniyete aldıktan sonra Doğu'ya yöneme olanağını bulmuştur. Bu sayede, Batılı devletlerin stratejik temellerine karşı daha fazla dolaylı darbeler indirme fırsatını kazanmıştır.

Mart 1938'de Avusturya'ya yürüyen Hitler, böylece, Çekoslavakya'nın kanadını açık bırakmış ve dolaysıyla, Fransa'nın I. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya çevresinde meydana getirmiş olduğu kemeri parçalamıştır. Eylül 1938'de, Münih anlaşması ile sadece Sûdet bölgesini Almanya'ya katmakla kalmamış, ayrıca Çekoslavakya'nın stratejik bakımdan felce uğramasını da sağlamıştır. Mart 1939'da ise, daha önce felce uğramış olduğu bu memleketi işgal etmiş ve böylece, Polonya'nın kanadını kuşatıcı bir duruma da girmiştir. Hitler, yüze gülen propagandaların oluşturduğu bir sis perdesinin örtüsü altında "barış yürüyüşleri" vasıtasıyla geçekleştirilen bu hemen hemen kansız manevralar dizisiyle, Fransa'nın Orta Avrupa'daki eski egemenliğini ve Almanya çevresindeki stratejik çemberi sadace tahrip etmekle kalmayarak, bu bölgedeki durumu da kendi yararına çevirmiştir. Bu metot, muharebeye tutuşmadan önce durum üstünlüğü sağlamak için uygulanan klasik manevra sanatının daha geniş çapta ve üst seviyedeki modern karşılığıydı. Almanya'nın gücü, bu metodun uygulandığı süreçte gittikçe büyümüş ve bu büyüme, hem silahlanma alanındaki büyük gelişmelerin sağladığı doğrudan etkiyle, hem de muhtemel başlıca düşmanların güçlerindeki azalma nedeniyle dolaylı olarak meydana gelmiştir. Düşmanların güçlerindeki azalışa, müttefiklerini birer birer kaybetmeleri ve kendi stratejik temellerinin gevşemesi neden olmuştur.

Böylece, 1939 ilkbaharına doğru, Hitler'in açık bir savaştan korkmasının nedenleri azalmıştır. Bundan başka, bu kritik anda Hitler, İngiltere'nin giriştiği ve kendi payına yanlış bir hareketin de yardımını görmüştür. Bu yanlış hareke, her ikisi de stratejik bakımdan tecrit edilmiş durumda bulunan Polonya ve Romanya'ya İngiltere'nin birdenbire garanti vermesidir. Kaldı ki, bunu da her şeyden önce Polonya ve Romanya'ya et-

kili bir destek sağlayabilecek tek devlet olan Rusya'dan herhangi bir teminat sağlamaksızın yapmıştır. Böyle körü körüne atılmış bir adım, o zamana kadar hiç görülmedik bir yatıştırma ve kabuğuna çekilme politikasının en ihtiyatsız biçimde tersine çevrilmesi olmuştur. İngiltere'nin bu garantileri veriliş zamanı bakımından, tahrik edici bir rol oynamak istidadındaydı. Ayrıca, İngiliz ve Fransız kuvvetleri yönünden Avrupa'nın erişilmez bir bölgesinde bulunan bu iki memlekete verilen garantiler, yer bakımından da hemen hemen dayanılmaz derecede kötü bir teşvik demek oluyordu. Bu suretle, Batılı Devletler, şimdi güç bakımından zayıf durumda oldukları için, uygulayabileceleri tek strateji türünün en gerekli esasını baltalamış oluyordu. Çünkü müttefikler, Batı'da girişilecek herhangi bir taarruz karşısında kuvvetli bir cephe kurarak tecavüzü durduracaklarına, Hitler'e zayıf bir cepheyi kolayca yarma olanağını hazırlamışlar ve böylece, ona başlangıçta bir zafer kazanma şansı vermişlerdir.

Rauschning'in belirttiğine göre Hitler, baskın tarzındaki darbelerini daima zayıf veya pek kenardaki memleketlere yöneltmeyi tasarlamış, bunu yaparken sorumluluğu düşmanlarının omzuna yüklemiştir. Almanlar, modern savunma gücüne müttefik komutan veya devlet adamlarının herhangi birinden çok daha gerçek bir itibar göstermişlerdir. Müttefiklerin bu tutumu karşısında Hitler'e, artık düşündüğünü yapmak bakımından kolay bir fırsat sağlamış oluyordu. Böyle bir durumda Hitler'in strateji prensipleri, Rusya'nın tarafsızlığını sağlamak için bu devletle derhal bir pakt yapmaya teşebbüs etmesine açıkça yer veriyordu. Bu bir kere sağlanınca, Hitler "kendini emniyete almış" olacaktı. Eğer giriştikleri taahhütleri yerine getirebilmek için müttefikler savaş ilan ederlerse, böylece savunmanın avantajından otomatik olarak vazgeçmiş olacaklar; bundan başka, savaş için zorlu kaynaklardan yoksun olduklan ve en elverişsiz koşullar içinde bulundukları halde, zorunlu olarak taarruzi bir strateji uygulamak durumunda da kalacaklardı. Eğer Siegfried hattına ancak hafif bir darbe vurulursa, kendi güçsüzlüklerini ortaya koymuş olacaklar ve prensiplerini kaybedeceklerdi. Taarruzda ısrar ederlerse, sadece kayıpla-

nını artırmış ve Hitler serbest kalarak Batı'ya dönünce, daha sonra başvurmak zorunda kalacakları kendi direnme şartlarını zayıflatmış olacaklardı.

Müttefikleri bu sıkıntılı durumdan kurtarabilecek tek yol, Hitler'in kendi bildiği yolda gitmesine olanak tanımaksızın, ekonomik ve diplomatik boykotlarla sağlanacak "müeyyideler" siyasetini benimsemekti. Bu siyaset, tecavüze uğramış millete yapılacak silah yardımı ile birlikte yürütülmeliydi. Bu tutum, Polanya'ya olanaklar ölçüsünde yarar sağlayacak, garantör milletlerin prestiji ve geleceği bakımından da mevcut ters şartlar altındaki bir savaş ilanına kıyasla daha az zararlı olacaktı.

Fransızların giriştigi hazırlıklı taarruz, uygulama sırasında Siegfried hattına hiçbir etki yapmamıştır. Hele bu saldırının "propaganda" ediliş tarzı hesaba katılırsa, uğranılan başarısızlık, müttefiklerin prestiji bakımından daha da zararlı olmuştur. Bu başarısızlık, bir de Almanların Polonya'da süratle kazandıkları başarıyla birleşince, tarafsız devletlerin bir yandan Almanlara karşı duydukları korkuları artmış; öte yandan da, bunların müttefikler için besledikleri güveni sarsacak biçimde ve herhangi bir tavizden daha çok etkilenmiştir.

Artık Hitler, askerî kazançlarını sağlamlaştıracak ve kendi Batı savunma sisteminin örtüsü arkasında, siyasi avantajlarından yararlanabilecek bir durumdaydı. Çünkü, Polonya'nın kurtarıcılarının hiçbir zorlamada bulunamayacakları apaçık belli olmuştu. Savaşın müttefikler hesabına gülünç olan yanı daha açıkça belli oldukça, bunun sonucu olarak Fransız ve İngiliz toplumlarının savaş yorgunluğunu atıncaya kadar Hitler bu güvenilir savunma durumunu sürdürebilirdi. Fakat müttefik devlet adamları, etkili bir hareket için gerekli araçlara sahip olmadan çok önce, aralarındaki konuşmalar sırasında taarruza girişme sonucuna varmışlardır. Ancak, yapabildikleri bütün şey, karşılamaya hazır bulunmadıkları olayları tahrik etmek olmuştur. Çünkü, bu devlet adamlarının konuşma şekilleri, Hitler için onlardan önce savaşa "başlamak" hususunda bir tahrik olduğu kadar yeni bir fırsat da sağlamıştır. İngiltere ve Fransa'da birçok kimse Almanya ile sınır bulunan tarafsız küçük ülkelerden Almanya'nın yanlarına doğru bir yaklaşma istikameti olarak nasıl yararlanılabileceğini düşünürken, Hitler, sal-

dırgana özgü bir özellikle hiçbir tereddüt ve üzüntü duymadan, bu memleketlerin beşini işgal etmiş ve yönünü müttefiklerine dönmüştür.

Savaşın ilk aylarında Hitler, Norveç'in tarafsız durumunu sürdürmesi fikrini tercih etmiştir. Böylece, kendi yanını örtmeyi ve İsveç'ten yükletilen demir cevherini taşıyan Alman gemileri için Norveç'in Atlas okyanusu kıyısındaki Narvik limanından yararlanmak suretiyle örtülü bir yol elde bulundurmayı düşünmüştür. Kendisi için tek sakıncalı yanı, açığa vuran ve gittikçe artan belirtilere göre müttefiklerin Norveç sularını ve limanlarını kontrolleri altına almayı planladıklarının anlaşılmasıydı. Bu durum, Norveç'i istila etmekte ön alması hususunda Hitler'i tahrik etmiştir.

Bununla beraber Hitler'in bu tutumu, kendisinin yeni bulduğu bir kavram değildi. 1934'e kadar uzanan daha önceki bir tarihte, Rauschning'e ve başkalarına İskandinavya yarımadasındaki başlıca limanları nasıl ele geçirebileceğini anlatmıştı. Bu açıklamalarda, yapacağı girişimleri hava kuvvetinin örtüsü altındaki küçük çıkarma birliklerinin aynı anda yapacakları bir dizi darbeyle sonuca ulaştıracağını söylemişti. Böyle bir istila için gerekli ortam, bölgedeki kendi gerillaları tarafından hazırlanacaktı. Fiili hareket ise, bu memleketleri diğer devletlerin istilasına karşı korumak bahanesi ile yapılacaktı. Savaş "artisti" Hitler şöyle diyordu: "Bu hareket, dünya tarihinde daha önce görülmemiş derecede cüretli ve o oransa ilginç bir girişim olacaktır." Bu dikkate değer ana düşünce, 9 Nisan 1940'ta uygulanan bu plana göre gerçekleştirilmiş ve umulanın üstünde başarıya ulaşmıştır. Halbuki Hitler, bu darbelerin birkaç yerde başarısızlığa uğrayabileceğini kabul etmiş; harekâtın başarıya ulaşmasını, stratejik noktaların bütününün değil, daha ziyade büyük bir kısmının ele geçirilmesi hesabına dayamıştı. Buna karşılık uygulama sırasında kolunu kuzeyde Narvik gibi uzak bir yere kadar cüretle uzattığı halde, giriştiği darbelerin hiçbiri önlenememiş ve bütün stratejik noktalar elde edilmiştir.

Hitler'in bu şaşılacak derecedeki kolay başarısı, müttefiklerin Norveç'e karşı giriştikleri karşı istila hareketinin aynı derecede kolaylıkla başarısızlığa uğraması karşısında daha da

üstün bir nitelik kazanmıştır. Bunun sonucunda, önceden planlanmış olan yeni ve daha büyük bir darbeye kalkışmak yolunda kendisinin hırsı da artmıştır. Hitler, daha önceki yıllarda, büyük bir savaş riskini göze alabileceği koşulları tartıştığı sırada, Batı'da savunmada kalmak ve düşmanı burada ilk taarruza girişmek durumunda bırakmak niyetini belirtmişti. Bundan sonra da, İskandinavya ve Hollanda'ya saldıracak, kendi stratejik durumunu daha da düzeltecek ve Batılı Devletlere barış teklifinde bulunacaktı. "Eğer bundan hoşlanmazlarsa, beni buralardan çıkarıp atmaya çalışabilirler. Durum ne olursa olsun, taarruzun ana sorumluluğunu taşımak zorunda kalacak olan onlardır" diyordu. Ancak şimdiki koşullar başkaydı. Polonya'yı ele geçirdikten sonra barış teklifinde bulunmuş, ancak bu teklifi Batılı devletlerce reddedilmişti. Hitler, bu olumsuz cevabı alınca, Fransa'yı barışa zorlamaya karar vermiş ve sonbaharda bu ülkeye karşı bir taarruza girişmek üzere, ordularını Batı'ya kaydırmıştı. Fransız ve İngiliz ordularını yenecek bir güce sahip olduklarına inanmayan Alman komutanlarının tereddütlerine kötü hava koşulları da eklenince, Hitler bu tasarısını geri bırakmış, fakat sabırsızlığı da bu bekleyiş yüzünden artmıştır. Bu sırada, generallerinin ihtiyatlı hareket etmesi yolundaki tavsiyelerine bir kere daha meydan okurcasına Norveç'te kazandığı zafer, komutanların onu frenlemesini artık olanaksız hale getirmiştir. Hitler, çok önceleri böyle bir taarruz olanağını tartıştığı sırada şöyle demişti: "Tek bir er kaybetmeksizin Fransa'yı tam Majino hattında alt edeceğim." Kabul etmek gerekir ki, Hitler'in Mayıs 1940'ta başardığı şey, kendisinin önceden ileri sürdüğü bu mübalağalı düşüncesinden farklı olmamıştır. Çünkü uğradığı zayiat, sağladığı kazançlara oranla çok azdı.

İlk plana göre asıl taarruz, Bock komutasındaki ordular grubunca sağ kanattan yapılacaktı. Ancak bu plan, 1940 başlangıcında esaslı şekilde değiştirilmiştir. Buna göre, Rundstedt komutasındaki ordular grubunun kurmay başkanı General Von Manstein, Ardenler üzerinden yapılacak bir hamlenin, düşman tarafından en az umulan hareket tarzı olması bakımından, çok daha büyük bir başarı şansı taşıdığı yolunda bir fikir ileri sürmüştür. Bunun üzerine, taarruzun sıklet merkezi ortaya kaydırılmıştır.

Batı harekâtının en önemli yanı şudur: Alman Komutanlığı, doğrudan bir taarruzdan kaçınmaya daima dikkat etmiş ve modern taarruz vasıtaları bakımından üstün olmasına rağmen, devamlı olarak dolaylı tutum uygulamıştır. Bu komutanlık Majino hattını yarma girişiminde bulunmamıştır. Aksine, tarafsız iki küçük devlet olan Hollanda ve Belçika'ya karşı yaptığı bir "yemleme taarruzu" ile, müttefikleri Belçika sınırındaki savunma sistemleri dışına çıkararak avlamayı becermiştir. Bundan sonra, yürüyüşleri Alman hava kuvveti tarafından kasten engellenmeyen müttefikler Belçika içerilerinde çok ilerleyince, Alman Komutanlığı bunları Fransız ileri hareketinin korunmamış birleşme noktasına yöneltilen bir saldırı ile gerisinden vurmuştur.

Öldürücü nitelikteki bu taarruz, Alman ordusunun sadece küçük bir parçası ile, zırhlı tümenlerden kurulmuş bir vurucu kuvvet tarafından yapılmıştır. Böylece Alman Komutanlığı, çabuk bir başarı şansının kitleden çok mekanize kuvvete dayandığı gerçeğini kavramak bakımından yeterli bir sabet göstermiştir. Böyle olduğu halde, taarruzu yapan bu kuvvet o kadar küçüktü ki, Alman komutanları bu kuvvetin vuracağı darbenin başarılı olacağına güven beslemekten çok uzaktılar. Bununla beraber bu darbe, umulduğundan çok fazla başarılı olmuştur. Bunun başlıca nedeni, Fransız Komutanlı'ğının kayıtsızlığı veya klasik düşünceye tehlikeli derecede bağlı kalışıdır. Çünkü bu komutanlık, Belçika'da savaşa tutuşmak üzere sol kanadındaki kuvvetlerin hemen hemen hepsini toplu halde harekete geçirmiş; buna karşılık, arazi yapısı ormanlık ve arızalı olduğundan bir yaklaşma istikameti olarak mekanize birliklere çok güçlük göstereceğini farz ettikleri Ardenler'i kapsayan en önemli kesimi korumak için ise sadece ikinci kategori birkaç tümen bırakmıştı. Almanlara gelince, müttefiklerin aksine bunlar, baskın imkânlarından yararlanmada, kuvvetli savunma tesislerindeki insanların göstereceği direnişe kıyasla doğal engellerin daha kolaylıkla aşılabileceği gerçeğine değer verdiklerini göstermişlerdir.

Açıkça belli olan diğer bir nokta da şudur: Alman yarması, Sedan ötesine ulaşan hızlı gelişmesi sırasında, alternatif he-

defleri birbiri ardından tehdit etmek ve böylece, kendilerinin gerçek ilerleme yönleri hakkında Fransızları şüphede bırakmak hususunda büyük ölçüde yararlanmıştır. Çünkü Fransızlar, önce Alman ilerleme yönünün Paris mi, yoksa Belçika'daki Fransız kuvvetlerinin gerisi mi olduğunda tereddüte kapılmışlardır. Sonra da, Alman zırhlı tümenleri batıya yönelince, Amiens veya Lille'den hangisine doğru ilerlediklerini kestirememişlerdir. Almanlar ise, önce bunlardan birinin sonra ötekinin üzerine ilerleyecekmiş gibi yaparak, Manş kıyısına doğru kayıp gitmişlerdir.

Alman kuvvetlerinin taktiği, kendi stratejilerine uygundu. Bu taktik, kafasını çarparcasına dikine hücumlardan kaçınmak ve her zaman "yumuşak noktalar" bulmaya çalışarak en az direnişle karşılaşılacak istikamet boyunca girme yapabilmek esasına dayanıyordu. Modern savaşı korkunç denecek derecede yanlış anlayan müttefik devlet adamları düşman istilasını "aman vermeyen azgın hücumlar" yaparak karşılamalarını ordularından isterlerken, Alman tank seli ise, hantal Fransız piyade yığınlarının çevresinden dolanarak geçip gitmiştir. (Müttefik birlikleri, engel oluşturan kesimleri savunmak fikrini bir yana bırakmaları kendilerine söylenmemiş olsaydı, belki de bu Alman ileri hareketini önleyebilirlerdi. Çünkü, girişecekleri hareketlerin hiçbiri, yaptıkları karşı taarruz teşebbüslerinden daha etkisiz olamazdı). Müttefik komutanlarının düşünceleri, muhabere etmek üzerinde toplanmıştı. Buna karşılık yeni Alman komutanları, düşmanları üzerinde stratejik bakımdan felce uğratıcı bir etki yapmak suretiyle, muhabereyi gereksiz kılmak istemişlerdir. Almanlar, şaşkınlığı yaymak ve düşman ulaştırma sistemini altüst etmek için tanklar, pike bombardıman uçakları ve paraşütçüler kullanarak, bu felce uğratıcı etkiyi gerçekleştirmişlerdir. Savaşın akışı, Mareşal Ironside'nin ileri sürmüş olduğu rahatlık verici bir faraziyeyi kaderin bir cilvesi olarak yanlış çıkarmıştır. Çünkü Mareşal, hiçbiri I. Dünya Savaşı'nda yüzbaşıdan daha yüksek rütbede olmadıkları için düşman generallerin sevk ve idare bakımından şimdi avantajsız bir durumda olduklarını söylemişti. Savaştan sekiz yıl önce Hitler de, Alman generallerini "yenilikle-

re, baskın etkisi yaratacak şeylere karşı kör", "hayal gücü bakımından kısır", "kendi teknik bilgilerinin kangalları arasında hapsolmuş" gibi deyimlerle eleştirmişti. Bununla beraber daha sonraki neslin bir kısmı, yeni fikirlere değer verme bakımından çok üstün bir yetenek göstermiştir.

Ancak, yeni silah, taktik ve stratejiden bu şekilde yararlanma, Almanların başarı dizisini gerçekleştiren faktörlerin bütünü demek değildi. Çünkü Hitler'in benimsediği savaş şekline göre uygulanan dolaylı tutum, daha geniş alanlara ve daha derin stratejilere ulaşmıştı. Bu arada, İngilizlerin ortaya attığı mekanize savaş tekniğini uygulayarak bundan yararlanan ordu Almanlarınki olduğu gibi, Hitler de Bolşeviklerin ihtilal tekniğini inceletmişti. Hitler'in bilip bilmediği belli değilse de, bu her iki alandaki temel metotların kökü, Cengiz Han yönetimindeki Moğol savaş tekniğine kadar uzanabilmektedir. Hitler, girişeceği taarruza önceden yol hazırlamak için, saldıracağı memlekette kendisinden yana olan nüfuzlu kimseleri araştırıp bulmuştur. Amacı, bu kimselerin ülkenin direnişini baltalamalarını, Almanya'nın çıkarlarını bozucu bir ortam yaratmalarını ve kendisine uysal davranacak yeni bir hükümet kurmaya hazır olmalarını sağlamaktı. Bu hususta rüşvet vermeyi zorunlu görmemiştir. Çünkü o memleketin üst tabakasındaki insanlar arasında, istekli fakat akılsız ajanlar sağlamak bakımından kişisel ihtirasa, otorite eğilimine ve parti ruhuna dayanmayı hesaba katıyordu. Bundan sonra istenilen anda bu yolu açmak için, henüz barış hüküm sürdüğü sırada ülkeye içeriden saldıracak hücum personelini sanki iş sahibi veya turistmiş gibi sınırdan içeri sızdırma metodunu kullanmayı hedefliyordu. Bu hücum personelinin görevi, ulaştırma sistemini baltalamak, yanlış haberler yaymak ve mümkünse o ülkenin ileri gelen kişilerini kaçırmaktı. Gizli çalışan bu öncü kuvveti, sırası gelince hava indirme birlikleri ile desteklenecekti.

Hitler, savaş sırasında sahneye bir eser koyacaktı. Burada, ya blöf olarak ya da rol gereği bir gezinti gibi olmak üzere cepheye doğru ileri hareketler kullanılacaktı. Başrol ise, daima düşmanın gerisine yöneltilen bir taarruzla oynanacaktı. Hitler, geleneksel askerin temel bilgisini teşkil eden saldırı ve süngü

hücumlarını küçümsemekteydi. Savaş halinde, her şeyden önce düşmanın moralini ve dengesini bozmakla işe başlayacaktı. Hepsinden önemlisi, savaş silahlarla değil kelimelerle yürütülecek, burada mermilerin yerini propaganda alacaktı. I. Dünya Savaşı'nda, piyade taarruza geçmeden önce düşmanın savunma sistemini ezmek için tıpkı topçu atışının kullanılması gibi, gelecekte de bir moral bombardımanı uygulanacak; bunda her çeşit cephane, özellikle ihtilâlci propaganda kullanılacaktı. Hitler şöyle diyordu: "Generaller, savaştan çıkarılan dersleri uygulamak yerine, şövalye ruhlu bir silahşor gibi davranmak isterler ve savaşın ortaçağdaki çarpışmalar gibi olması gerektiğini düşünürler. Şövalyelerin bana hiçbir faydası yoktur. Ben, ihtilallere muhtacım."

Savaşın hedefi, düşmanı teslim olmak zorunda bırakmaktı. Eğer düşmanın direnme azmi felce uğratılabilirse, o takdirde öldürme meselesi, hedefi elde etmek bakımından sakar ve pahalı bir usul olmaktan başka, gereksiz de olurdu. Düşman milletin iradesinde bozukluk meydana getirmek için vücuduna dolaylı bir yolla mikrop aşılama metodunun uygulanması çok daha etkili olabilirdi.

Bunlar, psikolojik silahlarla birlikte, Hitler'in savaş teorisini teşkil ediyordu. Onun başarısını durdurmaya çalışanlar, bunları anlamaya önem vermek zorundaydılar. Hitler'in bu teorisinin askerî alanda uygulanma değeri belli olmuştur. Askerî sahada düşmanın sinir sitemini felce uğratmak, vücudunu yumruklamaktan daha ekonomik bir harekât türüdür. Bu teorinin siyasal alanda uygulanması da, sonuç bakımından kanıtlanmıştı. Ancak, kapsam olarak aynı şey söylenemez. Yeni taarruz metotları uygulayan yeni kuruluştaki kuvvetlerin felce uğratıcı etkisi olmasaydı, Hitler'in bu teorisinin başarıya ulaşıp ulaşamayacağı hususu, hâlâ tartışılabilecek bir sorun olarak kalacaktı. Fransa örneğinde bile, Almanya'nın askerlik tekniği alanındaki üstünlüğü, milli iradenin çöküntüye uğraması veya altüst olması bir yana, Fransa'nın yıkılışını sağlamaya yetecek nitelikteydi.

Kudret veya iktidar bakımından yeterli derecede üstün olan bir kuvvet, daha zayıf olanı daima ezer, ancak fikirleri

ezemez. Maddi varlıklan olmadığı için düşünceler, psikolojik etkilerin dışında, hiçbir şeye karşı hassas değillerdir. Ayrıca, bunların dayanma yetenekleri de, zora inanan pek çok kişiyi güçsüz duruma düşürmüştür. Kuvvete inananların belki de hiçbiri, fikir gücünün önemini Hitler kadar bilmiyordu. Fakat, gücü çoğaldıkça kuvvete bel bağlaması gerektiğine gittikçe artan bir şekilde inanmasına bakılırsa, fikirleri kendi amacına çevirmek hususunda sahip olduğu siyaset ustalığını Hitler'in olduğundan fazla tahmin ettiği anlaşılmaktadır. Çünkü, tecrübeye dayanmayan düşüncelerin nispeten kısa süren bir hızlanı ve sert bir geri tepişleri vardır.

Hitler, taarruz bakımından strateji sanatına yeni bir gelişme kazandırmıştır. Bundan başka, düşmanlarının herhangi birinden çok daha iyi bir şekilde, yüksek stratejinin ilk bölümüne de hakim olmuştur. Bu bölüm savaşla ilgili faaliyetlerin hepsini ve düşmanın iradesine karşı yararlı bir şekilde kullanılması muhtemel bütün araçları geliştirmek ve koordine etmekti. Ancak, Napolyon gibi Hitler de, yüksek stratejinin üst seviyesini kavramakta yetersiz kalmıştır. Bu üst seviyedeki yüksek strateji savaşı izleyecek olan barış bakımından, savaşı çok uzak görüşlü bir tutumla sevk ve idare etmektir. Bunu etkili bir şekilde yapmak için bir insanın stratejistten daha fazla bir şey olması gerekir. Dolayısıyla, hem lider hem de filozof olmak zorunluluğu vardır. Strateji, aldatma sanatı ile büyük ölçüde ilişkili olduğu için, ahlâkçılığın tam tersidir. Buna karşılık yüksek strateji ahlâkçılık ile uyuşma eğilimi gösterir ve bunu yürütmede çabaların en son hedefini her zaman göz önünde bulundurmak suretiyle yapar.

Almanlar, taarruzda kendilerine karşı dayanılamayacağını kanıtlamak için kendi savunma sistemlerini stratejik, ekonomik ve psikolojik birçok yolla zayıflatmışlardır. Alman birlikleri, barış sağlamak bir yana, yoksulluk götürdükleri Avrupa ülkelerinde büyük ölçüde yayıldıklarından buralara geniş çapta küskünlük mikropları saçmışlardır. Bunun sonucu olarak, kendi fikirlerine karşı bir direniş meydana gelmiştir. Bundan başka, bizzat Alman kıtalan da, kendilerinin saçtıkları bu mikroplara karşı, işgal edilmiş ülkelerin halkları ile temasta bu-

lunmaları yüzünden, hatta daha hassas bir duruma düşmüşler; ayrıca, kendilerinin aşıladıkları duyguların da etkisine kapılmışlardır. Bu durum, Hitler'in o kadar dikkatle ve devamlı olarak teşvik ettiği savaş heyecanını söndürmeye ve yurt özlemini daha derinleştirmeye başlamıştır. Kendini kimsesiz hissetme eğilimi, yorgunluk etkisini kuvvetlendirir. Bu da karşı fikirlere olduğu kadar, savaş bezginliği duygusunun etkenliğine de yol açar.

Bu taarruz yayılışı ile Hitler, geriye kalan düşmanı İngiltere'ye avantajı kendisinden zorla alma fırsatını vermiştir. İngiltere, kendi yönünden yüksek strateji alanında daha tam bir görüşle davranabilseydi, bu avantajı daha çabuk bir biçimde geliştirebilirdi. Ancak, bu yapılmadığı halde bile, İngiltere yenilmez kaldıkça bu fırsatın yeniden meydana gelmesi umulurdu. Hitler, kendi şaşırtıcı koşulları çerçevesinde barışı zorla kabul ettirmek için tam bir zafere muhtaçtı. Bunun için de İngiltere'yi ele geçirmesi gerekliydi. Buna karşılık, başka yerde ne kadar çok ilerlerse, zapt edilmiş ülkelerin halkını kontrol etme yolundaki sorununu da o kadar çoğaltmış olur ve ileriye doğru her adım, tökezleme tehlikesini arttırırdı. İngiltere'nin problemi ise, zor olmakla beraber basitti. İngiltere, tıpkı Napolyon'un durumunda olduğu gibi Hitler'in de düzeltilmesi mümkün olmayacak şekilde tökezlemesine kadar, dayanmak zorunluğundaydı. İngiltere'nin şansına, Britanya üzerindeki baskı bu ülkeyi felce uğratıcı bir hal almadan, Hitler kısa zamanda bu tökezlemeyi yapmış; ayrıca bu durum, giderilmesi mümkün olmayan bir hale gelmiştir. Çünkü, Hitler'in taarruz stratejisi bakımından sahip olduğu parlak istidada karşılık savunma yönünden stratejik anlayışı aynı derecede yüksek değildi. Zira, tıpkı Napolyon örneğinde olduğu gibi, ilk başarılarının son derece parlak oluşu, Hitler'i taarruzun bütün sorunlara bir çözüm yolu sağladığı inancına götürmüştü.

HITLER'İN ZAFERLER DİZİSİ

Almanların 1939'da Polonya'yı ele geçirmesi ve bundan sonra 1940'ta Batı Avrupa'yı istil etmesi, askerî tarihte yüksek hıza dayanan mekanize savaş teorisinin kesin sonuçlu örnekleri olarak nirengi noktaları oluşturur. Bu mekanize savaş teorisi İngiltere'de düşünülmüş, ancak Almanya'da benimsenmiştir. Almanlar, zırhlı birliklerin yaratıcısı olan General Guderian'a bu hususta çok şey borçludurlar. Kıdemli Alman generalleri, her ne kadar bu yeni tekniğe ihtiyatlı bir gözle bakmışlar ve geliştirilmesi için uzmanların ileri sürdüğü isteklere kıyasla daha sınırlı olanaklar ayırmışlarsa da, bu tutum bile şaşırtıcı derecede hızlı zaferler kazanılmasına yetmiştir. Bu yeni teknik, savaşa sadece bambaşka bir canlılık vermekle kalmamış, ancak dünya tarihinin akışını da değiştirmiştir. Çünkü, Hitler'in kazandığı zaferlerin Batı Avrupa'nın durumu ve görüntüsü üzerinde yaptığı paramparça edici etki, en sonunda Hitler yenilgiye uğratılsa bile, giderilemeyecek derecedeydi. Bundan başka, terazinin kefesini Hitler'in zararına çevirmek yolunda Amerika'nın harcamak durumunda kaldığı çok büyük çabalar da, dünyaya egemen olma gücünün Batı Yarımküresi'ne, daha doğrusu Amerika Birleşik Devletleri'ne doğru yön değiştirmesi ile sonuçlanmıştır. Ayrıca, Rusya'nın Avrasya kıtasında yükselmesi de rahatsız edici yeni bir dönem açılması sonucunu doğurmuştur.

Savaş durumunda ve dünya gücü dengesindeki bu köklü değişmeyi meydana getiren harekât, aynı zamanda dolaylı tutum stratejisi alanında da çok önemli örnekler olarak göze çarpmaktadır. Batı'daki harekâtın analizi, özellikle daha büyük önem taşıyan dünya gücü dengesi bakımından şu hususu açıkça ortaya koymaktadır: Dolaylı tutum stratejisinin katkısı olmasaydı, bu yeni kuruluşlu mekanize kuvvetlerin başarıya ulaşması da çok zor olurdu. Ancak burada etki, karşılıklı olmuştur. Çünkü, mekanize kuvvetlerin hareket kabiliyeti ve elastikliği de dolaylı tutuma daha büyük olanaklar sağlamıştır.

Polonya, kötü talihi yüzünden, dolaylı tutum ve mekanize kuvvetin birlikte uygulanması bakımından ideal bir gösteri alanı olmuştur. Polonya'nın Almanya ile olan sınırı, 1250 mil uzunluğundaydı. Ayrıca, son zamanlarda Almanya'nın Çekoslavakya'yı işgal etmesi nedeniyle, sınır 500 mil daha da uzamıştı. Bu durum, Polonya'nın Doğu Prusya karşısındaki kuzey yanı gibi, güney yanının da istilaya karşı açık duruma gelmesine neden olmuştur. Böylece Batı Polonya, Almanya'nın çeneleri arasına uzanmış büyük bir çıkıntı biçimini almıştır.

Polonya'nın içinde bulunduğu tehlike, kuvvetlerinin yayılma durumuna göre, hele büyük kuvvet çoğunluğunun bu çıkıntı içinde bulunuşu nedeniyle daha da artmıştı. Vistül (Vistula) nehrinin batısında bulunan Polonya sanayi bölgesinin korunması yolundaki normal istek, milli gurur ve askerlik bakımından gereğinden fazla güven duyulması dolayısıyla, tehlikeli bir şekilde destekleniyordu.

Polonya Ordusu'nun barıştaki gücü, Fransız Ordusu'nunki kadar büyüktü. Dolayısıyla, Almanlarınkinden de çok küçük sayılmazdı. Polonya'nın elindeki bu kuvvet, 30 piyade tümenini ve 12 süvari tugayını kapsıyordu. Ancak bu ülkenin sanayi olanakları, insan gücünden tam olarak yararlanmak hatta, silah altındaki kuvvetlerini yeterli ölçüde donatma yeteneğinde değildi. Seferberlik halinde, tümenlerin sayısını ancak üçte bir oranında arttırabilirdi. Buna karşılık Almanya, zırhlı ve motorlu olanlar hariç, tümen sayısını iki katına çıkaracak güçteydi. Kaldı ki, Almanlar zırhlı ve motorlu tümenlerin sayısını artırmasalar bile, Polonyalıların elinde bu modern birliklerden

hemen hemen hiç yoktu. Dolayısıyla durum, bu bakımdan da Almanların yararınaydı.

Bu durum, Polonya bakımından ciddi bir sakınca oluşturuyordu. Bunun nedeni, çevik birliklerle girişilecek bir istilâ hareketi bakımından, Polonya ovasının düz ve kolayca ilerlenebilir nitelikte oluşuydu. Bununla beraber, bu kolaylık Fransa'daki kadar da çok değildi. Çünkü, Polonya'nın yol durumu yetersizdi. Bu ülkede yollar dışındaki arazi, çok defa derin bir kum tabakası ile örtülüydü. Bazı bölgelerde de sık sık rastlanan göller ve ormanlar vardı. Ancak Almanların istilâ için seçtikleri mevsim, bu sakıncaları azaltmıştır.

Polonya'nın kuşatılmış durumu, Almanların bir dolaylı tutum stratejisi uygulamaları bakımından, bu ülkeyi normal olarak çekici ve kolay bir hedef haline getirmiştir. Kaldı ki, Almanların bu stratejiyi uygulama şekilleri dolayısıyla, sağlanan sonuç çok daha etkili olmuştur.

Kuzeyde Almanların giriştiği istila hareketi, Bock komutasındaki ordular grubu tarafından yapılmıştır. Bu ordular grubu, Küchler komutasındaki 3. Ordu ile Kluge emrindeki 4. Ordu'dan kuruluydu. 3. Ordu, Doğu Prusya'daki yan mevziden güneye doğru saldırmıştır. 4. Ordu ise, Polonyalıların sağ kanadının kuşatılmasında 3. Ordu'nun harekâtıyla birleşmek üzere, Polonya Koridoru üzerinden doğuya ilerlemiştir.

Polonya harekâtı bakımından daha önemli görev, Rundstedt komutasındaki ordular grubuna verilmişti. Bu ordular grubu, ötekisine kıyasla piyade bakımından hemen hemen iki kat kuvvetli olup, zırhlı birlik yönünden de daha güçlüydü. Bu da iki ordudan kurulmuştu. Bunlardan biri, Biaskowitz komutasındaki 8. Ordu idi. Ötekisi ise, 14. Ordu olup List'in emrinde bulunuyordu. Sol kanatta bulunan Blaskowitz, büyük bir bölgeyi kaplayan Lodz sanayi merkezine doğru ilerleyecekti. Bu arada, bir yandan Reichenau'ın emrindeki kuvvetlerin yanını örterken, öte yandan da Polonya kuvvetlerinin Pozman çıkıntısında tecrit edilmesine yardım edecekti. Sağ kanatta görevlendirilen List, Cracow üzerine ilerleyecek ve 8. Ordu ile aynı zamanda olmak üzere, Polonyalıların Karpatlar yanını kuşatacaktı. Bu kuşatma hareketi, dağ geçitleri üzerinden ileri

sürülecek bir zırhlı kolordu ile yapılacaktı. Bununla beraber kesin darbe, orta kesimdeki Reichenau kuvvetleri tarafından vurulacaktı. Bu amaçla, zırhlı birliklerin büyük kısmı Reichenau'ın emrine verilmişti.

İstila hareketine 1 Eylül 1939'da başlanmıştır. Polonya'ya verdikleri garanti olarak İngiltere ve Fransa'nın savaşa girdikleri 3 Eylül'e kadar Kluge'nin ileri hareketi, Polonya Koridoru'nu keserek Aşağı Vistül'e ulaşmıştır. Bu sırada, Doğu Prusya'dan Narev yönünde Küchler tarafından girişilen ileri hareket de gelişiyordu. Daha da önemli olan husus, Reichenau emrindeki zırhlı kuvvetlerin Warta'ya kadar girme yapmış ve nehri oradan zorlayarak geçmiş olmalarıydı. Bu sırada List'in ordusu, bir kıskaç hareketiyle her iki yandan Cracow'a yaklaşıyordu. Reichenau kuvvetlerinin ileri sürülmüş olan kısımları, 4 Eylül'e kadar sınırdan 50 mil içerideki Pilica nehrini geçmişlerdi. Bundan iki gün sonra da, Reichenau'ın sol kanadı Tomaszow'u çok öteye aşmış, sağ kanat ise Kielce içine kadar ilerlemiş durumdaydı.

Alman ordusu Başkomutanı Brauchitsch, doğuya doğru ve Vistül üzerinden olmak üzere harekâta devam edilmesini emretmiştir. Fakat Rundstedt ve kendisinin kurmay başkanı Manstein, Polonya orduları büyük kısmının hâlâ Vistül batısında olduklarını ve burada kapana sıkıştırabileceklerini doğru olarak tahmin etmişler ve planı değiştirmek hususunda inisiyatiflerini kullanmışlardır. Bu değişikliğe göre, ilerisinde bir zırhlı kolordu bulunan Reichenau'ın sol kanadı, Lodz çevresinde bulunan Polonyalıların büyük kuvvet topluluğunun gerisine düşmek ve Lodz ile Varşova arasındaki Bzura nehri boyunca bir tıkama mevzii kurmak üzere, kuzeye doğru kayacak şekilde yöneltilmiştir. Kuzeye doğru böyle bir kayma hareketi düşman tarafından beklenmediği için az bir direnişle karşılaşılmış, bunun sonucu olarak da Vistül üzerinden çekilme olanağını bulmalarına vakit bırakılmadan önce Polonya kuvvet topluluğunun gerisi kesilmiştir.

Almanların en az umulan ve çok az direnişle karşılaşılan istikamet boyunca derinliğine ilerlemeleri sonucu kazanmış oldukları üstünlük, şimdi taktik savunmanın sağladığı avantajla

daha da kuvvetlendirilmişti. Bu nedenle, kazandıkları zaferi tamamlamak için, şaşırmış bir düşman karşısında ellerindeki araziyi sadece tutmaktan başka bir şey yapmaya ihtiyaçları yoktu. Zira, ters cephe ile savaşan ve telaşlı hücumlar yapmakta olan düşman ordusunun üsleri ile olan bağlantısı kesilmişti. Bunun sonucu olarak, düşmanın ikmal maddeleri de azalıyor; bundan başka, Blaskowitz ve Kluge ordularının yan ve geriden doğuya doğru kıskaç gibi yürüttükleri yakınsak harekâtın baskısı da gittikçe artıyordu. Gerçi Polonya kuvvetleri, düşmanları üzerinde bile derin bir tesir bırakan bir cesaret örneği göstererek şiddetle savaşmış; fakat, bu kuvvetlerin ancak pek az bir kısmı, en sonunda Almanlardan sıyrılmayı ve Varşova garnizonu ile birleşmeyi başarabilmiştir.

Polonya Başkomutanı Mareşal Smigly-Rydz, nispeten dar bir cephede daha uzun bir süre ile direnmeyi mümkün kılacak bir savunma düzenlemek umuduyla, 10 Eylül'de kuvvetlerinin artakalan kısımlarının Güneydoğu Polonya içerilerine çekilmelerini emretmiştir. Ancak, bu umut gerçekleşmemiştir. Bunun nedeni, Almanların Vistül batısında bulunan Polonya kuvvetleri çevresindeki çemberi gittikçe daraltırken daha şimdiden Vistül doğusundaki bölge derinliklerine de ulaşmış olmalarıydı. Bunun sonucu olarak da, çok daha geniş bir kıskaç manevrasını gerçekleştiriyorlardı. Bu manevra, Polonyalılar için muhtemel direnme yerleri olan San ve Bug savunma hatlarını da kuşatma çemberi içine alıyordu.

Almanlar, Bug'un en gerideki hattına ulaşmışlar ve dikkati çekecek derecede dolaylı nitelik taşıyan bir tutumla bu hattı kuşatmışlardır. İstilanın başlangıcında Guderian komutasındaki zırhlı kolordu, Polonya Koridoru arasından yapılan saldırıda Kluge emrindeki 4. Ordu'nun ilerisinden hareketle, kuzeybatı istikametinde ilerlemiştir. Bu hareketin amacı, tecrit edilmiş durumdaki Doğu Prusya'ya ulaşmaktı. Guderian, bu Alman toprakları içinden hızla geçmiş ve en soldaki kanada veya cephesi güneye doğru olan Küchler komutasındaki 3. Ordu'nun doğu kanadına gelmiştir. 9 Eylül'de Narev nehri hattını geçerek güneye yönelmiş ve 14 Eylül'e kadar Polonya çıkıntısı taban hattının 100 mil kadar aşağısında Bug nehri üzerin-

deki Brest-Litovsk'a ulaşmıştır. Burada, en ilerideki kuvvetlerini 40 mil daha ötede Vlodava'ya sürmüştür. Amacı, taarruz kıskacının güney kolunu teşkil eden Kleist'in komutasındaki zırhlı kolordunun yaklaşmakta olan birlikleriyle buluşmaktı. Böylece, Rusların Polonya doğu sınırını geçiş tarihi olan 17 Eylül'e kadar, Polonya ordularının çöküşü sağlanmış oluyordu.

Almanların dokuz ay sonra Batı'da giriştikleri ve zaferle sonuçlandırdıkları harekât, fiziksel yapısı bakımından öyle pek belirli bir dolaylı tutum niteliğinde olmamış; buna karşılık, psikolojik yönden bu niteliği belki de aşmıştır. Batı'daki bu harekât karma bir sistem kullanarak düşmanın dengesini altüst etmek fikrinden esinlenmiştir. Bu sistem, hem ve hem de zaman ve metot bakımından hiç beklenmedik bir hareketin gerçekleştirilmesi temeline dayanıyordu. Bu hareketten önce, mümkün olan en büyük ölçüde şaşırtma metodundan yararlanılmıştır. Hareketten sonra ise, olanaklar ölçüsünde en uzak mesafeye ulaşılacak şekilde, en az direniş umulan istikamet boyunca ve mümkün olan en hızlı tempo ile ilerlenerek fırsattan yararlanılmıştır. Ancak, bu harekâtın başarıya ulaşmasında en büyük pay, uygulanan planın yem olarak göze aldığı bir riske ve jiu-jitsu etkisine aittir.

Hitler, Polonya yenilgiye uğratıldıktan sonra, Ekim 1930 başlarında, Batı'da taarruz için ilk direktiflerini vermiştir. Bunlara göre, eğer İngiltere ve Fransa savaşı sona erdirmeye razı olmazlarsa, erken bir tarihte harekete geçecekti. Kendisi bunun nedenini şöyle belirtmiştir: "Uzun bir bekleme süresi, düşmanlarımızın askerî gücünü gittikçe artan bir şekilde kuvvetlendirecektir." Bu sırada, tarafsız ülkelerin müttefikler tarafına geçme olasılığı da vardı. Hitler'in görüşüne göre zaman faktörü, her bakımdan Almanya'ya karşıydı. Bununla ilgili olarak duyduğu korku şu şekilde özetlenebilir: Askerî danışmanlarının kendisine yaptıkları tavsiyelere uyarak beklerse, müttefiklerin gelişmekte olan silah seviyesi Almanlarınkini aşacak ve uzun süren bir savaş, Almanya'nın imkânlarını sınırlayarak varlığını yitirecekti. Ayrıca, gerilerine doğru Rusya'nın yapacağı öldürücü bir taarruza karşı da Almanya'yı açık bir halde bırakacaktı. Çünkü, Stalin ile yapmış olduğu pakta güvenmiyor

ve bu paktın, kendisinin sözde ortağı Stalin'in amacına hizmet etmediği takdirde, Rusya'nın tarafsızlığını bir an bile sağlayamayacağı kanısındaydı.

Hissettiği bu korku, Hitler'i, Fransızları barış yapmaları için zorlamaya teşvik etmiştir. Çünkü, erken bir taarruzla, böyle bir barışa ulaşacağını umuyor; ayrıca bir kere Fransızlar savaştan çekilince, kendisinin ileri süreceği şartlara İngilizlerin de uyacağına inanıyordu.

Hitler, o sırada Fransızları yenecek güce ve donanıma sahip olduğunu tahmin ediyordu. Zira Almanya, en önemli olan yeni silahlar alanında üstündü. Ona göre, "Şu anda, tank ve hava kuvveti, yalnız taarruz silahları olarak değil ancak savunma bakımından da hiçbir devletin erişemediği derecede yüksek bir teknik düzeye ulaşmıştır. Bu silahların harekât bakımından sağlayacağı olanaklar, hangi devletle mukayese edilirse edilsin üstünlük gösterecek; iyi örgütlenmiş olmaları ve deneyim sahibi bir lider mekanizması ile yönetilmeleri dolayısıyla emniyetle yararlı olabilecektir." Fransızların eski silahlar ve özellikle ağır topçu bakımından üstün olduklarını kabul etmekle beraber, "Bu silahların çevik bir savaşta hiçbir kesin önemleri yoktur" diyordu. Böylece Hitler, yeni silahlar alanındaki Alman teknik üstünlüğü sayesinde, seferber edilecek asker sayısı bakımından Fransızların sahip olduğu avantajı da silebileceğini umuyordu.

Alman ordusunun ileri gelenleri, Hitler'in uzun süreli savaş bakımından beslediği korkulara katılıyorlar, ancak onun kısa süreli umutlarını paylaşmıyorlardı. Bunlar, kendi kuvvetlerinin Fransızları yenmeye yetecek derecede güçlü olmadığı hissine kapılarak, savunmada kalmayı daha uygun buluyorlardı. Bu suretle, Fransa ve İngiltere'nin barış yapma eğiliminde olup olmadıklarını veya bir harekete girişip girişmeyeceklerini anlayacaklardı. Bu komutanların düşüncesine göre, müttefiklerin ileri harekete geçmeleri, Almanlara saldırganları ezici bir biçimde geri atma ve karşılık verme fırsatını sağlayacaktı.

Hitler, ileri gelen komutanların itirazlarını dinlememiştir. En sonunda, taarruzun başlama zamanı olarak kasımın ikinci haftası saptanmıştır. Ancak, meteoroloji raporlarının o sırada

hava durumunun elverişsiz olacağını göstermesi ve demiryoluyla nakliyat durumunun uygun bulunmaması nedeniyle, taarruza başlama zamanı üç gün geciktirilmiştir. Toplamı 11'i bulan buna benzer gecikmeler, ocak ayının ortasına kadar sürüp gitmiş; mayıs ayına kadar ise, uzun bir ara meydana gelmiştir. En sonunda, taarruz için yeni emir mayısta verilmiş ve bu defa uygulanmıştır. Bununla berabler, bu sırada harekât planı köklü bir değişikliğe uğramıştır.

General Halder başkanlığındaki Genelkurmayca hazırlanan ilk plana göre asıl taarruz, 1914'te olduğu gibi, Belçika'nın orta kesimi üzerinden yapılacak ve Bock komutasındaki "B"Ordular Grubu tarafından gerçekleştirilecekti. Bu sırada Rundstedt emrindeki "A" Ordular grubu, sol kanattan, arızalı ve ormanlık Ardenler bölgesi üzerinden bir ikinci taarruz yapacaktı. Ardenler bölgesinde büyük bir sonuç beklenmiyordu. Alman Genelkurmayı, bir tank taarruzu bakımından Ardenler'i çok güçlük gösterecek bir arazi kesimi saydığı için, bütün zırhlı tümenleri de Bock'un emrine verilmişti. O sırada Rundstedt'in kurmay başkanı olan Manstein, bu planı pek belirli bir nitelikte buluyor ve 1914 planının hemen hemen bir tekrarı olarak görüyordu. Ona göre, plandaki asıl taarruz istikameti, müttefiklerin böyle bir hareketi beklediği bir sahayı izleyecek ve dolayısıyla, kuvvetleri tarafından karşılanacaktı. Manstein'ın kanısınca bu planın başka bir sakıncası da, Fransızlardan daha sert bir düşman olması muhtemel İngilizleri vurmayı hedef almış olmasıydı. Manstein, üçüncü bir sakınca olarak şunu da ileri sürüyor ve diyordu ki: "Bu plan, başarı kazansa da, müttefikleri sadece geri itecek ve Flanders kıyısına varacaktır. Bu harekât ise, müttefik ordularının ulaştırma sistemini ve Belçika'daki çekilme yollarını kesecek nitelikte bir dolaylı tutumun sağlayabileceği kesin sonuca ulaşmayacaktır."

Bu nedenle Manstein, sıklet merkezinin sağ kanattan orta kesime kaydırılmasını ve asıl taarruzun, en az umulan hareket tarzı olduğu için, Ardenler üzerinden yapılmasını teklif etmiştir. Ona göre, arazinin görünüşteki zorluklarına rağmen, zırhlı birlikler bu bölgede etkili olarak kullanılabilirlerdi. Manstein'ın bu görüşü, bu alanda yetkili bir uzman olan Guderian tarafından da desteklenmiştir.

Bu yeni ana fikirdeki atak ruh, Hitler'e pek çekici gelmiştir. Bununla beraber, ilk planı değiştirmek yolundaki kesin karara olağanüstü bir kaza sonucu varılmıştır. Şöyle ki: Yanında harekât planı ile ilgili dokümanlar bulunan bir kurmay subay, Münster'den Bonn'a uçuşu sırasında bir kar fırtınası yüzünden yolunu kaybetmiş ve yanlışlıkla Belçika arazisine inmiştir. Alman Yüksek Komutanlığı, normal bir düşünüşle, bu subayın yanındaki dokümanları yok etmek fırsatını bulamayacağından korkmuştur (Gerçekte de, bu yazıları yakmaya çalışan subay, girişiminde kısmen başarısızlığa uğramıştır). Başkomutan ve Genelkurmay Başkanı, bu durumda bile, ilk planı Manstein'ın teklif ettiği kadar esaslı şekilde değiştirmek bakımından tereddüt etmişlerdir. Bunun üzerine Manstein, amirlerinin himaye ve delaleti ile, Hitler'i şahsen ziyaret etmiş, alışılmış biçimde olmayan yeni proje için Hitler'in tam desteğini almış ve Başkomutan ile Genelkurmay Başkanı'nın engel oluşlarını ancak böylece yenmiştir.

Hareketsiz geçen ara süre sırasında yanlış verilen alarmlar, müttefikleri kendi durumlarını açığa vurmaya ve Belçika derinliklerine doğru zorla ilerleme niyetlerini belli etmeye yöneltmiştir. Durumun bu şekilde açığa vuruluşu ise, Alman planının Manstein tarafından savunulan şekilde değiştirilmesi tezini daha da kuvvetlendirmiş.

Olayların akışı incelenince açıkça görülür ki, uygulandığı takdirde eski plan, Fransa'nın yıkılışı gibi kesin bir sonuç sağlamak hususunda, hemen hemen tam bir başarısızlığa uğramaya mahkûmdu. Çünkü Almanlar, dolaysız biçimdeki ileri hareketleriyle, Fransız ve İngiliz kuvvetlerinin en kuvvetli ve en iyi hazırlanmış kısmına dikine, çarpacak ve ileriye doğru yolunu açmak için nehirler, kanallar ve büyük şehirlerle dolu bir arazi şeridi boyunca sert savaşlar vermek zorunda kalacaklardı. Ardenler bölgesine gelince, burası yine aşılması daha güç bir kesim olarak düşünülebilirdi. Ancak, Fransız Yüksek Komutanlığı henüz tehlike karşısında uyanmadan, Almanlar Güney Belçika'nın bu ormanlık tepeler kuşağını aşabilirlerdi. Eğer bu başarılırsa, o takdirde tanklarla yapılacak büyük bir taarruz için ideal bir arazi niteliğinde olan Fransa'nın birbiri

ardınca dalgalanan ovaları, Alman zırhlı birliklerinin önünde boyun eğmeye mahkûm olacaklardı.

Manstein, müttefiklerin Belçika içerilerine ilerlemeleri ihtimalini düşünmüş ve Almanların payına, böyle bir hareketten büyük bir avantaj sağlamayı da hesaba katmıştı. Onun bu hesapları pek isabetliydi. Çünkü, Fransız Başkomutanı General Gamelin'in hazırladığı plana göre, bir Alman istilası başlar başlamaz, müttefik ordularının takviye edilmiş sol kanadı, Belçika'ya hızla ilerleyecek ve doğuya Dyle hattına veya mümkünse bunun daha ötesine yanaşacaktı. Bu "D" planı, Fransızların 1914'teki "Plan XVII"si kadar korkunç bir sonuçla karşılaşmıştır. Zira bu plan, düşmanın taarruzuna yan etkisi kazandıracak bir durum meydana getirmek suretiyle, âdeta Almanların hesabına iş görmüştür. Buna göre müttefikler Belçika içerilerine doğru ne kadar çok ilerlemişlerse, Almanların Ardenler'den yaptıkları taarruzun müttefiklerin gerisine düşmesi ve sol kanadının ulaştırma sistemini kesmesi de o kadar kolaylaşmıştır.

Bu korkunç son, her şeyi daha da kesinleştirmiştir. Çünkü Gamelin, çevik kuvvetlerinin büyük kısmını Belçika içerilerine doğru girişilen saldırıda kullanmıştı. Buna karşılık, aşılamaz farz edilen Ardenler'in çıkış yerlerine karşı kendi ileri hareketinin yanını korumak için, sadece savaş gücü düşük tümenlerden meydana gelen zayıf bir örtme kuvveti bırakmıştı. Bu örtme kuvvetinin sağladığı emniyet perdesi delinince, Gamelin, yalnız dengesini kaybetmekle kalmamış, bunu yeniden kazanmak yolundaki zaten az olan şansını da yitirmiştir. Zira, meydana gelen gediği tıkamak için kaydırılması gereken en uygun kuvvetler, o sırada tamamen Belçika'daki harekâta bağlanmış durumdaydı. Gamelin, bu kuvvetleri telaşla bu kadar ileri sürmek suretiyle, stratejik alandaki elastikliğini büyük ölçüde elden çıkarmış bulunuyordu.

Ardenler'den doğan ve Fransızların yanına yönelen tehlike, Hollanda'daki ilk Alman darbelerinin kazandığı başarı karşısında, bir an için gölgede kalmıştır. Bu darbeler, büyük bir şaşkınlık yaratmış ve bunun sonucu olarak, düşmanın dikkatini başka yöne çevirmek bakımından da çok etkili bir rol oy-

namıştır. Bunun üzerine Hollanda Ordusu, cepheden yapılan şiddetli bir hücumla birlikte gerisine yöneltilen bir hava indirme saldırısı karşısında tam bir şaşkınlığa uğramış ve harekâtın beşinci günü teslim olmuştur. Belçika Ordusu'na gelince, ilerdeki mevziinde harekâtın ikinci günü girmeler meydana gelmesi üzerine, önceden hazırlanmış olan Anvers-Namur hattına çekilmiş ve burada İngiliz ve Fransız kuvvetleri ile birleşmiştir.

Alman hava indirme kuvvetleri, 10 Mayıs'ın erken saatlerinde, Hollanda'da 100 mil doğuda kalan sınır savunma tesislerine yapılan hücumlarla birlikte, başkent Lahey'e ve ülkenin en önemli ulaştırma merkezi Roterdam'a baskın tarzında saldırmışlardır. Ön ve arkada uğranan bu çifte darbenin meydana getirdiği şaşkınlık ve korku, Alman hava kuvvetlerinin yarattığı yaygın tehlike dolayısıyla daha da artmıştır. Bu karışıklıktan yararlanan bir Alman zırhlı tümeni, güney yandaki bir gedikten dalmış ve 12 Mayıs'ta Rotterdam'daki hava indirme birlikleriyle birleşmiştir. Hollandalılar, stratejik bakımdan savunmada bulunmakla beraber, taktik alanda taarruz eden taraf olmak durumuna düşmüşler; dolayısıyla, yeterli derecede etkili olabilmek için silah ve malzemece iyi donatılmış bir halde bulunmamaları nedeniyle, giriştikleri hücumlarda şaşırıp kalmışlardır. Bunun sonucu olarak Hollanda, asıl cephe hâlâ sarsılmamış bir durumda olduğu halde, harekâtın beşinci günü teslim olmuştur.

Belçika'nın istilası ise, yapılışı bakımından dolaysız bir niteliktedir. Buna karşılık, taarruz kuvvetlerinin yolunu açan ilk şaşırtıcı darbe yönünden, psikolojik alanda bir dolaylı tutum karakterini taşımaktadır. Bu harekâtta kara taarruzu, Reichenau komutasındaki güçlü 6. Ordu tarafından yapılmıştır. Bu ordu, en uygun muharebe düzenini alma olanağı bulmadan önce, yenilenmesi güç bir engeli ele geçirmek zorundaydı. Kaldı ki, bu ordunun taarruzuna yardım için elde sadece 500 hava indirme askeri kalmıştı. Bu hava indirme birliği, Albert kanalının teşkil ettiği su sınırını yandan etkisi altında tutan ve Belçika'nın en modern kalesi olan Eben Emael ile birlikte Albert kanalı üzerindeki iki köprüyü ele geçirmek için kullanılmış ve görevini başararak, harekâtın bütün alınyazısını değiş-

tirmiştir. Çünkü, Belçika sınırına doğru olan yaklaşma istikameti, Hollanda arazisinin "Maastricht Eki" denilen ve güneye uzanan kısmı üzerinden geçiyordu. Alman ordusu, Hollanda sınırını geçtikten sonra 15 mil uzunluğundaki bir şeridi aşmak zorundaydı. Bu süre içinde, Albert kanalı üzerindeki Belçikalı sınır muhafızlarının köprüleri atmak bakımından bol vakitleri olacaktı. Sözü edilen küçük Alman müfrezesinin başarısı, işte bu ihtimali ortadan kaldırmıştır.

Geceleyin gökyüzünden sessizce bırakılan paraşütçü birlikler, önemli köprülerin sağlam olarak ele geçirilmesini başarma hususunda yeni ve tek unsur olduklarını kanıtlamışlar ve Eben Emael de böyle tepeden inme bir planör saldırısı ile felce uğramıştır. Mevcudu 80 kişiden daha az olan bu planör müfrezesi, Alman kara birlikleri, daha önce ele geçirilmiş olan köprülerden geçerek, önlerinde apaçık serili engin ovaların derinliklerine doğru ilerlemişlerdir. Bu suretle yaratılan tehlike, Belçika Ordusu'nun Dyle hattına çekilmesine neden olmuştur. Tam bu sırada, Fransız ve İngiliz kuvvetleri de bu hatta varıyorlardı.

Belçika ve Hollanda'daki bu hava indirme darbeleri, atılgan bir komutan olan General Student tarafından parlak bir şekilde yönetilerek başarılı sonuçlara ulaştırılmışsa da, bu darbeler bizzat Hitler tarafından düşünülmüştür.

Bu sırada, Rundstedt komutasındaki ordular grubunun zırhlı birlikleri, Lüksemburg ve Belçika Lüksemburg'u üzerinden Fransa sınırına doğru ilerliyordu. Bu kuvvetlerin beş zırhlı ve dört motorlu tümenden ibaret olan büyük kısmı, General Von Kleist emrinde bir grup olarak toplanmıştı. Buna karşılık, Ardenler cephesini yaracak başlıca kuvvet, Guderian komutasındaki zırhlı kolordu olup, 3 zırhlı tümenden kurulmuştu. Bu zırhlı tümenler, 80 mil uzunluğundaki Ardenler'i aştıktan ve zayıf direnmeleri bir kenara attıktan sonra, Fransız sınırını geçmişler ve taarruza başlanmasının daha dördüncü gününde Meuse kıyılarında ortaya çıkmışlardır.

Büyük bir tank ve motorlu araç topluluğunu böyle geçilmesi zor bir arazi üzerinden harekâta yöneltmek, cüretli bir girişim olmuştur. Çünkü Ardenler kesimi, klasik düşünceli

stratejistler tarafından, tanklarla yapılacak bir harekât şöyle dursun, büyük çaplı herhangi bir taarruz için çok eskiden beri "geçilemez" olarak nitelendirilmekteydi. Bu nedenle, baskın şansı daha da artmış bulunuyordu. Arazinin ormanlık oluşu, harekât sırasında tankların ilerleyişini örtmeye ve darbe kuvvetinin çapını gizlemeye de yardım etmiştir.

Bununla beraber bu zırhlı birlik taarruzu, bütün baskın etkisine rağmen, yine de Meuse nehrinin meydana getirdiği engel hattını aşmak zorunda kalıyor ve burada çok şey, geçiş süresine bağlı bulunuyordu. Fransız Kurmay Başkanı General Doumene, daha sonraları üzüntü ile bu konuda şunları söylemiştir: "Düşmanımızı da kendi metotlarımıza göre davranacakmış gibi değerlendirerek, yeterli topçu getirinceye kadar Alman zırhlı tümenlerinin Meuse nehrini geçmeye teşebbüs etmeyeceklerini sanmıştık. Bize göre, bu topçu kuvvetinin gelmesi için dört veya beş günün geçmesi gerekiyordu. Bu süre ise, tertiplerimizi kuvvetlendirmeye bol bol yetecek bir zamandı".

Bu Fransız hesaplamalarının Alman üst kademe komutanlarının yaptıkları hesaplara çok yakın olması, gerçekten dikkate değer bir noktadır. Fransız askerî liderleri, kendi planlarını taarruzun dokuzuncu gününden önce Meuse'e hiçbir hücumun beklenemeyeceği varsayımına dayandırmışlardı. Hesaplanan bu zaman, başlangıçta Alman askerî liderlerinin kafalarındaki sürenin aynısıydı. Şubatta yapılan bir savaş oyununda Guderian, büyük piyade ve topçu kitlesinin gelmesini beklemeksizin, zırhlı kuvvetlerin Meuse'e taarruza geçmesi gerektiğini ileri sürmüş; ancak bu teklif, Halder tarafından eleştirilmişti. Çünkü Halder, böyle bir tarruz için harekâtın dokuzuncu veya onuncu gününü en erken başlangıç tarihi olarak düşünüyordu. Martta toplanan bir konferansta Hitler, bir köprübaşı ele geçirildikten sonra hareket tarzı olarak ne teklif edeceğini Guderian'a sormuştu. Guderian, bu köprübaşından derhal yararlanılarak, Amiens'e Manş limanlarına doğru hızla ilerlenmesi gerektiği cevabını vermişti. Onun bu cevabı, konferansa katılanlar tarafından fazla bir hareket tarzı olarak değerlendirilmiş ve kafalar tasvip edilemeyeceğini gösterir bir biçimde sallanmıştı. Ancak bu teklifi duyan Hitler, onaylar gibi

bir jestle başını eğmişti. Hitler'in bu davranışı, Guderian'a göz kırparcasına bir destek anlamını taşıyordu.

Guderian'ın kolordusu, 13 Mayıs'ta Sedan yakınında Meuse'e varınca, öğleden sonra nehir hattına hücum etmiş ve akşama doğru bir geçiş yeri ele geçirilmiştir. Daha küçük bir taarruz kolu olan Rommel komutasındaki 7. Zırhlı Tümen de, buna benzer bir geçişi 40 mil batıda Dinant'ta aynı gün gerçekleşmiştir. Böylece Rummel, Fransız komutanlığını şaşırtacak yeni bir etkiyle denge bozucu yarma manevraları yapma olanağını da yaratmıştır.

Guderian emrindeki üç zırhlı tümenin hepsi, 14 Mayıs günü öğleden sonraya kadar Meuse'ü geçmişlerdi. Bunun üzerine Guderian, gecikmiş bir Fransız karşı taarruzunu püskürttükten sonra, birden batıya yönelmiş, ertesi akşama kadar Meuse gerisindeki son savunma hattını parçalamış ve 160 mil uzaklıktaki Manş kıyısına ulaştıran yolları zırhlı kuvvetlere açmıştır.

Daha ihtiyatlı bir karakterdeki Kleist, 15 Mayıs gecesi, Guderian'a ileri hareketini durdurmasını ve piyadenin gelip devralışına kadar, köprübaşını emniyet altında tutmasını emretmiş; ancak ateşli bir tartışmadan sonra bu emir, Guderian'ın köprübaşını genişletmesine izin verilmesiyle, hiç olmazsa sınırlı bir ölçüde değiştirilmiştir. Bu yetkinin sağladığı avantajdan mümkün olduğunca çok yararlanan Guderian, ertesi gün batıya 50 mil kadar ilerleyerek Oise nehrine ulaşmıştır. Zırhlı kuvvetlerin kalanı da, batıya doğru bir dalga gibi ilerleyen bu harekete katılarak, açılan gediği 60 millik bir genişliğe ulaştırmış ve Belçika'daki müttefik ordularının gerisine sarkan yollar boyunca akıp giden tank selini daha da kabartmıştır.

Fransız Komutanlığının hangi hareket tarzını izleyeceği hususunda şaşkınlığa kapılması üzerine, Alman tank selinin akışı daha da kolaylaşmıştır. Ortalama bir mihver olması dolayısıyla, Sedan'daki yarmanın özel bir avantajı da, bunun herhangi bir yöne kaydırılabilmesi ve alternatif hedefleri tehdit edebilmesi olanağıydı. Bu yarmanın hedefi, Manş kıyısı mı, yoksa Paris miydi? Bu ileri hareket, batıya doğru devam edecekmiş gibi görünürken, bir bakıyorsunuz, sanki güneye doğru erken bir dönüş yaparak, Paris'e yönelecekmiş gibi görünü-

yordu. Çünkü böyle bir hareket tarzı da, birincisi gibi, aynı derecede akla yakın geliyordu. Ayrıca, Fransızların hayal gücü de, böyle bir ihtimale kolaylıkla yatıyordu. Bunun sonucu olarak, Alman planının stratejik bakımdan elastikiliği, eldeki araçların sahip olduğu hareket kabiliyetinin ve düşmanı bir çıkmazın boynuzları üzerine oturtmanın birleşik olarak sağladığı etki dolayısıyla, daha da artmıştır.

Çözümü gereken mesele, safhadan safhaya geçildikçe, zaman faktörü haline dönüşmüş; Fransızların karşı hareketleri sık sık aksamıştır. Zira, bu hareketlerin zamanca ayarlanması, değişen durumlara ayak uydurmak bakımından pek ağır kalmıştır. Bunun nedeni, Alman kervanının, Fransızların veya Alman üst komutanlığının düşündüğünden daha hızlı olarak hareketini sürdürmesi olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın ağır metotlarına göre yetişen Fransızlar, düşünce bakımından yeni tempo ile baş edebilecek nitelikte değillerdi. Bu da, kendi aralarında gittikçe yaygınlaşan bir felç durumuna neden olmuştur. Fransızların hayati bir önem taşıyan zayıf yönleri, teçhizatın ne sayıca ne de nitelikçe düşük durumda olması idi, benimsedikleri teoriydi. Fransızların taşıdığı düşüncelerde, hasımlarınınkine kıyasla, I. Dünya Savaşı metotları bakımından az bir gelişme olmuştu. Tarihte sık sık meydana geldiği gibi, I. Dünya Savaşı'nda kazanılan zafer de, kendini beğenmişlik duygusunu çoğaltmış ve tutucu karakteri cesaretlendirmişti. Bu olumsuz gelişme ise, gelecek savaştaki yenilgiye yol açmıştır.

Alman tarafına gelince, ileri gelen komutanlar, bir avuç zırhlı tümenin öyle derin bir stratejik yarma yapmaları bakımından göze alınan riskler dolayısıyla duydukları kaygıyı sürdürmüşlerdir. Hitler ise, fazlaca sinirlilik belirtileri göstermiş ve güney kanat için kapıldığı korkunun etkisiyle, batıya doğru olan ileri hareketi iki gün süre ile frenlemiştir. Amacı, 12.Ordu'nun yetişmesini ve Aisne nehri boyunca bir yan koruma sağlamasını mümkün kılmaktı.

Bu gecikme, Almanların umutlarını tehlikeye düşürmüştür. O kadar ki, Fransızlar daha önceden çok ağır bir felç durumuna düşmemiş olsalardı, bu umutlar yok bile olabilirdi. Hitler'in bu duraksaması, daha pahalıya mal olabilecek nitelikte ertesi

haftaki diğer bir tereddütünün de belirtisi olmuştur. Ancak, daha önceki safhalarda o kadar çok zaman kazanılmış ve düşman tarafta öyle büyük karışıklıklara neden olunmuştur ki, Oise nehri kesimindeki bu geçici duraklama, Alman umutları üzerinde ciddi bir etki yapmamıştır. Böyle olduğu halde bu durum, zaman anlayışı bakımından, Alman tarafında önemli bir ayrılık bulunduğunu ortaya koymuştur. Yeni ve eski kafalı Almanlar arasındaki bu anlayış farkı, Almanlarla Fransızlar arasındaki ayrılıktan da daha büyüktü.

Guderian, kendisine 17 Mayıs'ta verilen durma emrini protesto etmek amacıyla, komutanlıktan affını istemişti. Ancak aynı gün geç vakit, bu göreve yeniden getirilmiş ve "kuvvetli keşif harekâtı"na devam edebileceği bildirilmiştir. Bu direktifi Guderian'ın değerlendiriş şekli, hemen hemen o zamana dek yaptığı kadar sıkı biçimde, bütün kuvvetleriyle ileri harekâta devam etmek olmuştur. Harekâtı frenleyen kısıtlama kaldırılınca, ilerleme hızı daha da artmış, 20 Mayıs'ta Amiens'i geçmiş ve Abbeville ötesinde Manş kıyısına ulaşmıştır. Bu suretle, Belçika'daki müttefik ordularının ulaştırma bağlantılarını da kesmiştir.

Guderian, üst makamca emredilen bir günlük daha duraklama nedeniyle kendi kendisini yercesine üzüldükten sonra, 22 Mayıs'ta Manş limanlarını ele geçirmek üzere kuzeye ve İngiliz Ordusu'nun gerisine yönelmiştir. Bu sırada İngiliz ordusu, Bock komutasındaki piyade kuvvetlerinin cepheden yaptığı saldırıları karşılayarak, hâlâ Belçika'da bulunuyordu. Kuzeye doğru yapılan bu ileri hareket sırasında Guderian'ın sağında, Kleist grubunun diğer bir birliği olan Reinhardt komutasındaki zırhlı kolordu vardı. Guderian'ın bu ilerlemesi sonucu, 22 Mayıs'ta Boulogne ve ertesi gün Calais tecrit edilmiştir. Bu uzun hamle sonucunda Guderian, Dünkerk'ten sadece 10 mil uzakta bulunan Gravelines'e ulaşmıştı. Reinhardt'ın tankları da Aire-St. Omer-Gravelines kanal hattına varmış ve bunun öte yanında köprübaşlarını ele geçirmişti. Ancak, İngilizlerin kurtulmaları için eldeki tek liman olan Dünkerk'e doğru yönelmiş olan Alman ileri hareketi, Hitler'in ertesi gün verdiği emirle durdurulmuştur. İşte bu emir, İngiliz ordusunun kurtulma-

sını sağlamıştır. Çünkü bu sırada, Belçikalıların ve sol kanattaki üç Fransız ordusunun büyük kısmının alınyazısını paylaşmaktan başka, İngilizler için yapılacak hiçbir şey yoktu. İki gün sonra bu emir kaldırılmış ve yeniden ileri harekete geçilmişse de, o zamana kadar İngilizlerin savunması da güçlendirilmiştir. Böylece geride kurulan bu kalkan, 224.000 kişilik İngiliz birliklerinin ve büyük kısmı Fransız olmak üzere, 114.000 mevcutlu diğer müttefik kıtalarının deniz yoluyla tahliyesi için gereken yeterli sürede Almanları durdurmuştur. Bu durumda bile Almanlar bir milyon esir almışlardır. Buna karşılık kendilerinin uğradığı zayiat, uygulamış oldukları büyük çaplı dolaylı tutumlarının bir sonucu olarak, ancak 60.000 kişiden ibaret kalmıştır.

Hitler'in savaşın alınyazısını tayin eder bir nitelik taşıyan durma emrinin nedeni, hiçbir zaman tam olarak açıklığa kavuşmayacaktır. Bu konu ile ilgili olarak kendisinin söylediği bir neden, Alman zırhlı birliklerinin bataklığa saplanabilecekleri yolunda kapıldığı korkudur. Çünkü Flanders'in bataklık durumu, I. Dünya Savaşı'nda bir onbaşı olarak orada edindiği kişisel deneyim sonucu, kendisini derin surette etkilemişti. Başka bir neden, bundan sonra Fransa'ya karşı girişeceği öldürücü darbe için, Hitler'in zırhlı birlikleri tam olarak elinde bulundurma kaygısıydı. Üçüncü bir neden, kapana sıkıştırılmış olan İngiliz kuvvetlerinin Dünkerk'ten deniz yoluyla yapacakları büyük ölçüdeki tahliyeyi önlemeye Alman hava kuvvetinin gücünün yeteceği yolunda beslediği inançtı. Onun bu inancı, Goering tarafından da destekleniyordu. Ancak, araştırmalar göstermiştir ki gerçeğe en yakın neden, iki İngiliz tank taburunun yaptığı küçük çaplı bir karşı darbe hareketinin psikolojik etkisidir. Bu karşı darbe, denize doğru ilerleyen Almanların yanına yönelecek şekilde, 21 Mayıs'ta Arras'ta yapılmıştır. Bu İngiliz girişimi, Almanların atılgan ve derin stratejik yarma manevrası sırasında Hitler'in ve ileri gelen birçok Alman komutanının hissettikleri korkudan yararlanmış ve onların sinirlerini can alıcı bir anda sarsmıştır. Bu nedenle Kleist, Guderian'ın ileri hareketini sık sık frenlemiştir. Kleist'in bağlı bulunduğu ordunun komutanı olan Kluge, Arras'taki durum

açıklığa kavuşuncaya kadar, daha ileri gidilmesini durdurma eğilimine kapılmış; Rundstedt de, doğal olarak, onların bu kaygılarının etkisi altında kalmıştır. 24 Mayıs sabahı, Rundstedt'i ziyareti sırasında Hitler, kendi sinirli şüphelerini kuvvetlendiren bu durumdan böylece etkilenmiş ve yaptığı bir toplantıdan hemen sonra, harekâtın durdurulması emrini vermiştir. Bu sırada Brauchitsch ve Halder, zırhlı birliklerin ileri harekete devamından yana çıkmışlardır. Ancak Hitler, Guderian'la bu generaller arasındaki tutum düzeyinde, kendi ihtiyatlı davranışını destekleyecek bol bol dayanak bulmuştur.

Bu harekâtın sonraki ve nihai safhası, Almanların Dünkerk'e girişlerinin ertesi günü, 5 Haziran'da başlamıştır. Yeni Alman taarruzunun başlangıcı, zırhlı kuvvetlerin manevrası bakımından, başlı başına şaşırtıcı olmuştur. Zira, daha biraz önce tam kuzeybatıda saldırmakta olan Alman zırhlı birlikleri, yeni bir darbe için, büyük bir hızla güneye doğru kaydırılmışlardır. Başka bir yönde bu kadar büyük bir süratle yeniden toplanabilmek, mekanize hareket kabiliyetinin stratejiyi nasıl köklü bir şekilde değiştirmiş olduğuna yeni bir örnek oluşturmuştur.

Yeni Alman taarruzu, arta kalan Fransız ordularının Somme ve Aisne nehirleri boyunca tuttukları yeni cepheye karşı yapılmıştır. Bu mevzi, ilk cepheden daha uzundu. Buna karşılık, bu mevzii tutmak için faydalanılabilecek kuvvetler ve iki İngiliz tümeni hariç, müttefiklerin yardımından da yoksun kalmışlardı. Gamelin'in yerine getirilen Weygand, toplam 66 tümen toplamış olup, bunların 17'si kuvvetli bir şekilde tahkim edilmiş olan Majino hattında bulunuyordu. Bu hat, gelişigüzel hazırlanmış olan Somme-Aisne hattı ile bağlantılıydı.

Bu ikinci safhada, Rundstedt komutasındaki ordular grubu, planda öyle düşünülmemesine rağmen, tekrar kesin sonuçlu rol oynamıştır. Başlangıçta, on Alman zırhlı tümeninden altısı Bock'un emrine verilmiştir. Fakat planlama elastikiydi. Muharebe, gelişme sırasında değişik bir biçim almıştır. Bu arada, Bock kuvvetlerinin darbeleri düşmanın dikkatini kendi üzerine çekmiş, dolayısıyla bu durum, Rundstedt harekâtının kesin sonuç kazanmasına yardım etmiştir. Durumdaki bu değişiklik, zırhlı kuvvetlerin alternatif hareket tarzları uygulama ve başar-

ma bakımından taşıdıklan nitelik ve yeteneği ortaya koyan ye ni bir delil olmuştur.

Bock emrindeki ordular, 5 Haziran'da taarruza başlamışlardır. Ancak, Rundstedt komutasındaki ordular, o kanatta yeniden toplanmak daha uzun zaman aldığından, dört gün sonra saldırıya geçmiştir. Bock'un yönettiği saldırıda ana güçler, Rommel'in sağ tarafta Fransız savunmasını üçüncü günün sabahında alt ederek kazandıkları zafer kadar hızlı ve başanlı değildi. Çabuk başarılmış olan bu yarma, kendi payına Rommel'in göstermiş olduğu atılganlığa çok şey borçludur. Onun tutumundaki cüret, klasik düşünüşlü hiçbir düşmanın ummayacağı bir derecede olup başarılan bu atak hareketin, herhangi bir savaş akademisi çalışmalarında, pratik alanda uygulanmasının mümkün bir tutum olarak düşünülmesi güçtür. Rommel'in bulunduğu bölgedeki Fransızlar, Somme nehri üzerindeki bütün karayolu köprülerini atmışlar, sadece iki demiryolu köprüsünü sağlam olarak bırakmışlardı. Bunları tahrip etmeyişlerinin nedeni, ileride yapmayı düşündükleri karşı taarruz sırasında bunlardan yararlanmaktı. Aslında, bu köprülerin sağlam bırakılmasının doğuracağı risk derecesi de öyle pek fazla görünmüyordu. Çünkü, bu tek hatlı demiryolu, bataklıklı nehir kenarındaki çayırlıkta hemen hemen bir millik bir mesafe boyunca uzanan iki dar toprak dolgu arasında döşenmişti. Bunların arasından piyadenin ileriye doğru yürümesi, tıpkı "iki tarafa dizilmiş kimselerin sopa darbeleri altında" ve gergin bir halat üzerinde geçişi gibi olacaktı. Bununla beraber Rommel, şafak sökmeden bu köprüleri ele geçirdikten ve nehrin ötesindeki platoda bir dayanak sağladıktan sonra, demiryolu raylarını ve traverslerini kaldırtmış; bundan sonra da, tanklarını ve motorlu araçlannı, düşman topçu ateşi altında, bu "gergin halatlar" boyunca ilerletmiştir. Bu sırada, yanm saatlik süre içinde, yalnız bir kere duraklama olmuş; o da, bir tankın demiryolu köprülerine doğru yaklaştığı sırada bozulması sonucu meydana gelmiştir.

Rommel, Somme nehrini aştıktan sonra, o gün akşama kadar 8 mil ilerlemiş; ikinci günü akşamına kadar ise, bu derinlik 20 mile çıkmıştır. Ertesi gün, yollar dışında araziden ilerle-

yerek ve savunulan yol kavşaklarını dolaşarak daha hızlı bir ilerleme başarmak suretiyle, 30 millik bir mesafe daha aşmıştır. Açılmış olan bu gedikten, artık diğer Alman tümenleri de akıp gidiyorlardı. Rommel, taarruzun dördüncü günü olan 8 Haziran gecesi, Rouen güneyinde Seine nehrine varmıştır. Bunu, Rouen ve Seine'e doğru olan yaklaşma istikametleri üzerinde gelişigüzel kurulmuş ve altüst olmuş olan karmakarışık bir savunma sistemi arasında, 40 millik zikzaklı bir ilerleme sonucu başarmıştır. Fransızlar toparlanmaya ve geniş bir engel olan Seine nehri boyunca bir savunma kurmaya başlamadan önce, bu nehir geçitleri ele geçirilmiştir. Rommel'in tümeni, 10 Haziran'da Manş kıyısına doğru 50 millik bir hamle için yön değiştirmiş ve akşam saatlerinde buraya varmıştır. Bu sırada, 51. Dağ Tümeni ile birlikte beş tümeni olan 10. Fransız Ordusu'nun sol kanadının çekilme istikametini kesmiştir. Böylece, çevrilmiş olan bu kuvvetler, 12 Haziran'da St. Valéry'de teslim olmak zorunda kalmışlardır.

Bu sırada, Somme'dan sonraki harekâtta sağ kanatça yürütülen asıl taarruzun ilerlemesi güçleşmiştir. Bu taarruz, Kleist komutasında iki zırhlı kolordunun yaptığı bir kıskaç manevrası olup; taarruz kolları, giriştikleri harekâta, Somme nehrinde daha önce ele geçirilmiş Amiens ve Pérone köprübaşlarından başlamışlardı. Taarruz kıskacının Amiens'den ilerleyen sağ kolu, nihayet 8 Haziran günü Fransız mevziini yarmış ve güneye Oise nehrinin aşağı kesimine doğru yönelmiştir. Ancak taarruz kıskacının sol kolu, Compiégne kuzeyindeki sert direniş karşısında takılıp kalmıştır.

9 Haziran'da Aisne hattına taarruza geçen Runstedt komutasındaki ordular grubu, burada Fransız savunma sistemini hızla yarmıştır. Bu sırada Alman Yüksek Komutanlığı, Kleist komutasındaki iki zırhlı kolorduyu geri çekmeye, bunları doğuya kaydırmaya, Aisne boyunda sağlanan geniş gedikten geçirmeye ve Champagne bölgesindeki Fransız çöküşünden yararlanılmasında yardım için kullanmaya karar vermiştir. Buradaki bu hızlı kaydırma hareketi, çevik zırhlı kuvvetlerin elastikliğini ortaya koyan yeni bir örnek oluşturmuştur.

Bu harekâtta kesin hamle, yine Guderian tarafından yapılmıştır. Onun başardığı bu hareket, stratejik derin bir yarma ile bir dolaylı tutumun bir kere daha ortaya koydukları dikkate değer bir gösteri olmuştur. Guderian, artık, Runstedt'in zırhlı kuvvetler grubu komutanlığına getirilmişti ve emrinde iki zırhlı kolordu vardı. Bu kolordular, Pas de Calais'den başlayan 200 millik çevresel bir hareketten sonra, Rethel yakınında Aisne kesiminde toplanmışlardır. Guderian, 12. Ordu piyade birlikleri Château-Porcien bölgesinde üç küçük köprübaşı ele geçirdikten sonra, ön kademede kullanacağı zırhlı tümenlerini geceleyin bu köprübaşlarına yanaştırmıştır. Bunlar, ertesi sabah (10 Haziran) ileri fırlamışlar ve Fransızlar tarafından savunulmakta olan köyleri ve ormanlık bölgeleri dolanarak hızla ilerlemişlerdir. Bundan sonra, Fransız zırhlı birlikleri de ortaya çıkmış ve birbiri ardı sıra birçok tank muharebeleri olmuştur. Ancak ilk iki gün içinde, yine de ortalama 20 millik bir yarma başarılmıştır. Guderian'ın sağ kanat kuvvetleri, harekâtın üçüncü günü Chalons-sur-Marne'a ve dördüncü günü de, hareketin başlangıç bölgesinden hemen hemen 60 mil derinlikteki Vitry-le-François'ya ulaşmıştır. Zırhlı grubun sol kanadı ise, yandan yapılan düşman karşı darbelerini püskürttükten sonra, o sırada sağ kanatla aynı hizaya gelmiştir. Bunun üzerine Guderian, Majino hattının çok gerilerindeki Plateau de Langres'a doğru artan bir hızla ilerlemiş ve burasını da aşarak İsviçre sınırına ulaşmak üzere güneydoğuya yönelmiştir. Harekâtın beşinci günü (14 Haziran), 50 millik bir sıçramadan sonra Chaumont'a varılmış; 15 Haziran'da ise, aynı uzunluktaki bir sıçramadan sonra, Saône nehrine ulaşılmıştır. Taarruz ön kademesindeki zırhlı tümenler, 17 Haziran günü erken saatlerde, Saône nehrinin 60 mil ötesinde İsviçre sınırı üzerindeki Pontarlier'ye dalmışlardır. Bu darbe, hâlâ Majino hattında yapışıp kalmış olan büyük Fransız kuvvetlerinin ulaştırma bağlantılarını kesmiştir. Guderian'ın diğer tümenlerine gelince, bunlar, Fransız kuvvetlerinin çekilmesine engel olmak için, daha önceden kuzeye Moselle nehrine yönelmişlerdi. Bundan birkaç saat önce ise, Fransız Hükümeti, çöküntü halinde olan orduları ile birlikte teslim olmaya karar vermiş ve bir mütareke teklifinde bulunmuştu.

Bununla beraber, Avrupa kıtası toprakları üzerinde kazanılan bu kesin sonuçlu stratejik zafer, Britanya adasını ele geçirmek hususunda Hitler'in daha sonra uğradığı başarısızlık nedeniyle, yüksek strateji alanında kesin olmayan bir nitelik almıştır. Hitler, böylece, Dünkerk'teki "dur emri"nin acısını çekmiştir. Halbuki, İngiliz kuvvetlerinin tek kurtuluş yolu olan Dünkerk'ten tahliyelerine engel olabilmiş olsaydı, Britanya'da tam anlamıyla savunmasız bir duruma düşürülecek, hatta acele hazırlıklara dayanan bir istila ile bile ele geçirilebilecekti. İngiliz Ordusu'nu Dünkerk'te kapana sıkıştırmanın sağladığı olağanüstü şansını kaybettikten sonra Hitler, kuvvet bakımından iyi organize edilmiş bir istilaya başvurmaksızın, İngiltere'ye boyun eğdirmeyi artık umut edemezdi. Kaldı ki, böyle bir istilâ için ne planı ne de hazırlıkları vardı. Gecikmiş olarak aldığı önlemlerin vakti de çoktan geçmişti. Yaptığı banş girişimleri ise çok zayıftı. Denizden yaklaşma yolları üzerinde hava hakimiyeti kazanma hususunda Almanların girişimlerine gelince, bunlar "Britanya Muharebesi"nde yenilgiye uğramış; böylece, Ada'yı istila projesi de önceden başarısızlığa mahkûm olmuştur.

Ada engeli, Manş denizinin âdeta çok geniş bir tanksavar hendeğini andıran himayesi altında, Hitler'e karşı direnmeye devam etmiş ve onun Avrupa kıtasına hakim olma planlarına karşı gittikçe artan bir tehdit haline gelmiştir. Dolayısıyla, İngiltere'nin başardığı bu engelleme, Hitler'e karşı öldürücü sonuçlar hazırlayacak güçte olmuştur.

Bununla beraber Hitler, amaçladığı sonuçlara ulaşılabilmesi için gereken olanaklardan yoksundu. 1941'deki başarılarının bütün parlaklığına rağmen, Hitler'in düşme döneminin başlangıç tarihi olarak "Britanya Muharebesi"ndeki başarısızlığı gösterilebilir. Dolayısıyla bu tarih, onun Dünkerk'i hemen hemen avucunun içine alacağı sırada tereddüte kapılarak "Dur!" emrini verdiği güne kadar götürebilir.

HİTLER'İN DÜŞMEYE BAŞLAMASI

Almanya, 1940 Haziran sonu gelmeden önce, Avrupa kıtasının sırtına bir dev gibi yerleşmişti. Bu kıtanın batı kenarında bir saçak durumunda olan küçük Britanya adası hariç, hem Batı Avrupa'ya, hem de bütün Orta ve Güneydoğu Avrupa'ya hakim olmuştu. "Kıyı dışı" durduruluşundan başka, Almanya'nın üstünlüğünü ciddi şekilde sınırlayan tek varlık, bu ülkenin kuzeydoğu yanında tehdit edici bir hayal gibi uzanan Sovyet Rusya'nın bulunuşuydu. O zamana kadar Hitler, dünyaya olmasa bile Avrupa hakimiyetine tam olarak ulaşmayı vaat eder gibi görünen bir başarılar dizisinin tadını çıkarmıştı. Ancak, bu yaz gecesi rüyası, beş yıl sonra kâbus haline dönüşmüştür.

Hitler'in düşme dönemi, yüksek strateji alanında başlamıştır. Çünkü, ilerleyişinin çevrede yarattığı korkuları nasıl yatıştıracağını bilememiş ve kurmakta olduğu "yeni düzen"in kendi memleketleri yararına olduğu hususuna komşu ülkeler halkını inandıramamıştır. Bunu yapabilseydi, Napolyon'un başarısızlığa uğradığı bu noktada o başarıya ulaşır ve Almanya'nın liderliği altında olmak üzere, Avrupa birliğini gerçekleştirebilirdi. Bu da, bu toplumun dışındaki kuvvetler tarafından yıkıla-

mayacak derecede güçlü bir birlik olurdu. Ancak, kullanılan araçlar amaca zararı vermiştir. Çünkü, Hitler'in siyaseti gereğinden fazla doğrudan bir nitelik göstermiştir. Bu politika, tehdit edilen bölgelerde bölünmelere neden olacak kadar ince bir özellik taşımakla beraber, direnme duygusunu ortadan kaldıracak derecede etkili olmamıştır. Hitler'in Nasyonel Sosyalizm ilkesinde milliyetçiliğe en büyük önemin verilmiş olması, sosyalist cazibenin etkisini bozmuştur. Milliyetçilik tezi üzerinde bu kadar çok durulmasaydı, diğer ülkelerin toplumları kendilerini bu sosyalist cazibeye pekâlâ kaptırabilirlerdi. Halbuki, basmakalıp bir kadife eldiven içindeki demir yumruk, kötü bir şekilde gizlenebilmiştir. Bunun gibi, ülkeleri ele geçirdikten sonra Hitler'in uzlaşma girişimleri de acemice olmuş ve kısa sürmüştür. Kalkıştığı diğer cüretli işler de suya düştükçe, bu hatalar, birikmiş bir borç gibi birbirinin üzerine yığılmıştır.

Hitler'i durdurucu nitelikteki ilk engel, ki sürüp gitmiştir, Batı'daki diğer memleketlerin yıkılışından sonra, İngiltere'ye ya boyun eğdirmek ya da onunla barış yapmak hususunda uğradığı başarısızlık sonucu ortaya çıkmıştır. İngiltere ayakta kaldıkça, Hitler'in Batıyı kavramış olan pençesi, hiçbir zaman tehlikeden uzak sayılmazdı. Ayrıca, kendi durumu da ardı arkası kesilmeyen güçlüklere uğrayacaktı. Bununla beraber tek başına İngiltere, onun başarı meyvelerini toplamasına engel olmaktan daha fazla bir şey yapamazdı. Hiç şüphesiz, İngiltere'nin direnme ve müdahale edebilme yeteneğinin sağladığı birleşik güç, Hitler'in iradesini zayıflatmayı ve onu gittikçe artan tavizlere yönelterek barışa yanaştırmayı başarabilirdi. Ancak bu başarı, Hitler'in gücünü parçalamaya ve ele geçirmiş olduğu yerlerden zorla çıkarmaya hiçbir zaman yetemezdi. Böyle bir olanak, sadece bir kere doğmuş; bu da, şaşırmış ve ürkmüş bir Hitler, Haziran 1941'de Doğu'ya yönelerek Sovyet Rusya'yı vurmak isteyince meydana gelmiştir.

Hitler'in kendisi için de korkunç bir niteliğe bürünen bu karar, yüksek strateji alanında bir dolaylı tutum uygulamaktan vazgeçişinin belirtisi olmuştur. O, çok daha önceden, za-

fer için duyduğu sabırsızlık veya kaygı içinde, strateji alanındaki dolaylı tutumu bile bir kenara atmaya yönelmişti. Vaktiyle, Yunanistan gibi nispeten küçük bir engelle bile uğraşırken göstermiş olduğu dikkat göz önünde bulundurulursa, Hitler'de görülen bu değişiklik çok daha büyük bir önem kazanmış olur.

Almanların Balkanlar'ı Ele Geçirişi:

Almanlar, küçük bir İngiliz takviye kuvvetinin Selanik'e çıkması üzerine, Nisan 1941'de Yunanistan'ı istilâ etmeye başlamışlardır. Bu sırada Yunan ordusu, esas olarak, Alman kuvvetlerinin toplanmış olduğu Bulgaristan'dan Yunanistan'a doğru yaklaşmayı sağlayan dağ geçitlerini kapamak üzere tertiplemişti. Ancak, Struma vadisinden beklenen Alman ileri hareketi, daha az doğrudan nitelikteki bir hareketin gizli kalmasına yol açmıştır. Almanların mekanize birliklerden kurulu yürüyüş kolları, Struma vadisinden ayrılarak sınıra paralel olan Strumiça vadisine ve dağ geçitlerini de aşarak Vardar vadisinin Yugoslavya'daki ucuna sapmışlardır. Böylece, Yunan ve Yugoslav ordularının birleşme yerinden dalıp geçmişler ve Vardar vadisi boyunca Selanik'e doğru hızla ilerlemek suretiyle bu yarma hareketinden yararlanmışlardır. Bu hareketin sonucu olarak, Trakya'da tertiplenmiş bulunan Yunan ordusunun büyük kısmının yurt içi ile olan ulaştırma bağlantısı kesilmiştir.

Bu darbeden sonra Almanlar, Selanik'ten başlayacak ve İngilizlerin mevzilendiği Olympus dağını aşacak biçimde, beklenen doğrudan bir tutum izlemişler; aksine, daha batıdaki Manastır geçidi arasından ilerlemek suretiyle, normal istikametten ayrılan başka bir hareket tarzı uygulamışlardır. Bu ileri hareketin Yunanistan'ın batı kıyısına doğru uzatılmak suretiyle pek yerinde değerlendirilmesi sonucu, Arnavutluk'taki Yunan tümenlerinin ulaştırma bağlantısı kesilmiş ve İngilizlerin yanı kuşatılmıştır. Bu hareket, arta kalan müttefik kuvvetlerinin çekilme yoluna doğru tekrar sapma tehdidini de kapsadığından, Yunanistan'daki bütün direnme çabalarının hızla çökmesini de sağlamıştır.

Almanların Rusya'yı İstilası:

Almanlar, Rusya'yı istilalarının başlangıcında, coğrafi koşulların da yardımıyla harekât bakımından dikkate değer başarılar sağlayacak derecede dolaylı tutumdan yararlanmışlardır. Cephenin 1800 mil genişlikte oluşu ve doğal engellerin azlığı, taarruz eden taraf için büyük bir sızma ve manevra olanağı sağlıyordu. Rus ordusunun yapısal büyüklüğüne rağmen, kuvvet ve saha arasındaki orantı çok düşüktü. Bu nedenle, Alman mekanize kuvvetleri, düşmanlarının gerisine doğru dolaylı bir biçimde ilerlemek için gerekli giriş istikametlerini kolaylıkla bulabilmişlerdir. Bundan başka, geniş sahalar kaplayan ve karayolları ile demiryollarının birleşme yeri olan şehirler, taarruz eden taraf için alternatif hedeflere yönelme olanağını da sağlıyordu. Böylece, istilâ kuvvetleri, savunan orduları kendi ilerleme yönü hakkında şaşırtmak ve bu saldırıları karşılamaya çalıştıkları sırada onları" bir çıkrnazın boynuzları" üzerine oturtmak için, bu şehirlerden yararlanmışlardır.

Bununla beraber Almanlar, başlangıçta bu metotla büyük başarılar kazandıktan sonra, elde etmiş oldukları avantajı hangi yönde geliştirmeleri gerektiğine karar verememeleri nedeniy.e, bu üstünlüklerini kaybetmişlerdir. Hitler ve Kara Kuvvetleri Komutanlığı arasında, daha planın başlangıcından beri görüş ayrılıkları vardı. Bunlar, mevcut görüş ayrılıkları üzerinde hiçbir zaman uygun bir uzlaşmaya varamamışlardır.

Hitler, belli başlı bir hedef olması bakımından, Leningrad'ı ele geçirmek istiyor, böylece, Baltık yönüne karşı yanı güven altına almayı ve Finlilerle bağlantı kurmayı düşünüyordu. Bu arada, Moskova'nın önemini küçümseme eğilimini de gösteriyordu. Ancak, ekonomik faktörleri kavramaktaki keskin sezgisi ile, Ukrayna'nın tarımsal zenginliğini elde etmek ve Aşağı Dnieper sanayi bölgesini ele geçirmek istiyordu. Bu iki hedef, birbirinden aşırı derecede uzaktı. Bu yüzden, tam anlamıyla ayrı harekât mihverlerini gerektiriyorlardı. Dolayısıyla bu durum, çeşitli alternatif hedefleri tehdit eden tek ve merkezi bir mihver üzerinde geliştirilen harekâtın yapısal özelliği gereği kapsadığı elastiklikten esaslı şekilde ayrılıyordu.

Brauchitsch ve Halder'in görüşlerine gelince, bunlar, Moskova'ya ulaştıran ilerleme istikameti üzerinde yığınak yapılmasını istiyorlardı. Bunun nedeni, her şeyden önce başkenti ele geçirme yolundaki bir tutku değildi. Asıl neden, bu ilerleme istikametinin "Moskova yolunda bulmayı umdukları" büyük Rus kuvvetlerini yok etme bakımından en iyi şansı sağlamasıydı. Ancak, Hitler'in görüşüne göre bu hareket tarzı, Rusları doğuya doğru ulaşılamayacak derecede uzağa atacak nitelikte genel bir çekilmeye sürükleme riskini taşıyordu. Brauchitsch ve Halder, bu riskten sakınmanın önemi üzerinde Hitler'e katılmışlar; Hitler de, düşmanın asıl kuvvetlerini erken bir "çevirme muharebesi" ile yok etmenin değeri bakımından onlara hak vermiştir. Bunun üzerine liderler, daha uzak amaçlarla ilgili bir karara varmayı, istilanın ilk safhasının tamamlanmasına kadar geri bırakmışlardır.

Brauchitsch, Hitler'le olan ilişkilerinde "yan yolda sıkıntılarla karşılaşma" durumundan sakınmak hususunda taşıdığı eğilim dolayısıyla, en sonunda daha kötü denebilecek üzücü hallere düşme istidadındaydı. Bu yüzden, Rusya seferinde de böyle davranmış ve vaktinde çözüme bağlanması gereken meseleyi bir kenara itmesi nedeniyle, harekâtın orta yerinde sıkıntılı durumla yüz yüze gelmiştir.

Bununla beraber, harekâtın ilk safhasında, sıklet merkezinin Pripet bataklıklarının hemen kuzeyinde Bock Ordular Grubu bölgesinde olması ve Minsk-Moskova yolunu izlemesi üzerinde liderler arasında anlaşmaya varılmıştır. Buna göre, zırhlı kuvvetlerin çoğu bu bölgede kullanılmıştır. Başlangıçta, Leeb komutasındaki ordular grubu, Doğu Prusya'da sol yanda ileri çıkmış bir durumda olmasından yararlanarak, harekete geçmiş ve Baltık Devletleri üzerinden ilerlemiştir. Bu hareket tarzı, komşu bölgedeki Bock Ordular Grubu'nun daha tehlikeli bir nitelik taşıyan taarruzunu gizlemeye de yardım etmiştir. Bundan başka, Pripet bataklıklarının güneyinde diğer yanda bulunan Rundstedt Ordular Grubu'nun hamlesi de, istila kuvvetlerinin asıl harekât istikameti hakkında Rus Komutanlığı'nı tereddüt içinde bırakmıştır.

Bock komutasındaki kuvvetlerin bulunduğu bölgeyle ilgili harekât planının amacı, düşman kuvvetlerin büyük kısmını iki taraflı bir çevirme manevrası ile tuzağa düşürmekti. Bu çevirme manevrası, Guderian ve Hoth'un komuta ettikleri zırhlı birlik gruplarının her iki yandan ilerleyerek Minsk üzerinde kıskacı kapamaları şeklinde olacaktı. Bu sırada 4 . ve 9. Orduların piyade kolorduları, Bialystok çevresine ve gerisine doğru daha içeriden bir kıskaç darbesini gerçekleştireceklerdi.

İstilâ hareketi, vaktiyle Napolyon'un giriştiği tarihten bir gün önce olmak üzere, 22 Haziran'da başlamıştır. Guderian ve Hoth komutasındaki zırhlı birliklerin kıskaç hareketi sonucu, iki yerde yarma yapılmış ve taarruzun altıncı günü bu kuvvetler sınırdan 200 mil içeride bulunan Minsk'te buluşmuşlardır. Bunların gerisindeki piyade kıskaç hareketi ise, Slonim'de tamamlanmıştır. Ancak, kıskaç manevrasını yapan kollar burada tam zamanında birleşmediğinden, Bialystok'ta içine düşmüş oldukları çukurdan çekilmekte olan Rus kuvvetlerinin büyük kısmını yakalayamamışlardır. Bu Rus kuvvetlerini Minsk yakınında kuşatmak için Almanların ikinci girişimleri daha başarılı olmuş, bunun sonucu olarak hemen hemen 300.000 kişi esir alınmıştır. Bununla beraber, bu kuşatma hareketi tamamlanmadan önce, büyük sayıdaki Rus kuvvet toplulukları, kapana kısılmaktan kurtulmayı başarmışlardır. Kuşatma çemberi içinde kalan bölgenin büyüklüğü, Almanlar tarafından bir iyimserlik havasının doğmasına yol açmış; bu duyguya, Hitler'in Rusya'yı istila kararını kaygı ile karşılayan generaller bile katılmışlardır. Bu arada Halder, 3 Temmuz'da şöyle demiştir: "Rusya'ya karşı girişilen seferin 14 günde kazanılmış olduğunu söylemekle belki de mübalağa etmiyorum". Bununla beraber harekât, daha şimdiden tehlikeli bir duraklamaya uğramıştı. Çünkü, çevirme muharebesi tamamlanıncaya kadar, zırhlı kuvvetlerin bulundukları yerlerde durmaları emredilmişti. Halbuki, ilk plana göre zırhlı kuvvetler, Minsk'in ötesinde de gecikmeksizin ilerlemelerine devam edecekler, bu arada, Minsk'te pek küçük müfrezeler bırakarak, arkadan gelmekte olan piyade birliklerinin kuşatma çemberini kapatmalarına da yardımcı olacaklardı.

Bu duraklama ile kaybedilen zaman, Guderian'ın atılgan hareketi sonucu yeniden kazanılmıştır. Şöyle ki: Guderian, 4. Ordunun veya ilerleyen büyük kısmının gelişini beklemeksizin ve Ruslar takviye birlikleri getirme olanağını bulmadan önce, geniş Dnieper nehrini geçme girişiminde bulunmuştur. Onun durumu bu şekilde değerlendirmesinin doğruluğu, kazanılan sonuçla belli olmuştur. Bu harekât sırasında, gecenin sağladığı gizlilik perdesi altında ve bir örtme kuvveti gerisinde birliklerini düzenlemiş ve 10 Temmuz'da, korunmamakta olan üç yerde nehir geçişini gerçekleştirmiştir. Bundan sonra, Smolensk üzerine ilerlemiş ve 16 Temmuz'da buraya varmıştır. İstilâ kuvvetleri, böylece Rus arazisi içerisine 400 mil derinliğinde girmiş bulunuyorlardı. Bu kuvvetlerin Moskova'dan uzaklığı, artık sadece 200 mildi ve bu kadar derin bir ilerleme sırasında başarılan hız pek büyüktü.

Hoth'un Smolensk kuzeyine varışı üzerine, yeni bir kuşatma hareketine girişilmiş ve bu hareket, Dnieper ile daha önceki zırhlı birlik saldırıları sırasında dolanılmış olan Desna arasındaki büyük Rus kuvvetlerinin ulaştırma bağlantısını kesmek için yapılmıştır. Bu herekâtta kuşatma çemberi hemen hemen kapanacak gibi olmuş, ancak arazi güçlükleri ve çamur ilerlemeyi zorlaştırmıştır. Sonuçta, uygulama sırasında bu plan, zaman faktörü nedeniyle başarılamamıştır. Çünkü, Rus direnişi umulandan sert çıkmış ve hava şartları da beklendiğinden daha kötü olmuştur. Durumun görünüşü, generaller arasında hüküm süren düşünce ayrılıkları yüzünden düzelmemiştir. Zira, bu generallerin her biri, çok doğal duygularla, dikkatlerini kendi bölgelerinde toplamaya ve isteklerinde öncelik sağlamaya çalışıyorlardı. Bu eğilim, Hitler'in öngördüğü ana fikrin ikinci safhası ile ilgili pek geniş stratejik farkın neden olduğu riskleri de artırmıştır.

Hitler, ikinci safha ile ilgili direktifini 19 Temmuz'da vermiştir. Bu direktife göre ikinci safhaya, Dnieper ve Desna arasında yapılması zorunlu temizleme herakâtı biter bitmez başlanacaktı. Bock emrindeki çevik kuvvetlerin bir kısmı, karşısındaki Rus ordularını yok etmekle görevli Rundstedt'e yardım etmek üzere, güneye yönelecekti. Bu çevik kuvvetlerin

öteki kısmı ise, Leeb'in Leningrad'a karşı girişeceği taarruza, bu şehrin Moskova ile olan ulaştırma bağlantısını kesmek suretiyle yardım etmek için kuzeye doğru ilerleyecekti. Doğruca Moskova'ya ilerleyişine elden gelen en iyi şekilde devam etmesi için, Bock emrinde sadece yaya birlikler bırakılacaktı.

Bu durumda Brauchitsch, derhal değişik bir plan üzerinde ısrar edeceği yerde, bir kere daha zaman kazanmaya çalışmıştır. İleri sürdüğü düşünceye göre, başka herhangi bir harekâta başlamadan önce, hem motorlarını revizyondan geçirmeleri, hem de değiştirme ve ikmal yapmaları için, zırhlı birliklerin dinlendirilmeleri gerekliydi. Böyle geçici bir duraklamanın zorunlu olduğunu Hitler de kabul etmiştir. Bu sırada, uygulanacak hareket tarzı üzerindeki yüksek düzeyli tartışmalar sürüp gitmiş; hatta, zırhlı kuvvetler ileri hareketlerine tekrar başladıktan sonra bile devam etmiştir. Brauchitsch ve Halder'in Moskova istikametinde ilerlenmesi şeklindeki düşüncelerini kabul etmeyen Hitler, 21 Ağustos'ta yeni bir direktif vermiştir. Bu direktif, bir ay önce verilmiş olanda belirtilen hareket tarzlarını tekrarlıyor, ancak bir noktada ondan ayrılıyordu. Bu ayrılış, yeni direktifte Leningrad'a eskisinden daha az önem verilmesiydi. Buna karşılık, dikkatler daha çok Rundstedt'in bulunduğu cephede Kiev bölgesindeki düşman kuvvetlerini yok edecek bir çevirme hareketi üzerinde toplanıyordu. Bundan sonra Bock, Moskova'ya doğru ileri harekete geçebilirdi. Bu sırada Rundstedt, Kafkaslar'dan gelen akaryakıt ikmal düzenini kesmek için güneye ilerleyecekti.

Uzun süren tartışma dönemi sırasında, Hitler'in kararını doğrular nitelikte olmak üzere, durumda çeşitli gelişmeler olmuştur. Rundstedt'in sol kanadında bulunan Reichenau komutasındaki 6. Ordu, Kiev önünde durdurulmuştur. Pripet bataklıklarının doğu ucu gerisinde korunmuş bir durumda olan sağlam Rus kuvvetleri, Bock'un sağ kanadını olduğu kadar, Reichenau'ın sol kanadını da tehdit etmeye devam etmişlerdir. Öte yandan, Kleist komutasındaki zırhlı grup, dolambaçlı bir hareket sonucunda parlak bir başarı kazanmıştır. Kleist, Kiev'in güneyinde Belaya-Tserkov'da temmuz sonunda başardığı bölgesel bir yarmadan sonra, Bug ve Dnieper nehirleri

arasındaki koridordan güneye sarkmıştır. Bu dolaylı saldırı, yalnız Ukrayna yolunu açmakla kalmamış, Karadeniz yakınındaki Romanya kuvvetlerinin karşısında bulunan Rus ordularının gerisini de tehdit etmiştir. Almanlar, ağustos ortasına kadar, sözü geçen bu iki büyük nehrin denize döküldükleri yerdeki Nikolaie ve Kherson limanlarına varmışlardır. Tehlikeye düşen Rus birliklerinin bir kısmı her ne kadar bu tuzağa yakalanmadan önce kurtulmanın yolunu bulmuşlarsa da, Kleist'in başardığı bu derinlemesine yarma, güneyindeki Rus direnişinin geniş ölçüde sarsılmasını sağlamıştır.

Eğer Kleist kuzeye dönerse ve Bock'un bulunduğu cepheden güçlü bir kuvvet, güneye gönderilirse, bu olayın aynı zamanda yapılışı, yanlardan bir çift darbe etkisi yaratma olanağını da artırırdı. Bu darbeler, sadece Kiev çevresinde ve yukarısındaki inatçı Rus direnişini gevşetmekle kalmaz, bunları kuşatma çemberi içine de sokmuş olurdu. Böylece, Moskova yönündeki ileri hareketin Dnieper'in güneyinden gelecek bir karşı darbe ile altüst edilebilme tehlikesi de ortadan kalkardı. Bütün bu muhtemel faydalar, Moskova üzerine ilerlemeye bir başlangıç olarak, Hitler'in Kiev harekâtında karar kılması üzerinde kesin şekilde etkili olmuştur.

Hitler, bu konuda hareket tarzını tercih etmek hususunda yalnız kalmamıştır. Bu konuda Rundstedt de onunla beraberdi. Çünkü, cephesinde karşılaştığı güç meseleyi çözmesine yardım edecek bir takviye kuvvetinin kuzeyden alınarak kendi emrine verilmesini Rundstedt'in iyi karşılaması normal bir hareketti. Hiç şüphesiz, böyle bir takviye almak suretiyle, her askerin kalbinde yaşattığı bir hayal olan büyük bir kuşakta harekâtını zaferle bitirme umuduna Rundstedt'in de değer vermesi, son derece doğal bir duygudur.

Güney kanadı serbest bırakacak ve Moskova üzerine ilerlemeden önce, bu kanattan gelebilecek bir karşı taarruz tehlikesini ortadan kaldıracak nitelikteki bir manevra için, stratejik bakımdan da söylenecek çok şey vardır. Bu arada, Rus kuvvet topluluklarının hareket kabiliyeti Almanlarınkine oranla azdı. Bu durum Alman çevik kuvvetlerinin gücünü kitle halinde bir bölgeden ötekine başarılı bir biçimde kaydırmaları

ve dolayısıyla, bu bölgelerin her birinde kesin bir etki sağlama yolunda uygulanacak bir stratejinin avantajlarını artırmıştır. Ancak, böyle bir metodun uygulanması için gerekli zaman gittikçe azalıyor; özellikle, Alman ordusu bir kış seferinde hazırlıklı olmadığı için, bu zaman faktörünün önemi daha da artıyordu.

Kiev "çevirme muharebesi", başlı başına büyük bir zaferdir. Hatta, Almanların o zamana kadar kazanmış oldukları başarıların en büyüğü olduğu da söylenebilir. Bu harekâtta, Reicheanu ve Weichs komutasındaki piyade orduları, önlerindeki Rus ordularını meşgul ettikleri sırada Kleist, Dnieper dirseğinden nehrin yukarı kesimine doğru ilerlemiş: Guderian ise, Rus ordularının gerisinden aşağıya doğru saldırmıştır. Bu iki zırhlı birlik grubu, Kiev'in 150 mil doğusunda birleşmişler ve kuşatma çemberini Rusların gerisine kapatmışlardır. Bu defa Rusların pek azı kaçıp kurtulabilmiş, esir sayısı da 600.000'i aşmıştır. Ancak, daha bu muharebe bitmeden eylül sonu gelmişti. Bozuk yol ve kötü hava durumu, çevirme manevrasının tamamlanmasını önleyebilmekle beraber, manevrayı yavaşlatmıştır.

Bu sırada, Ukrayna'da zafer kazanılması hususuna daha büyük önem verilmesi kararının sonucu, bu bölge Hitler'in "asıl hedef'i olmuş; buna karşılık, Leningrad ikincil hedef durumuna düşmüştür. Bununla beraber, Leningrad harekâtı da diğeri ile aynı zamanda yürütülmüştür. Bu ayrı yöndeki harekâtta, Leningrad'ın kuşatılmasını sağlamaya yeterli sayıda kuvvet ayrılmış ve harekât için gerekli çaba gösterilmiştir. Fakat, bu kuvvet ve gayretler, bu bölgedeki Rus kuvvetlerini kesin bir yenilgiye uğratmaya yetecek seviyeyi bulamamıştır. Çünkü Hitler, Moskova yönündeki ileri harekete kısa bir zamanda tekrar başlanması yolunda Brauvhitsch ve Bock,'un yaptıkları teklifi reddederken, onlarla vardığı uzlaşmaya göre, Kiev çevirme muharebesi sona erer ermez, harekâtın ağırlık merkezi tekrar Moskova yönünde olacaktı.

Kiev muharebesinin zaferle sonuçlanması, hem Hitler hem de en ileri gelen generalleri üzerinde çok canlandırıcı bir etki yapmıştır. Bu zafer, onları bir yandan da iyimserlikte birleş-

miştir. Hitler'in Moskova'yı hedef alan bir sonbahar harekâtına karar vermesi, başka bir kararla birlikte olmuştur. Bu ikinci karar, hem daha fazla zorluklara uğranmasına hem de dikkatlerin dağılmasına yol açmıştır. Bu sırada Hitler, Moskova'yı ele geçirme amacını güderken, aynı zamanda, güneyde kazanılan zaferden yararlanmak yolundaki içgüdüsünün tahriklerine dayanmamış; bunun sonucu olarak, Rundstedt'e aşırı derecede ihtiraslı yeni bir görev vermiştir. Buna göre, Donetz sanayi bölgesi ele geçirilmek ve Kafkaslar'a ulaşılmak suretiyle, Karadeniz kıyısı düşmandan temizlenecekti.

Gecikmiş olan Moskova seferi, üç piyade ordusu ve üç zırhlı birlik grubu tarafından yapılmıştır. Bu gruplardan Guderian komutasında olanı, şimdi bir zırhlı birlik ordusu halindeydi. Nihayet bu taarruz, yine bir kıskaç hareketini kapsayan bir plan çerçevesinde, 2 Ekim'de başlamıştır. Bu defa kuşatma kıstırılmıştır. Ancak, bu Rus kuvvetlerinin sarılıp toplanmasına geçildiği sırada kış bastırmış; bunun sonucu olarak da, bu gecikmiş zaferden yararlanma işi Moskova yolunda batağa saplanmıştır.

Şimdi kıta başında olan komutanların çoğu, oldukları yerde durmak ve kış şartlarına uygun bir düzen almak kaygısı taşıyorlardı. Bunlar, Napolyon ordusunun başına gelenleri de hatırladıkları gibi, büyük bir kısmı da Caulaincout'un 1812 yılıyla ilgili acı anılarını yeniden okumaya başlamışlardı. Ancak, muharebe alanından ve çamurdan uzakta olan daha yüksek kademelerde başka bir görüş hüküm sürüyordu. Bu kademeler için Moskova'nın manyetik bir çekiciliği vardı ve bu duygu, bu hedefi ele geçirmenin pratik alandaki imkân derecesi bakımından, gereğinden fazla bir iyimserlik yaratıyordu. Genellikle sanılanın aksine teşebbüsün sürdürülmesini zorlayan kişi Hitler değildi. O, Rusya seferinin başlangıcından beri, Moskova'ya öteki hedeflerden daha az önem vermişti. Kaldı ki, Moskova yönünde girişilen bu gecikmiş ekim taarruzunu onaylamakla beraber, bunun sonucu bakımından yeniden kuşkulara kapılmaya da başlamıştı. Ancak, Bock'un gözleri Moskova'ya dikilmişti. Bütün aklı, bu ünlü şehrin ele geçirilmesi tutkusu ile doluydu ve taarruzun devamında ısrar ediyor-

du. Dayandığı düşünce, her iki tarafın tükenmek üzere olduğu sırada, meseleyi üstün bir irade gücünün bir sonuca bağlayacağıydı. Brauchitsch ve Halder, diğer ileri gelen generaller oranla, Bock'un görünüşü paylaşmak hususunda daha eğilimliydiler. Çünkü, çok önem verdikleri bu hedef hakkında daha önce yapmış oldukları teklifler, o zamana kadar önlenmişti. Bu iki general, Hitler'i bu harekâta girişmeyi onaylayacak bir durum için hazırlamışlar; ancak, artık bu hareketin başarılamayacağını anlayınca bunu ona itiraf etme konusunda isteksiz davranmışlardır. Bu durumda Rundstedt ve Leeb ise taarruuz harekâtının kesilmesinin zorunlu olduğunu bildirmişlerdir. Hatta Rundstedt, asıl Polonya sınırlarına kadar çekilme tezini bile savunmuştur. Bununla beraber, bu görüşlerin o anda karşılaşılan soruna etkisi azdı. Çünkü her iki generalin bu düşünceleri, Moskova taarruzu ile doğrudan doğruya ilişkili değildi. Sonuçta Almanlar, kasımda başka bir büyük girişimde bulunmuşlardır. Fakat, hedeflerinin oldukça belirgin oluşu ve saldırıların yaklaşık biçimde yapılışı, beliren her tehlikeyi karşılamak üzere ihtiyatlarını kullanması hususunda Ruslar'ın işini kolaylaştırmıştır. Alman taarruzu, aralık başlangıcında durmuş ve bunu, Rus karşı taarruzlarının baskısı altında, zorunlu bir çekilme izlemiştir. Bunun üzerine, Brauvhitsch'i görevinden uzaklaştıran ve Alman Ordusu'nun kontrolünü doğrudan üzerine alan Hitler, bu hareketiyle bir taşla iki kuş vuracak bir durum sağlamıştır. Çünkü böylece, bir yandan geçmişteki suçları yükleyecek birini bulmuş oluyor; öte yandan da gelecek için kendisine daha büyük bir güç elde ediyordu.

Güneyde, Kafkaslar'ın giriş kapısı Aşağı Don'da Rostov şehrine 23 Kasım'da girilmiştir. Böylece, Almanlar bu kesimdeki istilâ selinin en yüksek seviyesine ulaşmışlardır. Ancak, bu istilâ, çamur yüzünden bütün enerjisini yitirmiştir. Bu nedenle Rostov'daki birlikler, ulaştırma sistemlerine doğru yandan derinlemesine yapılan bir karşı taarruz sonucu, bir hafta içinde çekilmek zorunda kalmışlardır.

Almanların 1914'te uğradıkları başarısızlıkla ilgili bir araştırma yapılırsa, bunun sonucunda varılacak en uygun hüküm "doğal nedenlerden meydana gelen yenilgi" şeklinde olacak-

tır. Alman kuvvetleri, birbirlerinden pek ayrı yönlerde, bölün müş bir durumdadırlar. Bunun nedeni kısmen, üst makamlar da bulunanlar arasındaki görüş ayrılığıydı. Bununla beraber bu yenilgide, kaderin bir cilvesi olarak, harekâtın başlangıcında kazanılan her yöndeki göz kamaştırıcı başarıların da etkisi vardır. Almanlar, alternatif hedefleri tehdit eden tek bir hareket tarzının uygulanmasına devam yerine, her biri pek belirgin bir biçimde sadece bir hedefe yönelmiş birçok hareketler izleme eğilimine kapılmışlardır. Bunun sonucu olarak da, savunulanların bu hedefleri koruyabilme sorunu kolaylaşmıştır. Bundan başka, taarruza geçen kuvvetin izlediği istikametin belli olduğu her durumda bu ileri hareket, ikmal hatlarının tehlikeli bir şekilde uzamasına da yol açmıştır.

1942 Yılında Rusya Seferi:

1942 yılında, Almanların artık daha önceki yıl ölçüsünde bir tarruza girişecek olanakları yoktu. Bununla beraber, generallerinden birkaçının tavsiye ettiği gibi, Hitler'in savunmada kalmaya ve o zamana kadar elde edilmiş kazançları sağlamlaştırmaya istekli olmadığı anlaşılıyordu. Özellikle, Rundstedt ve Leeb'in savundukları bir tez olan Polonya'ya çekilmek fikrine hiç yanaşmıyordu. Çünkü, stratejik bakımdan ne kadar akıllıca bir davranış olursa olsun, böyle bir hareket tarzı "çiğneyebileceğinden fazlasını yutmuş olduğunu" açıkça itiraf etmesi demek olacaktı. Hitler, doymak bilmeyen bir iştahın tahriki, kaybedilmiş prestijinin akıldan hiç çıkmayan korkunç hayali ve sorunların hakkından gelebilecek tek yolun taarruz olduğu şeklinde içgüdüye dayanan duygunun etkisi altında taarruza dayanan bir çözüm yolu bulmak istemiştir. Amacı, eldeki sınırlı vasıtalarla mahdut bir sonuçtan daha fazlasını başarmaktı.

Hitler, bütün cephede yeni bir taarruza geçebilecek güçten yoksun olduğundan, gayretlerini güney bölgede toplamaya karar vermiştir. Hedefi Kafkas petrollerini ele geçirmek ve bundan da önemlisi Rusları bu ikmal kaynağından yoksun bırakmaktı. Eğer bu hareket tarzı ister istemez düşmanın asıl silahlı kuvvetlerini yenmek yolunda harcanması gereken sürekli

bir çabadan vazgeçmek anlamını taşıyorsa; Hitler, Rusların gücünü dolaylı olarak baltalamayı başarabileceğini ummuş olmalıdır. Çünkü Ruslar, akaryakıt ikmali bakımından tamamen Kafkas petrol kaynağına bağlıydılar. Hitler'in bu değerlendirmesi, pek zekice bir görüştü. Zira onun bu tutumu, genellikle sanıldığından çok daha büyük bir derecede, neredeyse gerçekleşecek gibi olmuştur. Hakikatin bu yolda olduğu, en sonunda korkunç bir başarısızlıkla biten harekâttan sonra açıklığa kavuşmuştur.

Bu harekât, parlak bir şekilde başlamış; ayrıca alternatif hedefleri birbiri ardından tehdit eden bir metot izlemesi nedeniyle, Rus kuvvetlerinin dikkatini de dağıtmıştır. Ancak sonraları, iki ayrı hedefe aynı zamanda ulaşmak istenmesi dolayısıyla kuvvetler bölünmüş olduğu için, harekât büyük zarar görmüştür. Bu öldürücü nitelikli çifte eğilim, büyük ölçüde, Alman komutanlığındaki düşünüş ayrılığı yüzünden doğmuştur. Genelkurmay Başkanı Halder, Volga üzerinde Stalingrad çevresinde bir dayanak elde etmeyi ve orada Rus orduları ile onların akaryakıt ikmal yolları arasında stratejik bir baraj kurmayı başlıca hedef yapmış ve harekâtı buna göre planlamıştır. Hitler ise, aklındakileri Halde'e belli etmeksizin, mümkün olduğu kadar hızla, doğruca Kafkaslar'a ilerlemek ve bunu asıl taarruz olarak benimsemeleri yolunda komutanlarını teşvik etmekle meşguldü. Dolayısıyla, Stalingrad stratejik mevziini ele geçirmek çabası, Hitler'in bu tutumundan zarar görmüştür. Bundan sonra, daha ileriki bir safhada, Stalin'in adını taşıyan bir şehirde başarısızlığa uğramanın yarattığı kızgınlık, Hitler'in tutumunda da bir değişikliğe neden olmuştur. Bunun sonucu olarak, elde bulunan her şey, bu zapt edilmemiş şehre karşı belirgin bir biçimde toplanmış ve dolaysız bir biçimde yönetilmiştir.

Almanların 1942 taarruzunun başlangıcı, Rusların âdeta düşmanın ekmeğine yağ sürercesine Harkov'a karşı giriştikleri ilkbahar taarruzundan yardım görmüştür. Bu Rus taarruzu, o kadar doğrudan yapılmıştır ki, neredeyse kendi kendine, duracak bir durum göstermiş ve bir yandan büyük bir çıkıntı teşkil etmesi, öte yandan da Rus ihtiyatlarının çok uzun bir süre

ile orada kullanılması nedeniyle, Alman Komutanlığı'na düşmanlarını elverişsiz bir durumda yakalama şansını vermiştir. Böylece, haziran sonunda başlayan daha sonraki Alman taarruzu, içinde bulundukları duruma sıyrılmayacak gibi sıkıca bağlanmış ve hantalca yerleşmiş olan Rus kuvvetlerine yönelen bir karşı taarruuz etkisi kazanmıştır.

Alman taarruzunun başlangıçtaki hareket mihveri, Rus ileri hareketine paralel olmakla beraber, aksi yöndeydi. Harkov'un kuzeyindeki Kursk bölgesinden başlamış olan bu Alman ileri hareketi, Rusların meydana getirmiş oldukları çıkıntının yanını keserek geçmiş ve Moskova'dan Kafkaslar'a uzanan ana demiryolu üzerinde önemli bir kavşak noktası olan Voronezh yakınında Yukarı Don bölgesine doğru 120 millik bir mesafeyi hızla aşmıştır. Rus kuvvetlerinin Voronezh yakınında yolu kapayacak bir biçimde toplanmış olmaları, Almanların ağırlık merkezlerini güneydoğuya kaydırmaları ve Don ile Donetz arasındaki koridora zor kullanarak bir giriş sağlamalarını kolaylaştırmıştır. Almanlar, Rusların Harkov çıkıntısının güney yanını kesmek yoluyla, buraya âdeta bir kama sokmuşlardır. Bu nedenle, Voronezh'e yönelen Alman manevrası, bu kama vasıtasıyla, dolaylı olarak geliştirebildikleri manivela etkisinden yardım görmüştür.

Bu birleşik kıskaç hareketinin baskısı altında kalan Rus direnişi parçalanmıştır. Bundan yararlanan Alman mekanize kuvvetleri Don-Donetz koridoru boyunca, yanları bu iki nehirle örtülmüş olarak, gittikçe daha kolay ilerleme olanağı bulmuştur, bir aydan az bir süre içinde koridorun öteki ucuna ulaşmışlar ve Rostov'un kuzeyinden Aşağı Don'a geçmişlerdir. Bu hareket, Kafkas petrol bölgesine ulaşan yolu açmış ve Rusya seferini kritik bir duruma sokmuştur. Böylece, Alman hareketi güvenceye alınırken, akaryakıt ikmalleri kesilmiş olan Ruslar felce uğrayacak hale düşmüşlerdir. Ayrıca, zikzak ilerleyişleri sırasında Almanların yapmış oldukları "sahte gösteriler" de parlak şekilde başarılı olmuştur.

Ancak Almanlar, Don'un öte yanından sonraki ilerlemeleri sırasında yaptıkları yanlış hareketler yüzünden, o zamana kadar sahip oldukları stratejik avantajları kaybetmişlerdir. Daha

önceleri Alman kuvvetleri, alternatif hedefleri tehdit eden bir mihver boyunca stratejik bakımdan toplanmış ve dolayısıyla elastiki biçimde gruplanmış olarak ilerlemişler; bu sayede de, düşmanlarını bir çıkmazın boynuzları üzerinde tutmayı başarmışlardı. Bu arada, düşman cephesinin neresinde bir zayıflık meydana gelmişse, ağırlık merkezlerini oraya kaydırma olanağını bulmuşlar; ancak Don'u geçtikten sonra, kuvvetlerini ayrı ayrı yönlerde kullanma eğilimine kapılmışlardır. Böylece, bu kuvvetlerin bir kısmı doğuya Stalingrad'a ilerlerken, öteki kısmı da Kafkaslar üzerinden güneye sokulmuştur.

Don-Donetz koridorunda Rusların çöküşü o kadar geniş bir alana yayılmıştı ki, o yönde ilerlemekte olan 4. Zırhlı Ordu'nun başka tarafa saptırılmasaydı Stalingrad ve Volga'nın kontrolü de Temmuz içinde kolaylıkla Almanların eline geçebilirdi. Ancak, böyle yapılmamış ve 1. Zırhlı Ordu'nun Aşağı Don'u geçişine yardım etmek için güneye yöneltilmiştir. Halbuki, böyle bir yardıma ihtiyaç da yoktu. Bunun üzerine, 4. Zırhlı Ordu'nun daha sonra tekrar kuzeye yöneltilmesi için geçen süre içinde, Stalingard bölgesindeki Rus kuvvetlerini yeniden düzenlemeye başlamışlardır. Bu bölgeyi sağlamlaştırmak Kafkaslar bölgesine kıyasla, Ruslar için daha kolaydı. Çünkü burası orta cepheye daha yakındı. Ayrıca, ihtiyatların kara ve deniz yolları ile buraya ulaştırılması daha kolaydı. Almanların birbiri ardına başarısızlığa uğramaları, Stalingard'a kendisine stratejik değerine ağır gelen manevi bir önem -ismen- vermeye başlamasına neden oldu. Bu sebeple, Almanların bütün dikkat ve gayretleri, gittikçe artan bir biçimde, bu kesimin ele geçirilmesine odaklanmış ancak Kafkas petrol bölgesinin ele geçirme şanslarını kaybetmişlerdir. Çünkü, Stalingrad taarruzunu takviye için, Kafkaslar kesimindeki 1. Zırhlı Ordu'dan gittikçe artan bir şekilde kuvvet çekilmekteydi. Buna rağmen, Kafkaslar bölgesinden bu kuvvetlerin alınması, Stalingard harekâtı için Almanlara herhangi bir kazanç sağlamamıştır.

Almanların Stalingrad'a ilk taarruzları, neredeyse başarıya ulaşacak gibi olmuşsa da, sonuca ulaşmamışlardır. Alman kuvvetlerini bundan sonra daha güçlü bir hale getirme çabaları, tam anlamıyla doğrudan bir hareket karşısında bulunan

Rusların da aynı şekilde sağlamlaşmaları nedeniyle, durumu değiştirmemiştir. Uyguladıkları dolaysız tutum nedeniyle, Almanların kendi taarruzları bakımından yaptıkları kuvvet artırmaları, böylece, sağlanan fiziksel güce oranla düşük etkide bir topluluk halini almıştır. Bu sonuç, daha önce sahip oldukları stratejik bir avantaj olan düşmanın dikkatini başka yöne çekme güçlerini kaybetmeleri karşılığı, ödemek zorunda kaldıkları stratejik bir bedel olmuştur. Bu sebeple Almanlar şehre doğru ne kadar yanaşmış bir biçimde saldırmışlarsa, bu tutum rakibin direnmesini gevşetecek bir manivela olmak etkisini o kadar kaybetmiştir. Çünkü, taarruza geçen kuvvetlerin taktik manevra alanları da o oranda daralmıştır.

Cephenin daralmış olması, yay biçimindeki düzeninin tehdit altındaki herhangi bir bölgesinde mahalli ihtiyatları kaydırmada, savunan tarafın işini kolaylaştırmıştır. Almanlar Stalingrad çevresindeki savunma mevzilerine birçok kez girmeyi başarmışlarsa da, açılan gedik her defasında Ruslarca kapatılmıştır. Burada alınan derslerin özü şu gerçek üzerinde toplanır: Cephenin daralması daima savunmanın yararınadır.

Manevra alanı daraldıkça, taarruz eden tarafın kayıpları da çok doğal olarak yükselmeye başlamış, ileri atılan her adım daha pahalıya mal olmuş ve daha az kazanç sağlamıştır. Bu yıpratma metodunun kısa zamanda belirttiği gerçeğe göre, Almanların 1942 yılındaki maddi güçleri, 1941'de sahip oldukları üstünlüğe kıyasla, bu defa düşmanındakinden daha az avantajlı durumdaydı. İlk eksiklik zırhlı birlik gücü alanında görülmüş, Almanların giriştikleri her darbedeki tank sayısı gittikçe azalmıştır. Bundan başka hava gücü bakımından üstünlükleri de kaybolmaya başlamıştır. Bu iki ana silahtaki düşüş, Alman piyadesinin yükünü daha da arttırmıştır. Bu nedenle, yoğunlaşmış piyade hücumları ile kazanılan kısmi başarılarda bu birlikler, doğal olarak çok kayba uğramışlar ve fazla yıpranmışlardır.

Bu, taktik olarak kendini fazla zorlamanın etkisi, saldıran tarafın stratejik bakımdan gereğinden fazla yayılma durumunda olması nedeniyle, tehlikeli bir nitelik almıştır. Bununla beraber Genelkurmay Başkanı Halder, akıllıca bir görüşle, kayıp-

ları azaltmak ve iyi bir kış mevziine yerleşmek için taarruz harekâtının tam zamanında durdurulmasını teklif etmiştir. Ancak onun bu tavsiyesi, Hitler tarafından yalnız reddedilmekle kalmamış, aynı zamanda kendisinin yerine daha genç ve ateşli bir general olan Zeitzler'in getirilmesine de yol açmıştır. Bir önceki sonbaharda uygulanan Moskova yemi gibi, Stalingrad yemi de Hitler için fazlaca kuvvetli gelmiştir. Bununla beraber, umutlarını artıracak askerleri yine de bulmuştur. Ancak sonuç, bu defa daha da kötü olmuştur. Çünkü, Stalingrad'a taarruz etmekte olan ordular o kadar ileri çıkmışlar ve öyle dar bir cephe ile saldırmışlardır ki, bunun sonucu olarak, kendileri çevrilecek bir duruma düşmüşlerdir.

Alman kuvvetleri için tehlikeli olan bu durum, kasımda Rus karşı taarruzu başlayınca, Sovyetler bakımından daha olgun bir hal almıştır. O zamana kadar hep taarruz eden taraf olan Almanlar, gerek moral yönünden gerekse stratejik bakımdan, yenilgiye yatkın bir duruma düşmüşlerdir. Girişilen Rus karşı taarruzu, fiilen uygulanışı itibanyla, bir bakıma pek yerinde bir dolaylılık arz etmiş; ayrıca, karşı saldın karakterindeki bir hareketin normal olarak kapsadığı kurulmuş bir yay etkisi dolayısıyla da öldürücü bir nitelik kazanmıştır. Bundan başka, Rusların yararlandıkları diğer bir metot, Hitler'in çok derinlere ulaşan ileri hareketinin yanlarını korumada kullanılan Romene ve İtalyanların bulundukları bölgelere de taarruz edilmesi olmuştur. Bunun sonucu olarak Ruslar, taarruz eden Alman ordularının büyük bir kısmının ulaştırma bağlantısını kesmişler ve ilk defa çok sayıda esir almışlardır.

Böylece, yolları kısmen temizlenerek açılmış olan Ruslar, kazandıkları bu başarıdan, Kafkasya'daki Alman ordularının gerisini ve ulaştırma sistemini tehdit edecek biçimde, güneye doğru bir saldırılar dizisine girişmek suretiyle yararlanmışlardır. Alman oldularının içinde bulundukları bu tehlike, en açık şekilde şu kıyaslamadan anlaşılabilir: Rostov Kafkasya'daki Alman orduları ulaştırma sisteminin düğüm noktasıydı. Alman kuvvetlerinin o sırada (Ocak 1943) Rostov'un 400 mil doğusunda bulunmalarına karşılık, Don boyunca ilerlemekte olan Ruslar bu şehirden ancak 40 mil uzakta idiler. Gerçi Alman-

lar, ulaştırma bağlantılarını kesintiye uğratmayarak, kademeli bir biçimde çekilmelerine yetecek bir süreyle düşman kapanının çenelerini açık tutmayı başarmışlarsa da, bu harekât sonunda yalnız Kafkaslar'ı bırakmak zorunda kalmışlar, bunun arkasından Rus çevirme manevralarının baskısı yüzünden Donetz sanayi bölgesinin dışına da sürülmüşlerdir.

Almanların çekilişi, şubatta birdenbire hızlanmıştır. Onların hemen ardından baskılarını sürdüren Ruslar ise, Alman yaz taarruzunun başladığı hatta ulaşıp, bunu aşmışlar, bundan sonra Harkov'u geri almışlar ve Dnieper'e yaklaşmışlardır. Ancak Almanlar, şubat sonuna doğru giriştikleri bir karşı taarruz sonucu, Harkov'u Rusların elinden zorla almışlar ve düşmanın dengesini ani olarak bozmuşlardır. Çünkü tıpkı yaz taarruzu sırasında Almanların başına geldiği gibi, Ruslar da, bu takip hareketinde ikmal maddelerini yitirmek suretiyle, güçlerini aşırı derecede zorlama durumuna düşmüşlerdir. Buna karşılık Almanlar, üslerine ve takviye birliklerine doğru geri çekilmekte olduklarından, kendi güçlerini bir çığ gibi toparlamışlardır.

Bu Harkov karşı taarruzu, dolaylı tutum stratejisinin savunma ve taarruz birleşiminden kurulu türünün en göze çarpan örneği olmuştur. Bu harekete, düşmanı tuzağa (buradaki tuzak çok büyük çaptadır) düşürmek için, karşılaşılan durumdan yem olarak en iyi biçimde yararlanılmıştı. Harkov karşı taarruzu, Mareşal Von Manstein tarafından planlanmış ve uygulanmıştır. Hatırlanacağı üzere Manstein, Rundstedt'in kurmay başkanı iken, Mayıs 1940'ta Stalingrad'da kuşatılınca, Hitler, bu felâketi önlemeye çalışması için "Don" Ordular Grubu'nun komutasını üzerine almak üzere Manstein'i bölgeye göndermiştir. Manstein, Stalingrad'daki durumu kurtarmak için vakit çok geçmiş olmakla beraber, hiç olmasa, bir ulaştırma düğüm noktası olan Rostov'u Kafkaslar'dan çekilmekte olan Alman kuvvetlerini kurtarmaya yetecek bir süre ile tutmaya başlamış; ayrıca, Azak denizi ile Donetz nehri arasında, Mius nehri boyunca yeniden bir savunma mevzii kurmayı da becermiştir.

Fakat Ruslar, İtalyan ve Macar orduları tarafından tutulmakta olan Donetz'in kuzeyindeki cepheyi bu zamana kadar yar-

mışlar, Donetz ile Voronezh arasında 200 mil genişliğinde bir gedik açarak Manstein kuvvetlerinin yanından geçmişler ve batıya doğru hızla ilerlemişlerdir. Bu Rus kuvvetleri, Donetz Nehri'ni çok uzaklardan geçtikten sonra yalnız Hakov'u almakla kalmamışlar, ancak güneybatıya Manstein'in ikmal bakımından dayandığı bölge olan Dnieper'in büyük kıvrımına da saldırmışlardır. Bu sırada, ileri sürülmüş bir Rus kuvveti, şubatta Manstein karargâhının henüz ayrılmış bulunduğu Dnieper kıvrımı üzerindeki Zaporozhe'den görülebilecek bir mesafeye kadar yaklaşmıştır. Bu kritik durumda Manstein, çok yüksek bir serinkanlılığa ve sinir gücüne sahip olduğunu göstermiştir. Esasen az olan ihtiyatlarını Harkov'u yeniden ele geçirmek amacıyla Hitler'in istediği doğrudan bir teşebbüs için kullanmayı daha önceden reddetmişti. Bu defa da, bu ihtiyatların doğrudan doğruya Dnieper hattının savunulmasında kullanılması yolundaki tahriklere karşı direnmişlerdir. Çünkü, Rusların güneybatıya ilerleyişi sırasında, onların durumunu altüst edebilecek bir darbe bakımından büyük bir fırsat doğduğunu görmüştür. Bu nedenle, kendi üssünün tehlikeye düşmesine rağmen, Rusların daha derinliklerine doğru ilerlemelerine göz yumma yoluna gitmiştir.

Bu, sırada kuzeybatıya karşı ters bir cephe kurmak için, kuvvetlerini yeniden gruplandırıyor ve büyük kayıplara uğramış olan üç zırhlı kolordusunu da bölgeye getiriyordu. 26 Şubat'ta da saldırıya geçmeye ve Rus kuvvetlerinin yan ve gerilerine sarkmaya hazırdı. Manstein'in giriştiği bu taarruz, 1940'ta Sedan'da olduğu gibi böylece, düşman ileri hareketinin köküne doğru yönelmiş bir hamle halini almıştır. Bunun sonucu olarak, güneybatıya doğru ilerlemekte olan Rus orduları, bir hafta içinde ve şaşkın bir halde Donetz üzerinden çekilmiş ve bu sırada 600'den fazla tank ile 1000 kadar top kaybetmişlerdir. Bundan sonra Manstein, Harkov ve Bielgorod'dan batıya gitmekte olan Rus ordularının gerisini kavramak üzere, kuzeye yönelerek durmadan ilerlemiştir. Bu durum karşısında Rus kuvvetleri, bozguna uğramışlar, Harkov ile Bielgorod şehirlerini de bırakarak çekilmek zorunda kalmışlardır. Birbiri ardından girişilen bu dolaylı tutum manevraları-

nın sağladığı sonuç çok küçük bir kuvvetin tümen sayısı bakımından kendisinden sekiz kat üstün bir düşmana karşı kazandığı şaşkınlık verecek nitelikte bir başarı olmuştur. Eğer tarafların gücü arasında bu kadar aşın bir fark olmasaydı, bu muharebe Sedan'a benzer bir sonuç sağlayabilirdi. Ne var ki, buradaki kuvvet farkı korkunç denecek derecede büyüktü.

Almanların ihtiyatları, Ruslarınkinden daha sınırlı bir güçte olup, iki yıl süren taarruz harekâtı sırasında ağır kayıplara uğramıştı. Buna karşılık, yeni kurulmakta olan birçok Rus tümeni ise, gittikçe artan bir sayıda hizmete, giriyordu. Harkov karşı taarruzu, hiç şüphesiz Rus tehdidini geçici bir süre ile felce uğratmıştır. Bununla beraber, kuvvet dengesi artık ciddi şekilde Almanların zararına gelişiyordu.

Pasifik'te Savaş:

Japonlar, 1931 yılından beri Asya kıtasında ele geçirmiş olduklan topraklan genişletmekteydiler. Onların bu yayılışları iç kavgalar yüzünden zayıflamış olan Çinliler ile o bölgede çıkarları bulunan Amerikan ve İngilizlerin zararına oluyordu. 1931 yılında Japonlar, Mançurya'yı işgal etmişler ve bu memleketi bir peyk devlet haline getirmişlerdir. Bununla beraber bu uçsuz bucaksız ülkede kendi kontrollerini kurma çabası içinde iken, gerilla savaşının güçlükleri dolayısıyla belalı bir işe giriştiklerini de anlamışlar ve soruna bir çözüm yolu araştırmışlardır. Ancak, bu çözüm yolunu, Çinlileri dışandan gelen ikmal maddelerinden yoksun bırakmak amacı ile, güneye daha fazla ilerletmede bulmuşlardır. Japonlar, Hitler'in Fransa'yı yenilgiye uğratmasından sonra, bu yenik düşmüş ülkenin umutsuz durumundan yararlanarak, Fransız yönetimindeki Çinhindi'nin Japon devletinin "koruyucu" işgaline verilmesi hususunda Fransa'yı tehditle razı etmişlerdir.

Buna karşılık Başkan Roosevelt, 24 Temmuz 1941'de Japon birliklerinin Çinhindi'den geri alınmasını istemiştir. Bu isteğini desteklemek yolunda da 26 Temmuz'da, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bütün Japon mallarını dondurmak ve akaryakıt ikmaline ambargo koymak üzere direktifler çıkarmıştır.

Daha önceki tartışmalarda daima kabul edildiği üzere, böyle felce uğratıcı bir darbe, Japonya'yı savaşmaya zorlayacaktı. Çünkü, Amerika'nın bu siyasetini yıkmak veya onu bundan vazgeçirmek bakımından, Japonya için tek alternatif, savaşmaktı. Burada dikkate değer olan nokta, akaryakıt ikmali üzerindeki ambargoyu kaldırtmak için görüşmeler yaparken, Japonya'nın saldırıya geçişini dört aydan fazla bir süre ile geri bırakmasıdır. Bu tutum karşısında Birleşik Devletler Hükümeti ise, Japonlar yalnız Çinhindi'den değil, ancak Çin'den de çekilmedikçe, akaryakıt üzerindeki ambargoyu kaldırmayı reddetmiştir. Ancak, hiçbir hükümetin, hele Japon Hükümeti'nin, böyle küçük düşürücü şartlan hazmetmesi ve prestijini büsbütün kaybetmeyi göze alması beklenemezdi. Dolayısıyla, temmuzun son haftasından başlayarak, Pasifik'te her an bir savaşın çıkmasını beklemek için ortada bütün sebepler var demekti. Bu koşullar içinde, Japon taarruzundan önce, Amerikalıların ve İngilizlerin dört aylık bir süre kazanmış olmalan kendileri için bir mutluluktu. Ancak bu iki devlet, savunma hazırlıklarını geliştirme bakımından, bu sürenin sağladığı avantajlardan gereği kadar yararlanamamışlardır.

7 Aralık 1941 sabahı, altı uçak gemisinden kurulu bir Japon deniz kuvveti, Hawai adalarındaki Amerikan deniz üssü Pearl Harbour'a karşı yok edici bir hava saldınsına girmişlerdir. Bu darbenin vuruluşu, Japonlann Rusya ile yaptıkları savaşta (1901-1905) başlangıç darbesi olan Port Arthur örneğine uygun olarak, savaş ilân edilmeden olmuştur.

Birleşik Amerika'ya karşı girişecekleri bir savaş halinde, Japonlann 1941 yılına kadar ellerinde bulunan plana göre harekâtın ana fikri, donanmaların büyük kısmını Güney Pasifik'te kullanmaktı. Ayrıca, bununla işbirliği halinde, Filipin adalarına da bir taarruz yapılacaktı. Bunda amaç, Filipinlere'deki garnizonlannı kurtarmak yoluyla Amerikalıların bu okyanus üzerinden yapacaklan ilerlemeyi karşılamaktı. Amerikalılara göre de, Japonlarca yapılması muhtemel hareket tarzı buydu. Nitekim Amerikalıların bu kanısı, Japonların son zamanlarda Çinhindi'ye el atmaları suretiyle de kuvvetlenmişti. Fakat Amiral Yamamoto, o sırada başka bir plan düşünmüş olup; bunda

ana fikir, Pearl Harbour'a bir baskın yapmaktı. Buna göre Japon vurucu kuvveti, pek dolaşık bir yol izlemiş, önce Kuril adaları üzerinden ilerlemiş, keşfedilmeksizin kuzeyden Hawai adalarına doğru gelmiş ve güneş doğmadan taarruza başlamıştır. Bu hücuma Pearl Harbour'dan hemen hemen 300 mil uzaklıktaki bir mesafeden başlanmış, bu amaçla 360 uçak kullanılmıştır. Bu saldırı sırasında, Amerikalıların sekiz muharebe gemisinden dördü batırılmış, geri kalanlar ise ağır zarara uğratılmıştır. Böylece Japonlar, bir saati pek az aşan bir süre içinde, Pasifik'in kontrolünü ele geçirmişlerdir.

Bir darbe ile Malaya ve Malay takımadalarının denizden ve ara verilmeden ele geçirilmesi yolu açılmıştır. Japon vurucu gücünün büyük kısmı kuzeydoğu Hawai adalarına doğru ilerlerken, diğer deniz kuvvetleri, birlikleri taşıyan konvoyların Güneybatı Pasifik'e doğru ilerleyişlerini korumuşlardır. Pearl Harbour'a yapılan baskına hemen hemen aynı zamanda olmak üzere, Filipinler'e olduğu gibi, Malaya yarımadasına da çıkarmalar başlamıştır. Bu yarımadaya yapılan çıkarmaların hedefi, İngilizlerin büyük deniz üssü Singapur'du. Bununla beraber, buraya karşı denizden hiçbir hareket yapılmamıştır. Çünkü, buradaki savunma tesisleri, esas olarak, denizden yapılacak bir taarruzu karşılamak için düşünülmüştü. Bu nedenle, Singapur'a yaklaşma pek dolaylı bir biçimde olmuştur. Bu harekâtta Japonlar, havaalanlarını ele geçirmek ve dikkati buraya çekmek için, Malaya yarımadasının doğu kıyısında iki noktaya bir kısım kuvvetle çıkarma yapmışlardır. Bu sırada asıl kuvvetler, Singapur'un 500 mil kadar kuzeyinde olmak üzere, Yarımada'nın Tayland boynuna yöneltilmiştir. Japon kuvvetleri, en kuzeydoğudaki bu çıkarma yerlerinden Yarımada'nın batı kıyısı boyunca aşağıya doğru ilerlemişler ve bu sırada kendilerini durdurmaya çalışan İngiliz kuvvetlerinin mevzilerini birbiri ardında kuşatmışlardır. Japonlar, güçlüklerle dolu böyle bir yolu seçerek, bu hareket tarzının sadece hiç umulmayışı niteliğinden yararlanmakla kalmamışlar, aynı zamanda bölgedeki yoğun bitki örtüsünün çok defa sağladığı beklenmedik sızma fırsatlarından da faydalanmışlardır. İngiliz kuvvetleri, hemen hemen altı haftalık sürekli bir çekilme hareke-

tinden sonra, ocak sonunda, asıl kara parçasını bırakarak Singapur Yanmadası'na çekilmek zorunda kalmışlardır. Japonlar ise, 8 Şubat gecesi, bir mil genişliğindeki boğaz üzerinden taarruza geçmişler, birçok noktalarda kıyıya çıkmışlar ve geniş biri cephe üzerinde yeni sızmalar geliştirmişlerdir.

Savunma kuvvetlerinin insan mevcudu, taarruz eden taraftakilere oranla iki kattan çoktu. Ancak, saldırgan taraf birlikleri, seçkin personelden kurulmuş olup, cengellerde ve kapalı arazide savaş için iyi yetiştirilmişlerdi. Buna karşılık, savunan taraf kıtaları, çoğu acemi ve tecrübesiz personelden kurulu karışık bir topluluktan ibaretti. Bu nedenle, savunma ile görevli bu birliklerin vaktinde karşı manevra yapabilme yetenekleri azdı. İşin daha kötüsü, harekâtın akışı sırasında, savunmadaki birliklerin yanlardan gelecek tehditlere karşı tam anlamıyla hassas bir duruma düşmüş olmalarıydı. Başlı başına ağır nitelik taşıyan bu sakıncalar, Japon hava kuvvetlerinin yarattığı sürekli tehdide karşı savunanları koruyacak bir hava örtüsünün bulunmayışı nedeniyle, daha da olumsuz bir durum meydana getirmişlerdir. Bu nedenle, savunan tarafın dengesi kısa zamanda bozulmuş ve bunun tekrar sağlanması yolundaki çabalar ise, geri bölgelerdeki karışılık yüzünden gerçekleşmemiştir. Savunanların güvenilir bir üsse sahip olmayışlarından başka, arkalarında da kalabalık ve karışık nüfuslu bir şehir bulunmakta olup burası da yiyecek ve su ikmalının kesilmesi tehlikesi ile karşı karşıyaydı. Şehrin ötesinde ise, düşmanın kontrolü altında olan bir deniz bulunuyordu. Bu tablonun fonu, yanan petrol tanklarının dalga dalga saçtığı kara duman bulutları nedeniyle daha da sinir bozucu bir hal almıştı. Bu görüntü, anavatandaki otoritelerin stratejik psikoloji bakımından durumlarını pek şüpheli kılan "amaçsız ve ruhsuz" emirleri ile yaratılmıştı. Bunun sonucu olarak, sırada ikinci bir Kara Pazar gününü teşkil eden 15 Şubat tarihinde, savunan kuvvetler teslim olmuşlardır.

Asıl Filipin adası Luzon'da Manila'nın kuzeyinde yapılan ilk çıkarmaları, kısa bir süre sonra başkentin gerisine yöneltilen diğer bir çıkarma izlemiştir. Bu denge bozucu ve yakınsak nitelikteki hareketin etkisi sonucu, Amerikan kuvvetleri adanın

büyük bir kısmını bırakmışlar ve aralık sonundan önce, küçük Bataan Yarımadası'na çekilmişlerdir. Burası, yalnız cephe taruzlarına karşı açık dar bir mevzi karakteri taşıyordu. Bu nedenle Amerikan kuvvetleri, nisanda yenilgiye uğrayıncaya kadar, burada dayanmayı başarmışlardır.

İstila seli, Filipinler'e yapılan bu çıkarmalardan çok önce, hatta Singapur'un düşüşünden önce, Malay takımadaları üzerinde yayılıyordu. Diğer Japon kuvvetleri, 24 Ocak'ta, Borneo, Celebes ve Yeni Gine'ye çıkarma yapmışlardır. Bu kuvvetler, üç hafta sonra, Hollanda Uzakdoğu Hindi'nin düğüm noktası olan Cava adasına taarruza girmişler, fakat bu harekete girişmeden önce kuşatıcı manevralarla adayı tecrit etmişlerdir. Üç haftalık diğer bir süre içinde bütün Cava, olgun bir erik gibi Japonların eline düşmüştür.

Bununla beraber, görünüşe göre Avusturalya bakımından pek yakın bir mesele sayılan Japon tehdidi gerçekleşmemiştir. Çünkü asıl Japon hareketi, bu sırada aksi istikamete yani, batıda Burma'nın ele geçirilmesine yöneltilmiştir. Tayland'dan Rangoon'a yapılan bu doğrudan ve geniş cepheli ileri hareket, bir bütün olarak, Asya kıtasında Japonlar için ana hedefi teşkil eden Çin'in direnme gücünün felce uğratılmasına yönelmiş bir dolaylı tutum niteliği taşıyordu. Zira, Rangoon, Anglo-Amerikan ikmal maddelerinin Burma yolu ile Çin'e ulaşmasını sağlayan giriş limanıydı. Ayrıca, Japonların bu harketi, Pasifik batı kıyısının ele geçirilmesini tamamlamak ve orada kuvvetli bir engel kurmak amacı da güdüyordu. Bu engel, Anglo-Amerikan kuvvetlerinin daha sonraları karadan teşebbüs edebilecekleri bir taarruz harekâtına karşı, anayolları tıkamak suretiyle kurulacaktı. Rangoon 8 Mart'ta düşmüştür.

Bundan sonra iki aylık süre içinde ise, İngiliz kuvvetleri, Burma dışına atılmış ve dağlar yapısı çok sağlam bir örtme mevzii ele geçirmişlerdir. Öyle ki, burasının geri alınması için girişilecek herhangi bir karşı hareket, büyük güçlüklerle karşılaşacak ve sağlanan ilerleme hızı ise pek yavaş olacaktı.

Japonların ele geçirdikleri yerlerin müttefiklerce geri alınma hareketlerine girişilmesine yetecek kuvvetlerin kurulması için uzun bir süre geçmemiş ve bu harekâta doğru uçtan baş-

lanmıştır. Bu bakımdan müttefikler, Avustralya'nın kendi ellerinde bulunmasından yararlanmışlardır. Zira, kendileri için burası, Japon ileri karakol zincirine yakın olan büyük bir üs idi.

General MacArthur'un ilk hareketi, Ağustos 1942'de, Guadalcanal'a karşı olmuş ve Solomon adaları arasında en güneyde ve en yakın olan bu adanın ele geçirilmesi, altı aylık bir süre almıştır. Haziran 1943'e kadar başka bir harekete girişilmemiş, bundan sonra New Georgia'nın zaptı ise üç aydan fazla sürmüştür.

Bu sırada Avustralya kuvvetleri, büyük Yeni Gine adasının güneydoğu ucunun yeniden ele geçirmesi işini tamamlayıncaya kadar, hemen hemen bir yıl geçmiştir. Bu arada Eylül 1943'te, Lae zapt edilmiştir.

Görünüşe göre, Filipinler'e dönmeyi ve oradan da Japonya'ya ulaşmayı sağlayacak harekât, âdeta can sıkacak kadar uzun bir yolculuğa benzeyecekti. Fakat harekâtın ilerleme hızı, 1943 sonbaharına kadar iyi bir dereceye ulaşmıştır. Bunun nedeni, dolaylı tutum stratejisinin değişik bir türü olan atlama metodunun benimsenmesidir. Deniz çıkarma kuvvetleriyle yapılan bu ileri hareket sırasında, Japon ileri karakol zincirindeki birçok ada birbiri ardına atlanarak geçilmiştir. Böylece bu adalar, ikmal maddelerinden yoksun bırakılmış ve stratejik bakımdan âdeta enterne edilmiş bir duruma düşürülmüştür.

Ekim 1944'teki daha büyük bir sıçrama hareketi, Amerikalıların Filipinler'e geri dönüşünü sağlamıştır. Bu harekete başlamadan önce, Filipin adalar grubunun başlıca kuzey ve güney adaları olan Lozan ve Mindanao'nun liman ve havaalanlarına karşı şiddetli hava hücumları yapmıştır. Bu darbe, Japonları normal olarak bu yerlerden birine bir çıkarma yapılacağı yolunda bir yandan tahminler yapmaya yöneltmiş, öte yandan da bu adaların hangisinin hedef olabileceği hususunda tereddütte bırakmıştır. Bunun üzerine, General MacArthur'un deniz çıkarma armadası Leyte adası açıklarında görülmüştür. Daha büyük iki ada olan Luzon ve Mindanao arasında tam yarı yolda bulunan Leyte'de indirilen darbe, sadece Filipinler'in orta-

sında bir kama sokmakla kalmamış, Japonya ile bu ülkenin Pasifik'te Hollanda Uzakdoğu Hindi'de ele geçirmiş olduğu yerlerin çoğu arasına da büyük bir takoz saplamıştır.

Amerikalıların giriştikleri taarruzlan genişletmeye ve Filipinler'in ele geçirme işini tamamlamaya yetecek kuvvetleri kurabilmeleri için, kaçınılması mümkün olmayan bir süre daha geçmiş; ancak en sonunda, kullandıklan "kütük yarma metodu" harekâtı ilerlerken uygulanan adaları tecrit edici bir deniz-hava kuşatması sayesinde başarı sağlamıştır. Bundan başka Amerikalılar, artık Japonya'ya karşı güçlü ve sürekli bir hava taarruzuna başlayabilecek yakın bir durum da sağlamış bulunuyordı. Bundan sonra Formoza'yı atlamak suretiyle yapılan büyük sıçrama, Amerikalıları Formoza ve Japonya arasında orta uzaklıkta bulunan Ryukyu takımadalarındaki Okinawa adasına ulaştırmıştır.

Bu son harekât boyunca dikkati çeken bir nokta, her atlama hareketinde alternatif hedefler arasında seçim yapmayı sağlayan bir metot kullanılmış olmasıdır. Böylece, seçilen özel hedef bakımından, düşman şaşırtılmış ve düşman tertiplerinin yapısı bakımından zayıf yönlerinden de yararlanılmıştır. Bu yolla, her hareketin kapsadığı stratejik alandaki dolaylı nitelik, sağlanacak etkiyi artırmıştır.

Japon istila seli, devamlılığı sağlama bakımından, aşırı derecede yayılmıştı. Bu durum, Japon kuvvetlerinin tehlikeli bir biçimde çevreye saçılması ve ince bir tabaka halinde genişlemesi sonucunu doğurmuştur. Deniz ve hava güçleri dengesinde sağlanan bir değişme Amerikalılara deniz çıkarma manevraları alanından yararlanma imkânını sağlar sağlamaz, bu yaygın Japon kuvvetleri hasas bir duruma düşmüşlerdir. Dolayısıyla, giriştiği saldırının etkisi, saldırganın kendisi üzerine geri tepmiştir. Bu geri tepiş, militarist düşünceli kimselerin beslediği "Taarruz, en iyi savunmadır" yolundaki inancı da çürütmüştür. Kaldı ki, başlangıçta gereğinden fazla başarılı olan taarruz harekâtı, Japonya'nın daha sonraki savunma gücünü, emniyet sınırını aşacak kadar, hatta daha fazla gerecek bir durum yaratmıştır. Aynı korkunç sonuç, Almanya'nın taarruz selinden sonra da meydana gelmiştir.

Akdeniz'de Savaş:

Akdeniz'deki ilk harekât, İtalyan ve Almanların Mısır'ı ve Süveyş kanalını kontrolleri altına alma girişimleri çerçevesinde toplanmıştır.

Bu harekâtın akışı, ister genişliğine isterse uzunluğuna gelişsin, stratejik bakımdan gereğinden fazla yayılmaların etkisini en iyi şekilde canlandıran bir örnek olmuştur. Bununla beraber, Akdeniz bölgesindeki harekât, dolaylı tutumun değeri hakkında birçok ders de ortaya koymuştur.

Mareşal Graziani'nin Libya'dan Mısır üzerine ilerlemesi, Eylül 1940'ta başlamıştır. Nasıl hesaplanırsa hesaplansın, sayı bakımından, bu harekâtın başarıya ulaşması kesin görünüyordu. Çünkü istila ordusu, Mısır'ı savunmakta görevli eldeki İngiliz kuvvetlerine oranla çok büyüktü. Buna karşılık, saldırgan İtalyan Ordusu'nun hareket kabiliyeti düşüktü. Bundan başka, İtalyanların mekanizeleşme yönünden sınırlı bir yeteneğe sahip oluşunun baskın bakımından manevra imkânına yaptığı olumsuz etki, idari alandaki yetersizlik nedeniyle daha da artmış durumdaydı. Bu sebeple İtalyanlar, Batı çölü içerisinde 70 millik bir ileri hareketten sonra, Sidi Barrani'de durmuşlar ve burada birkaç ay süre ile takılıp kalmışlardır.

Ortadoğu'daki İngiliz Kuvvetleri Başkomutanı General Wavell, Batı çölü kuvveti tarafından İtalyanları şaşkınlığa uğratacak biçimde bir darbe indirilmesine karar vermiştir. 8. Ordu'nun özünü teşkil eden bu İngiliz kuvveti, General O'Connor komutasındaydı. Bu kuvvetin yapacağı hareket, bir taarruz olmaktan ziyade, güçlü bir akın olarak öngörülmüştü. Ancak bu akın, dokunup kaçmak biçiminde olmayacak, vurduktan sonra geri çekilinecekti. Bu kuvvetin emrinde, 7. Zırhlı ve 4. Hint Tümenleri olmak üzere, sadece iki tümen vardı. Darbe vurulduktan sonra 4. Hint Tümeni, Nil kesimine geri getirilecek ve Eritrea ile Habeşistan'daki İtalyan ordusunun yarattığı tehlike ile uğraşmak üzere Sudan'a gönderilecekti.

Bununla beraber bu "akın", General O'Connor'ın çöl içerisinden düşmanın gerilerine yönelttiği hem fizik hem de psikolojik bakımlardan bir dolaylı tutum niteliği taşıdığından, sağla-

nan baskın etkisi sayesinde kesin bir zafere dönüşmüştür. Düşmana vurulan bu ani darbe, 9 Aralık'ta başarılmış; bunun sonucu olarak, Graziani ordusunun büyük bir kısmı dağılmış ve 35.000 esir alınmıştır. Geri kalan İtalyan kuvvetleri ise, kendilerini düzensiz bir sürü haline sokan panik niteliğindeki bir çekilmeden sonra, ancak kendi sınırlarına sığınabilmişlerdir. 7. Zırhlı Tümen, giriştiği takip sırasında, bu tahkimli sınırı aşmış ve diğer bir kuşatıcı hareketle, buradan Bardia'ya çekilmekte olan ayakta kalmış İtalyan kuvvetlerinin ulaştırma bağlantısını kesmiştir.

Eğer daha üst komutanlık 4. Hint Tümeni'ni esas plana göre çekmekte ısrar etmeseydi, bu durumda bütün harekât sona erebilirdi. Fakat 7. Zırhlı Tümen, 4. Hint Tümeni'nin desteğinden yoksun bırakılınca, doğal olarak Bardia savunma sistemini yaramamıştır. Bu arada, "girme" yapmak üzere kullanılacak yeni bir piyade tümeninin (6. Avusturalya Tümeni) Filistin'den getirilmesi de birkaç haftalık bir arayı gerektirmiştir. Bundan sonra 3 Ocak'ta Bardia ele geçirilmiş ve 40.000 esir alınmıştır. Daha sonra, 22 Ocak'ta Tobruk düşmüş ve burada da 25.000 esir ele geçirilmiştir.

Graziani ordusunun dökünteleri, Bingazi'yi geçerek Trablusgarp'a çekilmişler; fakat takip sırasında, savaşın en parlak ve atak darbelerinden biri olarak gelişen bir dolaylı tutum sonucu, önleri kesilerek yakalanmışlardır. 7. Zırhlı Tümen, Bingazi'nin güneyinde denize ulaşmak üzere 5 Şubat'ta çöl içerisine dalmıştır. Bu tümenin ön kademesindeki birlikler, ilerlenmesi zor ve bilinmeyen bir arazi üzerinde 36 saatte 170 millik bir mesafe aşmışlardır. Albay Combe komutasındaki bir birlik düşmanın çekilme yolu üzerinde Beda Fomm'da bir tıkama mevzii kurarken, Tuğgeneral Caunter emrindeki 4. Zırhlı Tugayın oluşturduğu diğer bir birlik de düşman kuvvetlerini teslim olmalarına kadar hırpalamıştır. Buna rağmen bu birlikler, kendilerinden sayıca çok üstün bir düşmanın yolu üzerine çıkarak ona cüretle saldırmışlar ve 21.000 esir almışlardır.

Cyrenaica'nın ele geçirilişini böyle hayret verici bir biçimde gerçekleştirmiş olan bu kuvvetlerin, sayıca az olmalarına

rağmen, o sırada Trablusgarp'a ilerlemelerini durdurabilecek bir engel görünürde pek yoktu. Çünkü artakalan İtalyan birlikleri, bir tank hücumunu karşılamak bakımından kötü donatılmış olmaktan başka, asıl İtalyan ordusunun uğradığı sonuç yüzünden moral yönünden de fena halde sarsılmışlardı. O'Connor, Beda Fomm'da kazandığı kesin zaferden yararlanmak istiyor; ayrıca, ikmal ihtiyaçlarını karşılamak için geçmesi gerekli kısa bir süre dolayısıyla az bir gecikmeyle ileri harekâtı sürdürebileceğine de inanıyordu. Ancak, kötü talihli Yunanistan Görev Kuvvetine gönderilecek birlikler nedeniyle, Afrika harekâtı İngiliz Hükümeti'nce durdurulmuş; bu arada Walvell'e, Cyrenaica'yı korumak üzere asgari bir kuvvet bırakması dirketifi verilmiştir. Bunun üzerine O'Connor da Mısır'a dönmüş, zapt edilmiş bölgelerin kontrolü ise daha az ehliyetli ellere bırakılmıştır. Tam bu sırada, Rommel komutasındaki Alman Afrika Kolordusu Trablusgarp'a gelmiştir. Bu Alman yardımı, İtalyanları düştükleri felâketten kurtarmak hususunda çok geç kalmakla beraber, Kuzey Afrika seferini iki yılı aşkın bir süre uzatmak bakımından, tam zamanında yapılmıştır. Bu süre içinde, İngiltere'nin Mısır'daki durumu da tehlikenin eşiğine gelmiştir.

Rommel, kuvvetçe ancak bir tümene eşit olan bir birlikte, mart sonunda bir karşı taarruza girişmiştir. Hızlı gece hareketleri yaparak düşmanın yanından dolaşmak ve gerisine sarkmak surettiyle, ileri sürülmüş düşman kuvvetlerinin düzenlerini bozmuş; bundan sonra da, kuşatıcı bir gösteriş hareketiyle, karşısındaki kuvvetlerin büyük kısmının Mekili'de teslim olmasını sağlamıştır. Rommel'in giriştiği bu hareketin beklenmemekte oluşu, birbiri ardından kademeli olarak geliştirdiği bu manevranın niteliğini daha da şaşırtıcı yapmış; tek başına kalmış bir kısım kuvvet hariç, İngilizleri 15 gün içinde bütün Cyrenaica'nın dışına atmıştır. Bu yalnız başına kalmış birlik ise, Tobruk'a çekilmiş ve Rommel'in yanına batan bir diken gibi, orada varlığını sürdürmüştür. Rommel, sınıra vardığı zaman, ikmal yolları çok fazla uzamış olduğundan durmak zorunda kalmıştır.

Takviye almış olan İngilizler, Haziran'da, Libya sınırına doğru yeni bir taarruza girişmişlerdir. Eski bir terimle "Savaş Baltası"adı verilen bu taarruz, daha ziyade cepheden iten bir hareketti. Rommel, bunu bozmuş ve düşmanının çöl tarafındaki yanını geniş çapta kavrayan ve iyi düşünülmüş bir zırhlı birlik karşı taarruzuyla terazinin kefesini kendi tarafına çevirmiştir.

İngilizler kasımda daha büyük çaplı bir taarruza giçmişlerdir. Bu zamana kadar, Wavell'in yerine Başkomutanlğa General Auchinleck getirilmiştir. Bu sırada Libya sınırındaki kuvvetler, General Cunnigham'ın komutasında olmak üzere, 8. Ordu olarak örgütlenmiştir. Yeni taarruz, İngilizleri çöl üzerinden Rommel'in gerisine yaklaştıran bir yan hareketiyle, 18 Kasım'da başlamıştır. Ancak, bu kuvvetler, uyguladıkları bu dolaylı tutumla kazandıkları stratejik avantajı, taktik alandaki pek doğrudan tutumları yüzünden kaybetmişlerdir. Çünkü, nerede düşman tankları ile karşılaşırlarsa, kafa kafaya çarpışarak onları orada parçalamaya çalışmışlar; böylece, Rommel'in ekmeğine de yağ sürmüşlerdir.

Almanlar, sayı ve hareket kabiliyeti bakımından daha üstün olan İngiliz mekanize birlikleri ile karşılaşınca, bir dolaylı tutumu taktik alanda ustalıkla uygulamışlardır. Bu tutum sayesinde, İngiliz tanklarını kandırmak suretiyle onları, kendilerinin gizlenmiş tankları ve 88 mm.'lik öldürücü topları tarafından bir tuzak dizisine düşürmüşlerdir. Böylece Rommel, daha önce Savaş Baltası harekâtında da olduğu gibi, savunma-taarruz metodunu dikkate değer bir şekilde gerçekleştirmiştir. Bundan başka, kendi hamlesine bir hazırlık olmak üzere, düşmanın "kılıç"'ının keskin kenarını yine onun "kalkan"ında körleştirmek suretiyle, modern mekanize savaşla ilgili yemleme metodunu da canlı bir şekilde ortaya sermiştir. Bunun üzerine İngilizler, yalnız stratejik avantajlarını değil, tank bakımından sayı üstünlüklerini de kaybetmişler ve böylece, 8. Ordu dengesiz bir duruma düşmüştür. Bunun sonucu olarak Cunningham, taarruzu kesmek ve birliklerine çekidüzen vermek üzere, sınıra çekilmek eğilimine kapılmıştır.

Ertesi gün Rommel, karşılaşılan durumun daha atak bir hareket için olgunlaştığına hükmederek, kuvvetlerinin çevik kısmını 8. Ordu'nun çöle doğru olan yan çevresinden ve sınır üzerinden ilerletmiş ve düşmanın ulaştırma sistemine doğru cüretli bir şekilde saldırıya geçirmiştir. Bu hareket, İngilizlerin geri bölgelerini kavrarken, aynı zamanda da çevreye şaşkınlık ve panik saçmıştır. Eğer kararında ısrar etme ve çekilme meselesi Cunningham'ın kendisine kalsaydı, sorun daha o zaman Almanların yararına çözülmüş olabilirdi. Ancak bu çok önemli anda uçakla bölgeye gelmiş olan Auchinleck, muharebeye devamda ısrar etmiş ve Kahire'ye dönüşünden, iki gün sonra, Ritchie'yi Cunningham'ın yerine komutanlığa getirmiştir. Bu muharebede işe Auchinleck'in el koyması, yenilgiyi zafere dönüştürmüştür. Bununla beraber Auchinleck'in bu hareketi, aslına bakılırsa, Rommel'in stratejik akınının taşıdığı kumar niteliğinden da aşın bir davranış olmuştur. Çünkü, bu tutum dolayısıyla 8. Ordu'nun hayatı, onun çok ileri fırlamış olan bu bölgedeki durumunun korunmasına bağlanmış oluyordu. İngilizler için büyük bir şans eseri, olarak, sınıra doğru ileri hareketi sırasında Rommel, İngilizlerin iki büyük akaryakıt ikmal noktasını görememiş ve böylece, bunları ele geçirme fırsatını kaçırmıştır. Halbuki, İngilizlerin bütün hareket kabiliyeti, bu ikmal noktalarının varlığına bağlıydı.

Rommel'in derinliklere ulaşan taarruzunun başarıya ulaşma şansı; az bir farkla kaybedildiği halde, bu başarısızlığın cezası büyük olmuştur. Çünkü, Rommel ve üç zırhlı tümeni (ikisi Alman ve biri İtalyan), diğer birliklerden çok ileride olarak, sınır üzerinde harekât yapıyorlardı. Rommel'in bölünmüş bir durumda geri bırakmış olduğu İngiliz kuvvetleri ise, bu sırada kendilerini tekrar toplayabilmişlerdi. Bunun sonucunda da, hareket kabiliyeti olmayan diğer Alman ve İtalyan birliklerinin yardımına Rommel yetişmeden önce, İngilizler taarruzi baskılarına yeniden başlayabilmişler ve Tobruk garnizonu ile bağlantılarını sağlamışlardır. Mihver görevini yapan kuvvetler, uzun süreli bir direniş için yeterli bir güçte değillerse, ordunun bir kısmı ile yapılan stratejik akın tipi bir harekât da, bir-

çok bakımdan tehlikeli olur. İşte, Rommel'in buradaki tutumu da bu bakımdan bir örnek olmuştur. Rommel, günlerce süren sert çarpışmalar ve yakın manevralar sonucu, geçici olarak her ne kadar yeniden üstünlük kazanmayı becermişse de, sonuç kısır bir başarı olmuştur. Burada Rommel'in zayiatı, başlangıç dönemindekinde çok ağırdı. Ayrıca, esasen sınırlı olan tank gücünün katlanamayacağı derecede büyük bir parçasını da kaybetmiştir. Özellikle bu tank kaybı, hele İngilizlerin bu alanda gittikçe güçlendikleri göz önünde tutulursa, daha da önem kazanmıştır. Bunun üzerine, 6 Aralık'ta Rommel, Tobruk çevresindeki muharebeyi keserek önce Gazala'ya, sonra Libya sınırına çekilmek zorunda kalmıştır.

Burada Rommel, savunma-taarruz metodunu göze çarpan bir başarı ile tekrar uygulamaya koymuştur. İngilizler 27 Aralık'ta taarruzlarına başlayınca, Rommel, düşman zırhlı kuvvetinin yanını kavrayarak bunları durdurmuş ve ters cephe ile savaşma durumuna sokarak, en sonunda teslim olmak zorunda bırakmıştır. Bu savaşta, tank gücü bakımından dengenin İngilizlerin zararına dönüşmesinin arkasından da, Rommel'in emrine kasım ortasından beri ilk önemli tank takviyesini ulaştıran bir konvoy gelmiştir. Bunun üzerine Rommel, İngilizlerin çok fazla ileri çıkmış durumlarından hemen yararlanmayı planlamıştır. Kendisini İngilizlerin hâlâ bitkin bir durumda saydıkları bir sırada giriştiği baskın şeklindeki bir taarruzla düşman cephesini önce altüst etmeyi başarmış, sonra da bu düzensizlikten yararlanarak İngilizlerin çöle doğru olan yanlarından dolanmış ve Bingazi üssü üzerine dolaylı bir hareket yöneltmiştir. Böylece, İngilizlerin daha önce ele geçirmiş oldukları arazinin yarısından çoğunu geri almış ve düşmanını tekrar Gazala'ya sürmüştür.

Gazala mevziinde durum, üç ay süre ile istikrarlı bir halde devam etmiştir. Ancak, 8. Ordu'nun mevziide yerleşme biçimi, tam dengeli bir savunma sağlamaktan çok yeni bir taarruz için sıçrama tahtası olmaya daha uygundu. Harekât mayısta başlamıştır. İlk harekete geçen Rommel olmuş ve 26 Mayıs gecesi zırhlı birliklerine yaptırdığı geniş bir kuşatma manevra-

sıyla 8. Ordu'nun dengesini bozmuştur. Bununla beraber, kıyıya ulaşmadan ve Gazala hattını tutmakta olan İngiliz kuvvetlerinin bağlantısını kesmeden durdurulmuştur. Bunun üzerine, arkası İngiliz mayın tarlalarına dönük olmak üzere bir savunma mevzine yerleşmiştir. Onun bu hareketi, İngilizler üzerinde, kendisinin sıkışık bir duruma düştüğü ve teslim olmak üzere olduğu kanısını yaratmıştır. Ancak, İngilizlerin giriştikleri karşı hareket çok dolaysız olmuştur. Bu yüzden, durduruldukları sırada İngiliz birlikleri, Rommel'in hızla hazırlattığı tuzaklara düşmüşlerdir. İhtiyatlarını kullanan 8. Ordu Rommel'in bundan sonraki kuşatma hareketini karşılayamamış ve parça parça yenilgiye uğramıştır. Bu arada, örneğin, bir İngiliz birliği sınıra doğru çekilmeye çalışırken, başka bir birlik Tobruk'a çekilmiştir. Bu sırada Rommel'in zırhlı kuvvetleri, sanki sınıra yönelmişler gibi, önce Tobruk'u dolanarak geçip gitmişler; sonra ortaya çekilen İngiliz kuvveti henüz yerleşmeden, çevrede ani bir çark hareketi yaparak Tobruk'a tek yönden saldırmışlardır. Bu hareket, hem fizik hem de psikolojik bakımdan, dolaylı tutum alanında parlak bir örnek teşkil etmiştir. Almanlar, Tobruk savunma sistemini zayıf bir yerinden yarmak suretiyle, buradaki garnizonu yenilgiye uğratmışlar, hemen hemen bütün birlikleri esir almışlar ve bu arada, kendilerine uzun süreli bir hareket kabiliyeti kazandıracak bollukta pek çok ikmal maddesi ve motorlu araç da ele geçirmişlerdir.

Bundan sonra Rommel, ileri hareketini Batı çölü üzerinden hızla sürdürmüş, çil yavrusu gibi dağılmış olan 8. Ordu'yu kovalamış ve Nil vadisini tehdit edebilecek yakın bir mesafeye kadar ilerlemiştir. Eğer Nil vadisi ve onunla birlikte Süveyş kanalı elden çıkmış olsaydı, İngiltere'nin Ortadoğu'daki durumu, hiç şüphesiz, bir bütün olarak sarsılırdı. Bu bunalım sırasında Auchinleck, hırpalanmış olan 8. Ordu'nun komutasını kendi üzerine alarak, işe el koymuş; bu orduyu, çöl ve Nil nehrinin düğüm noktasında bulunan El Alamein mevziinde savunma için düzenlemiştir. Sayıca zayıf ve uzun bir takip nedeniyle de yorgun bir durumda olan Rommel kuvvetleri yeni hazırlanmış bir savunma mevziinde karşılaştıkları umulmadık sert direniş

sonucu, durmak zorunda kalmışlardır. Rommel çeşitli yerlerine yönelttiği saldırılarla bu mevzii yarmaya çalışırken, Auchinleck de bu hücumlara dolaylı karşı harketlerle cevap vermiş; bunun sonucu olarak, her ne kadar Rommel'i yenememişse de amacını bozmaya yetecek derecede sarsmıştır.

Bu harekâttan kısa bir süre sonra, İngiltere'den takviyeler alınmış ve Churchill, İngilizlerin gecikmeksizin taarruza geçmelerini istemiştir. Ancak Auchinleck, daha makul davranarak, yeni birliklere taktik bakımdan çöl şartlanna alışıncaya kadar beklemeleri konusunda ayak diremişlerdir. Bunun üzerine Auchinleck'in yerine Ortadoğu Başkomutanlığı'na Alexander getirilmiş ve 8. Ordu'nun Komutanlığı da Montgomery'ye verilmiştir.

Bununla beraber, Ağustos sonunda, ilk vuran yine Rommel olmuş; ancak, İngilizlerin yeni savunma taktiği karşısında tekrak başarısızlığa uğramıştır. Bu harekât sırasında emrindeki zırhlı birlikleri İngilizlerin tutmakta olduğu cephenin güney yan kesimini örten mayın tarlaları üzerinden ileri sürmüştür. Bu bölgede, bu engellerden başka bir savunma düzeni bulunmuyordu. Buna karşılık, İngiliz piyadesinin büyük kısmı, kuzey bölgedeki kuvvetli mevzilere yerleştirilmişti. Bundan sonra Rommel, İngiliz zırhlı birliklerinin büyük kısmına karşı, bunlann geride seçmiş oldukları arazi üzerinde, taarruz etmek durumuna sürüklenmiştir. Bu yüzden, daha başlamadan başarısızlığa mahkûm bu hücumlar sırasında, çok sayıda tank kaybına uğramıştır. Bu yan ve gri mevzi ile mayın tarlaları arasında hareket edemeyecek bir duruma düşünce, bu kez başka bir zırhlı birlik, İngilizlerin 7. Zırhlı Tümeni, onun güney yanını kuşatmıştır. Ancak, Rommel'in çevresinde bu suretle kurulan ağ tam vaktinde kapatılmadığından çekilmesi önlenememiş; ancak bundan sonra, inisiyatif el değiştirmiştir.

Montgomery'nin kuvvet ve kaynaklarının büyümesi ile birlikte, inisiyatif değişikliği de kesinleşmiştir. 8. Ordu, tam hazırlanabilmek için uzun biri duraklama döneminden sonra (bu duraklama, Auchinleck'ini düşündüğünden de uzundu), ekimin son haftasında, taarruza başlamıştır. Artık bu taarruz çok

üstün hava, topçu ve tank gücü ile desteklenmekteydi. Ancak, böyle olduğu halde, tam bir hafta süre ile çarpışmalar çok sert geçmiştir. Savaşın yapıldığı cephe kesimi, bir manivela etkisi sağlama bakımından, geniş bir manevra imkânı verecek yeterlikte değildi. Bununla beraber Rommel kuvvetleri, hem büyük kayıplara uğramışlar hem de akaryakıt yetersizliği yüzünden, sanki felce uğramış gibi çok kötü bir duruma düşmüşlerdir. Çünkü, Almanlara akaryakıt taşıyan tankerler Akdeniz'deki İngiliz denizaltıları tarafından batırılıyordu. Bu yüzden akaryakıt ihtiyacı, Almanlar için hayati önem kazanmıştır. Almanların böylece hareket etmekten yoksun olmaları, içinde bulundukları durumun alınyazısını çizen etken olmuştur. Ayrıca Almanlar, çok ileriye çıkmış olan şimdiki yerlerinde bir kez çökmeye başlayınca, ikmal hatlarına yeniden kavuşuncaya kadar sağlam bir direniş de göstermişlerdir.

Bu muharebenin başlangıcında Rommel, hasta olduğu için Viyana'da bulunuyordu. Ancak, hemen uçakla cepheye dönmüş; durumu değerlendirdikten sonra, ordusunu El Alamein'in 60 mil batısındaki Fuka mevziine çekmeye karar vermiştir. Böylece, Montgomery'nin savaş makinesinin çalışmasını boşa çıkarmayı amaçlıyordu. Ancak, bu düşüncesi, Hitler'in "bir karış toprağın bile bırakılmaması" yolundaki direnişi nedeniyle hükümsüz kalmış ve durum icabı isteyerek yapılacak bir geri tepme, yenilgi sonucuna kadar geri bırakılmış gibi olmuştur. Bundan sona Rommel, bu çekilme hareketini, kendisinden beklenen hızlı ve sert tedbirler çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu amaçla, seçkin birliklerini eldeki motorlu araçlarla uzaklaştırmak için, hareket kabiliyeti ve usta eğitimi az birlikleri, bu arada İtalyan kuvvetlerinin büyük kısmını geride bırakmıştır.

Bu harekâtta, Rommel'in çekilişini önleme şansı, İngilizlerce kaybedilmiştir. Zira, girişilen takip gereği kadar dolaylı bir nitelikte olmamış veya önleyici manevra yeterli derecede geniş tutulmamıştır. Bu takip hareketi, ilk olarak, kıyı yolu boyunca çekilen kuvvetlerin büyük kısmını yakalamak için, çok erken bir dönüş yapmıştır. Sonra, Meresa Matruh (Alamein'in 120 mil batısında) yakınında "Charing Cross"ta daha uzun sıç-

rayışlı bir önleme hareketi de Almanların yolunu kesmeyi başaramamıştır. Çünkü, şiddetli yağmurlar yüzünden, ilerleme hızı ve akaryakıt stoku azalmıştı. Halbuki, daha içerilerden çöl üzerinden yapılacak geniş bir manevra, yağmurla kaplı arazi şeridinden kurtulmayı sağlayabilirdi. Ancak, fırsatın kaybedilmesinde etkili olan ana faktör, üç zırhlı tümendeki taşıt araçlarının çoğuna muharebe sırasında kullanılacak hanenin yükletilmiş olmasıydı. Bu davranış, takibe hazır zırhlı araçlar üzerinde hemen kullanılabilecek duruda yeterli akaryakıtın bulunmaması sonucu doğurmuştur.

Bunun üzerine Rommel, zırhlı birliklerle kovalamakta olan takipçilerin pençesinden bir kez sıyrılınca, en uygun bulduğu mevziye ulaşıncaya kadar hiçbir yerde durmamıştır. Bu elverişli mevzi, El Alamein'e 700 mil uzaklıkta, Cyrenaica'nın öte ucundaki El Agheila'daydı. Alman birlikleri 15 günlük hızlı bir çekilişten sonra, takip tehdidinden sıyrılmış ve arkalarında az esir veya malzeme bırakmışlardır. Bununla beraber, Alman kuvvetlerinin Bingazi kıvrımı çevresinde geri çekilişleri sırasında, İngiliz hava kuvvetleriyle bunların yolunu kesmek fırsatı pekâlâ bulunabilirdi. Ancak, bunun tek başarı yolu İngiliz ordusunun ilerlemesi sonucu sağlayacak, meydan korumasını beklemeden, ileri havaalanlarının daha önce de kullanılabilmeleriydi. Hava komutanları, bu riski göze almaya istekli görünmüşler; buna karşılık, Ordu Komutanlığı aynı arzuyu göstermemiştir. Çünkü bu komutanlık, Rommel'in daha önce girişmiş olduğu sersemletici karşı darbelerin derin etkisi altındaydı. Yalnız, bu defa Rommel'in aleyhine olan ihtimaller, önceden başardığı üzere, onun bir karşı harekete geçmesine imkân bırakmayacak derecede olumsuzdu hatta kendisinin durumda El Agheila'da uzun bir süre dayanabilme olanağı da yoktu.

8. Ordu'nun birliklerini bölgeye getirebilmesi ve El Agheila mevziinde karşı taarruza geçebilmesi için üç haftalık bir duraklama olmuştur. Taarruz tam gelişeceği sırada, Rommel bundan sıyrılmaya başlamış bunun üzerine İngilizler, bir kuşatma hareketiyle, Rommel'in bıraktığı artçının çekilme yol-

unu kesmeyi başarmışlardır. Fakat, "stratejik barajı uygun bir biçimde sağlamlaştıran, bu artçı birliği, İngiliz kuşatma kolunu delip geçmeyi ve yakasını sıyırmayı becermiştir. Rommel, 200 .. kadar daha gerideki Buerat mevziinde tekrar durmuş, burada da üç hafta kalmıştır. Ancak, 8. Ordu yaklaşarak Ocak ortasında yeniden taarruza geçince tekrar çekilmiştir. Bu defa hemen hemen sürekli bir şekilde 35 mil geri gitmiş, Trablus'u aşmış ve Tunus sınırlan içindeki Mareth hattına ulaşmıştır. Rommel'in bu uzun mesafeli çekiliş karan, yalnız kuvvetçe zayıf oluşu ve kendisine malzeme taşıyan gemilerin çoğunun batınlışı nedeniyle verilmiş değildir. Onun bu karara varışında, Anglo-Amerikalılann kasımda Fas ve Cezayir'i ele geçirmeleri sonucu ortaya çıkan yeni durumun da etkisi olmuştur.

Müttefiklerin bu yeni hareketi, El Alamein taarruzunun hemen ardından ve Nil bölgesinden 2500 mil kadar uzakta, Kuzey Afrika'nın diğer ucunda yapılmıştır. Bu girişim, Rommel'in Libya'daki kontrolüne ve Nil deltasında yarattığı tehdit edici duruma karşı, uzun menzilli bir dolaylı tutum oluşturmuş; dolayısıyla başarısı da, kendi stratejik alanı çerçevesinde, kapsadığı dolaylılık oranında olmuştur. Başlıngıçta öngörüldüğüne göre müttefik çıkarmaları, sadece Fas'ın Atlas Okyanusu kıyısına yapılacaktı. Bu tutum, düpedüz bir cephe hareketi olacak ve böylece, Fransızlara tam anlamıyla etkili bir direnme şansı sağlanacaktı. Aynca bu müttefik ileri hareketi, bütün Kuzey Afrika savaş alanının kilit noktası olan Bizerta'ya da 1200 mil uzaklıktan başlamış olacak; bu suretle Almanlar da, müttefik istilası karşısında, Fransız direnişini tam anlamı ile sağlamlaştırmak için vakit ve fırsat bulacaklardı. Bununla beraber, müttefik umutlarının gerçekleşmesi yolunda talihli bir aşama olmak üzere, Akdeniz kıyısında Oran ve Cezayir şehirleri yakınlarına da çıkarmalar yapılması hususu plana eklenmişti. Bu arada Amerikan diplomasisi de yetkili makamlarda bulunan birçok Fransız'ın onaylarını almak veya tarafsızlıklarını sağlamak suretiyle, bu çıkarma yerlerinde bir kere tutunma gerçekleştirince, bunun sonucu olarak, batı kıyısındaki Fransız kuvvetlerinin gerisinde kesin nitelikte bir manivela etkisi yara-

tmıştır. Halbuki, bu kesimde direnişin başlangıçta daha inatla sürdürülmesi tehlikesi de vardı.

Cezayir şehri yakınındaki çıkarmalar, Bizerta'ya olan uzaklığı sadece 400 mile indirmiştir. O sırada ancak bir avuç dolusu kadar olan motorlu birlikler, dağ yollarında karşılaşacakları zorluklar dışında bir engele uğramaksızın, ileri hareketlerine devamla Bizerta ve Tunus'a varabilirlerdi. Bunun bir alternatifi olmak üzere de, o çevreye ya denizden çıkarmalar ya da havadan indirmeler yolu ile el atılması, pek az bir direnişle karşılanacaktı. Fakat donanma yetkilileri, hava korunması sağlanmadan önce küçük ölçüde bile olsa o kadar uzaklara bir çıkarma girişiminde bulunulması hususunda ürkeklik gösteriyorlardı. Karadan yapılacak bir ileri hareket ise, pek çekingen bir nitelik taşıyacaktı. Bu sırada, çıkarmalar yüzünden baskın etkisine uğramakla beraber, Almanların tepkisi hızlı olmuştur. Almanlar, müttefik çıkarmalarının üçüncü gününden sonra, birlikleri taşımaya elverişli eldeki bütün uçak ve deniz araçlarını kullanarak, Tunus'a acele kuvvet göndermeye başlamışlardır. Bu kuvvetler, toplam olarak, başlangıçta hâlâ küçük çaptaydı. Ancak, müttefik 1. Ordu'nun ön kademesindeki birlikler ilk çıkarmalardan iki buçuk hafta sonra Tunus'un hemen yakınlarına ulaştıkları zaman, bölgedeki Alman kuvvetleri de bu müttefik birliklerini durdurabilecek bir seviyeyi bulmuştur.

Müttefiklerin bu durduruluşu sonucu, Bizerta ve Tunus'u kavrayan yay biçimindeki dağlık arazide beş aylık bir süreyle ne iler, ne de geri gidilebilen bir durum meydana gelmiştir. Bununla beraber bu başarısızlık, uzun sürede müttefiklerin yararına hizmet etmiştir. Çünkü bu durum, Tunus'a denizyolu ile takviyeler getirmeye devam etmesi bakımından düşmanı teşvik eden bir neden olmuştur. Halbuki müttefikler, üstün deniz güçleri ile hısımlarının boğazını sıkabilecek çabaları sayesinde, Tunus'taki kuvvetlerin her türlü malzeme ve insan ikmalini kesebilir ve daha sonra da buradan çekilmelerini önleyebilirlerdi. Hitler, ne gariptir ki, Mısır'ın ele geçirilmesine ayırmış olduğu kuvvetlerden daha çoğunu Tunus'un elde tutul-

ması riskinde kullanmaya yönelmiştir. Hitler'in bu kadar çok Alman ve İtalyan ihtiyat birliklerini Akdeniz üzerinden çekmesi ve Tunus'taki "torba"ya tıkması sonucu, müttefiklerin sonradan yapacakları Avrupa'yı istilâ hareketlerini de kolaylaşmıştır. Böylece, Napolyon için İspanya nasıl stratejik bir yem olmuşsa, Kuzey Afrikada Hitler'e aynı korkunç oyunu oynamıştır. Bu konudaki diğer bir benzerlik de, gerek Napolyon gerekse Hitler'in bu stratejik yemlerle uğaştıkları sırada, Rusya seferine de bağlanmış olmalarıdır. Hitler, Afrika ile Rusya arasında, o kadar yayılmıştır ki, başlangıçta iki ayrı hedef olan bu yerler sonradan iki çıkmazın boynuzları haline dönüşmüşlerdir. Bu zorlanma, Napolyon'un sonunun gelmesine benzer bir biçimde, Hitler'in de çöküşünü çabuklaştırmıştır.

Bununla beraber, 1943 yılında Tunus'taki hareket bir Alman karşı darbesi ile başlamış ve müttefikler üzerinde kötü bir şok etkisi yaratmıştır. Çünkü bu Alman darbesi, 1. Ordu batıdan ve 8. Ordu doğudan olmak üzere, yaklaşan iki müttefik ordusunun Mihver kuvvetlerini tam kıskaçları arasında ezmek üzere oldukları sanıldığı bir sırada meydana gelmiştir. Mihver komutanlığının amacı, bu müttefik kıskacının her iki ucunu parçalayacak tehlikeyi önlemekti. O sırada Almanların içinde bulunduğu şartlar, durumun dışarıdan görünüşüne nispetle çok daha elverişli bir hal almıştı. Zira, o ana kadar Tunus'a gönderilen takviye birlikleri ile ordu düzenlenmiş olup; bunun komutanı General Von Arnin idi. Bunda başka, Rommel ordusunun artakalanı; da batıya çekilmek suretiyle ikmal limanlarına yaklaştıkça, yeni takviye ve malzeme alıyorodu. Rommel'in tasarısı, durumda geçici olarak beliren bu elverişli ortamdan faydalanarak, Napolyon'un vaktiyle uyguladığı biçimde, "iç hatlar manevrası"ndan yararlanmaktı. Buna göre, yaklaşmakta olan ilk müttefik ordusuna teker teker ve birbiri ardından saldırmak ve bunları zarara uğratmak hususunda, kendi merkezi durumundan faydalanarak kendisini gerisinden tehtit eden Anglo-Amerikan 1. Ordu'sunu çökertebilirse, 8. İngiliz Ordu'su ile uğraşmak üzere, her iki eli de serbest kalacaktı. Kaldı ki 8. Ordu, ikmal hatları çok geniş bir akıma yayıldığı için gittikçe zayıflamıştı.

Bu tasarı parlak bir başarı vaat ediyordu. Fakat uygulama bakımından, Rommel'in emri altında bulunmayan kuvvetlere büyük ölçüde bel bağlaması gibi ciddi bir sakınca arz ediyordu. Zira, bu harekâtı başladığı zaman, Amim komutasındaki ordu bağımsızdı. Bundan başka, asıl taarruzu yapacak olan deneyimli savaşçılardan kurulu 21. Zırhlı Tümen bile, Rommel'in çekilme ve ikmal yolunun açık bulundurulmasına yardım etmek üzere geri gönderilince, Arnim'in emrine girmişti.

2. Amerikan Kolordusu (bu birliğin içinde bir Fransız tümeni de vardı) Alman karşı taarruzunun ilk hedefiydi. Bu kolordunun tuttuğu cephe 90 mili buluyordu. Ancak dikkatler, dağlar üzerinden denize ulaşmayı sağlayan üç yol üzerinde toplanmıştı. Gafsa, Faid ve Fondouk yakınlarındaki geçitler, ileri sürülmüş birliklerle tutuluştu. Bu dağ yolu geçitleri o kadar dardı ki, bunları ellerinde bulundularanlar, kendilerini güven içinde hissediyorlardı.

Bu durumda 21. Zırhlı Tümen, ocak sonunda Faid geçidinde ansızın hücuma geçmiş, Amerikan desteği ulaşmadan buradaki Fransız birliğini ezmiş ve böylece, bir çıkış yeri sağlamıştır. Bu darbe müttefik komutalarını daha büyük çapta bir başka taarruzu da beklemeye yöneltmiştir. Fakat bu komutanlar beklenen hareketin başka bir yerden yapılacağını umuyorlardı. Faid darbesini bir şaşırtma hareketi olarak gördükleri için bundan sonraki taarruzun Fondouk'tan geleceğine inanıyorlardı. General Bradley, anılarında söyle demektedir. "Bu inanç neredeyse korkunç bir varsayım halini almıştır."

Gerçek darbenin vuruluşu 14 Şubat'ta olmuş ve Faid geçidinden ileriye doğru yeni bir sıçrama halinde başlamıştır. Bu hareketi yapan birliklerin komutanı, Arnim'in yardımcısı Ziegler idi. Muharebeye hazırlık olarak açılmış bulunan 21. Zırhlı Tümen, karşı çıkmak üzere ilerleyen Amerikan zırhlı birliklerini cepheden tutmuş, sol yanlarını kuşatmış gerilerini kavramak üzere sağ yanlarından sarkmış ve bu suretle meydana gelen kapanda 100'den fazla Amerikan tankını tahrip etmiştir. Rommel, geceleyin ilerlemeye devam etmesi ve başarıdan tam olarak yararlanması hususunda Ziegleer'i sıkıştırmış; an-

cak bu komutan 25 mil uzaktaki Sbeitlaya doğru ilerlemeden önce, Arnim'den yetki almak için 48 saat beklemiştir. O zamana kadar da Sbeitla'daki Amerikalılar kendilerini toparlamışlardır. Ziegler, bu hallerinde bile Amerikalıları buradan tekrar geriye atabilmiştir. Bununla beraber, buradaki çarpışmalar sert geçmiş ve Amerikan birlikleri Kasserine geçidine yeniden düzenlenmişlerdir. Bu sırada Rommel, daha güneyden Gafsa üzerinden bir taarruza girişmek üzere, Mareth hattından bir zırhlı birlik getirmişti. Bu birlik, 17 Şubat'a kadar 50 mil ilerlemiş ve Kasserine'nin oldukça batısında Thelepte'de Amerikan havaalanlarını ele geçirmiştir.

Tam o sırada her iki müttefik ordusunun komutanlığına getirilmiş olan ve savaş alanına henüz gelmiş olan Alexander, raporunda şöyle diyordu: "Durumu, umduğumdan da fazla bunalım içinde buldum. Kasserine bölgesine yaptığım gezi sırasında, geri çekilmenin yarattığı şaşkınlığın etkisi altında bulunan Amerikan, Fransız ve İngiliz birliklerinin içinden çıkılmaz bir şekilde karışmış olduklarını gördüm. Koordine edilmiş hiçbir savunma planı yoktu. Ayrıca, hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak nitelikte bir komutan düzeni de mevcut değildi." Alexander, düşüncelerini açıklamaya devam ederek diyor ki: "Eğer Rommel, bundan sonraki dağlık kesimde, Batı Dorsale'deki zayıf örtme mevziimizi delip geçebilseydi, kuzeye doğru ileri hareketi sırasında arazi bakımından az engelle karşılaşacaktı... Onun böyle bir hareketi, Tunus'daki cephemizi parçalayacak ve eğer bir felâkete sebep olmamışsa, en azından çekilmemizle sonuçlanacaktı."

Öte yandan Rommel, müttefik birliklerinin içinde bulundukları şaşkınlık ve panikten yararlanmak istemiş; bunu, Batı Dorsale'nin 40 mil ötesindeki Tebessa üzerinden müttefiklerin Cezayir'deki üsleri ile ana ulaştırma sistemine doğru, elindeki bütün mekanize kuvvetleri birleşik olarak taarruza geçirmek şeklinde düşünmüştür. Hava keşifleri sonucu alınan raporlarda, Tebessa'daki müttefik depolarının daha önceden yanmakta oldukarı bidirilmişti. Ancak Rommel, Arnim'in böyle tehlikeli bir işe girişmeye isteksiz olduğunu anlamıştı. Bu-

nun üzerine umutsuzluğa kapılarak, tasarladığı planı onaylatmak için Musolini'ye başvurmuştur. Saatler geçmiş ve Roma'dan beklenen mesaj, ancak 19 Şubat'ın ilk saatlerinde alınabilmiştir. Mesajda, taarruzun Rommel komutasında devamına yetki verilmekle beraber, önemli bir değişiklik bulunuyordu. Buna göre, ileri hareketin, Rommel'in teklif ettiği üzere kuzeybatıya Tebessa'ya değil; kuzeye Thala'ya doğru yapılması emrediliyordu. Bu değişiklik, Rommel'in düşüncesine göre, "korkunç ve inanılmaz" bir dar görüşlülük örneğiydi. Rommel bu konuda şöyle diyordu: "Çünkü bu demektir ki, taarruzu cepheye çok daha yakın olarak yapacağız ve böylece, güçlü düşman ihtiyatlarına yöneltmiş olacağız."

Sonuç, Rommel'i fazlasıyla haklı çıkarmıştır. Çünkü bu taarruz, Alexander'in beklediği istikametten gelmiştir. Bu nedenle o da, bunu karşılamak üzere en iyi şekilde hazırlamıştı. Alexander, ordu komutanına verdiği emirde "zırhlı birliklerini Thala'nın savunması için gruplandırmasını" bildirmiş ve kuzeydeki İngiliz ihtiyatları hızla bu bölgeye kaydırılmıştı. Bundan da açıkça anlaşılıyor ki eğer Rommel istediği istikamette hareket bakımından serbest kalmış olsaydı, müttefikler bir defa daha dengesiz bir durumda yakalanmış olacaklardı.

Bu sırada, Amerikalılar da kuvvetlerini Thala yaklaşma istikameti üzerinde toplamışlar; ayrıca, Kasserine geçidini o kadar inatla korumuşlardır ki, Almanlar buraya 20 Şubat akşamına kadar girememişlerdir. Taarruz eden birlikler, ertesi gün Thala'nın içinde bitkin bir hale girmişlerse de, o zamana kadar bu bölgeye ulaşmış olan İngiliz kuvvetleri tarafından dışarı atılmışlardır. Böylece, artık şansının kaybolduğunu 22 Şubat'ta anlayan Rommel, taarruzdan vazgeçmiş ve kademeli olarak çekilmeye başlamıştır. Ne gariptir ki, bir gün sonra, fakat artık çok geç kalındığı halde Roma'dan yeni bir emir geliyor ve bunda, Afrika'daki bütün Mihver kuvvetlerinin Rommel'in emrine verildiği belirtiliyordu.

Bu karşı taarruz, bir analiz süzgecinden geçirilince görüleceği üzere, dolaylı stratejinin incelenmesi bakımından pek önemli bir derstir. Çünkü bu harekât, zaman kaybının eldeki

avantajları nasıl yok edebildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, yine anlaşılıyor ki, eğer girişilen hareket fizik bakımından dolaylı ise, yapılacak manevranın umulmayan bir tutum niteliği sağlamaya yetecek derecede geniş çaplı olması da önemlidir.

Afrika'daki bütün Mihver ordularının Rommel'in emrine verilişindeki gecikmenin cezası, bir başka şekilde daha çekilmiş. Bu da, Amim'in kuzeyde Tunus karşısındaki müfettik mevzilerine yöneltmiş olduğu taarruzdan vazgeçilmesinde geç kalınmış olmasıdır. Arnim'in bu çok dolaysız tutumu, sadece başlı başına bir başarısızlık örneği olarak ortaya çıkmakla kalmamış; ayrıca, Rommel'in Montgomery'ye karşı vurmayı tasarladığı ikinci darbe için gerekli tümenlerin serbest kalmalarının gecikmesine de yol açmıştır.

Bu gecikme harekâtın sonucu bakımından hayati bir değişiklik yaratmıştır. Şöyle ki; Montgomery hattının karşısına 26 Şubat'a kadar ancak bir tümen getirebilmiş, bu yüzden ilk defa olmak üzere endişeye kapılmıştı. Bu sırada karargâhı, düşmanın darbesine uğramadan önce dengeyi yeniden kurmak için sıkı bir çalışma örneği göstermekteydi. Nihayet Rommel taarruza geçtiği zaman, Montgomery, kuvvetlerinin gücünü 6 Mart'a kadar artık dört kat çoğaltmış durumdaydı. Ayrıca, şimdi elindeki 400 tanktan başka, mevziide de 500'ün üstünde tanksavar topu vardı. Böylece, araya giren süre içinde, Rommel'in üstün bir kuvvetle saldırma şansı yok olmuştu. Rommel'in bu taarruzu, o gün öğleye doğru durakla mış ve Almanlar 50 tank kaybetmişlerdir. Bu kayıp, Mihver kuvvetleri bakımından, harekâtın bundan sonraki safhası için zararlı olmuştur. Kaldı ki, bu kuvvetler o zamana kadar Rommel'i de kaybedeceklerdi. Çünkü Rommel, hasta bir halde ve hayal kırıklığının yarattığı eziklik içinde, o sırada Avrupa'ya dönmüş olacaktı.

Müttefiklerin taarruzu, artık General Patton'un komutasında bulunan Amerikan 2. Kolordosu'nun 17 Mart'ta giriştiği saldırı ile başlamıştır. Bunun hedefi, Alman Afrika Kolordusu'nun Tunus'a doğru olan çekilme yolunu ve bu kolorduya sağ-

lanan destek hizmetini kesmekti. Yürütülen bu ileri harekete, başlangıçta fazla ihtiyatlı davranış yüzünden ağır gelişmiş, sonra da kıyı şeridine götüren yaklaşma istikametlerini tıkayan dağ geçitlerinde kesin olarak durdurulmuştur. Savunmada kazandıkları bu başarı, Almanları başka bir taarruz darbesi denemek için cesaretlendirmiş; fakat bu karşı hareket, Amerikan savunma sistemine girmeyi başaramamıştır. Bu harekette 40 kadar tankın kaybedilmesi, yalnız taarruz kılıcının keskinliğini körletmekle kalmamış, aynı zamanda Almanların zırhlı birlik bakımından avantajsız durumlarını daha da kötüleştirmiştir. Bunun sonucu olarak, Montgomery'nin ileri hareketi karşısında Almanların direnme yetenekleri zayıflamıştır.

Müttefikler, bu son zaferlerini, kendi hücumlarının etkisinden çok, düşmanın yanlış hesaplara dayanan taarruz çabalarına borçludurlar. Durumu kendi yararlarına döndürme yolunda müttefiklerin şans sahibi olmaları, ancak, Almanların giriştikleri taarruz hareketleriyle kendilerini pek fazla gerilmiş bir hale sokmalarından sonra meydana gelmiştir. Daha sonra Almanlar, artakalan kuvvetlerini kaderi yenilmek olan sert karşı hareketler yapmak hususunda kullanmasalardı, belki mücadelelerini çok daha uzun bir süre devam ettirebilirlerdi.

8. Ordu'nun Meraht hattına karşı giriştiği taarruz 20 Mart gecesi başlamıştır. Asıl darbe bir cephe hareketi olup; amacı, denize yakın olan savunma tesislerine girmek ve bu girmeyi zırhlı tümenlerin dalabilecekleri bir gedik haline getirmekti. Bu sırada, Yeni Zelanda Kolordusu da, düşmanın gerisindeki El Hamma'ya doğru, oraya yerleştirilen ihtiyatları bulundukları yere bağlanmak amacıyla geniş bir kuşatma manevrası yapmıştır. Bununla beraber, cephe taarruzunda yeterli bir gedik açılmamış; bu nedenle, üç günlük bir çabadan sonra, Montgomery ilk planını değiştirmiştir. Yeni plana göre, kıyıdan içeriye doğru kaymış olan ve düşmanın gerisini tehdit eden Yeni Zelandalıların ilerleyişleri sürdürebilmeleri için, 1. Zırhlı Tümeni o bölgeye gönderebilmiştir. Montgomery'nin elindeki "zırhlı birliği" ansızın sağdan sola kaydırışı, Marlborough'un taktik elastikilik bakımından üstün bir tarihi örnek teşkil eden Ra-

milles'deki "süvari"sine yaptırdığı manevraların daha geniş çaptaki yeni bir kopyası olmuştur. Ancak, bu zırhlı birlik saldırısı, her iki yamacında tanksavar topları mevzilenmiş bir vadi boyunca ilerliyordu. Eğer o sırada bir toz fırtınası çıkmamış olsaydı bu vadi, tanklar için bir ölüm kapanı niteliğine bürünebilirdi. Böyle olduğu halde bile, İngiliz taarruzları Almanların El Hamma'daki geri mevzileri önünde durdurulmuştur. Böylece, gerisinin kesilmesi tehdidi düşmanı Mareth hattını bırakmaya zorlamakla beraber, Almanlar yine de çekilme yolunu açık tutmayı ve çok kayıp vermeden, kuvvetlerini buradan çekip çıkarmayı başarmıştır.

Montgomery, El Hamma'nın sadece 10 mil gerisinde bulunan Akarit vadisi (Bu vadi, denizle tepeler arasında pek dar bir mevzi olan Gabes gediğini kapsıyordu) boyunca tekrar durmuştur. El Guettar'ı geçerek güneye kayan Amerikalılar, düşmanın Gabes gediği mevziinde tutunmasına engel olmaya ve 8. Ordu bu düşmanı tespit ederken, onun gerisine düşmeye çalışmışlar, ancak tepeleri aşarak açık sahaya çıkmadan önce yeniden durdurulmuşlardır. Bundan sonra 8. Ordu, 6 Nisan gününün erken saatlerinde ve alacakaranlığın örtüsü altında, Akarit vadisine saldırmıştır. Burada uygulanan yeni bir taktik metot, girme ile sonuçlanmış; bununla beraber, bu girmeden yararlanma girişimi, gün ışıyınca Almanlar tarafından önlenmiştir. Almanların kuvvetten düşmüş üç zırhlı tümeninden ikisi, o sırada Amerikan ilerleyişini püskürtmekle meşguldü. Bu durum, 8. Ordu karşısındaki Almanları, direnişlerini sürdürebilmek bakımından yeterli güçten yoksun bırakmıştır. Bu nedenle Almanlar, bulundukları savunma mevziini ertesi gece bırakmışlar ve hızla kıyıya Tunus'a hızla çekilmişlerdir.

Düşmanın çekilme yolunu kesmek için, 9. Kolordu tarafından yeni bir girişimde bulunulmuştur. Buna göre Kolordu, 8 Nisan'da Fondouk geçidinden dalmak ve düşmanın gerisini kavramak üzere denize ulaşmaya çalışacaktı. Tankların ilerlemesini mümkün kılacak temiz bir geçit açmak için yapılan piyade taarruzu başarısızlığa uğradıktan sonra, ertesi gün, ağır bir kayba uğramak pahasına, tank birlikleri mevcut mayın tar-

ları arasından cüretli bir taarruza kalkmışlardır. Ancak yarma geç gerçekleştiğinden, kıyıya çekilmekte olan düşman kuvvetlerini önlemek mümkün olmamıştır. Düşmanın iki ordusu, birkaç gün sonra buluşmuşlar ve Tunus istikametindeki yaklaşma yollarını örten yay biçimindeki dağlık arazide, birlikte savunmaya geçme olanağını yakalamışlardır. Bu iki ordu, görünüşe göre, bu dağlık bölgede uzun süre direnebilir veya diğer bir hareket tarzı olarak, hızlı bir çekilme sonucu elde ettikleri soluk alma zamanını, kuvvetlerin Sicilya'ya tahliyesi için kullanabilirdi.

Rommel'in Afrika Zırhlı Ordusu'nun El Alamein'den Tunus'a kadar 2000 millik çekilme hareketi, özellikle ilk ve son safhaları bakımından, askerî tarihte bu alandaki seçkin örneklerden biri olmuştur. Bu çekilmenin Mareth hattından Tunus'a kadar olan kısmı, düşman kuvvetlerinin dizildiği uzun bir koridor boyunca gerçekleşmek zorundaydı. Bu nedenle, öldürücü sonuçlar doğuracak bir engelleme tehlikesi her an uğranılabilecek bir durum arz ediyordu. Ksenophanes'e yaraşır böyle bir başarının bir benzeri son çağlarda yoktur. Bununla beraber, Rommel'in bu dikkatle değer çekilme hareketinin yapıldığı kış, uzun olmasa da, tehlike bakımından bununla kıyaslanabilecek başka bir çekilme manevrasına daha tanık olmuş; bu çekilme, belki de daha kötü koşullar altında başarılmıştır. Rusya harekât alanında meydana gelen hareket, Kleist komutasındaki ordular grubunun Kafkaslar'ın derinlerinden geriye doğru Rostov kavşak noktası üzerinden devam ettirdiği çekilme olup, Don nehri boyunca aşağıya inen Rus ordularının giriştikleri sürekli yan taarruzlarının baskısı altında yapılmıştır.

Bu "çifte örnek", ustalıkla uygulandığı takdirde modern bir savma sisteminin yapısal özelliği dolayısıyla kapsadığı büyük bir direnme gücünü belirten parlak birer delildir. Bundan başka, gerilere yöneltilmiş bir taarruzu sınırlayan özelliklerin bu iki örnekte de görülmesi, geçmişteki denemelerden alınan şu dersin önemini yeniden açıkça ortaya koymuştur: Taarruzda başarıya ulaşmak için sadece coğrafi bakımdan dolaylı tutum uygulamak, amacı gerçekleştirmeye yetmez. Amacın gerçek-

leştirilmesi için, böyle bir tutumdan daha fazla bir şey de gereklidir. Yukarıda sözü edilen iki örneğin her birinde, taarruza geçen kuvvetlerin önemli bir bölümü, çekilen düşman birliklerinin daha başlangıçtan itibaren gerilerine sarkmışlar, fakat kuşatma kapanını kapatamamışlardır. Savunan taraf için coğrafi bakımdan tehlike yaratacak istikamet, savunanın elindeki olanakları etkili bir biçimde kullanmasına ve yeterli emniyet sağlamasına yetecek kadar önceden, daima belli olmuştur. O halde düşmanın, dengesini altüst etmek ve kesin bir sonuç bakımından gerekli şartları yaratmak için, psikolojik bir dolaylı tutumun varlığı da zorunludur.

Akarit vadisinden çekilme sırasında sağlanan hız ve müttefiklerin çekilişi kesintiye uğratma çabalarından sıyrılma hususunda gösterilen başarı, Alman Yüksek Komutanlığı'na, eğer öyle bir tutumu seçseydi, kuvvetlerini Sicilya'ya tahliye etme şansını da veriyordu. Düşmanın Tunus'un güneyinde Enfidaville'den Bizerta batısında Serrat burnuna kadar uzanan yay biçimindeki yeni savunma sistemine karşı müttefik ordularının ciddi bir taarruza girişebilmeleri için, en az 15 günlük bir duraklama evresi kaçınılmaz bir ihtiyaçtı. Bu sırada hava sisli de oluyordu. Bu yükleme ve taşıma işlerini gizlemeye yardım edebilir ve böylece, Tunus'taki kuvvetlerin büyük bir kısmının deniz ve hava yolu ile boşaltılması meselesi başarılabilirdi.

Bununla beraber Alman Yüksek Komutanlığı'ndaki kabuğuna çekilecek Avrupa'nın savunmasını bu kıtanın güney kıyılarına dayandıracak yer Afrika harekâtını uzatmaya yönelen bir tutum uygulamaya koyulmuştu. Bu arada, Tunus'ta bile elindeki imkânlara oranla çok geniş bir cephe tutmaya çalışmış; Tunus'u Bizerta'yı elde bulundurma çabası içinde çevresi 100 mil olan bu savunma sistemine de direnmeyi göze almıştır. "Çıkmaza girmiş bir durumun çifte boynuzu" arasında yayılmış olan Almanların bu tutumu, alternatif hedeflere yönelmek avantajlarından yararlanmak bakımından, müttefiklere ideal bir fırsat sağlamıştır.

Alexander, oyuna başlamadan önce, elindeki kartları bir daha karmıştır. 2. Amerikan Kolordusu'nu güneyden kuzey ki-

yıya (sağ kanattan sol kanada), Bizerta karşısında getirmişlerdir. Ayrıca, 9. Kolordu'yu da kuzeye kaydırmış ve 5. Kolordu ile 19. Fransız Kolordusu arasına olmak üzere, orta kesime yerleştirmiştir. 19. Fransız Kolordusu, müttefiklerin sağ kanadında bulunan 8. Ordu'ya henüz katılmışlardı.

Taarruz, düşmanın sol kanadına 8. Ordu tarafından yapılan bir saldırı ile 20 Nisan'da başlamıştır. Ancak, kıyı koridoru Efidaville ötesinde pek darlaştığından, müttefikler harekâtı kısa zamanda yavaşlamış ve 23 Nisan'da durdurulmuştur. Bu harekât sırasında 5. Kolordu, 21 Nisan'da orta kesimden taarruza geçmiş ve Tunus istikametindeki tepeler üzerinden ilerlemeye başlamıştır. Ertesi gün, 9. Kolordu, orta kesimin sağ kenarında Goubellat yakınından taarruza kalkmıştır. Bu kolordunun amacı, bir zırhlı birlik yarması gerçekleştirmekti. Fakat, düşmanı ağır kayba uğratmasına ve arta kalan tank gücünü daha da zayıflatmasına rağmen, 9. Kolordu'nun bu saldırısı, düşman savunma sistemini aşamamıştır. Bu sırada, cephenin pek çok kesiminde 15 gün süren bir duraklama olmuştur. Yalnız, kuzeyde bulunan Amerikalılar ile Fransızların Afrika birliklerinden kurulu bir kolordu, kademeli bir şekilde yarma yapmaya girişmiş ve Bizerta'ya 20 millik bir mesafeye kadar yaklaşmıştır.

Bu sırada Alexander, kartlarını yeniden karıştırmıştır. Buna göre, orta kesimin sağ kenarında Goubellat yakınında sadece bir örtme kuvveti bırakarak, 9. Kolordu'nun kalanını orta kesimin sol kenarına almış ve 5.i Kolordu'nun gerisine toplamıştır. Ayrıca, 9. Kolordu'yu, 8. Ordu'dan seçtiği iki tümen (7. Zırhlı ve 4. Hint Tümenleri) ile de takviye etmiştir. Aynı zamanda, dikkatle hazırlanmış bir aldatma planı da meydana getirilmiştir. Bunun amacı, birlikleri kaydırma hareketlerini gizlemek ve bundan sonraki müttefik taarruzunun güneyden yapılacağına düşmanı inandırmaktı. Bu aldatma planının etkisi, 8. Ordu ve Montgomery'nin ünü dolayısıyla daha da artmış; o kadar ki, General von Arnim, kuvvetlerinin çok büyük bir kısmını güneyde tutmuştur. Darbenin gelişinden sonra, General Arnim'in müttefik aldatma hareketini kavrama veya savunma düzenlerini yeniden ayarlamak şansı da azdı. Bunun nedeni,

müttefiklerin hava hâkimiyetiydi. Müttefikler korkunç hava üstünlüklerini, önce düşmanın artakalan uçaklarını havadan kovmak, sonra yollardaki bütün kıta hareketlerini ve malzeme taşıma işlerini felce uğratmak için kullanmışlardır.

Artık General Horrocks komutasında olan 9. Kolordu'nun son derece yoğun hücumu, 6 Mayıs gecesi erken saatlerde, ay ışığı olmamakla beraber, yıldız ışığı altında başlamıştır. Hücum başlamadan önce, şiddetli bir topçu ateşi açılmış; 600'den fazla topun katıldığı bu ateş, Tunus'a doğru uzanan Medjerda vadisinde iki milden fazla genişlikteki bir bölge üzerinde toplanmıştır. Gün ışıdıktan sonra hava kuvvetleri, korkunç bir bomba tufanı ile, topçu ateşi etkisini daha geniş sahaya yaymıştır. Yaklaşma istikametini savunmakta olan sersemlemiş Mihver birlikleri, 4. Hint ve 4. İngiliz Tümenleri'nin piyadeler tarafından kısa zamanda çiğnenip geçilmişlerdir. Geniş bir bölgeye yayılmış olan bu savunma sistemi, ancak ince bir perde gibiydi ve derinliği azdı. Daha sonra, 6. ve 7. Zırhlı Tümenlerin bir arada toplandıkları küçük cephelerle uğraşmaları yüzünden vakit kaybetmişler ve bu nedenle, gece bastırıncaya kadar gediğin ancak birkaç mil ötesine kadar ilerleyebilmişlerdir. Böylece, bu iki tümen, Tunus'a hâlâ 15 mil kadar mesafede bulunuyorlardı.

Bununla beraber, ertesi gün açıkça belli olduğuna göre, bir bütün olarak düşman ordu, müttefik hava kuvvetlerinin ve uygulanan stratejinin birlikte yaratmış oldukları şokun etkisiyle hâlâ felce uğramış bir durumda olup, artık taktik alanda hergangi bir harekete başvuracak güçte değildi. Öğleden sonraya doğru, İngiliz zırhlı tümen birlikleri Tunus'un içine sızıp girmişlerdir. Bundan sonra, düşmanın bozguna uğramış durumunu daha geniş bir alana yaymak için, 6. Zırhlı Tümen güneye, 7. Zırhlı Tümen ise kuzeye yönelmişlerdir. Bunlarla hemen hemen aynı zamanda olmak üzere, Amerikalılar ve Fransızlar da Bizerta'ya girmişlerdir. Bu suretle, cephenin yan kesimini oluşturan kuzey bölgedeki düşman direnişi, dramatik biçimde yıkılmıştır.

Güneyde, düşman hâlâ Bon Burnu yarımadasına çekilebilir ve uzun bir direnişe geçebilirdi. Ancak bu imkân, 6. Zırhlı Tümen'in düşmanın arkasından hızla inişi ve yarımadayı boyun noktasından kesişi nedeniyle ortadan kalkmıştır. Böylece, düşmanın çöküşü genel bir nitelik almış esir sayısı 250.000'i aşmıştır.

Bunun sonucu olarak, düşman komutanlığı dengesini kaybetmiş, bundan sonra da, düşmanın bütün komuta ve hareket mekanizması, tepesindeki baskının ve gerisindeki tank saldırısının ortak etkisi altında durmuştur. Düşmanın bu çöküşünün başlıca nedeni, emir ve komutanın elden çıkmış olmasıdır. Ulaştırma ve haberleşme sisteminin işlemez hale gelişi; ihtiyattan ve ikmal maddelerinin sağlanamamasından kaynaklanan moral bozukluğuna neden olmuşsada, çöküşün asıl ve en önemli nedeni kontrolün kaybedilmesiydi.

Bu yıkılışın bir başka nedeni de, düşman üslerinin parçalanmış olan cepheye yakın oluşlarıdır. Üslere doğru hızla gelişen müttefik yarma hareketi, Mihver idari sistemi için olduğu kadar, birliklerin morali bakımından da altüst edici bir etki göstermiştir. Moral etkilere karşı muharih birliklere oranla her zamandaha hassas olan üs personeli üzerinde bu yarmanın tesiri, sadece çabuk bir panik yaratmakla kalmamış; fakat, çok doğal olarak, bunu hızla yayılan bir dalga haline de getirmiştir. Böylece, üslerdeki personelin artık müttefik deniz ve hava gücünün kontrolü altında olan denize arkaları dönük olmaktan doğan iç karartıcı kaygıları üslerini de kaybetmiş olmaları yüzünden bir kat daha derinleşmiştir.

Burada dikkatle değer bir nokta, Alexander'in harekât planının, gerçekte öyle olması düşünülmemekle beraber, tıpkı 1914 Marn Muharebesi gibi, Napolyon savaşlarının klasik örneğine çok uygun olmuştur. Bu örneğin özellikleri, düşman cepheden tutulur ve baskı altında buludurulurken, yanlarından birine karşı kuşatıcı bir manevra yöneltilmesiydi. Bu manevra, kendi başına kesin bir sonuç sağlayıcı değildi. Ancak, kesin bir darbe için fırsat yaratıyordu. Çünkü, kuşatılma tehdidi, bunu karşılamak isteyen düşmanın cephesini genişlet-

mesini gerektiriyor ve böylece, meydana gelen zayıf bir noktaya kesin darbenin indirilmesi şansı da doğurmuş oluyordu.

Büyük İskender açık bir kanat bulunmaması nedeniyle zorlukla karşılaşmasına rağmen iç kuşatma modeline elastikilik ve kumazlık katarak geliştirmiş böylece üstün bir nitelik sağlamış ve zafer kazanmıştır. O, daha önce gördüğümüz gibi, düşmanının dikkatini ve kuvvetlerini önce sol kanatlarına çekmeyi sağlıyor, sonra sağ kanada ve orta kesimin sağına şiddetle saldırıyordu. Bu iki taarruzun ardından da, asıl darbeyi düşman orta kesimin soluna indiriyor; bu kesimde giriştiği yarma hareketini düşmanın durdurmayı başarması halinde ise, kendi payına bir başarısızlık olan bu hareketi en sonunda bir avantaj haline dönüştürüyor ve bunu, kuvvetlerinin ağırlık merkezini sanki daha sola kaydırıyormuş gibi görünerek sağlıyordu. Halbuki gerçekte, kuvvetin ağırlık merkezini düşman orta kesimin sağına kaydırıyordu. Düşman, buraya karşı girişilen daha önceki taarruzu durdurduğu için, kendini burada yeterli sayıyordu. Böylece İskender, birbiri ardından giriştiği aldatma manevralarıyla, bir taraftan kuvvetini en yoğun bir etki sağlayacak biçimde düzenleme imkânını kazanmış, öte yandan da durumun gelişmesi sırasında meydana gelen alternatif hedefler arasında seçim yapma olanağından yararlanmıştır.

Öyle anlaşılıyor ki, diğer harekâta oranla, Afrika seferinin son safhalarını daha ayrıntılı incelemek çok daha yararlı olacaktır. Çünkü, bu dönemlerdeki harekât, stratejinin hem lojistik hem de psikolojik alanda birçok yönlerini ortaya sermekte; ayrıca, özellikle dolaylı tutumun inceliği ve çeşitliliği bakımından da örnek nitelikte bir ders oluşturmaktadır.

HİTLER'İN YIKILIŞI

Stalingrad felaketinden ve Kafkaslar'dan çekilişten sonra, Almanlar için, Rusya'da kesin bir zafer kazanmak için gerçek hiçbir umut kalmamıştı. 1941 ve 1942 denemesi, uçsuz bucaksız bir ülkeye karşı sınırlı olanaklara dayanan bir taarruz stratejisi izlemenin yetersizliklerini ortaya koymuştu. Şimdi 1943'te, Almanların kuvveti gittikçe çoğalan Rus gücüne oranla artık daha düşüktü. Bundan başka, kuvvet oranındaki olumsuz durum. Almanlar için bir taarruz stratejisi uygulanmasını umutsuz bir hale sokuyor ve arazi genişliği ile eldeki kuvvet arasındaki oran ise, stratejik karakterdeki bir savunmayı da pek tehlikeli kılıyordu. Eğer Almanlar bu koşullar altında savunmaya yönelirlerse, oynak savunma yapmaları gerekecek; bu da, o güne kadar kazanmış oldukları arazinin geniş bir bölümünü elden çıkarmalarını gerektirecekti. Çünkü, oynak savunmanın amacı, düşman taarruzuna çarpılmaksızın onu boşa çıkarmaktı. Bunun için ise, bir dizi çekilme hareketi sonucu, arazi bırakılması zorunluydu. Arazi terki bakımından aynı zorunluluk, karşı taarruz fırsatı yaratılmasını amaçlayan bir savunma-taarruz karma stratejisi için de vardı.

1943'te bile, oynak savunma stratejisine geçmek suretiyle elverişli bir durum sağlanması hususunda akla yatkın nedenler vardı. Alınan dersler göstermiştir ki, Almanlar, savunmayı

seçtikleri takdirde uğrayacakları zayiata kıyasla, taarruz eden Rusları çok daha ağır bir kayba uğratacaklarını hesaba katabilirlerdi. Rus komutanlarının manevra bakımından ustalık kazanmalarına ve saha genişliğinin sağladığı fırsatlardan yararlanmalarına rağmen, öteki koşullar, Sovyetleri pahalıya mal olacak çabalara sürükleyecek nitelikteydi. Ülkelerine saldıranları kovmak bakımından Rusların içgüdüye dayanan tutkuları ve Rus komutanlarının Stalin'e yaranmak için azimlerini kanıtlama yolundaki doğal ihtirasları nedeniyle, onları doğrudan hücumlara yöneltmek ve bunu birbiri ardından yaptırmak zor değildi. Alman stratejistlerinin üzerinde birleştikleri fikir, iyi düşünülmüş bir oynak savunma planının, Rus gücünü ve savaşa devam azmini yıpratabileceğiydi. Hatta bu arada, durumu kökünden değiştirecek bir karşı saldırı fırsatı ele geçirmek de mümkün olabilirdi.

Ancak Hitler'in kafası, bu gibi düşüncelere gerekli önemi vermeyecek derecede, taarruz tutkusu ile dolu bulunuyor; taarruzun en iyi savunma türü olduğuna ve bundan sonra da sert direnmenin geldiğine coşkunlukla inanıyordu. Bu sabit fikrin etkisi altında, müttefiklerin gittikçe artan hava bombardıman taarruzlarını karşılamak üzere Alman hava savunmasını kuvvetlendirecek av uçaklarının sayısını çoğaltma yolundaki tekliflerini bile geri çevirmiş ve bu kararını 1944 Ocak sonuna kadar da değiştirmemiştir. Bunun gibi, danışmanları ihtiyat kuvvetlerinin eksik oluşu üzerinde durdukları ve Rusya'da o yılki kış harekâtının sona ermiş olduğu elverişsiz hattı tutmanın tehlikelerini belirttikleri zaman, Hitler'in bu düşüncelere karşı cevabı, Dnieper hattına çekilmek tarzında olmuştur. Bunda ısrarla üzerinde durduğu sebep, bu meselenin 1943 yazında yeniden girişilecek bir taarruzla çözümlenebileceğiydi ve "Bu mesele böylece çözülecektir" diyordu. Hitler'in bu görüşü, yanlış bir düşüncede direnişin yeni bir örneği olmuştur.

Burada dikkate değer bir nokta vardır: Hatırlanacağı üzere, Manastein, Rusların Stalingrad başarılarının ardından girişmiş oldukları ileri hareketi, pek dolaylı bir nitelik taşıyan Harkov

karşı taarruzu ile bozguna uğratmış; bundan sonra Hitler'e bu hareketi bir yemleme ile sağlanacak aldatmayla birlikte, daha hesaplı bir biçimde tekrarlayacak bir planı teklif etmişti. Bu sırada, Donetz nehri ile Azak denizi arasındaki Mius nehri bölgesi, Alman cephesinden ileriye doğru fırlamış çok sivri bir çıkıntı oluşturuyordu. Bu yüzden, ilkbahar taarruzları için Rusların burayı hedef almaları pek muhtemeldi. Bu düşüncede olan Manstein,bu kesimi savunan kuvvetin azaltılmasını ve Ruslar taarruza geçince, geri çekilmesini, Hitler'e arz etmiştir. Amacı, eldeki bütün imkânlarla girişilecek bir Alman karşı taarruzundan önce, Rusları içeriye doğru çekmekti. Bu karşı taarruz, Kiev bölgesinden Rusların kuzey yanına yapılmalı; amacı, düşmanın bütün güney cephesini toparlamak ve oradaki kuvvetlerini kapana sıkıştırmak olmalıydı.

Ancak bu teklif, Hitler'in midesinin hazmedemeyeceği kadar atak bir plandı. Kaldı ki, Donetz havzasını, bütün endüstri ve maden kaynakları ile birlikte, bırakmak da istemiyordu. Bu nedenle, alternatif bir plan benimsenmiştir. Bu plana göre, Ruslar beklenen ilkbahar taarruzuna girişmeden önce, dikkatleri başka yöne çekilecek ve dengeleri bozulacak; bunun için, Kursk çevresindeki büyük çıkıntıyı (Bu çıkıntı,Bielgorod ve Oral arasındaki Alman cephesine girmişti) koparmak üzere, taarruz edilecekti. Manstein komutasındaki "Güney (daha önce "Don" deniliyordu)" Ordular Grubu'na bağlı 4. Zırhlı Ordu, kıskaç taarruzunun sağ kolunu teşkil edecek; Kluge komutasında bulunan "Merkez" Ordular Grubundaki 9. Ordu ise, kıskacın sol kolu olacaktı. Böyle bir plan benimsenirse, ilkbaharın neden olduğu çamurlar kurur kurumaz ve Ruslar kendi kuvvetlerini yeniden düzenlemeden önce, bu darbenin mayıs ayının ilk haftasında yapılması hususunda Manstein ısrar etmiştir. Ancak 9. Ordu Komutanı Model, daha çok sayıda tank takviye birliklerinin gelişine kadar bu taarruzun geciktirilmesini ileri sürmüştür. Hitler de bu görüşe katılmış ve taarruzu önce haziranа, sonra 5 Temmuz'a kadar geri bırakmıştır. Bu durumun,zaman ve kuvvetinin nasıl çelişkili faktörler olabilecek bir eğilim yaratabileceklerini gösteren pek önemli bir örnektir. Bundan alınan ders şunu göstermiştir ki, kuvvetteki

artış, böyle ölçüde baskın etkisi sağlayacak erken bir zaman faktörüne oranla daha az değerlidir.

Zaman ilerledikçe Hitler'in kendisi de gelecekten kuşkulanmaya başlamış, ancak alternatif bir tutum olarak stratejik bir çekilme hareketinin zorunlu olduğunu kabullenmeyi de kendisine yedirememiştir. Böylece, artık Halder'in yerine geçmiş olan Zeitzler'in taarruzu tutan görüşlerine isteksiz bir şekilde boyun eğmiştir. Zeitzler'in tam bir inançla bağlı olduğu düşünceye göre, Rus saldırısının önüne geçmek için, onlardan önce davranarak taarruza geçmek Almanlar için zorunluydu.

Bu defa Rus Komutanlığı, daha kesin bir görüşle, Almanlar ileri harekete geçinceye kadar, kendi taarruzlarını bekletmiş; böylece, taktik alanda çok kere yararlı olduğunu kanıtlamış olan yemleme metoduna da daha geniş bir kapsam kazandırmıştır. Alman hazırlıklarını sezen ve onların niyetlerin ianlayan Ruslar, tehdit altındaki çıkıntıyı mayın tarlaları ile doldurmuşlar ve buradaki kuvvetlerinin çoğunu bu mayın engellerinin gerisine çekmişlerdir. Bunun sonucu olarak, Alman tarruzu, Rusları "torbaya" tıkmak bakımından yalnız başarısızlığa uğramakla kalmamış, batağa da saplanmıştır. Alman kıskaç taarruzunun sağ kolu, ilk iki düşman mevziini yararak ve bu bölgede düşman zırhlı birliklerinin büyük bir kısmını dağıtarak, harekâtında oldukça ilerleme göstermiş; ancak, kıskacın Model komutasındaki sol kolu, daha başlangıçta durdurulmuştur. Başarıya ulaşmayan bu girişim, Almanları kendi savunma sistemlerinin dışına çıkarmış ve onları öncekinden çok daha tehlikeli bir durumda bırakmış oluyordu. Bu yüzden, Rusların o sırada giriştikleri güçlü karşı taarruz bakımından, son derece hassas bir duruma da düşmüşlerdi. Bu Rus karşı taarruzu, Alman cephesini Orel'in kuzeyinde bozmuş ve ani olarak bir bunalım yaratmıştır. Bu sırada, Manstein'a kendi taarruzuna son vermesi ve zırhlı tümünlerinden birkaçını Kluge'nin yardımına göndermesi emredilmiştir. Bunun üzerine Ruslar, Manstein'ın tuttuğu cephenin zayıflayan kesimini yarmışlardır. Bu harekâtın akışı, bir bütün olarak, I. Dünya Savaşı'nın kesin dönüm noktası olan ve Pètain tarafından dü-

zenlenen İkinci Marne Muharebesi'ndeki oynak savunma ve karşı taarruzla dikkate değer bir benzerlik göstermiştir.

Gerçi Almanlar, tıpkı 1918'de Marne'dan sonra yaptıkları gibi, yarmayı durdurmak için kendilerini vaktinde toplamışlar; buna karşılık Ruslar da, baskılarını artırarak, Almanların bu yeniden toparlanmış kısımlarını tekrar bozmuşlardır. Rusların bu harekâttaki metotları ve ritimleri, müttefiklerin 1918'de Batı'daki karşı taarruzlarına gittikçe artan bir şekilde benzemiş ve değişik hedeflere karşı bir alternatif darbeler dizisi halinde yürütülmüştür. Bu darbelerin her biri, sertleşen düşman direnişi karşısında geçici olarak geri bırakılmış; hedeflerden birine yönelirken, bu hareketin daha sonraki hedefin yolunu açması da göz önünde tutulmuştur. Ayrıca, bu hedeflerin her birinin, birbirlerini karşılıklı etkileyecek biçimde zaman ve sahaca yakın olması da öngörülmüştür. Bu tutum, 1918'de olduğu gibi, bir yandan Alman Komutanlığı'nı elindeki sınırlı ihtiyatları taarruza uğrayan yerlere acele göndermeye yöneltmiş, öte yandan ise Alman ihtiyatlarının tehdit edilen ve saldırıya uğramak üzere bulunan bölgelere gönderilmesi olanağını sınırlamıştır. Sonuç, Almanların hem ihtiyat kuvvet dengesini gittikçe azaltmak, hem de hareket serbestliğini felce uğratmak olmuştur. Bu sonuç, "süründürücü felç"in stratejik cinsinden başka bir şey değildi.

Rusların bu metodu, kuvvetçe genel bir üstünlüğü olan bir ordunun uygulayacağı normal usuldü. 1918 yılında Batı'da müttefiklerin sahip oldukları böyle bir üstünlüğü, 1943'te bu defa Kızıl Ordu elinde bulunuyordu. Böyle bir üstünlüğün varlığı, taarruz eden tarafın elinde bulunan ihtiyat kuvvetleri bir bölgeden diğerine pek büyük bir hızla kaydırmasına elverişli yan yollarının bol olmadığı zaman ve yerde daha da önemlidir. Çünkü bu durum, her defasında yeni bir girme yapmak zorunda kalınacağı anlamına geldiğinden, "geniş" nitelikteki metot, "derin" sistemden daha pahalıya mal olmak durumundadır. Ayrıca, "geniş" metodun etkisi, kesin sonuca ulaşmak bakımından daha yavaş bir niteliktedir. Fakat, bunu uygulayan taraf akışı sürdürmeye yeterli bir kuvvet dengesini elinde

bulunduruyorsa, bu metodun etkisi birbiri üzerine eklenebilir bir oluşumdadır.

1943 sonbaharında Rus ileri hareketi, sanki 1000 mil genişliğinde bir "kumsal"a doğru yaklaşmakta olan bir dalgaya benzer bir durum almıştır. Eylül'de bu dalga, nehrin büyük kavisi ile Kiev arasındaki uzun parçası boyunca birçok noktalarda Dnieper'e ulaşmıştır. Almanlar Kafkaslar'ın batı ucunu teşkil eden Kuban'da tutmakta oldukları köprübaşını boşaltmışlar ve buradaki kuvvetlerini Kırım üzerinden geriye almışlardır. Ancak, Almanların asıl cephelerinin Dnieper ile deniz arasındaki güneş kesimini güçlendirmek bakımından, bu hareket geç kalmış bir girişim olmuştur. Bundan başka Ruslar, Ekim ayında, nehir kavisinin tam kuzeyinde Dnieper'i geçmeyi başarmışlar ve buradaki çıkıntılı mevziie büyük bir kama saplamışlardır. Almanlar, müttefiklerin vakitsiz ilân ettikleri bir çöküntünün önüne geçmeyi becermekle beraber, bir bütün olarak durumları önemli ölçüde zayıflamıştır.

Hitler'in Dnieper çıkıntısını güney kesimine bağlamaktaki amacı, Alman silah sanayii için gerekli manganez cevheri bakımından önemli bir kaynak teşkil eden Nikopol bölgesini elde bulundurmaktı. Burada ekonomik zorunluluk, büyük bir çekişme haline geçen tehlikeli bir mücadelenin geliştirilmesine yol açmak suretiyle, strateji ile karşı karşıya gelmiştir. Almanlar, manganez cevherini korumak yolunda Hitler'in harcadığı bu çabaların karşılığını ağır şekilde ödemişlerdir. Çünkü, Dnieper çıkıntısında olduğu gibi, bir savunma sistemi bu kadar devamlı gerilme ve yayılmalara katlanmak durumunda kalırsa, bölgesel bir taarruzun bir çökertme yaratabilmesi gibi gittikçe artan bir riskle her zaman karşılaşılabilir.

Almanlar, Hitler'in emirleriyle, bulundukları bir yeri savunmak üzere oraya mıhlanıp kalışlarının cezasını, gerçek bir çöküntüye uğramak suretiyle, her defasında çok pahalı ödemişlerdir. Savunan taraf kuvvetçe ne kadar zayıfsa, oynak savunmanın benimsenmesi de o kadar zorunlu olur. Aksi takdirde, kuvvetli olan taraf, harekât alanını kendi müttefiki durumuna getirebilir ve kuşatma manevrası ile kesin bir üstünlük de sağlayabilir.

Ruslar, Ekim başlarında, Dnieper üzerinde iki köprübaşı daha ele geçirmişlerdi. Bunlardan biri Kiev'in kuzeyinde, diğeri ise güneyindeydi. Kiev'in kuzeyindeki köprübaşı, gittikçe geliştirilerek, bir ay sonra girişilen bir taarruz için geniş bir sıçrama mevzii halini almıştır. Yapılan bu taarruz, Kiev'in ele geçirilmesini ve harekâtın batıya doğru hızla geliştirilmesini sağlamıştır. General Vatutit'in ileri hareketi, sadece bir hafta içinde, Dnieper'in 80 mil kadar ötesindeki Zhitomir ve Korosten kavşaklarına ulaşmıştır.

Bununla beraber Manstein, elinde hiçbir ihtiyat kuvvet bulunmamasına rağmen, bu tehlikeli durumdan kurtulmayı başarmış ve Almanların hızla çekilişini, Rusları aldatmak suretiyle yandan girişilen bir karşı taarruza dönüştürmek fırsatını yaratmıştır. Bu karşı taarruzu gerçekleştirmek üzere, genç generallerin en enerjiklerinden biri olan Manteuffel, ele geçirilebilen zırhlı birlik unsurlarını bir araya toplamış ve az bir kuvvet kullanmasına rağmen etkili bir sonuç sağlamıştır. Çünkü burada, hareketin en olaysız niteliğinden ve Rusların çok yayılmış olmalarından yararlanılmıştır. O kadar ki, vurulan bu darbenin sonucunda Ruslar, daha önce ele geçirmiş oldukları çok önemli kavşakların her ikisinden (Zhitomir ve Korosten) de atılmışlardır.

Bundan sonra Manstein, Batı'dan takviyeler alınca, daha büyükçapta bir karşı taarruz düzenleme fırsatını elde etmeye çalışmış; ancak zaman faktörü, böyle bir karşı taarruz umutlarını zayıflatmıştır. Çünkü, Vatutin kuvvetleri o zamana kadar tekrar dengelerini kazanmışlardır. Gerçi, Manstein'ın yandan yaptığı tehlikeli baskı, bu Rus kuvvetlerini geri atmış ve onların Dnieper batısında ele geçirdikleri arazinin büyük kısmını bırakmalarına yol açmıştır. Bununla beraber bu karşı taarruz, hiçbir zaman dış görünüşü ölçüsünde tehlikeli olmamış; aralık başlarında çamura gömülerek kaybolup gitmiş ve aldığı takviyeleri burada kullanan Manstein'ı Rusların bundan sonraki girişimlerini ikarşılamak için gerekli imkânlarından da yoksun bırakmıştır. Manstein'ın büyük ölçüde bir çekilme hareketi yapma yolunda ileri sürdüğü düşünceleri ise, Hitler yeniden reddetmiştir.

Vatutin, Noel'den bir gün önce, sıkışık olduğu halde yine de büyük bir alanı kaplayan Kiev çıkıntısından tekrar taarruza geçmiştir. Bu yeni saldırısına sabahın erken saatlerindeki bir sis perdesinin örtüsü altında girişmiş, bir hafta içinde Zhitomir ve Korosten'i yeniden almış ve 4 Ocak'ta, savaştan önceki Polonya sınırını aşmıştır. Bu arada, soldan geliştirilen bir saldırı, Vinnitsa yakınında Bug nehri hattına ulaşmış ve böylece, Odesa'dan Varşova'ya uzanan belli başlı yan demiryolu tehdit altına girmiştir. Bu durumda Manstein yeni bir karşı taarruza girmiş, ancak elinde yeter kuvveti bulunan Vatutin bunu savuşturmuştur. Bundan başka Ruslar, Kiev'in aşağısında Dnieper hattına yapışıp kalmakta ısrar eden Hitler'in tutumundan da o sırada yararlanmışlardır. Vatutin, öteki yandan saldıran Koniev ile işbirliği halinde, Korsun çıkıntısının gerisini bir kıskaç taarruzu ile kesmiş ve buradaki düşman tümenlerinin çoğunu kuşatmıştır. Bununla beraber, Alman tümenlerinin bir kısmı, bulundukları yerde dayanmaları hususunda Hitler'in emirlerine rağmen, buradan sıyrılmayı becermişlerdir.

Bu Rus taarruzu, Alman cephesinde bir gedik meydana getirmiş ve böylece, yeni bir Rus ileri hareketinin gelişmesini kolaylaştırmıştır. Bu sırada, Ukrayna'da bulunan öteki Rus orduları da artık alternatif hedeflere darbeler indirme ve hızla ilerleme temposuna girmişlerdir. Kuzey kesimdeki Almanlar Luck Rovno'yu, güney yandakiler ise manganez cevheri ikmal kaynakları ile birlikte Nikopol çıkıntısını bırakmak zorunda kalmışlardır.

Vatutin'in hastalanması üzerine, onun komuta etmiş olduğu orduların başına getirilen Mareşal Zhukov, 4 Mart'ta yeni bir birleşik harekâta başlamıştır. Shepetovka'dan saldıran Zhukov, ilk 24 saat içinde 30 mil ilerlemiş ve iki gün sonra Odesa-Varşova demiryolu bağlantısını kesmiştir. Böylece bu hareket, Bug savunma hattını kuşatıcı bir durum almıştır. Karadeniz kesiminde bulunan Malinovsky ise, harekete geçerek Nikolaiev'e ulaşmıştır. Bu iki ileri hareketin orta kesiminde ilerleyen Koniev, Uman'dan saldırarak, 12 Mart'ta Bug'a ve 18 Mart'ta Dniester'e ulaşmış ve ertesi gün bu nehri aşmıştır.

Bu geniş nehirleri geçişte başarılan hız savaş tarihinde yeni bir örnek oluşturur. Bundan sonra Zhukov, Tarnopol bölgesinden Karpat dağlarının eteklerine doğru tekrar ilerlemeye başlamıştır.

Almanlar, bu tehdit karşısında ilk tepki olmak üzere Macaristan'ı işgal etmişlerdir. Bu tedbirin Karpat dağlarını hattını elde bulundurmak amacıyla alındığı belliydi. Çünkü Almanların, sadece Orta Avrupa ovalarına karşı gelişen bir Rus istilâsını durdurmak için değil, Balkanlar'ın sürekli olarak savunulması bakımından bir mihver şeklinde kullanmak için de Karpatlar kesimine ihtiyaçları vardı.

Güneye Transilvanya Alpleri'ne doğru uzanan Karpatlar, doğal gücü büyük bir savunma hattı oluşturuyordu. Görünüşte büyük bir alanı kaplayan bu dağların uzunluğu, üzerindeki geçit sayısının az oluşu nedeniyle, stratejik anlamda kısalmış oluyor; bu sayede de, kuvvet tasarrufu kolaylaşıyordu. Karadeniz ile bu dağların Focsani yakınındaki köşesi arasında 120 millik bir düzlük uzanıyor; ancak, bu düzlüğün yarısını oluşturan doğu kesimi, Tuna deltası ve bir göl zinciri tarafından doldurulmuştu. Böylece "tehlikeli bölge" Galatz gediğinin oluşturduğu 60 millik bir sahayı içine alıyordu.

Nisan başlangıcında durum, sanki Almanlar gerideki bu hattâ çekileceklermiş gibi görünüyordu. Çünkü, Koniev'in kuvvetleri Prut üzerinden Romanya içerisine ilerlemiş ve bu sırada, daha güneydeki Almanlar da Odesa dışına atılmıştı. Ayrıca, iki yakınsak taarruz ile Kırım tekrar ele geçirilmiş, burada bırakılmış olan düşman kuvvetleri ise ezilmişti. Bununla beraber Almanlar, bu Rus saldırısını Prut ötesinde durdurmayı ve Romanya içerilerinde daha derinliklere ulaşmasını önlemeyi becermişler; böylece, Romanya petrol kaynaklarını o an için ellerinde tutmayı da başarmışlardır. Ancak bu başarı, beş ay sonra kendilerinin yıkılış nedeni olmuştur. Çünkü bu durum, Hitler'i, kuvvetlerini dağların ve Galtz gediğinin çok doğusunda yan açık bir mevzide tutmaya yöneltmiştir.

Daha kuzeyde, Almanlar, girişmiş oldukları karşı taarruz kısa süre içinde durdurulmakla beraber, Tamapol'un güneybatısındaki Karpat geçitlerini aşmak için Zhukov'un harcadığı çabaları önlemeyi başarmışlardı.

Daha da kuzeyde Baltık yakınında, ocak ortasında başlayan bir Rus taarruzu, Leningrad'ı düşmanın kuşatıcı etkisinden kurtarmış ve bundan sonra da batıya doğru gelişmiştir. Ancak Almanlar, Narva'dan başlayarak Pskov'u aşan daha kısa ve düz bir savunma mevziine düzenli bir biçimde çekilmeyi gerçekleştirmişlerdir. Bu hat sadece 120 mil uzunluğunda olup, bunun 90 millik kısmını iki büyük göl kaplıyordu. Pskov ve Priet bataklıkları arasındaki düşman cephesi, kale niteliğindeki Vitebsk ve Orsha şehirlerini de kapsıyordu. Ruslar, bu şehirlere eylül sonunda yanaşmışlardır. Ancak, düşmanın buradaki mevzii, hem cephe taarruzlarına, hem de kuşatma hareketlerine karşı dayanmış ve Temmuz 1944'e kadar daha dokuz ay süre ile etkili bir tıkama görevini sürdürmüştür.

Durumu özetleyecek olursak, böylece, Rus cephesi nisan sonuna kadar geçici bir istikrar dönemine girmiştir. Bu süre içinde Sovyetler, özellikle güneyde, büyük ölçüde arazi kazanmıştı. Ancak Almanlar da, Rus kuşkaç manevralarının meydana getirdiği kapanlardan her defasında sıyrılmayı becermişler ve çok kez yakın gibi görünen felaketlerden kurtulmayı başarmışlardır. Rusların ele geçirdiği esir sayısının toplamı, Rus ileri hareketlerinin çapına oranla, o kadar büyük değildi. Buna rağmen Alman kuvvetleri, birbiri üzerine eklenen kayıplar yüzünden, sürekli olarak yıpranmışlardı. Bunun etkisi, sonraları daha ağır bir şekilde kendisini göstermiştir. Bundan başka, Hitler, Manstein'ı değiştirmek suretiyle, gerçekleri anlama duygusunun gittikçe azalmakta olduğunu ortaya koymuş; bu değişikliğe neden olarak da, artık ustalıkla hazırlanan manevralardan çok, adım adım direnişe ihtiyaç olduğunu ileri sürmüştür.

Almanların karşılaştıkları tehlike, geçen dokuz aylık süre içinde, Anglo-Amerikalıların Avrupa'yı güneyden istilaya girişmeleriyle daha da artmıştır. Bu bölgede Sicilya'nın zaptını, 1924 Eylül başlangıcında İtalya'nın ele geçirilmesi izlemiştir. İtalyan ortağının böylece çöküşü sonucu, Almanya'nın "Avru-

pa Kalesi" güney duvarında bir gedik meydana gelmiştir. Bu gedik, İtilya'nın bir yanında biçiminde olmasına rağmen, burasını tıkamak için, Alman gücünün oraya yönetilmesi gibi ağır bir duruma yol açacak kadar büyük bir etki yaratmıştır. Ayrıca, bundan da fazla olarak, İtalya'nın çöküşü sonucu Almanya, Balkanlar'daki emniyet perdesini de güçlendirmek zorunda kalmıştır.

İtalya'nın yıkılışı, Almanya üzerinde bir başka olumsuz etki daha yapmış; böylece Almanya, Amerikan hava kuvvetlerinin gelişmesiyle artık daha büyük bir hızla artmakta olan müttefik bombardıman kuvvetlerinin daha geniş ve derin menzilli hava taarruzuna maruz kalmıştır.

Almanya'nın endüstri kaynaklarına karşı girişilen müttefik hava taarruzu, yüksek strateji bakımından, dolaylı bir tutum olarak tanımlanabilir. Çünkü bu taarruz, Alman savaş gücü dengesini bir bütün olarak baltalamıştır. Eğer müttefiklerin bombardıman stratejisi toplumsal bölgeleri yıkmak yerine düşmanın ikmal sistemlerini parçalamak amacı ile daha iyi planlansaydı, Alman direnişi daha fazla felce uğratılabilirdi. Ancak, harcanan çabaların büyük bir kısmı kötü yönetildiği halde, bu hava taarruzları yine de kötürüm edici yaygın bir etki sağlamış; bundan başka, ulaştırma sistemlerinin bozulması yüzünden Alman ordularının, ilerleyen müttefik orduları karşısında direnmek üzere gücünü toplayamamasını etkileyen başlıca askerî faktör olmuştur.

Temmuz'da Sicilya'yı istila etmek suretiyle müttefiklerin kazandıkları başarı, denebilir ki, Tunus'ta düşman kuvvetlerinin hemen hemen bütünü ile esir alınması sayesinde mümkün olmuştur. Çünkü, Tunus harekâtı, Sicilya'nın savunmasını hemen sağlamlaştırmayı mümkün kılabilecek düşman kuvvetlerin çoğundan yararlanma olanağını ortadan kaldırmıştır. Tunus'ta sağlanan bu sonucun moral alanda bıraktığı iz, Sicilya'daki İtalyan kuvvetlerinin manevî gücünü bozmak hususunda çok ileri bir etken olmuş ve İtalya'daki Mussolini rejiminin temellerini sarsmıştır. Almanlar, İtalya'nın yıkılacağından veya teslim olacağından korkuyor ve dolayısıyla, güneye göndereceklerı herhangi bir kuvvetin orada eriyip gideceğinden

endişe ediyorlardı. Bu düşünceler, Sicilya savunmasını güçlendirmek üzere yeterli bir kuvvet göndermelerine engel olmuştur. Bu faktörleri bir kenara bırakırsak, müttefikler, düşmanın bütün çabaları denizyoluyla Tunus'taki durumlarını güçlendirmek üzere toplandığı sırada Sicilya'ya karşı harekete geçmemiş olmanın cezasını çekebilirlerdi. Çünkü, elverişli faktörlerin çokluğuna rağmen, gerçekte Sicilya'nın zaptı kolay olmamıştır. Zira, kuvvetçe zayıf oldukları halde Almanlar, yeni teşkilâtına göre deniz-hava kuvveti halini alan müttefik deniz gücü tarafından artık tecrit edilebilecek uzak bir ülkede savaşmıyorlardı.

Bununla beraber, müttefik çıkarma kuvvetlerinin yapısal olarak sahip olduğu avantajla, düşmanın dikkatini dağıtmak mümkündü. Dolayısıyla müttefikler, bu imkândan ve Almanların Güney Avrupa'da Pireneler'den Makedonya'ya kadar büyük bir alanda yayılmış olmalarından meydana gelen geniş stratejik durumdan hâlâ yararlanabilecek bir pozisyondalardı. Bu durumda müttefiklerin başlıca stratejik silahını, kendilerinin alternatif hedefler seçme olanağı teşkil ediyordu. Müttefiklerin Fransız Kuzey Afrika'sında yaptıkları yağınak, Sicilya ve Sardenya'ya karşı hemen hemen eşit bir tehdit olarak görünüyordu. Onların asıl hareketi İtalya'nın batı yanına karşı yapılırsa, bu girişim, alternatif bir tehdit halini alabilir ve dolayısıyla, İtalya'nın kuzey sanayi bölgesine veya Almanların Güney Fransa'daki kontrollerine karşı etkili bir tehlike durumuna dönüşebilirdi. Eğer bu hareket Adriyatik hattı boyunca yapılırsa, ya Kuzey İtalya'yı ya da Batı Balkanlar'ı hedef alabilirdi. Böylece, bu hedeflerini her ikisi de tehdit altında tutabilecekti. Girişilecek hareket Ege boyunca geliştiği takdirde, Almanların Yunanistan ve Yugoslavya'da veya Bulgaristan ve Romanya'daki kontrolü tehdit edilmiş olacaktı.

Daha sonra elde edilen bilgilerin doğruladığına göre, müttefiklerin bu harekât mihveri ile ilgili stratejik avantajları ve hazırladıkları aldatma planları, Mihver komutanlığında aynı düşüncelere yol açmıştır. Bunun sonucu olarak Mihver komutanlığı, Sicilya'ya karşı girişebilecek müttefik harekâtına bir alter-

natif olmak üzere, Sardenya veya Yunanistan'ın işgalini beklemek eğilimine kapılmış ve hatta, İtalya yarımadasına veya Güney Fransa'ya karşı bir harekete geçilebileceğini düşünmeye başlamışlardır. Almanların bu kuruntuları, Akdeniz boyunca birçok yerde müttefik gemilerinin görüldüğünü belirten hava keşifleri ile daha da artmıştır.

10 Temmuz'da Sicilya'ya yapılan fiili çıkarmada, 70 millik bir kıyı boyunca genişliğine uygulanan bir kuvvet bölümünün sağladığı etkiden de yararlanılmıştır. Daha az genişlikte olmakla beraber 1915'te Gelibolu yarımadasına yaygın bir şekilde yapılan çıkarmalar gibi, Sicilya'daki bu çıkarmalar da, düşmanı asıl tehlike noktası bakımından kuşkuda bırakmaya ve dolayısıyla, en kritik dönem sırasında düşmanın karşı hareketini geciktirmeye neden olmuşlardır. Bu tereddüt, 8. Ordunun Sicillya doğu kıyısında başardığı şaşırtıcı derecedeki hızlı ilerleyişini kolaylaştırmış, dolayısıyla düşmanın dengesini kaybetmesi hususunda yardımcı olmuştur. Düşmanı altüst eden bu etki, düşmanın almış olduğu yanlış düzen yüzünden daha da artmıştır. Çünkü düşman, burada almış olduğu düzenleri, müttefik çıkarmalarının Sicilya'nın batı ucuna yapılacağı yolundaki yanlış varsayıma dayatmıştı. Böyle bir varsayım benimsenmesinin nedeni, bu çıkarma bölgesinin Kuzey Afrika'daki müttefik üslerine en yakın oluşu ve burada birçok limanın bulunuşuydu. Çıkarma hareketinin Sicilya'nın güneydoğu köşesine yapılması, bu girişime stratejik bir dolaylı tutum etkisi sağlamıştır. Montgomery'nin kuvvetleri, Catania varoşlarında durdurulmadan önce, dört gün içinde doğu kıyısı boyunca 40 mil ilerlemişlerdir. Alınan bu mesafe, hayati önemdeki Messina boğazına olan uzaklığın hemen hemen yarısıydı.

Aynı etki, General Patton komutasındaki 7. Amerikan Ordusu tarafından da tekrarlanmıştır. Bu ordu, Montgomery'nin solundaki köprü başını ele geçirdikten sonra, birliklerini ansızın batıya kaydırmış ve bundan sonra kuzeye yönelerek, Ada'nın orta kesiminden Palermo'ya ilerlemiştir. Ada'da baş gösteren genel bozgun, müttefiklerin Palermo ve Messina alternatif hedeflerini aynı anda tehdit eden hareketleri yüzünden, daha da artmıştır.

İtalyan kuvvetlerinin direnişi erken çökmüş ve bunun tepkisi, İtalya'daki Mussolini rejiminin yıkılmasını sağlamıştır.

İtalyan direnişinin bu erken çöküşü, Sicilya savunmasının bütün yükünü düşük mevcutlu Alman birliklerinin omuzlarına yüklemiştir. Bu Alman birlikleri ise, yeni celp eratından kurulmuş derme çatma iki tümenden ibaretti. Daha sonra bunlara üçüncü bir tümen de eklenmiştir. Bu Alman tümenleri, aynı anda yedi tümenle girişilen bir müttefik istilasına karşı koymak durumundaydılar. Kaldı ki, müttefik tümenlerinin sayısı, kısa zamanda 12'nin üstüne çıkmıştır. Bununla beraber, direnişin özünü teşkil eden bu küçük Alman kuvveti, hava desteğinden yoksun olmasına rağmen, İtalya'nın müttefikler eline geçmesini bir aydan uzun bir süreyle geciktirmiş; bundan sonra da, bir uçaksavar ateş örtüsü altında, Messina Boğazı üzerinden asıl İtalya topraklarına kayıp geçmiştir. Almanların bu başarısının nedenini, birliklerinin inatla savaşabilme niteliklerinden başka, müttefik hareketinin açıkça belli olan ve gittikçe artan bir biçimdeki doğrudan karakterinde -eve arazi durumunda- aramak gerekir.

Palermo'nun ele geçirilmesinden ve Batı Sicilya'nın düşmandan temizlenmesinden sonra Patton'un ordusu, Messina'ya doğru ilerlemekte olan Montgomery ordusu ile yakınsak bir hareket sonucu birleşmek üzere, doğuya yönelmiştir. Ada'nın bu kuzeydoğu kesimi, dağlarla kaplı bir üçgen oluşturuyordu. Düşman, bu durumda sadece arazinin savunmaya elverişli olması yönünden değil, cepheyi kısaltan tepeler hattına doğru çekilmek suretiyle de yararlanabilirlerdi. Böylece, Almanların savunmadaki kuvvet yoğunluğu, geriye doğru attıkları her adımda gittikçe çoğalmış; buna karşılık müttefik orduları, kuvvetlerini dağıtarak kullandıkları için,sahip oldukları güç üstünlüğünden gereği gibi yararlanmamışlardır. Müttefiklerin bu davranışı, stratejik tutum konusunda olumsuz bir deneme olmuş; bu suretle alınan derse ilâve olarak, bundan sonraki dönemde daha başka dersler de ortaya çıkmıştır.

İtalya'nın İstilası:

Müttefikler, Sicilya'yı işgal etmek suretiyle Avrupa'da bir köprü başı ele geçirmişlerdi. Bu köprü başı kolaylıkla bir sıç-

rama tahtası haline dönüştürülebilirdi. Sicilya'ya sahip oluş, müttefiklere asıl Avrupa topraklarını daha yakından tehdit etme olanağını sağlamış aynca, bir yandan düşman bölgesinde değişik hedeflere karşı hâlâ tehlike yaratılırken, öte yandan da müttefik yığınağını yoğunlaştırmak mümkün olmuştur. Bu durumda müttefikler, çeşitli hareket tarzları arasında bir seçim yapma olanağını da kazanmışlardır. Bunların arasında, dolaysız bir tutum olarak en belirgin, İtalya yarımadasının burun kesimine yöneltilecek bir hareketti. Bundan başka, müttefiklerin, kısa bir sıçrama ile, İtalya'nın ökçe kesimine atlama imkânları vardı. İtalya'nın topuk kısmına yöneltilecek hareket tarzı, düşmanın havadan müdahalesine karşı av uçakları ile yapılabilecek korumanın dışında kalıyor; ancak, ilk bakışta bir sakınca olarak göze çarpan bu husus, o sırada birisinin belirttiği gibi, en az umulan hareket tarzı niteliğini taşıyordu. Çünkü, o zamana kadar yapılan bütün müttefik harekâtının bir hava örtüsü sınırları içinde uygulanmasına büyük önem verilmişti. Bu nedenle, bu kuralın dışına çıkış, düşman üzerinde tam bir baskın etkisi sağlayacaktı. Bir kere çıkarmalar orada gerçekleştirilince, bu topuk kesimi, mekanize kuvvetlerin hızla ilerleyişi için en elverişli yolu sağlayacaktı. Bundan başka, bu hareket tarzı, Orta İtalya'ya karşı olduğu kadar, Balkanlar için de bir tehdit oluşturacak; böylece, Alman Yüksek Komutanlığı için yeni bir çıkmaz yaratılmış olacaktı. İtalya'nın topuk kısmı, stratejik bakımdan, öldürücü bir etki sağlamak suretiyle, Almanlar için "Aşil'in Ökçesi" olacak, yani onların "en zayıf yeri" haline dönüşebilecek bir özellikteydi.

Ancak müttefik komutanlığı, asıl taarruzu, av uçağı korunmasının sınırları içinde yapmaya karar vermiş; bununla beraber, son anda topuk kısmına karşı yasak savma kabilinden ikincil bir çıkarma da yapılmıştır. Asıl taarruz, 8. Ordu tarafından İtalya'nın burun kesimine yöneltilen bir çıkarma ile başlamış; bunu Napoli'nin hemen güneyinde Salemo'ya yapılan daha büyük bir çıkarma izlemiştir. Bu ikinci çıkarma hareketi, bu amaçla General Mark Clark komutasında kurulmuş olan, Amerikan ve İngiliz kuvvetlerinden karma 5. Ordu tarafından gerçekleştirilmiştir.

Bu hareketin başarı ihtimali, bir süre tehlikeye düşmüştür. Neden, sadece bu girişimin stratejik bakımdan doğrudan niteliği değildi. İtalya'nın "kayıtsız şartsız teslim" olması üzerinde müttefik devlet adamlarının önceden ısrar etmelerinin de rolü vardı. İtalyan liderlerinin büyük bir kısmı, barış yapmaya sonderece istekliydi. Ancak, kendilerini böyle küçük düşürecek bir müttefik isteğine boyun eğmek ve hiçbir güvenlik şartı ileri sürmeden yapılacak bir barışın sorumluluğunu taşımak hususunda tereddüt ediyorlardı. Ancak, Sicilya felaketi ve İtalya ana topraklarının kısa zamanda tehlikeye düşmesi, bu liderlerin Mussolini'yi devirmeye ve barış konuşmalarına başlamaya yönelmelerine neden olmuştur. Barış konuşmalarının düzenlenmesi, oldukça uzun zaman almış dolayısıyla bu gecikme, olağanüstü duruma karşı hazır bulunmak üzere, gerekli karşı hareketleri yapmaları için, Almanlara bir aydan fazla bir süre kazandırmıştır.

Messina Boğazı 3 Eylül'de aşılmış ve İtalya burnuna çıkıştan önce, bölge korkunç bir bombardımana tutulmuştur. Ancak, bu bombardıman boş yere yapılmıştı. Çünkü, çevredeki tek Alman tümeni, birkaç gün önce daha kuzeye çekilmişti. İstala kuvvetleri, daha derinlere ilerledikleri zaman bile, az bir direnişle karşılaşmışlardır. Ancak, arazinin engelleyici etkisi ve birliklerin lüzumundan fazla ihtiyatlı tutumu nedeniyle, ilerleme hızı düşük olmuştur. Bu nedenle, bu hareketin Salerno'ya yapılan asıl çıkarmayı kolaylaştırmak bakımından etkisi fazla olmamıştır. Salerno çıkarması 9 Eylül'de başlamıştır. İtalya'nın teslim olduğu haberi, daha önceden düşünüldüğü üzere, çıkarma hareketinden bir gün önce öğleden sonra ilân edilmişti. Ancak bu haber, bölgede yerleşmiş olan Alman kuvvetlerini sarsmamıştır. Kaldı ki, Almanların burada yaptıkları karşı taarruzdan sonra, bu bölgedeki durum müttefikler için kritik bir hal almış ve bu vaziyet çıkarmanın altıncı gününe kadar sürmüştür.

Bu durumun gerçek yönünü, General Mark Clark'ın şu açıklamasından anlamak mümkündür:

"Almanlar, karşılaştıkları meselenin ruhunu dikkate alarak, müttefiklerin Sicilya'dan sonra başka bir çıkarma yapmak

üzere olduklarını anlayacak yetenekteydiler. Bu müttefik hareketinin hava koruma sınırları içinde *yapılmak zorunda olduğunu* hesaplayacak kadar da deneyim ve bilgileri vardı. O sırada, Sicilya'dan harekete katılacak hava gücünün kavrayacağı en uzun sınır ise ortalama olarak, Napoli'ydi. *Bu nedenle* Almanlar, ellerindeki kuvvetleri Salerno-Napoli bölgesinde toplamış bulunuyorlardı. Böylece biz de, onları bütün kuvvetleri ile karşımızda bulmuş olduk".

Bu açıklamada italik olarak yazılmış kelimelerin dikkate değer bir önemi vardır. Çünkü bu kelimeler Almanların müttefik planlarının bilinen bir sınırlamaya uymak gibi bir düşünceye dayandığını tahmin etmiş olduklarını açıkça ortaya koymaktadır. Olayların akışı, "en çok umulan" hareket tarzının seçilmesiyle ancak sınırlı sonuçlar elde edilebileceğini göstermiştir. Müttefikler, beklenmekte oldukları yere çıkmak suretiyle, kendilerine hem insan hem de zaman bakımından pahalıya mal olan bir duraklamaya uğramışlar ve böylece, felaketi âdeta kendileri aramışlar, bu felaketten de neredeyse kıl payı kurtulacak bir duruma düşmüşlerdir. Salerno tarihten alınan şu dersi bir defa daha hatırlamak için, düşmanının hesaplayabildiği ve dolayısıyla bunu karşılamak üzere kuvvetlerini de yığdığı bir yerde, kendi gayretlerini toplamaktan daha tehlikeli bir şey olamaz. O sırada, Alman komutanı Mareşal Kesselring'in emrinde sadece yedi tümen vardı. Bu kuvvet, Almanların eski müttefiki İtalyan kuvvetlerini silahsızlandırmak ve tepelemekten başka, İtalya yarımadasının bütün güney ve orta kesimini savunmakla da görevliydi.

Salerno'daki asıl çıkarmanın aksine, İtalya'nın ökçesine yapılan ikinci çıkarma, hiçbir direnişle karşılaşmamış; burada, Taranto ve Brendizi gibi iki mükemmel liman kısa zamanda ele geçirilmiştir. Böylece bu hareket, mihrak niteliğindeki Foggia demiryolu kavşağına ve bunun yakınında bulunan hava-alanlarına ulaştıran uygun yaklaşma istikametlerini açmıştır. Bu harekât sırasında, Taranto ve Foggia arasında kalan bütün bölgedeki düşman kuvveti, sadece bir Alman paraşüt tümeni olup; bu da, düşük güçlü bir birlikti.

Bununla beraber, bu bölgedeki müttefik çıkarma kuvveti de ancak 1. İngiliz Hava İndirme Tümeni'nden ibaretti. Ayrıca bu birlik, yapacağı özel görev için, "yaya" bir durumda da getirilmiş bulunuyordu. Bu tümen, Tunus'taki dinlenme kamplarında acele toparlanmış ve kısa bir süre içinde sağlanması mümkün deniz araçlarıyla süratle göreve yönelmişti. Çıkarma bölgesine tanktan ve bir obüs topu hariç, topçudan yoksun olarak ulaşmıştı. Motorlu taşıt da yok denecek kadar azdı. Sözün kısası, bu tümen, kazandığı başarıyı geliştirmek için gerekli en önemli araçlardan yoksundu.

15 güne yakın bir süre geçtikten sonra, bir zırhlı tugayı da kapsayan diğer küçük bir kuvvet, bir direnişle karşılaşmaksızın, kuzeye Bari'ye ilerlemiş ve Foggia'yı almıştır. Napoli'ye uzanan doğrudan yolu tıkayan dağlarda 5. Ordu karşısında bulunan Alman kuvvetleri, Yarmada'nın topuğundan gelişen bu dolaylı ileri hareket kendi gerilerini tehdit ederek bir hal alır almaz, çekilmeye başlamışlardır. Müttefikler, çıkarma hareketinden üç hafta sonra, 1 Ekim'de Napoli'ye girmişlerdir. Ancak, bu sırada müttefikler umduğundan daha hızlı olarak tepki gösteren Almanlar, İtalya'nın diğer kesimlerini sağlam bir biçimde kontrolleri altına almışlar; ayrıca, İtalyan kuvvetlerini dağıtmışlar ve bu memleketin teslim olmasının yarattığı etkilerin çoğunu da ortadan kaldırmışlardır.

Bundan sonra müttefik ordularının işi, şiddeti gittikçe artan bir baskı karşısında yapışkan bir piston kolunun yapışkan bir silindir içinde işleyişi gibi, İtalya yarımadası boyunca kendisine güçlükle yol açmak olmuştur. Gerçi Almanlar, başlangıçta müttefiklerin Roma'ya ilerleyişlerini kısa bir süre geciktirmekten başka bir şey ummamışlar ve onları kuzeyde beklemeyi kararlaştırmışlardı. Ancak, cephenin darlığı ve arazi güçlükleri nedeniyle, müttefiklerinin hareketinin fena halde aksadığını kısa zamanda anlamışlar; ayrıca, müttefiklerin bu sınırlı girişimde bulunmakla, sahip oldukları amfibik elastikiyet güçlerini ne derece kaybetmiş olduklarını da kavramışlardır. Bunun üzerine, güneye Kesselring'in yardımına hemen takviyeler göndermek bakımından, cesaretleri artmıştır.

5. Ordu'nun ileri hareketi, Napoli'nin 20 mil ötesinde Volturna nehri hattında geçici olarak, Cassino önünde Garigliano hattında ise kesinlikle durdurulmuştur. Bu engeli aşmak için kasım ve aralık aylarında birbiri ardına yapılan hücumlar başarısızlığa uğramıştır. Bu sırada, doğu kıyısı boyunca yukarıya doğru ilerlemekte olan 8. Ordu'nun hareketi Sangro'da önlenmiş, bundan sonra da, bu nehri aşar aşmaz durdurulmuştur. Müttefikler, yıl sonuna kadar dört ay içinde, Salemo'dan itibaren ancak 70 mil ilerlemişlerdi. Kazanılan bu arazinin çoğu, eylül içinde aşılmıştı. Bundan sonraki ilerleme hızı ise o kadar azalmıştı ki, genellikle "santim" terimi ile tanımlanabilirdi. Dolayısıyla bu istila hareketi, kemirme ve öğütme derecesinde yavaş bir şekil almıştı.

Uzun tecrübelerin ışığı altında denebilir ki, böyle bir taktik, bazen başarıya ulaşırsa da, çoğu kere hayal kırıklığı ile sonuçlanır. Bu harekâta gelince, bu kuralın dışında kalan ayrı bir örnek olmamıştır ve bu sırada tekrar tekrar tanık olunduğuna göre, dar cepheler üzerinde girişilen doğrudan bir taarruz, genellikle olumsuz bir sonuca ulaşmıştır. Buna göre,nispeten geniş bir cephe gerektiren bir manevra sahası bulunmadıkça, büyük ölçüdeki bir kuvvet üstünlüğü bile, pek az elverişli bir imkân sağlamaktadır. İtalya yarımadasının genişliği, gözlükle 100 mili buluyordu. Bu alanın büyük bir kısmı ise, dağ silsileleri ve bunların kolları ile kaplıydı. Alman Yüksek Komutanlığı, güneyle ilgisini iki katına çıkarmaya bir kez karar verince, akla uygun yoğunlukta bir savunma sağlamakla, İtalya çizmesi boyunca ilerlemekte olan müttefiklerin hareketi üzerinde stratejik bir kramp yaratmayı amaçlıyordu.

1944 başlangıcında, müttefikler, düşmanın gerisini kavrayan uzun kıyı hattına karşı denizden yeni bir manevraya girişmişlerdir. 22 Ocak'ta kuşatıcı bir harekete girişen bir kuvvet, Roma'nın 25 mil güneyinde Anzio'ya çıkarma yapmıştır. Bu bölgede, sadece iki Alman taburu bulunuyordu. İçeriye doğru cüretli bir atılış, Roma'ya en yakın yaklaşma istikametini kapayan Alban tepelerini, hatta Roma'nın kendisini de ele geçirebilirdi. Ancak, müttefiklerin planı, yapılacak çıkarmayı düşmanın derhal karşılayacağı hesabına dayanıyordu. O kadar ki,

müttefikler, her şeyden önce çıkarma yerinde kuvvetli bir şekilde tutunmak kaygısındaydılar. Bu sırada, güneydeki asıl kuvvetler, düşmanın o bölgede zayıflayacağı umulan direnişinden yararlanarak ilerleyeceklerdi. Ancak düşmanın tepkisi, beklenen biçimde olmamıştır.

Anzio yakınında düşmanın bir direnişi olmadığı açıkça belli olunca, Alexander, içeriye doğru ileri hareketi çabuklaştırmak istemiş; ancak, çıkarma bölgesindeki komutan, âdeta bir fren etkisi göstermiştir. Bu komutanın fazla ihtiyatlı tutumu altında, bir haftayı aşan bir süre içinde, ciddi hiçbir ileri harekete girişilmemiştir. Böylece Kesselring, ihtiyatlarını o bölgeye kaydırmaya vakit bulmuş; ayrıca, Cassino kesimindeki asıl müttefik kuvvetlerinin ileri hareketini tutmayı da başarmıştır. Son çıkarmanın 13. günü olan 3 Şubat'ta, Almanlar, Anzio köprü başı mevziine karşı kuvvetli bir karşı taarruza girişmişlerdir. Bu saldırı müttefiklerce durdurulmuşsa da, buradaki müttefik kuvvetleri tehlikeli derecede sığ ve dar bir köprü başı mevziinde sakışıp kalmışlardır. Burası, 1. Dünya Savaşı'nda müttefiklerin Selanik köprü başısı için Almanların kullandığı terimle, büyük çaplı bir "entemeler kampı" gibi pek sıkıntılı bir duruma düşmüştü. Ancak Almanya'nın çöküşü Selanik'teki müttefik ileri hareketi yüzünden başlayınca bu şakanın 1918'de en sonunda aldığı şekli hatırlayanlar, Anzio çıkarmasında da şu atasözünü düşünerek rahatlayabilmişlerdir. "Son gülen tam güler."

İtalya'da taarruz, mayısta büyük ölçüde yeniden başlamıştır. Bu defa taarruz, daha büyük bir planın bir parçası olup, Almanya'ya karşı kesin sonuçlu bir taarruz için hazırlanan müttefiklerin "Büyük Plan"ındaki başlangıç darbesini oluşturuyordu. Bunu izleyen bir aydan daha az bir süre içinde, Güney İngiltere'de toplanmış olan müttefik ordularının Manş denizini geçerek Fransa'yı istila hareketi başlamıştır. Bu her iki darbeden önce, düşmanın ikmal hatlarını kesmek için, korkunç bir hava taarruzu yapılmış ve hareket sırasında da sürdürülmüştür.

General Alexander'ın planının ilk safhası, daha önceki saldırıların tıkanıp kaldığı Cassino'nun her iki yanına karşı yeni

bir taarruzu kapsıyordu. Bu saldırının etkisini artırmak için, General Leese komutasındaki 8. Ordu'nunun cephesi genişletilmiş ve ağırlık merkezi Adriyatik cephesinden kaydırılmıştır. Bundan amaç, Güstav hattının batı kesimine karşı birleşik bir darbe indirmek üzere, General Clark komutasındaki 5. Ordu ile koordineli bir taarruz yapmaktı. Bu taarruz, 11 Mayıs saat 23.00'te ay doğmadan hemen önce başlamıştır. Amacı, özellikle Liri vadisine ulaşan dar giriş istikameti ortasındaki düşmanın tahkimli mevziini örten dağ geçidi karakollarını ele geçirmekti.

Doğuda Cairo dağında geçit karakoluna yapılan hücum, sert çarpışmalarla geçen birkaç gün içinde, pek az bir gelişme göstermiş; ancak, Cassino ile deniz arasında birçok yerde, Gustav hattına girmeler yapılmıştır. En önemli yarma, General Juin komutasındaki Fransız Sömürge Kolordusu tarafından yapılmış olup; bu kolordu, dağ muharebelerinde iyi yetişmiş olmanın sağladığı ustalıktan Aurunci dağları ortasında zorluklarla dolu bir yolda ilerlemek hususunda yararlanmış ve böylece, beklenmedik bir hareketi başararak, baskın etkisi sağlamıştır. Bu kolordunun üç gün içinde Majo dağını aşarak Liri vadisine hakim tepelere kadar olan altı millik bir ilerlemeyi başarması, düşmanın Gustav hattındaki kontrolünü sarsan bir manivela etkisi yaratmıştır. Bu tehdit, 8.Ordunun İngiliz birliklerinin vadi boyunca ilerlemek ve Cassino'yu kuşatmak üzere giriştikleri hareketi de kolaylaştırmış; Cassino, İsa'nın gökyüzüne çıkış günü olan 18 Mayıs'ta düşmüştür. Fransız Sömürge Kolordusu'nun bu başarısı, kıyı boyunca ilerlemekte olan bir Amerikan birliğinin yolunu da açmıştır.

Bundan sonra, Anzio'daki müttefik kuvveti, 23 Mayıs'ta köprü başından giriştiği bir darbe ile, harekâta katılmıştır. Buradaki Alman kuvveti, güneye takviye göndermesi nedeniyle, zayıf düşmüştü. Böylece, düşmanın bu zayıf anından yararlanmak bakımından müttefik ileri hareketi, zamanca çok iyi ayarlanmış oluyordu. Bu taarruzun üçüncü günü, müttefiklerin baskısına dayanamayan Alman savunma mevzii yarılmıştır. Bir defa böyle bir yarma gerçekleştirilince, ihtiyat kuvvetlerinden yoksun olan Almanlar, Alban tepeleri ile daha güneyde

asıl düşman kuvvetlerinin ulaştırma sistemlerine doğru yarmayı geliştiren müttefik kuvvetlerinin ilerlemesini durduramamışlardır.

Anzio kesiminden girişilen darbe ile eşzamanlı olarak 8. Ordu da, Almanların Liri vadisindeki son mevziine hücum etmiş; Kanada Kolordusu, hücumun ilk günü bu mevziiye girmiş; ertesi gün, mevziin her kesiminde Almanların çekilmekte olduğu açıkça belli olmuştur? Anzio'dan yapılan taarruzun yarattığı tehdit geliştiği için, düşmanın çekilmesi de kısa zamanda hızlanmıştır. Roma'ya doğru doğrudan çekilme istikameti olan 6 numaralı şose, birkaç gün içinde kesilmiştir. Bu yüzden Almanlar, kuzeydoğuya sarp dağ yollarına sapmak zorunda kalmış ve dolayısıyla, burada müttefik hava taarruzlarının ezici etkisine daha kolaylıkla uğramışlardır.

Tehlikeye düşen düşman ordusunun önemli bir kısmı, dağ yollarına sapmaları sayesinde kapanan sıyrılmayı becermişlerse de; bu hareket, Almanları Roma'yı koruma şansından yoksun bırakmıştır. Bunun üzerine General Alexander, elinin altındaki bütün kuvvetleri sol kanadına kaydırarak öteki Alman Ordusu'nun karşısına getirmiş; burada bir hafta süren sert çarpışmalar sonucu, Almanların Alban tepelerindeki savunmaları sarsılmıştır. Bu stratejik dalgakıran böylece yıkılınca, müttefik kuvvetleri, Roma çevresindeki düz araziye bir sel gibi akmışlar ve 5 Haziran sabahı erken saatlerde Roma'yı almışlardır. Böylece müttefikler, dokuz ay önce İtalyan Hükümeti teslim olduğu zaman, ellerine geçmesi o kadar yakın gibi görünen bu armağana nihayet kavuşmuşlardır.

Fransa'nın İstilası:

Roma'nın işgalinden sonra sıra, savaşın en dramatik ve kesin sonuçlu olayı olan "Normandiya (Normandie) Çıkarması"na gelmiştir. İngiltere'de üslenmiş bulunan Anglo-Amerikan görev kuvvetinin giriştiği bu amfibi harekâtı, kötü hava koşulları nedeniyle geciktirilmişti. Bu çıkarmaya, rüzgârın hâlâ deniz harekâtını hem tehlikeli kılacak hem de yapılmasına ihtimal verdirmeyecek derecede şiddetli bulunduğu bir sırada girişilmiştir. General Eisenhower'ın bu riski göze alma kararı,

harekâtın gelişmesi bakımından sadece haklı çıkmakla kalmamış, baskın etkisine de katkıda bulunmuştur.

Müttefik çıkarmaları, 6 Haziran sabahı, Caen ile Cherbourg arasındaki Seine körfezine yapılmış; bu çıkarma hareketlerinden az önce, ay ışığı altında, çıkarma bölgesinin iki yanına da kuvvetli hava indirme birlikleri atılmıştır.

İstila bölgesi, o güne kadar eşi görülmemiş yoğunluktaki bir hava taarruzu ile, çıkarma için olgun bir hale getirilmiştir. Bu hava taarruzu, özellikle düşman ulaştırma sistemine yöneltilmiştir. Amaç, düşman ihtiyatlarının hayati önemdeki çıkarma bölgesine kaydırılma imkânlarını felce uğratmaktı.

Birçok faktör bu çıkarma bölgesinin harekâta sahne olacağını belirlediği halde, Almanlar burada dengesiz bir durumda yakalanmışlardır. Bunun delili, Alman ihtiyat kuvvetlerinin çoğunun Seine nehrinin doğusunda yerleşmiş olmasıydı. Almanların bu dengesiz durumlarının nedeni, kısmen, müttefik aldatma planlarının çok ustaca düşünülmüş olan özelliğine bağlanabilir. Ancak Almanların, inatçı bir önyargı ile, müttefiklerin sadece Manş üzerinden doğrudan bir hareket yapacaklarını ve bunu en kısa yoldan gerçekleştireceklerini ummalarının da bu duruma etkisi olmuştur. Müttefiklerin giriştikleri harekâtı hep mümkün olduğu kadar kuvvetli birhava koruması altında yapmak yolundaki ihtiyatlı tutumları, İtalya seferinde güttükleri amaç ve harekâtın gelişmesi bakımından bir engel olmuştu. Şimdi, bu tutum, Normandiya'da kendiliğinden bir avantaj sağlamış oluyordu; çünkü düşman, müttefiklerin daima bu ihtiyatlı hareket tarzını izleyeceği inancına saplanmıştı. Bu yanlış düşünce ve hesaplamanın etkisi, Seine üzerindeki köprüler müttefik hava kuvvetlerince tahrip edilince, öldürücü nitelik almıştır. Martta Hitler, Anglo-Amerikan Kuvvetleri'nin istiladan önce İngiltere'deki yerleşme durumundan çıkardığı sonuçlara dayanarak ve askerî karargâhının ileri sürdüğü görüşlerin aksine, müttefiklerin Normandiya'ya çıkarma yapacaklarından kuşkulanmaya başlamıştı. Kuzey kıyı kesiminin sorumluluğu kendisine verilmiş olan Rommel de aynı görüşteydi. Ancak, Batı'daki Alman Kuvvetleri Başkomutanı Rundstedt, müttefiklerin çıkarma hareketini Manş denizinin dar bir kesimi olan Dieppe ile Calais arasına yapacaklarını dü-

şünmekteydi. Rundstedt'in bu inancı, sadece müttefiklerin en büyük hava korumasına karşı geçmişteki düşkünlüklerinden ve şimdiki aldatma planlarının etkisinden meydana gelmiş olmuyor; belki bu etkiden de fazla, muhtemel müttefik çıkarması bakımından, kendisinin beklemekte olduğu hareket tarzının en doğru davranış olduğu kanısına kapılmış olmasından ileri geliyordu. Çünkü, müttefikleri hedeflerine ulaştıracak en kısa yol burasıydı. Bu düşünüş tarzı, stratejik alanda geleneksel görüşün karakteristik bir örneğidir. Burada önemli olan bir nokta olarak denilebilir ki, Rundstedt, Müttefik Komutanlığı'nı ne umulmayacak bir tutumu seçebilecek, hatta ne de en kuvvetli savunulan yerden sakınacak bir değerde görüyordu.

İstilâcıların gerçek planı, en iyi savunulan mevziilere çarpmaktan sakınma düşüncesinin daha fazlasını da sağlamıştır. Müttefik Komutanlık büyük önem taşıyan Havre ve Cherbourg limanlarını alternatif olarak tehdit eden bir tutum da izlemiştir. Dolayısıyla, bunların hangisinin asıl hedefi teşkil ettiği hususunda, Almanlar, son ana kadar kuşkudan kurtulamamış ve bir çıkmaza saplanmış kalmışlardır. Cherbourg'un asıl hedef olduğunu anladıkları zaman ise Seine nehri, Alman kuvvetlerinin önünü kesen bir duvar etkisi yapmıştır. Bu yüzden Almanlar, ellerindeki ihtiyatları kritik durum alan bölgelere ancak pek dolaşık yönlerden kaydırabilmişler; bu hareket, sürekli olarak saldıran müttefik hava kuvvetlerinin etkisiyle daha da uzamıştır. Bundan başka, bu ihtiyat kuvvetler muharebe bölgesine varınca, Cherbourg'a en uzak kesim olan Caen bölgesine ulaşmak istemişlerdir. Buna karşılık bu kesimde yerleşmiş olan İngilizler başlı başına bir tehdit oluşturmakla kalmamışlar; aynı zamanda, Amerikan harekâtının Cherbourg yarımadasından daha batıya geliştirilmesi bakımından bir kalkan görevi de yapmışlardır. Bu çifte etki ve alternatif tehdit, istilanın bir bütün olarak başarıya ulaşmasında hayati bir rol oynamıştır.

Büyük Armada, denizden geçişin aksamadan yapılışını gerçekleştirmiş ve çıkarma kıyıları, Amerikan kuvvetleri sol kanadının çıktığı Vire Estuary'nin doğusu hariç, umulduğundan daha büyük bir kolaylıkla ele geçirilmiştir. Bu başarı, planlamanın ve birçok yeni cihazları kapsayan donatımın mükemmel

oluşuna çok şey borçludur. Böyle olduğu halde, tutulan köprü başlarını derinliğe doğru geliştirmek bakımından, başarıya ulaşmak veya bozguna uğramak arasındaki fark, sanıldığından da azdı. İstila kuvvetleri, Caen ve Cherbourg'a ulaşmayı sağlayacak kilit noktaların kontrolünü ele geçirmeyi başaramamışlar; ancak şanslarına, taarruz cephesinin genişliği, bu fırsatları yeniden elde etmeleri hususunda hayati bir faktör olmuştur. Almanların her iki yandaki bu kilit noktaları ellerinde tutmak için kuvvetlerini buralarda toplamış olmaları, çok doğal olarak, kendilerini ara sahada zayıf duruma düşürmüştü. Arromancehs yakınında, ara bölgeye yapılan çıkarmalardan hızla yararlanan İngilizler, Bayeux'yü ele geçirmişlerdir. Bu başarının geliştirilmesi sonucu müttefikler, çıkarmanın başladığı hafta sonuna kadar, Orne ile Vire arasında hemen hemen 40 mil genişliğinde ve 5-12 mil derinliğinde bir köprü başı elde etmişlerdir. Ayrıca, İngiliz kuvvetleri, bundan küçük olmakla beraber, Cherbourg yarımadasının doğusunda bir köprü başı daha sağlamışlardır. Amerikalılar, 12 Haziran'da, orta kesimde bir kilit noktası olan Carentan'ı ele geçirmişler; böylece, genişliği 60 mili aşan kesiksiz bir köprü başı sağlanmıştır.

General Eisenhower'a bağlı olmak üzere, bütün istila kuvvetlerinin komutanı olan General Montgomery, böylece, taarruz harekâtını artık daha büyük çapta geliştirebilecek bir duruma gelmiş oluyordu.

Çıkarmanın ikinci haftası, batı kanattaki köprü başında dikkate değer bir gelişme sağlanmıştır. Buradaki 1. Amerikan Ordusu, Cherbourg yarımadasının orta kesimini bir uçtan öbür uca aşmıştır. Bu sırada, doğu kanattaki 2. İngiliz Ordusu da, Caen çevresindeki baskı ile, Alman takviye kuvvetlerinin büyük kısmını, özellikle zırhlı tümenleri meşgul etmeye devam etmiştir. Stratejik alanda, doğu kanattaki bu İngiliz yarma tehdidi, köprü başının batı kanadında bir yarmayı amaçlayan Montgomery'nin planına yardım hususunda, dolaylı bir tutum olmuştur.

Cherbourg'un bağlantısını kesmiş olan Amerikalılar, üçüncü hafta, bu yarımadayı taramış ve Cherbourg limanına geriden saldırmıştır. Bu şehir, liman tesisleri geçici olarak kullanıl-

maz hale gelmiş olmakla beraber, 27 Haziran'da ele geçirilmiştir. Caen çevresindeki İngiliz saldırıları, oynak savunmaya elverişli bir arazide düşmanın ustaca uyguladığı direnme taktiği karşısında duraklayıp kalmış; ancak buradaki İngiliz tehdidi, ihtiyatlarını serbest kullanma hususunda Alman Komutanlığı'nın dikkatini dağıtan bir unsur niteliğini sürdürmüştür.

Bu baskıların örtüsü altında, istila kuvvetlerinin geliştirilmesi, göze çarpar bir hızla ilerlemiştir. Bu hazırlanma, sunî limanların kullanılması ile daha da kolaylaştırılmıştır. Çünkü bu limanlar, hava koşullarının kötü etkisini azaltmış ve düşmanın hesaplarını alt üst etmek suretiyle, baskın etkisine de katkıda bulunmuştur.

Rus Selinin Polonya'ya Akışı:

Fin cephesindeki bir başlagıç taarruzunun ardından, Hitler'in Rusya'yı istila girişiminin üçüncü yıldönümünden bir sonraki gün olan 23 Haziran'da, Kızıl Ordu'nun yaz harekâtı başlamıştır. Bu taarruza, Pripet bataklıklarının kuzeyinde Beyaz Rusya'da girişilmiştir. Bu kesim, doğal şartlar bakımından, bütün bölgelerin en serti olduğunu 1943'te belli etmişti. Bundan başka Almanlar, Pripet bataklığı ve Karpatlar arasındaki daha açık karakterdeki bölgeye oranla, bu kesime az takviye kuvveti ayırmakta kendilerini haklı görmüşlerdi. Çünkü, Kızıl Ordu'nun ilkbahar harekâtına yeniden Pripet bataklıkları ve Karpatlar arasındaki belgeden girişeceğini umuyorlardı. Savunmada bulunan Almanlar, böylece, yine dengesiz bir durumda yakalanmışlardır.

Hitler ordu komutanlarının tekliflerini reddedince, Almanların durumu daha da kötüleşmiştir. Halbuki, bulunulan cephenin 90 mil gerisindeki Beresina hattına çekilmek yolunda bölgedeki ordu komutanlarının yaptığı teklifler kabul edilerek vaktinde uygulansaydı, Rus taarruzu boşa çıkarılmış olacaktı.

Alman mevzii bir kere yarılınca, Rus harekâtının gelişmesi şaşılacak derecede hızlanmıştır. Bagramyan ve Chernyakovsky komutasında bulunan iki ordular grubunun yakınsak saldırıları sonucu, taarruzun dördüncü günü Vitebsk düşmüş;

böylece, 3. Zırhlı Ordu'nun cephesinde bir gedik açılmıştır. Bu gedik, Moskova-Minsk şosesi üzerinden güneye ve 4. Alman Ordusu'nun gerisine doğru yapılan taarruza yol açmıştır. Bu Alman Ordusu ise, kendi cephesine karşı girişilen Rus saldırısının şok etkisini, biraz gerideki Dnieper hattına kısa bir çekilme yaparak kısmen hafifletmiştir. Bu sırada, Rokossovsky komutasındaki ordular grubu, Alman mevziinin teşkil ettiği büyük çıkıntının öteki yanına karşı şiddetli bir taarruza geçmişti. Bu taarruz, Pripet bataklıklarının hemen kuzeyinde yarma sağladıktan sonra, Minsk'in gerisindeki ulaştırma sistemini keserek mihrak niteliğindeki bu şehri tercih etmek üzere, günde 20 millik sıçramalarla baskısını sürdürmüştür. Bunun sonucu olarak, 3 Temmuz'da Minsk düşmüştür.

Birbirini izleyen bu dolaylı saldırılar, Alman savunma sisteminde genel bir parçalanma yaratmış; böylece, burada kısa zamanda alınan esir sayısı, o tarihe kadar herhangi bir Rus yarmasında elde edilen miktarın en büyüğü olmuştur. Bununla beraber, bu kazançlar, ilk birkaç haftadan sonra gittikçe azalmış; ancak, ilerleme hızı gevşememiş ve durumun bu şekilde gelişmesi, bazı önemli hususları gözler önüne sermiştir. Bunlardan biri, olayların zoru ile, en sonunda Hitler'in büyük çapta bir çekilmeyi kabul etmesinden sonra, her şeyden önce Alman komutanlarının kendi kıtalarını kurtarmada gösterdikleri ustalıktır. Bunun gibi, Rus komutanlarının gittikçe artan becerikli davranışları da dikkati çekmiştir. Çünkü, bu komutanlar, uyguladıkları dolaylı tutumlarla, düşmanlarını pek hızlı ve büyük mesafeli çekilmelere zorlamışlar; ayrıca, onları hiçbir direnişte bulunmaksızın birçok önemli merkezi bırakmaya da mecbur etmişlerdir.

Herekâtın akışı incelenince görülür ki, Rus ilerlemesi, bir çift büyük merkezden biri veya ötekisi için birbiri ardından alternatif bir tehdit teşkil etmiş; ancak, her iki hedefe çarpmaktan da kaçınmıştır. Buna karşılık bu hareket, iki hedef arasında zayıf bir şekilde tutulmuş olan sahadan ilerlemiş ve düşman tarafından her iki hedefin bırakılmasını sağlayacak kadar geri bölgeye dalmıştır. Bu harekâtta göze çarpan diğer önemli nokta da şudur: Varşova ve Insterburg'a yönelen belli

başlı iki Rus ileri hareketi, ilk defa bu yerlerde sert bir şekilde durdurulmuştur. Bunun başlıca nedeni, her iki hareketin de bu şehirler karşısında bir dolaysız tutum halinde kanalize edilmiş olmasıydı.

Kızıl Ordu, 15 günden az bir süre içinde, düşmanı Beyaz Rusya'dan sürüp atmış, temmuz ortasına kadar kuzeydoğu Polonya'nın yarısından çoğunu istila etmiş, Brest-Litovsk ve Bialystok'a yaklaşmış, Vilna'yı kuşatmış, Niemen'i aşmış, Doğu Prusya sınırlarına ilerlemiştir. Burada, Rus taarruz dalgası, Lindemann komutasındaki Alman ordular grubunun yanını 200 milden fazla bir derinliğe kadar aşmış bulunuyordu. Çünkü, bu Alman ordular grubu, Narva ve Pskov arasındaki cephe boyunca hâlâ Baltık devletlerini örtmekle meşguldü. Bu ise, tehlikeli bir ters cephe durumu yaratmış oluyordu.

Ruslar, 14 Temmuz'da, uzun zamandır beklenen taarruzlarına Pripet bataklıklarının güneyinden başlamışlardır. Taarruz cephesi, Almanların daha önceden çekilmeye başlamış oldukları Kovel ve Tarnopol arasıydı. Rus kuvvetleri, 10 gün içinde, Varşova'nın 100 mil güneydoğusunda bulunan Lwow ve Lublin'e ulaşmışlardır. Kale niteliğindeki Przemysl, Brest-Litovsk ve Bialystok şehirleri aynı hafta içinde ele geçirilmiştir. Kuzey kanattaki Rus saldırısı, Dvinsk'i aşarak, Riga gerisinde Baltık kıyısına yönelmiş; bu hareket böylece, çekilmek hususunda garip denecek derecede ağır davranan Lindemann kuvvetlerinin gerisini kesecek bir tehdit halini almıştır. Ruslar, temmuz sonuna kadar Riga körfezine ulaşmışlar, orta kesimde ise Varşova varoşlarına kadar ilerlemişlerdir.

Ancak daha sonraki olaylar, Almanların uğramış oldukları şoktan kurtularak artık kendilerine gelmekte olduklarını göstermiştir. Çünkü Alman kuvvetleri, giriştikleri çekilme hareketleri kendilerini yakın tehlike dışına çıkaracak kadar düşmandan uzaklaştırdıkça, durumlarını yeniden kontrol altına almaya başlamışlardır. Bu arada, çekilmeden sonra tutacakları hattın düşmanı ikmal kaynakları bakımından zor duruma düşürecek uzaklık ve nitelikte olmasını da dikkate almışlar ve bu avantajdan yararlanmasını bilmişlerdir. Öte yandan, stratejik bakımdan gereğinden fazla yayılmayı etkileyen doğal ka-

nun, Ruslar üzerinde etkisini göstermeye başlamıştır. Kısa zamanda açıkça belli olan duruma göre, Almanların, zorla da olsa, Rusların ilerlemesini hâlâ durduracak bir yetenekleri vardı. Bundan başka, Ruslar ilerleme tempolarını yeniden kazanabilmek için aşmış oldukları uzun mesafeler boyunca iş görecek ulaştırma sistemlerini onarmak zorundaydılar. Bunun içinse, zamana ihtiyaçları olacaktı.

Ağustos başlangıcındaki Alman karşı taarruzları, kuzeyde kesilmiş olan çekilme istikametini yeniden açmış; ayrıca, Ruslan Varşova'dan geri atmıştır. Burada Almanlar, Ruslar Varşova'ya yaklaştıkları sırada başlayan bir Polonya ayaklanmasını bastıracak derecede güçlü olduklarını da göstermişlerdir. Ruslar, Varşova'nın güneyinde Vistül üzerinde köprü başları kurmayı başarmışlarsa da, derinlikte ilerleme çabaları durdurulmuştur. Bundan sonra ağustosun geri kalan kısmı, durumda önemli bir değişiklik olmaksızın geçmiştir.

Geçici olan bu duraklama dönemi, bir yön değişimi ile bozulmuştur. Bu değişiklik, güneyde Romanya cephesinde girişilen yeni bir Rus hareketi ile meydana gelmiştir. Bu hareketin başlaması ile hemen hemen aynı zamana raslamak üzere, 23 Ağustos'ta, Romanya barış yapmaya hazır olduğunu ilan etmiştir. Bu bildiri, hızlı bir Rus ileri hareketinin başlamasına yol açmıştır. Buna göre Ruslar, Jassy'yi aşmışlar, Prut'un ve Scret arasındaki koridor boyunca aşağıya Galatz gediğine doğru ilerlemeye devam etmişlerdir. Bu hareket, Prut doğusunda tehlikeli bir durum arz eden kıyı çıkıntısında kalmış olan Alman kuvvetlerinin Kızıl Ordu tarafından kuşatılmasına da yardım etmiştir. Rus kuvvetleri, Almanların gerisindeki hızlı ilerlemkelerini sürdürmüşler, 27 Ağustos Galatz ve Focsaniye 30 Ağustos'ta Ploesti petrol kaynaklarını ele geçirmişler ve ertesi gün Bükreş'e girmişlerdir. 12 günlük bu ileri hareket sırasında Rus tankları 250 millik bir mesafe aşmışlardır.

Rus orduları, bundan sonra, bir yelpaze gibi kuzeye, batıya ve güneye yönelmişler; Transilvanya Alpleri üzerinden Macaristan'a doğru ilerlemişlerdir. Bu kuvvetler, Yunanistan'daki Alman tümenlerinin ulaştırma bağlantısını bir taarruzla kesmek için, Yugoslavya sınırlarına ulaşmışlar; ayrıca, Tuna üze-

rinden güneye yönelerek, Rus Hükümetinin artık savaş ilan etmiş olduğu Bulgaristan içerilerinde hızla ilerlemişlerdir.

İtalya'da Duraklama Dönemi:

Roma'nın düşüşü, önceden umulanın aksine, Alman direnişinde herhangi biçim ve hızda bir çöküntü yaratmamıştır. Kesselring, Alman kuvvetlerini saplanmış oldukları kötü durumdan kurtarmış, bunların çekilme hareketlerini usta bir elle yönetmiş ve kuzeye doğru girişilen müttefik ileri hareketini birçok yerde durmak zorunda bırakmayı başarmıştır. Böylece, Roma'nın 160 mil kuzeyinde Arno nehri üzerinde Pisa ve Floransa'nın varoşlarına müttefikler ulaşıncaya kadar yedi hafta geçmiştir. Kesselring'in Floransa'yı bırakmaya boyun eğmesi ve gerideki dağlarda Gotik hattındaki savunma mevziilerine çekilmesi için de üç hafta daha geçmesi gerekmiştir.

Büyük bir engel niteliği taşıyan bu savunma mevziinin pek heybetli yapısını göz önünde bulunduran General Alexander, bu durum karşısında yeni bir dolanma manevrası planlanmıştır. Buna göre, 8. Ordu'nun ağırlık merkezini geriye Adriyatik yanına kaydırarak, ağustos sonunda Gotik hattının Pesaro yakınındaki doğu kıyı kesimine taarruz etmiş ve bu hattı Rimini istikametinde yarmıştır.

Bununla beraber, Kesselring, bu tehdidi savuşturmayı ve meydana gelen koridoru kapamayı becermiş; bunun üzerine Alexander, manivela etkisi sağlayacak taarruzlarla bu koridoru açmaya çalışmak gibi bir metoda başvurmak zorunda kalmıştır. Gerçi, bu sürekli çabalarla, Po vadisinin doğu ucuna doğru yavaş yavaş ve zorla bir giriş sağlanmıştır. Ancak, düz olan arazi üzüm bağları ile kaplı olduğu ve yağmur yağınca bataklık haline gelen killi bir toprağı bulunduğu için, bu bölge başarıyı hızla geliştirmeye imkân verecek bir nitelikte değildi. Kaldı ki, Alman kuvvetleri hemen hemen çökmek üzere iken, sonbahar yağmurları, bu hırpalanmış ve bitkin düşmüş düşmanın imdadına yetişmiş; bunun üzerine, bir duraklama dönemi meydana gelmiş ve ilkbahara kadar sürmüştür.

Alexander emrindeki kuvvetlerin bir kısmı, güney Fransa'nın istilasında kullanılmak üzere, ağustosta İtalya cephe-

sinden alınmıştı. Uygulama sırasında, Güney Fransa'da harekât başlayınca, bunun Kuzey Fransa'daki asıl savaşa etkisi az olmuştur. Çünkü Güney Fransa çıkarmasının yapılışından iki hafta önce Kuzey'de sonuç alınmıştı. Buna karşılık, İtalya cephesinden alınan bu kuvvet, Alexander 'ı İtalya muharebesinin belki de kesin olarak kazanılmasını sağlayacak gerekli güç üstünlüğünden yoksun bırakmıştır. Bununla beraber bu sakınca, daha önceleri de çok defa görüldüğü gibi, meydana gelen zararı telafi eden yararlar sağlamıştır. Çünkü, Alexander'ın sonbahar taarruzu, çapı bakımından, bölgesel olarak kesin bir baskı sağlayamamış; dolayısıyla bu yetersizlik, Almanları Alpler'in eteklerine çekilmekten alıkoymuştur. Zira Almanlar, bulundukları yerde hâlâ direnmeye devam edecek kadar kuvvetli olup; çekilmeleri gerekince, bunu etkili bir biçimde gerçekleştirmek üzere, hava koşulları daha elverişli olunca yapmaları da mümkündü.

1945 başlangıcında, Kesselring emrindeki tümenlerden dördü, Batı'daki savunmayı kuvvetlendirmek üzere, İtalya cephesinden geri alınmış; buna rağmen Hitler, Alpler'e derhal çekilmek yolunda girişilecek herhangi bir hareketi yasaklamaya devam etmiştir. Bu sırada, Alman maddi imkânlarının yoksunluğu daha da göze çarpar bir hal almıştır. İlkbahara doğru Almanlar uçak,tank taşıt aracı ve akaryakıt bakımından oldukça yetersizdiler. Halbuki, bu malzeme ve ikmal maddesinin her biri, Alpler'e sığınmak üzere yapılacak hızlı bir çekilmeyi başarmak için gerekliydi. Müttefikler, nisanda taarruza başlayınca ve zayıf Alman cephesi üzerinden dalıp geçince, düşmanın gerilerine hızla sarkmışlar ve yelpaze gibi çevreye yönelerek, düşmanın bütün çekilme istikametlerini tıkamışlardır. Bu sırada Alman kuvvetleri, şaşkınlık içinde bocalayıp duruyor veya geriye doğru yaya olarak yorgun argın yürüyorlardı.

Müttefik orduları, uzun çabalarının bir armağanı olarak, İtalya'daki son zafere kavuşuyorlar ve böylece, birçok hayal kınklığının yarattığı izleri de silmiş oluyorlardı. Asıl harekât alanına ön olacak şekilde düşmanın İtalya'da çöküntüye uğratılması, I. Dünya Savaşı'nda Makedonya'da stratejik bakımdan "enterne edilmiş" gibi görünen müttefik ordusunun ileri hare-

ket geçmek suretiyle savaşı sona erdiren darbesinin başlatılmasında oynadığı role dikkati çekecek derecede benzetmektedir. Fakat bu defa düşmanın genel yıkılışı, asıl cephedeki hareket dolayısıyla daha kesin olmuştur. Asıl hareket alanında en kesin sonuçlu safha ise, Normandiya'dan ileri harekete geçişten sonra, Ağustos 1944'te gelmiştir.

Normandiya'dan İleri Harekete Geçiş:

Normandiya, temmuz ayında sert çarpışmalara sahne olmuş; ancak, her iki tarafın giriştiği çabalar, ağır kayıplar verilmesine rağmen, fazla bir sonuç sağlamamıştır. Ancak, müttefiklere oranla, Almanlar böyle bir yıpranmaya dayanabilecek durumda değillerdi. Buna karşılık, hemen hemen statik bir halde savaş cephesinin gerisinde bulunan müttefik kaynakları ise, sürekli olarak gelişiyordu.

Cherbourg'u aldıktan sonra yeniden düzenlenen 1. Amerikan Ordusu, 3 Temmuz'da güneye, yarımadanın taban hattına doğru hazırlıklı bir taarruza başlamıştır. Ancak, taarruz eden birlikler, manevra alanının darlığı nedeniyle, yine hantal duruma düşmüşlerdir. Bu nedenle, ilerleme yavaş olmuştur. General Dempsey komutasındaki 2. İngiliz Ordusu, 8 Temmuz'da Caen'e girmiş, ancak Orne nehrini geçiş sırasında durdurulmuştur. Burada, birbiri ardından girişilen kuşatıcı saldırılar da düşman tarafından savuşturulmuştur. 18 Temmuz'da, daha iddialı hazırlanmış bir darbe olan "Goodwood Harekâtı"na girişilmiş ve bu harekâta üç zırhlı tümenden kurulu bir kuvvet katılmıştır. Bu zırhlı birlik, Caen'in kuzey doğusundaki bir köprü başından kol halinde harekete geçmiş, korkunç bir hava bombardımanı ile meydana getirilen üç mil genişliğindeki dar bir gedikten ilerlemiş ve Caen savunma sisteminin gerisine sarkmıştır. Bu sırada bir yarma sağlanır gibi olmuş, ancak gelişme hızı çok yavaşlamıştır. Ayrıca Almanlarca savunulmakta olan köylere çarpmadan bunları dolaşmak hususunda, müttefik ast komutanları da pek çekingen davranıyorlardı. Buna karşılık Almanlar, büyük bir hızla hareket ederek, açılmış olan gediği bir tank ve uçaksavar topçu perdesiyle tıkamayı başarmışlardır. Kaçınılan bu fırsattan sonra, İngiliz

ve Kanada birlikleri tarafından yeniden girişilen saldırılarla az bir gelişme sağlanmış; bununla beraber, bu müttefik hareketleri, düşmanın dikkatini ve en iyi birliklerini Caen bölgesinde toplamasına neden olmuştur. Buna göre düşman, elinde toplam olarak mevcut dokuz zırhlı tümenden yedisini bu bölgede bulundurmuştur.

Normandiya köprü başının batı ucunda bulunan General Bradley komutasındaki Amerikan kuvvetleri, temmuzun ilk üç haftasında, bulundukları cepheyi 5-8 mil ileriye götürmüşlerdir. Bu sırada, General Patton komutasındaki 3. Amerikan Ordusu da, daha büyük bir taarruza hazır olmak üzere, İngiltere'den Normandiya'ya getirilmiştir.

"Kobra Harekâtı" olarak adlandırılan taarruz, 25 Temmuz'da başlamıştır. İlkin altı tümenin katıldığı bu harekâta, her tümene dört millik bir cephe verilmiştir. Taarruzdan önce, "Goodwood Harekâtı"ndakinden daha şiddetli olan bir hava bombardımanı yapılmıştır. Bunun sonucu olarak, arazi o kadar sık şekilde delik deşik olmuştur ki; bu hal, seyrek yerleşmiş ve sersemlemiş bir durumdaki savunan taraftan çok, Amerikan saldırısına âdeta frenleyen bir etki yapmıştır. Bu yüzden Amerikalılar, ilk iki gün içinde ancak beş mil ilerleyebilmişlerdir. Ancak bundan sonra, gedik genişletilmiş ve yarımadanın güneybatı köşesine doğru olan gelişme hızlanmıştır. Kesin yarma ise, 31 Temmuz'da başarılmıştır. Bu başarı, 2. İngiliz Ordusu ağırlık merkezinin Ome doğusundan Bayeux güneyindeki orta kesime ani olarak kaydırılması hareketinden büyük yardım görmüştür. Bu ağırlık merkezi kaydırılışından amaç, bu kuvvetin asıl taarruzdan bir gün önce Caumont yakınında harekete geçmesiydi. Düşman, tehlike beliren bu noktayı Caen'den tasarruf edebildiği birliklerle takviye ederken, Amerikalılar da Cehrbourg yarımadasının batı kıyısı yakınında Avranches'te kapının kilidini zorlamışlardır.

Meydana gelen gedikten dalan Patton'un tankları, büyük bir dalga halinde, önce güneye ve sonra batıya akarak, hızla Bretanya'nın büyük kısmına yayılmışlar; bundan sonra doğuya yönelmişler ve Loire kuzeyindeki bölgeyi, Le Mans ve Chartres'e doğru tarayıp geçmişlerdir. Böylece, cephesi 70 mil olan

sıkışık bir köprü başı, kısa bir süre içinde 400 millik güçlü bir cephe haline dönüşmüştür. Böyle bir saha, istila kuvvetlerinin ileri hareketini etkili bir biçimde durdurmak bakımından, Almanlann elindeki kuvvetler için çok büyüktü. Kaldı ki, taarruz eden müttefik kuvvetleri, düşmanın tutunmaya çalıştığı ulaştırma merkezlerine takılıp kalmıyor ve bunlan her defasında dolaşarak geçip gidiyorlardı.

Bu yayılan istila seli bakımından akla gelen bir tehlike, bir düğüm noktası olan Avranches ile müttefikler arasındaki bağlantıyı kesmek üzere, düşmanın bir karşı taarruza girişmesi ihtimaliydi. Çünkü müttefikler için, bu düğüm noktası üzerinden ikmallerini sürdürme zorunluluğu vardı. Almanlar, Hitler'in ısran üzerine, 6 Ağustos gecesi, böyle bir harekete girmişler ve bu amaçla, dört zırhlı tümeni batıya kaydırmışlardır. Ancak, harekât alanından uzakta Doğudaki karargâhında Hitler tarafından harita üzerinde seçilen bu karşı taarruz istikameti, çok dolaysız nitelikteydi. Bu yüzden, Amerikalıların yan koruma kalkanına, başını tepesi üstü çarpmıştır. Bu konu ile ilgili olarak, Bradley şöyle demiştir. "Düşman, zırhlı birliklerini birkaç kilometre daha güneye doğru yana kaydırmış olsaydı, yaptığı karşı taarruzun daha ilk günü, bölgeden dalıp geçerek Avranches'e girebilirdi". Bu karşı taarruz, bir kere durdurulunca, müttefik hava kuvvetlerinin işe hızla karışması karşısında dağılıp erimiş ve durum, tehlikeli bir biçimde Almanların aleyhine dönmüştür. Çünkü, Amerikan zırhlı kuvvetleri, tam doğuya Almanlann gerisine doğru kayarken, Almanlar da ağırlık merkezlerini batıya doğru çekmekteydiler. Bu sırada, Amerikan sol kanat birlikleri, hızla kuzeye Argentan'a doğru ilerlemişlerdir. Amaçları, Caen'den Falaise'e doğru baskısını geliştiren General Crerar komutasındaki 1. Kanada Ordusu ile bir kıskaç hareketi yapmak üzere birleşmekti. Kıskacın kolları, çember içine alınmak istenen iki düşman ordusunun ulaştırma bağlantısını tamamen kesmek için her ne kadar vaktinde kapanmışlarsa da, burada 50 000 esir alınmış ve muharebe alanında 10.000 ceset bulunmuştur. Bundan başka, kaçıp kurtulan bütün düşman tümenleri de fena halde hırpalanmışlardır. Bu birliklerin araçları, gittikçe daralan bir alanda uğra-

dıkları hava bombardımanları nedeniyle, personelden bile daha çok zarar görmüşlerdir. Almanların "Falaise Cebi"nde uğradıkları zayiat, müttefiklerin sürekli olarak doğuya Seine'e doğru hızla ilerlemelerini ve bu nehri aşmalarını karşılayabilecek kuvvet ve hareket kabiliyetinden onları yoksun bırakmıştır.

Düşman, bir kapandan sıyrıldığını sandığı her an, kendisini daha büyük bir tuzakta bulmuştur. Müttefiklerin sağ kanadında gelişen Patton'un zırhlı birlik saldırısı, düşmanın kara yönündeki yanını daima kuşatmış ve onun gerisini gittikçe artan bir şekilde tehlikeye sokmuştur. Patton, bu saldırısı sırasında, yolu üzerindeki direnişleri birbiri ardından dolaşarak ilerlemiş; öte yandan da, ulaştığı ilerleme hızı sayesinde, Alman kuvvetlerinin büyük kısmına çarpmadan, bunlara stratejik bakımdan devamlı olarak dolaşma yeteneğini sağlamıştır.[1]

Manevra alanı ve ilerleme hızı, müttefik ordularına Batı'nın ilerleme istikametleri kilidini açan iki anahtar gibi görev yapmışlardır. Hücumun birbiri ardından başarısızlığa uğradığı yerde, bu defa manevra zafere ulaşmıştır. Böylece, sınırsız bir kara manevra alanı sağlanınca, mekanize hareket kabiliyeti sayesinde, müttefiklerin sahip olduğu korkunç derecedeki kuvvet üstünlüğünden tam anlamı ile yararlanmak mümkün olmuştur.

Bu geniş çaplı kuşatıcı manevranın hızı ve Almanların Fransa'daki durumu üzerine genel bir çöküş sağlamakta gösterdiği çabuk etki, daha önce girişilmiş olan bir başka tedbire pek de gerek bırakmamıştır. Bu tedbir, General Patch komutasındaki 7. Amerikan (ve Fransız) Ordusu'nun 15 Ağustos'ta Güney Fransa'ya çıkarılmasıydı. Güney Fransa'dan geliştirilen bu yeni istila hareketi, âdeta bir "yürüyüş" halini almıştır. Çünkü Almanlar, ancak düşük yetenekli dört tümen hariç, Riviera kıyısında kuvvet bırakmamak zorunda kalmışlardı. 7. Amerikan Ordusu'nun çıkarmadan sonra Rhone vadisinden yukarıya Fransa içerilerine doğru giriştiği ileri hareket, taktik bir sorun

1. Patton'un 4. Zırhlı Tümeni'ne komuta eden General Wood; Paris'in yukarısından Seine nehrini geçerken, bana Avranches'tan başlayan ilerlemesinin bir taslağını gösterdi. Aşağıdaki prensipler uygulanırsa neler yapılabileceğini gösteriyordu. 1) cesaret 2) dolaylı tutum.

olmaktan çok, esas olarak bir ikmal meselesi oluşturmuştur. Bu harekât sırasında, 23 Ağustos'ta Marsilya alınmış; dağlar üzerinden ilerleyen diğer bir kol, aynı gün Grenoble'e varmıştır.

Fransız gerilla kuvvetleri, 19 Ağustos'ta, Paris'te bir ayaklanma hareketine başlamış; bunların durumu, birkaç gün süreyle bunalım içinde geçmişse de, müttefik zırhlı kuvvetlerinin 25 Ağustos'ta şehre ulaşması ile terazinin kefesi gerillaların yararına dönmüştür. Bu sırada Patton'un ordusu, Paris'in kuzeybatısında Marne'a doğru büyük bir hızla ilerliyordu.

Diğer bir önemli gelişme, 2. İngiliz Ordusu'nun başarıdan yararlanma hususunda giriştiği harekettir. Bu ordu, Rouen'in batısında 1. Kanada Ordusu'na karşı hâlâ direnmekte olan 7. Alman Ordusu'ndan artakalan birlikleri kapana sıkıştırmak üzere, Seine nehrini Rouen'in doğusundan geçmiştir. Gerçi, buradaki düşman kuvvetinin büyük bir kısmı, Seine nehrinin öte yanına sıyrılmayı başarmıştır. Ancak, düşmanın bu başarısı, kendi çekilme yollarını İngiliz zırhlı yürüyüş kollarının geniş ve derin bir "dolaşma" hareketi ile gerilerde kesmek üzere olduklarını ortaya koymaktan başka bir şeye yaramamıştır. Dempsey'in öncü birlikleri, iki gün ve bir gecede Seine'den itibaren 70 millik bir mesafeyi aşarak, 21 Ağustos günü erken saatlerde Ameins'e varmışlardır. Bundan sonra, Somme nehrini aşmışlar; Arras ve Lille şehirlerini hızla geçerek, Pas de Calais kıyısındaki 15. Alman Ordusu'nun gerisine düşmek üzere, Belçika sınırlarına doğru ilerlemişlerdir. Bu İngiliz kuvvetlerinin doğusunda bulunan Hodges komutasındaki 1. Amerikan Ordusu da, Hirson yakınında Belçika sınırına doğru ileri herakete geçmiş bulunuyordu.

Daha doğuda Patton'un ordusu, Champagne üzerinden giriştiği çok göz kamaştırıcı bir ileri atılışla, Verdun'ü geçmiş ve Almanya sınırı yakınında Metz ile Thionville arasından Moselle'e doğru ilerlemiştir. Ancak bu ileri hareket, yeterli benzin ikmali sağlamaktaki güçlük yüzünden baskısını kaybetmeye başlamış; daha sonra da, stratejik bir başarı kazanılması ihtimalinin günden güne artmasına rağmen, zırhlı öncü birlikleri durmak zorunda kalmışlardır. Halbuki, o sırada bu birlikler, Ren nehrinden ancak 50 mil kadar bir uzaklıkta bulunuyorlardı. Ye-

niden harekete geçmek üzere yeterli akaryakıt aldıkları zamansa, düşmanın direnişi gittikçe sertleşmişti. Patton'un giriştiği saldırı, Fransa Muharebesi'nde kesin bir etki sağlamış; ancak ikmal durumu, bu hamlenin Almanya Muharebesi'ni de aynı hızla etkilemesine engel olmuştur. Çok yayılma ile ilgili stratejik kanun, girişilmiş hareketi geri bırakmayı zorunlu kılmak bakımından, hükmünü bir kere daha yürütmüş; hareketin geri bırakılması ise, bu bölgede uzun sürmüştür. Çünkü Patton, önce Metz'e karşı doğrudan bir harekete girişmekle görevlendirilmiş; sonra da, bir dolaşma manevrasının sağlayacağı başarı ihtimalini feda etmek pahasına, bu ünlü kale-şehri almak için, uzayıp giden bir yakın mesafeli savaşa sürülmüştür.

Batı kanattaki ilerleme, eylülün ilk günlerinde en hızlı seviyeye ulaşmış; bu durum, zaferin artık erken kazanılabileceği umuduna da yol açmıştır. İngiliz zırhlı birlik yürüyüş kolları, 3 Eylül'de Brüksel'e ve 4 Eylül'de Anvers'e girmişler, bundan sonra da Hollanda içerilerine dalmışlardır. Montgomery, bu büyük manevra ile, Almanların Batı'daki başlıca kuvvetlerini teşkil eden Normandiya ve Pas de Calais'deki birliklerinin gerileriyle olan bağlantılarını kesmiştir. Bu sırada, I. Amerikan Ordusu da, Namur'ü almış ve Dinant ile Givet kesimlerinde Meuse nehrini aşmıştır.

Bu kritik anda, Batı'daki Alman kuvvetlerinin komutasını General Model üzerine almıştır. Bu general, Rus cephesinde "yokluktan bile ihtiyat kuvvet toplayabilmek" gücünü gösteren bir komutan olarak ün yapmıştı. General Model, bu mucizeyi şimdi Batı'da daha büyük ölçüde başaracaktı. Hangi şekilde hesaplanırsa hesaplansın, görünüşe göre, Fransa'daki müttefik ilerleyişi sırasında, yarım milyon kişilik bir kuvveti esir olarak kaybetmiş bulunan Almanların, kendi cephelerini tutabilmek için, ihtiyat kuvvet toplayabilmek bakımından hiçbir şansları yoktu. Hele bu cephe İsviçre ile Kuzey Denizi arasında uzayan 500 millik bir genişlikte olunca, Almanlar ne yaparlarsa yapsınlar, cepheyi etkili bir şekilde savunmaya yeter kuvvet toplamaları olanaksız görünüyordu. Ancak, durum başka türlü gelişmiştir. Almanlar, uygulama alanında şaşırtıcı bir ustalık göstererek, kuvvetlerine çekidüzen vermeyi başarmışlar ve böylece, savaşı daha sekiz ay uzatmışlardır.

Almanların bu derece başarılı bir şekilde kendilerini toplamalarında, müttefiklerin ikmal bakımından çektikleri sıkıntıların da büyük ölçüde yardımı dokunmuştur. Çünkü, içinde bulundukları ikmal güçlüğü yüzünden, müttefiklerin giriştikleri hücumlar, önce gelişigüzel ve acele hazırlanmış bir savunma karşısında bile duraklayacak kadar zayıf bir saldırı durumuna düşmüş; sonra da, bu ikmal sorunu, müttefik ordularının güçlü bir taarruza girişmeleri için gerekli kuvvete ulaşmalarını sınırlamıştır. Müttefiklerin bu ikmal güçlükleri, kısmen, gerilerindeki Fransız limanlarını ellerinde tutmak üzere Almanların oralarda birlikler bırakma stratejisi nedeniyle doğmuştur. Böylece, Bretanya'daki büyük limanlar gibi, Dünkerk, Calais, Boulogne ve Havre limanlarının müttefiklerce kullanılmasına engel olunması, müttefik taarruzları üzerinde dolaylı olarak etkili bir frenleme sağlamıştır. Gerçi müttefikler Anvers'in büyük bir bölümünü iyi durumda ele geçirmişlerse de, Almanlar, Scheldt nehrinin haliç kesmini inatçı bir direnişle ellerinde tutmuşlar ve böylece, müttefiklerin limandan yararlanmalarını önlemişlerdir.

Müttefikler, Normandiya'dan saldırıya geçmeden önce, vurucu kuvvetlerinin eksilen ikmal maddelerini 20 milden daha az bir mesafedeki üstlerden sağlama olanağına sahiplerdi. Harekâtın gelişmesinden sonra, şimdiki durumda ise, bu ikmal maddelerinin hemen hemen 300 millik bir uzaklıktan taşınması zorunlu olmuş ve bu yük, hemen hemen tamamen, müttefik kara ulaştırma birliklerinin sırtına yüklenmiştir. Çünkü, Fransız demiryolu sistemi, müttefiklerin daha önceki hava bombardımanları ile tahrip edilmiş durumdaydı. Müttefik kuvvetlerinin istila hareketine karşı düşmanın alacağı karşı tedbirleri felce uğratmak bakımından o kadar yararlı olan bu bombardımanlar, takip safhasında tempoyu devam ettirme ihtiyacı duyulduğu zamansa, müttefikler için geri tepen bir silah durumunu almıştır.

Almanların sertleşen direnişini gevşetmek üzere, eylül ortasında, cüretli bir girişimde bulunulmuş; buna göre,düşmanın Hollanda'daki sağ yanı gerisine üç hava indirme tümeni atılmıştır. Bu hareketin amacı, 2. İngiliz Ordusu'nu Aşağı Ren'e ulaştırmak ve burasını aşacak yeni bir ileri harekete geçiş için yol açmaktı. Bu hava indirme birlikleri Alman cephesinin Gerisinde 60 milden fazla bir arazi şeridine birbirini iz-

leyen dalgalar halinde atılmak suretiyle, aralıklı arazi kesimlerini aşmak için gerekli dört stratejik atlama taşı niteliğindeki yerlerin hepsinin ele geçirilmesi istenmiştir. Elde edilecek bu yerlere göre, Wilhelmina kanalı Eindhoven'de, Maas (Meuse) nehri Grave'de, Ren nehrinin bir kolu olan Waal nehri Nijmegen'de ve Ren'in diğer bir kolu Lek nehri ise Arnhem'de geçilecekti. Harekât sırasında, sıçrama taşı olarak kullanılacak bu dört yerden, üçü elde edilmiş ve aşılmıştır. Ancak, üçüncü yerin aşılması sırasında meydana gelen bir tökezleme yüzünden, Almanların hızla aldıkları tedbir karşısında, dördüncü sıçrama taşının ele geçirilme şansı kaybedilmiştir.

Dördüncü yerdeki bu duraklama, karadan geliştirilecek ileri harekete engel olunması ve 1. Hava İndirme Tümeni'nin Arnhem'de feda edilmesi sonucunu doğurmuştur. Ancak, Ren savunma hattını kuşatma ihtimali, hava indirme birliklerinin düz bir hat üzerindeki dört yere birbiri ardından indirilmesi, 2. İngiliz Ordusu'nun ilerleme istikametini pek açıkça belli ettiğinden, bu ordunun ileri hareketinin başarı şansını azaltmıştır.

Müttefik taarruz amacının böylece belli oluşu, düşmanın işini kolaylaştırmıştır. Çünkü, bu sayede düşman, son atlama taşını tutmak için eldeki bütün ihtiyatlarını toplamak ve 2. İngiliz Ordusu'nun öncü birlikleri imdada yetişmeden önce, buradaki İngiliz hava indirme kuvvetlerini yok etmeye koyulma olanağını bulmuştur. Ayrıca, Hollanda arazisinin yapısı da, "kanalize" edilmiş yolları ile birlikte, müttefik ileri hareketini tıkamak bakımından, savunan tarafa yardım edecek karakterdeydi. Kaldı ki, yaklaşmanın doğrudan niteliğini gizlemek ve savunan tarafı şaşırtmak için, müttefikler, geniş bir harekât olanağından da yoksunlardı.

Ren İçin Savaş:

Arnhem'de oynanan kumar başarısızlıkla sonuçlanınca, müttefiklerin zafere erken ulaşma şansı da ortadan kalkmıştır. Bunun üzerine müttefikler, iyi hazırlanmış büyük çaplı bir taarruz için, ellerindeki bütün olanakları Almanya sınırı boyunca toplama zorunlulu duymuşlardır. Bu hazırlıklar, elbette zaman alacaktı. Ancak, müttefik komutanlık bu sakıncayı daha da çoğaltmıştır. Çünkü önce, Almanya'ya Aachen giriş isti-

kametini zorlayarak girecekşekilde yağınak yapılmıştır. Halbuki, bu hareketten önce, yeni bir ikmal yolu açmak için, Scheldt kıyılarının düşman kuvvetlerinden temizlenmesi gerekirdi. Sonuç olarak, Aachen üzerine yapılan Amerikan ileri hareketi çok doğrudan bir tutum halini almış ve düşman karşısında tekrar tekrar duraklamak zorunluluğunda kalmıştır.

Batı Cephesi'nin geri kalan kısmı boyunca, müttefik ordularının eylül ve ekimde harcadıkları çabalar, bir kemirme işleminden pek az ileri bir nitelikteydi. Bu sırada Alman savunması sürekli olarak kuvvetleniyordu. Bu kuvvetlenme, Fransa'dan çekilmenin bir yolunu bulmuş kuvvvetlerin dışında, nereden ve nasıl bulunduğuna akıl erdirilmeyen ihtiyatlar ve yeni yetiştirilmiş birliklerle sağlanıyordu. Alman maddi kaynaklarının büyük ölçüde düşük oluşuna rağmen, kendilerinin cephe boyunca yapmakta olduğu hazırlık, müttefiklerinden daha hızlı gelişiyordu. Scheldt halici de, kasım başlangıcına kadar düşmandan temizlenmiş değildi.

Batı Cephesi'ndeki altı müttefik ordusu, kasım ortasında, hep birden taarruza geçmiş; ancak bunun sonuçları, umut kıracak derecede az olmuştur. Çünkü, sürdürülen çabalar, taarruz geçen birliklerin sadece yıpranmasına yol açmıştır.

Bu taarruzun yapılışında uygulanacak temel metot bakımından, Amerikan ve İngiliz komutanlar arasında bir görüş aynlığı ortaya çıkmıştır. İngilizler, bir noktada kuvvetli bir darbe vurma tezini savunuyorlar; buna karşılık Amerikalılar, çok geniş bir cephede girişilecek saldırılarla Alman savunma sisteminin kuvvetini tartmayı tercih ediyorlardı. İngilizler, yapılan taarruz başarısızlıkla sonuçlandıktan sonra, taarruz gayretlerini dağıtmış olduğunu ileri sürerek planı eleştirmişlerdir. Ancak herakât daha ince bir analiz süzgecinden geçirilirse, başarısızlığın çok daha belirli temel bir yanlıştan ileri geldiği görülecektir. Gerçi taarruz, birkaç ordunun kullanılması dolayısıyla, geniş bir cephede yapılmış; buna karşılık, her ordu bölgesindeki taarruz istikametleri de düşmanın beklemesi muhtemel yerlere yönelmekteydi. Çünkü bu saldırılar, Almanya'ya ulaştıran normal giriş yerleri hedef alınarak, düzenlenmişti. Bundan başka, asıl taarruz da kışın kolaylıkla sular altında kalan düzarazide yapılmıştı.

Almanlar, aralık ortasında giriştikleri bir karşı taarruzla, müttefik orduları ve halkı üzerinde bir şok etkisi yaratmışlar böylece, müttefikler taarruzunu karşılamayı ve onu âdeta sürünecek derecede yavaşlatmayı başarmışlardır. Bunu yaparken, kendi çevik ihtiyatlarını da kullanmışlardır. Bu nedenle, bir Amerikan yarmasının başarılma şansının kaybolduğu andan itibaren, ciddi bir Alman karşı hareketinin doğuracağı tehlike, müttefikler tarafından açıkça beklenmeliydi. Hele, ekim ayında duraklama sırasında, Almanların cephedeki zırhlı tümenlerinin çoğu geri çekerek bunları yeni tanklarla donattığı da anlaşılınca, bu Alman karşı hareketi daha da belirli bir nitelik almış oluyordu. Buna rağmen müttefiklerin besledikleri zafer umudu, böyle bir Alman karşı hareketini beklemek hususunda, onları sanki körleştirmiştir. O kadar ki, Almanların giriştiği taarruz, böylece, beklenmedik bir hareket niteliği kazanmıştır.

Küçük bir karşı darbede olduğu gibi, büyük bir karşı taarruzun yapılması için de en uygun an, genellikle, düşman tarafın taarruza geçmiş olması ve hedefini ele geçirmeden bütün kuvvetini kullandığı zamandır. İşte böyle bir anda, düşman birlikler, uzun süren çabalar yüzünden, doğal olarak olumsuz bir duygu içinde olacaklardır. Ayrıca, komutanlığın elinde, düşmanın bir karşı taarruzunu önlemek üzere bu sırada nispeten az bir ihtiyat kuvvet kalmış olacak hele bu karşı taarruz ayrı bir istikametten yapılırsa, bu kuvvet daha da yetersiz bir durumda kalacaktır.

Bundan başka, Alman Komutanlığı, giriştiği karşı taarruz için o gün arazi anlamını düşmanlarından farklı bir biçimde değerlendirmiş olmaktan da yararlanmıştır. Almanlar, bu amaçla, engebeli ve orman bir arazi olan Ardenler kesimini seçmişlerdir. Bu bölge genellikle harekâta güçlük çıkaran bir arazi olarak kabul edildiğinden, Almanların burada büyük çaplı bir taarruza girişmeleri, klasik görüşlü düşmanları beklemedikleri bir hareket olabilirdi. Ayrıca, bölgenin ormanlık oluşu kuvvetlerin toplanmasını gizlemeye imkân sağlıyor; bundan başka, bölgedeki yüksekçe yerler, tankların manevrası bakımından daha kuru bir araziden yararlanmayı mümkün kı-

lıyordu. Böylece Almanlar, bütün bu avantajlardan faydalanarak, başarı kazanmayı umubilirlerdi.

Burada Almanlar için başlıca tehlike, müttefik hava gücünün duruma çabucak müdahale etme yeteneğinden doğuyordu. General Model bunu şöyle özetlemiştir: "1 numaralı düşman, düşmanın hava gücüdür, üstünlüğü olan bu kuvvet, taarruz eden tank birliklerimizi ve destek sağlayan topçumuzu yok etmeye çalışacak; bunu, av-bombardıman taarruzları ve kaplama bombardımanları ile yapacaktır. Ayrıca geri bölge hareketi imkânsız kılmak da isteyecektir". Bu nedenle Almanlar, meteorolojik tahminler kendilerine doğal bir örtü sağlama umudu verince, karşı taarruzlarına başlamışlardır. Harekâtın ilk üç gününde havanın sisli ve yağmurlu oluşu, müttefik hava kuvvetlerini yerde kalmak zorunda bırakmış; böylece, kötü hava şartları bile, Almanlar için avantaja dönüşmüştür.

Almanlar, hiç şüphesiz, sağlayabilecekleri her avantajdan yararlanma ihtiyacındaydılar. Çünkü sınırlı kaynaklara dayanarak, çok yüksek bir kumar oynuyorlar; bunun umutsuz bir kumar olduğunu ve son kozlarını kullandıklarını da biliyorlardı. Karşı taarruzun vurucu kuvveti, 5. ve 6. Zırhlı Tümenlerdi. Toplanabilen tankların çoğu, bu tümenlere verilmişti.

Taarruz eden taraf bakımından, Ardenler'in korkunç bir özelliği vardı. Bu özellik, arazinin derin vadilerle kesilmiş olmasıydı. Bu kesik yerlerde yollar, motorlu araçların hareketini tıkayıcı bir nitelik taşıyordu. Bu noktalarda tankların ilerlemesi tıkanabilir; Alman Komutanlığı, bu stratejik kesimleri ele geçirmek için paraşüt birlikleri kullanarak, arazinin yarattığı riskleri önleyebilirdi. Ancak Almanlar, uzman bir sınıf olan paraşütçülerinin 1941'de Girit'i ele geçiren darbelerden sonra gittikçe azalmalarına ve kullanılış tekniğini kaybetmelerine göz yummuşlardı. Bu nedenle, Ardenler kesiminde ancak pek az paraşütçü kullanmışlardır.

Karşı taarruzun amacı çok derinlere uzanıyordu. Buna göre dolaylı bir tutumla Anvers'e doğru yarma yapılacak, İngiliz Ordular Grubu'nun hem Amerikalılar ve hem de kendi ikmal sistemiyle olan bağlantıları kesilecek ve böylece, yalnız bir

duruma düşünce bu İngiliz kuvvetleri ezilecekti. Artık Manteuffel komutasında olan 5. Zırhlı Ordu, Ardenler'deki Amerikan cephesini yaracak,batıya sapacak, bundan sonra Meuse üzerinden kuzeye yönelecek ve Namur'ü geçerek Anvers'e ilerleyecek bu ilerleme sırasında, daha güneydeki Amerikan ordularından gelebilecek bir müdahaleye karşı, savunucu nitelikte bir yan koruma barikatı geliştirecekti. Bir S.S. komutanı olan Sepp Dietrich emrindeki 6. Zırhlı Ordu, dolambaçlı bir istikamet izleyerek kuzeybatıya saldıracak, Liege'i geçerek Anvers'e ilerleyecek; böylece, İngiliz ve daha kuzeydeki Amerikan ordularının gerilerini kesecek şekilde, stratejik bir baraj meydana getirecekti.

Bu Alman karşı taarruzu, sağladığı baskın etkisinin yardımı ile, müttefikler üzerinde dehşet ve şaşkınlık yaratarak, ilk günlerde tehlikeli bir gelişme göstermiştir. Bu harekâtta en derinliğe ulaşan ilerleme, Manteuffel'in 5. Zırhlı Ordusu tarafından sağlanmıştır. Ancak müttefikler zaman ve fırsat kaybetmişler; böylece, bazı noktalarda tehlikeli derecede yaklaşılmış olmasına rağmen, taarruz eden kuvvetler Meuse nehrine varmamışlardır. Almanların bu başarısızlığında, kuşatıldıkları hallerde bile Amerikan müfrezelerinin Ardenler'deki en önemli kesimlerinin çoğunu savunmada gösterdikleri yılmaz savaşçılığın büyük etkisi olmuştur. Ayrıca kuzey yandaki harekâtın sorumluluğunu üzerine almış olan Montgomery de, düşmanın Meuse nehrini geçmesini önlemek üzere, elindeki ihtiyatları güneye yollamakta gösterdiği çabukluk dolayısıyla, durumda önemli bir rol oynamıştır.

Bundan sonraki safhada, müttefik orduları, cephelerine saplanmış olan büyük kamayı çıkarıp atmak için kuvvetlerini toplayarak harekete geçince, Almanlar da kendilerini muhtemel bir tuzağın dışına çıkaran ustalıklı bir çekilme uygulamışlardır. Kendi çerçevesi içinde düşünülürse, bu karşı taarruz, Almanlar için yararlı bir hareket olmuş; çünkü, hedefine ulaşamamış da olsa, müttefiklerin hazırladıklarını altüst etmiş ve onlara çok zarar vermiştir. Buna karşılık, Almanların uğradığı kayıplar, Hitler'in çekilmeye engel olduğu daha sonraki safha hariç, başarılan etkiye oranla fazla olmamıştır.

Ancak, bir bütün olarak durumla ilişkisi dikkate alınınca, bu karşı taarruz, Almanlar için öldürücü bir nitelik taşıyan bir harekât sayılmalıdır. Çünkü, bu harekâtın akışı sırasında Almanlar, içinde bulundukları sıkışık duruma oranla, katlanabileceklerinden çok daha fazla kuvvet harcamışlar; bu yüzden de, yeniden girişilecek bir müttefik taarruzuna karşı uzun süre direnme şansını kaybetmişlerdir. Giriştikleri bu karşı taarruz, Alman birliklerini artık terazinin kefesini kendi yararlarına çeviremeyecek derecede güçsüz duruma düşürmüş; bunun sonucu olarak, bu birliklerin o zamana kadar besledikleri umutları da baltalamıştır. Kısacası, bu harekât, Almanya'nın kendi askerî iflasını ilân etmesi demek olmuştur. Bundan sonra kendilerini feda etmekte olduklarını Alman ordusu ve halkından gizlemek, artık mümkün olmamıştır.

Son Safha:

Polonya'yı ikiye ayıran asıl Rus cephesi, ağustostan itibaren yıl sonuna kadar, statik bir durumda kalmıştır. Bununla beraber, bu sırada Rus orduları, yazın girişmiş oldukları taarruzun dağlar halinde akıp geçtiği topraklar üzerindeki ulaştırma sistemlerini onarmışlar ve kuvvetlerini ileri kesimlere toplamışlardır.

Bu hareket, strateji alanına olduğu kadar, uzun süreli hedefleri bakımından, yüksek strateji sahasına da giren bir teşebbüstü. Ancak, geçtiği ülkelerde kontrol kurma yükü ve bölgedeki ulaştırma sistemlerinin yetersizliği, bu harekâtı yavaşlatmış; fakat, kuşatıcı tur devam ettiği için, bu durum, çok doğal olarak, ortak hedefe doğru stratejik bakımdan gittikçe yakınlaşan bir hareket halinde gelişmiştir. Buna karşılık, yan kapıdan yaklaşan bu tehdide karşı koymaya ayrılmış olan Alman birlikleri de, kendilerinin Doğu ve Batı'daki asıl cephelerini kurma kabiliyetlerini ieksiltecek derecede önemli bir kuvvet sayesindeydi.

Ocak ortasında, Koniev'in emrindeki ordular, Güney Polonya'daki Alman cephesine karşı büyük bir taarruza girişmişlerdir. Bu taarruz, Vistül üzerinde Sandomierz yakınındaki köprü başından başlamıştır. Bu saldırı sırasında düşman savun-

ma mevziileri yarıldıktan ve orta kesime doğru kuşatıcı bir tehdit sağlandıktan sonra, Zhukov komutasındaki ordular da, Varşova yakınındaki köprü başlarından ileri harekete geçmişlerdir. İlk hafta içinde, bu taarruzun kış şartları altında ulaştığı mesafe, hemen hemen yaz taarruzunun aynı sürede aldığı mesafe kadar olmuştur.

Batı Polonya'da cephe gerisindeki arazinin büyük kısmı, savunma için elverişli hiçbir nitelik sağlamayacak kadar açıktı. Almanlar, bu kesimdeki arazi durumunun bu karakterini 1939'daki taarruzları sırasında kavramışlardı. Doğal yapısı bakımından bu arazi, çevik kuvvetlerle taarruz eden taraf için avantaj sağlıyor; hele taarruz etmekte olan tarafın geniş arazi parçalarının sağladığı manevra imkânlarından yararlanacak kuvvet üstünlüğü de varsa, bu avantaj daha da artıyordu. Şimdi kendileri savunmaya geçen Almanların ise, hem kuvvetleri hem de hareket kabiliyetleri azdı.

Ruslar, ikinci hafta süresince de ilerleme hızlarını sürdürmüşler; bu sırada aldıkları esir sayısı da artmıştır. Bu durum, Rus öncü unsurlarının Alman Komutanlığı'nca gerçekleştirilmeye çalışılan gecikmiş bir genel çekilme girişimini boşa çıkaracak kadar ilerlemiş olduklarını gösteriyordu. Almanya sınırları içinde birçok büyük şehirden sivil halkın acele boşaltılması, Rus ileri hareketinin hız ve gücünün Alman Komutanlığı'nca yapılmış olan hesapları bir kere daha altüst ettiğinin bir deliliydi. Ayrıca, Almanların aradaki arazide tutmayı düşündükleri mevzilerde yerleşemeyecek kadar sıkıştıklarını da anlaşılıyordu.

Crakow ve Lodz şehirleri arasındaki geniş sahadan dalıp geçen Koniev orduları, Batı Polonya sınırından Silezya'ya girmiş ve bu şehirlerin her ikisi de 19 Ocak'ta düşmüştür. Lodz'un düşüşü, Zhukov'un kuşatıcı hareketi sonucu olmuştur. Koniev, 23 Ocak'ta, 40 mil genişliğinde bir cephe ile, Breslau yukarısında Oder'e ulaşmış ve engelleyici nitelikteki bu nehir üzerinde birçok köprü başı sağlamış; bu hızlı ilerleme sırasında, Yukarı Silezya'nın önemli sanayi bölgelerini ele geçirmiş ve böylece, Almanya'nın savaşa yararlı üretim gücünü de zayıflatmıştır. Ancak, bundan sonra Almanlar, Oder nehri gerisinde kendilerine esaslı şekilde çekidüzen vermişler ve Koniev'in sağladığı köprü başlarını nehir ötesinde geliştirmesini önlemeyi başarmışlardır.

Rus sağ kanadında Rokossovsky komutasındaki ordular, Varşova'nın kuzeydoğusunda Narev nehrinden ileri sıçramışlar, Doğu Prusya'ya sert bir darbe indirmişler, bu cepheyi batı ucundan yararak 1914'te Rusların uğramış oldukları ağır felâkete sahne olan Tannenberg muharebe meydanını geçmişler ve 26 Ocak'ta Danzig'in doğusunda Baltık denizine ulaşmışlardır. Böylece, Doğu Prusya'daki Alman kuvvetlerinin büyük kısmının gerisi kesilmiş; bundan sonra da, bu birlikler Koenigsberg'de kuşatılmışlardır.

Rus orta kesiminde bulunan Zhukov, bu sırada kuzeydoğuya, bir çifte önemli ulaştırma merkezi olan Torun ve Poznan'a doğru ilerlemekteydi. Bu iki şehri, dolaşarak geçmek suretiyle, sel ortasında kalmış birer adacık gibi tecrit edilmiş bir durumda bırakmış ve hızla Almanya sınırına yönelmiştir. Sınır 29 Ocak'ta geçilmiş ve bundan sonra Zhokov, Silezya'dan daha batıya akmakta olan Oder nehrine doğru ilerlemşitir. Bu harekâtta hedefinin Berlin olduğu açıkça belliydi. Oder nehrinin sadece 50 mil ötesinde olan bu şehre doğru ilerlemesi sırasında Zhukov, doğal olarak, gittikçe sertleşen bir direnişle karşılaşmıştır. Emrindeki tanklar her ne kadar Kustrin yakınında Oder'e ulaşmışlarsa da, kendisi geniş bir cephe ile bu nehre varıncaya kadar biraz zaman geçmiştir. Bu nedenle, nehri zorla geçmek için birbiri ardına yaptığı girişimler, Almanlar tarafından savuşturulmuştur.

Koniev emrindeki kuvvetler, Oder'in öteki kıyısından aşağıya kuzey batıya doğru saldırmak suretiyle, düşmanın yanını kavrayıcı bir manivela etkisi yaratmak için uğraşmışlar; ancak bu girişimleri, Almanlar için bir ara savunma hattı oluşturan Neisse nehri boyunca durdurulmuştur. Çok yayılma ile ilgili stratejik kanun burada bir kere daha kendini belli etmiş ve Ruslar, savaş sorunu Batı'da nihayet kesin bir sonuca vardırılıncaya kadar, Doğu'da durmak zorunda kalmışlardır.

Ruslar Oder'i ele geçirmek üzere çarpıştıkları sırada, Eisenhower emrindeki ordular, şubatın ilk günlerinde, büyük çaplı başka bir taarruza daha girişmişlerdir. Bu harekâtın amacı, Alman orduları Ren üzerinden çekilme olanağı bulamadan, onları bu nehrin batısında kapana kıstırmak veya yok etmekti. Başlangıç taarruzu, sol kanattaki 1. Kanada (ve İngiliz) Ordu-

su tarafından yapılmıştır. Bu ordu, Cologne'nin batısında 9. ve 1. Amerikan Ordularının karşısında bulunan Alman kuvvetleri üzerinde kuşatıcı bir manivela etkisi geliştirmek üzere, Ren nehrinin batı kıyısından yukarıya doğru saldırmıştır. Ancak, düşmanın Ardenler kesiminde indirdiği darbenin neden olduğu geciktirme sonucu, asıl taarruz, don tutmuş olan arazide buzlar çözülünceye kadar başlatılamamıştır. Almanlar, bu cephede içine düştükleri tehlikeli durumu, Roer nehri üzerindeki barajı atarak düzeltmişler ve böylece, bu su kesimi üzerinden geliştirilecek Amerikan taarruzunu 15 gün geciktirmişlerdir. Amerikalıların giriştiği taarruz, o zaman bile, sert bir direnişle karşılaşmış; bunun sonucu olarak Amerikalılar, 5 Mart'a kadar Cologne'a girememişlerdir. Böylece Almanlar, zayıflamış kuvvetlerini ve malzemelerinin çoğunu Ren geçitleri üzerinden tahliye için zaman kazanmışlardır.

Bununla beraber Almanlar, kuvvetlerinin büyük bir kısmını müttefik sol kanadının ilerlemesini durdurma çabalarına ayırmak zorunda kalmışlardı. Bunun sonucu olarak, sol kanatları zayıflamış; bu durum, 1. ve 3. Amerikan Orduları için bir fırsat yaratmıştır. Bundan yararlanan 1. Ordu'nun sağ kanadı, Bonn'da Ren'e doğru bir yarma sağlamıştır. Bu arada bir müfreze, Ren üzerinde Remagen'de bir köprüyü baskınla sağlam olarak ele geçirmeyi başarmıştır. Eisenhower, bu beklenmedik şekilde sağlanan giriş yerinden hemen yararlanmamıştır. Çünkü, böyle bir faydalanma, müttefik ihtiyatlarının kaydırılmasını ve bundan, sonraki kesin safha için hazırlanan planlarda büyük ölçüde bir ayarlama yapılmasını gerektirecekti. Bununla beraber Remagen'de beliren bu tehdit, Almanların pek az olan ihtiyatlarının dikkatini burada toplamak suretiyle, yararlı bir şaşırtma sağlamıştır.

3. Amerikan Ordusu'nun Eifel (Ardenler'in Almanya'daki kolu) de başardığı yarma ile, daha da büyük bir avantaj kazanılmıştır. Normandiya'dan ileri harekete geçişte olduğu gibi. General Patton'un bir kere daha öncüsünü oluşturmakta olan 4. Zırhlı Tümen, Koblenz kesiminde Ren'e doğru hızla ilerlemiştir. Bundan sonra, kuvvetlerini Aşağı Moselle üzerinden güneye Palatinate içerilerine yönelten Patton, Patch komutasındaki 7. Amerikan Ordusu'na karşı direnen Alman kuvvetlerinin

gerisinden aşarak, Ren nehrinin batı kıyısını tarayıp geçmiş, bu darbe ile Alman kuvvetlerinin, Ren ile olan bağlantılarını kesmiş ve çok sayıda esir almıştır. Ayrıca, yeniden doğuya yöneldiği zaman, hiçbir direnişle karşılaşmadan Ren'i geçme imkânını da kazanmıştır. Bu geçiş hareketi, 22 Mart gecesi Mainz ve Worms arasından gerçekleştirilmiş ve Kuzey Bavyera derinliklerine ilerlemek suretiyle, bu başarıdan hızla yararlanmıştır. Bu ilerleme, bütün Alman savunma sistemini yerinden oynatmış; ayrıca, düşmanın güneyde tutunabileceği farz olunan dağ kesimine doğru genel bir çekilme yapabileceği yolunda üzerinde çok durulmuş olan ihtimali de ortadan kaldırmıştır. Ren üzerine planlanan hücum, 23 Mart gecesi, Montgomery'nin emrindeki ordular grubu tarafından, nehrin aşağı kesiminde Hollanda sınırı yakınında yapılmıştır. O gece, bu büyük nehir dört yerinden geçilmiş ve sabah olunca, bu geçişlerin ötesine iki hava indirme tümeni atılmıştır. Bu hava indirme birliklerinin kullanılmasındaki amaç, yeni kurulmuş olan köprü başlarının karşısındaki düşman direnişini gevşetmekti. Bunun üzerine, Alman karşı koyma çabaları her yerde parçalanmaya başlamış ve durum, genel bir çöküntü haline dönmüştür.

Sonuca ulaşılması, bu halde bile, bir ayı aşkın bir süreyle gecikmiştir. Bunun nedeni, tam kuzey ve güney uçlarındaki birkaç yer dışında, parçalanmış olan Alman Ordusu'nun gösterdiği ciddi direniş değildi. Aksine, bu gecikme, müttefik ordularının ileri hareketi Ren ötesine uzandıkça, giderek güçlenen ikmal sorunları nedeniyle meydana gelmiş; ayrıca, müttefik hava kuvvetlerinin bombardımanı sonucu, yolların moloz yığınları ile tıkanmış olmasının yarattığı engelleyici durum ve politik faktörlerin karışıklığı da bu gecikme üzerinde etkili olmuştur.

Savaşın askerî tarafı, Ren nehrinin geçilişi ile, en sonunda çözüme bağlanmış oluyordu. Bununla beraber, çok önceden beri bu problem, pek fazla zora gelmiş olan Alman Ordusu'nun, çok gerilmiş bir lastik gibi, ne zaman tamamen kopacağı meselesi halini almıştı.

Almanya'nın daha evvel çok geniş olan cephesi, her yandan yapılan müttefik baskılarıyla, orta kesime doğru daralmış;

bununla beraber bu daralma, baskı yapılan alanlara oranla çok daha fazla olmuştur. Bunun nedeni, Hitler'in üzerinde ısrarla durduğu oynak olmayan bir savunma stratejisinin uygulanması ve Almanların pek fazla insan kaybetmiş olmalarıdır. Hitler'in savunmada gösterdiği bu ahmakça katılık, zafer sarhoşluğu ile kendisini kaybetmeden önce, ilk zamanlarda uyguladığı taarruz metotlarındaki isabetli esneklikle tam bir çelişki oluşturmaktadır.

Alman kuvvetlerinin ve maddi olanaklarının azaldığı hesaba katılınca, o kadar geniş bir çevreye yayılmış oldukları halde, bu kuvvetlerin başardıkları derecede uzun bir direniş gösterebilmelerini hemen hemen mucize olarak nitelendirmek gerekir. Almanların bu direnişi, bir bakıma, sahip oldukları çok üstün bir dayanma gücünün sonucudur. Ayrıca, bu direnişte, müttefiklerin "kayıtsız şartsız teslim" isteklerinin korkutucu niteliğinin de büyük etkisi olmuştur. Müttefiklerin ileri sürdükleri bu istek, yüksek strateji alanında çok dolaysız bir tutum olarak tanımlanabilir. Ancak, Almanların bu direnişi, her şeyden önce, modern savunmanın yapısı gereği kapsadığı büyük gücü ortaya koyan bir örnek olmuştur. Klasik ölçüdeki herhangi bir askerî hesaplamaya göre, Alman kuvvetleri, son safhada karşılaştıkları güçlü taarruzun baskısına bir hafta bile dayanamayacak kadar sayıca yetersiz oldukları halde, aylarca direnmişlerdir. Kaldı ki, Almanlar kendi kuvvetlerine uygun cepheler tuttukları zaman, bire karşı altı ve bazen bire karşı 12 oranına kadar bir kuvvet üstünlüğü ile girişilen taarruzları çok defa yenmişlerdir. Bu taarruzları alt eden unsur, sahaydı.

Almanların düşmanları bu durumu daha önce kavramış olsalardı ve uğradıkları saldırıyı savunma avantajından en iyi şekilde yararlanarak karşılamak yolunda kendilerini hazırlasalardı, dünyanın bu çok büyük sıkıntı ve trajediden korunması mümkün olabilirdi.

Çok zaman önce, ünlü boksör Jem Mace, ringde edindiği deneyimi şu özlü sözle özetlemiştir: "Bırak, sana gelsinler, Böylece, kendi kendilerini yeneceklerdir". Daha sonra, Kid McCoy, öğretim hayatı sırasında aynı düşünceyi şöyle dile ge-

tirmiştir: "Düşmanını hücuma kaldır. Böyle yap ki, onun her iki eli de meşgul olsun, seninse bir elin serbest kalsın."

Jem Mace'in özlü sözündeki gerçek, Afrika'da, Rusya ve Batı Avrupa'da muharebe meydanlarının göze çarpan taktik dersi olmuştur. Gittikçe deneyim kazanan bütün usta komutanlar, taarruz ettikleri sırada bile, savunma gücünden daima yararlanma olanağı araştırmışlardır.

Bu gerçek, bir bütün olarak, II. Dünya Savaşı'nın başlıca dikkate değer dersini de oluşturmuştur. Bu savaşta Almanya, âdeta kendi kendisini yenmek üzere, aşırı derecede ileri gitmiştir. Eğer Almanya böyle davranmamış olsaydı, düşmanlarının onu yenmesi çok daha güçleşecekti. Almanya'nın zafer sorununu çözümlemek için pek doğrudan bir tutum izlemesi, müttefik davası için dolaylı bir çözüm yolu oluşturmuştur. Ayrıca, Almanya'nın ihtiyaç içinde kıvranma ve fazla yayılma şeklindeki iki olumsuz faktörün etkisinde kalması, müttefiklere savaşı kısaltmaları bakımından büyük bir yardım sağlamıştır. Bununla beraber, müttefik milletler, ilk safhada klasik biçimde çarpışmak için hazırlanmak yerine, savaşın temel koşullarını kavramış olsalardı, savaş daha kısa sürer ve yok etme yönü çok daha az olabilirdi.

BÖLÜM IV

STRATEJİ VE YÜKSEK STRATEJİ ESASLARI

STRATEJİ TEORİSİ

Savaş tarihini bir analiz süzgecinden geçirerek bazı sonuçlara ulaştıktan sonra, şimdi de bu sonuçların meydana getirdiği sağlam temel üzerinde, stratejik düşünceyi oturtacağımız yeni bir yapı kurmak herhalde yararlı olacaktır.

Bu amçla, önce, stratejinin ne olduğu hususunda açık bir anlayışa varmamız uygun olur. Clausewitz, anıtsal bir değer taşıyan Savaş Üzerine adı ile ünlü eserinde, stratejiyi "savaşta amaca ulaşmak için, muharebeleri bir araç olarak kullanmak sanatı" diye tanımlamıştır. Başka bir deyimle, strateji, savaş planını oluşturur, savaşı teşkil eden çeşitli harekâtın öngörülen akışını tasarlar ve bu seferlerin her birinde yapılacak muharebeleri düzenler.

Bu tanımlamada, stratejinin siyaset alanına veya savaşın yüksek seviyede güdümü ile ilişki sınırlara taşınması gibi bir sakatlık göze çarpmaktadır. Gerçekte siyaset ve yüksek strateji, askeri harekâtın güdümü içinde hükümet tarafından görevlendirilmiş olan askerî liderlerin sorumluluğu değildir. Bu sorumluluk, hükümetin kendisine aittir. Clausewitz'in tanımlamasındaki diğer bir kusur da, stratejinin anlamının sadece muharebeden yararlanma sanatı biçiminde daraltılmış olması-

dır. Buna göre, muharebe stratejik amaca ulaşmanın sanki tek aracı imiş gibi bir düşünce aşılanmıştır. Bunun sonucu olarak, Clausewitz'in görüşlerini uygulamak isteyen ancak onun kadar parlak bir niteliği bulunmayan kimseler, araç ile amacı birbiriyle bağdaştırma eğiliminden uzaklaşmışlar; ayrıca, şahısların savaşta her şeyin kesin sonuçlu bir muharebe yapmak amacına yöneltilmesi gerektiği gibi bir kanıya saplanmaları da kolaylaşmıştır.

Siyasetle İlişkisi:

Strateji ile siyaset arasındaki statü üstünlüğünün belirlenmesi gerekir. Ancak, bu sorun, Frederic veya Napolyon örneğinde olduğu gibi, bu fonkisyonların normal olarak aynı kişi üzerinde toplandığı hallerde fazla bir önem taşımaz. Ancak, bu gibi otokratik asker-devlet adamlarına modern çağlarda pek az rastlanmaktadır. Ayrıca, XIX. yüzyılda geçici de olsa bunlar son bulduğundan, siyasetle strateji arasındaki statünün belirlenmesinin etkisi, sinsi bir biçimde zararlı olmuştur. Çünkü bu durum, siyasetin askerî harekâtın güdümüne bağlı olması gerektiği şeklinde mantıklı olmayan bir görüş ileri sürmeleri bakımından askerleri teşvik etmiştir. Bunun gibi, siyaset ile strateji arasındaki bu belirsizlik, özellikle demokratik memleketlerde, devlet adamlarını ellerindeki olanakları fiilen kullanmada kendi çalışma alanlarının sınırını aşmaya yöneltmiştir. Böylece bunlar, askerî personelin sorumluluk sahasına taşınmak durumuna düşmüşlerdir.

Moltke, bu konuda daha açık ve mantıklı bir tanımlamaya varmıştır. Kendisinin deyimiyle strateji, "bir komutanın emrine verilen imkânların, öngörülen hedefin elde edilmesini sağlayacak biçimde, uygulama alanında kullanılması"dır.

Bu tanımlama, bir komutanın kendisini görevlendiren hükümete karşı taşıdığı sorumluluğu belirlemektedir. Komutanın bu sorumluluğu, emrine verilmiş olan kuvveti kendisine ayrılan harekât alanında yüksek savaş politası yararına en verimli biçimde kullanmaktır. Komutan, kendisine verilmiş olan görevin yapılması bakımından bu kuvveti yetersiz buluyorsa,

bu düşünesini ilgili makama bildirmek yetkisindedir. Eğer bu görüşü kabul edilmemişse, görevlendirilmiş olduğu komutanlıktan affını isteyebilir veya istifa edebilir. Ancak, verilen görevin yapılması için, emrinde bulunması gerekli gördüğü kuvveti hükümete zorla kabul ettirmeye kalkışırsa, o zaman yetkisini aşmış olur.

Öte yandan hükümet, savaş politikasını tespit eder ve bunu, savaşın gelişmesi sırasında çok defa değişen şartlara uydurmak zorundadır. Ayrıca, bir harekâtın stratejisine de haklı olarak karışabilir. Bu halde müdahaleyi, sadece güvenini yitirmiş olduğu bir komutanı görevinden almak biçiminde değil, o komutanın düşündüğü hedefi savaş politikasının gereklerine göre değiştirmek suretiyle de yapar. Bununla beraber hükümet, bir komutanın emrindeki kuvvet ve diğer olanaklan nasıl kullanması gerektiğine karışmamalı, ancak, ona verilen görevin niteliğini açıkça belirtmelidir. Böylece, strateji, ne olursa olsun, sadece düşmanın askerî gücünü yok etmeyi amaçlayan basit bir kavramdan ibaret değildir. Bir hükümet, ya genel olarak bütün harekât alanlarında ya da özel bir harekât alanında, düşmanın askerî üstünlüğe sahip bulunduğu yolunda bir değerlendirmeye varırsa, pek yerinde olarak, sınırlı bir amacı kapsayan bir strateji emredebilir.

Hükümet, müttefiklerinin işe el atması veya diğer bir harekât alanından kuvvet getirilmesi suretiyle kuvvet dengesi değişinceye kadar beklenmesini isteyebilir. Bunun gibi, karşılaşılan problemi ekonomik savaş veya deniz kuvvetleri hareketleri ile bir sonuca bağlamaya çalışırken, diğer alanlarda beklemeyi, hattâ askerî harekâtı devamlı olarak kısıtlamayı tercih edebilir. Ayrıca, düşman askerî gücünün yok edilmesi ihtimalinin kesin olarak kendi gücünün dışında olduğunu veya bu sonucun harcanacak çabaya değmeyeceğini de hesaplayabilir. Bundan başka ya elde tutmak ya da barış görüşmelerinde bir pazarlık unsuru olarak kullanmak için, arazi ele geçirilmesini öngörebilir ve böylece kendi savaş politikasının amacına ulaşabilir.

Böyle bir siyaset, bugüne kadar askerî düşünürlerden çok, tarih tarafından destek görmüştür. Yapısal olarak bu politika, başka tezi savunan bazı düşünürlerin ileri sürdükleri derece-

de zayıf değildir. Gerçekte bu siyaset, İngiltere İmparatorluğu'nun tarihi ile sıkı sıkıya bağlıdır. Dolayısıyla, bu imparatorluğa devamlı bir yarar saladığı gibi, çok defa onun müttefikleri için de can kurtarma unsuru olarak faydalı olmuştur. Ne kadar bilinçsizce izlenirse izlensin, bu "tutucu" askerî siyasetin savaş güdüm ve yönetim teorisinde uygun bir yer alacak değerde olup olmadığının araştırılması gerekir.

Sınırlı bir amaç güden bir stratejiyi benimsemenin en olağan nedeni, kuvvet dengesinde bir değişme olmasını beklemektir. Bu denge değişikliği, çok defa, kendini tehlikeye düşürecek darbeleri göze almak yerine, iğnelercesine bir nitelik taşıyan küçük darbelerle düşmanın kuvveti yıpratılmaya çalışarak aranır ve gerçekleştirilir. Böyle bir stratejide en önemli koşul, uygulanan ülkedekine oranla, düşman üzerinde yapacağı yitirici etkinin ölçülmeyecek derecede büyük olması zorunluluğudur. Bu amaca şu yollarla ulaşılabilir: Düşmanın ikmal hatlarına saldırarak; düşman birlikleri yok edecek ya da bunlara büyük ölçüde kayıplar verdirecek bölgesel taarruzlar yaparak; düşmanı faydasız saldırılara girişmeye kandırmak suretiyle, kuvvetlerini çok geniş bir cepheye yaymasına neden olarak; öteki harekât tarzları kadar önemli bir davranış olmak üzere, düşmanın moral ve maddi gücünü kaybetmesini sağlayarak.

Sınırlı stratejiyi daha açık olarak belirleyen bu tanımlama, bir komutanın kendi harekât alanında stratejisini uygulamada ne derece bağımsız davranabileceği konusunda daha önce değinilmiş sorun üzerine ışık tutmaktadır. Çünkü, hükümet bir sınırlı amaç veya "Fabian" yüksek stratejisini uygulamaya karar verdiği takdirde, kendi stratejik çevresi için de de olsa düşmanın askerî gücünü yok etmeyi hedef alan bir komutan, hükümetin savaş politikası bakımından yararlı olmaktan çok, zararlı olur. Sınırlı bir amaç güden bir savaş politikası, normal olarak, sınırlı bir hedef stratejisi uygulanmasını zorunlu kılar. Bu nedenle kesin sonuçlu bir amaç, ancak hükümetin onayı ile uygulanmalıdır. Çünkü, böyle bir amacın "astarı yüzünden pahalı" olup olmadığına karar verebilecek makam, sadece hükümettir.

Böylece, stratejinin daha kısa bir tanımlamasına gelmiş oluyoruz: Bana göre "strateji, siyasal amaçlara ulaşmak için, askerî imkânların dağıtımı ve uygulanması sanatıdır." Çünkü, stratejinin görev, çok defa yapılan tanımlamaların aksine, yalnız kuvvetlerin hareketleri ile değil, etkisi ile de ilgilidir. Askerî imkânın kullanılması, eylem olarak bir savşamaya dönüşüyorsa, böyle dolaysız bir tutumun düzenlenmesi ve yönetilmesi "taktik" tekrimi ile tanımlanır. Strateji ve taktik, her zaman tartışılmaya elverişli bir konu olmakla beraber, gerçek anlamda hiçbir zaman birbirinden ayrı kısımlar halinde bölünemez. Çünkü bunlar, yalnız birbirini etkilemekle kalmaz, aynı zamanda birbiri içinde kaynaşır.

Yüksek Strateji:

Taktik nasıl stratejinin daha aşağı seviyedeki bir uygulanışı ise strateji de " yüksek strateji" nin daha aşağı derecedeki kullanılışıdır. "Yüksek strateji", savaş hedefini belirlemesi gereken üst derecedeki temel politikadan farklı olarak, savaşın yönetimine esas olan siyasetle hemen hemen aynı anlama geldiği gibi, "uygulama halindeki siyaset" anlamını da taşır. Çünkü, yüksek stratejinin görevi, bir milletin veya milletler grubunun bütün olanaklarını, temel politikanın tanımladığı amaç olarak savaşın siyaset hedefinin elde edilmesi için koordine etmek ve yönetmektir.

Yüksek strateji, silahlı kuvvetleri desteklemek için, milletlerin ekonomik imkânlarını ve insan gücünü hem hesaplamalı hem de geliştirmelidir. Bu husus, moral gücü de kapsar. Çünkü, halkın moral duygularının canlı tutularak yükseltilmesi, çok defa daha belirli kuvvet kaynaklarına sahip olmak kadar önemlidir. Yüksek strateji, silahlı kuvvetlerin kendi aralarında olduğu gibi, bu kuvvetlerle sanayi arasındaki güç bölümünü de düzenlemelidir. Savaşma gücü, yüksek strateji araçlarından sadece biridir. Bu strateji, düşmanın azmini zayıflatmak için, kendi mali, diplomatik, ticari ve bunlar kadar önemli olan moral bbaskı gücünü de hesaba katmalı ve uygulamalıdır. İyi bir düşünce, bir kalkan olduğu kadar aynı zamanda bir kılıçtır. Buna göre, savaşta şövalye ruhu, moral gücü kuv-

vetlendirdiği gibi düşmanın direnme azmini zayıflatan en etkili silah da olabilir.

Stratejinin ufku savaşla sınırlandığı halde, yüksek strateji, bakışlarını savaşın ötesine aşırarak bunu izleyecek barışa da yöneltir. Ayrıca yüksek strateji, çeşitli araçları yalnız birleştirmekle kalmaz, gelecekteki barış durumuna emniyet ve refah yönünden bir zarar vermeyecek biçimde bunların kullanılışını da düzenler. Birçok savaştan sonra görüldüğü üzere, bir barışın her iki taraf için de acı sonuç vermesi şu gerçeğe bağlanabilir: Yüksek strateji alanı, stratejinin aksine, büyük kısmı ile bilinmeyen bir sahadır. Bu nedenle, hâlâ incelenme ve anlaşılma ihtiyacındadır.

Askerî Strateji:

Strateji ile ilgili bazı hususları açıklığa kavuşturmuş bulunuyoruz. Bundan sonra, ana stratejik düşüncemizi bu konuda elverişli alan ve asıl temel olan "komutanlık sanatı" üzerine oturtabiliriz.

Stratejinin başarılı olabilmesi, her şeyden önce ve en çok, amaç ve araçlarının iyi hesaplanması ve koordine edilmesine bağlıdır. Amaç, eldeki toplam araçlarla uygun bir orantıda olmalıdır. Buna karşılık araçlar, ister ile geçirme isterse yardımcı bir amaç için olsun, son amacın kazanılmasına katkıda bulunan her ana hedefin elde edilmesi bakımından, bu hedefin değeri ve buna duyulan ihtiyacın önemi ile orantılı olmalıdır. Ara hedefe, ele geçirmek veya yardımcı olarak yararlanmak gibi, ne amaçla yönelinirse yönelinsin, bu belirtilen gerçek, her iki durumda da geçerlidir. Araçlar ve yedek hedefler arasındaki ilişkide orantı bakımından bulunacak bir fazlalık, tıpkı bir yetersizlik gibi zararlı olabilir.

İyi bir ayarlama, çok defa yerinde kullanılmayan bir askerî terim olan "kuvvet tasarrufu" ilkesini gerçek anlamı ile ve mükemmel bir şekilde sağlayacaktır. Bununla beraber savaşın yapısı ve belirsizliği (bu belirsizlik, bilimsel bir çalışma yokluğundan ileri gelmektedir) nedeniyle, en büyük askerî lider bile tam anlamıyla doğru bir ayarlamayı başaramaz. Dolayısıyla, elde edilecek başarı, gerçeğe en yakın bir orantıya bağlı kalır.

Savaş ilmi üzerindeki bilgimiz ne kadar derin olursa olsun, böyle bir orantının mevcut olması doğal bir şeydir. Çünkü bilim, ulgulanması bakımından sanata dayanacaktır. Sanat ise, amacı araca sadece yaklaştırmakla kalmaz, araçlara daha üstün bir değer kazandırarak, amacın genişletilmesini de sağlar.

Bu durumda, hesaplama işini karışık bir hale sokmaktadır. Çünkü hiç kimse, insanın deha ve ahmaklık kapasitesini, irade yetersizliğini tam olarak hesaplayamaz.

Unsurlar ve Şartlar:

Stratejide hesaplama işi, taktiktekine kıyasla daha basit ve olanaklar ölçüsünde doğruya daha da yakındır. Çünkü, savaşta hesaplanmayan başlıca unsur insan iradesidir. Bu irade, varlığını direnme şeklinde belli eder. Direnme ise, taktiğin sınırları içine girer. Strateji, doğanınkiler hariç, direnişi yenmek zorunda değildir. Amacı, düşmanın direnme imkânını zayıflatmaktır. Bu amacına, hareket ve baskın unsurlarından yararlanarak ulaşmaya çalışır.

Hareket, maddi alanla ilgili olup, arazi ve ulaştırma kapasitesinin hesaplanmasına dayanır (Ulaştırma kapasitesi terim ile belirtmek istenilen anlam, kuvvetin hareket ettirilmesini ve bunun sürdürülmesini sağlayan araçlar ve tedbirlerdir).

Baskın, psikolojik alanla ilişkilidir. Hesaplanması, maddi sahadakinden çok daha zordur. Bu güçlük, düşmanın iradesini etkilemesi muhtemel türlü koşulların her durumda değişik ve çeşitli olmasından ileri gelmektedir.

Strateji, baskına oranla hareket faktöründen daha fazla yararlanmayı amaçlayabilir veya bunun aksini de hedef olarak benimseyebilir. Bununla beraber, bu her iki unsur da karşılıklı olarak birbirini etkiler. Hareket baskın yaratır. Baskın ise, harekete hız kazandırır. Çünkü, hızlanan ve yönünü değiştiren bir hareket, kaçınılmaz bir şekilde ve belirli bir ölçüde baskın etkisini de kapsar. Buna karşılık baskın, düşmanın karşı tedbir ve hareketlerini önleyerek, kendi tarafımızın giriştiği hareketin yolunu açık tutar.

Stratejinin taktikle olan ilişkisine gelince, uygulama alanında bunların arasındaki sınır çok defa belirsizdir. Bir stratejik hareketin nerede biteceğini ve bir taktik hareketin nerede başlayacağını tam olarak kestirmek güçtür. Ancak, bu iki unsur, ana düşünce bakımından birbirinden ayndır. Taktik, savaşma alanına girer ve bu sahayı doldurur. Strateji ise, sadece savaşma sınırında durmakla kalmaz. İzlediği amaç bakımından, bu savaşmayı mümkün olan en küçük orana da düşürmek zorundadır.

Stratejinin Amacı:

Bu terim, düşman silahlı kuvvetlerinin yok edilmesini savaşın tek sağlam amacı sayanlarca hiçbir zaman tartışma konusu olamaz. Çünkü, onlara göre stratejinin hedefi tek olup o da muharebedir. Böyle düşünenlerin kafasında, Clausewitz'in "Kan, zaferin bedelidir" sözünden başka hiçbir fikre yer yoktur. Bununla beraber, insan bu görüşe boyun eğse ve bu düşüncede olanlara katılsa bile, "stratejinin amacı" deyimi, hiçbir sarsıntıya uğramaksızın varlığını yine sürdürecektir. Zira, hedef kesin sonuçlu bir muharebe bile olsa, stratejinin amacı, bu muharebeyi en elverişli koşullar altında yapmak olmalıdır. Bunun gibi, koşullar ne kadar uygun olursa, bununla orantılı olarak savaşma da o derece az olacaktır.

Bu nedenle, uygulanan bir stratejinin mükemmelliği, ağır bir çarpışmaya girmeksizin sonuç sağlayabilmesi yeteneğinde toplanır. Daha önce gördüğümüz gibi, tarihte, uygun şartlarla desteklenen stratejinin gerçekten böyle bir sonuç meydana getirdiğini ortaya koyan örnekler vardır. Bunlar arasında, Sezar'ın Ilerda Seferi, Cromwell'in Preston Seferi, Napolyon'un Ülm Seferi, Moltke'nin 1870'te Sedan'da MacMahon ordusunu kuşatması ve Allenby'nin 1918'de Samaria tepelerinde Türkleri kuşatması vardır. Dünya tarihindeki son örnekler arasında dikkati en fazla çeken ve müttefikler bakımından en felâketli olan örnek ise, Guderian'ın merkez kesiminde Sedan'da baskın şeklindeki yarmasından sonra, Almanlann

1940'ta Belçika'da müttefiklerin sol kanadını parçalayıp ayırarak kapana kıstırmasını ve bu suretle Avrupa'daki müttefik ordularının genel çöküşünü sağlayan harekâttır.

Bu örnekler, düşmanın teslim olması suretiyle silahlarını kullanamayışı sonucu, düşman silahlı kuvveterinin yok edilişinin ekonomik bir şekilde başarıldığını gösteren örneklerdir. Bununla beraber, böyle bir "yok etme" hareketi, verilmesi gereken karar ve gerçekleştirilecek savaş hedefi bakımından zorunlu olmayabilir. Arazi ile geçirmeye değil, güvenliğini korumaya çalışan bir devlet için, düşmanı güttüğü amacı bırakmaya sürüklemek suretiyle mevcut tehdit ortadan kaldırılmışsa, savaş amacı gerçekleştirilmiş demektir.

Perslerin Suriye'yi istiladan vazgeçmelerinden sonra, Bizans askerlerinin "kesin bir zafer" kazanma yolundaki isteğine boyun eğmesi sonucu Belisarius'un Sur şehrinde uğradığı yenilgi, gereksiz bir çabayı ve riski gözler önüne seren açık bir örnektir. Bunun aksine, Belisarius, Perslerin bundan sonraki daha tehlikeli istila hareketini önlemiş ve Suriye'yi onlardan temizlemiş; bu sonucu sağlarken, askerî stratejinin gereklerini tam olarak yerine getirmiştir. Bu başarı, askerî strateji yolu ile ulusal amacın tam anlamıyla gerçekleştirildiğini gösteren tarihe geçmiş belki de en dikkate değer örnektir. Çünkü, bu örnekte psikolojik tutum o kadar etkili olmuştur ki, düşman gerekli hiçbir maddi harekete girişmeden amacından vazgeçmiştir.

Gerçi, bu gibi kansız zaferlerin sayısı da çok değildir. Ancak bu durum, böyle başarıların değerlerini azaltmak bir yana, strateji ve hatta yüksek stratejinin yapısında saklı bulunan olanakları göstermesi yönünden, önemini daha da artırır. Böyle olduğu halde, yüzlerce yılı aşan savaş tecrübemize rağmen, psikolojik savaş alanından yararlanmaya henüz güçlükle başlamış bulunuyoruz.

Clausewitz, savaşı pek derinlemesine incelemesiyle şu sonuca ulaşmıştır: "Bütün askerî hareketlere, haber alma unsurları ve onun etkileri ile nüfuz edilir." Bununla beraber milletler, böyle bir dersin gereklerini savaşta ihmal etmek eğilimine

kapılmışlar veya tutkular yüzünden böyle bir duruma sürüklenmişler; haber almadan yararlanma yerine kafalarını en yakın duvara çarpmayı tercih etmişlerdir.

Strateji, kendi payına düşen katkıyı askerî bir kararla mı, yoksa başka yolla mı yapmalıdır? Bunu tayin etmek, normal olarak bir savaşın yüksek stratejisinden sorumlu bulunan hükümete düşer. Askerliğin sağladığı imkân nasıl yüksek stratejiyi oluşturan araçların ancak biri ise, bunun gibi, muharebe de strateji araçlarından sadece bir tanesidir. Eğer şartlar elverişli ise, sonuca ulaşmak bakımından muharebe en hızlı vasıtadır. Ancak, koşullar bu bakımdan uygun değilse, muharebeye baş vurmak çılgınlık olur.

Bir stratejisten askerî bir karar ulaşmak istediğini düşünelim. Onun görevi, en yararlı sonucu sağlamak için, kararını en uygun şartlara göre vermektir. Dolayısıyla gerçek amacı, muharebeye başvurmaktan çok, uygun bir stratejik durum sağlamaktır. Bu takdirde, sonucu bizzat stratejik durum sağlamasa da, stratejinin devamı olan bir muharebe ile bu sonuca ulaşmak hiç şüphesiz mümkün olabilir. Başka bir deyimle stratejinin hedefi, düşmanın dengesini bozmaktır. Bunun sonucu ise, düşmanın ya çözülmesi ya da muharebede daha kolaylıkla parçalanması olur. Düşmanın çözülmesini sağlayan hareket, bazı savaşma tedbirlerini kısmen kapsayabilirse de, hiçbir zaman bir muharebe karakterini taşımaz.

Stratejinin İşlemesi:

Stratejik denge bozukluğu nasıl sağlanır? Bu dengesizlik, maddi veya "lojistik" alanda etkili idurumlar meydana getiren bir hareketin sonucudur. Böyle bir hareket:

(a) Düşmanın düzenlerini altüst eder ve ani bir "cephe değişikliği"ne zorlayarak, düşman kuvvetlerinin dağılımını ve örgütlerini bozar;

(b) Düşman kuvvetlerini birinden ayırır;

(c) İkmal sistemini tehlikeye sokar;

(d) Düşmanın, gerektiğinde çekilebilmesine ve üssünde veya yurt içinde yeniden yerleşmesine yarayan yol veya yollarını tehdit eder.

Dengesizlik, yukarıdaki etkilerden biri yoluyla sağlanabilir. Ancak bu durum, çok defa bu etkilerin birkaçının sonucudur. Bunu ayırt etmek, gerçekten zordur. Çünkü, düşmanın gerisine yönelmiş bir hareket, yukarıdaki tesirlerden birkaçının birleşmesine yol açar. Bununla beraber, bu etkilerin her birinin kendi payına değişik roller düşer. Nitekim, orduların büyüklük derecesine ve örgütlenme niteliklerine göre de tarih boyunca değişmiştir. Yağma veya el koyma suretiyle ikmallerini bulundukları bölgelerden bir nitelik arz eden bir askerî mekanizmada bile, kuvvet ne kadar küçükse, bunun ikmal bakımından ulaştırma yoluna bağlılığı da o kadar az demektir. Bu ordu ne kadar büyük ve örgütlenmesi de bir o kadar karışıksa, ulaştırma sistemine yönelen bir tehdidin sonucu da o kadar çabuk ve tehlikeli olur.

Orduların pek bağımlı olmadıkları yerlerde, stratejinin etkisi de ona göre azalmakta, ancak bu defa da muharebenin taktik sorunları daha büyük bir rol oynamaktadır. Bununla beraber güçlü stratejistler, stratejinin rolünün azaldığı hallerde bile, muharebe öncesi dönemde düşmanın çekilme yolunu veya düzenlerindeki dengeyi ya da bölgesel ikmal sistemini tehdit ederek sık sık kesin bir avantaj sağlamışlardır.

Böyle bir tehdidin etkili olabilmesi için, zaman ve yerce, genel olarak düşmanın ulaştırma hattından çok, düşman ordusunun gerisine yakın bir yereyönelmiş olması gerekir. Bu nedenle, eski savaşlarda stratejik ve taktik manevra arasında bir ayrım yapmak çok defa zor bir iştir.

Psikolojik alanda denge bozulması, yukarıda sıraladığımız maddi etkilerin düşman komutanının kafasında yarattığı izlerin sonucudur. Komutan, birdenbire kötü duruma düştüğü inancına kapılır ve düşmanın hareketine karşılık verecek güçte olmadığı hissederse, düşüncesini etkileyen izlenimlerin şiddeti büyük ölçüde artmış olur. Psikolojik dengesizlik, esas olarak, tuzağa düşürülmüş olduğu yolundaki bu duygudan doğar.

Fiilen girişilen bir hareketin çok defa düşman gerisine yöneltilmesinin nedeni de budur. Bir ordu, tıpkı bir insan gibi, arkadan gelecek bir darbeye karşı, silahlarını kullanmak üzere yeni bir istikamete dönmese, kendisini uygun bir şekilde

savunamaz. Geçici olarak "dönüş", bir insanda olduğu gibi bir ordunun da dengesini bozar. Bu istikrarsızlık, tek insana oranla, kaçınılmaz şekilde orduda çok daha uzun sürelidir. Bu nedenle, arkadan gelen herhangi bir tehdide karşı, komutanın ve kıtasının kafası çok daha hassastır.

Bunun aksine kendisine karşı doğrudan ilerlenen bir düşmanın fizik ve piskolojik dengesi sağlamlaşır ve dolayısıyla, direnme gücü de artar. Çünkü, bir düşman ordusunu örnek olarak ele alırsak, cepheden yapılan bir saldırı ve onu geriye, yani ihtiyatlarına, ikmal maddelerine ve takviye kuvvetlerine doğru iter. İlk mevzii geriye sürülerek savunmanın derinliği azalınca, bunun gerilerine savunan düşman tarafça yeni bölümler eklenir ve savunma derinliği böylece yeniden artırılır. Cepheden yapılan doğrudan bir hareket, şok sağlamaktan ziyade, olsa olsa bir gerginlik yaratır.

Bu nedenle, düşman cephesini dolaşarak gerisine yöneltilen bir hareketin amacı, ilerleme sırasında sadece düşman direnişinden kaçınmak değil, sonuca da ulaşmaktır. Böyle bir hareket, tam anlamıyla en az direnilen istikameti izlemek demektir. Bunun psikolojik alandaki eşiti, en az umulan hareket tarzıdır. Bunlar aynı paranın birer yüzüdür. Bunu değerlendirmek, strateji anlayışımızı genişletecektir. Çünkü biz sadece en az direniş bekleneceği açıkça belli olan istikameti izleyecek bir hareket tarzını benimsersek, bu belirginlik düşmanın dikkatini çekecek, dolayısıyla bu tutum, düşmanın alacağı tedbirlerle, artık en az direniş istikametini izleyen bir hareket olmaktan çıkacaktır.

Stratejinin fiziksel yönünü incelerken, psikolojik yanını da hiçbir zaman gözden uzak tutmamalıyız. Ancak bunların her ikisi de birleştirildiği takdirde strateji, düşman dengesini altüst etmeyi amaçlayan gerçekten dolaylı bir tutum olur.

Düşmanın ve aldığı düzenlerin gerisine doğru dolaylı olarak yöneltilen sadece yürüyüşten ibaret bir hareket, stratejik bir dolaylı tutum teşkil etmez. Strateji sanatı, o kadar da basit değildir. Böyle bir tutum, düşmanın cephesine göre dolaylı olarak başlayabilir; ancak, gerisi istikametinde ilerlemesi geliştikçe, bu hareket düşmanın düzenlerini değiştirmesine yol

açar ve böylece, biraz sonra bu yeni cepheye yönelmiş doğrudan bir tutum halini alır.

Düşman, böyle bir cephe değişimiyle bir tehlike yaratabileceğinden, onun dengesini bozucu tutuma başvurulmadan önce, normal olarak başka bir hareket yapılması zorunludur. Böle bir hareket, gerçek anlamıyla en iyi olarak "düşmanın aklını çelmek için, dikkatini başka yöne çekmek" deyimi ile tanımlanabilir. Bundaki amaç, düşmanı hareket serbestliğinden yoksun bırakmaktır. Bu tutum, hem fiziksel hem de psikoloik alanlarda iş görmelidir. Buna göre, fiziksel alanda, düşmanın elindeki kuvvetleri yayması veya kendisine yararlı olmayacak biçimde başka yönlere saptırması sağlanmalıdır. Böylece, çok yayılmış ve başka yerlere sürülmüş olan düşman kuvvetler, kesin sonuç için harekete geçmiş olan tarafın tutumuna karşı zamanında müdahale etme gücünü kaybetmiş olacaklardır. Psikolojik alanda ise, düşman komutanlığın korkuları üzerinde işleme ve onu aldatma yoluyla, aynı etkinin sağlanmasına çalışılır. "Stoneall" Jackson, bunu şu stratejik deyimle ustaca belirtmiştir: "Aldat, şaşırt, baskına uğrat." Baskın, "denge bozmak" için zorunlu unsurdur. Buna karşılık, aldatma ve şaşırtma ise, "aklı başka yöne çekme" yi sağlar. Düşman komutanının aklını "başka yöne çekme" işlemini, onun elindeki kuvvetleri başka yere çekmesi izler. Düşman komutanının hareket serbestliğinden yoksun kalması ise, düşünce serbestliğini kaybetmesinin sonucudur.

Psikolojik alanın fiziksel sahayı nasıl etkilediği ve hükmü altında tuttuğu meselesinin daha derin bir şekilde değerlendirilmesi dolaylı bir değer taşır. Çünkü bu durum, stratejiyi matematik terimlerle çözümlemeye ve teorileştirmeye çalışmak gibi saçma ve kısır davranışlara karşı bizi uyarır. Sanki sorun "seçilen bir yerde üstün bir kuvvet toplamak" tan ibaretmiş gibi, stratejiye sadece nicelik yönünden bakmak, ona bir çiziler ve açılar problemi gibiymişçesine geometrik biçimde işlem yapmak kadar yanlıştır.

Uygulamada normal olarak bir sonuç vermediği için gerçeğe çok daha aykırı diğer bir eğilim de, ders kitaplarında savaş konusuna esas olarak "bir üstün kuvvet toplama" meselesi

olarak bakılmasıdır. Foch, kuvvet tasarrufu (ağırlık merkezi) ile ilgili ünlü tanımlamasında bunu şöyle belirtmektedir: "Kuvvet tasarrufu, eldeki bütün imkânları belirli bir zaman ve yerde toplama ve bütün birlikleri orada kullanma sanatıdır. Bunu başarabilmek için, bu birlikleri bölmek ve her bölüme katı ve değişmez bir görev vermek yerine, bunları birbiriyle sürekli olarak bağlantı ve haberleşme halinde bulundurmak gerekir. Bir sonuca ulaştıktan sonra, ikinci safhada bu sanat, bütün birliklerin tek bir hedefe karşı yakınsak olarak hareket edecek şekilde yeniden tertiplenmesini kapsar."

Daha derli toplu ve açık söylemek gerekirse, bir ordu öyle bir şekilde düzenlenmelidir ki, her bir bölüm birbirine yardım edebilsin ve bunlar, bir yerde mümkün olan en büyük ağırlık merkezi sağlamak üzere bir araya gelebilsin. Bu sırada, bu ağırlık merkezinin başarısını kolaylaştırmak için de, gerekli en az kuvvet başka bir yerde kullanılmalıdır.

Bütün kuvvetleri bir yerde toplamak, tam olarak gerçekleştirilemeyecek bir idealdir. Hatta, işi fazla büyütme bakımından da tehlikelidir. Bundan başka, uygulama alanında, ikinci derecedeki hareket için "gerekli en az" kuvvet, ağırlık, merkezi teşkil etmesi bakımından zorunlu "mümkün olan en çok" kuvvetteki birliğe oranla, bütün kuvvet toplamının çok daha büyük bir kısmını teşkil edebilir. Bundan başka, bir gerçek olarak yine denebilir ki, düşmanı başka yöne çekmek için etkili olarak kullanılan kuvvet ne kadar büyükse ağırlık merkezinin amacına ulaşma şansı da o kadar fazladır. Aksi takdirde bu ağırlık merkezi parçalanması çok zor sağlam bir hedefe çarpabilir.

Kesin sonuç alınması tasarlanan yerde üstün kuvvet, bulundurmak, düşmanın buraya vaktinde takviye gönderememesi durumu hariç, tek başına yeterli değildir. Buradaki düşman sadece sayıca değil, moralce de daha zayıf durumda olmadıkça, kesin sonuç yerindeki kuvvet, amacı gerçekleştirmek bakımından pek az durumda yeterli olur. Napolyon, işi garantiye bağlamayı ihmal ettiği için, en kötü başarısızlıklarının bazısına bu yüzden uğramıştır. Başarı ihtimalini sağlamlaştırmanın yolu, düşman komutanının aklını"başka yöne çekmek"tir.

Buna duyulan ihtiyaç silahların oyalama gücünün artmasıyla daha da çoğalmıştır.

Stratejinin Temeli:

Foch'un ve Clausewitz'i örnek alan diğerlerinin, derinliğine ve tam olarak kavrayamadıkları bir gerçek vardır ki, o da şudur: Savaşta her sorun ve her prensip iki yönlüdür. Bir para gibi, bunların da iki yüzü vardır. Bu nedenle barışa aracı olacak iyi hesaplanmış bir uzlaşma gereklidir. Böyle bir ihtiyaç, savaş eyleminin iki taraf arasında geçen bir mesele olması gerçeğinin yarattığı kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu durum, bir yandan vururken, bir yandan da korunmayı gerektirir. Bundan çıkan sonuca göre, etkili bir biçimde vurmak için, düşmanın almış olduğu korunma durumunun kaldırılması gerekir. Etkili bir ağırlık merkezi, ancak düşman yayılmış bir durumda olduğu takdirde mümkün olabilir. Normal olarak düşmanı yayabilmek için, çok defa kendi kuvvetlerimizin de geniş ölçüde dağılması zorunludur. O halde, dış görünüşü ile bir paradoks hissini veren bir deyimle şöyle denebilir: Gerçek sıklet merkezi, dağılmanın ürünüdür.

Savaşta iki yönlü hareket durumundan çıkarılan diğer bir sonuç, bir hedefe ulaşmayı başarmak için, alternatif hedeflerin öngörülmesinin de gerektiğidir. Bu sonuçla, Foch ve arkadaşlarının XIX. yüzyıl zihniyetini temsil eden tek yönlü doktrini arasında tam bir çelişki vardır. Bu çelişki, uygulama ve teori arasındaki ayrılıktan doğmaktadır. Buna göre düşman, eğer güttüğünüz amacın ne olduğunu kesin olarak anlamışsa, kendisini en iyi şekilde koruma ve sizin silahlarınızı etkisiz hale getirme şansına sahip demektir. Öte yandan, alternatif hedefleri de tehdit eden bir hareket tarzı benimserseniz, düşmanın aklını ve kuvvetlerini o yöne çekmiş olursunuz. Bu tutum, başka yöne çekme metodunun en ekonomik olan türüdür. Çünkü böyle bir davranış, size elinizdeki kuvvetin en büyük kısmını asıl harekât mihverinde bulundurma olanağını kazandırarak, mümkün olan en büyük sıklet merkezi oluşturma zorunluluğu ve dağılma zarureti arasında en iyi uzlaşmayı sağlamış olur.

Bir alternatif hareket tarzının yokluğu, savaşın gerçek yapısına aykırıdır. Ayrıca, Bourtcet'in XVIII. yüzyılda çok büyük bir etki yaratan "Savaş planı, birçok kolları kapsamalıdır. Bu bölümlerin her biri öyle iyi tasarlanmalıdır ki, bunlardan biri veya diğeri başarısızlığa uğratılmasın" yolundaki özlü sözünün saçtığı ışığı inkâr olur. Bu ışık Bourcet'in askeri mirasçısı genç Napolyon'un giriştiği her harekâtta daima izlediği bir prensip olmuş ve kendisi bunu "konuyu iki yönü ile işlemek" özü ile belirtmiştir. 70 yıl sonra gelen Sherman ise, bu dersi düşüne düşüne kendi kişisel tecrübesi ile yeniden öğrenecek ve "düşmanı bir çıkmazın boynuzları üzerine oturtmak" şeklindeki ünlü sözü yaratacaktır. Yola getirilmeyen bir düşmanla ilgili herhangi bir problem karşısında en iyi alternatif hareket tarzının ne olduğu önceden kestirilmeli ve sağlanmalıdır. Duruma uyma kabiliyeti, yaşamda olduğu gibi savaşta da hayatta kalmaya hükmeden kanundur. Çünkü savaş, insanın çevreye karşı yaptığı mücadelenin daha yoğun şeklinden başka bir şey değildir.

Pratik bir değer taşıyabilmek bakımından herhangi bir plan, düşmanın bunu bozma gücü dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Planın karşısına dikilecek herhangi bir engeli yenmenin en iyi yolu, eldeki planın karşılaşılan durumlara göre kolaylıkla değiştirilebilecek bir esneklikte olmasıdır. Bir yandan inisiyatif hâlâ elde bulundurulurken, öte yandan da planın bu duruma uyma yeteneği korunmalıdır. Bunun en iyi şekli ise, harekâtın alternatif hedefler sağlayan bir istikamet boyunca sürdürülmesidir. Böylece, düşmanınızı bir çıkmazın boynuzları üzerine oturtur, hiç olmazsa en az korunan bir hedefin ele geçirilmesini sağlar ve bu hedeflerin birbiri ardınca elde edilmesi olanağına da kavuşmuş olursunuz.

Düşmanın muharebe düzenlerini muhtemel olarak arazinin doğal yapısına dayattığı taktik alanda düşmanı çıkmaza düşürme etkisi sağlayacak hedefler bulmak, stratejik alana oranla daha zor olabilir. Çünkü stratejik sahada, düşmanın korumak zorunda olduğu apaçık sanayi ve demiryolu merkezleri vardır. Bununla beraber, kuvvetlerinizi kullanırken, hareket tarzınızı karşılaşılan direnme derecesine uydurmak ve bulunacak bir zayıf durumdan yararlanmak suretiyle, stratejik

alandakine benzer bir avantajı taktik sahada da sağlayabilirsiniz. Eğer bir plandan verimli bir sonuç almak isteniyorsa, tıpkı bir ağacın dalları gibi, onun da kolları bulunmalıdır. Tek hedefli bir plana gelince, bu, kısır bir kutup olmaya adaydır.

Ulaştırma Sistemini Kesme Sorunu:

Düşmanın yanını kuşatmak veya cephede sağlanan bir girmeyi hızla bir yarmaya çevirmek suretiyle düşmanın ulaştırma sistemine karşı herhangi bir darbe indirilmesi planlanırken, hedef alınacak en etkili yerin neresi olduğu sorunu ortaya çıkacaktır. Buna göre, indirilecek darbenin düşman kuvvetin hemen gerisine mi, yoksa daha derinliklere doğru mu yöneltileceğine karar verilmesi gerekecektir.

Ben, tecrübe safhasındaki motorlu birliklerin ilk olarak meydana getirildiği ve bunların stratejik alanda kullanılmaları üzerinde durulduğu sırada, bu sorunu inceledim. Geçmişte, özellikle demiryolunun kullanılmaya başlanmasından sonraki daha yakın tarihlerde meydana gelen savaşlarda girişilen süvari akınlarını bir analiz süzgecinden geçirerek, bu meseleye aydınlatıcı bir yol bulmaya çalıştım. Mekanize kuvvetlerin stratejik alanda derin bir yarma başarmaları bakımından bende yarattıkları umutlara oranla, bu gibi süvari akınlarının başarı derecesi çok daha sınırlıydı. Bununla beraber aradaki fark, bu akınların ortaya koyduğu delilin önemini azaltmaktan ziyade artırmıştır. Buna göre, gerekli ayarlamalar yapılmak suretiyle, şu sonuçların çıkarılması mümkündür:

Genel olarak, ulaştırma sistemi düşman kuvvetinin ne kadar yakında kesilirse, bunun düşman üzerinde yaratacağı etki de o kadar çabuk olur. Buna karşılık, ulaştırma sisteminin kesildiği yer düşmanı destekleyen üsse ne kadar yakınsa, sağlanan etki de o kadar büyük olur. Bu iki durumda da düşman kuvvetin hareket halinde olduğu ve bir harekâta giriştiği sırada ulaştırma sisteminin kesilmesi ile sağlanacak tesir, duran bir düşman kuvvet üzerindekine oranla çok daha büyük ve çabuk olur.

Çevik bir kuvvetin indireceği bir darbenin yönünü kararlaştırmak, düşman kuvvetlerinin stratejik durumuna ve ayrıca,

ikmal hatlarının sayısı, alternatif ikmal hatları kullanma imkânı, cephe gerisine yakın ileri depolarda stoklanması muhtemel ikmal maddeleri vb. unsurların oluşturduğu düşman ikmal sistemine de büyük ölçüde bağlıdır. Bu faktörler dikkate alındıktan sonra, bu defa muhtemel birçok hedefe yaklaşma imkânı bakımından mesafe, doğal engeller ve karşılaşılması muhtemel direniş gibi unsurlar göz önünde tutularak, yapılması tasarlanan darbeler yeniden gözden geçirilir. Genel olarak, aşılacak mesafe ne kadar uzun olursa, doğal engellerin sayısı da o kadar artar. Buna karşılık, direniş derecesi daha az olur.

Bu nedenle, doğal engeller çok sert olmadıkça veya ikmal bakımından kendi üssüne bağlı bulunmak hususunda düşman geniş bir serbestliğe sahip olmadıkça, düşman ulaştırma sistemini mümkün olduğu kadar uzaktan kesmek suretiyle daha büyük bir başarı ve etki beklenebilir.

Bu konuda dikkate alınması gerekli diğer bir husus da, düşman kuvvetlerinin gerisine yakın bir darbenin düşman birliklerin zihinlerinde daha büyük bir etki yaratması olasılığına karşılık, çok daha derinlikte başarılan bir darbenin düşman komutanının aklında daha büyük bir etki yaratılmasına yol açabileceği meselesidir.

Geçmişteki süvari akınları, çok defe görevin tahrip yönünü uygulamakta gösterilen dikkatsizlikler nedeniyle etkilerini kaybetmişlerdi. Bunun sonucu olarak, çevik birliklerle girişilen akınların düşman ulaştırma sistemi üzerinde sağlaması muhtemel etkinin değeri de gereksiz yere düşmüştü. Ayrıca, göz önünde tutulması gereken bir diğer husus da, ikmal maddeleri akışının yalnız yollar üzerinde başarılacak tahriple değil, trenlere ve kamyon konvoylarına yapılacak gerçek veya tehdit edici saldırılarla da kesilmesinin mümkün olduğudur. Elastikiliği ve arazi üzerinde manevra gücü olan mekanize kuvvetlerin gelişmesi suretiyle, ulaştırma sisteminin bu şekilde kesilmesinin sağladığı imkânlar, hiç şüphesiz daha da artmıştır.

Bu sonuçlar, II. Dünya Savaşı'nda elde edilen tecrübelerle de doğmamıştır. Bu savaşta, asıl taarruzu yapan Alman ordularının çok ilerilerde hızla ilerleyen Guderian'ın zırhlı tümenle-

ri bu konuda özellikle başarılı örnekler vermişlerdir. Bu zırhlı tümünlerin Somme derinliklerinde ve Abbeville'de müttefik ordularının ulaştırma sistemini kesmeleri ve böylece, bu ordular üzerinde gerek maddi, gerek psikolojik bakımdan felce uğratıcı korkunç bir etki sağlamış olmaları, dikkate değer bir hatadır.

İlerleme Metodu:

XVIII. yüzyılın sonuna kadar, gerek stratejik (muharebe alanına) ve gerek taktik (muharebe alanında) ilerlemelerde uygulanan kural, kitle halinde yürüyüş metoduydu. Daha sonra Napolyon, Bourcet vb.'nin düşüncelerinden ve yeni tümen sisteminden de yararlanarak, bölünmüş nitelikte bir stratejik ilerleme uygulamıştır. Buna göre ordu, bağımsız, yürüyüş kolları halinde ilerlemekteyidi. Bununla beraber, taktik ilerleme gene nellikle hâlâ yoğun bir karakter taşıyordu.

XIX. yüzyılın sonuna doğru, ateşli silahların gelişmesi sonucu o taktik ilerleme, ateş etkisini azaltmak için, küçük parçalar halinde olmak üzere dağınık bir şekil almış; ancak stratejik ilerleme, tekrar yoğun niteliğe bürünmüştür. Bunun nedeni, kısmen demiryollarının ve belirli genişlemesinin etkisi, bir bakıma da Napolyon metodunun yanlış anlaşılmasıdır.

Bununla beraber, strateji sanatını ve etkisini canlandırmak için düşünülmüş bir stratejik ilerlemeye yeniden dönülmesi gerekiyor: Ayrıca, gücü ve motor kuvveti gibi şartlar, daha ileri bir gelişmeye, daha nitelikli bir stratejik ilerlemeye işaret ediyordu. Hava taarruzu tehlikesini aldatma amacı ve mekanize hareket kabiliyetinden tam yararlanma ihtiyacı, ilerleyen kuvvetlerin müşterek hareketini bozmamak koşuluyla, orduların yalnız mümkün olduğu kadar genişliğine bölünmeleri gereğini ortaya koymakla kalmamakta, işbirliğinin elverdiği oranda dağılma gereğini de zorunlu kılmaktadır. Bu husus, atom silahlarının varlığı karşısında, daha da büyük önem kazanmıştır. Buna karşılık, telsiz haberleşme sistemindeki gelişme ise, dağılma ve kontrol arasında uzlaşma sağlayarak tam zamanında yetişen bir yardımcı olmuştur.

Artık, kitle halindeki bir kuvvet tarafından yoğun bir darbe sayılması gibi basit bir fikri uygulamak yerine, karşılaşılan duruma göre aşağıdaki şekillerden birini seçmeliyiz:

(a) Bütün dikkatlerin tek bir amaç üzerinde toplanması ile (meselâ, bir hedefe doğru) ayrı ayrı istikametlerden ilerleme.

(b) Dikkatlerin bir dizi amaç üzerinde toplanması ile (meselâ, sıra ile birbiri ardındaki hedeflere doğru) ayrı ayrı istikametlerden ilerleme.

Bu iki hareket tarzının her biri, düşmanın dikkat ve kuvvetini başka yöne çekmek için, bir ön hareketi gerekli kılar. Bunun istisnası şudur: Alternatif hedeflere yönelmenin mümkün olması ve bunlara karşı giriştiğimiz harekâtın düşmanda yarattığı şaşkınlık dolayısıyla onun dikkat ve kuvvetini başka yöne çekmeye gerek kalmaması.

(c) Dikkatlerin çeşitli amaçlar üzerinde toplanması ile (meselâ, aynı anda birkaç hedefe doğru) ayrı ayrı istikametlerden ilerleme.

Yeni savaş koşulları altında, birkaç yerde elde edilen parça parça başarıların birleşik etkisi, hatta sadece böyle bir tehlikenin varlığı bile, bir tek yerdeki tam bir başarının etkisinden daha büyük olabilir.

Orduların etkili oluş derecesi, yeni metotların geliştirilmesine dayanır. Bunlar, hatları ele geçirmekten ziyade, bölgelere nüfuz etmeyi ve hakim olmayı amaçlayan metotlardır. Buna göre, teorik bir hedef olarak düşman kuvvetlerini ezmekten çok, pratik bir hedef olarak bu kuvvetlerin hareketinin felce uğratılması öngörülür. Kuvvetlerin bir araya toplanması yoluyla tehlikeli bir katılıktan başka bir sonuç sağlanamayacağı hallerde, bunun yerine, kuvvetleri oynak bir şekilde kullanarak başarı kazanılabilir.

STRATEJİ VE TAKTİĞİN ÖZÜ

Özet halindeki bu kısımda, savaş tarihi deneyimlerine dayanan bazı gerçeklerin belirtilmesine çalışılmıştır. Bunlar, "belit (aksiyom)" terimi ile belirlenecek kadar, yaygın ve özlü unsurlardır.

Bu gerçekler, soyut prensipler olmayıp, pratik örnekledir. Napolyon, ortaya koyduğu özlü sözlerde, sadece uygulanabilir unsurların yarar sağladığını belirtmiştir. Bununla beraber bugünkü eğilim, tek bir kelime ile belirlenen, fakat açıklanmaları için binlerce kelimenin kullanılması gereken prensipler araştırmaktır. Ancak, böyle de olsa, bu "prensipler" o kadar teoriktir ki, çeşitli kimseler için başka başka anlam taşımakta; ayrıca, değer bakımından da, herkesin kendi savaş anlayışına bağlı bulunmaktadır. Her şeye gücü yeter gibi görünen bu soyut prensiplerin araştırılması ne kadar uzun sürerse, bunlar o kadar çok seraplaşmaktadır. Böyle bir serap ise ne elde edilebilir, ne de entelektüel bir deneme olmanın dışında yarar sağlar.

Savaşın sadece tek bir prensibini değil, bütün prensiplerini bir çift kelimede toplamak mümkündür. Bu da, "kuvvet toplama" deyimidir. Ancak, gerçeği daha iyi belirtmesi bakımından bu terimi, "kuvvetsizliğe karşı kuvvet toplama" şek-

linde genişletmek gerekir. Bunun gerçek bir değer taşıması için, şu hususun açıklanması gereklidir: Kuvvetsizliğe karşı kuvvet toplama, düşmanınızın kuvvet dağılımına bağlıdır. Bu husus, dağılmış gibi bir görüntü ve kısmi bir etki yaratan kendi kuvvetlerinizin bölümlenmesi ile sağlanır. Sizin kendi kuvvetlerinizi dağıtmanız, düşmanınızın kendi kuvvetlerini dağıtması, sizin kuvvet toplamanız; işte, kuvvet toplama işlemindeki sıra böyledir ve bunların her biri de birbirini izleyen bir sonuçtur. O halde, gerçek kuvvet toplama, hesaplı bir dağılmanın meyvesidir.

Burada temel bir prensibe değineceğiz. Bu prensibin anlaşılması, düşmanınıza sizin kuvvet toplamanızı karşılayacak şekilde kuvvet toplama imkânını sağlayacak serbestlik ve zaman kazandırmak gibi, çok rastlanan önemli bir hatayı önleyebilir. Bununla beraber, bir prensibi belirtmenin, onu uygulama bakımından tam bir garanti teşkil etmediği de unutulmamalıdır.

Yukarıda sözü edilen belitler (aşağıda "özlü sözler" deyimi kullanılmıştır), tek bir kelime içinde toplanamazsa da, imkân oranında az kelime ile ifade edilebilir. Toplam olarak sekizi bulan bu özlü sözlerin, altısı "olumlu", ikisi ise "olumsuz"dur. Bunlar, başka türlü belirlenmedikçe, strateji bakımından olduğu kadar taktik için de geçerlidir.

Olumlu Özlü Sözler:

1. Amacınızı araçlarınıza göre ayarlayınız.

Amacınızı belirlemede, her şeyden önce, açık görüş ve serinkanlı hesaplama hakim olmalıdır. "Çiğneyebileceğinizden fazlasını ısırmak" akılsızlıktır. Askerî anlayışın başlangıç noktası, mümkün olanı kavrama duygusudur. Bu nedenle, inancınızı hâlâ muhafaza etmekle beraber, gerçekleri olduğu gibi görmeyi ve karşılamayı öğreniniz. Hareket başlayınca, bu inanca bol bol ihtiyaç duyulacaktır. İnanç öyle bir güçtür ki, görünüşte imkânsız olan şeyi mümkün kılabilir. Kendine güven duygusu, bir akümülatördeki akım gibidir: Onu boş yere akıtmaktan kaçınız. Ayrıca akümülatörünüz boşalırsa, yani da-

yanacağınız olan askerler yıpranırsa, yalnızca kendinize güvenmenin hiçbir yaran olmayacağını da unutmayınız.

2. Planınızı mevcut şartlara uydururken, daima amacınızı göz önünde bulundurunuz.

Bir amaca ulaşmanın birden fazla yolu bulunduğu gerçeğini kavrayınız. Ancak, her hedefin amaçla ilgili olmasına dikkat ediniz. Bundan başka, muhtemel hedefleri, dikkate alırken, bunların ele geçirilmesi olanağını ve ele geçirildikleri takdirde, amaca sağlayacaklan yaran hesaplayınız. Amaç olarak bir yan sokak boyunca yürümek, iyi bir şey değildir. Ancak, bir çıkmaz sokağa sapmak, daha da kötüdür.

3. En az umulan hareket tarzını seçiniz.

Kendinizi düşmanın yerine koymaya çalışınız. Ayrıca, onun önceden sezmesi veya önlemesi hususunda, en az muhtemel hareket tarzının hangisi olduğunu da düşününüz.

4. En az direnilen istikametten yararlanınız.

Esas amacınıza katkısı olacak herhangi bir hedefe sizi götürdüğü sürece, bu tutumu benimseyiniz. (Bu özlü söz, taktik alanda ihtiyatların kullanılmasında uygulanır. Stratejik alanda ise, herhangi bir taktik başarıdan yararlanılmasında uygulanır.)

5. Alternatif hedefler kapsayan bir hareket tarzını benimseyiniz.

Böylece, düşmanınızı bir çıkmazın boynuzları üzerine oturtarak, hiç olmazsa en az direnilen bir hedefi ele geçirme şansını sağlamış ve birbiri ardından diğerlerini de elde etme imkânına kavuşmuş olabilirsiniz.

Alternatif hedefler, size bir hedefi elde etme fırsatını sağlar. Tek bir hedef bulunduğu takdirde ise, düşman umutsuz denecek derecede zayıf olmadıkça ve amacınız üzerinde tereddütü olmadığı sürece, bu hedefi ele geçirmeniz şüphelidir. Normal olarak, uygun bir tutum olan tek bir hareket tarzı benimsemek ve yine normal olarak, verimsiz bir davranış oluşturan tek bir hedefi öngörme meselesini birbirine karıştırmaktan daha yaygın bir hata yoktur. (Bu özlü söz, esas olarak stratejiye uygulanırsa da, mümkün olduğu takdirde, taktiğe de uygulanmalıdır. Kaldı ki bu prensip, gerçekte sızma taktiğinin de temelini oluşturur).

6. Gerek planınızın gerek aldığınız düzenlerin elastiki oluşlarından ve koşullara uydurulabilecek nitelik taşıdıklarından emin olunuz.

Planınız, başarı halinde veya başarısızlığa uğranıldığında, ya da savaşta en çok meydana gelen kısmi başarı durumunda uygulanması gereken tedbiri önceden dikkate almalı ve sağlamalıdır. Düzenleriniz (veya örgütleriniz), mümkün olan en kısa zamanda başarıdan yararlanmaya veya duruma uymaya imkân verecek biçimde olmalıdır.

Olumsuz Özlü Sözler:

7. Düşmanınız, darbenizi savuşturacak veya ondan sakınacak biçimde iyi yerleşmiş olarak korunma durumu almışsa, bütün gücünüzü bir darbe halinde ortaya atmayınız.

Tarihten edinilen deneyim göstermiştir ki, kuvvetçe çok düşük durumdaki bir düşmana karşı olan durumlar hariç, düşmanın direnme veya sakınma gücü felce uğratılmadıkça, tek başına hiçbir etkili darbenin sağlanması mümkün değildir. Bu nedenle, böyle bir felç durumunun geliştiğine emin olunmadıkça hiçbir komutan, mevziie yerleşmiş bir düşmana karşı gerçek bir taarruza girişmemelidir. Felç durumu, düşman düzeninin bozulması ve bunun manevî alandaki eşiti olan moral azalmasının sağlanması ile elde edilir.

8. Başarısızlığa uğramış bir taarruzu aynı istikamet boyunca (veya aynı bölüm çerçevesinde) tekrarlamayınız.

Bu düzeni sadece bir miktar kuvvetle takviye etmek de yeterli bir değişiklik sayılmaz. Çünkü, arada geçen süre içinde düşmanın da takviye alması muhtemeldir. Bundan başka, düşmanın sizi püskürtmekle sağlayacağı başarının onu moralce de kuvvetlendirmesi daha çok muhtemeldir.

Bu özlü sözlere değer kazandıran önemli gerçek, başarı için iki ana sorunsalın çözümlenmesi zorunluluğudur. Bunlardan biri, düşmanın dengesini bozmak, diğeri ise başarıdan yararlanmaktır. Birinci sorun, fiili darbeyi öne alır. İkincisi, nispeten basit bir hareket olmak üzere, bu darbeyi izler. İlk olarak uygun bir fırsat yaratmadıkça, düşmana etkili bir dar-

be vuramazsınız. Ele geçirdiğiniz ikinci bir fırsat halinde ise, bundan yararlanmadıkça, bu darbeyi kesin sonuca ulaştıramazsınız.

Bu iki problemin önemi, hiçbir zaman yeter derecede anlaşılmamıştır. Çünkü bu gerçek, savaşın bilinen kararsızlığını açıklamaya kadar uzanır. Orduların eğitimi, esas olarak, taarruzun yapılışını bütün ayrıntılarıyla verimli bir şekilde geliştirmek üzerinde toplanmıştır. Bütün dikkati taktik alandaki bu teknik üzerinde toplamak, psikolojik elemanı gölgede bırakmaya yönelen bir eğilim yaratır. Bu tutum, baskından ziyade, sağlam bir durumda bulunma tutkusunu destekler. Bunun gibi, "kitap"a göre davranarak, hiçbir yanlış yapmamaya dikkat eden komutanlar yetişmesine de yol açar. Öyle ki, bu komutanlar, hatta düşmana yanlış bir şey yaptırma zorunluluğunu bile unuturlar. Buna göre sonuç, hazırlanan planların hiçbir sonuca ulaşmaması şeklinde olur. Çünkü, savaşta dengenin değişmesi, çok defa düşmanın yanlışlıklar yapmak zorunda bırakılması sayesinde sağlanır.

Birçok komutan, besbelli olan bir tutumu uygulamaktan ara sıra kaçınmış ve bir sonuca ulaşmanın anahtarını beklenmedik bir harekette aramış; sonuç, normal olarak, eğer talih yüz çevirmemişse, başarılı olmuştur. Talihin buradaki rolü önemlidir. Çünkü talih, hayatın bir parçası olan savaştan hiçbir zaman ayrı kalmaz. Bu nedenle, umulmadık bir hareket, başarıyı daima garanti edemez; bununla beraber, hiç olmazsa en iyi başarı şansını sağlar.

MİLLÎ HEDEF VE ASKERÎ AMAÇ

Savaşta "hedef" konusunu incelerken, siyasî ve askerî hedef arasındaki ayrılık bakımından açık bir anlayışa varmak ve bunu daima aklımızda tutmak çok önemlidir. Bunların her biri farklı şeylerdir; ancak birbiriyle de ilişkilidir. Çünkü milletler, savaşın hatırı için değil, bir siyasetin uygulanması için savaş açarlar. Askerî hedef, siyasi bir sonuca ulaşmak bakımından ancak bir araçtır. Bu nedenle askerî hedef, politik hedefe bağlıdır. Bu ilişkinin temel koşulu, siyasetin askeri alanda, başka bir deyimle uygulama sahasında imkânsız olan bir istekte bulunmamasıdır.

Buna göre problem hangi biçimde incelenirse incelensin, işe siyasetle başlamalı ve bir sonuca varılmalıdır.

"Hedef" terimi, her ne kadar yaygın biçimde kullanılıyorsa da, gerçekte, yerinde bir ifade değildir. Bu terim, fiziksel ve coğrafi bir anlam taşımakta, bu nedenle düşünceleri şaşırtıcı bir eğilim yaratmaktadır. Siyasal amaçlarla ilişkili olarak "siyasi emel" terimini, buna karşılık kuvvetlerin siyaset hizmetinde kullanılması ile ilgili olarak da "askerî amaç" terimini kullanmak daha uygun olur.

Savaşta beslenen istek, sadece kendi görüşümüze göre de olsa, daha iyi bir barış durumuna ulaşmaktır. Bu nedenle, istek duyulan şekilde bir barışa ulaşmayı daima göz önünde bulundurmak suretiyle savaşı yönetmek çok önemlidir. Bu prensip, yayılma amacında olan saldırgan uluslar için olduğu kadar, sadece varlıklarını korumak amacı ile savaşan barışsever milletler için de geçerlidir.

Tarih, askerî zafer kazanmanın aslında siyasal bakımdan beslenen isteğe ulaşmaya eşit olmadığını göstermektedir. Bununla beraber, askerlik mesleğine mensup kimseler arasında birçokt kişinin savaşla ilgili düşüncelerinde görüldüğü üzere, her şeye temel oluşturması gereken millî hedefin gözden uzak tutulması ve bunun askerî amaç olarak belirlenmesi, pek doğal bir eğilim halini almıştır. Bunun sonucu olarak da, ne zaman bir savaş patlamışsa, siyaset çok defa askerî amacın hükmü altına girmiştir. Dolayısıyla askerî amaç, sonuca götüren sadece bir araç olarak yerine, bizzat sonucun kendisi olarak görülmüştür.

Bu nedenle, bu durumun yarattığı kötülüklerin etkileri de dein olmuştur. Çünkü, siyasi amaç arasındaki uygun ilişki gözden kaçırılınca, askerî amaç bozulmuş ve gereğinden fazla basitleştirilmiştir.

Esas bakımından karışık olan bu problemin doğru olarak anlaşılması için, bu konuda son iki yüzyıl içindeki askerî düşünüş şeklinin nasıl bir nitelik gösterdiğinin bilinmesi ve ana fikirlerin ne şekilde geliştiğinin kavranması çok önemlidir.

Yüzyılı aşan bir süreden beri, askerî doktrinin başlıca temeli şu olmuştur: "Savaşın gerçek amacını, ancak düşman asıl kuvvetlerinin muharebe meydanında yok edilmesi teşkil eder". Bu temel kural yaygın olarak benimsenmiş, talimnamelere geçmiş ve bütün savaş akademilerinde öğretilmiştir. Bir devlet adamı bu prensibin her durumda millî hedefe uyup uymadığı hususunda şüphe duymaya yeltenirse, ona, kutsal bir buyruğu dinsizce bir davranışla bozmuş gibi bakılmıştır. Bu husus, özellikle I. Dünya Savaşı'na ve ondan sonraki döneme

ait resmi belgeler ve bu savaşa katılmış olan milletlerin askerî şeflerinin hatıraları incelenince, açıkça göze çarpmaktadır.

Bu kadar kesin bir kural, savaş teorisinin XIX. yüzyıldan önceki çağlarda yaşamış olan bütün büyük komutan ve üstatlarını hiç şüphesiz hayrete düşürecek bir şeydir. Çünkü onlar, amaçlarını pratik alanda kuvvet ve siyasetin sınırlı imkânlarına ayarlama zorunluluğunu ve felsefesini kavramış kimselerdi.

Clausewitz'in Etkisi:

Yukarıda sözü edilen kural, Clausewitz'in ölümünden sonra onun kişiliğinin ve kitaplarının Prusya subayları ve özellikle Moltke üzerindeki etkisiyle kesin bir katılık almıştır. Bu nedenle, Prusya sistemini pek çok yönü ile kopya eden dünya orduları üzerinde bu kuralın katı etkisi, 1866 ve 1870 zaferlerinin yarattığı etkiyle, daha geniş ölçüde artmıştır. Dolayısıyla Clausewitz'in teorilerini incelemek hayati bir önem taşır.

Bütün düşünce kaynaklarını Clausewitz'e bağlamış olan kişiler, üstatlarının teorisini çok kere onun düşünmediği derecede aşırı bir biçime sokmuşlardır.

Yanlış yorumlanma, birçok peygamberin ve her alandaki düşünürün ortak alınyazısı olmuştur? Üstatlarının ana fikrine bağlı, ancak onu anlamamış olan kimseler, bu konseptin aslına uygun olarak yayılması ve uygulanması bakımında, Clausewitz'e karşı çıkan önyargılı ve dar kafalı yanlış yorumlanmaya herkesten fazla yol açan kimse, Clausewitz'in kendisidir. Kant felsefî görüşünün ikinci derece nitelikli bir izleyicisi olan Clausewitz'in savaş teorisi, aslında gerçekçi ancak sıradan askerce görüşlü kimseler için, onun muhakeme tarzını kavramak bakımından pek soyut ve karışık bir biçimde yorumlanmıştır. Kaldı ki, bu muhakeme tarzı, görünüşe göre, izlemekte olduğu yönden çok kez geri dönüşler de yapmıştır. Böylece, düşünceleri bulutlanmış bir durumda olan bu kişiler, onun belli başlı parlak cümlelerine dört elle sarılmışlardır. Ancak, bunların hepsi de, Clausewitz'in düşüncelerinin daha derinliklere varan anlamını kavrayamayarak, onun özlü sözlerinin yalnız yüzeydeki kavramının etkisine kapılmışlardır.

Savaş teorisine Clausewitz'in en büyük katkısı, psikolojik faktörler üzerinde önemle durması olmuştur. O zamanki modaya göre stratejiyi geometrik bir görüşle ele alan düşünce okuluna karşı sesini yükselterek, hareket çizi ve açılarına oranla insan ruhunun sınırsız derecede büyük bir önem taşıdığını ortaya koymuş; ayrıca, tehlike ve yorgunluğun etkisini, cesaret ve azmin değerini derin bir anlayışla tartışmıştır.

Bununla beraber, kendisinden sonra tarihin akışını büyük ölçüde etkileyen yanlışlıklar da ona aitti.

Clausewitz, görünüşe göre, deniz gücünün anlamını kavrayamayacak derecede, karaya bağlı bulunuyordu. Ayrıca, dar görüşlüydü. Makine çağının eşiğinde "sayıca üstünlüğün, her geçen gün daha kesin bir değer kazandığı inancında olduğunu" söylüyordu. Onun bu sözleri, sanki Tann buyruğuymuş gibi, makinenin meydana getirilmesi ile gittikçe artan yeni biçim bir üstünlüğün sağlayacağı olanaklara direniş hususunda, askerlerin içgüdüye dayanan tutuculuğunu kuvvetlendiren bir etki yapmıştır. Bundan başka, mümkün olan en büyük sayıyı sağlamanın basit bir usulü olarak asker alma metodunun bütün dünyaya yayılmasını ve devamlı olarak kullanılmasını da büyük ölçüde hızlandırmıştır. Bu tutum ise, psikolojik uygunluk faktörünü dikkate almadığı için, ordulann panik yaparak boyun eğmeye daha elverişli bir duruma gelmeleri demek olmuştur. Daha önceki metot, ne kadar sistemsiz olursa olsun, kuvvetlerin hiç değilse iyi "savaşçılar" dan kurulmalarını öngörüyordu.

Clausewitz, taktik veya stratejik; yeni veya geliştirilmiş nitelikte dikkate değer hiçbir düşünce katkısında bulunmamıştır. O, yaratıcı ve dinamik bir insan olmaktan çok, sistematik yetenekli bir düşünür olduğu XVIII. yüzyılın "tümen sistemi" teorisi veya XX. yüzyılın zırhlı hareket kabiliyeti teorisi gibi, savaş üzerinde devrim yaratan bir etkisi olmamıştır.

Bununla beraber Clausewitz, Napolyon savaşlarından edinilen tecrübeyi belirtmeye çalışırken, bazı çekilme durumları üzerinde önemli olmak suretiyle, kabile savaşları türüne bir

dönüş niteliği taşıyan "tüm cephe hareketi" denebilecek tezin doğmasına yardım etmiştir.

Clausewitz'in Askerî Amaç Teorisi:

Clausewitz, askerî amacı tarif ederken, katkısız bir mantık için bilememekte olduğu tutkunun etkisinde kalmıştır:

"Savaşta bütün hareketlerin amacı, düşmanı silahsız bırakmaktır. Şimdi, hiç olmazsa teorik olarak, bunun zorunlu olduğunu göstereceğiz Eğer düşmanımız bizim irademize boyun eğmek zorunda bırakılacaksa istediğimiz fedekârlığın daha ağır basacağı bir duruma sokmalıyız. Ancak, çok doğal olarak, bunun düşman üzerinde yaratacağı zararlar, değilse, görünüşe göre, geçici bir nitelikte olmamalıdır. Aksi takdirde düşman, boyun eğmek yerine, durumun daha iyiye dönüşeceği umuduyla dayanır. Bu nedenle, savaşın uzaması yüzünden durumda meydana gelecek her bir değişme, düşmanı daha kötüye götüren bir gidiş olmalıdır."

"Savaşan bir tarafın düşürülebileceği en kötü durum, tamamen silâhsızlandırılmaktır. Bu nedenle düşmana, boyun eğdirilecekse ya kesinlikle silahsızlandırılmalı ya da bununla tehdit edilebilecek bir duyguya sürüklenmelidir. O halde savaşın amacı, her zaman, düşmanın tam anlamıyla silahsızlandırılması ya da yok edilme olmalıdır".

Kant'ın etkisi, Clausewitz'in iki yönlü düşünüşüne bakarak anlaşılabilir: Clausewitz, bir yandan tam bir askerî idealler dünyasına inanıyor öte yandan da bunların ancak eksik olarak yerine getirilebileceği gelip geçici bir dünyanın varlığını kabul ediyordu. Çünkü, askerlik bakımından ideal olanla, "gerçeğe göre yön değiştirme" diye tanımladığı hususu birbirinden ayırabilecek güçteydi. Buna göre de şöyle yazmıştır.

"Akıl, soyut muhakeme sonucu, aşırılığa düşmekten kendisini kurtaramaz. Ancak, teoriden realitiye geçerken, her şey değişik bir biçim alır. Teorik alandaki bu savaş amacı, yani düşmanı silahsızlandırma, uygulama sırasında pek az geçekleştirilebilir. Ayrıca bu durum, barış için zorunlu bir koşul da değildir."

Clausewitz'in aşırılığa kaçan eğilimi, muharebeyi savaşı sona erdiren bir araç olarak düşünmesinde de görülmektedir. Kendisi, insanı şaşırtan şu iddia ile söze başlardı. "Ancak tek bir araç vardır, o da savaşmaktır." Askerî faaliyetin her şeklinde "çarpışma fikri, zorunlu olarak temel oluşturmalıdır" tezini kanıtlamak için yaptığı uzun tartışma ile bunu haklı çıkarmaya çalışırdı. Çoğunluk tarafından tartışmasız kabul edilecek hususu inceden inceye savunarak şöyle derdi: "Muharebenin amacı, her zaman düşman kuvvetlerinin yok edilmesi değildir. Amaç, hiçbir çarpışmaya girişmeksizin de çok kez elde edilebilir pekâlâ."

Bundan başka Clausewitz, "Amacımız düşmanın yok edilmesine ne kadar çok yönlenirse, askerî kuvvetlerimizin uğrayacağı zayiat oranı da daima o kadar büyük olmak zorundadır" demek suretiyle bir gerçeği belirtmekte ve bu konudaki düşüncelerini ifade etmeyi şöyle sürdürmektedir: "Elde etmek istediğimiz etki ne kadar büyük olursa, bunun kendi durumumuz üzrindeki tepkisi de o oranda fazla olur. Dolayısıyla, başarıya ulaşamadığımız takdirde, bunun bizi etkileyen sonucu da daha kötü olacaktır."

Bu sözleri ile Clausewitz, kendi doktrininin I. ve II. Dünya Savaşları'nda izlenişinin sonuçları hakkında gelecekten haber verircesine gerçek bir hükme varmaktadır. Çünkü, onun muharebe ile ilgili felsefesinin yaşayan kısmı işin pratik yönü değil, ideal tarafıydı. Bundan başka, ileri sürdüğü doktrinin yanlış uygulanmasına, "Başka bir tedbir, ancak muharebe risklerinden kaçınmak için alınır" demek suretiyle, kendisi de katkıda bulunmuş; soyut ideal üzerinde durarak, doktrininin yanlış anlaşılmış şeklini, felsefesini izleyenlerin kafalarına perçinlenmiştir.

Clausewitz'in bu gibi felsefe oyunları karşısında, akıl dengesini gerçekten koruyabilecek veya onun mantığının inceliğini izleyebilecek nitelikte yüz kişide bir kişi bile bulunması beklenemezdi. Ancak, beyinlerinde çınlayan aşağıdaki gibi sözler, herkesin aklında tutabileceği nitelikteydi:

"Savaşta, yalnız tek bir amacımız vardır: Muharebe."

"Bunalımın kanlı çözüm yolu ve düşman kuvvetlerinin yok edilme çabası, savaşın ilk doğan çocuğudur."

"Büyük sonuçları, ancak büyük ve genel savaşlar sağlayabilir".

"Kan dökmeksizin fetihte bulunan komutanları dinlemeyelim."

Clausewitz, böyle cümleleri tekrarlamak suretiyle, esasen belli belirsiz olan felsefesinin ana hatlarını da bulandırmış; böylelikle felsefesini, sadece kanı tutuşturan ve aklı zehirleyen bir yürüyüş marşı, bir Prusya Marseillaise'i haline getirmiştir. Dolayısıyla bu felsefe, nesilden nesle aktarılışta, generallere değil, onbaşılara uygun bir doktrin olmuştur. Çünkü onun doktrini, "savaşçıya yakışır gerçek hareket" olarak sadece muharebeyi göstermek suretiyle, stratejiyi şeref ve başarı unsurlarından ayrı tutmuş; böylece, savaş sanatını kitle halinde boğazlama makinesi seviyesine düşürmüştür. Ayrıca komutanları, avantajlı bir fırsat yaratmak yerine, ilk ağızda muharebeye tutuşmak hususunda da kışkırtmıştır.

Clausewitz, herkes tarafından tekrarlanan şu pasajı yazmak suretiyle, komutanlık sanatının sonradan bozulmasına katkıda bulunmak durumuna düşmüştür:

"İnsancıl kişiler, fazla kan dökmeden düşmanı silahsızlandırma ve yenmenin ustaca bir yolu olduğunu kolayca hayal edebilirler. Bunlar, daha da ileri giderek, savaş sanatındaki uygun eğilimin bu olduğunu bile söyleyebilirler. Bu görüş, kökü kurutulması gereken yanlış bir inançtır."

Clausewitz, bu pasajı yazdığı zaman, burada eleştirdiği metodun, Napolyon da dahil, savaş sanatının bütün üstatları tarafından "komutanlığının gerçek amacı" olarak benimsendiğini düşünmek için, açıkça bellidir ki, bir an bile duraklamamıştır.

Clausewitz'in bu cümlesi, sonraki dönemlerde, ahmakça yanlışlıklar yapan pek çok kimse tarafından, giriştikleri koçbaşı hücumlarla boş yere can kaybına neden olan hareketlerini örtbas etmek ve hatta haklı göstermek için kullanılacaktır.

Clausewitz sayı üstünlüğünün kesin önemi üzerinde ısrarla durduğu için, bu doktrinin yarattığı tehlike de artmıştır. Kendisi, konunun deriliklerine daha iyi nüfuz ettiği bir pasajında, baskının "bütün hareketlerin temelini oluşturduğuna, çünkü kesin sonuç yerinde onsuz üstünlük sağlamanın pek düşünülmeyeceğine" dikkat çekmiştir. Fakat, "sayı" üzerinde çok daha fazla duruşunun etkisi altında kalan hayranları ise, zaferin normal reçetesi olarak sadece kuvvet çokluğunu görmekte devam etmişlerdir.

Clausewitz'in Amaç Teorisi:

Yukarıda değinilmiş olan hususlardan belki daha da kötüsü, Clausewitz'in "kesin" savaş düşüncesi ile ilgili yorumu ve heyecanı olmuştur. Bu yorumunda, başarıya ulaştıran yolun sınırsız kuvvet kullanışından geçtiğini ileri sürmüştür. Böylece, savaşı ancak "devletin güttüğü siyasetin başka bir vasıta ile devamı" olarak tanımlamakla başlayan doktirini ortaya atmak suretiyle, politikayı stratejinin kölesi yapmak gibi çelişik bir sonuç yaratarak kötü stratejiye yol açmıştır.

Bu eğilim, her şeyden fazla, Clausewitz'in şu ünlü sözü ile daha da gelişmiştir: "Savaş felsefesine ılımlı bir prensip katmak saçma olur. Savaş, son sınırına kadar sürdürülen bir şiddet hareketidir".

Bu cümleler, modern topyekün savaşın aşırı saçmalığına bir temel oluşturmuştur. Clausewitz'in ne gibi bir masrafa mal olacağı hususunda hesap tanımayan sınırsız kuvvet prensibi, sadece nefret duygusunun etkisi altında çılgına dönen kitleler için uygun bir ilkedir. Bu prensip, devlet yönetiminin ve siyasal amaçlara hizmet etmeye çalışan uyanık bir stratejinin inkâr edilmesidir.

Clausewitz'in başka bir yerde belirttiği gibi, savaş eğer siyasetin bir devamı ise, o halde zorunlu olarak, savaş sonrası bir yarar sağlama görüşü ile yönetilmelidir. Elindeki kuvvetleri bitkin düşürecek şekilde kullanan bir devlet, kendi siyasetini iflasa sürüklemiş olur.

Clausewitz, "sınırsız kuvvet" prensibini şöyle nitelemiştir: "Savaşın ilk itici gücü olarak siyasi emel, hem askerî kuvvetin amacını ve hem de girişilecek savaşın çapını tayinde ölçü olmalıdır."

Bundan da önemlisi, Clausewitz'in düşündürücü nitelikteki diğer bir pasajında şu sözleri olmuştur: "Mantık bakımından aşırı bir tutum izlemek, araçların amaçla olan ilişkilerini kaybetmelerine yol açacak; ayrıca, pek çok durumda, aşırı bir çaba ile güdülen amaç da bizzat bu çabanın içindeki karşıt kuvvetler tarafından baltalanacaktır."

Clausewitz'in *Savaş Üzerine* isimli klasik eseri, 12 yıllık yoğun bir düşünüşün ürünü olmuştur. Bu kitabı meydana getiren eğer savaş üzerinde düşünmek için daha uzun bir süre yaşamış olsaydı, daha doğru ve açık sonuçlara varabilirdi. Çünkü, düşünce dünyası geliştikçe, başka bir görüşe doğru daha derinliklere nüfuz etmeye yöneliyordu. Bu gelişme, ne yazık ki, kendisinin 1830'da koleradan ölmesiyle yarım kalmıştır. Clausewitz'in savaş ile ilgili yazıları, ancak ölümünden sonra, dul eşi tarafından yayımlanmıştır. Bunlar, üzerinde dikkate değer ve kâhince bir notun olduğu mühürlü birkaç paket içinde bulunmuştur. Notta şunlar yazılıydı:

"Bu eseri tamamlamadan ölürsem, ele geçirilecek şey, ancak tam şeklini almamış ve büyük ölçüde yanlış anlamlara aday bir düşünce yığını olarak adlandırılabilir."

O öldürücü kolera mikrobu olmasıydı, zararın çoğundan kaçınmak mümkün olabilirdi. Çünkü, karşılaşılan önemli belirtilerden anlaşıldığına göre Clausewitz, düşünüşündeki gittikçe artan gelişme dolayısıyla, araya girdiği sırada "kesin" savaş hakkındaki ilk ana fikrinden vaz geçecek ve bütün teorisini sağduyuya daha uygun ölçüler içinde yeniden gözden geçirecek duruma gelmişti.

Sonuç olarak denebilir ki, Clausewitz'in gösterdiği yol, "büyük ölçüde yanlış anlamlara" açık kalmış ve bunun derecesi kendisinin tahminini aşacak düzeyde olmuştur. Çünkü, sınırsız savaş teorisinin çok yaygın bir şekilde benimsenmesi, uygarlı-

ğı baltalayacak düzeyde ulaşmıştır. Clausewitz'in anlaşılmaksızın benimsenen dersleri, I. Dünya Savaşı'nın doğuşunu ve karakterini büyük ölçüde etkilemiş; bu durum çok doğal olarak II. Dünya Savaşı'na giden yolu hazırlamıştır.

I. Dünya Savaşı'ndan Sonra Değişen Teori:

I. Dünya Savaşı'nın akışı ve etkileri, Clausewitz teorisinin geçerliliğini hiç değilse izleyicilerinin yorumladığı biçimde olanı, şüpheli duruma düşürmeye yetecek nedenler ortaya koymuştur. Karada, beklenen kesin sonucu asla vermeyen sayısız muharebe olmuş; ancak sorumlu liderlerin amaçlarını mevcut şartlara uydurmak veya daha mümkün hale getirmek bakımın, yeni imkânlar geliştirmek hususunda ağır davranmışlardır. Bunlar, sorunu karşılamaktan çok, teoriyi bir intihar sonucuna kadar yorumlamışladır. Böylece, muharebe yolu ile hiçbir zaman gerçekleşmeyen tam bir başarı sağlama idealini izleyerek, kendi kuvvetlerini tolerans sınırlarını aşacak derecede eritip bitiren bir intihara sürüklemişlerdir.

Sonuç olarak denebilir ki, merkezi kuvvetlerin yıkılışı üzerinde de yapılan vakitsiz Alman taarruzlanndaki kan kaybının büyük etkisi olmuştur. Ayrıca, taarruzların zafere ulaşması bakımından şüpheye yer bırakmayacak biçimde uğradığı başarısızlığın doğurduğu moral düşüklüğünün de bu çöküşü çabuklaştırıcı bir etkisi görülmüştür. Ancak yanlışın asıl nedeni, bu kayıplardan çok, deniz gücünün ekonomik alandaki katkısı ile sağlanan açıklıktı. Bu harekâtın merkezi kuvvetlere zafer için belli bir sonuç sağladığı kabul edilse bile, bu onlara çok pahalıya mâl olmuş dolayısıyla, kazanmış gibi görünen bu milletler, durumlarını sağlamlaştırmak bakımından güçsüzleşmiş

Açıkça anlaşılıyor ki, ister taktik veya stratejik alanlarda, isterse siyaset alanında, bu teorinin veya hiç değilse uygulanma şeklinin yanlış bir tarafı vardı. Boş yere "ideal" hedef peşinde koşulması yüzünden uğranılan dehşet verici kayıplar ve sözde galiplerin savaş sonrası bitkin durumları, emel ve amaç sorununun bir bütün olarak yeniden tam bir incelemeye tâbi tutulmasının gerekli olduğunu göstermiştir.

Bu olumsuz faktörlerden başka, yeni bir araştırmayı çabuklaştıran birçok olumlu neden de vardı. Bunlardan biri, denizde kesin sonuçlu hiçbir muharebe yapılmamasına rağmen, abluka ile yaratılan ekonomik baskı şonucu, deniz gücünün düşmanın çöküşününde oynamış olduğu kesin roldür. Bu değerlendirme, özellikle İngiltere'nin, geleneksel stratejisinden ayrılmak ve kendisine pek pahalıya mâl olacak şekilde uzun bir süre ile gayretlerinin büyük kısmını karada kesin sonuçlu bir zafer kazanma yolunda harcamak suretiyle, esaslı bir hata yapıp yapmadığı sorusunu ortaya atmaktadır.

Yeni faktörler, iki durum daha yaratmıştır. Bunlardan biri, hava kuvvetlerinin gelişmesidir. Bu gelişme, önce "düşman asıl kuvvetlerinin muharebe meydanında yok edilmesi"ni gerçekleştirmeksizin, düşmanın ekonomik ve moral merkezlerine saldırma imkânını sağlamıştır. Hava gücü, direnişi yenmek yerine, üzerinden aşarak dolaylı metot kullanmak suretiyle dolaysız bir sonuç elde edebilecek güçte olduğunu göstermiştir.

Ortaya çıkan ikinci durum ise, bu sırada benzin motoru ile tırtıl tekerlekli aracın birlikte geliştirilmesi işleminin yüksek hareket kabiliyetli mekanize kara kuvvetlerini meydana getirme yolunda bir ufuk açmış olmasıdır. Bunun sonucu olarak, "düşmanın asıl kuvvetleri ile ciddi bir muharebeye girişmeksizin düşmanın ikmal yollarını kesmek, emir ve komuta sistemini altüst etmek veya gerilerine doğru yapılacak derin sızmalarla tam bir sinir bozukluğu yaratmak yoluyla, düşmanın çöküşünü sağlayacak çok etkili yeni bir imkân elde edilmiş oluyordu. Bu yeni mekanize kuvvetler, daha küçük ölçüde olmakla beraber, tıpkı hava kuvvetleri gibi, düşman memleketin sinir sisteminin özüne doğrudan doğruya saldırma yeteneğini de sağlayabilirlerdi.

Hava gücü, taşıdığı hareket kabiliyeti sonucunda dolaylı tutumun yukarıdan etki sağlayan şekliyle, doğrudan darbeleri gerçekleştirebilirdi. Buna karşılık, tankın sahip olduğu hareket kabiliyeti, bu darbeleri hasım ordunun bulunduğu arazideki "engeller"den kaçınmayı gerektiren bir dolaylı tutumla sağlayabilirdi. Satrancı ele alarak yapılacak bir benzetme ile bu noktayı canlandırmak istersek, savaşta hava hareket kabiliye-

ti satrançta "vezir"in hareketini, tank hareket kabiliyeti ise "şah"ın hareketi temsil etmektedir. Bu benzetme, hiç şüphesiz hava gücü ve tankın kendilerine özel değerler ifade ettiği anlamına gelmez. Çünkü hava kuvvetlerinin vezirin hareketindeki sıçrama gücü ile şahın her yöne hareket edebilme özelliğini oynaklığı birleştirmektedir. Öte yandan, bir mekanize kuvvet, atlama gücü olmamakla beraber, kazandığı "arazi"nin işgalini sürdürebilecek niteliktedir.

Hava ve karadaki bu yeni gelişmelerin gelecek savaşlarda askerî amaç üzerinde ve hedeflerin seçiminde tam bir etki yapması zorunluydu ve öyle de olmuştur.

Bu gelişmeler, askerî hareketin sivil hedeflere karşı uygulanması yeteneğini artırmış ve etkiyi güçlendirmiş; ayrıca, askerî hedeflere karşı girişilen askerî hareketlerin "menzili"ni de çoğaltmıştır. Dolayısıyla, bir düşman kuvvetin, örneğin bir ordunun sert savaşlarla fiilen ve bir bütün olarak yok edilmesi zorunluğu yerine, onun bazı hayatî unsurları felce uğratılarak yenilmesi kolaylaştırılmıştır. Karşı koyma gücü felce uğratılarak düşmanı etkisiz bir hale sokmak, kendi kuvvetlerimizi korumak bakımından, düşmanı yok etmekten çok daha iyidir. Çünkü düşmanı fiilen yok edememek, daima daha uzun süreli bir eylemi gerektirir ve kazanan tarafa çok daha pahalıya mal olur. Böylece hava gücü, düşmanın direnişinden kaçınmak ve düşman memleketteki sivil hedeflere saldırmak kapasitesinde başka, silahlı direnişi felce uğratmak için de yeni bir ümit getirmiş oluyordu.

Gerek karada, gerekse havada çoğalmış olan bu hareket kabiliyetinin ortaya çıkışı ile yaratılan toplam etki, taktiğe oranla stratejinin gücünü ve önemini daha çok artırmak olmuştur. Buna göre, geleceğin yüksek komutanlara kıyasla, çarpmaktan çok, hareketle sağlanacaktır.

Kesin sonuçlu bir muharebe kazanmanın değeri hâlâ vardır. Bunu başarma şansı da, hareket kabiliyetinin sağladığı güçler sayesinde fiilen artmıştır. Bununla beraber, böyle bir muharebe bile, geleneksel savaş şeklinde pek az benzeyecektir. Bu hareket, daha çok stratejik bir manevranın doğal bir tamamlanışı olacaktır. O halde, kendinden önceki manevrayı

tamamlayan bir harekete "muharebe" denilmesi gerçekten yanlış bir isimlendirme olmaktadır.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra orduların başında bulunanlar, değişen koşullar ve savaş araçlarının ışığı altında, askerî amacın yeni bir tanımlamasının yapılması gereğini kavramak hususunda ne yazık ki, geç kalmışlardır.

Yine ne yazık ki, hava kuvvetlerinin başında bulunanlar da, kendi bağımsız tutumlarında direnme tutkusuna gereğinden fazla kapılmışlar; ayrıca, bağımsızlığın sınırlayıcı yönlerini veya zararlı sonuçlarını dikkate almaksızın, sivil hedeflere saldırma imkânlarından yararlanma hususunda da çok dar bir görüşle hareket etmişlerdir. Bunlar, mensup oldukları bu yeni kuvvet için coşkun bir heyecan besleyen kimselerdi. Bu duygunun etkisi ile de, hava kuvvetinin ya düşman halkın moralce hızla çöküşünü sağlayabileceğine inanmışlar ya da deniz gücünün abluka yolu ile yaptığı ekonomik alandaki boğucu etkiyi hava gücünün çok daha yoğun ve kesin bir şekilde başarabileceğine son derece güvenmişlerdir.

II. Dünya Savaşı'ndaki Uygulama:

Savaş ikinci defa gelip çattığında, mekanize karakterde kurulmuş olan bir avuç yeni kara kuvveti, stratejik hedeflere karşı uzun menzilli darbelerde kullanıldığı zamanlar, kuruluş nedenleri olan istekleri ve kesin etkiyi fazlasıyla sağlamıştır.

Bu kuruluşta olan sadece altı tümen, birkaç hafta içinde Polonya'nın çökmesine büyük ölçüde neden olmuştur. Böyle tümenlerden 10 tanesi, Alman Ordusu'nun büyük kısmı henüz harekete bile geçmeden, Fransa Muharebesi denilen harekâtın alınyazısını gerçekten tayin etmiş ve böylece, Batı memleketlerinin yıkılışını hemen hemen kaçınılmaz bir sonuç haline getirmiştir. Batının bu şekilde ele geçirilmesi, ancak bir aylık bir sefer içinde tamamlanmış; bu başarı, kazanan tarafa çok az bir kayba mâl olmuştur. "Dökülen kan", tarafta da gerçekten pek azdı. Kesin safhada ise, Clausewitz doktirinindeki herhangi bir ölçüye göre, önemsiz denecek orandaydı.

Bu büyük çaplı zafer, askerî karakterdeki hedeflere karşı elde edilmiştir. Buna karşılık zaferin kazanılması, taktik olmaktan ziyade, esas olarak stratejik bir manevra şekli ile başarılmıştır.

Bundan başka, düşman ordularının gerilerinde derinliğine girişilen hareketlerle ulaştırma hatlarını kesmenin ve komuta sistemini altüst etmenin etkisini, halkın moralini sarsmak ve şehir yöntemlerini aksatmak şeklinde beliren yan etkiden ayırt etmek de zordur. Dolayısıyla bu husus, hiç değilse kısmen, sivil hedeflere karşı harekâtın yapacağı etkiyi belirten bir delil olarak gösterilebilir.

İleri sürülen bu düşünceler, Nisan 1941'de hatta daha çabuk sonuçlanan Balkanlar'ın istilası bakımından da geçerlidir. Bu harekât, yeni araçların ve bunların stratejik alandaki kullanılış şekillerinin felce uğratıldığı etkilerini bir kere dah aortaya koymuştur. Daha önceki dönemlerde girişilen harekâttakilerle kıyaslanırsa, burada "muharebe" nispeten önemsizdi. Ayrıca, "tahrip" deyimi de, sonucu gerçekleştirme biçimi bakımından, açıkça yersiz bir terim olmuştu.

Sıra Rusya'nın istilasına geince, burada biraz değişik bir metot uygulanmıştır. Alman generallerinin çoğu, özellikle Genelkurmay Başkanı Halder, Hitler'in askerî hedeflerden çok ekonomik hedeflere yönlenme eğiliminden şikâyet etmişlerdir. Bununla beraber, harekât emirleri ve generallerin kendi tanıklıkları bir analizden geçirilince, böyle bir şikâyeti haklı gösterecek bir hususa rastlanmamaktadır. Hitler, ekonomi amacının daha etkili olacağını düşündüğü halde, bu eğilimini bir kenara bırakarak, 1941 seferinin kesin safhasında Genel Kurmay'ın muharebelere girişmek yolundaki tercihine uymuştur. Ancak, bu askerî amacın izlenmesi, pek çok düşman kuvvetinin yok edildiği birçok büyük zaferler kazanılmasına rağmen, kesin sonucu sağlamamıştır.

Çabaların ekonomik hedefler üzerinde toplanması ile daha kesin bir sonuç alınıp alınmayacağı hususu, tartışmaya açık bir soru olarak ortada durmaktadır. Bununla beraber, en seç-

kin Alman generallerinin bu konudaki düşüncelerini yansıtmakta da fayda vardır. Bunlara göre, Sovyet Rusya'nın yenilmesi bakımından en büyük şans, muharebelerin "klasik" biçimde kazanılması yoluna gidilmesi yüzünden kaybedilmiştir. Halbuki, Moskova Leningrad'ın teşkil ettiği moral ve ekonomik hedeflere mümkün olduğu kadar çabuk ulaşmak gerekirdi. Bu hareket tarzı, mekanize kuvvetlerle yapılan çevik savaş fikrinin en seçkin uzmanı Guderian'ın tasarladığ tutumdu. Ancak Hitler, bu ana konu üzerinde tutucu görüşlü olanların tarafını tutmuştur.

Bir dizi meydan muharebesinin birbirini izlediği hızlı Alman istilaları sırasında Alman hava kuvveti, düşman kuvvetlerin ve onların arkasında bulunan milletlerin felce ve moral bozukluğuna uğratılması için, mekanize birliklerle işbirliği halinde çalışmıştır. Bu suretle sağlanan etki korkunç olmuştur. Bu ortak tesir, tam anlamıyla, zırhlı birliklerinki kadar önemli sayılmalıdır. Yeni yıldırım savaşı (blitzkrieg) türünü meydana getiren unsurlar ne şekilde bir değerlendirmeye bağlı tutulursa tutulsun, hava kuvveti ve zırhlı birlikler birbirinden ayrılmazlar.

Savaşın daha sonraki safhalarında, İngiliz ve Amerikan hava kuvvetleri tarafından müttefik ordu ve donanmalarının başarısına yapılan katkı daha da büyük olmuştur. Müttefik orduların ilk ağızda Avrupa kıtasına çıkmalarının mümkün olması ve daha sonra zafere doğru güvenle ilerlemelerinin sağlanması, her şeyden önce hava kuvveti sayesinde başarılmıştır. Hava kuvvetleri, özellikle ulaştırma sistemine karşı olmak üzere, askerî hedeflere yaptıkları saldırılar sonucu, düşman ordularından müttefik harekâtına karşı koymak yetenekleri üzerinde kötürüm edici nitelikte kesin bir etki sağlamışlardır. Bununla beraber, hava kargâhları, düşman kuvvetlerin sanayi merkezlerine taarruz gibi, "sivil" hedeflere karşı bağımsız harekât yapmak bakımından duydukları isteğin aynını askerî hedeflere yönelmek hususunda hiçbir zaman göstermemişlerdir. Sivil hedeflere yönelen harekâtın amacı, tasarlanan şekle göre, düşman millet üzerinde moral ve ekonomik alanda birleşik bir etki sağlamaktı. Düşman silahlı kuvvetlerine karşı işbirliği

halinde yapılacak harekâta oranla, böyle bir hareketin daha kesin ve hızlı bir sonuç sağlayacağına inanılıyordu.

Hava karargâhlarının sivil hedeflere karşı girişilen hava harekâtını "stratejik bombardıman" terimi ile tarif etmesine rağmen, bu deyim gerçekte yanlış bir sözdür. Çünkü, öyle bir amaç ve hareket, yüksek strateji alanına girer. Bu nedenle, buna "yüksek stratejik bombardıman" denilmelidir. Şayet bu terim fazla uzun görülüyorsa, ekonomik etki gibi morali de kapsayan bir terim olarak "sanayi bombardımanı" denilmesi daha doğru bir tanımlama olacaktır.

Zaferin kazanılmasındaki katkısı yönünden bu tür bir bombardımanın gerçek etkisinin ne olduğunu tahmin etmek, ayrıntılı bir araştırma yapılsa bile, çok zordur. Bununla ilgili sayısal değerlerin tahmini, değerlendirmelerin taraf tutarak yapılması yüzünden karışık bir hal almaktadır. Bu karışıklığa, hem sanayi bombardımanı taraflısı olanlar hem de çeşitli yönlerden bu bombardımana karşı olanlar neden olmaktadır. Doğru bir değerlendirme yapılmasını, yaratılmış olan bu bulanık durumdan başka, ölçülemez değerlerin geniş ölçüde hesaplanmaması faktörü de engellemekte ve hemen hemen imkânsız kılmaktadır. Bu hususun, diğer askerî hareket şekillerinin hiçbirinde bu derece belirli olmadığı bile söylenebilir.

Ayrıca, oldukça tereddütsüz olarak denebili ki, stratejik bombardımanlar, etkileri hakkında makul derecede iyimser bir görüş çevresinde bile, hava kuvvetlerinin askerî alandaki stratejik hedeflere karşı harekâtına oranla daha az kesin sonuç sağlarlar. Ne olursa olsun, bu stratejik bombardımanların çok daha az kesin nitelikte oldukları açıkça belli olmuş; yeni tam bir açıklıkla belirdiği üzere savaşın devamı süresince gelişen safhalarda bu tür harekât onu yönetenlerin iddia ettikleri sonuçlan sağlamaktan çok uzak kalmıştır.

Bundan da açık olarak ortaya çıkan gerçek ise, sanayi bombardımanının savaş sonrası durum üzerindeki son derece zararlı etkisidir. Bunlar, onarılması çok güç olan büyük ölçüde bir tahribin dışında, belki daha az belirli ancak muhtemel olarak çok daha uzun süreli sosyal ve moral etkileridir.

Bu tür harekât, uygar hayatın nispeten üstünkörü temelleri için, kaçınılmaz şekilde daha etkili derin bir tehlike oluşturur. Şimdi atom bombasının ortaya çıkışı ile, bu yaygın tehlike daha büyük ölçüde artmıştır.

Bu suretle, strateji ve yüksek strateji arasındaki esas farka gelmiş oluyoruz. Strateji, sadece askerî zaferin kazanılması sorunu ile ilgilidir. Buna karşılık yüksek strateji, daha uzak görüşlü olmak zorundadır. Çünkü, yüksek stratejinin amacı, barışın kazanılmasıdır. Böyle bir düşünüş şekli, "arabayı atın önüne koymak" işi değildir. Aksine, atın ve arabanın nereye gittikleri hususunda emin olmaktır.

Esas olarak "sivil" olan hedefe karşı girişilen hava hareketi, yüksek strateji alanına giren bir tutumdur. İşte bu nedenle, böyle bir harekete girişilmesine karşı direnilmektedir. Sivil hedefin, yapısının nitelik bakımından, makul bir hedef olmadığı anlaşılmıştır. Savaşı sonuca ulaştırmak bakımından, gerçekte olduğundan daha kesin veya hiç olmazsa daha açıkça belirli bir nitelik arz etmesi halinde bile, böyle bir hedefin seçilmesi, askerî bir amaç olarak akla aykırı bir tutum olur.

Teorinin Geliştirilmesi:

Herhangi bir teoriyi tekrar gözden geçirip, daha iyi bir denge sağlamak amacıyla yeniden düzenlemek için konu üzerine yapılmış daha önceki çalışmalara sahip olmak yararlı olur -ulaşılan sonuçlar değiştirilmek istendiği sürece. Bildiğim kadarı ile, savaş hedefi hakkında Clausewitz'in ileri sürdüğü hakim doktrinin 1914-1918 Savaşı'ndan sonra yeni bir incelemesini yapan ilk araştırıcı bendim. Bunu askerî dergilerde birkaç yazı ile bir tartışma konusu olarak ortaya attıktan sonra, 1925 yılında, bu mesele üzerinde daha etraflı çalışma yaparak, Paris ya da "Savaşın Geleceği" adlı kitabımı yayımladım.

Bu küçük kitap, "düşmanın asıl kuvvetlerinin muharebe alanında yok edilmesi" yolunda herkesçe bilinen stratejik amacın I. Dünya Savaşı'nda uygulanış şeklini, kesin olmayan ve bitkinlik yaratan sonuçlarını gösteren bir eleştiri yazısı ile

başlıyordu. Kitap, daha sonra "moral hedefler"in faydalarını tartışarak devam ediyor ve burada şu hususlara değiniliyordu:

(1) Zırhlı birlikler, "düşman ordusunun en zayıf yeri" olan ve onun sinir sistemini oluşturan ulaştırma ve komuta merkezlerine nasıl kesin bir darbe indirebilir?

(2) Hava kuvvetleri, bu stratejik hareketle işbirliğinden başka düşman "bir milletin sinir sistemi"ne ve sanayiinin "sivil statik merkezleri"ne kesin sonuçlu bir darbeyi nasıl vurabilir?

Genelkurmay, bundan iki yıl sonra kurulan ilk Deneme Mekanize Kuvvete mensup subaylardan bu eserin incelenmesini istemiştir. Hava Kuvvetleri Komutanlığı Karargâhı, bu kitaptan daha da geniş ölçüde yararlanmıştır. Bunda hayret edilecek bir yan yoktur. Çünkü, hava stratejisi üzerindeki ders kitaplarının sayısı o zamanlar fazla değildi. Ayrıca, bu küçük kitap, sağlanacak gelişmelerle ilgili hava kuvvetleri görüşüne de uygundu. Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı, bu eserin birer nüshasını diğer kuvvetlerin kurmay başkanlarına da göndermişti.

Şimdi böylece yeni bir biçimde söylemekte olduğum şey, bundan 25 yıl önce yazdığım bir hususun, uzun süren bir düşünme döneminden sonra, tekrar gözden geçirilerek düzeltilen şekli ve bir yanlışlığın da itirafıdır. Bu durum, teraziyi dengeli bir şekilde düzeltmeye çalışırken, insanın terazinin öteki kefesini nasıl gereğinden fazla eğmeye meyilli olduğunu da göstermektedir. Lawrence, bana 1928'de yazdığı bir mektupta, şu izlenimini belirtmişti:

"Clausewitz'in mantıkî sistemi, gereğinden fazla bir mükemmellikte olup; izleyicilerine, hiç değilse bunlar arasında ayaklarından çok kolları ile mücadele edenlere, yollarını şaşırtacak niteliktedir. Şu sırada sen, görevleri kendi meslekleri üzerinde dikkatle düşünmek olanların pek az yardımı ile, I. Dünya Savaşı curcunasından sonra dengesi bozulmuş olan teraziyi düzeltmeye çalışıyorsun. Bunu başardığın zaman, takriben 1945'te, gütmekte olduğun koyun senin takdir sınırını aşacak ve daha sonra gelecek bir stratejist tarafından gerisin geriye kovulmak durumunda kalacaktır. Böylece, ileri geri gidip duracağız."

1925'te, sivil hedeflere karşı yapılacak hava darbelerinin avantajlarını tartışırken, şahsen çok ileri gitmiştim. Bununla beraber, böyle bir darbenin hiç olmazsa "imkân nispetinde az sürecek bir zarar" doğuracak şekilde yapılmasının önemi üzerinde durarak, "Çünkü, bugünün düşmanı yarının müşterisi olduğu gibi, geleceğin de müttefikidir" demiştim. O sıradaki inancım, "kesin karakterli bir hava taarruzunun, zamanımızın uzun süreli bir savaşına kıyasla, toplam olarak daha az zarar yapacağı ve yenik düşmüş ülkenin yeniden toparlama gücü üzerinde daha az bir yük oluşturacağı" yolundaydu.

Konu üzerindeki incelemem derinlemesine ilerleyince, sanayi merkezlerine karşı girişilen bir hava taarruzunun derhal kesin bir sonuç vermesinin muhtemel olmadığını ve yeni model uzun bir yıpratma savaşını meydana getirmesi ihtimalinin daha yüksek olduğunu kavramaya başladım.

Bu yeni model savaş, 1914-1918 örneğine kıyasla belki daha az ölümlü olacak, ancak hiç şüphesiz, daha yıkıcı bir karakter taşıyacaktı. Bununla beraber, birisi buna dikkati çektiği zaman, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nın taşımakta olduğu inancı bir kenara atmak niyetinde olmadığı, dolayısıyla böyle yeni bir kanaati kabul etmekten çok uzak kaldığı hemen anlaşılıyordu. Hava Kuvvetleri Komutanlığı, çabuk bir sonuç almak yolundaki anançlarına dört elle sarılmaya devam etmiştir. Savaşta edinilen tecrübe bu inançtan vazgeçmek zorunluluğunu yaratınca da, son savaşın Genelkurmayının insan gücünü yıpratma yolundaki coşkunluğu kadar büyük bir hararetle, bu defa inançlarını sanayiin yıpratılmasına bağlamıştır.

Bununla beraber, sivil fabrikayı hedef olarak almanın sakıncalarını ve kötülüklerini kavramak, eski anlamdaki "muharebe"yi tekrar hedef olarak ele almak demek değildir. Clausewitz'in bu eski formülünün sakıncaları, I. Dünya Savaşı'nda yeter derecede ortaya çıkmış bulunuyor. Buna karşılık II. Dünya Savaşı ise, askerî bir hedefe karşı girişilen dolaylı veya stratejik bir hareketin umulan etkisini yeterli ölçüde teyit eden yararlı ve yeni imkânlarını ortaya koymuştur. Bazı büyük komutanlar, ellerindeki araçların sınırlı imkânlarına

rağmen, bu gibi hareketten geçmişte bile etkili şekilde yararlanmışlardı. Ancak şimdi, taktik alandaki direniş gücü arttığı halde, bu hareket, yeni vasıtaların yardımı ile daha kesin bir nitelik taşıdığını belli etmiştir. Modern hareket kabiliyeti, taktik alandaki direnişi "silahsız" duruma getirecek şekilde, taarruz ve tehdide hızla yön değiştirmeyi mümkün kılan bir elastiklik sağlamıştır.

Son deneyimlerin ve şimdiki koşullarında ışığında, hedef veya askerî amaç doktirininin yeniden gözden geçirilmesinin zamanı gelmiştir. Üzerinde anlaşmaya varılmış bir çözüm yolu sağlamak için, bu yeniden gözden geçirme işinin kuvvetler arasında işbirliği çerçevesinde yapılması çok arzu edilir bir husustur. Çünkü, zamanımızda tehlikeli bir doktrin karışıklığı vardır.

Konunun bu şekilde tartışılması sırasında, bugünkü koşullara ve bilgilere uygun olarak düzeltilmiş bir teorinin, ana hatlar halinde de olsa, ortaya çıktığını umarım. Ana fikir, uygunluk ve yararlılığını yitirmiş eski bir terim olan "muharebe"den çok, "stratejik harekât" tır. Hiç şüphesiz hâlâ muharebe olabilir. Ancak, bu bizzat amaç olarak öngörülmelidir. Doğruluğunu II. Dünya Savaşı'nda göze çarpar şekilde kanıtlayan ve izlememizde daha önce belirtilmiş olan bir sonucu tekrarlamakta yarar vardır: Gerçek amaç, muharebeyi dilemek değildir. Aksine, bizzat sonucu sağlamasa bile, kendisini izleyecek bir muharebe ile bu amaca ulaşmayı mümkün kılacak avantajlı bir stratejik durum yaratmaktır".

YÜKSEK STRATEJİ

Bu kitap, yüksek strateji veya savaş politikasından ziyade, strateji ile ilgilidir. Daha geniş bir konu olan yüksek strateji ile yeteri kadar meşgul olmak, yalnız daha büyük çaplı bir kitabı değil, ayrı bir kitabın yazılmasını da gerektirir. Çünkü nitelik bakımından yüksek strateji, bir yandan stratejiyi kontrolü altında tutarken, öte yandan da, kapsadığı prensipler, strateji alanında hakim olan prensiplerle çok defa çatışır. Bununla beraber, bu iki ana unsur arasındaki sıkı ilişki dolayısıyla, yüksek stratejinin incelenmesi sonucu ulaşılacak daha kapsamlı bazı hususların bu kitaba alınması uygun görülmüştür.

Savaşta amaç, yalnız kendi açınızdan da olsa, daha iyi bir barışa erişmektir. Buna göre, istenilen biçimdeki barış daima göz önünde bulundurularak, savaşın güdüm ve yönetiminin sağlanması esastır. Clausewitz'in savaşı" siyasetin diğer araçlarla bir devamı" biçiminde tanımlamasındaki başlıca gerçek budur. Buna göre, izlenecek politikanın, savaşı aşarak barışa kadar uzanması daima hatırda tutulmalıdır. Gücünü yıpranma derecesine kadar harcayan bir devlet, kendi politikasını ve geleceğini iflasa sürüklemiş olur.

Daha sonra ne olacağını hiç düşünmeden bütün dikkatinizi sadece zafer üzerinde toplarsınız, barışta lâyıkıyla yararlanmak bakımından kendinizi pek fazla yıpratmış olursunuz. Çünkü, bu şekilde ulaşılacak bir barış, mutlaka kötü bir barış olacak ve yapısında diğer bir savaşın mikroplarını taşıyacaktır. Bu husus, çok denenmiş bir derstir.

Karşılaşılacak riskler, bir koalisyon savaşında daha da büyüktür. Çünkü, böyle bir durumda her yönü ile tam bir zafer kazanılması hırsı, âdil ve basiretli bir barış düzeni kurma sorununu kaçınılmaz şekilde karıştıracaktır. Artık, zafere ulaşanların iştahlarını kontrol edebilecek bir düşman kuvvetin sağlayacağı karşı denge bulunmayacağından, ittifak üyeleri arasındaki görüş ve çıkar ayrılıklarını durduracak bir engel de kalmayacaktır. O zaman, müttefikler arasındaki bu ayrılıklar, ortak tehlikenin yaratmış olduğu arkadaşlığı karşılıklı hoşnutsuzluğa dönüştürecek kadar derinleşebilecek ve dolayısıyla bir savaşın müttefiki, gelecek savaşın düşmanı olacaktır.

Bu durum, daha ileri ve geniş kapsamlı bir sorunu ortaya koymaktadır. Buna göre, herhangi bir ittifak sisteminde, özellikle üyeler arasında kuvvet dengesi bulunmayan bir durumda, normal olarak uyuşmazlık görülür.

Ancak, tarihin bizlere öğrettiğine göre bu durum, uygulama alanında, ittifak üyelerinden birinin hakim duruma geçmesi demektir. Ayrıca, küçük grupların daha büyük gruplar içinde erimesi yolunda doğal bir eğilim de varsa, bu gidişi zorlamanın normal sonucu, böyle geniş bir siyasi birliği kurmayı sağlayacak planların karmakarışık bir hale gelmesi olur.

Bundan başka, idealistler için üzücü bir gözlem olmakla beraber, gerçek ilerlemenin ve bunu mümkün kılan özgürlüğün birleşmeye dayandığı gibi bir inancı desteklemeye yarayacak deliller, tarihten alınan dersler arasında azdır. Çünkü bu birleşme, düşünce beraberliği yarattığı her yerde, yeni fikirlerin gelişmesini felce uğratarak, çok defa birbirine benzerlik meydana getirmektedir. Ayrıca, bu birbirine benzerliğin sadece yapmacık veya zorlama bir birlik sağladığı yerde de, bunun neden olduğu can sıkıntısı yüzünden meydana gelen anlaşmazlıklar, ayrılmalara kadar varmaktadır.

Canlılık, başkalıklardan doğar. Bu da, karşılıklı bir tolerans bulunduğu sürece, gerçek ilerlemeyi sağlar. Karşılıklı tolerans, farklı görüşleri baskı altında tutmanın, onların benimsemeye kıyasla, daha kötü sonuç vereceğini bilmek demektir. Bu nedenle, ilerlemeyi mümkün kılacak bir barış, en iyi olarak, hem iç politika hem de uluslararası ilişkiler alanında bir kuvvetler dengesi yaratılarak sağlanan karşılıklı bir kontrol vasıtasıyla güven altına alınır.

İç politika alanında, İngiliz siyasi hayatında iki partili sistemin uygulanmasının, kuramsal bakımdan sakıncaları ne olursa olsun, bu sistemin şimdiye kadar denenmiş olan herhangi bir hükümet yöntemine üstünlüğü kanıtlanarak, uzun bir süre devam ettirilmiştir. Milletlerarası ilişkiler sahasında "güç dengesi" korunduğu sürece, bu yöntem sağlam bir teoriydi. Fakat, Avrupa'daki "güç dengesi" çok sık bozulmuş, bu durum ise savaşın çıkışını çabuklaştırmıştır. Bunun sonucu olarak, ya birleşme ya da fiderasyon yoluyla daha istikrarlı bir çözüm yolunun bulunması, gittikçe artan bir gereksinim olmuştur. Bunlar arasında federasyon, daha umut verici bir metottur. Çünkü bu yöntem, yaşatıcı bir prensip olan işbirliği niteliğini kapsar. Buna karşılık birleşme, tek bir siyasal gücün iktidarı kendi tekeline almasına yol açar. Ayrıca, hangi şekilde olursa olsun, iktidarın tekel altına alınması, Lord Acton'un ünlü sözünde özetlenen şu tarihi gerçeği, her zaman olduğu gibi, bir daha doğrulamaktadır: Her çeşit iktidar çürür. Mutlak iktidarlar ise kesinlikle çürür." Böyle bir tehlike meydana getirilen birliğin doğal etkeisini düzeltmek üzere, gereken karşılıklı kontrollerini ve dengeleyici faktörlerin, sağlanmasına çok dikkat edilmelidir.

Tarihsel gelişme karşısında, yüksek stratejinin incelenmesi yoluyla ortaya çıkan diğer bir sonuç da, uygulama alanında bir milletin temel siyasetinin yapısına genel strateji teorisinin uydurulması zorunluluğudur. Siyaset ile strateji arasında amaç yönünden esaslı bir fark vardır. Buna göre, "haris" bir devletle "tutucu" bir devlet arasında bunların uygulayacakları elverişli metot bakımından bir ayrılık olması zorunludur.

Bu ayrılığın ışığında, Bölüm XIX'da açıklanan askerî anlamdaki strateji teorisinin, esas olarak arazi işgalini amaç edinen haris devletlerin durumunun en iyi şekilde uyduğu açıkça belli olmuştur. Bu strateji, ülkelerinin bugünkü sınırlarından memnun olan ve esas itibariyle güvenliğini korumak ve kendi hayat tarzlarını sürdürmekle ilgilenen toplumların gerçek isteklerine hizmet edecekse değişmek zorundadır. Yaradılışı bakımından tatmin edilmemiş bir duygu taşıyan haris devlet, hedefini elde etmek için zafer kazanmak ihtiyacındadır. Dolayısıyla bu devlet, girişeceği çabalarda daha büyük tehlikeleri göze almak zorundadır. Tutucu devlet ise, sadece, saldırgan tarafa arazi zapt etme çabasını bir kenara bırakmak duygusunu aşılayarak hedefine ulaşabilir. Bu sonucun sağlanması, "düşmanın bulunacağı girişimlerin astarı yüzünden pahalıya mal olacağını" onu inandırmak yoluyla başarılır. Buna göre tutucu devletin zaferi, gerçek anlamda, diğer tarafın zafer yolundaki çabaları önlenerek kazanılır. Haris devlet, daha fazla çaba harcayarak gücüne o kadar güvenir ki, diğer düşmanlara veya çok zorlamasına neden olacağı iç etkilere karşı gerçekten direnmez hale gelir. Böylece, kendi amacını da yenilgiye uğramış olabilir. Edinilen deneyimlere bakılarak denebilir ki, savaşta kendi kendini yitirerek ortadan kalkan devlet sayısı, herhangi bir yabancı istilası sonucu bu duruma düşenlerden daha fazladır.

Problemle ilgili faktörleri tartınca görülür ki, tutucu bir devletin karşılaştığı mesele, yapısı gereği devletin sınırlı olan hedefine kendi kuvvetini en iyi şekilde koruyarak ulaşmasını sağlayacak bir strateji türü bulmaktır. Bu stratejinin amacı ise, devleti bugününü olduğu kadar, geleceğini de güven altına almaktır. İlk bakışta, yalın savunmanın bu yolda en ekonomik metot olduğu kanısına varılabilir. Ancak bu metot, statik savunmayı kapsar. Bu alanda tarihten alınan dersler, statik savunmanın güvenilme bakımından tehlikeli derecede kolayca parçalanabilecek bir metot olduğu hususunda bizi uyarmaktadır. Buna karşılık, kuvvet tasarrufu ve vazgeçirme etkisini en iyi şekilde birleştirmek, savunma-taarruz metodu ile mümkündür. Bu birleşik metot, çabuk karşılık verme gücü sağlayan yüksek hareket yeteneğine dayanır.

Doğu Roma İmparatorluğu, savaş politikasına temel olarak, dikkatle işlenen böyle canlı bir "tutucu" strateji uygulamak bakımından örnek olmuştur. Bu imparatorluğun çok uzun bir süre ayakta kalmasının nedeni de bu gerçekte saklıdır. Mantıktan ziyade içgüdüyü kapsayan diğer bir örnek, deniz gücüne dayanan İngiliz stratejisidir. İngiltere, bu stratejiyi XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar yaptığı bütün savaşlarda uygulamıştır. Bu stratejinin değeri, İngiltere'nin elindeki kuvvet ile bir devlet olarak büyümesi arasında ölçülü bir denge sürdürmesindedir. Buna karşılık bütün düşmanları, savaşta kendi kendilerini yitirmeleri yüzünden çökmüşlerdir. Bu çöküşün nedeni, kesin zafere derhal ulaşmak yolunda beslenen aşırı istek olmuştur.

Hepsinin üstünde Otuz Yıl Savaşı olmak üzere, tarafları yıpratıcı ve yok edici nitelikteki uzun bir savaş dizisi sonunda, devlet adamları nihayet şu hususu kavramışlardır: Savaş meseleleriyle uğraşılırken, kendi amaçlarına yararlı olmak bakımından hem ihtiraslarına hem de öfkelerine hakim olmak zorundadırlar. Bu gerçeği kavramış olmaları, bir yandan savaşın üstü kapalı biçimde sınırlanmasına yol açmış, öte yandan da, zaferin kazanılması şüpheli bir durum alınca, barış görüşmelerine girişmeleri hususunda kendilerini daha büyük bir istek göstermeye yöneltmiştir. Bu arada, ihtiras ve öfkeleri bu devlet adamlarını çok defa o kadar aşırı hareketlere götürmüştür ki, bunun sonucu olarak, barış dönemine dönüşte bu duyguları güçlenmekten ziyade zayıflamıştır. Bu kimseler, memleketlerini milletçe bir bitkinliğe düşürmeden durmasını artık öğrenmişlerdir. Çünkü, en tatmin edici barış düzeninin, hatta daha kuvvetli taraf için bile, kesin bir askeri sonuç kazanmaktan ziyade görüşme yolu ile sağlanabileceği belli olmuştur.

Savaşın kendine özgü sınırlı yönlerinin devlet adamları tarafından gittikçe öğrenilmesi işleminin hâlâ devam ettiği bir sırada, araya Fransız İhtilali girmiş; bu dönemde, devletin en üst kademelerine devlet adamlığı niteliği bakımından çömez olan kimseler gelmiştir. Direktuvar yönetimi ve bundan sonra gelen Napolyon, 20 yıl süreyle birbirini kovalayan savaşlar sü-

resince devamlı bir barış hayalini izleyip durmuşlardır. Ancak, onların bu tutumu, hiçbir zaman hedefe ulaşmayı sağlamamış, aksine, gittikçe artan bir yıpranışa ve en sonunda yıkılışa yol açmıştır. Napolyon İmparatorluğu'nun iflası, daha önceleri de sık sık öğretilmiş olan bir dersi yeniden canlandırmıştır. Bununla beraber, Napolyon efsanesinin batışının bir sis tabakası ile örtülmüş olması, bu tekrar tazelenen dersin yarattığı izlenimi örtbas etmiş ve 1914-1918 Savaşı ile yeniden canlandığı zamana kadar olan süre içinde de bu ders tamamen unutulmuştur. O kadar ki; daha acı deneyimlerle dolu I. Dünya Savaşı döneminden sonra bile, II. Dünya Savaşı'nın devlet adamları akıllarını başlarına toplamamışlardır.

Savaş, hiç şüphesiz mantığa karşı bir harekettir. Çünkü, meselelere görüşme yoluyla ulaşılmış bir çözüm yolu bulunmayınca, savaşlar bu sorunları zorla karara bağlayan bir araç olmuştur. Buna karşılık, eğer hedefe ulaşılmak isteniyorsa, savaş yönetimine mantıkla hakim olunmalıdır. Çünkü:

– Savaş fiziksel bir hareket olduğu halde, bunun güdümü bir akıl işidir. Stratejiniz ne kadar iyi olursa, hakim duruma o kadar kolaylıkla ve daha az masrafla geçersiniz.

– Bunun aksine, kuvvetinizi ne kadar çok israf ederseniz, savaş terazisi kefesinin aleyhinize dönme tehlikesi de o kadar çok artar. Bundan başka, zaferi kazanmayı başarsanız bile, barıştan yararlanmak için elinizde kalan kuvvet daha az olur.

– Metotlarınız ne kadar canavarca olursa, düşmanlarınızı da o kadar aman vermez bir tutuma itmiş olursunuz. Bunun doğal bir sonucu olarak, yenmeye çalıştığınız direniş de daha sertleşir. O halde, iki taraf da birbirine ne kadar uygun ve eşit olursa, düşman birliklerini ve halkını kendi liderlerinin arkasında kenetlenmeye yöneltecek aşırı bir şiddet göstermekten kaçınmak o kadar akıllıca bir davranış olur.

– Bu gibi düşüncelerin sayısı daha çok arttırılabilir. Sadece kendi görüşünüze uygun bir barış sağlama isteğinizi giriştiğiniz istila hareketinin sonucuna ne kadar kesinlikle bağlarsanız, böylece yolunuza dikeceğiniz engeller de o kadar çetin olacaktır.

– Bundan başka askerî amacınıza ulaşınca yenmiş olduğunuz taraftan ne kadar çok şey isterseniz, o kadar çok zorlukla karşılaşır ve savaşın size sağladığı düzenin değişmesi için son bir çaba harcaması hususunda karşı tarafa birçok direnme nedeni yaratmış olursunuz.

Kuvvet, en mantıklı hesaplara göre kullanılmadığı takdirde, basit bir daire veya daha doğrusu bir helezondur. Nitekim, mantığı reddederek başlayan savaş, bunun böyle olduğunu çarpışmanın bütün safhaları boyunca doğrulamış olur.

Muharebe meydanında başarı kazanmak için, savaş içgüdüsünün varlığı zorunludur. Bununla beraber, burada bile, soğukkanlılığını koruyan savaşçı, gözünü kan bürümüş düşmana karşı üstünlük sağlar. Ancak, savaşın dizginleri daima sıkı tutulmalıdır. Böyle bir niteliği bulunmayan bir devlet adamı, mensup olduğu devletin kaderinden sorumlu olmaya lâyık değildir.

Gerçek anlamdaki zafer, barış halini de kapsar. Böyle bir barışta halkın durumu, zafer öncesindeki haline kıyasla daha iyi olur. Bu biçim bir zaferin ancak hızlı bir sonuçla veya uzun süren bir çabanın milli kaynaklara ekonomik bir şekilde uydurulması suretiyle kazanılması mümkündür. Amaç, eldeki araçlara göre ayarlanmalıdır. Böyle bir zaferin başarılması ihtimali nispeten tehlikeye düşünce, akıllı bir devlet adamı, barış görüşmesine girişme fırsatını hiçbir zaman kaçırmaz.

Her iki taraf da karşısındakinin gücünü alt edemeyeceğini karşılıklı olarak anlayınca, çıkmaza giren bu durum sonucu yapılacak barış, hiç olmazsa, tarafların kuvvetlerini yitirdikten sonra yapılacak barıştan daha iyidir. Çünkü bu sayede, sürekli bir barış için çok defa daha uygun bir temel sağlanmış olur.

Barışı korumak için savaş riskini göze almak, savaşta zafer kazanmak için kendi kendini yitirme tehlikesini göze almaktan daha akıllıca bir tutumdur. Bu sonuç, alışılmış inançlara aykırı olmakla beraber, deneyimlerle doğrulanmıştır. Savaşta ısrar, ancak iyi bir sonuca ulaşma şansı çok olduğu takdirde haklı bir davranış sağlayabilir. Burada "iyi" deyimi ile nitelenen sonuç, savaştan insanlara yüklediği sefaleti giderecek bir barışa ulaşılması halidir. Gekçekte, geçmiş tecrübelerin derin-

lemesine incelenmesi, bizi şu sonuca ulaştırmaktır: Milletler, "zafer"e erişmek amacı ile savaşı sürdürmek yolundaki çabalarına kıyasla, savaş sırasında bir anlaşmaya varma ihtimalini tartışmak için yapılan bir müterekeden yararlanarak hedeflerine çok defa daha fazla yaklaşabilirler.

Bundan başka, savaşan milletlerin devlet adamları kendi barış "araştırmalar"ının psikolojik yönlerine karşı daha çok özen göstermiş olsalardı, çoğu durumda yararlı bir barış sağlama işini başarmış olacaklarını da tarih göstermektedir. Bu devlet adamlarının tutumları, genellikle, tipik bir iç kavgada görülen davranışlara büyük bir benzerlik göstermiştir. Böyle iç kavgalarda her parti, karşısındakine boyun eğmiş gibi görünmekten çekinir. Bunun sonucu ise şu olur: Partilerden biri uzlaşma yolunda bir istek gösterirse, bu dilek, çok defa pek sert bir şekilde ifade edilir. Buna karşılık öte taraf, kısmen gurur veya inatçılık yüzünden, kısmen de karşı partinin bu jestini sağduyuya dönüş belirtisi yerine bu zayıflık işareti olarak değerlendirme eğilimi nedeniyle, cevap vermek hususunda ağır davranmaya eğilimlidir. Böylece, alınyazısını tayin edecek an gelip geçer ve anlaşmazlık, bütün tarafların zararına olmak üzere, sürüp gider. Anlaşmazlığın devam etmesi halinin, aynı çatı altında yaşamaları gereken karşıt iki parti bakımından, iyi bir amaca yaraması ihtimali pek azdır. Bu görüş, iç anlaşmazlığa oranla, modern bir savaş bakımından hatta daha da çok geçerlidir. Çünkü, milletlerin sanayileşmesi, onların kaderlerini birbirinden ayrılmaz bir hale getirmiştir."Zafer serabı"nın ardından koşarken, savaş sonrası ihtimallerini hiçbir zaman gözden uzak tutmamak, her devlet adamının sorumluluk duygusu olmalıdır.

Her iki taraf, karşı tarafın erken bir başarı sağlamasına akla uygun bir şans tanımayacak derecede eşit güçteyse, akıllı bir devlet adamı stratejinin psikolojik yönünden bazı şeyler öğrenebilir. Stratejinin ilk prensiplerinden biri şudur: Kuvvetli bir mevziide bulunan düşmanınızın buradan zorla atılması işinin size pahalıya mal olacağını anlarsanız, ona muharebeyi en hızlı şekilde kesmesini sağlayacak bir çekilme yolu bırakmalı-

sınız. Düşmanınıza aşağıya inebileceği bir merdiven sağlamak, özellikle savaşta, aynı derecede önemli bir siyasal prensiptir.

Uygar olarak nitelenen devletler söz konusu olduğunda savaş tarihine dayanan sonuçlarla ilgili bir soru ortaya çıkabilir. Bu, Roma İmparatorluğu'na saldıran barbarların giriştikleri düpedüz yağma savaşlan veya Muhammed'in fanatik taraftarlannın izledikleri din ve yağma duygulannın karışımı savaşlar türünün tekrar ortaya çıkması halinde, yukanda sözü edilen sonuçlann bu savaşlara özgü durumlara da uygulanıp uygulanamayacağı hususudur. Görüşmeler yapılarak sağlanan bir banş, bu gibi savaşlar bakımından normal değerinden bile daha bir önem taşır (Bugüne kadar devletlerin birbirlerine karşı pek az sadık davrandıklanna dair tarihte pek açık örnekler vardır. Şimdiye kadar görüldüğü gibi devletler, çıkarlarına uygun düştüğü sürece, verdikleri sözlere bağlı kalmışlardır). Bununla beraber bir millet, ahlâki zorunluluklara ne kadar az önem verirse fiziksel güce o kadar çok saygı göstermek eğilimindedir. Bu fiziksel güç, cezalandınlmak üzere kafa tutulamayacak derecede güçlü olan bir devletin vazgeçirici yeteneğini oluşturur. Bunun gibi, fertler için de durum böyledir. Tecrübelerle anlaşıldığına göre, kabadayı ve haydut tipli kişiler, genellikle kendi güçlerine yaklaşan kimselere saldırmaktan çekinirler. Bunlar, kendilerine saldıran daha iri kimselere karşı mücadeleye girişmek hususunda ise, sessiz karakterli şahıslara oranla, çok daha ürkek davranırlar.

İster fertler isterse milletler olsun, bunlar arasındaki saldırgan tiplerin satın alınabileceği ya da, modern dile göre söylersek, "yatıştınlabileceği" hayaline kapılmak budalalık olur. Çünkü, tatmin edilmeleri amacıyla bunlara verilecek paralar, daha çok istekle bulunmalanna yol açar. Buna karşılık, sataşkan karakterli bu tiplerin durdurulmalan mümkündür. Zira, bunlann kaba güç için besledikleri inanç, önlerine çıkan büyük bir kuvvetin caydıncı etkisine karşı, onlan daha hassas yapmaktadır. Bu durum, para canlılığı ile karışmamış saf bir bağnazlık durumu hariç, yeterli bir kontrol sağlar.

Yırtıcı tipli devletlerle gerçek bir barış yapmak zordur. Ancak, onları bir mütareke durumunu kabule inandırmak o kadar güç değildir. Bu mütareke hali, bu gibi devletleri ezmek için gerekecek çabaya kıyasla, çok daha az yıpratıcıdır. Kaldı ki, bütün insanlar gibi bu milletler de, ezilme ihtimali ile karşı karşıya getirilirlerse, umutsuzluğun verdiği bir cesaretle aşılanmış olurlar.

Tarihî deneyimlerin ortaya koyduğu birçok delillere göre, uygar devletlerin yıkılışı, düşmanların doğrudan saldırılarından değil, savaşta yıpranma sonucu doğan iç çöküntüden ileri gelmektedir.

Kendini bir boşlukta hissetme, üzüntü vericidir. Bu duygu, kişiler kadar, çok defa milletleri de intihara sürüklemiştir. Çünkü, bunların hiçbiri böyle bir duygunun etkisine dayanamamışlardır. Bununla beraber, zafer serabının arkasından koşarak bütün varlığını yitirmektense, boşluk duygusuna kapılmak daha iyidir. Bundan başka, fiili çarpışmalara ara verilmesi, yeniden toparlanma ve kuvvet geliştirme olanağı sağlar. Buna karşılık uyanıklık ihtiyacı, bir milleti "hazırlıklı" tutmaya yarar.

Ancak, zorunlu olmadığı halde, barışsever milletler de tehlikelerle oynamak eğilimindedirler. Çünkü bunlar, bir kere ateşlenince, yırtıcı uluslara kıyasla aşırı davranışlara girişmeye daha yatkındırlar. Yırtıcı milletler, savaşı bir kazanç vasıtası saydıkları için, düşmanlarını kolayca yenilemeyecek kadar güçlü bulurlarsa, genellikle savaşı bırakmaya daha istekli davranırlar. İsteksiz savaşçı ise, hesap yerine heyecana sürüklenerek, çarpışmayı acı sonucuna kadar zorlamak eğilimindedir. Bu suretle, doğrudan yenilgisini hazırlaması bile, çok defa kendi amacını kendisi bozguna uğratmış olur. Çünkü barbarlık duygusu, ancak çarpışmaların durduğu an zayıflayabilir. Savaş ise, alevler üzerine benzin dökmüşçesine, barbarlığı kuvvetlendirir.

GERİLLA SAVAŞI

Otuz yıl önce, kitaplarımdan birinin önsözünde şöyle bir cümle kullanmıştım: "Eğer barış istiyorsanız, savaşı anlayınız."

Bu ifadenin eski ve fazlaca basit "Eğer barış istiyorsaız, savaşa hazır olunuz" sözünün yerini alması, bana zorunlu ve uygun görünmüştü. Çünkü bu eski söz, çok defa sadece savaşa *tahrik* unsuru olmakla kalmamış; aynı zamanda, köklü şekilde değişen koşullar karşısında bile, geçen savaşın metotlarını tekrar eder biçimde yanlış bir hazırlık formülü de olmuştur.

Vaktiyle düzelterek ortaya atmış olduğum söz, şimdiki nükleer çağda pekâlâ daha da genişletilebilir. Ancak bu genişletme, sanıldığı gibi sadece "nükleer" kelimesinin eklenmesi ile olmaz. Çünkü, bugün eldeki nükleer güç yalnız vazgeçirici olarak muhafaza edilmeyip başıboş bırakılsaydı, bunun kullanılışı, "savaş" değil, "kaos" anlamına gelecekti. Zira savaş, organize bir hareket olup, büyük bir incelikle yürütülen şekillerine karşı caydırma niteliğinde uygulanmaz ve uygulanamaz. Aksine, bu amaçla kullanılmaya elverişli olmaması nedeniyle, ince bir nitelik taşıyan savaş türlerini âdeta tahrik ve teşvik etmiş olur. O halde, yukarıda belirttiğimiz sözün bugün alması gereken genişletilmiş şekli şöyle olmalıdır: "Eğer barış isterseniz, savaşı, özellikle gerilla ve yıkıcı (yeraltı) savaş türlerini anlayınız."

Gerilla savaşı, içinde bulunduğumuz yüzyılın çarpışma olaylarında, geçmişte taşımış olduğundan çok daha büyük bir özellik kazanmıştır. Eskiden çok defa düzensiz küçük kuvvetlerle yapılmış olan gerilla hareketleri, artık bu yüzyıldaki Batı askerî teorisinde bütün dikkatleri üzerine toplamaya başlamıştır. Clausewitz, büyük eseri *Savaş Üzerine* de, bu konuya kısa bir bölüm ayırmış; bunu da, "savunma"nın çeşitli yönleriyle ilgili 30 bölümlü VI. cildin ancak sonuna doğru koymuştur. Bu konuyu istilacıya karşı bir savunma önlemi olarak "halkın silahlandırılması" şeklinde ele alan Clausewitz, gerillanın başarıya ulaştırılması koşullarını ve bunun sınırlı yönlerini belirlemiş, ancak ilgili politik sorunları tartışmamıştı. Ayrıca, bu terimin askerlik diline girmesini sağlayan ve Napolyon ordularına karşı girişilen İspanyol halk direnişi gibi zamanının en dikkate değer gerilla örneğinden de hiç söz etmemiştir.

Konunun daha geniş ve etraflı bir biçimde ele alınması, 100 yıl sonra Lawrence'in "Aklın Yedi Dayanağı" eseri ile olmuştur. Bu eserde gerilla savaşının pek ustaca tespit edilen esasları, bu hareketin taarruz değeri üzerine toplanmıştır. Bu temel düşünceler, hem bir kurtuluş savaşı ve hem de I. Dünya Savaşı'nda müttefiklerin Türkiye'ye karşı yürüttükleri seferin bir parçası olarak, Arapların Türklere karşı ayaklanması sırasında Lawrence'in edindiği tecrübe ve görüşlerin bir araya gelmesinin sonucudur. Merkezi Cephe'ye kıyasla uzakta olan Ortadoğu'daki bu harekât, I. Dünya Savaşı'nda gerilla savaşının önemli bir etki yaptığı tek seferi oluşturmuştur. Çünkü gerilla hareketi, Avrupa Harekât Alanı'nda önemli hiçbir rol oynamamıştır.

Bununla beraber gerilla savaşı, II. Dünya Savaşı'nda hemen hemen evrensel bir nitelik kazanacak biçimde yaygınlaşmıştır. Bu savaşta, Almanlar tarafından işgal edilmiş bütün Avrupa ülkelerinde ve Japonların eline geçen Uzakdoğu memleketlerinin çoğunda gerilla örgütleri geliştirilmiştir. Bu gelişme, büyük ölçüde, özellikle Churchill üzerinde olmak üzere, Lawrence'in yapmış olduğu derin etkiye bağlanabilir. Almanların 1940'ta İngiltere'yi tecrit edilmiş bir durumda bırakarak Fransa'yı istilalarından sonra, gerilla savaşını bir karşı

silah olarak kullanmak Churchill'in savaş politikasının bir parçası olmuştur. Bu arada, Hitler'in "Yeni Düzen"ini zorla kabul ettirmeye çalıştığı her yerde "direnme" hareketlerini kışkırtmak ve desteklemek amacıyla, İngiliz planlama teşkilâtında özel şubeler görevlendirilmiştir. Hitler'in istila dizisinden ve Almanya'nın bir müttefiki olarak Japonya'nın savaşa girişinden sonra, gerilla alanındaki bu çabalar gittikçe yaygınlaşmıştır. Ancak, bu direnme hareketlerinin başarı dereceleri farklı olmuştur. Bunların en etkilisi ise, Tito liderliğindeki Hırvat Komünist Partizanları tarafından yürütülen gerilla hareketleriydi.

Uzakdoğu'da büyük çaplı ve uzun süreli bir gerilla savaşına Çin komünistlerince 1920'den beri girişilmişti. Çin komünistlerinin lideri Mao Tse-tung, bu harekâtta gittikçe artan hakim bir rol oynamıştır. Bu gerilla hareketi, Chiang Kui-shek'in 1927'de kuzeydeki mahalli diktatörleri yenmesi ve Ulusal İhtilal Ordusu'ndaki komünist unsurları baskı altına almak istemesi ile başlamış ve 1937 yılından sonra Japonlara yönelmiştir. Bu sırada milliyetçi ve komünist kuvvetler, yabancı istilacılara karşı ortak hareket için birleşmişlerdir. Ancak bu, huzursuz bir ittifak olmuştur. Bununla beraber, komünist gerilla kuvvetleri, istila ordusunu taciz ederek, Chiang Kui-shek'in muntazam birlikleri üzerindeki Japon baskısını kaldırmak hususunda çok iş görmüşlerdir. Ancak komünistler, bu çarpışmalar sırasında davranışlarını yürütürken, geleceği de dikkate alıyorlardı. Buna göre, işgal edilmiş bölgelerde kendi nüfuzlarını o kadar esaslı bir şekilde yaymışlardır ki; Amerikan hava ve deniz taaruzları karşısında Japonlar fiilen çöktüğü zaman, Çin komünistleri, bu sonuçtan yararlanmak ve meydana gelen boşluğu doldurmak bakımından Chiang Kui-shek'in milliyetçi rejimine kıyasla daha iyi bir durumda olmayı başarmışlardır.

Bu "teslim alış", parlak bir şekilde başarılı olmuştur. Mao Tse-tung, Çin ana topraklarının tam kontrolünü sağlamış; bu eylem sırasında da Japonlara ve Çin komünistlerine karşı dayanması için Chiang Kui-shek'e yardım olmak üzere daha önce gönderilmiş olan Amerikan silah ve teçhizatının büyük bir

kısmını ele geçirmiştir. Mao, bir yandan kuvvetlerini gerilla ve yıkıcı savaş olarak iki çeşit hareketin birleşimi şeklinde kullanırken, öte yandan da gerillalarını gittikçe daha düzenli kuvvetler haline getirmeye koyulmuştur.

O zamandan beri gerilla ve yıkıcı savaşın birleşik şekli, Güneydoğu Asya'ya komşu bölgelerde ve dünyanın diğer kesimlerinde örneğin Cezayir'den başlayarak Afrika'da, Kıbrıs'ta ve Atlas Okyanusu'nun öte yakasında Küba'da gittikçe artan bir başarı ile uygulanmıştır. Öyle görülüyor ki, bu biçim hareket sürüp gideceğe benzer. Çünkü bunlar, modern çağın şartlarına da uymakta; aynı zamanda sosyal hoşnutsuzluklardan, ırk kaynaşmalarından ve coşkun milliyetçilik duygularından yararlanmaya da çok elverişli bulunmaktadır.

Nükleer silah gücünün gelişmesi, özellikle 1954'te termonükleer hidrojen bombasının ortaya çıması ve bununla aynı zamana rastlamak üzere, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'nin bütün saldırı çeşitlerine karşı vazgeçirici olarak "kitle halinde karşılık verme" siyaset ve stratejisini benimseme yolunda bir karar vermesi sonucu, gerilla ve yıkıcı savaş hareketlerinin gelişme oranı da güçlenmiştir. O zaman Başkan Yardımcısı olan Nixon şöyle diyordu: "Yeni bir prensip benimsemiş bulunuyoruz. Komünistlerin bütün dünyada küçük savaşlarla bizi kemirerek ölüme sürüklemelerine müsaade etmektense, gelecekte kitle halinde karşılık verme niteliğindeki çevik güçlere dayanacağız". Gerillaları durdurmak için nükleer silahlar kullanılacağı yolundaki tehdit, bir sivrisinek sürüsünü savuşturmak amacıyla balyoz kullanmaktan söz etmek kadar saçmadır. Bu politika, sağduyuya uygun değildi. Dolayısıyla bunun doğal sonucu, yıpratma niteliğindeki çeşitli saldırı şekillerinin kullanılmasını tahrik ve teşvik olmuştur. Nükleer silahlara gelince, bu gibi hareketlere cevap veremeyen bir karşı kuvvet durumunda kalmıştır.

Böyle bir sonucu önceden görmek kolaydı. Bununla beraber, Başkan Eisenhower ve danışmanları, "Yeni Görüş" olarak adlandırdıkları siyaseti benimsedikleri ve "kitle halinde karşılık verme" prensibine dayanmayı kararlaştırdıkları zaman, bu

durumun farkında değillerdi. Bunun pek belli bir sonuç olduğunu belirtmenin en basit yolu, o sırada Amerikan otoritelerinin kanaat ve kararlarını eleştirmek üzere yazılmış olan bir makaleyi özet olarak burada tekrarlamaktır:

"Şu anda düşüncelerimizi açıklığa kavuşturma gereğini duyduğumuz en önemli ve temel sorun, 'Yeni Görüş' olarak tanımlanan askerî siyaset ve stratejidir. Bu hayati mesele, hidrojen bombasının yapılışı ile hemen hemen aynı anda ortaya çıkmıştır. H-bombası, bir bakıma genel bir savaş ihtimalini azaltmasına karşılık, öte yandan geniş bölgelere yayılan mahalli saldırıları sınırlı savaşın izlemesi ihtimallerini artırmıştır. Düşman, değişik, ömekler arasından en uygun tekniği seçer. Bütün bu değişik teknikteki ömeklerin hepsi, bir yanda H-bombası veya A-bombası ile karşı harekete girişilmesi bakımından tereddütler yaratırken, öte yandan da ileri gitme amacı ile planlanmıştır.

Saldırı, hızı gittikçe artan bir biçimde olmak üzere, sınırlı tempoda olabilir. Bunun gibi, tecavüz, sınırlı bir derinlikte ve ancak hızlı bir tempoda yapılabilir. Ömeğin, düşmana önce hızlı küçük darbeler indirilir ve bunun hemen ardından da görüşme fırsatları yaratılır. Hareket, âdeta elle tutulamaz dumancıklar gibi, küçücük kuvvetlerle birçok yerlerde sızmalar halinde sınırlı bir yoğunlukta olabilir. Özetle, hidrojen bombası, komünist saldırısı karşısında direnme gücümüzü zayıflatmıştır. Bu ise, çok ciddi bir sonuçtur.

Bu tehlikenin karşılanması bakımından konvansiyonel silahlara şimdi daha muhtaç bir hale gelmiş bulunuyoruz. Bununla beraber bu sonuç, konvansiyonel metotlara yeniden dönmek anlamında alınmamalı, buna karşılık yeni usullerin geliştirilmesi hususunda bir teşvik olmalıdır.

Artık, yeni bir strateji çağına girdik. Bu strateji, geçen çağın devrimcileri olan hava-atom gücü savunucularınca kabul edilenden çok ayrı bir niteliktedir. Düşmanlarımız tarafından şimdi geliştirilmekte olan strateji, üstün hava gücünden hem kaçınma hem de bunu baltalama olmak üzere, iki yönlü bir fikirden ilham almıştır. Ne gariptir ki, bombadıman silahının 'kitle' etkisini ne kadar çok geliştirmişsek, gerilla tipi bu yeni stratejinin gelişmesine de o kadar çok yardım etmiş olduk.

Kendi stratejimiz, bu ana fikrin açıkça kavranmış olmasına dayanmalıdır. Bundan başka, askerî siyasetimizin de yeniden ayarlanması gereklidir. Önümüzde geniş bir çalışma alanı vardır. Yeter ki bunu, karşılaştığımız tehlike ile başa çıkmamızı sağlayabilecek uygun bir karşı strateji için etkili bir biçimde geliştirebilelim. Zaten bu işi başarabilecek durumdayız."

Bu faktörlerin ve kapsamlarının kavranması yavaş olmuş, ancak 1961'de Başkan Kennedy yönetiminin iş başına gelmesiyle hemen hızlanmıştır. Yeni Başkan, mayısta Kongre'deki konuşmasında, "mevcut kuvvetlerin, müttefiklerle işbirliği halinde olmak üzere, nükleer olmayan savaş, askerî olmayan harekât, sınırlı veya normal dışı savaşlar yönünden, hızlı ve köklü şekilde geliştirilmesi için Savunma Bakanı'na direktif verdiğini" belirtmiştir. Bu arada Savunma Bakanı McNamara, "Gerillalarla mücadele kuvvetlerimiz, % 150 oranında artırıldı" demiştir. Ayrıca, komünist rejimlere karşı çarpışan yabancı gerilla kuvvetlerine yardım edilmesi de yeni idare tarafından öngörülmüştür.

"Önceden haber alan, hazır olur" atasözü, bugüne kadar sanıldığının aksine, normal savaştan daha çok gerilla ve yıkıcı savaş için geçerlidir. Hazırlığın esası ise, gelişen veya ortaya çıkabilecek olan özel duruma ait bilgi ile birlikte, gerilla ve yıkıcı savaş hakkında teoriye ve tarihi deneyimlere dayanan bir anlayış sahibi olmaktır.

Gerilla savaşı daima dinamik olmalı ve hızını sürdürmelidir. Bu savaşta meydana gelecek hareketsiz ara verme durumları, normal savaştakine kıyasla, başarı için çok daha zararlıdır. Çünkü bu gibi aralar, düşmana ülkeyi daha sıkı kontrol altına alma ve kuvvetlerini dinlendirme olanağı vereceği gibi, halkın gerillalara katılma veya yardım etme arzusunun sönmesine de yol açar. Gerilla hareketlerinde, bir pusu kurulmasındaki geçici durum hariç, mevzi savunmasının rolü ve yeri yoktur.

Gerilla hareketi, normal savaş usullerinden farklı metotlara göre yapılır. Burada, stratejik alanda muharebeden sakınma, taktik alanda ise zayiata uğranması muhtemel durumlarda herhangi bir çatışmadan kaçınma yoluna gidilir. Bir çarpışmada, pusuda başa gelmeyecek bir şekilde, gerilla liderleri ve

personeli arasında en iyilerinin, toplam personel sayısına kıyasla göze alınamayacak bir nispette kaybedilmesi muhtemeldir. Bu yüzden bütün gerilla hareketi zarar görebilir ve kendilerini mücadele amacına adayanların ruhlarındaki ateş de sönebilir. "Vur ve kaç" deyimi, gerilla savaşının karakterini daha iyi belirtmesi bakımından geniş bir anlam taşıdığı için, daha uygun bir terimdir. Çünkü, birçok küçük darbe ve tehdit, durumu yararlı kılmak yönünden, birkaç büyük darbeden daha etkili bir sonuç verir. Bu küçük darbe ve tehditlerin birbirini sık sık izlemesi suretiyle, düşman üzerinde dikkat dağıtıcı, rahatsız edici ve moral bozucu büyük bir etki sağlanacağı gibi, halkta da daha geniş ölçüde bir izlenim yaratmak mümkün olur. Her yerde bulunmak, ancak ipucu vermemek; işte, gerilla harekâtında başarı kazanmanın temel sırlarından biri de budur. Ayrıca, "Vur ve kaç" prensibi, düşmanı çok defa tuzağa düşürerek, taarruzla güdülen amacı da sağlayan en iyi yöntemdir.

Bundan başka, gerilla savaşı, normal savaşın başlıca prensiplerinden biri olan "kuvvet topluluğu (sıklet merkezi)" ilkesini, çarpışan tarafların her ikisi için de tersine çevirmiştir. Buna karşılık dağılma, gerillalar için hayatta kalabilme ve başarıya ulaşmanın vazgeçilmez bir koşuludur. Çünkü, gerillalar hiçbir zaman bir hedef oluşturmamalıdır. Buna göre, ancak pek küçük kuvvetler halinde faaliyet gösterebilirler. Bununla beraber, zayıf olarak korunmuş bir hedefi ezmek amacıyla, civa damlacıkları gibi bazen kısa süre için bir araya toplanabilirler. Onlar için "kuvvet topluluğu" prensibinin yerini "akıcı kuvvet" ilkesinin alması zorunludur. Bir nükleer bombardıman muhtemelse, muntazam kuvvetler tarafından da benimsenmeli ve ihtiyaçlarına uydurulmalıdır. Dağılma, gerillalar karşısındaki taraf için de zorunlu bir önlemdir. Çünkü, sivrisinekler gibi çevik olan böyle ele avuca sığmaz kuvvetler karşısında dar bir bölgede kuvvet topluluğu meydana getirmenin hiçbir değeri yoktur. Gerilla kuvvetlerinin hareketine gem vurma şansı, büyük ölçüde, mümkün olduğu kadar geniş bir alanda, ancak sık dokunmuş bir güvenlik ağı kurabilme yete-

leğine dayanır. Kontrl altında tutulan bu ağ ne kadar geniş olursa, gerillalara karşı yapılan mücadelenin etkili olma ihtimali de o kadar çok olur.

Gerilla savaşında kuvvetlere ayrılan sahanın büyüklük nispeti, temel bir faktör oluşturur. Bu husus, Lawrence'ın Arap İhtilâli hakkındaki eserinde matematik hesaplama yolu ile canlı bir şekilde belirtilmiştir. Bu hesaplamaya göre, Arap İhtilalini başarısızlığa uğratmak için, Türklerin "her dört mil karelik bir alanda bir tahkimli karakol kurmaları ve bunların her birinde en az 20 kişi bulundurmaları gerekir"di. Buna göre de, Türklerin kontrol etmeye çalıştıkları sahada 600.000 kişilik bir güce ihtiyaçları vardı. Halbuki ellerindeki personel sayısı, ancak 100.000 idi. Bu konuda Lawrence şöyle diyor: "Saha ve personel sayısı arasındaki oranı öğrenir öğrenmez, başarımızın kâğıt ve kalemle kanıtlanabilecek şekilde kesin olacağını anlamıştım." Böyle bir hesap işi, çok basit olmakla beraber, genel bir doğruluk taşır. Sahanın eldeki güce oranı, temel bir faktördür. Sonuca ulaşma olasılığına gelince bu, arazinin şekline, iki tarafın göreli hareket yeteneğine ve moral durumlarına göre değişir. Sert veya ormanlık arazi, gerillalar için en uygun olanıdır. Gerillalar için, mekanize kuvvetlerin ve havacılığın gelişmesi dolayısıyla, çöllerin değeri azalmıştır. Yerleşim bölgeleri, avantaj ve sakınca bakımından karma bir nitelik taşır. Ancak bu bölge, gerilla harekâtı bakımından nispeten elverişsiz sayılmalıdır. Buna karşılık, yıkıcı bir hareket için iyi bir alan oluşturur.

Sert ve ormanlık arazi, gerillaların güvenliği ve baskın imkânları sağlaması bakımından, yapısal yönden en iyi sayılırsa da, bu avantajlar tam değildir. Çünkü bu nitelikteki arazi, ikmal yollarına erişme yönünden zorluk yarattığı gibi, ana hedeflere de uzaktır. Bu ana hedefler, sadece işgalci kuvvet ve özellikle ulaştırma olanakları bakımından bir hedef arz etmekle kalmaz, ancak işgalci güce karşı işbirliği yapmaları için inandırılmaları gereken halkı da kapsar. Bununla beraber, güvenliği her şeyden üstün tutan bir gerilla hareketi, kısa zamanda sönüp gider. Gerilla stratejisi, daima düşmanın fiziksel ve moral yönlerden gittikçe artan bir şekilde gerilmesini sağlamayı amaçlamalıdır.

Matematik ve coğrafî faktörlerle ve ayrıca, saha ve kuvvet arasındaki oranla belirlenen durum, psikolojik ve politik faktörlerden ve bunların çerçevelediği durumdan da ayrılamaz. Çünkü, bir gerilla hareketinin geleceği ve başarısı, mücadelenin yapıldığı bölgedeki halkın tutumuna bağlıdır. Bu davranış, halkın gerillaya bilgi ve ikmal maddeleri temininde yardıma istekli olmaları kadar, gerillaların saklanmasına yardım etmeleri ve işgal kuvvetlerine bilgi vermemeleri ile de ilgilidir. Gerilla harekâtında başarı kazanmanın ilk koşulu şudur: Gerillalar, düşmanın tertip ve hareketlerine ait güvenilir haberlerle birlikte harekât bölgesi hakkında da en gerekli bilgilerle iş görürken, buna karşılık düşman "karanlıkta" bırakılmalıdır. Gerekli bilgilerin ne kadar çabuk ve ayrıntılı olarak elde edilebileceği hususu ise, gerillaların mahalli halkın yardımını sağlamada gösterecekleri başarıya bağlıdır.

Gerilla savaşına az kişi katılır. Ancak, bunda çok kişinin desteğine dayanılır. Gerilla, yapısı bakımından en ferdî hareket olmasına rağmen, en etkili biçimde iş görebilir. Bununla beraber bu hareket, ancak kitlelerin sempatisi ile kolektif olarak desteklendiği takdirde amacına ulaşabilir. Dolayısıyla, sosyal ve ekonomik bir hoşnutsuzluk içinde bulunan halka milli direnme ve bağımsızlık isteği için çağrıda bulunmak ve böylece, harekete daha geniş anlamlı bir ihtilal niteliği vermek, en etkili gerilla şeklidir.

Geçmişte, gerilla savaşı zayıf tarafın silahı olmuş ve buna göre de esas bakımından savunma niteliği taşımıştır. Ancak atom çağında, nükleer çıkmaz durumundan yararlanmaya uygun bir saldırı şekli olarak, gittikçe artan bir biçimde geliştirilebilir. Bu nedenle, "soğuk savaş" kavramının modası artık geçmiştir. Şimdi bu ana fikrin yerini "kamufle edilmiş savaş" almalıdır.

Bununla beraber, geniş çerçevede varılan bu sonuç, bizi çok daha uzak ve derin kapsamlı bir soruna götürmektedir. Buna göre, bir yandan "tarihten ders almaya" ve gerilla tipi savaşa bir karşı-strateji bulmaya çalışırken, öte yandan da geçmişte yapılan yanlışlıklardan kaçınmak, Batılı devlet adamları ve stratejistleri için akıllıca bir davranış olacaktır.

Gerilla savaşının son 20 yıl içinde çok büyük bir gelişme göstermesinde, düşman işgali altındaki ülkelerde halkı ayaklanmaya kışkırtan ve böyle hareketleri körükleyen savaş politikasının geniş ölçüde etkisi olmuştur. Nitekim, Churchill'in liderliğinde İngiltere, 1940 yılında Almanlara bir karşılık olarak, bu siyaseti benimsemiştir. Daha sonra ise, bu defa Japonlara bir karşılık olmak üzere, bu politika Uzakdoğu'ya kadar genişletilmiştir.

Sözü edilen bu siyaset, büyük bir heyecan ve az bir tereddütle benimsenmiştir. Almanların istila seli bir kere Avrupa'nın büyük bir kısmını kaplayınca, Hitler'in kontrolünü gevşetmesini sağlamak yolundaki İngiliz gayretleri bakımından izlenmesi gerekli hareket tarzı, hiç şüphesiz, sözünü ettiğimiz bu politikaydı. Kaldı ki bu tutum; tam Churchill'in kafasına ve huyuna uyan bir nitelik taşıyordu. Churchill, içgüdüye dayanan bir kavgacılığa ve sonra ne olursa olsun Hitler'i yenme hususunda son derece kesin bir karara sahip oluştan başka, Lawrence'in de yakın bir arkadaşı ve hayranıydı. Churchill vaktiyle Arap ülkesinin nispeten sınırlı bir bölgesinde Lawrence'in uygulamış olduğu şeyi, şimdi Avrupa'da büyük çapta uygulama şansına kendisi sahip olduğunu anlamıştı.

Böyle bir politikanın izlenmesi hususunda tereddüt gösterilmesi ise, kararsızlık içinde kıvranış ve hemen hemen vatanseverliğe aykırı bir davranış gibi olurdu. Avrupa'nın nihaî kurtuluşu bakımından bu siyasetin yapacağı etkiden şüphe etseler bile, pek az kişi böyle bir duruma düşmeyi göze almaya cüret etmiştir. Savaş, sonunda iyi şeylere kavuşulacağı umut edilerek, daima bir kötülük yapma meselesidir. Azminden bir şey kaybetmeksizin, insanın iyi ve kötü arasında ayırt edici bir yetenek göstermesi çok güçtür. Bundan başka, muharebede ihtiyatlı hareket tarzı, normal olarak yanlış bir davranıştır. Buna karşılık, genellikle benimsenen tutum da bu olmuştur. Böyle ihtiyatlı bir davranış, savaş politikası ile ilgili olan yüksek kademelerde pek az itibar görür. Halbuki böyle bir tutum, yüksek kademe için, genellikle çok daha akıllıca bir davranış olurdu. Ancak bu seviyede ve kamuoyunda genel olarak makbul bir

hareket değildir. Çünkü, savaşın yarattığı ateşli ortamın etkisi altında bulunan kamuoyu, sonucun nereye varacağını düşünmeksizin, en şiddetli önlemlerin alınmasını kuvvetle ister.

Sonuç ne olmuştur? Silahlı direniş kuvvetleri, hiç şüphesiz, Almanlar üzerinde göze çarpar derecede önemli bir baskı sağlamışlardır. Batı Avrupa'da bu baskının en dikkate değer biçimde uygulanışı, Fransa'da olmuştur. Silahlı direnme kuvvetleri, ayrıca, Batı Avrupa ve Balkanlar'daki Alman ulaştırma sistemi için en ciddi tehlikeyi oluşturduklarını da kanıtlamışlardır. Bu kuvvetlerin yaptıkları etki ile ilgili en büyük övgü, Alman komutanlarının sözlerinden gelmiştir. İrlanda'daki "karışıklıklar" sırasında İngiliz komutanlarının içine düşmüş oldukları durum gibi, Alman komutanları da gerilla hareketine girişmiş olan düşmanları ile başa çıkmanın sıkıntı ve yükünü tam anlamıyla biliyorlardı. Bu gerillalar, beklenmedik bir biçimde vuruyor ve halk tarafından da korunuyorlardı.

Ancak, geri bölgelerde yapılan bu hareketler tahlil edilince görülür ki, gerillaların etkisi, düşman karşısında bulunan ve onun ihtiyatlarını üzerine çeken kuvvetli bir muntazam ordunun harekâtı ile yaptığı işbirliği derecesine büyük ölçüde bağlıydı. Düşmanın dikkatini geniş çapta kendi üzerine çeken kuvvetli bir taarruz veya böyle bir taarruz olasılığının doğurduğu yakın bir tehdit dışında gerillalar, düşman için seyrek olarak büyük bir dert halini almışlardır.

Gerillalar, diğer zamanlarda geniş bir bölgede pasif bir direnmeden daha az etkili olmuşlar; ayrıca, kendi halkına da çok zarar vermişler ve düşmana verdirdikleri kayıplardan çok daha büyük bir ölçüde misilleme yapılmasını tahrik etmişlerdir. Bunlar, düşmanca duygular taşıyan bir ülkedeki bir garnizonun daima sinirlerini yatıştırmaya yarayan deşarj fırsatlarını onlara sağlamışlardır. Gerillaların doğrudan doğruya ve misilleme halinde dolaylı olarak neden oldukları maddi zarar, kendi vatandaşları arasında büyük sıkıntılara yol açmış ve en sonunda, kurtuluştan sonraki kalkınma için de bir engel oluşturmuştur.

Bununla beraber, bütün bu sayılanların en kötüsü ve en uzun sürelisi, ahlâkla ilgili alanda görülmektedir. Çünkü, silah-

lı direniş hareketi, birçok "kötü karakterli kişi"yi safları arasına çekmiş ve bu hareket, yurtseverlik perdesi altında, kötülüklerini yaymak ve kinlerini tatmin etmek bakımından bu gibi insanlar için tam bir fırsat sağlamıştır. Böylece, Doktor Johnson'un şu tarihi sözü de yeniden doğrulanmış olmaktadır: "Vatanseverlik, bir hainin son sığınağıdır." Bundan da fenası, gerilla hareketinin bir bütün olarak genç kuşak üzerinde yaptığı geniş etkidir. Bu hareket, zamanımız gençlerine otoriteye meydan okumayı ve işgal kuvvetleriyle çarpışmada medenî ahlâk kuralarına uymamayı öğretmiştir. Bunun sonucu olarak, istilacılar gittikten sonra da "asayiş ve düzen"e karşı saygısızlık duygusu kaçınılmaz şekilde sürüp gitmiştir.

Şiddet, normal savaşa oranla, düzensiz savaş hallerinde çok daha derinliğine kök salar. Normal savaşta ise, mevcut otoriteye itaat duygusu, şiddet tutkularına karşı koyar. Buna karşılık düzensiz savaş, otoriteye meydan okumayı ve kuralları çiğnemeyi üstün bir nitelik olarak değelendirir. Bunun sonucu olarak, kötü deneyimlerle sarsılmış bir temel üzerinde bir memleketi ve istikrarlı bir durumu yeniden kurmak da çok güçleşir.

Gerilla savaşının bu tehlike yaratan sonucunu kavrayışım, Lawence'in Arabistan'daki harekâtını derinlemesine düşünürken ve konuyu kendisi ile tartışırken olmuştur. Bu harekât hakkında yazdığım ve gerilla savaşı teorisinin bir yorumu niteliğini taşıyan kitabım, son savaştaki birçok komando birliklerinin ve direniş hareketlerinin liderleri tarafından bir rehber olarak kullanılmıştır. O zaman Filistin'de henüz bir yüzbaşı olarak hizmet görmekte olan Wingate, görev yerine hareketinden kısa bir süre önce beni görmeye gelmişti. Görünüşe göre kendisi, gerilla teorisine yeni ve daha geniş bir uygulama kapasitesi kazandırmak fikrindeydi. Bana gelince, o sıralarda gerilla hakkında bazı kuşkular duymaya başlamıştım. Bu şüphelerim, gerillanın ilk anda sağladığı fayda bakımından değil, uzun süredeki etkileri yönündendi. Bana öyle geliyordu ki, Lawrence'ın Arap İhtilali'ni yaydığı yerlerde, şimdi Türklerin yerini alan kuvvet olarak, karşılaştığımız devamlı güçlüklerde şüphelerimin delillerini bulmak mümkündü.

Geçen yüzyıldaki İberya Yarımadası Savaşı'nın askerî tarihini yeniden inceleyince ve İspanya'nın daha sonraki tarihi üzerinde düşünceye dalınca, bu kuşkularım daha da derinleşmiştir. O savaşta, Napolyon'un muntazam İspanyol ordularını yenişinin etkisi, bu orduların yerine geçen gerilla birliklerinin başarıları ile silinmişti. Bu gerilla hareketi, bir yabancı istila kuvvetine karşı girişilmiş bir halk ayaklanması olarak, tarihe geçen en etkili hareketlerden biri olmuştur. Ayrıca, Napolyon'un İspanya'daki hâkimiyetini sarsmak ve kudretini baltalamak bakımından da, Wellington'un zaferlerinden daha etkili olmuştur. Bununla beraber bu gerilla hareketi, kurtarılan İspanya'ya barış getirmemiştir. Çünkü, bunu bir silahlı ayaklanmalar salgını izlemiştir. Bu salgın ise, yarım yüzyıl sürmüş ve zamanımızda da yeniden patlak vermiştir.

Bu alanda ürkütücü diğer bir örnek, 1870 yılında Alman istila kuvvetlerini taciz etmek için Fransa'da kurulmuş olan Fransız nişancılarının (Franc-tireurs) geri tepen bir silah haline dönüşmüş olmalarıdır. Bunlar, önceleri istila kuvvetleri için tam bir baş belası olmuş; ancak sonradan, kardeşin kardeşi öldürdüğü dehşet verici mücadelenin kommünü adı ile tanınan bir vasıtası halinde gelişmişlerdir. Bundan başka, bu "yasa dışı" hareketin artakalan etkisi, Fransa'nın sonraki döneminde de kuvvetten düşürücü bir kaynak olmaya devam edip gitmiştir.

Tarihin öğrettiği dersler, savaş siyasetimizin bir parçası olarak şiddetli ayaklanmaları teşvik etmeyi planlayanlar tarafından pek hafife alınmış ve umursanmamıştır. Bunun tepkileri, sadece Asya ve Afrika'da Batılılara karşı girişilen hareketler için malzeme ve itici bir duygu sağlamakla kalmamış, ancak savaş sonrası yıllarda Batı Birliği'nin barış politikası üzerinde de ezici bir etki yapmıştır. Fransa'yı ele alırsak, Almanlara karşı bir mücadele vasıtası olarak Mequis örgütünün, sağladığı askerî etkiye kıyasla, ileride neden olduğu siyasi ve ahlâki etkilerin çok daha geniş olacağı daha başlangıçta belli olmuştu. Zira, bu kötü etki nedeniyle hastalık yayılmaya devam etmiş, dış sıkıntıların gerçekçi olmayan bir görüş ve tutumla ele alın-

ması ile birlikte, Fransa'nın istikrarını baltalamış; bu suretle, NATO'nun durumunu da tehlikeli bir biçimde zayıflatmıştır.

Tarihin ortaya koyduğu deneyimlerden ders almak için vakit henüz çok geç değildir. Düşmanlarımızın "kamufle edilmiş savaş" hareketlerine aynı nitelikteki karşı taarruz atılımları ile cevap verme fikri ne kadar inandırıcı görünürse görünsün, daha etkili ve uzak görüşlü bir karşı strateji bulmak ve uygulamak, herhalde akıllıca bir tutum olacaktır. Ne olursa olsun, siyaseti kuran ve uygulayan kimseler, bu konuyu geçmişte olduğundan daha iyi kavramak ihtiyacındadırlar.

EKLER

EK - 1

1940 - 1942 KUZEY AFRİKA SEFERİNDE UYGULANAN DOLAYLI TUTUM STRATEJİSİ

(İngiliz Ortadoğu Kuvvetleri Komutanlığı'nın 1942 Yılında Tuğgeneral Eric Dorman-Smith'in, bu eserin yazarına gönderdiği mektup)

Aziz Dostum Basil,

Ortaya atmış olduğun fikirlerin, 1940 ve 1942 yılları arasındaki iki kritik dönemde, Mısır'daki olayların akışı üzerinde bizim yararımıza büyük bir etki sağladığını daha önce sana söylemiştim. Evet, Graziani Ordusu'nun Sidi Barrani'de yok edilmesini sağlayan ve böylece, 1940'ta Mısır'a karşı girişilen iki istila hareketini önleyen plan, senin dolaylı tutum stratejinin mükemmel bir örneğiydi. Bunun gibi, Rommel'in ileri hareketini Temmuz 1942'de El Alamein'de bozan savunma strateji ve taktiğimiz de senin fikirlerinden çok büyük ölçüde ve sıkı şekilde esinlenmişti. Çoktan beri sana bu olayları daha ayrıntılı olarak anlatmak istiyordum. İşte, şimdi bu arzumu yerine getiriyorum. Bu mektubumu okuyunca, sözünü ettiğin prensipleri ne zaman ihmal etmişsek, bunun cezasını ağır şekilde ödediğimizi anlayacaksın.

Hindistan'da Askerî Eğitim Başkanı iken, Eylül 1940'ta, yeni kurulan Ortadoğu Savaş Akademisi Komutanlığı'na tayin edildim. Ekim başlarında, Graziani'nin istila ordusu Sidi Barrani civarında durdurulduğu sırada, iki hafta kadar kalmak üzere, Batı çölünde O'Connor'un emrindeki kuvvetlerin yanına gittim. Graziani'nin karada ve havada sayıca üstün olmasına rağmen O'Connor, taarruzi bir darbe vurabilme olanaklarını inceliyordu. İkimiz baş başa vererek, Graziani'nin yerleşme durumundaki zayıf tarafları üzerinde durduk. Düşman mevzii güneyinden geniş bir kuşatma manevrasına girişmek ve hedef olarak Sollum ile Halfaya'ya ilerlemek, düşman gerisindeki bu hedef bölgesinde, senin deyiminle bir "stratejik baraj' kurmak veya alternatif olarak, Sidi Barrani'ye daha yakın bir darbe hareketine girişmek imkânlarını tartıştık. Ulaştırma yetersizliği nedeniyle, uygulama alanında, ikinci hareket tarzının seçilmesini zorunlu gördük.

Esasen yetersiz olan Ortadoğu hava kuvvetinin bir kısmının da Yunanistan harekâtına ayrılması nedeniyle, Sidi Barrani kesiminde düşünülen taarruz ertelendi. Bunun üzerine, 21 Kasım'da Wavell, Batı Çölü Komutanlığı Karargâhını tekrar ziyaret etmemi emretti. Orada O'Connor, İtalyanların Sidi Barrani güneyinde tutmakta oldukları birbiri ardındaki savunma hatlarına benzer bir çöl mevziine karşı 4. Hint Tümeni'nin yapacağı bir taarruz provası hakkında düşündüklerimi serbestçe söylememi istedi benden. Bu taarruz denemesi, prova edilmiş şekline göre, tam anlamı ile bir cephe saldırısıydı. Dolayısıyla, o sırada hiçbir temizleme vasıtamız olmayan bir mayın tarlasına doğrudan doğruya çarpması ve düşman tarafından çok umulan bir istikamet boyunca taarruzun ilerletilmesi gerekecekti. Taarruz saati, topçumuzun tanzim ve hazırlık ateşi yapabilmesi için, gün ışıdıktan sonra dört saatlik bir sürenin elde bulundurulması dikkate alınarak tespit edilmişti. Bu ise, tehlikeli bir durum yaratıyordu. Çünkü, bu bekleme süresi içinde hücum birliklerimiz, düşmanın çok üstün hava kuvvetlinin tehdidine maruz bırakılmış oluyordu. Sözün kısası, prova edilen saldırı metodu, görünüşte talimnameye uyuyordu. Ancak, taktik duruma hiç de uygun değildi. Bu neden-

le de, hiç şüphesiz, başarısızlığa uğramaya mahkûmdu. O akşam, O'Connor ile Galloway ve ben, alışılmamış ve pek dolaylı bir manevra tasarısı üzerinde hep birlikte çalıştık. Vardığımız sonuçları, "Çöl Harekâtında Uygulanacak Taarruz Metodu" başlığını taşıyan ve girişilecek taarruz için direktif teşkil ederek âdeta sihirli bir düzgünlükle işleyen bir planda topladık. Bu planda, hem taarruz istikameti ve zamanı, hem de metot ve psikolojik bakımından, senin "dolaylı tutum" prensibin uygulanmıştır.

Yaklaşma yürüyüşü 8 Aralık'ta başladı ve o gece, kuvvetlerimiz Nibeiwa'nın güney bölgesinde toplandı. Bu sırada en güneydeki grup, düşman karşısında ve kendisinin kara tarafındaki yanını örten Sofafi grubu ile arada boş bırakılmış sahaya yakındı. 9 Aralık sabahı günün ilk ışıkları belirir belirmez ordu tank taburu ve 4. Hint Tümeni'nin bir kısım motorlu birlikleri, Nibeiwa garnizonuna doğru geriden hücum ederek burayı ele geçirdi ve bundan sonra da, yine geriden saldırmak suretiyle Tummar'ı aldı. Böylece, topçunun tanzim ve hazırlık ateşi için gerekli bekleme süresinin sakıncaları da ortadan kaldırılmış oluyordu. Çünkü, tanzim ateşi yapılmadan topçu desteği başladı ve 72 top, tank saldırısının aksi istikametinde, İtalyan mevzilerini "yakıp kavurdu". Bunu "moral bozma ateşi" diye niteleyerek topçularımızın gönlünü aldık. Bu tanımlama, gerçekten duruma da uymuştu. Bu sırada 7. Zırhlı Tümen, aradaki boşluktan kayıp geçti ve düşmanın takviye almasını önlemek ve Sollum'a çekilmesini tıkamak üzere bağlantısını kesmek için batıya, bütün düşman cephesi ileri kesiminin gerisine doğru ilerledi. Taktik alandaki bu dolaylı karma hareketler, düşmanın dengesini tamamen altüst etti. Böylece, düşmanın direnme gücü yıkıldı. Biz de, kuvvetimizin sayıca çok daha az ve hava gücümüzün gözle görülür derecede zayıf olmasına rağmen, mevziin doğusundaki düşman ordusunun büyük kısmını çok az zayiat vererek esir aldık. Böylece, Wavell'in vaktiyle bana yazmış olduğu şu gerçek, bir daha doğrulanmış oluyordu: "Alışılmış usullerden biraz da olsa ayrılmak, tehlikeli bir şeydir. Ancak bu yapılmaksızın, muharebeyi kazanma şansı da pek azdır".

O'Connor'ın giriştiği taarruzun bundan daha az ilginç olmayan bir yanı da, pek belirli ulaştırma yetersizliği yüzünden, bu komutanın 48 saatlik bir muharebe ihtiyacını karşılayacak su ve mühimmatı yığmak zorunda kalmasıydı. Bu yığma işi, Graziani'nin burnunun dibinde olmak üzere, çevik ileri karakol bölgesinde yapılmıştır. Buna göre, eğer harekât bu iki günlük süre içinde başarıya ulaşmazsa, idari taşıt araçları ile piyade birlikleri taşındığı için, susuzluk nedeniyle O'Connor geri çekilmek zorunda kalacaktı. Başka hiçbir İngiliz generali ve belki Ruslar hariç, sanırım ki Avrupa kıtasına mensup hiçbir komutan, bu sakıncalı durum karşısında böyle bir taarruza başlayamazdı. Fakat O'Connor, bu defa Beda Fomm'da olmak üzere, bunu bir kere daha yapmıştır. O, cesur ve hesaplı bir savaşçı olup, aynı zamanda da idari alanlarda dolaylı tutum uygulayan pek tehlikeli bir düşmandı.

Doğu Cyrenaica'daki ilerlememizden sonra Bardia ve Tobruk'un ele geçirilmesi ile sonuçlanan harekât hakkında bir rapor hazırlamak üzere, ocak ayında tekrar bölgeye gittim. O'Connor, bana geleceğe ait planlarından söz etti. Bu sırada, Beda Fomm'u kuşatma planının geliştirilmesine katkıda bulunmak ve Trablus'a çekilebilme imkânını bulmadan önce, Bingazi'nin güneyindeki düşman kuvvetlerinin geri kalanı ile olan bağlantılarını kesen 7. Zırhlı Tümeni'nin buradaki harekâtına katılma mutluluğuna kavuştum.

Bütün bunlar, senin *Dolaylı Tutum Stratejisi* adlı eserinin yeni baskısı yayımlanmadan önce oldu. Ancak, herhalde hatırlayacaksın, uzun süreden beri bütün aklım, senin tarihten süzerek sunduğun özsu ile dopdoluydu. Bu öyle özlü bir varlıktı ki, içerisine kendi askerî felsefeni de katmıştın. Ayrıca, ortaya atmış olduğun teorinin pratik değerinin bütün bu harekâtla göze çarpar bir şekilde kanıtlandığını görmek de beni büyüledi.

Bana o yaz gönderdiğin yeniden basılmış klasik nitelikteki eserinin bir suretini 1941 sonuna doğru aldım. Daha sonraki birkaç ay içinde onu elimden düşürmeyerek tekrar tekrar okudum. Bu sayede, strateji üzerindeki kavrayışım yeni bir canlılık kazandı ve arttı. İleri sürdüğün teorinin önemi, Kuzey Afrika

Seferi ile doğrulanmak suretiyle, belki de o zamana kadar olandan daha büyük bir açıklıkla belli olmuştur. O'Connor'un Aralık 1940'tan Şubat 1941'e kadar yönettiği harekât, hiç şüphesiz, stratejik ve taktik alanlardaki dolaylı nitelik yönünden, seçkin bir örnektir. Bu harekâtın Sidi Barrani'deki göz kamaştıran başlangıcından Beda Fomm'daki parlak sonucuna kadar yapılmış olan ustalıkla dolu her hareket, kitabında X, XIX ve XX. kısımlarda analizden geçirdiğin ve yorumladığın gerçeği doğrulayan en kesin deliller olmuştur. Ancak, o sırada O'Connor, birinci sınıf bir generaldi. Hatta, savaş zamanında İngiliz sahra ordusundaki generaller arasında, "avlayacağı tilkiyi açığa çıkararak öldürmek" yeteneğine sahip tek komutandı.

1941 ilkbaharında Rommel'in dramatik bir şekilde ortaya çıkışı, dolaylı tutum silahının bize karşı dönmesine neden olmuş; küçük çaplı ve kötü teçhizatlı kuvvetlerimiz, Tobruk'a doğru yaptıkları düzensiz bir çekilme ile, felâketten ancak kıl payı kaçabilmişlerdir. Bu olay, ne yazık ki, O'Connor'ı kaybettiğimiz zaman meydana geldi. Ancak, Tobruk'un 27,5 millik çevresini 4,5 tugaylık bir kuvvetle (ki verilen görev bakımından gülünç denecek kadar az olmakla beraber, o sırada Mısır'daki muharip kuvvetlerimizin hemen hemen hepsini teşkil ediyordu) tutma kararı, Rommel'in elindeki dolaylı tutum silahını ters çevirdi. Bundan başka, düşman, bütün o yaz ve sonbahar boyunca bizi Tobruk'ta tespit etmeye ve bu şehri kuşatmadan kurtarmak için yaptığımız girişimlere karşı Sollum'u tutmaya ancak güçlükle yetecek bir kuvvete sahipti. Tobruk'u elde tutma kararını Churchill ve Wavell'e borçluyuz. Bu sırada, Tobruk'ta dayanılması emrini Morshead'e ulaştırmak için, 10 Nisan'da uçakla oraya gittim.

Haziran 1941'de Mısır sınırında yaptığımız taarruz, "yanlamasına etki" bakımından durumun geniş bir imkân sağlamasına rağmen, hem cepheden girişilen bir saldırı olmuş, hem de besbelli niteliğiyle daha başlamadan ölmeye mahkûm üzücü bir tutum teşkil etmiştir. Bu nedenle, Filistin'den Suriye'ye doğru dolaysız ve her şeyi ile beli ileri hareketimiz, birçok yerlerde sert direnişlerle durdurulmuştur. Eğer o sırada Auchinleck'in komutasında olan kuvvetlerimizin Vichy Fransa'sı ida-

resi altındaki Suriye'nin hassas olan doğu kanadına doğru Kuzey Irak'tan yaptıklan dolaylı ilerlemeler olmasaydı, Filistin'den geliştirmek istenen hareket pekâlâ bir yenilgi ile sonuçlanabilirdi. Auchinleck'in bu dolaylı hareketi, Fransızlann gerisini kavramak suretiyle, prensibin doğruluğunu bir kere daha ortaya koydu. Böylece, o zamana kadarki bütün harekât senin teorini haklı çıkarmış oldu.

Haziran 1941'de Ortadoğu Komutanlığı'nda değişiklik olmuş ve bu göreve, o sıralarda Hindistan'da bulunan Auchinleck getirilmiştir. Kendisi, Cyrenaica'daki Mihver kuvvetlerine karşı bundan sonra girişilecek taarruz bakımından moralleri biraz bozuk olan Batı Çölü Kuvvetlerini yeniden düzenlemek ve bunların morallerini yükseltmek sorunu üzerinde durdu. Bu çalışmalar sırasında Batı Çölü Kuvveti, 8. Ordu haline getirildi. Tobruk hâlâ kuşatma altındaydı. Rommel'e gelince, Tobruk'un zayıf savunma kesimlerine karşı kesin sonuçlu bir hücuma geçmek üzere, gerekli vasıtaları azar azar toplamakla meşguldü. Kasım ayında, Rommel Tobruk'a yapacağı hücumun hazırlıklarını henüz tamamlayamamışken, "Haçlı" adı ile tanınan taarruza geçtik. Bu taarruz planı, sağlam bir stratejik temele dayanıyordu. Buna göre, 8. Ordu Komutanı Cunningham, Maddalena çevresindeki gizli bir çöl ikmal bölgesinden kuzeye doğru uzanan pek uygun bir harekât mihverinden yararlanmak ve Tobruk'u kuşatmakta olan düşman gerilerine bir çatalın iki dişi niteliğindeki bir çift hedef arasından birini seçme olanağına sahipti. Ayrıca, alternatif bir hareket tarzı olmak üzere, sınırda savunmakta olan düşman kuvvetlerin gerisine yönelmek de mümkündü. Öte yandan Rommel, arkası denize gelmek üzere, oldukça elverişsiz bir düzen içindeydi ve böylece, hem Tobruk kuşatmasını hem de Halfaya mevzilerini korumak zorundaydı. Bulunduğu bölgenin derinliği de pek azdı. Maddalena'dan yaptığımız ileri hareket, Rommel'i kendi ulaştırma hatlarına dik açı oluşturacak şekilde savaşmak zorunda bıraktı. Ancak, bu dikkate değer avantajlara rağmen, Rommel kuvvetlerini yok etmek hususunda giriştiğimiz harekât başarıya ulaşmadı. Çünkü taktik planımıza göre, Tobruk veya sınır savunmalarına karşı dolaylı bir harekete girişmeden önce, bu-

na bir başlangıç olarak, zırhlı birliklerimizin Rommel'in zırhlı kuvvetlerini muharebeye sürüklemesi esası öngörülmüştü. Stratejik bakımdan kısmen baskına uğramış olmasına rağmen Rommel, teknik yönden üstün olan zırhlı birliklerini diğer sınıf ve silahlarla işbirliği halinde yöneterek, başlangıçta bizi taktik bir yenilgiye uğrattı. Bu yenilgiyi telafi etmemiz, harekâtın kolordu komutanları arasındaki bir muharebe şeklini alması sayesinde ancak mümkün oldu. Bu sırada Ritchie, durumdan yararlanarak, Bir Gobi ve El Adem üzerinden birbiri ardınca dolaylı tutum uyguladı. Onun bu hareketi, Rommel'i kuvvetlerinin büyük kısmını oldukça düzenli bir biçimde El Agheila'ya çekmek ve bu arada sınır ve Bardia'da bulunan birliklerini feda etmek zorunda bıraktı.

Bundan sonra, dolaylı tutum prensibi bizim saflarımızı bırakıp gitti. Rommel'in El Agheila'dan giriştiği ilk çıkış hareketi, kuvvetlerimizi çok yayılmış bir durumda buldu ve bunları düzensiz bir hale düşürerek, geriye sürüp attı. Bu sırada Ritchie'yi, bir ucu Bingazi'de öteki ucu Mechili'de olan bir çıkmazın boynuzları üzerine Msus'ta oturttu. Fakat Ritchie, Tobruk'a doğru başardığı atılgan bir çekilme ile, bu boynuzun uçlarından sıyrılmayı becerdi ve kendisini takip eden düşmanla aradaki mesafeyi açmış olduğundan, Gazala-Bir Hacheim hattında durdu. 8. Ordu, bu çekilişten sonra dinlenmek ihtiyacı ile durduğu bu hatta tertiplenerek Şubat 1942'den Mayıs 1942'ye kadar kaldı. Bu sırada, Cebeli Akdar'da kendisini güvenceye almış olan Rommel, bundan sonraki bozgun hareketini planlıyordu. Bu dönem içinde, 8. Ordu cephesini ziyaretten sonra, bu gibi durumlarda modern bir ordunun taktik bölümünün en iyi şekilde nasıl olabileceği düşüncesine kendimi verdim. Amaca yararlı bir bölüm, Graziani'nin Sidi Barrani bölgesindeki düzenlerinde pek göze çarpar bir biçimde belli olan ve Ritchie'nin Tobruk ile Gazala'daki tertiplerinde tekrar görülen sakıncalardan hiç şüphesiz kaçınmalıydı. Buna rağmen, 8. Ordu'nun 1942 Şubat ve Mayıs aylarını kapsayan dönemdeki düzenleri de, İtalyan Ordusu'nun derinlik ve elastikiyetten yoksun olan ve taktik destek sınırları dışına sürülen önemli birliklerin âdeta feda edilişi demek olan tertiplerine büyük ölçüde benziyordu.

Burada, çöl savaşının en büyük sorunu ile karşı karşıya gelmiş oluyoruz: Bu problem, cephe genişliği ile derinliği ve cepheye ayrılan kuvvetlerle ihtiyatlar arasındaki orandır. Çölde mekanize hareket kabiliyeti, özellikle idari faktörlerin sahra orduları çapını büyük ölçüde düşürmüş olmasından beri çok artmıştır. Bu nedenle, savunmada "donmuş kalmış" olan taraf, düşmanı tarafından kolayca kuşatılabilir. Bunu karşılamak için genellikle hakim olan eğilim, derinlik ve ihtiyatların zararına olacak şekilde, cepheyi çok geniş tutmaktı. Ancak, böyle bir eğilime kendini kaptırmak, meseleye hiçbir zaman doğru bir cevap olmamıştır. Özellikle, bir ordunun çevik birlikleri yeterli değilse ve komutanlık da bu tür savaşın temel yapısı hakkında bilgisiz ise, o zaman bu eğilim daha da göze çarpmaktadır. 1942 sonbaharında Rommel bile kendisini bu duyguya kaptırmış; Temmuz'daki çarpışmalardan sonra, cephesini Kattara çöküntüsüne kadar olmak üzere çok fazla genişletmiştir. Bu yüzden de, Montgomery taarruza geçince, bunu gerçekte çok az bir derinliği olan bir mevzide karşılamak zorunda kalmıştır.

Önce Graziani'nin ve daha sonra Ritchie'nin yenilmesine yol açan problem, yazmış olduğun kitabın "Stratejinin İşlemesi" pasajlarında açıkça tarif edilmiştir. Bu, "gerisine doğru ani bir harekete girişen bir düşmanın yarattığı psikolojik sarsıntıdan bir komutan nasıl sakınmalı veya bunun aksine, dengesini bozmadan elindeki silahları yeni bir istikamette kullanabilecek şekilde, bir orduyu nasıl tertiplemeli" meselesidir. Bir kuvvetin kendi birliklerini düzenlemesi bakımından, bu problemin çözüm yolu senin şu cümlene dayanmaktadır: "Almış olduğunuz tertiplerin gerisine doğru bir düşmanın ilerlemekte olması, tek başına stratejik bir dolaylı tutum oluşturmaz." Bunun kapsadığı anlama göre bir ordu, başlangıçta düşmana en yakın olan cephe kesiminde kuvvetli olduğu gibi, yan ve gerilerinde belirecek bir tehdide karşı da o derece güçlü bir savunma sağlayabilmek zorundadır. Kaldı ki, bütün etkili savunma hareketleri, düşman ilerlemesinin durdurulması ve genel bir karşı taarruza geçilmesi sonucu başarılmıştır.

Savunan bir ordu için gerçekte ancak üç türlü düzenlenme olasılığı vardır. Bunlardan biri, çevik ihtiyatları da bulunan mevzi savunmasıdır. İkincisi, çepçevre savunmadır. Bu, gerisi de kapatılmış bir mevzi savunması ("kirpi" savunması) gibidir. Üçüncüsü ise, açık bir damalı alandır. Bu damalı alan, karşılıklı ateş desteği sağlayabilme yeteneğinin elverdiği ölçüde, mümkün olduğu kadar geniş bir sahaya yayılmak ve bölgesi içindeki hareketleri takviye etme gücüne sahip olmak zorundadır. Ayrıca, düşman tarafından tehdit edilen "dama yerleri"ndeki direnişin yıkılma durumuna gelmesine meydan vemeden, mevzideki bölümlerin hepsi, bütün çevik füze atma birliğinin hiç olmazsa % 75'inin düşman taarruzu tehdidi altında olan noktada toplanabilmesine olanak vermelidir. Bu görüş, sahra talimnamelerinde öngörülen katı nitelikteki tümen bölge ve cephesi fikrinin bir bakıma bırakılmasını gerektirmektedir. Ne var ki, bu talimnameler, komutanlarımız üzerinde yanlış bir eğilim yaratmaktadır. Böyle bir etki altında kalan komutanlarımız, verilmiş olan bir cephede "x" tümenlerini tertipledikleri takdirde, bütün dikkatlerini sadece kendilerine verilmiş olan cephelerin savunması üzerinde toplamak ve kendi çıkarlarına yarar sağlamak amacıyla, yalnız en yakın komşularına yardım etmek gibi bir düşünceye saplanmaktadır. Bu düşünüşe göre, savunmanın ileri kesiminde ağır bir taarruza uğrayan bir tümeni desteklemek veya alınmış olan savunma düzenini geriden gelecek taarruzlara karşı korumak işi, ihtiyatın görevidir. Açık arazide küçük kuvvetlerin giriştiği savunma hareketindeki zorluk, bu savunan tarafın, kaçınılmaz olarak cephesini her zaman çok geniş tutmasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden, savunmada az bir derinlik veya ihtiyat bulunmamaktadır. Bu tutumun istisnası, savunan taraf komutanının şimdi yine Waterloo Muharebesi zamanındaki sayı, cephe ve hareket kabiliyeti oranlarına döndüğümüzü anlaması ve buna göre gerekli ayarlamaları yapması yeteneğine bağlıdır.

Problemin cevabı, lejyoner düzenlerinin modernleştirilmiş şekline dayanır gibi görünmektedir. Buna göre, savunmada olan bir ordu, mevzi savunmasına ayırdığı unsurlarla, birbirinden genişliğine ve derinliğine 10.000 yarda mesafe ile ayrıl-

mış olan direniş merkezlerini tutacak ve bunların her biri, belirli bir ölçüde, piyade ve topçu birliklerini kapsayacaktır. Piyade, topçu ve zırhlı birliklerin kalanı ise, bu sıraya da tehdit altında bulunan herhangi bir noktada toplanmak veya bu savunma düzenine çarpmadan onu geçip gitmeye çalışanbir düşmanın yan ve gerilerine taarruz etmek üzere, bulundukları karma düzen içinde harekete geçmek için serbest bırakılacaktır. Bu suretle, örneğin dört piyade tümeni ve bir zırhlı kolordudan kurulu ordu, 24 x 18 millik bir dörtgen halinde düzenlenebilir ve savunma unsurları, birbirlerini yine karşılıklı olarak destekleyebilir. Bu sırada, zırhlı birlik unsurları, savunma düzeninin mihveri olarak görev yapabilir. Havaalanları, yer birliklerince korunmalı ve bunların gerisi de emniyet altında bulundurulmalıdır. Damalı savunma dörtgeninin bütün yanlarının dış kenarları üzerinde, bağımsız ikmal ve bakım bölgeleri ile birlikte, hafif donatımlı çevik unsurlar görevlendirilmelidir. Ayrıca, bunların biraz gerisinde, ancak "lejyon (savunma birliği)"un topçu ateş desteği menzilinde olmak üzere, bütün sistemi ile elastiki olan ağır tank birlikleri bulundurulmalıdır. Açık arazi koşulları altında, mihver niteliğindeki "savunma birlikleri", uzak mesafeleri görebilecek bölgeleri işgal ederek, böylece, hakim arazi ellerinde blunduğundan, ileri harekete elverişli sahaları kontrolleri altında tutarlar. Kapalı arazide ve çok yolu olan bölgelerde ise, savunma birlikleri yol kavşaklarında yerleştirilmelidir. Bütün bu sistem, çevik ve elastiki olmakla beraber aynı zamanda çok iyi de savunulmalıdır. Bu sistemi Mısır'dan ilk döndüğüm zaman bana vermiş olduğun savunma yazısı ile karşılaştırırsan, aynı düşünceyi yansıttığını göreceksin.

8. Ordu'nun Tobruk güneyinde bu temel düşüncelere göre düzenlenmesi, Rommel'i yenmeyi sağlayacaktı. Ancak, bu ordunun gerçekte uyguladığı düzenleme şekli, daha önce söylediğim gibi, hat savunmasını esas tutan mevzi sistemine dayanıyor; dolayısıyla, yanlardan gelecek saldırılara karşı pek açık bir durum oluşturuyordu. Rommel, kuşatıcı bir nitelik taşıyan taarruzuna 27 Mayıs'ta girişti. Planı, Afrika Zırhlı Birliği'ndeki İtalyan unsurların büyük kısmıyla, Ritchie'nin tuttuğu cepheyi

tespit etmek; bu sırada, oldukça küçük çapta olan Alman Afrika Kolordusu ile, nispeten daha iyi durumdaki bir kısım İtalyan birliği tarafından da takviye edilmiş olarak, Bir Hacheim'deki Hür Fransız mevziini dolanarak gerçek ve Ritchie'nin El Adem ile Knightsbridge arasındaki hassas bölgesini vurmaktı. İlk taarruz başlangıçta tam bir başarıya ulaşmadı ise de, ustaca hazırlanmış olan bu darbe sonradan Ritchie'yi öyle altüst etti ki; Rommel, önce 50. Tümen'in tecrit edilmiş bir tugayını ortadan kaldırdı ve bundan sonra, hatta 50. Tümenden de daha fazla tecrit edilmiş bir durumda bulunan Bir Hacheim'deki Hür Fransız mevziini ele geçirdi. Böylece, gerisindeki tehlikeyi de temizlemiş oldu. Daha sonra, ağır zayiat verdirerek, birçok cephe taarruzlarını kırdı. Rommel'in amacı, El Adem'e doğru tekrar bir ilerleme sağlamaktı. Bu hareket, Ritchie'yi yeniden bir çıkmazın boynuzları üzerine oturttu. Çünkü bu saldırı, Gazala'yı tutmakta olan kuvvetlerimizin gerisini veya demiryolu indirme istasyonumuz ile mühimmat depolarımızın bulunduğu Tobruk'un hemen doğusundaki araziyi aynı derecede tehdit ediyordu. Bu tehlike, ordu komutanını o kadar etkiledi ki, 8. Ordu'nun yarısından fazla olan bir kuvveti Mısır sınırına çekti. Arta kalan birlikleri ise, herhangi bir av himayesinden yoksun ve kaçınılmaz şekilde yok olma sonucu ile baş başa, Tobruk'ta bıraktı.

Bu harekât sırasında Rommel, dolaylı tutum stratejisinin uygulanması alanında ustaca bir örnek verdi. İki zırhlı ve dört mekanize tugay kadarlık nispeten küçük bir Alman kuvvetiyle taarruz ediyordu. Böyle olduğu halde, Ritchie komutasındaki 8. Ordu'nun hemen hemen bütününü tam anlamıyla yenilgiye uğrattı. Bu arada, başka alanda tamamen yararsız olan İtalyan birliklerini de birçok yerde cephe taaruzlarına sevk ederek, 8. Ordu'yu tespit görevini başardı.

Ritchie'yi görevinden uzaklaştıran Auchinleck, Batı çölündeki harekâtın komutasını 25 Haziran'da doğrudan doğruya kendi üzerine aldı. 8. Ordu Karargâhı'na gidişi sırasında, ben de kendisi ile beraberdim. O zamana kadar Ritchie, Mısır sınırında gerisini kesmek isteyen Rommel'in bu hamlesinden yakasını sıyırdığı için, 8. Ordu'dan arta kalmış birliklerle, Mersa

Matruh yakınlarına doğru çekiliyordu. Muharebe bölgesine Auchinleck'in varışı, çarpışmalara yeni bir faktör getirmiş oldu. Çünkü, askeri kuvvet olarak elde kalmış olan birlikleri Matruh ve Persia arasında düzenlemeye başladı. Ayrıca, başkomutan olarak da, bu kritik durum sırasında gerekli en büyük kuvvet toplamalarını yapmak bakımından, daha geniş stratejik kararlar alabildi. Auchinleck'in burada karşılaştığı başlıca sorun, ilk savaşı Matruh yakınında verip vermemek ya da daha doğuya çekilip çekilmemeti. Matruh çevresindeki savunma bölgeleri, geçmişte oynadığı önemli rol dolayısıyla sağladığı prestij bakımından, ilk bakışta iyi bir savaş alanı gibi görünüyordu. Ancak Mersa Matruh'un elde bulundurulabilmesi, eğer savunan ordu çöl üzerinden dolaşarak geçebilecek bir düşmanın bu hareketini önlemeye yetecek bir zırhlı kuvvete sahipse, ancak o takdirde mümkündü. Elde böyle bir kuvvet yoksa, Matruh susuz kalmış bir enterneler kampına dönecekti. Çünkü düşman, burasını dolaşıp geçecek ve Nil deltasına kayıp gidecekti.

Elimizdeki zırhlı birliklerin büyük kısmı daha önceki çarpışmalar sırasında kaybedildiği için, başkomutan, Matruh güneyinde yapılacak çevik bir muharebe ile düşmanı sadece geciktirmek ve asıl savunmanın El Alamein yakınında geçmesi kararını verdi. Burada bir kader savaşı niteliğindeki "Mısır Muharebesi"ni yapacaktı. Auchinleck, ayrıca, son muharebenin bütün tekniğini tamamen değişterecek ve savaşa otomatik olarak dolaylı bir nitelik kazandıracak iki karar daha verdi. Bunlardan birincisi, ordu topçusunun yüksek seviyedeki ateş idaresini bir kere daha merkezileştirmekti. Çünkü topçu alayları, pek yanlış bir tutumla ve devamlı şekilde, piyade tugay gruplarına dağıtılmıştı. İkinci karar ise, El Alamein ve Kattara çöküntüsü arasında önceden hazırlanmış olan ve geniş bir alanı kaplayan savunma sistemini sanki yokmuş gibi kabul etmekti. Zira bu sistem, Auchinleck'in çarpışmak için tasarladığı muharebe şekline artık hiç de uygun değildi. Bu ikinci karar, uygulama alanında, düşmanı büyük ölçüde şaşırtmıştır. Auchinleck, bundan başka, birliklerinin teşkilâtını da seyrekleştirdi. Çünkü bunlar, tasarladığı modern savaş bakımından, mekanize olmadıkları için hassas bir hedef oluşturan birçok piyadeyi de kapsıyordu.

Tarih, öyle sanıyorum ki, şu gerçeği gözler önüne serecektir: Auchinleck, Haziran ve Temmuz 1942'de 8. Ordu'yu kullanış şekli ile, Birleşmiş Milletler'i sonuçları çok derinlere varacak bir yenilgiden kurtarmakla kalmamış; aynı zamanda dolaylı tutumun uygulanmasında klasik örnekler verecek şekilde savaş üzerinde inceleme ve araştırmalar yapan kimselerin ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Auchinleck'in stratejisi, zorunlu olarak her ne kadar savunma karakterini taşımışsa da, buna karşılık bütün taktik hareketleri taarruzi nitelikteydi. Arta kalan kuvvetlerini El Alamein'e çektikten sonra ilgilendiği ilk mesele, Rommel'in kıyı yolu ile İskenderiye üzerine yaptığı tepesi üstü saldırıyı paramparça etmek düşüncesi oldu. Mihver kuvvetleri, 1 ve 3 Temmuz günleri arasında, El Alamein güneyinden mevzilerimize saldırdı. Ancak, burada karşılaştığı şey, El Alamein'den Rweisat sırtını kapsayan hakim araziye kadar uzanmakta olan elastiki ve hareketli bir cepheden açılan yoğun bir topçu ateşi ve hava bombardımanı oldu. Bu cephede uygulanan teknik, başlı başına yeni bir buluştu. Çünkü, burada piyade ve topçu yan yanaydı. Gerçekte bu cephe, 25'lik İngiliz toplarının oluşturduğu elastiki bir mevzi idi. Topların yakın korunması piyade birliklerince yapılıyor ve elimizdeki önceki harekâttan artakalan tanklar ise destek sağlıyordu. Afrika Kolordusu, bu mevzi karşısında canlılığını kaybetmiş ve böylece, bu Alman taarruzu 3 Temmuz'da durmuştur.

Auchinleck, hiç vakit kaybetmeksizin karşı taarruza geçti. Yeni Zelanda Tümeni'nin zırhlı unsurları ile 7. Motorlu Tugay'dan ibaret sol kanat kuvvetini, Gott'un komutasına vererek, Rommel'in sağ yanını korumakta olan kuvvete saldırttı. O sırada bu yancı kuvvet, kıyı ile Kattara çöküntüsü arasında takriben orta yerde bulunuyordu. Rommel, İtalyan Ariete Tümenini ağır kayba uğratan bu taarruzu, elindeki Alman kuvvetlerinin çoğunu, sağ kanadını Kattara'ya kadar uzatmak üzere kulanmak suretiyle karşıladı. Bu sırada, kıyıya doğru olan sol kanadını, esas olarak İtalyanlardan kurulu kuvvetlerin korunmasına bıraktı. Morshead komutasındaki 9. Avustralya Tümeni'nin 10 Temmuz'da bu İtalyan kuvvetlerine karşı giriştiği taarruz o kadar başarılı oldu ki; ancak uçaklarla Girit'ten tam o sırada gelmiş olan kuvvetler sayesinde, Rommel, o günü ka-

zandı ve yorgun Alman birliklerini tam hızla tekrar kuzeye getirmek zorunda kaldı. Bu durumun meydana gelmesi üzerinden çok geçmeden Auchinleck üçüncü taarruzuna girişti. Ancak bu defa Yeni Zelandalıları Rommel'in tuttuğu cephenin orta kesiminde bulunan İtalyanlara karşı yöneltti.

Bu çok iyi hesaplanmış üç taaruzun etkisi sonucu Rommel, moralleri bozulmuş olan İtalyanları takviye etmek için, Alman Afrika Kolordusu'nu denizle Kattara çöküntüsü arasındaki 40 millik bütün cephe boyunca yaymak zorunda kaldı. Bunun sonucu olarak da, elindeki kuvvetlerin taarruz unsurunu hareketsiz hale getirmiş oldu.

Mihver kuvvetlerinin istilası, böylece, temmuz ortasına kadar yenilgiye uğratılmıştı. Bundan sonra ise düşman, açık bir çöl üzerinde, güçlü bir hava kuvvetinin ve 300'den fazla topun yoğun ateşinin aman veremeyen etkisi altında, 40 millik bir mevzide bulunduğu sürece hem muharebe zayiatı hem de hastalık yüzünden, gittikçe artan bir şekilde kayba uğradı. Rommel'in Nil deltasına karşı giriştiği taarruz, kesin şekilde başarısızlığa uğramış ve emrindeki kuvvet, El Alamein bölgesine gelişinden beri 9.000 kadar esir vermişti. Ancak, Rommel'in kedini toparlama yeteneği önemli denecek derecede büyüktü. Onu yok etmek, hâlâ bir sorundu. Ayrıca, bu sırada Rommel yeniden taarruza geçme imkânını bulursa, bunu başarısızlığa uğratmak için Mısır'ın genel savunmasını ve 8. Ordu'nun mevzilerini de güçlendirmek gerekiyordu. Bundan başka, takibe geçmek üzere hazır bulunmak zorunluluğu da vardı. Çünkü koşullar, Rommel'i şimdiki açık ve çok uzun cepheli mevziden çekilmek zorunda bırakabilirdi. Bununla beraber, Rommel'in huyu dikkate alınırsa böyle bir tutum pek beklenemezdi.

Bizim için hemen yapılması gereken şey, deniz ile Rweisat sırın arasındaki açık arazide uzayan ve güney yanı da açık olan 8. Ordu mevziini güçlendirmekti. Zira, apaçık bir çölde böyle mevzilere yer vermiş olan orduların gelişen harekât sırasında küçük düşman kuvvetlerinin taarruzuna uğradıklarını ve ağır kayıp verdiklerini daha önce iki kere gömüştük (Bu gibi harekâtın sağladığı etkili sonuç, kitabının XIX. Bölümünde

tam olarak açıklanmıştır). Şu anda Auchinleck'in karşılaştığı sorun, Ritchie'nin tuttuğu kanadı kuşatmak üzere Rommel'in tekrar girişebileceği bir harekete karşı, 8. Ordu'nun güvenliğini nasıl sağlayacağıydı. Auchinleck'in çözüm yolu, daha önce açıkladığım kuramsal esasları kapsıyordu. Kendisi 1941'de hazırlanmış olup artık amacımıza uygun olmayan mevzileri terk ettikten sonra, 8. Ordu cephesinin hemen gerisinde yeni bir mevzi kurdu. Burası, Rweisat sırtının biraz güneyinden başlıyor ve sadece 20 millik bir genişliği kapsıyordu. Mevzi, aralarında genişliğine ve derinliğine 10.000 yardalık bir mesafe olan ve dama şeklinde olan direniş bölgelerinden ibaretti. Bu bölgelerin her birinde iki piyade taburu ve bir 25'lik batarya bulunuyordu. Üç piyade tugaylı her tümenin sorumluluk sahasında, böyle üç direniş bölgesi vardı. Tecrit edilmiş hiçbir bölge yoktu. Bununla beraber, bu bölgeler, bütün ordu sorumluluk sahası savunma planının iskeletini oluşturan sadece birer çatı niteliğindeydi. Ordunun büyük kısmının hep bu bölgeleri tutmaları istenmiyordu. Buna karşılık bunlara, bizzat Auchinleck'in komutasında olmak üzere, direniş bölgeleri arasındaki boşluklarda yanlara, cepheye ve geriye doğru hareket serbestliği de verilmişti. Büyük bir satranç tahtasına benzeyen bu savunma alanı içinde, düşmana hiçbir himaye sağlamayacak, ancak kendi tarafımızın girişeceği karşı manevraları kolaylaştıracak mayın hatları kurulmuştu. Tuttuğu mevzide bu şekilde yerleşmiş olan bir ordu, dengesi bozulmaksızın, her istikamete karşı bir cephe kurabilirdi. Sonuç olarak denebilir ki, tecrit edilmiş bir durumda çarpışan bir orduya mensup herhangi bir birlik veya Graziani,ve Ritchie'yi çok korkunç bir akıbete sürüklemiş olan geri bölgelerdeki taarruz üzerinde dikkatini toplayan bir yüksek komutanlık için, hiçbir tehlike olamazdı. Aucheinleck'in karargâhı, damalı savunma alanının içindeydi. Bu da, hiç şüphesiz, her şeyden önce gelen bir zorunluluktu. Eğer düşman, savunma bölgelerimizin kanatlarından birine veya ötekine saldırırsa, o da içeriden olduğu gibi dışarıdan da bir taarruza uğratılmalıydı. Bu nedenle Auchinleck, böyle bir düşman hareketine karşı güneydoğudan

zırhlı ve motorlu birliklerle yapılacak bir karşı taarruz düzenledi. Bu plan, dolaylı tutumun üç yönlü bir uygulamasını kapsıyordu. Buna göre, düşmanın ilerlemesini esas olarak dolaylı şekilde karşılayacak bir "direniş bölgesi" kurulmuştu. Bu sırada, hem ağır zırhlı grup hem de hafif çevik grup, her ikisi birden o şekilde düzenlenmişlerdi ki, düşmanın çeşitli istikametlerden gelmesi olasılıklarına karşı yan ve gerilerine doğru dolaylı bir tutum uygulanması mümkün olacaktı.

Bununla beraber, eğer Rommel, anavatandan yeni gelmekte olan ihtiyat kuvvetleri 8. Ordu'ya henüz katılmadan önce, bu orduyu Alamein Rweisat dama mevzilerinden çekilmek zorunda bıraksaydı bile, bu durum bizim için her şeyin bittiği anlamına asla gelmezdi. Çünkü, Alamein'e gelir gelmez burada bir başarısızlığa uğrarsak, daha doğuda ikinci bir savunma muharebesi verebilmemiz için hazırlıklar yapmıştı. Bu bakımdan, İskenderiye için kurulmuş olan savunma sistemi, hem Amriya ötesinde çöl içerilerine hem de Nil doğusuna uzatılmıştı. Bu arada, doğal yapısı bakımından bir engel oluşturan Natrun vadisi, bir savunma bölgesinin temeli olarak ele alındı. Bundan başka, Kahire batısındaki savunma tesisleri de Fayum'a uzatılmış olup, Maadi yakınında ve daha güneyde Nil nehri üzerinde köprü kurma hazırlıkları da yapıldı. 8. Ordu Rommel kuvvetlerinin kedisinden çok güçlü oluşu nedeniyle El Alamein'den çekilmek zorunda kalırsa, gerilerde yapılmış olan bu çalışmalar, çekilme hareketinin düzenli ve dengeli olmasını sağlayacak ve düşmanın ileri hareketinin yanını daima iki istikametten tehdit etmek olanağını da verecekti.

6 Ağustos 1942'de 8. Ordu'yu ziyaret eden Wavell, ayrılmadan önce bana şunları söyledi: "Gerçekten, çok avantajlı bir şekilde yerleşmiş bulunuyorsunuz. Aldığınız bu düzen, cephenizin çekilmesini makul gösterecek ve dolayısıyla, düşmanı tuzağınıza düşmek üzere kandıracak bir savunma düzenidir. Bunun böyle olduğunu düşündünüz mü?" Bu imkânı, gerçekten, biz de incelemiştik. Vardığımız kanaate göre, böyle bir hareket tarzı, başarılı bir sonuç vaat eder görünüyordu.

Bu savunma düzeninin muharebede hiçbir zaman uygun bir şekilde denenmemiş olması, askerî bilim bakımından bel-

ki de bir talihsizliktir. Çünkü, Rommel eylülde tekrar ilerlemeye başladığı zaman, takviye edilmiş ve dinlenmiş olan 8. Ordu, ondan hem sayıca hem de ateş gücü ve zırhlı birlik yönünden üstündü. Dolayısıyla, Rommel'in başlattığı taarruz, dama düzenindeki mevziimizin güney kanadına çarpınca, güçlü ihtiyat birliklerimizin öyle bir direnişi ile karşılaştı ki, bir adım ilerleyebilmek bir yana, 60 kadar tank da kaybetti. Rommel, gerçekten, bir hedefe ulaşacağa asla benzemiyordu. Bu nedenle, muharebenin genel akışı, Rommel'in sevk ve idaresine göre değil, Ortadoğu kuvvetlerinin eski başkomutanının planı çerçevesinde gelişti. Bu sonuç, Auchinleck'in zaferiydi. Diğer komutanlar, onun ileri görüşlülüğünden yararlandılar. Bu durum, bizim dikkatlerimizi, fikrin taşıdığı değerden veya bir bunalım anında bile yeni fikirlerin sağlayacağı sonuçlar dizisini bütünü ile kullanmaya hazırlanmış bir komutanın liyakatinden başka yöne çeviremez. Auchinleck'in zafer belgesini mühürlemek üzere, Montgomery'nin gelişi için ekime kadar beklemek zorunda kalmışsak da, gerçekte Rommel, temmuzda yenilmişti. Buradaki dolaylı tutum esprisini ve sistemimizi etkileyen taarruz-savunma prensibini senin bütün eserlerinde bulmak mümkündür.

Bu savaşta, Ortadoğu'daki kuvvetlerimiz iki defa kritik duruma düşmüşlerdir. Eğer olaylar gerçektekinden başka türlü gelişmiş olsaydı, bu kuvvetlerin alınyazısı yok olmaya yüz tutabilirdi. Saldırıya dayanan Sidi Barrani Muharebesi bu kritik dönemlerin birincisi, savunucu olan Mısır Muharebesi ise ikinci bunalım devresiydi. Birincisinde O'Connor başarıya ulaşmasaydı ve ikincisinde Auchinleck komutasındaki 8. Ordu'yu Rommel yenseydi, Mihver kuvvetleri Mısır'ı ve Ortadoğu'yu ele geçirmiş olacak; böylece, savaş tarihi de topyekün değişmiş olacaktı. İçinde bulunduğu hayati önemdeki durumu Auchinleck kadar serinkanlı ve akıllıca karşılayabilecek bir general az bulunur. Savaş sanatı, Temmuz 1942'de felâketi zafere dönüştürecek şekilde, ister savunmada isterse taarruzda olsun, dolaylı tutumun o kadar mükemmel hesaplamış olan örnekler dizisini pek az görmüştür. Bütün bunlar, âdeta kitabın X. XIX. ve XX. Bölümlerinden ilham almış gibidir. Kaldı ki da-

ha önce de belirttiğim gibi, bir bakıma da durum böyledir. Bu görüş, elbette, O'Connor veya Auchinleck yahut bir başka iyi komutanın savaşı kitaplarla yaptıkları anlamına gelmez. Ancak hiç şüphesiz, onların inceleme ve değerlendirme çalışmalarının barışta olduğu gibi savaşta da devam ettiğini ortaya koyar. Zafere ulaşma yolunda her zaman senin dolaylı tutum prensiplerinin uygulandığı bu harekât dizisini gözden geçiren bir kimse şu sonuca varabilir: Kara silahları ve hareket kabiliyeti ile hava gücü bakımından ezici bir üstünlüğe sahip olan tarafın durumu hariç, dolaylı tutum prensiplerini ihmal eden bir komutanın aklı başında bir adam olduğu söylenemez. Bundan başka önemli olan diğer bir husus da, ne Rommel'in Gazala'da, ne de O'Connor'un Sidi Barani'de hava üstünlüğünün bulunduğuydu. Ne kadar güçlü olursa olsun, hava üstünlüğü, karadaki kötü sevk ve idarenin neden olduğu zararları silemez.

Kitabını eleştirel bir gözle inceleyen okurlar, onda başarı bakımından kutsal formüller bulmayacaklardır. Buna karşılık, orada keşfedecekleri şey, harekâtın her safhasında karşılaşılacak savaş sorunlarını çözüme ulaştıracak bir metodun anahtarıdır. Bu ise, "yanlamasına etki" olup, düpedüz, aklın kullanacağı bir araçtır ve ancak eleştirici yaradılışta olan ve alışılmamışa bağlı olan kimseler tarafından kullanılmak içindir. Bu nitelikteki kişiler, "Clodarf Muharebesi'nden önce, Brian Boru ile birlikte "Bugün ne biçim bir savaş olacak?" diyebilen açık fikirli askerlerdir. Bu meselede hemen sezilebilir kesin hiçbir hüküm yoktur. Düşmanın gerek zihinsel gerek fiziksel yapısına yöneltilecek bir dolaylı taarruzun en iyi araçlarını araştırma sırasında, içinde bulunulan durumun doğru olarak değelendirilmesi, yanlamasına etki sağlayacak uygun hareketi ortaya koyacaktır. Bu hareket, bir süre lojistik alanda olabilir. Başka bir zamansa, balistik saha ile ilgili olabilir. Taarruz ve savunma, yanlamasına etkinin zorunlu kıldığı kurallara göre uygulanmalıdır. Stratejik savunma, taktik taarruzun tatbikini zorunlu kılabilir. Stratejik taarruz ise, en iyi olarak, başlangıçta taktik bir savunmadan doğabilir. Aklın uyanık bir durumda oluşu, büyük önem taşır. Yanlamasına etki, daima taarruzi bir

karakterdedir. Ne kadar güçlü olursa olsun, bir düşman karşısında takınılan savunucu bir ruh, yenilgiyi kabullenmiş bir ruhtur. Yanlamasına etkinin hedefi, akıl zırhı başta olmak üzere, zırhtaki çatlağı bulmaktır. Bir komutanın amacı, düşman komutanlığın psikolojik dengesini bozmak olmalıdır. Bundaki başarı ölçüsü, girişilen işin sonunda yararlanılabilecek hareket serbestlik derecesidir. Bu bakımdan, yapılacak hareket hakkında düşmanı tereddüte düşürmeye yarayacak bütün araçlara başvurulmalıdır. Bu suretle, alternatif hedeflerin değeri kendisini belli eder. Ancak, bunu yapmak için elle tutulabilir hiç bir kural yoktu. Bundan başka, her şeye cepheden yönelen katı düşünceli "sıradan komutan" tipindeki kimseler için, hiçbir düzelme umulamaz.

Kanaatimce, askerî harekâtla ilgili her alanda başarıya ulaşmak için akıl bakımından ihtiyaç duyulan gerçek nitelikler, sağduyu, anlayış ve yanlamasına etki kavramıdır. Bu kavramlar arasında belirtilen son nitelik, bağımsız komuta makamı basamaklarında gittikçe yükselen bir asker için daha da zorunlu bir gereksinimdir. Zafer kazanmanın güvenilir yolu dolaylı tutum yoludur.

Her zaman olduğu gibi, sevgilerimle...

Ekim 1942

Eric

EK - 2

ARAP - İSRAİL SAVAŞININ STRATEJİK BİR ANALİZİ
(1949 yılında İsrail Genelkurmay Başkanı olan General Yigeal Yadin'in, *İsrail Silahlı Kuvvetler Dergisi*'nin Eylül 1949 sayısında yayımlanan yazısının özeti)

Stratejik planlamanın (daha sınırlı ölçüde olmakla beraber, taktik planlamanın da) karşılaştığı sorun, iki yönlüdür. Buna göre,bir yandan düşmanın sağlam prensiplere dayanarak hareket etmesini önlemek için mümkün olan her çareye başvururken, öte yandan da amaç ve hedeflerimizi gerçekleştirmek üzere sağlam prensiplerden yaralanabilmek için gerekli üstün planlama gayretlerine girişmeliyiz. Bu amaçla, düşmanın uygulaması muhtemel her prensip, kuvvetlerimizin harekâtını planlayanların buluculuk niteliklerini harekete geçirmek bakımından, bir hedef olarak ele alınmalıdır.

Düşmanın yararlanacağı prensiplere karşı nelerin yapılması gerektiğini incelemek yararlı ve zorunlu bir işlemdir. Bu nedenle, davranışımızı şöylece düzenlemeliyiz.

- Düşmanın baskın prensibine karşı: Çeşitli istihbarat makamları tarafından devamlı çalışma.

- Hedefin korunması prensibine karşı: Taktik alanda değişik nitelikte oyalama taarruzları ve stratejik, psikolojik ve politik taarruzlar.
- Kuvvet tasarrufu prensibine karşı: Ulaştırma hatlarına ve geri bölgelerdeki ikmal tesislerine taarruzlar; böylece, düşman kuvvetlerini bulundukları yerde ve yaygın bir durumda tutmak.
- İşbirliği prensibine karşı: İdari kanallara darbeler indirmek.
- Kuvvet topluluğu prensibine karşı: Oyalama taarruzları yapmak ve düşman kuvvetlerini bölmek için hava faaliyeti sürdürmek.
- Emniyet prensibine karşı: Yukarıdaki ve bundan sonraki faaliyetlerin toplamı.
- Taarruz ruhu prensibine karşı: Taarruz ruhu.
- Hareket kabiliyeti prensibine karşı: Ulaştırma hatlarının tahribi.

Her safha için hükümet tarafından tayin edilen askerî ve siyasi amaçları gerçekleştirmek üzere tasarlanan faaliyetimizin planlanmasına gelince, bu faaliyetler, ikinci derecede ve oyalayıcı nitelikteki harekâtla koordine edilmelidir. Ancak, her zaman hatırda tumamız gereken nokta, planımızın ana hedefinin savaş prensiplerinden çok mükemmel şekilde ve amaca en uygun biçimde yararlanmayı başarmasıdır. Öyle ki bu sayede muharebenin kaderi, hatta çarpışma başlamadan önce, stratejik bakımdan sonuca bağlansın veya hiç olmazsa, girişilecek muharebe bize en büyük avantajı sağlasın. Gerçekte, stratejik planlamanın sırrıda budur. Clausewitz'in ünlü "Kan, zaferin bedelidir" sözü, artık modası geçmiş bir görüştür.

Taktik alanda cephe taarruzlarının hakim olduğu günler hızla kaybolmakta ve bugünün taktik sanatı, yana ve gerilere yöneltilecek taarruzlarla asıl görevin gerçekleştirilmesi amacını gütmektedir. Bununla beraber, bu düşüncenin stratejiye de uygulanabilir bir metot olup olmadığı üzerinde savaş sanatı üstatları arasında hâlâ tartışmalar yapılmaktadır. Bize göre, bu görüş hiç şüphesiz stratejiye de uygulanabilir; ancak çok doğal olarak, başka bir biçimde. Dolaylı tutum stratejisinin

tek sağlam strateji türü olduğuna hiç şüphe yoktur. Ancak dolaylı tutumun stratejik alanda uygulanması meselesi, Yüzbaşı Liddell Hart tarafından parlak bir şekilde tarif edilerek açıklandığı ve dikkatle yorumlandığı gibi, taktik sahaya oranla daha karışıktır. Çarpışma sorununu, hatta bu olay başlamadan önce, bir sonuca bağlamak üzere, savaş prensiplerinden kendi amaçlarımıza göre yararlanmak ve kendimizi stratejik dolaylı tutuma bağlamak için, aşağıdaki üç amacın gerçekleştirilmesi zorunludur:

(1) Düşmanın ulaştırma hatlarını kesmek ve böylece, fiziksel yapısını felce uğratmak;

(2) Düşmanın çekilme istikametlerini tıkamak ve böylece, iradesini çürütmek ve moralini yıkmak;

(3) Düşmanın yönetim merkezlerine darbeler indirmek ve ulaştırma sistemini altüst etmek; böylece, beynini oluşturan komuta kademesi ile vücudunu meydana getiren birlikler arasıdaki bağlantıyı kesmek.

Bu üç amaç üzerinde dikkatle durulunca, Napolyon'un şu sözünün doğruluğu anlaşılmaktadır: "Savaş sanatının bütün sırrı, ulaştırma hatlarının hakimi olmak yeteneğine dayanır".

Bu amaçların gerçekleştirilmesi, stratejinin ilk görevini belirleyen bir koşuldur. Bu husus, stratejinin amacını ve stratejistin sorumluluğunu analizden geçirdiği sırada, Yüzbaşı Liddell Hart çok yerinde olarak aşağıdaki tanımlamalarla açıklamıştır: "Gerçek amaç, bir muharebeye başvurmak üzere, öyle fazla bir gayret göstermek değildir. Bu amaç, daha ziyade, avantajlı bir stratejik durum yaratmaktır. Böyle bir durumun bir sonuç sağlayamaması halinde, onu izleyecek muharebe, istenilen sonucu hiç şüphesiz gerçekleştirecektir."

Stratejik bakımdan sonucu tayin edecek durum, düşmanın başlıca kuvvetlerini sarsmak ve böylece, yukarıda tarif edilen üç metotla "düşmanın muharebeden çözülmesine veya parçalanmasına" yol açmak suretiyle gerçekleştirilir. Öte yandan, sözü edilen prensiplerin nasıl gerçekleştirileceğini planlarken, uygulama şekline hakim politik faktörleri de hesaba katma zorunluluğu vardır. Ayrıca, çok iyi biliriz ki, ulaştırma yolunun

kesilmesi ve çekilme istikametinin tıkanması suretiyle sağlanacak etkinin niteliği, bu kesme ve tıkama yerinin düşmanın asıl kuvvetleriyle çarpışmakta olduğumuz bölgeye uzaklığı ile ters orantılıdır. Başka bir deyimle, ulaştırma ve çekilme yolunu kesme noktası düşman kuvvetine ne kadar yakınsa, bunun etkisi o kadar çabuk olur. Buna karşılık, kesilen nokta düşman kuvvetinden ne kadar geride ve stratejik üssüne ne kadar yakınsa, sağlanacak etki de o oranda büyük olur. Bu nedenle, uygulanacak planların, yapılacak harekâtın eldeki zaman faktörü ile olan ilişkisi göz önüne alınarak hazırlanması zorunludur. Muharebelerimizde bu zaman faktörü, geçen yıl yapmış olduğumuz savaşın özel karakteri nedeniyle, ara sıra "suni" nedenlere göre tayin edilmiştir. Bu nedenlere örnek olarak, Birleşmiş Milletler'in zaman zaman yaptığı müdahaleler gösterilebilir. Bazen bu durum, daha büyük bir etki sağlamaktan çok, daha çabuk bir etki yaratacak planların tercih edilmesini gerektirmiştir. Geçen yılki savaşı daha sonra analizden geçirdiğimiz sırada, bu noktaya tekrar değineceğiz.

Amacın sürdürülmesi prensibi üzerinde biraz daha durmamız uygun olacaktır. Amaç, tek olmalı; ancak bunu gerçekleştirme metodu, eğer onu sürdürmek istiyorsak, alternatifleri de kapsamalıdır. Çünkü, bir metot başarısızlığa uğradığı takdirde, bunun etkisi hemen görülecek ve amacın gerçekleştirilmesi de mümkün olmayacaktır. Bir plan, temel olarak, şöyle bir düşünceye dayanmalıdır: "Eğer...şu ve bu meydana gelirse... o zaman....; öte yandan, eğer... şöyle olursa... o takdirde...". Liddell Hart, pek yerinde olarak, bu konuda şöyle yazmıştır: "Eğer meyve almak istiyorsak, tıpkı bir ağaç gibi, bir planın da dalları olmalıdır. Tek hedefli bir plan, kısır bir kutup olmaya adaydır".

Bu yazıyı kaleme almaktaki amacım, askerlerimize katılmış oldukları muharebeleri inceleme ve analizden geçirme olanağını vermek, varacakları sonuçları stratejik düşünce ve varsayımlarla karşılaştırmalarını mümkün kılmak ve savaş literatürümüzde pek bol olan soyut nitelikteki taktik tariflerle yetinmelerini sağlamaktır. Bununla beraber, daha önce söylenmiş olan prensiplerin ışığında, geçen yılki harekâtın anali-

zi bakımından, birkaç nokta üzerinde daha durmak isterim. Geçen yılki savaş harekâtının en önemlileri şunlardı:

- On Bela Harekâtı ("Operation Ten Plagues", Mısırlılara karşı)
- Ayin Harekâtı ("Operation Ayin", Mısırlılara karşı)
- Alath'da Peleştirme Harekâtı (Akabe körfezi bölgesi)
- Hiram Harekâtı ("Operation Hiram", Galilee'nin kurtarılışı)

Hatta bunlara, yukarıda belirtilen stratejik görüşle, Rhodes Harekâtı ("Operation Rhodes", Mütareke anlaşması)'nı da katabiliriz. Bu konuda yapılacak bir inceleme sonunda görüleceği üzere, bütün bu harekât, daha önce değindiğimiz stratejik prensip ve metotlara (Stratejik dolaylı tutum, ulaştırma yollarını kesme, çekilme istikametlerini tıkama ve düşman tertiplerini temelinden ve hızla sarsmayı amaçlayan bir baskın etkisi sağlayacak olan ince ve aldatıcı önlemlerden büyük ölçüde yararlanma) göre hazırlanmıştır. Metotların seçimi üzerinde, çeşitli müdahaleler nedeniyle, zaman faktörlerinin de büyük etkisi olmuştur.

Ülkemize saldıran Mısırlı düşman, yaklaşma istikametlerinin kendisinin ilerlemesine açık olacağını umuyordu. Bu nedenle, kıyı şosesi boyunca kuzeye, Isdud'a doğru ilerledi. Ancak, bu ilerlemesi durdurulunca, Kudüs istikametinde Faluja'ya doğru çeşitli kollara ayrılarak düzenlendi. Düşmanımız, kuvvet bakımından bizden çok üstündü. Bu nedenle, mümkün olduğu kadar cephe muharebeleri yapmaktan bizi alıkoydu. Çünkü bu üstünlüğü sayesinde, o sırada olduğu şekilde, tuttuğu savunma bölgelerinin çokluğundan ve savunma silahlarındaki sayı üstünlüğünden yararlanacak bir durumdaydı. Buna karşılık, düşmanın zayıf yönünü, Napolyon'un yukarıda zikrettiğimiz sözündeki esas ,noktanın ruhu oluşturuyordu: "Savaş sanatının bütün sırrı, ulaştırma hatlarının hakimi olma kabiliyetine dayanır". Bu durumda, düşmanın ulaştırma hatları da son derece uzundu.

Amacı Necef (Negev) yolunu açmak ve düşmanın tertiplerini bozmak olan "On Bela planı", düşmanın bu zayıf yönünden en büyük ölçüde yararlanmıştır. Ayrıca, yukarıda değindiğim üçlü sistem (ikmal yollarını kesmek, çekilme istikametlerini tıkamak ve yönetim merkezlerine darbeler indirmek) de, "On

Bela Planı"nda klasik bir örnek olarak canlanmıştır:

1. Irak'ın doğusunda Manshiyah'ta başarılan yarma, bir yandan düşmanın doğu ulaştırma hatlarını kesmeyi, öte yandan da 113 rakımlı tepenin ele geçirilmesini sağlamıştır. Bu başan, çeşitli komando birliklerinin vurdukları darbelerle birlikte, düşman düzeninin fiziksel yapısını temelinden baltalamıştır.
2. Beth-Hanun'un ele geçirilmesi ve bu suretle düşmanın asıl kuvvetinin çekilme yolunun tıkanması, düşmanı şaşkınlığa uğratmış ve ulaştırma hatlarının kesilmesi nedeniyle meydana gelen fiziksel etkiye ek olarak, düşmanın irade ve moralini temelinden sarsmış; düşman, böylece çekilme kararı vermeye sürüklenmiştir (Bu arada işaret edilmeyen diğer bir husus, bu olayın bir "yakından tıkama" örneği olduğu ve dolayısıyla, çabuk bir etki sağladığıdır).
3. Gazze (Gaza), Majdal, Rafah ve El Ariş'in tekrar tekrar bombalanması, düşman yönetim sisteminin can damarlarına ve önemli merkezlerine darbeler indirmiş; dolayısıyla, beynini organlara bağlayan bütün sinir sistemini felce uğratmıştır.

Şunu hemen belirteyim ki; kuvvetlerimiz, düşmanın hem kuzey bölgesine hem de batı sektörüne karşı büyük ve bağımsız birlikler halinde harekât yapmış ve böylece, beliren ihtiyaçlara göre kuvvet topluluğunun faydalı bir şekilde kaydırılması hususunda komutanlığa esneklik sağlamıştır.

Auja-El Ariş bölgesinde, yine Mısırlılara karşı yapılmış olan "Ayin Harekâtı", savaş sanatı bakımından çok dikkate değer bazı dersler sağlamıştır. Mısırlı düşman, kendisine başlangıçta kesin bir stratejik üstünlük verebilecek olan batı ve doğu kollarının avantajlı durumundan yararlanmayı başaramamıştır. "On Bela Harekâtı"ndan sonra, düşman, Güney Necef ulaştırma yolunu ve çekilme istikametini kesmek için, sağ yürüyüş kolunu kullanmayı tekrar tekrar denemiştir. Daha önce de işaret edildiği üzere, taarruz ruhuna en uygun yanıt, yine taarruz ruhudur. Gerçekte "Ayin Harekâtı"nın temeli de, işte bu ruhtu. Akıllı dedelerimiz, çok önce şöyle demişlerdi: "Seni öldürmeye geleni öldürmek için, daha önce davran". Taarruz ağır-

lığının düşman gerilerine yöneltilmesi, Haluzab üzerinden Auja'ya yaklaşma istikametindeki baskın (Düşman, bu hareketi "imkânsız" olarak değerlendiriyordu) ve batı sektörüne karşı - taktik, psikolojik ve politik tehdidi de kapsayarak, girişilen stratejik oyalama gibi faktörlerin hepsi, zaferi sağlamak üzere birleşmişlerdir.

"Ayin Harekâtı", daha önce değinilen şu gerçeği açıkça ortaya koymuştur: "Stratejik planın amacı, muharebe ile çözülmesi istenen meseleyi, hatta muharebe başlamadan önce bir sonuca ulaştırmak veya hiç olmazsa, avantajlı koşullar yaratarak, hiç şüpheye yer kalmayacak şekilde istenilen sonuca muharebe ile ulaşmayı sağlamaktır." Düşmanın çekilme istikametini tıkamak için seçilen yer ile sağlanacak etkinin çabukluk ve büyüklüğü arasındaki ilişki, diğer bir prensip olarak daha önce belirtilmişti. "Ayin Harekâtı"ndan yararlanılarak, Mısır ilerilerine doğru bir takip harekâtına girişilmesiyle, sözü edilen bu prensibi en uygun şekilde gözler önüne sermiştir. Kuvvetlerimizin El Ariş istikametinde başardıkları yarma ve Sina çölünde Abu Aweiglia'daki hayati yol kavşağına hakim olması, hatta daha da kesin sonuçlar sağlayacaktı. Ancak, bunun için çok uzun bir zamana ihtiyaç vardı. Öte yandan, düşmanın çekilme istikametini tıkama hareketinin hızla Rafah yakınlarına kaydırılması, onun asıl kuvvetlerine daha yakın bulunulacağı için, muhtemel olarak daha az kesin bir etki gösterecekti. Ayrıca, düşmanı buradaki kuvvetlerimiz karşısında da üstün bir durumda bulunduracaktı. Bununla beraber bu hareket, çabuk sonuçlar sağlamış ve Mısırlıları hemen mütareke isteme durumuna sokmuştur.

Çeşitli "Rhodes Harekâtı"nda ve üçgen olarak tanımlanan bölge ile Arah vadisi (Megiddo geçidi)'nde genişlediğimiz gibi Elath'ta da yerleşmemiz için girişilen harekât, şu dersi ortaya koymuştur: Stratejik alanda kullanılan araçlar, taktik sahada yararlanılanlardan çok defa ayrılır. Çünkü strateji, taktik sonucun sağlanmasına elverişli koşulları gerçekleştirmek için, bazen politik araçları seçer. Bu siyasal araçlar, eğer başarıya ulaşırlarsa, kan akıtılmasının ve ter dökülmesinin büyük ölçüde önüne geçerler.

Son olarak, öncekilerden daha az önemli olmayan diğer bir örneğe, "Hiram Harekâtı"na değineceğim. Bu, klasik anlamda bir yıldırım harekâtıydı. Ancak aynı zamanda, stratejik bir kararın taktik bir karardan daha az olmayan önemini canlandıran bir örnek de oluşturmaktadır. Hele bu durumda, stratejik kararın daha da etkili bir sonuç verebileceği hususu da kanıtlanmış olmaktadır. Biz, bu harekâta kadar, bir kısmı başarısızlığa uğrayan birçok cephe taarruzu yapmıştık. Kavukçu, daha başka cephe taarruzlarına girişmiş olsaydık, Manara üzerindeki baskısından sonra kendi yararına sonuç vermesi muhtemel yeni bir taktik hareketi gerçekleştirmek istiyordu. Halbuki biz, "Hiram Harekâtı"nda dolaylı tutum stratejisi uyguladık. Bunu yaparken de alternatif hareket tarzlarından mümkün olan en büyük ölçüde yararlandık. Bu alternatif tutumlar, genel bir plan ve amaç çerçevesinde koordine edilmişti. Genel plan ise, yine ulaştırma hatlarının kesilmesi, çekilme istikametlerinin tıkanması ve yönetim merkezlerine darbeler indirilmesi prensiplerinden kurulu üçlü sisteme dayanıyordu. Biri, Safad'dan kuzeye Sasa'ya, diğeri Kabri'den doğuya olmak üzere iki kol halinde ilerleyen kuvvvetlerimiz, en çabuk sonuç sağlamanın örneğini verdikleri gibi, 1948 seferinde planlı stratejik kuşatmanın parlak bir örneğini de ortaya koymuşlardır.

Sonuç olarak şunu söylemek isterim: Bu yazımda güttüğüm amaç çeşitli harekâtları ayrıntılı olarak anlatmak değil, bu harekât hakkında stratejik bakımdan bazı aydınlatıcı düşünceler ileri sürmek olmuştur. Böylece, yaşadığımız harekâtın önemini kavramamıza yarayacak geniş kapsamlı bir tutamak sağlamaya çalıştım.

EK - 3

HAREKÂTIN ANLATILMASI

(İsrail Genelkurmay Başkanlığı Savaş Tarihi Dairesi Başkanı Yarbay N. Lorch tarafından sunulmuştur)

On Bela Harekâtı (15-21 Ekim 1948) (Kroki: 2):

Birinci ve ikinci bölgesel mütarekeler arasında (9-19 Temmuz), 10 günlük çarpışmalar sonunda İsrail'in diğer cephelerde sürdürdüğü inisiyatif ve sağladığı kazançlar açıkça göze çarparken Mısır cephesi az çok statik bir durumda kalmıştı. Kötü teçhiz edilmiş ve muharebelerde yorgun düşmüş İsrail kuvvetlerine karşı çabuk ve kesin bir zafer kazanmak yolundaki ilk umutlarında hayal kırıklığına uğrayan Mısır Ordusu, birinci bölgesel mütarekeden sonra çabalarını, kuzeyde Isdud'a kadarki kıyı yolu ile Auja-Asluj, Bir-ûs-Sebi, Hebron-Bethlehem yolu ve bunları yanlamasına birleştiren Majdal-Beth Jibrin yolu boyunca uzanan başlıca Arap iskân bölgelerini kapsayan Filistin kesimindeki mevzilerini sağlamlaştırma üzerinde toplamıştı.

Çok çaba harcanmasına rağmen, kıyı yolundan uzakta bulunan ve tecrit edilmiş bir durumda kalan sadece iki İsrail iskân bölgesi Araplar tarafından alınabilmişti. Üçüncü bir İsrail iskân bölgesi ise, birçok taarruza karşı başarılı şekilde dayandıktan sonra, birinci bölgesel mütareke sırasında boşaltılmış-

tı. Filistin'in güneyine düşen ve Birleşmiş Milletler'in Taksim Kararına (Kasım 1947) göre çok büyük kısmı ile İsrail Devleti'ne verilen yan çorak karakterli Necef'teki başlıca İsrail iskân bölgesi, şoselerin daha da uzağında ve zarar görmemiş bir durumdaydı. Ancak, bu bölge ile devletin merkezi olan kuzey kesimi arasındaki bağlantı yukarıda adı geçen Majdal-Beth Jibrin mevzileri yan yolunun her iki tarafındaki Mısır mevzileri ile kesilmişti.

Böylece meydana gelen durumun ancak geçici olabileceği açıkça belliydi. Hatta, günün bazı saatlerinde doğu-batı yolunun Mısırlılarca ve günün diğer saatlerinde de kuzey-güney yolunun İsrailliler tarafından kullanılmasını sağlayan antlaşma koşullarına Mısırlılar uymuş olsalardı bile, durum yine de geçici nitelikteydi. Kaldı ki, antlaşma koşullarına Mısırlılar tarafından uyulmamıştır. Mısırlılar, öyle davranmak yerine İsrail Necef'ini ileride ele geçirmeyi veya açlığa mahkûm ederek teslim olmak zorunda bırakmayı ümit ederek, o sırada hallerinden memnunluk duyabilir ve sakin kalabilirlerdi. Buna karşılık, iskân bölgelerinin ikmali, sorunu, İsrail'i inisiyatifi ele almaya zorluyordu. Özellikle, o andaki askerî durumun siyasal çözüm için bir esas olarak dikkate alınması ve böylece İsrail'in Necef'ten mahrum kalması olasılığını açığa vuran belirtiler, İsrail'i harekete geçme zorunda bırakıyordu.

İsrail Komutanlığı'nın karşılamak zorunda olduğu mesele çok büyüktü. Bölgedeki koşullar, bir süreden beri istikrarsız bir nitelik almıştı. Bir Birleşmiş Milletler kararına göre güneye gönderilen bir İsrail konvoyu taarruza uğramış ve konvoyun bazı araçları yakılmıştı. Bunun sonucu olarak, konvoy geri çekilmek zorunda bırakılmıştı. Bu nedenle, misilleme amacıyla kararlaştırılacak herhangi bir hareketin baskın etki sağlayamayacağı belliydi. Bundan başka, Necef'e ilerlemeyi mümkün kılacak çarenin, ancak Majdal-Beth Jibrin yolunun her iki tarafındaki direnme noktalarından bir veya daha fazlasının ele geçirilmesine bağlı olduğu da açıktı. Halbuki, bu direnme noktalarının hepsi iyi tahkim edilmişti. Ayrıca, bu ele geçirmenin harekâtın başlangıcında başarılması da zorunluydu. Diğer bir deyişle, sadece baskın etkisinden vazgeçilmekle kalınmıyor, Mısırlıların taarruz edeceğimizi bekledikleri yere cepheden saldırmamız da kaçınılmaz bir tutum oluyordu.

Öte yandan, Mısırlıların tertiplenmeleri derinlikten yoksundu. Başlıca yerleşme düzenleri, denizle Necef'teki kuvvetlerimiz arasında kalan kıyı şeridi, Majdal-Beth Jibrin yolu boyunca uzayan şerit ve Judea dağına kuzeydoğu istikametinde uzayan bir üçüncü şerit olmak üzere, birkaç hattan ibaretti. İşte biz, Mısırlıların bu zayıf yerlerinden yararlanarak, yukarıda belirttiğimiz sakıncalı taraflarımızı gidermiş olduk. Bununla beraber, güneyde bu harekât, başlangıçta elimizdekinden daha büyük bir kuvvete sahip olmamızı gerektiriyordu. Bu nedenle, tecrit edilmiş durumdaki Necef bölgesine büyük çapta bir havadan nakil ve ikmal hareketi, "On Bela Harekâtı"na öncelik oldu. Bu hareket, düşmanımızın bumunun dibinden Mısır hatlarının üzerinden önemli bir çevik kuvveti geçirmemizle sonuçlandı.

Bu iş başarılınca, taarruzumuza başlama işareti 15 Ekim 1948'de verildi. Aynı gün öğleden sonra İsrail hava kuvveti, Arapların El Ariş'teki havaalanına ve Gazze, Beth Hanun, Majdal ve Faluja dahil, diğer birçok hedefe taarruz ederek, Mısır hava kuvvetine büyük bir darbe indirdi. Bunun sonucu olarak Mısır hava kuvveti, harekâtın sonraki bölümünde faaliyetini sürdürmekle beraber, hava üstünlüğünü yeniden ele geçiremedi. Bu hava taarruzunu takip eden gece İsrail kara kuvvetleri, kıyı yolu üzerindeki Beth Hanun köyü yakınındaki Arap hatlarında derin bir girme başardı. Bu hareket, Arap ulaştırma hatlarını önce tehdit altına aldı daha sonra da kesti. Böylece, takviye birliklerinin ve ikmal maddelerinin Majdal'a doğru serbestçe akışı önlenmiş oluyor ve Araplar, asıl muharebe sahasından önemli kuvvetleri kaydırmak zorunda bırakılıyordu. Aynı tutum, daha güneyde girişilen bir dizi akının temeli oldu. Bu akın dizisinin amacı, El Ariş, Rafah ve Han-ı Yunus arasındaki köprüleri ve demiryollarını atmaktı.

Bu sırada, Araplar tarafından o zamana kadar tutulmamış olan Beth Jibrin kesimindeki birçok tepe İsrail birliklerince işgal edilerek, Majdal-Beth Jibrin yan yolu da kesildi. Böylece, henüz hemen hemen hiçbir çarpışma meydana gelmediği halde, 16 Ekim sabahı Arap ulaştırma hatları kuzeyde kesilmiş ve batıda tehdit altına girmiş bulunuyordu. Durum, görünüşe göre, kuzeydeki Arap hatlarını yarmak bakımından olgun bir nitelik almıştı. Bu yarma hareketi, zırhlı ve piyade birliklerinin

16 Ekim şafak vakti Irak el Manshiyah köyüne ve bunun hakim kesimi olan eski Tell'e karşı girişilen bir taaruzla belirdi. Ancak bu taarruz, iyi düzenlenmiş bir savunma topçu ateşi ile karşılaştı. Birçok tank saf dışı kaldı. Böylece tank desteğinden yoksun kalan piyade, taarruzuna devam edemedi. Bunun sonucu olarak da, çekilme emri verildi.

"Yol kavşağı" yakınındaki Mısır mevzilerini geriden tehdit edebilmemiz için, diğer unsurlar arasında Irak el Manshiyah'ın ele geçirilmesi de öngörülmüştü. Bu iş başarılamadığı için, yardım beklemeden bu mevzilere hücum etmekten başka yapılacak bir şey yoktu. Bu bölgedeki Mısır savunma sistemi, çok sayıda tepeye dayanıyordu. Bu tepelerden bazısı yol kavşağının hemen yakınında, bazısı bir mil kadar ötede ve Irak Suweidan tahkimli polis garnizonunda, diğer bir kısmı ise yol kavşağının iki mil doğusunda ve millerce uzunluktaki çevre arazisine hakim bir kesimde bulunuyordu. Bu tepelere karşı girişilen hücum hareketinin dolaylı nitelikte hiçbir yönü yoktu. Bununla beraber, göğüs göğüse ve bazen boğaz boğaza geçen şiddetli çarpışmalardan sonra, 16/17 Ekim gecesi 113 rakımlı tepe ile diğer tepelerin birçoğu alındı. Bu çarpışmalar sırasında Mısırlılar, bir savunma mevziinin sadece nasıl düzenleneceğini değil, aynı zamanda nasıl savunulacağını da kanıtladılar.

O gece girişilen taaruz, Kudüs'ün güneydoğusunda Judea tepelerine doğu uzanan Mısır sağ kanadına karşı başladı. Bu taarruz, öngörüldüğü üzere bir stratejik şaşırtma hareketi rolünü kapsamakla beraber, Mısır savunma sisteminin en sert kesimi olan yol kavşağındaki mevzilerin "parçalanması" hususunda kuvvetlerimize pek az yardım edebildi.

17 Ekim'de Mısırlılar, Majdal ve Faluja bölgeleri arasındaki ulaştırma sistemini yeniden ele geçirmek amacıyla, kuvvetli bir karşı taarruza geçtiler. Ancak, zapt etmiş olduğumuz tepelerden hiçbirini alamadılar. O sırada durum şöyleydi: Mısırlıların doğu-batı yolundan yararlanmaları önlenmekle beraber, biz de güney-kuzey yolunu henüz açamamıştık. Bu yolun açılması, ya kuzey-güney yolu üzerinde Huleiqat bölgesindeki geri kalan Mısır direnme noktalarının ele geçirilmesi ya da Hule-

iqat'ı dolanarak aşmamızı mümkün kılmak üzere daha doğudaki diğer direnme noktalarının alınması ile başarılabilirdi. 17 Ekim'i izleyen iki günü bölgede bu iki hedeften birini elde edebilmek için geçirdik. Düşmanımıza gelince, inatçı savunmasını ve karşı taarruzlarını sürdürmekle uğraştı. Mısırlılar, artık Faluja cebi olarak tanınan Irak Suweidan'dan yukarıya doğru Iraq el Manshiyah'a kadar uzanan doğudaki bölgeyi ellerinde tutmayı becerdilerse de, 19/20 Ekim gecesi Huleiqat düştü. Aylarca uzayan bir tecrit harekâtından sonra (hemen hemen Aralık 1947'den beri sürüyordu), Necef ile İsrail'in geri kalan kesimi arasına nihayet kuvvetli bir köprü kurulmuştu.

Harekâtın bundan sonraki kısmı, ana hatlarıyla şöyle özetlenebilir: Batı kesiminde, Beth Hanun girmesi sonucu olarak ulaştırma sistemlerinden endişeye kapılmış olan Mısırlılar, hemen hemen tek bir mermi bile atmaksızın Majdal bölgesini tahliye ettiler. Böylece boşalttıkları diğer yerler arasında, savaşın en sert çarpışmalarından birini vererek mayısta ele geçirmiş oldukları Yad Mordekhay ve Nitzanim adındaki iki İsrail iskan bölgesi de vardı. Kuvvetlerimizin Bethlehem varoşlarına ulaşmasını sağlayan hızlı bir taarruz sonucu, Araplar doğuda dağlık kesimdeki mevzilerinden sürülüp atıldılar. Kuzeyde, sadece Faluja cebindeki Mısır kuvveti direnişine devam edebildi. Bu direnme, dolaylı tutuma özgü bir riski açıkça ortaya koymaktadır. Buna göre, imkân bulsaydı çekilme eğilimine kapılabilecek olan düşman, ulaştırma sistemi kesilince, mevzilerini tutmak ve savaşmak zorunda kalmıştır. Bununla beraber, burada meydana gelen cebin çevresi gittikçe daraldı. Irak Suweidan kalesi nihayet 8 Kasım'da düştüğü zaman bu cep, taarruza değer bir hedef olma niteliğini tamamıyla kaybetmişti. Bu arada ilginç bir durumla karşılaşılmış, kalede ele geçirilen dokümanlar arasında "Dolaylı Tutum Stratejisi" kitabının bir nüshası bulunmuştur. Şimdi bu kitap, kaleye hücum etmiş olan birlik komutanı tarafından değerli bir hatıra olarak saklanmaktadır.

Bu sırada harekât, Bir-üs-Sebi'nin zapt edilmesi suretiyle daha güneye gelişerek en parlak noktasına erişmişti. Sağlanan başarıdan hızla yararlanan kuvvetler, Necef bölgesinde

mevcut diğer yollarla birlikte, henüz yeni açılmış olan yol boyunca daha güneye Necef içerilerine saldırmışlar ve 20/21 Ekim gecesi şehri almışlardır. Necef Garnizon Komutanı, kuzeyde cereyan eden çarpışmalardan belki de habersiz olmadığı halde, İsrail birliklerinin bu kadar kısa bir sürede kendi karşısında olacağını beklemediği için baskına uğramış ve ancak beş saat süren bir muharebeden sonra teslim olmuştur. Bu teslim olma işlemi, İngilizlerin Bir-üs-Sebi'yi I. Dünya Savaşı'nda alışlarından 31 yıl sonra hemen hemen aynı günde ve o muharebede hayatlarını kaybeden İngiliz İmparatorluğu askerleri için dikilmiş olan anıtın önünde yapılmıştır. Bir-üs-Sebi'nin alınması, Hebron bölgesindeki Mısır garnizonunun alınyazısını tayin etmiştir. Bu olaydan hemen sonra, bu bölgedeki Mısır kuvvetleri, Arap Lejyonu tarafından değiştirilmiştir. Mısırlılar ise, sağ kanatlarını güneye Bir-üs-Sebi'nin güneybatısında Bir Aslaj'a geri çekmişlerdir.

Ayin Harekâtı (22 Aralık 1948-7 Ocak 1949) (Krokî: 3):

Ayin Harekâtı'nın başlangıcında Mısırlıların tertipleri, kapladığı saha bakımından büyük ölçüde azalmakla beraber, On Bela Harekâtı'ndan önceki durumlarına benziyordu. Yine, kuvvetlerin toplandığı iki kanat vardı: Solda, Gazze'ye kadar kıyı yolunu takip eden kanat; sağda, Auja-Hebron yolnu Bir-üs-Sebi'nin güneybatısında Bir-Asluj'a kadar izleyen kanat, Her iki kanat, Rafah-Auja yan yolu ve daha güneyde El Ariş'le Abu Aweiglia'yı birbirine bağlayan yol vasıtasıyla bağlantılıydı ve Rafah-Auja yolu, kısmen Mısır arazisinde uzanıyordu. Ayrıca, Faluja cebinde ve daha küçük çapta olmak üzere, Hebron bölgesinde hâlâ Mısır birlikleri vardı. Mısır Ordu'su, diğer Arap ordularından hiç olmazsa birinin yardımı olmaksızın büyük çaplı bir taarruz harekâtına girişeceği beklenmemekle beraber, henüz yenilmiş değildi ve Filistin'in büyük bir kesimini hâlâ elinde bulundurarak bir tehdit oluşturuyordu. Bu ordu, tam bir yenilgiye uğratılmadıkça, genç İsrail Devleti'nin güvenliği bakımından devamlı bir tehlike olma niteliğini sürdürecekti.

Mısırlıların tertiplenmesi başlıca iki ana fikre dayanıyordu. Bunlardan biri doğruluğunu ortaya koymuş; diğeri ise, yanlış

sonuç vererek, en sonunda Mısırlıların yenilgisine yol açmıştır. Bu ana fikirlerin birincisi şöyleydi: Güney Necef gibi ıssız bir bölgede ulaştırma sistemine hakim olan taraf, bütün bölgeye de hakim olur. İkinci ana fikir ise, Güney Necef arazisinde yol kavramının mevcut asfalt yolları içine alabileceğiydi. Buna göre, Mısırlılar, savunma sistemlerini yine bu yolların dışında uzanan direnme noktaları dizisine dayamışlar ve asıl ateş sahalarını bizzat bu yollara yöneltmişlerdir.

Mısırlıların On Bela Harekâtı'ndan öğrendikleri dersler, sadece, İsraillilerin gece taarruzundaki ustalıklarını ve İsrail Hava Kuvveti'nin artık dikkate alınması gereken bir varlık olduğunu kabul etmeleriydi. Bunun sonucu olarak, Mısır mevzileri daha öncekilere oranla daha iyi gizlenmiş ve gece alarm tedbirleri daha üstün bir duruma getirilmişti.

Bizim genel taarruz planımız, 1917 sonbaharındaki Üçüncü Gazze Muharebesi'nde ki Allenby'nin planına benziyor, ancak aksi yönde uygulanıyordu. Çünkü, Allenby'nin taarruz istikametinin güneyden yukarıya doğru olmasına karşılık, bizim saldırımız kuzeyden aşağıya doğruydu. Amacımız, Mısır kuvvetlerinin mümkün olduğu kadar büyük bir kısmını batı kesimine çekerek orada tutmak ve sonra, kesin bir taarruzla, Mısır sınırı ötesindeki doğu kanat kuvvetlerini kuşatmaktı. Bu iş başarılınca, kuvvetlerimiz kuzeybatıya yönelecek ve Mısır'la olan ulaştırma bağlantısını kesmek suretiyle Gazze şeridinin tahliyesini zorlayacaktı. Bu arada gerekirse, muharebenin son safhasında, Gazze'ye karşı bir cephe taarruzuna da girişilecekti.

Harekât, İsrail Hava Kuvveti'nin Rafah, Han-Yunus ve Gazze'deki Mısır havaalanlarına ve kıta topluluklarına yönelttiği yoğun bir taaruzla başladı. Bu hava saldırısını, bütün cephe boyunca uzanan Mısır direnme noktalarının topçu ateşimiz altına alınması izledi. Aynı gece sırasında, batı cephesindeki kuvvetlerimiz, Gazze'nin 8 mil kadar güneyindeki tepeler dizisini işgal etti ve böylece, Rafah-Gazze yolunun kesilmesi bakımından, tehdit edici bir nitelik kazandı. Mısırlılar, daha önceki tutumlarında olduğu gibi, bu yemi yutma hususunda hiç de ağır davranmadılar. Bölgede karşı taarruza geçmek için, tank birliklerinin çoğu dahil, büyük bir kuvvet yığdılar. Ayrıca, Gaz-

ze-Rafah bölgesindeki savunma sistemlerini de bir bütün olarak güçlendirdiler.

İnatçı çarpışmalar sonucunda 86 rakımlı tepe Mısırlılar tarafından geri alınmakla beraber, buradaki muharebe, düşmanın dikkatini bu kesime çekme yolundaki İsrail amacına hizmet etti. Böylece, doğru kesimde başlayan İsrail taarruzu tam bir stratejik baskın etkisi sağladı. İlk hedef, Bir-üs-Sebi'den Auja (dahil)'ya kadarki yol kesimini temizlemekti. Mısırlılar, böyle bir harekete karşı hiç şüphesiz hazırlıklıydılar. Bununla beraber, Bir-üs-Sebi'den Auja'nın gerisine doğru hemen hemen düz bir şekilde uzanan eski bir Roma yolunu istihbaratçılarımızın bulacaklarını pek de beklemiyorlardı. Bundan da az umdukları şey, istihkâmcılarımızın bu yolu orta tank gibi ağır araçların bile geçmesine elverişli bir şekilde ve tam bir gizlilik içinde onarabilecekleriydi. Ancak, gerçekte başarılan da bu oldu. Bir-Asluj'daki Mısır ileri karakolları o yönden bir taarruz bekleyerek Bir-üs-Sebi yolunu büyük bir dikkatle gözetlerken, İsrail çevik kuvvetleri, çölde birdenbire ortaya çıktı, daha güneyde bir dizi direnme noktasını ele geçirdi ve Auja-Rafah yolunu iki yerinden tıkadı. 25 Aralık sabahı şafak vakti Auja'nın kendisi de taarruza uğradığı zaman şehrin gerek kuzey ileri karakolları gerekse batı üsleriyle olan bağlantısı kesilmişti. Auja garnizonu elinden geleni yaptı. Ancak, şehre gelmekte olan bütün takviye kuvvetleri Rafah yolu üzerindeki İsrail tıkama birlikleri tarafından geri atılınca, garnizon birlikleri, 27 Aralık'ın erken saatlerinde çöl içerilerine çekildi. Artık tamamen tecrit edilmiş olan Bir-Asluj birkaç saat sonra işgal edildi, Bir-üs-Sebi-Auja yolu trafiğimize açıldı ve böylece, planımızın ilk safhası tamamlanmış oldu.

Daha önceki çarpışmalar sırasında birliklerimizin yorgun düşmelerine rağmen, dinlenmek, ikmal maddelerini tamamlamak ve Mısır içerilerine yönelmek için gerekli en kısa sürenin geçmesinden sonra, harekâtın ikinci safhası başladı. İsmailiye'ye giden yol üzerinde Sina'da bir Mısır üssü olan Abu Aweiglia, 28/29 Aralık gecesi kuvvetlerimiz tarafından alındı. Bunun üzerine, El Ariş yolu boyunca ileriye gönderilen bir zırhlı birlik yürüyüş kolu, küçük bir şehir olan El Ariş'in güneyinde-

ki bir havaalanını, bazı uçakları sağlam olarak ele geçirecek şekilde, zapt etti. Bu sırada diğer bir hızlı ilerleme, kıyı yolu dışındaki Mısır mevzilerini ele geçirme ve El Ariş yakınında kıyıya ulaşma olanağını sağlayacaktı. Bununla beraber, politik koşullar, bu noktada taarruzun askerî sevk ve idaresine müdahale etti. İsrail arazisinde giriştikleri harekât sırasında Mısırlılar hiç bir şekilde taciz edilmedikleri halde, İsrail kuvvetlerinin Mısır arazisine girmelerine göz yumulmayacağı hususu, politik çevreler tarafından açıkça belirtildi. Şiddetli siyasal baskı altında ve İngiliz askerî müdahale tehdidi karşısında, zırhlı yürüyüş kolumuzun İsrail arazisine çekilmesi emredildi.

Aynı harekete sınır hattının kuzey ucunda girişmekten başka yapılacak bir şey yoktu. Rafah'a güneydoğu ve güney yönlerinden bir taarruz yapmak üzere, sınır kuzey ucu bölgesinde acele olarak birkaç tugayın toplanması sağlandı. Bu kuvvetler, El Ariş-Rafah-Auja yollarının güneyindeki bir tepeler grubunu tutmakla birlikte, mezarlıkta tahkimli bir kesime de yerleştiler. Burası, şehirden ve şehir yakınında İngilizler tarafından yapılmış büyük kamplardan görülebilecek mesafedeydi. Durum böyle bir safhaya ulaştığı sırada, 7 Ocak günü öğleden sonra, Mısırlılar bir mütareke istediler.

Mısır arazisinden çekilme emri, taarruzun en yüksek noktasında ve başarılı bir sonuca ulaşılması beklendiği anda verilmişti. Bu yüzden arzulanan netice sağlanamamakla beraber, harekâtın sonuçları gözden geçirilince, İsrail'in yine de memnun olmasını gerektiren uygun nedenler vardır. Çünkü, Gazze şeridi hariç, Mısırlılar bütün Filistin'den atılmış, ordularının büyük bir kısmı yok edilmiş veya gelecekte uzun bir süre hizmet göremeyecek şekilde parçalanmıştı. Bütün bunlar, savunanlara oranla sayıca pek az üstün, ancak teçhizat bakımından onlardan yine de düşük durumda olan bir taarruz kuvvetimiz tarafından başarılmıştı.

Hiram Harekâtı (28-30 Ekim 1948) (Kroki: 4):

Görevli Arap orduları Filistin'ini istila ettikleri sırada, o zamana kadar savaşın sıkıntısını çekmiş olan Fevzi Kavukçu ko-

mutasındaki Kurtuluş Ordusu, yeniden düzenlenmek veya daha doğrusu bir görevli ordu haline getirilmek üzere geri alınmıştı. Kavukçu, birinci mütarekeden sonra, Galilee bölgesinin en yetkili yöneticisi olarak bırakıldı. Kendisi, buna karşılık, ismen hâlâ Arap Birliği'nin doğrudan doğruya komutası altında bulunan Suriyeliler, Lübnanlılar ve Iraklılarla flört ediyor ve görevli ordulardan hiçbirinin komutası altında bulunmuyordu.

İki mütareke arasındaki 10 günlük çarpışmalar, Kavukçu'ya, Nazareth dahil, Aşağı Galilee'nin büyük bir kısmının kaybına mal olmuştu. Bununla beraber, kuvvetlerinin çoğunu Yukarı Galilee'ye çekmeyi başarmış ve burada 20 x 15 mil çapındaki dikdörtgen bir bölgede tertiplemişti. Daha önce başına gelen geri atılma hareketi yüzünden, yakın bir gelecekte kendi payına büyük bir taarruza girişmesi beklenmemekle beraber, bir veya daha fazla sayıdaki görevli Arap ordularıyla birlikte, hâlâ muhtemel bir tehlike oluşturuyordu. Batı Filistin'in en yüksek kesimi olan Galilee bölgesindeki hakim arazinin sağladığı üstünlüğe dayanarak iç hatlarda manevradan yararlamak suretiyle, tutmakta olduğu bölgeyi çevreleyen İsrailliler elindeki üç dar şeritten herhangi birine karşı bir taarruz hareketine girişebilirdi. Buna göre bu taarruz harekâtını, ya Lübnanlılarla birlikte batıda Zebulun vadisine, ya Iraklılarla birlikte güneye Esdraelon vadisine ya da en muhtemel olarak, Suriyelilerle birlikte Hule vadisine karşı yapabilirlerdi.

Ekim ayının ortalarına doğru, İsrailliler'in tam anlamıyla Mısır cephesinde meşgul olduklarını hesaba katan Kavukçu, prestijini yeniden kazanmak için hiç olmazsa kısmi bir başarı sağlamak üzere, mütarekenin yürürlükte olmasına rağmen harekete geçme zamanının geldiği inancına kapıldı. Bu nedenle, İsraillilerin Manara iskân merkezine (Bu İsrail iskân merkezi, Hule vadisinden 2500 kademe yükseklikte bir dağ yamacına tehlikeli bir şekilde kurulmuştu) hakim Şeyh Abed tahkimli yerine taarruza karar verdi. Bu tahkimli yer, bir baskın taarruzu sonucu Kavukçu'nun eline geçti. Manara'ın bağlantısı tekrar kesildi ve Hule vadisi tehlikeli bir duruma düştü.

Bununla beraber Kavukçu, hesaplannda bir kere daha yanılmıştı. Bu seferki yanılması, öldürücü nitelikte oldu. İsrail Yüksek Komutanlığı, Kavukçu'nun tahriklerini ve mütarekeyi çiğnemesini dikkate alarak, ayrıca Mısır cephesindeki çarpışmalann İsrail hava kuvvetini başka yerde harekete geçmek üzere serbest bırakacak nitelikteki durgunluğundan da yararlanarak, Kavukçu'nun Kurtuluş Ordu'su sorununu bir kere daha ve kesin bir şekilde halletmek amacıyla, onu Filistin dışına atmaya ve mümkün olursa tamamen yok etmeye karar verdi. "Hiram Harekâtı" vasıtasıyla, 60 saati aşmayan bir süre içinde, bu hedeflerin ilki tamamen ikincisi ise büyük ölçüde başanldı.

Kavukçu'nun tuttuğu bölge, bulucu niteliklere sahip ve kararlı bir kuvvet için gerilla savaşına veya savunma harekâtına ideal denecek derecede elverişliydi. Ancak bu bölgede, önemli bir sakınca olarak, görevli modem bir ordunun (Kavukçu, böyle bir ordunun yeteneklerinden pek azına, sakıncalarının ise pek çoğuna sahipti) ihtiyacını karşılayacak yollar azdı. Bu kesimde kullanılabilecek yol şebekesi, bir kuzey-güney yolu ile dört doğu-batı yolundan ibaretti. Bunların dışında patikalar mevcut olup, çoğu katırların hareketine bile çok zorluk gösteren bir nitelik taşıyordu. Bütün ulaştırma sisteminin kilit noktası, bir yol kavşağındaki Sasa köyüydü. Burada, kıyıdan gelen Bassa, Tarbikha ve Naharya-Tarshiha yolları, güneyden gelen Farradiya yolu ve kuzeye Kavukçu'nun ikmal üssü olan Lübnan içerilerine uzanan Malikiya yolu ile birleşirler.

Kavukçu'nun kuvvetleri, birbirine az çok eşit olan ve "Yarmuk tugaylan" olarak anılan üç bölüm halinde kurulmuştu. Bu birlikleri "tugay" olarak isimlendirme, daha ziyade gösterişten ibaretti. Bunun gibi, Filistin'i Bizans'tan alan Halit bin Velit komutasındaki "Yarmuk Ordusu"nun adının bu tugaylara verilmesi de aynı anlamı taşıyordu. Tugaylardan biri Akkâ yolunun güneyini, ikincisi kuzeydoğu bölgesini ve karargâhı Tarshiha'da olan üçüncüsü de kuzeybatı bölgesini tutuyordu.

Planımızın ana hatları şöyleydi:

İki birlik, güney ve güneybatıdan yapacakları gösteriş taarruzlarıyla, Kavukçu'nun kuvvetlerini güneyde tutacak ve üçün-

cü bir birlik de batıdan hareketle Tarshiha'yı alacaktı. Bu sırada, hafif zırhlı otolar, yarı tırtıllı araçlar ve piyadelerden kurulu asıl kuvvet, yan ve gerilerini güney ve batıdan gelmesi muhtemel taaruzlara karşı korurken, Sasa'yı ele geçirmek üzere Safad'dan ilerleyecekti. Bu kısakaç taarruzunun batı ve doğu kolları arasında buluşma bir kere sağlanınca, kazanılan başarıdan şu amaçlarla yararlanılacaktı:

(a) Şimdi cep halindeki çökertme yerlerinde artakalacak düşman kuvvetlerini silip süpürmek;

(b) Kuzeydoğuya ilerlemek ve Malikiya-Metulla yolu boyunu kaplayan araziyi düşmandan temizlemek; böylece, Hule vadisi aşağısındaki İsrail iskânı bölgesinin güvenliğini sağlamak.

Hava kuvveti, sıfır saatinden önceki öğleden sonra, Tarshiha, Sasa, Malikiya vb. ana hedeflerini bombalayacak, bundan sonra, taaruz eden kuvvetlere gerekli bölgelerde ve istek üzerine hava desteği sağlamak için hazır bulunacaktı. Topçumuz azdı ve esas olarak asıl taarruz grubuna tahsis edilmişti. Ancak bu gruptaki topçu bile, sadece bir bataryayı buluyordu.

Zırhlı biriklerin bu plandaki görevi, özellikle dikkate değer niteliktedir. Sözü edilen bölgede bu birliklerin kulanılması, ilk bakışta tehlikeli gibi görünüyordu. Çünkü, zırhlı birliklerin hareketi birkaç yola bağlı bulunacak ve alınyazıları da yanlardaki yüksek araziyi tutan düşmanın elinde olacaktı. Bununla beraber, verilen karar çerçevesinde bu birlikler sadece kullanılmakla kalmamış, onların asıl hedefe yöneltilen taarruzun ok başı birliği olarak kullanılmaları ve bölgeye gönderilecek düşman takviyelerini durdurmak veya geciktirmekle görevlendirilmeleri de öngörülmüştür. Bu konuda en hakim düşünce, süratti. Bütün harekâtın başarısı, gerek siyasal gerekse askerî nedenlerle, bir düşman görevli ordusu müdahaleye zaman bulmadan Kavukçu'nun ezilmesine dayanıyordu. Ayrıca bu iş, Kavukçu'nun içinde bulunduğu silah ve teçhizat durumunu düzeltmesi ve Sasa'nın kaybından sonra bile düzeltilebilecek olan durum hakkında bir değerlendirmede bulunması mümkün olmadan önce harekete geçmemize bağlıydı. Bu koşullar altında zırhlı birliklerin kullanılması bir kumardı, ancak oynanması zorunlu bir kumar.

Planın fiilen uygulanmasına gelince, eklenecek çok az şey vardır. İlk gece yol tıkamaları ve mayınların temizlenmesi işi hesaplandığından daha uzun sürdüğünden, bu gece Meirun ve Gish'e karşı girişilmesi planlanan taarruz hareketi şafak vakti yapılmıştır? Doğu kuvveti, 29 Ekim sabahı Sasa'ya doğru ileri hareketini başarı ile sürdürerek bu şehrin hemen güneyindeki iki köyü almış ve birçok karşı taaruzu püskürtmüştür. Geceleyin gönderilen bir Suriye muvazzaf taburu, mevzilerine yerleşmeye vakit bulamadan taarruza uğramış ve ağır kayıp vermiştir. Çünkü, düşman baskına uğratılmıştı.

Bu sırada, güney ve güneybatıdan yapılan iki gösteriş taarruzu bir bakıma başarılı olmuş, bir bakıma da başarısızlığa uğramıştır. Her iki hareketin başarılı yönü, gösteriş niteliğindeki bu taaruzların "asıl" taarruz olduğu hususunda Kavukçu'nun inandırılmış olmasıdır. Bu iki hareketin başarısız yönü ise, cephedeki kuvvetlerin bulundukları yerde kalmalarını sağlayamamasıdır. Çünkü Kavukçu, derhal Akkâ yolu kuzeyinden asıl hedefimiz olan bölgeye çekilme emri vermiştir. Bununla beraber, bu bölgeye çekilen birlikler, orada az yararlı olacak bir güçteydiler.

Batı kuvveti, o gece (28/29 Ekim gecesi) yapılan taarruzda Tarshiha'yı alamadı. Bunun sonucu olarak, daha önce teslim olmuş bulunan birkaç köy, bu defa işgalci düşman kuvvetlere döndü. Köylerin bu tutumu, Kavukçu'nun başarısı halinde, kendilerini onun yanındaymış gibi göstermekten başka bir amaca dayanmıyordu. Ertesi gece (29/30 Ekim gecesi)'nin ilk saatlerinde Sasa alındı. Bunun üzerine Kavukçu'un kuvvetleri Tarshiha'yı tahliye ettiler? Kuvvetlerimiz, 30 Ekim sabahı erken saatlerde bu şehre girdi. Birkaç saat sonra, doğu ve batı kuvvetlerinin ileri unsurları arasında bir bağlantı kuruldu. Ancak bu bağlantı, çok sayıdaki Arap askerinin temas hattını yarmasına ve sınırı aşarak Lübnan'a geçmesine engel olmaya yetecek kadar etkili değildi. Bunu izleyen durum, Araplar için bozgundu. Giriştiğimiz takip hareketi, sadece kuzeyde Filistin mandaterlik sınırlarına kadar bütün Yukarı Galilee'yi temizlemekle kalmayıp, birliklerimizin bazısının Lübnan içerilerine Dubbe vadisine ilerlemesine de yol açtı.

Taarruz eden tarafa pek az kayba mal olan "Hiram Harekâtı", başlangıcından sonra geçen 60 saatten daha kısa bir süre içinde, 31 Ekim sabahı saat 6'ya doğru tamamlanmıştı.

HARİTALAR

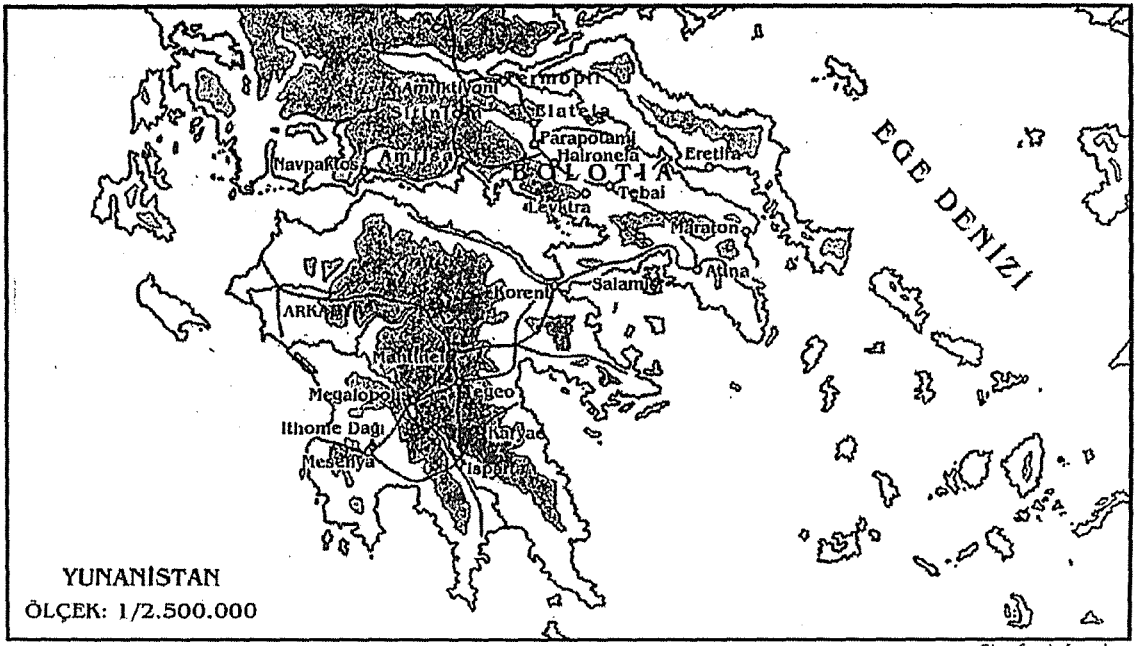

YUNANİSTAN
ÖLÇEK: 1/2.500.000

Stanford. London,

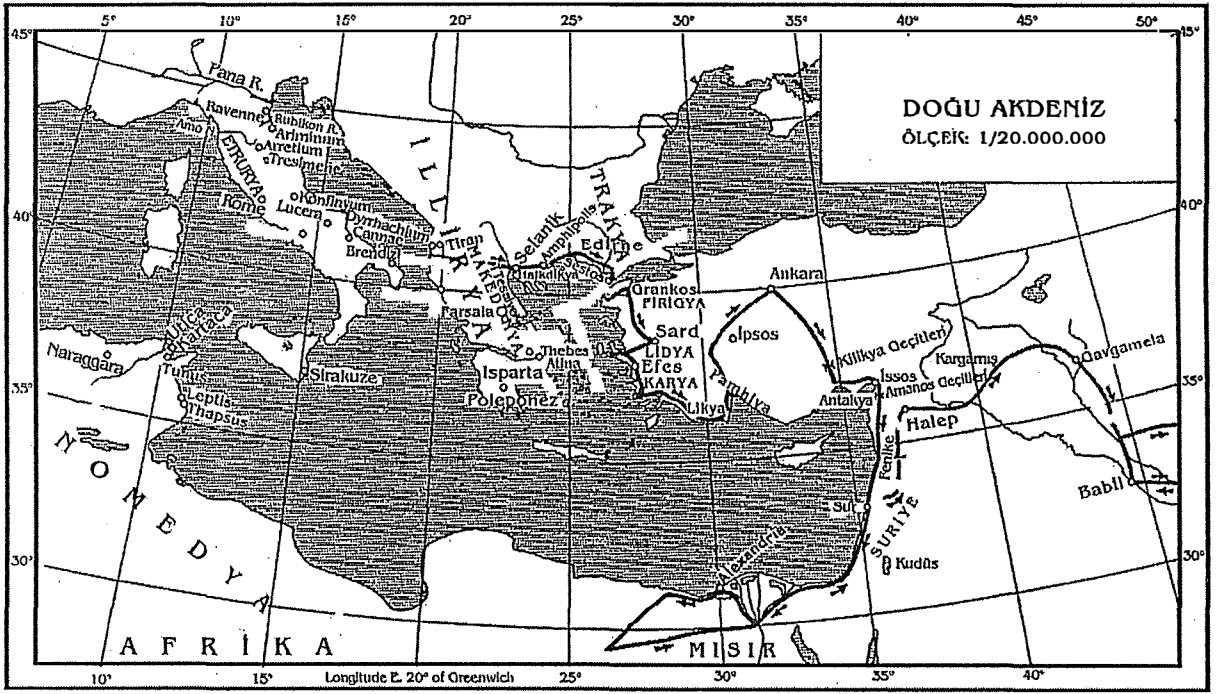

Stanford, London

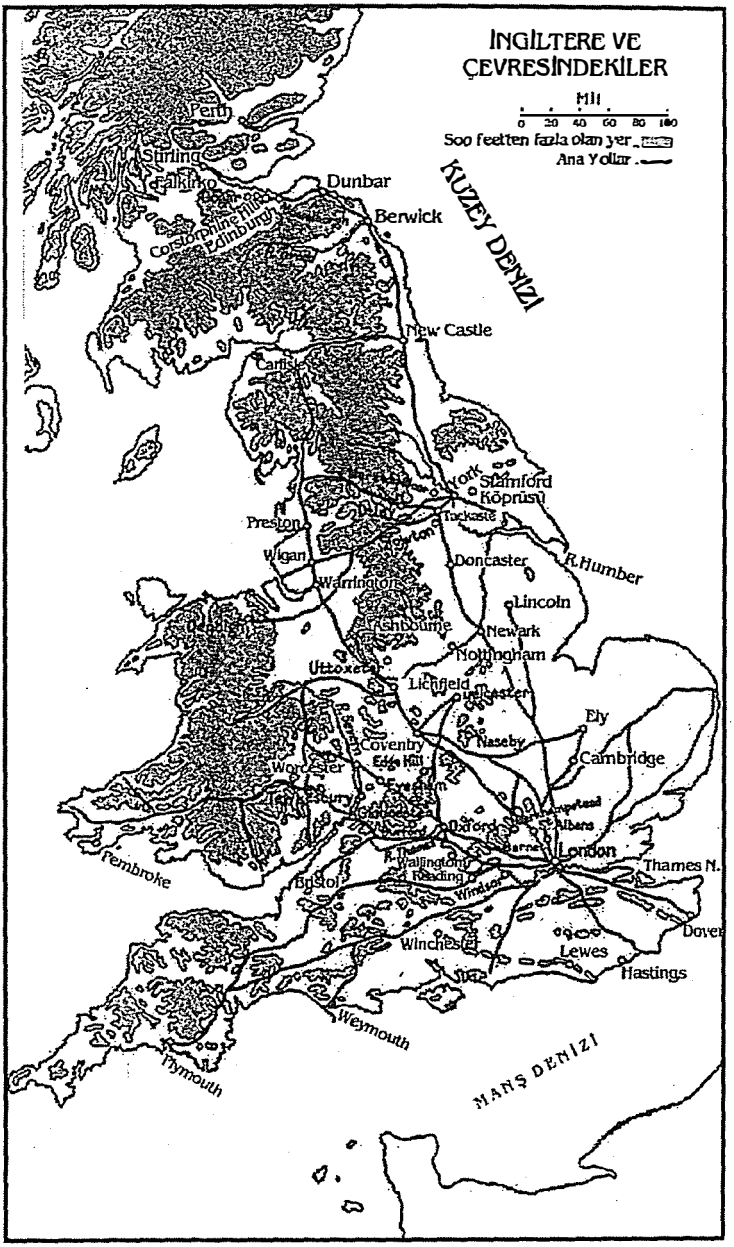

Stanford, London.

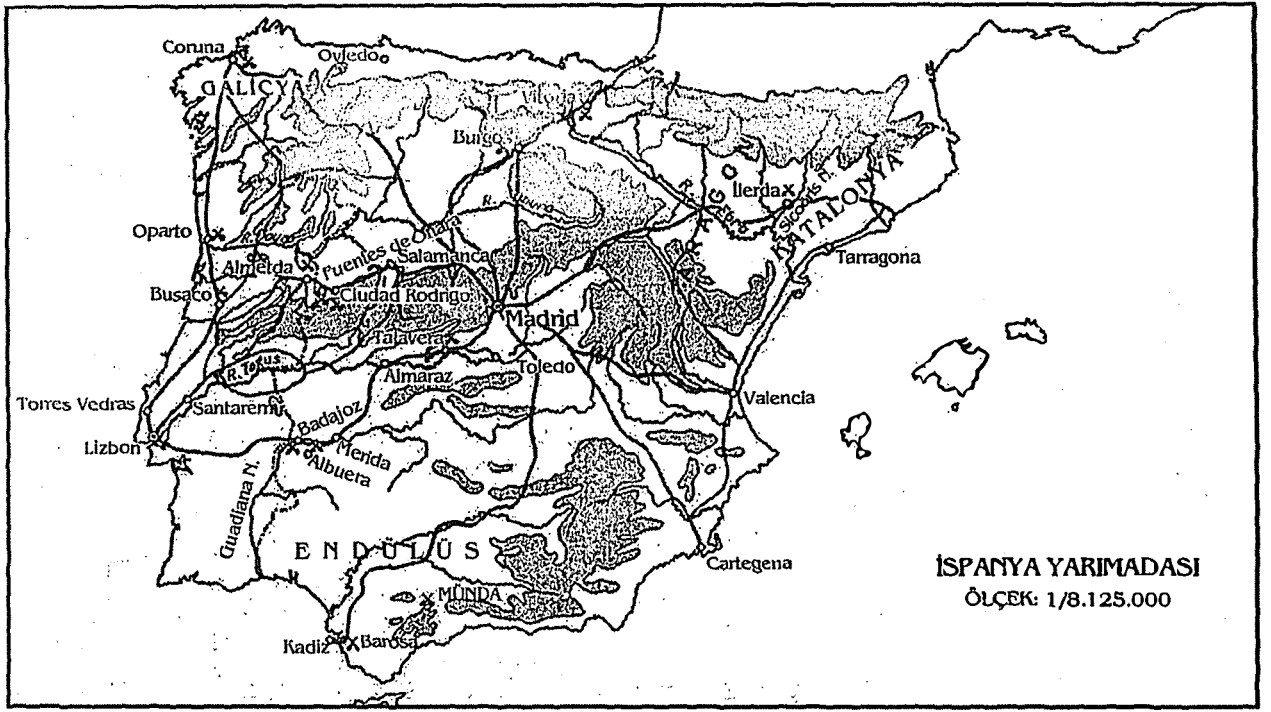

Stanford. London.

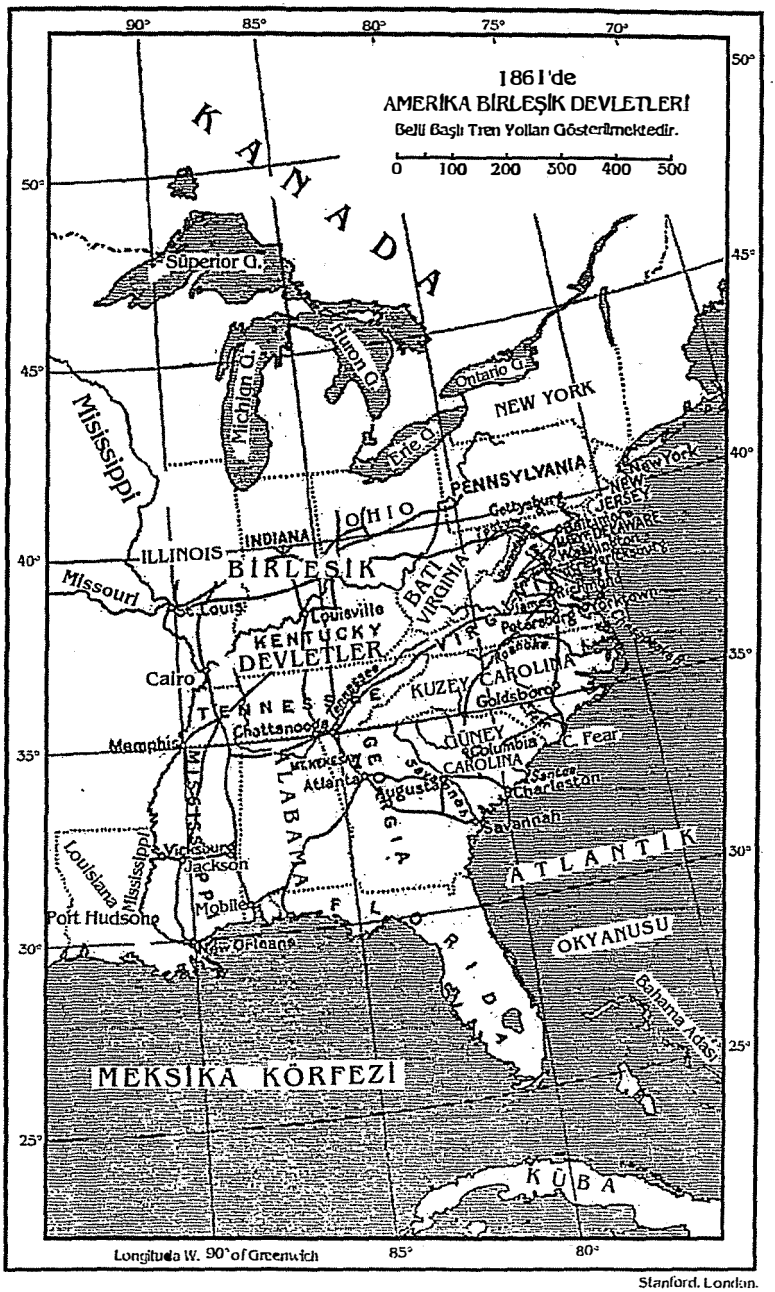

Stanford, London.

ORTA AVRUPA
Mil
0 20 40 60 80 100 200
0° 2° 4° 6° 8°
54°
52°
50°
48°
46°
44°
Rotterdam
Ren N.
Antwerp
Bruges
Ghent
Brussels
Louvain
Maastricht
Oudenarde
Tournai
Waterloo
Namur
Liege
Coblenz
Douai
Crecy
Amiens
Moselle N.
Rouen
Laon
Sedan
Thionville
Mannheim
Reims
Paris
Gravelotte
Metz
Philippsburg
Weissenburg
Vionville
Sear N.
Sen N.
St. Dizier
Strasbourg
Sasbach
Turkheim
Colmar
Mulhausen
Belfort
Loire N.
Tours
Zürih
Lucerne
Limoges
Lyons
Avrea
Milan
Turin
Rivoli
Alessandria
Tortona
Marengo
Cherasco
Genova
Rhone N.
Nimes
2° 4° 6° 8°
Longitude E. I

0°
12°
14°
16°
18°
20°
54°
52°
50°
48°
46°
44°
Lubeck
Hamburg
Elbe N.
Berlin
Zomdorf
Kunersdorf
Posen
Oder N.
Düben
Torgau
SAKSONYA
Lützen
Leipzig
Dresden
Maxen
Bautzen
Leuthen
SILEZYA
Jena
THURINGIAN
ORMANI
Leitmeritz
Königgrätz
Prag
Kolin
BOHEMYA
Olmütz
Brunn
Austerlitz
Nürember
BAVYERA
Ingolstadt
Donau R.
Krems
Hollabrunn
Viyana
Blenheim
Augsburg
Budapeste
Leh N.
Trient
Bassano
Trieste
Arcola
Venedik
Verona
Mantua
Po N.
Adriatik Denizi
0° of Greenwich
12°
14°
16°
18°
Stanford, London.

Stanford. London.

KUZEY DENİZİ
İNGİLTERE
İNGİLİZ KANALI
HOLLANDA
BELÇİKA
FRANSA
ALMANYA
LÜKSEMBURG
Zeebrugge
Ostend
Nieuport
Dunkirk
Calais
Dover
Dover Boğazı
Bruges
Antwerp
Ghent
Dixmude
Schelde N.
Yser
Ypres
Passchendaele
Courtrai
Menin
Ath
Brüksel
Genappe
Meuse N.
Liege
St Omer
Mt Kemmel
Hazebrouck
Messines
Tournai
Boulogne
Neuve Chapelle
Lille
Béthune
La Bassée
Loos
Lens
Douai
Mons
Sambre
Namur
Charleroi
Vimy
Valenciennes
Maubeuge
Arras
Cambrai
Le Cateau
Abbeville
Albert
Bapaume
Péronne
Oise N.
Hirson
Somme N.
Dieppe
Amiens
St Quentin
Mézières
Sedan
Roye
Ham
La Fère
Montdidier
Noyon
Laon
Rethel
Chemin des Dames
Aisne N.
Compiègne
Soissons
Rheims
Verdun
Briey
Metz
Rouen
Beauvais
Seine N.
Oise N.
Marne N.
Meaux
Château Thierry
Epernay
Châlons
St Mihiel
Nancy
PARİS
Petit Morin
Moselle N.
BATI CEPHESİ
Mil
20 10 0 20 40 60
21 Mart 1918'deki müttefik hattı
Almanların 1918 taarruzuyla elde ettikleri topraklar
11 Kasım 1918, Armistice'deki müttefik hattı
Almanların 1918'de Elde Ettikleri Topraklar
Mart Nisan
Mayıs-Haziran Temmuz

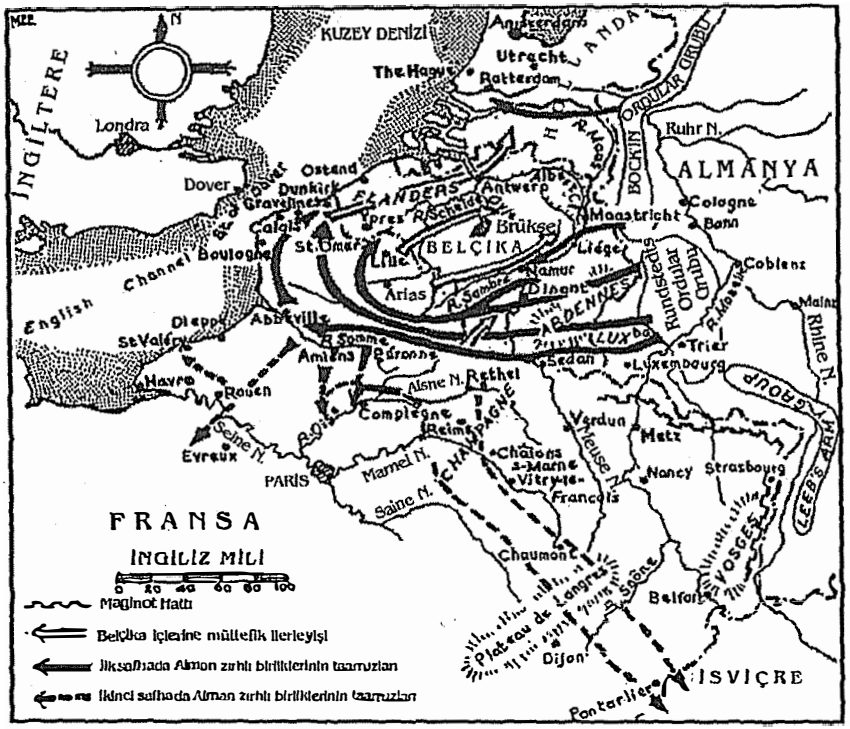
KUZEY DENİZİ
INGILTERE
Londra
Dover
Ostend
Dunkirk
Gravelines
Calais
Boulogne
Channel
English
St.Valery
Dieppe
Abbeville
Amiens
St.Quentin
Havre
Rouen
Seine N.
Evreux
Aisne N.
Rethel
Compiegne
Reims
Marne N.
PARIS
Seine N.
Verdun
Meuse R.
Metz
Chalons s-Marne
Vitry-le-François
Nancy
Strasbourg
Chaumont
Belfort
Plateau de Langres
Dijon
Pontarlier
ISVIÇRE
VOSGES
Saone R.
Rhine N.
Coblenz
Maint
Trier
Luxembourg
Sedan
Namur
Liege
Arlas
Diaghe
Maastricht
Bonn
Cologne
Ruhr N.
ALMANYA
HOLLANDA
Amsterdam
Utrecht
Rotterdam
The Hague
DENIZ ORDULARI GRUBU
BOCKIN
Rundstedt Ordusu
Brüksel
BELÇIKA
FLANDERS
Antwerp
Albert Kanali
Lille
Ypres
Roubaix
Tourcoing
ARDENNES
LUXBOURG
CHAMPAGNE
Aisne R.
Somme R.
Meuse R.
Saar R.
Moselle R.
FRANSA
INGILIZ MILI
0 20 40 60 80 100
Maginot Hatti
Belçika içlerine müttefik ilerleyişi
Ilk safhada Alman zirhli birliklerinin taarruzlari
Ikinci safhada Alman zirhli birliklerinin taarruzlari

1941-1942'de RUS HAREKAT ÂLÂNI

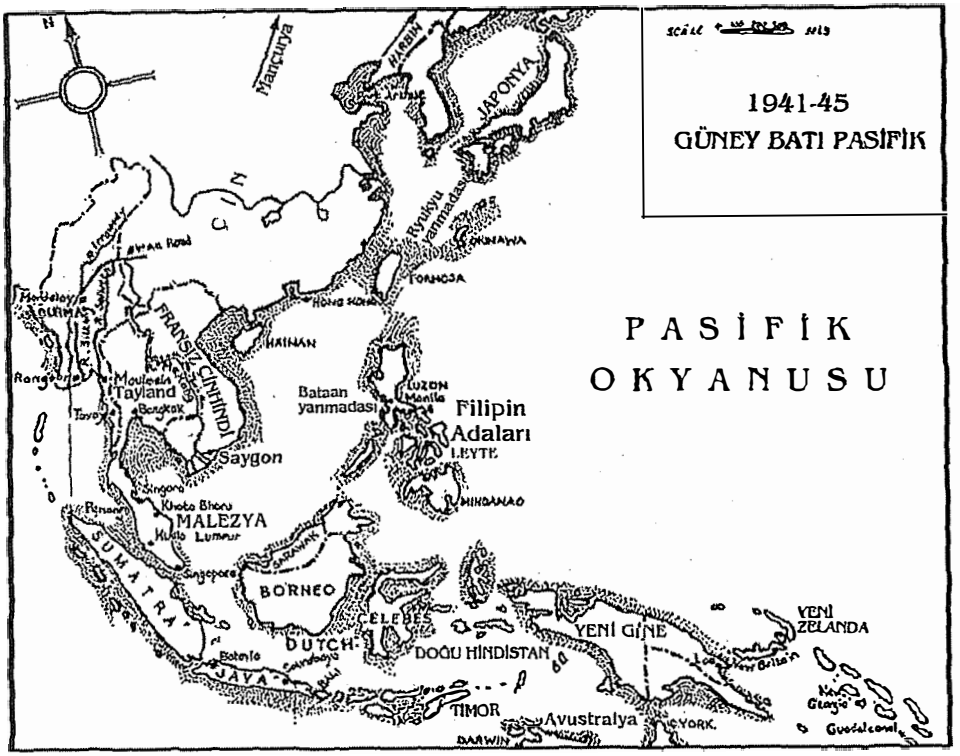
1941-45
GÜNEY BATI PASİFİK
PASİFİK
OKYANUSU
Mançurya
HARBİN
JAPONYA
Ryukyu yanmadası
OKINAWA
FORMOSA
Hong Kong
HAINAN
Burma Road
Mouleiala
Tayland
Bangkok
FRANSIZ ÇİNHİNDİ
Saygon
Bataan yanmadası
LUZON
Manila
Filipin Adaları
LEYTE
MİNDANAO
Singora
Kuala Bharu
MALEZYA
Kuala Lumur
Penang
SUMATRA
Singapore
BORNEO
CELEBES
DUTCH
DOĞU HİNDİSTAN
YENİ GİNE
YENİ ZELANDA
Batavia
JAVA
Surabaya
Bali
TİMOR
Avustralya
DARWIN
YORK
Guadalcanal

ALMANYA
POLONYA
RUSYA
Paris
Prag
Cracow
Stuttgart
Çekoslavakya
Nantes
Budapeşte
Odessa
FRANSA
Macaristan
Kalkanlar
BAY OF BISCAY
ROMANYA
Bordeaux
Sevastopol
KARADENİZ
Toulouse
Belgrad
Bucharest
Nice
Sofya
Madrid
PORTEKİZ
İSPANYA
Barcelona
Korsika
Roma
İtalya
Adriyatik denizi
Ankara
Napoli
Salerno
Sardunya Adası
TÜRKİYE
Gibraltar
Cezayir
Palermo
Messina
Catania
Siraküza
Malta
Suriye
Rodos Adası
KIBRIS
Beyrut
Hayfa
AKDENİZ
GİRİT
FAS
Gabes Körfezi
Kudüs
Filistin
Trablus
Bingazi
El Mechili
Tobruk
Bardia
Sidi Barrani
El Alamein
Süveys Kanalı
Kahire
CYRENAICA
MISIR
LİBYA
İNGİLİZ MİL
0 100 200 300 400
1941'de Balkanlar'da ve Mısır'da Alman zırhlı birlikleri
Kuzey Afrika'daki (1942-43), İtalya'daki (1943-45), Fransa'daki (1944-45), müttefik zırhlı birlikleri

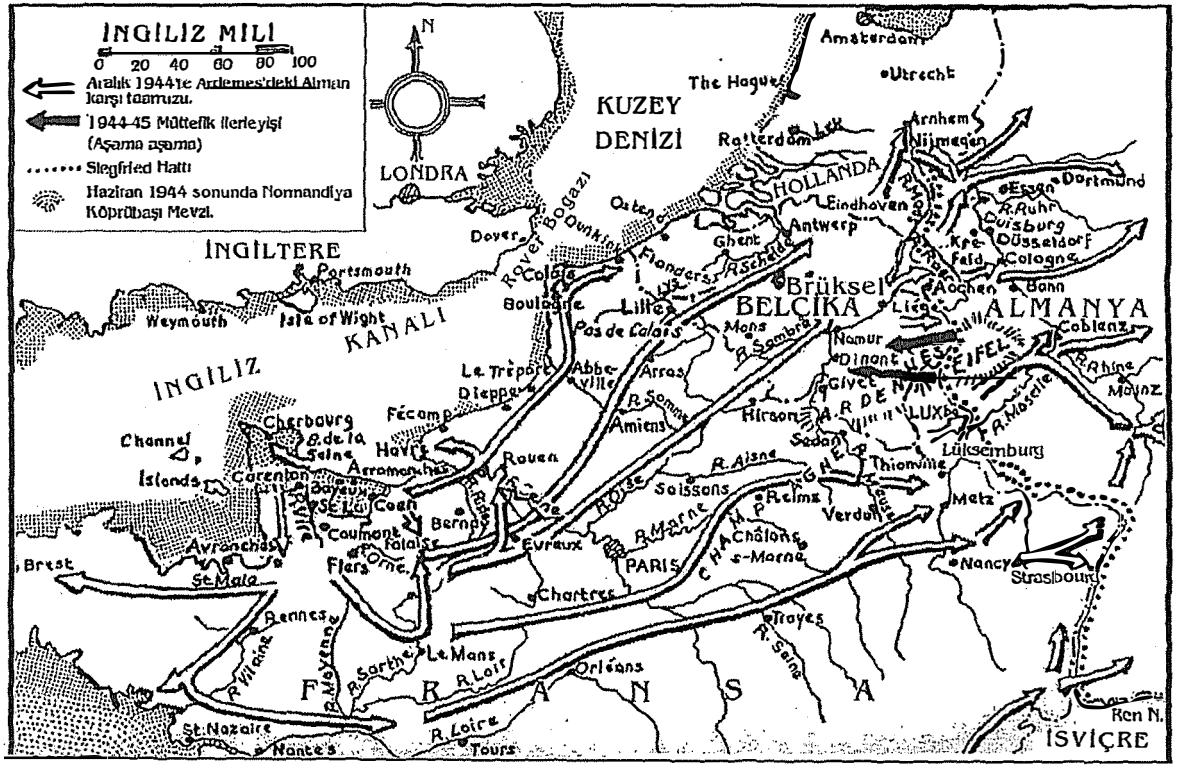
İNGİLİZ MİLİ
0 20 40 60 80 100
Aralık 1944'te Ardennes'deki Alman karşı taarruzu.
1944-45 Müttefik ilerleyişi (Aşama aşama)
Siegfried Hattı
Haziran 1944 sonunda Normandiya Köprübaşı Mevzi.
N
KUZEY DENİZİ
LONDRA
İNGİLTERE
İNGİLİZ KANALI
HOLLANDA
BELÇİKA
ALMANYA
LÜKSEMBURG
FRANSA
İSVİÇRE
Amsterdam
The Hague
Utrecht
Rotterdam
Arnhem
Nijmegen
Eindhoven
Antwerp
Ghent
Brüksel
Liège
Aachen
Essen
Dortmund
R. Ruhr
Duisburg
Düsseldorf
Krefeld
Cologne
Bonn
Koblenz
R. Rhine
Mainz
R. Moselle
Luksemburg
Thionville
Metz
Nancy
Strasbourg
Ren N.
Dover
Calais
Boulogne
Lille
Mons
R. Sambre
Namur
Dinant
Givet
Sedan
Hirson
Le Tréport
Dieppe
Abbeville
Arras
R. Somme
Amiens
Pas de Calais
Portsmouth
Weymouth
Isle of Wight
Cherbourg
Fécamp
Le Havre
Rouen
Channel Islands
Carentan
Bayeux
St. Lô
Coutances
Caumont
Falaise
Bernay
Evreux
Avranches
Brest
St. Malo
Flers
Orne
R. Seine
R. Oise
R. Aisne
Soissons
Reims
R. Marne
Châlons s-Marne
Verdun
PARIS
Chartres
Troyes
R. Seine
Rennes
R. Vilaine
R. Mayenne
R. Sarthe
Le Mans
R. Loir
Orléans
R. Loire
St. Nazaire
Nantes
Tours

EL ALAMEİN SAVUNMA PLANI

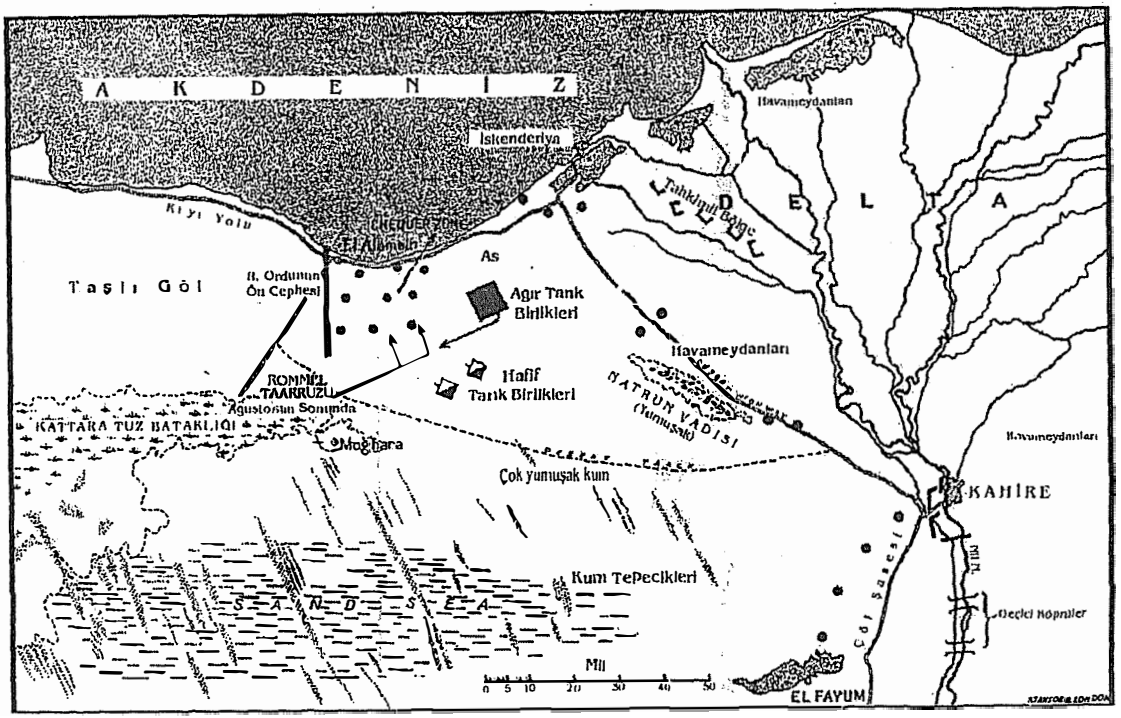

KROKİLER

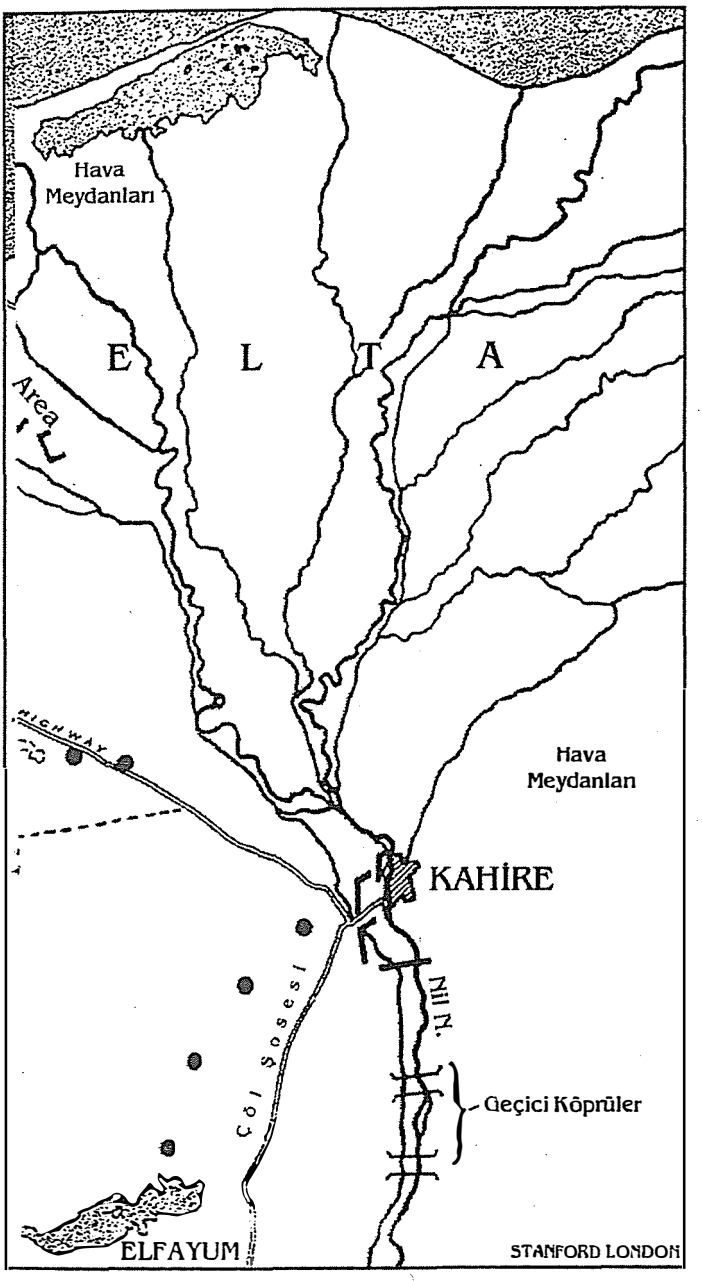
Hava
Meydanları
E L T A
Area
HIGHWAY
Hava
Meydanlan
KAHİRE
NIL N.
Çöl Şosesi
Geçici Köprüler
ELFAYUM
STANFORD LONDON

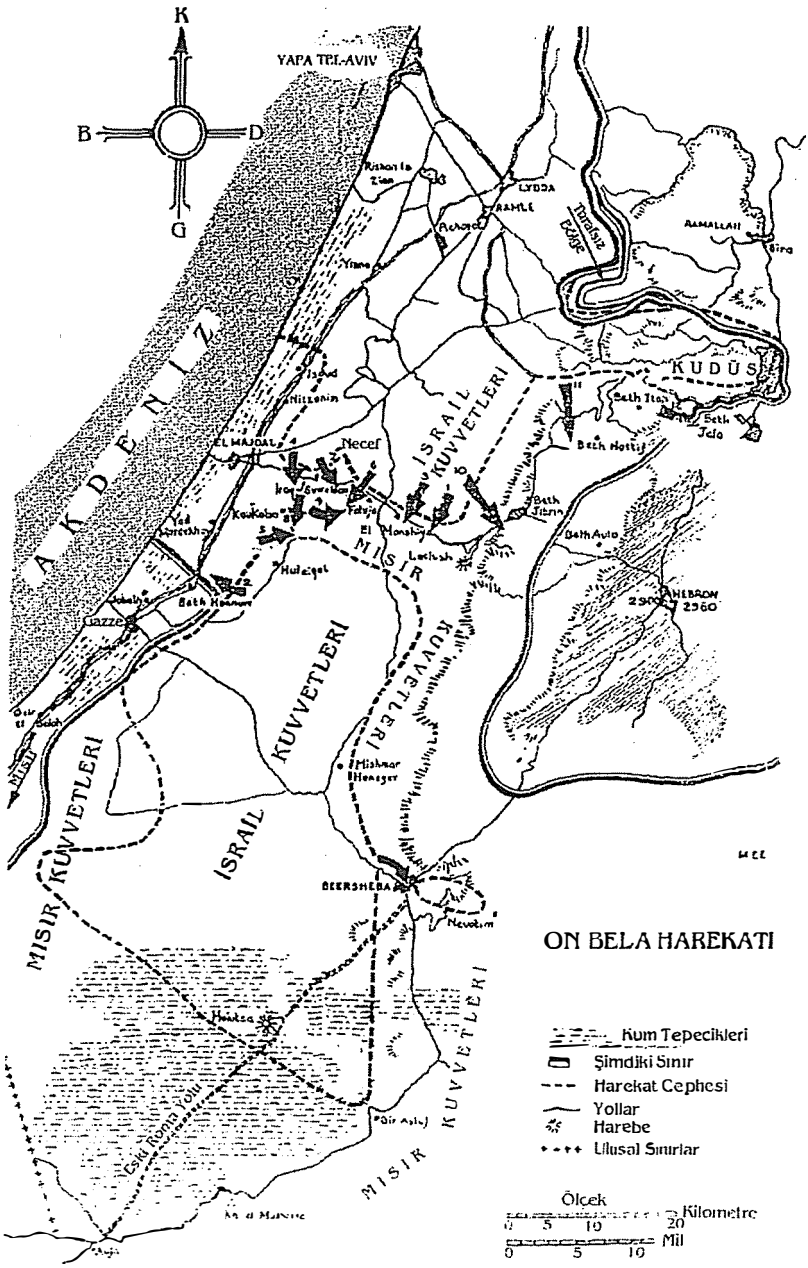
K
B
D
G
YAFA TEL-AVIV
AKDENIZ
Rishon le Zion
LYDDA
RAMLE
Ramat Gan
Tulkarm
RAMALLAH
Bira
Yavne
Ashod
Nitzanim
KUDÜS
Beth Ilan
Setl. Jala
EL MAJDAL
Necef
Beth Hotti
ISRAIL KUVVETLERI
Yad Mordekhai
Kaukaba
Fatuja
El Mesaika
Beth Jibrin
Beth Aula
MISIR KUVVETLERI
Hulaiqat
Lachish
Beth Hanun
Gazze
HEBRON
2960
2900
Mishmar Hanegev
BEERSHEBA
Nevatim
Hafira
Eski Roma Yolu
Bir Asluj
Ras el Naqb
ON BELA HAREKATI
Kum Tepecikleri
Şimdiki Sınır
Harekat Cephesi
Yollar
Harebe
Ulusal Sınırlar
Ölçek
Kilometre
0 5 10 20
Mil
0 5 10

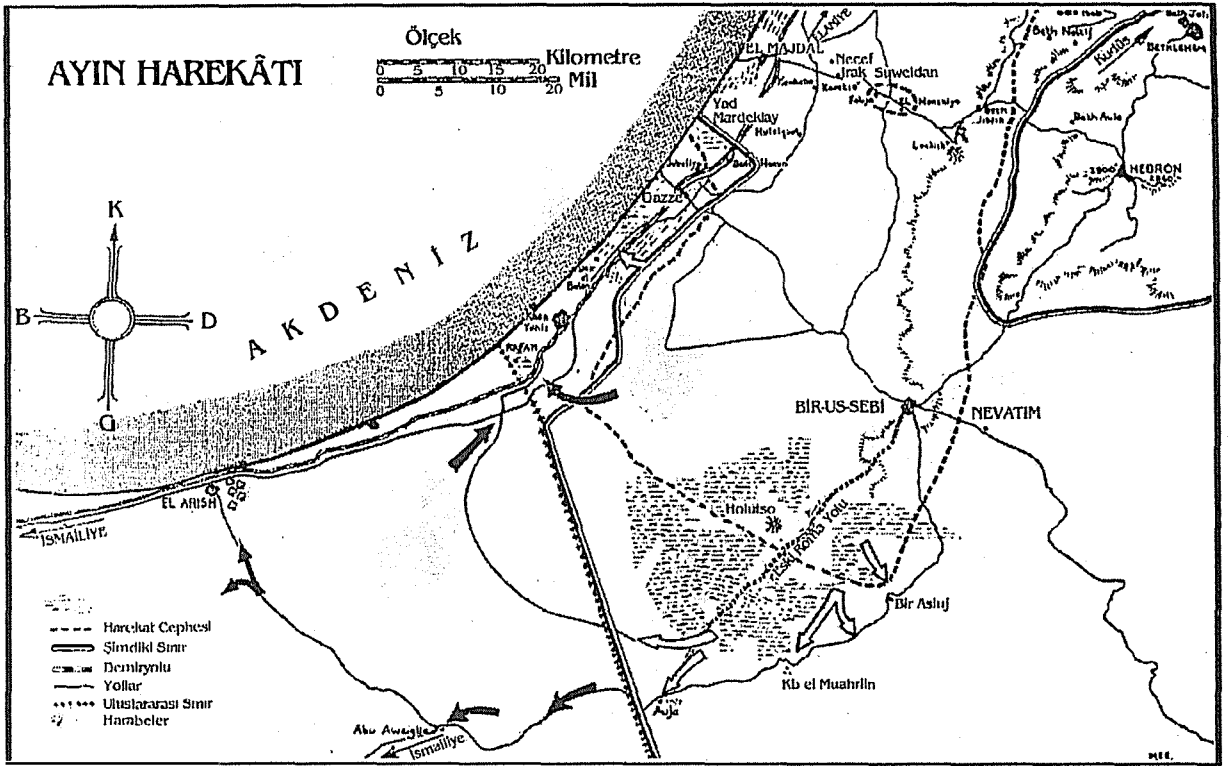
AYIN HAREKÂTI
Ölçek
Kilometre
Mil
0 5 10 15 20
0 5 10 20
K
B
D
G
AKDENİZ
EL MAJDAL
Necef
Irak Suweidan
Yad Mordekkay
Gazze
Deir Sneid
RAFAH
EL ARISH
İSMAİLİYE
BİR-US-SEBİ
NEVATIM
Holutso
Bir Asluj
Kb el Muahrlin
Auja
Abu Aweigila
İsmailiye
HEBRON
Harekat Cephesi
Şimdiki Sınır
Demiryolu
Yollar
Uluslararası Sınır
Hamheler

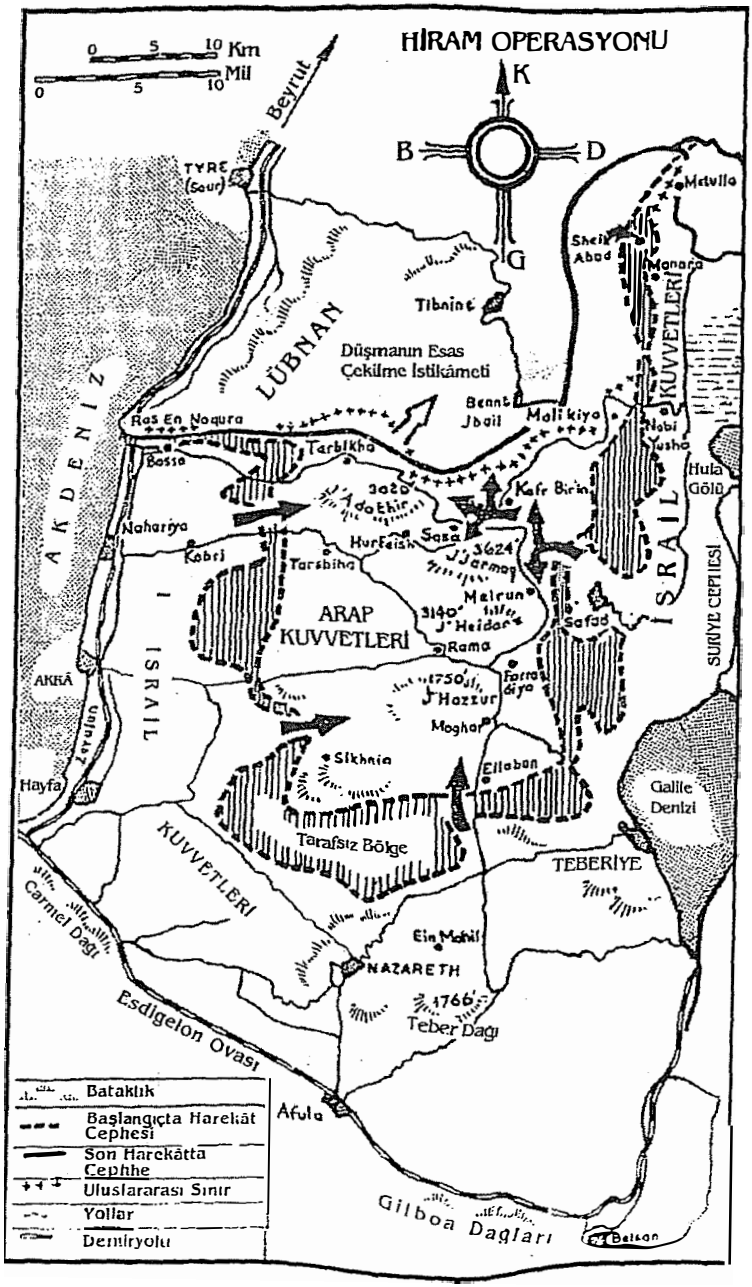
HİRAM OPERASYONU
0 5 10 Km
0 5 10 Mil
K
B D
G
Beyrut
TYRE (Sour)
Metulla
Sheik Abad
Menara
KUVVETLERİ
Tibnine
LÜBNAN
Düşmanın Esas Çekilme İstikâmeti
AKDENİZ
Ras En Naqura
Bennt Jbail
Malikiya
Nabi Yusha
Tarbikha
Basse
Hula Gölü
Kafr Birim
Adoeisir
Naqoura
Kabri
Hurfeish
Sasa
Jj 3624
Tarshiha
Jarmaq
Malrun
3140
J. Heidar
ARAP KUVVETLERİ
Safad
İSRAİL
SURİYE CEPHESİ
Rama
AKKA
1750
Fassuta
Hazzur
İSRAİL
Moghar
Sikhnin
Ellaban
Hayfa
Galile Denizi
Tarafsız Bölge
KUVVETLERİ
TEBERİYE
Carmel Dağı
Ein Mahil
NAZARETH
1766
Teber Dağı
Esdigelon Ovası
Afula
Gilboa Dağları
Bataklık
Başlangıçta Harekât Cephesi
Son Harekâtta Cephhe
Uluslararası Sınır
Yollar
Demiryolu

DİZİN

A

Aachen, 430.
Abbeville, 332, 461.
Ad Decimum, 82.
Adriyatik, 255.
Afrika:
Romalıların istilâ hareketi, 53, 54, 62, 63, 64, 72, 75.
Belisarius Seferi, 81, 82, 366, 390, 515, 533.
II. Dünya Savaşı Harekâtı, 440, 461, 481.
Agincourt, 106.
Aigospotamoi (Aegospotamoi: Cumalıdere civarı), 38, 237.
Aisne nehri, 331.
Akarit vadisi, 383, 385.
Akdeniz, 66, 68, 71, 81, 141, 182, 261, 366, 373, 376, 377, 403.
Alban tepeleri, 409, 411, 412.
Albert (Belçika Kralı), 238.
Albert kanalı, 327, 328.
Albuera, 182.
Alessandria, 167, 168.
Alexander (Mareşal, Lord), 373, 379, 380, 386, 389.
Alexander (Amerikalı General), 205.
Alkibiades (Aicibiades), 37, 38.
Allenby (Feldmareşal, Vikont), 264, 267, 269.
Almaraz, 183.
Almeida, 181.
Alparslan, 96.
Alsas (Alsace), 122, 123, 129, 219.
Alsas-Loren (Lorraine) Sınır 226.
Kaleleri Sistemi, 225, 226.
Alvintzi (Orgeneral), 165.
Amanos (Amanic) geçitleri, 47.
Amerikan İç Savaşı, 209, 210, 231.
Amfipolis (Amphipolis), 36.
Amfısa (Amphissa), 43, 44.
Amiens, 312, 329, 332, 336.
Anadolu, 31, 47, 51, 71, 77, 96, 97.
Anibal (Hannibal), 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66.
Ankara, 47.
Antakya, 80, 88.
Antigon (Antigonus, Antigonos), 50, 51, 52.
Antuvan (Antonius, Antony), Mark, 69, 79.
Anvers (Antwerp), 126, 127, 128.
Anvers-Namur Hattı, 327.
Anzio, 409, 410, 411, 412.
Aragon, 181.
Arah vadisi (Megiddo geçidi), 541.
Arap İsyanı, 266, 265.
Arbela, 48, 49.
Arcola, 165.
Ardenler, 231, 289, 310, 311, 324, 325, 326, 328.
Argentan, 425.
Argonne, 291.
Armentiéres, 282.

Arnhem, 429.
Arnim (Orgeneral, von), 378, 379, 380, 381, 387.
Arno nehri, 420.
Arras, 239, 278, 279, 280, 281, 282, 333, 426.
Arromanches, 415.
Artemisia Halikarnas Kraliçesi, 34.
Aspern-Essling, 174.
Asurya, 88.
Ath, 136.
Atina, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 43, 44, 46, 48.
Atlanta, 203, 205, 206, 219.
Attika (Attica), 35.
Auchinleck, Claude (mareşal), 373, 526, 527, 529.
Auja El Ariş, 540, 541, 545.
Aurinci dağlan, 411.
Avranches, 424.
Avrasya (Eurasia), 318.
Avusturya:
Yedi Yıl Savaşları, 143, 145.
Napolyon Savaşları, 168, 389, 472.
Moltke Seferleri, 210.
I. Dünya Savaşı, 242, 243, 255, 256.
II. Dünya Savaşı, 905.
Avusturya Veraset Savaşı, 142, 143.
'Ayin' Harekâtı, 540.
Azak denizi, 357, 393.

B

Babil, (Babylon), 48, 49, 50.
Badajoz, 180, 181, 182, 183.
Badenli Margrave, 129, 130, 131, 132, 135, 137.
Bagramyan (Orgeneral), 416.
Balkanlar, 258, 270, 341, 399, 401, 402, 405, 482, 509.
Baltık denizi, devletleri, 241, 246, 248, 342, 343, 400, 418, 436.
Bard, 220.
Bardia, 367, 518.
Bari, 408.
Barnet, 108.
Barrosa, 181.
Basil I (Bizans Kralı), 96.
Basil II (Bizans Kralı), 96.
Bassano, 164.
Bataan yarımadası, 362.
Batı Hint adaları, 175.
Bautzen, 188.
Bavyera, 112, 113, 129, 130, 131,132, 133, 158, 160, 169, 229, 438.
Bavyera Elektörü, 112, 129, 130, 131, 132.
Bayeux, 415, 423.
Bazaine, A. (Mareşal), 214.
Beauvais, 284.
Beda Fomm, 368, 518, 519.
Beisan, 268.
Belaya-Tserkov, 346.

Belçika, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 234, 236, 237, 238, 274, 283, 290, 311, 312, 324, 325, 326, 327, 328, 330, 332, 426, 450.

Belfort, 122, 123, 225.

Belisarius, 66, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 95, 221, 451.

Beresford (Orgeneral, Vikont), 181.

Beresina, 416.

Berkhampstead, 101.

Berlin, 148, 149, 188, 300, 436.

Bernadot (Bernadotte), (bk. İsveç Kralı XIV Şarl), 188, 198.

Berwick, 118.

Beth Hanun, 545, 547.

Beth Jibrin, 543, 544, 545.

Bethlehem, 543, 547.

Bethune, 139.

Bialystok, 344, 418.

Bielgorod, 358, 393.

Bingazi, 367, 371, 375, 518, 521.

Bir-Asluj, 548, 550.

Bir-üs-Sebi (Beersheba), 263, 543.

Bir Qobi, 521.

Bir Hacheim, 521, 525.

Bismarck (Prens), 25, 26.

Bizans Savaşları ve Stratejisi, 75, 98.

Bizerta, 376, 377, 385, 386, 388.

Blaskowitz, F. M. (Orgeneral, von), 319, 321.

Blenheim, 132, 133, 134, 137, 220.

Blücher, (launmareşal, von), 188, 189, 190, 191, 192.

Bock, F. (Mareşal, von), 310, 319, 324, 332, 334, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350.

Boeoita, 39, 43, 44, 219.

Bohemya, 109, 112, 147, 148, 149, 188, 189, 212.

Bonapart (Bonaparte), Jerome, 187.

Bonapart (Bonaparte), Joseph, 178, 187.

Bonapart, Napolyon (Bonaparte, Napoleon), 145, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 168, 170, 171, 172, 173, 174, 177, 179, 180, 181, 182, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 200, 208, 216, 217, 218, 220, 221, 226, 258, 266, 296, 303, 315, 316, 339, 344, 349, 377, 378, 389, 444, 450, 456, 458, 461, 463, 472, 475, 493, 500, 511, 537, 539.

Bonn, 325, 436.

Borneo, 363.

Borodino, 187.

Boufflers, L. F. de (Mareşal. Dük), 126.

Boulogne, 163, 332, 428.

Bourcet, 154, 155, 160, 169, 458, 461.

Bournonville (Orgeneral), 122, 125.

Brabant (Brabant Hatları), 126, 127, 128, 135, 136, 138.

Bradley (Orgeneral), 379, 423, 424.
Brandenburg Elektörü, 122, 123.
Brasidas, 34, 36.
Brauchitsch, W. (Feldmareşal, von), 320, 333, 342, 343, 346, 349.
Brendizi (Brîndisi, Brundisium), 69, 407.
Brest-Litovsk, 322,418.
Britanya, 125, 143, 316, 337, 339.
Britanya Muharebesi, 338.
Broglie, de (Mareşal), 154.
Bruges, 138.
Brusilov, A. A. (Orgeneral), 250, 251, 255, 256.
Brüksel, 136, 427.
Brünn, 170.
Buerat, 375.
Bug Nehri, 322, 398.
Buhara, 109.
Bulgaristan, 249, 251, 259, 269, 289, 341, 402, 420.
Burford, 107.
Burgos, 173, 177, 184.
Burma, 363.
Burma Yolu, 363.
Bükreş, 252, 253, 419.
Bülow, K. (Orgeneral, von), 232, 234.
Büyük İttifak Savaşı, 122.
Büyük Savaş, 31, 111, 153.
Byng (Mareşal, Vikont), 279.
Bzura nehri, 246,320.

C

Cadorna, Conte L. (Mareşal), 256.
Caen, 413, 414, 415, 416, 422, 423, 424.
Cairo dağı, 411.
Calais, 332, 336, 413, 428.
Caldiero, 165.
Callender House,
Cambrai, 239, 256, 284.
Camon (Orgeneral), 29.
Canrobert, F. C. (Mareşal), 103.
Caporetto, 257.
Capua, 67.
Carden, S. H. (Amiral, Sir), 259.
Carentan, 415.
Caryae, 40.
Casilinum, 93.
Cassino, 409, 410, 411.
Castelnau, N. M. J. E. de C. (Orgeneral), 237.
Castiglione, 164.
Castlereagh (Lord), 176.
Catania, 403.
Catinat, N. de (Mareşal), 125.
Caumont, 123.
Caunter, J. A. L. (Tuğgeneral), 367.
Cava, 363.
Cebeli Akdar, 521.
Cebelitarık (Gibraltar), 141.
Celebes, 363.
Cengiz Han, 109, 313.
Cenova, 160, 161, 167, 168.

Ceva, 161.
Cezayir, 375, 376, 380, 502.
Chalons-sur-Marne, 337.
Champagne, 239, 336, 426.
Charing Cross, 374.
Charleroi, 136, 156, 157.
Charles (Avusturya Arşidükü), bk. Şarl 157, 239.
Charles I (İngiltere Kralı), 115.
Charles II (İngiltere Kralı), 115, 121.
Charlotte, 207.
Chartres, 423.
Château-Porcien, 336.
Chattanooga, 200.
Chaumont, 337.
Chemin des Dames, 282.
Cherasco, 167.
Cherbourg, 413, 414, 415, 422.
Chernyakovsky (Orgeneral), 416.
Chetwode, Philip (Feldmareşal, Sir), 263.
Chiang Kui-shek, 501.
Chiari, 126.
Chotusitz, 142.
Churchhill, Sir Winston L., 17, 256, 259, 271, 372, 500, 501, 508, 519.
Ciudad Rodrigo, 179, 183, 185.
Clark, Mark W. (Orgeneral), 405, 406, 411.
Clausel, Conte B. (Mareşal), 184.
Clausewitz, 443.
Clausewitz, C. (General, von), 13, 220, 226, 297, 300, 301, 303, 444, 450, 451, 457, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 481, 485, 486, 487, 489, 500, 536.
Coburg, 157.
Cockburnspath, 118.
Cohorn, M. Van (Baron), 127.
Colchis, 88.
Cold Harbor, 202.
Colmar, 123.
Cologne (Köln), 437.
Columbia, 207.
Combe (Albay), 367.
Compiégne, 283, 336.
Conrad von Hotzendorf, F. (Feldmareşal, Kont), 242, 244, 247, 255, 257.
Corfinium, 67.
Corstorphine tepesi, 118.
Corunna, 177.
Coventry, 108.
Cracow, 244, 246, 320, 435.
Crecy, 92, 104, 106.
Crerar, H. D. G. (Orgeneral), 424.
Cromwell, Oliver, 111, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 140, 190, 219, 450.
Cuesta (Orgeneral), 178.
Cunningham, A. G. (Orgeneral, Sir), 369, 370, 520.
Curio, S. G., 72.
Cyrenaica, 367, 368, 375, 518, 520.
Czernovitz, 248.

Ç

nakkale, 38, 46, 51, 71, 259, 260, 261, 262.

n, 109, 360, 363, 501.

nhindi, 359, 360.

D

' Planı, 326.

ılmaçya, 83, 84.

ınzig, 172, 436.

aras, 78, 80.

arius (Darcios) I (Pers Kralı), 31, 48.

arius III (Pers Kralı), 47.

aun, L. (Mareşal, Kont, von), 148, 150.

avidovitch (Orgeneral), 165.

emetrius I (Makedonyalı), 50, 51.

emosten (Demosthanes), 36.

empsey, Miles (Orgeneral, Sir), 422, 426.

enain, 141, 220.

eraa, 268.

e Robeck, John (Amiral, Sir), 13, 260.

esaix de Veygou, L. C. A. (Orgeneral), 168.

esna, 345.

ettwciler, 122.

icle, 48, 88.

ieppe, 413.

Dietrich, Sepp (S. S. komutanı), 433.

Dijon, 166.

Dillingen, 130.

Dinant, 330, 427.

Dnieper, 342, 345, 346, 347, 348, 357, 358, 392, 396, 397, 398, 417.

Dniester, 399.

Dobruca, 251, 252.

Don nehri (Aşağı), (Yukarı), 350, 353, 354, 356, 357, 385, 393.

Donauwörth, 130, 131, 132.

Doncaster, 116.

Donetz nehri, 346, 353, 354, 357, 358, 393.

Doon tepesi, 118, 119.

Dorset, 102.

Douai, 139.

Doumenc (Orgeneral), 329.

Douro nehri, 177.

Dover, 101, 102, 103.

Dresden, 147, 188, 189.

du Guesclin, Bertrand, 105, 106.

Dunajec, 247.

Dunbar, 118, 117, 120, 121, 140, 219, 220.

Dûben, 189.

Dûnkerk, 332, 333, 334, 337, 338, 426.

Dvinsk, 248, 418.

Dyle nehri, 136, 228, 326

Dyrrachium (Durazzo), 70, 71.

E

Eben Emael, 327, 328.

Ebert, Frederick, 291.

Ebro nehri, 186.

Edgehill, 114.

Edime, 77.

Edmonds, James (Tuğgeneral, Sir), 209.

Edward (İngiltere Prensi. Daha sonra Kral Edward I) 103.

Edward (Gal Prensi veya Kara Prens), 104, 106.

Edward III (İngiltere Kralı), 104.

Edward IV (İngiltere Kralı), 106, 107, 108.

Efes (Ephesus), 46.

Ege denizi, 47, 150, 219, 402.

Eğik (oblique) düzen (yanlamasına etki düzeni). 40.

Eifel, 437.

Eindhoven, 429.

Eisenhower, Dwight D., 412, 436, 437, 502.

El Adem, 521, 525.

El Agheila, 375.

El Alamein, 372, 374, 375, 376, 384, 515, 526, 527, 528, 530.

El Arîş (Arish), 540, 545, 548, 550, 551.

Elateia (Elatea), 44, 45.

'Elath' Harekâtı, 541.

Elbe, 147, 188, 191, 213.

El Guettar, 383.

El Hamma, 383.

Endülûs, 179, 182, 183.

Enver Paşa, 258.

Enzheim, 122.

Epaminondas, 39, 40, 41, 42, 43.

Epernay, 284.

Epinal, 225, 226, 233, 236.

Eretria, 31.

Ermenistan, 77.

Esdraelon vadisi, 268, 552.

Essex (Lord), 114, 115.

Etruriaa, 55.

Eugène, (Savoy Prensi), 125, 126, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 137, 138, 140, 141, 219.

Evesham, 104.

Eylau, 172.

F

Fabian Stratejisi, 35, 56, 57.

Fabius, 57.

Faid geçidi, 378, 379.

Fairfax (Lord), 115, 116.

Falaise, 424, 425.

Faleron (Phalerum), 32

Falkenhayn, E. (Orgeneral, von), 246, 247, 248, 250, 252, 256, 262

Falkirk, 120.

Faluja, 539, 545, 546, 547, 548.

Farragut, D. G. (Amiral), 199.

'arsala (Pharsalus), 71.
'as, 375, 376.
'auconberg, T., 107.
'ayetteville, 207.
'ayum, 530.
'enike, 48.
'errero, G., 163.
'irat, 47, 48, 50, 80, 88, 89, 96.
ilip II (Makedonyalı), 360.
ilipin adaları, 362, 364.
ilistin:
elisarius'un İran istilasını püskürtmesi, 88.
Dünya Savaşı'nda Mezopotamya Harekât Alanı, II. Dünya Savaşında Mezopotamya Harekât Alanı, İsrail Seferleri, 262, 263, 266, 367, 510, 515, 520, 543, 548, 551, 552, 553, 555.
inli, 342.
laminius, 55.
lander, 126, 129, 130, 135, 136, 137.
leetwood, Charles, 121
leurus, 157, 220.
loransa, 420.
lushing, 107.
och, F. (Mareşal), 202, 238, 275, 284, 285, 286, 287, 288, 290, 291, 456, 457.
ocsani, 399, 419.
ondouk, 378, 379, 384.
ormoza, 365.
Forrest, N. B. (Orgeneral), 195.
Fortescue, John (Sir), 175, 178.
Franklar, 83, 84, 87, 93, 94.
Franko, F. (Orgeneral), 305.
Fransız İhtilali Savaşları, 168.
Frederick Savaşları, 142, 153.
Fredericksburg, 198.
French, J. D. P (Mareşal, Ypres Dükü), 227, 237, 238, 258.
Friedland, 172, 217, 218.
Frigya, 47.
Fronde Savaşı, 122.
Fuentes de Onoro, 181
Fuller, J. F. C. (Tümgeneral), 23.

G

Gabes gediği, 383.
Gafsa geçidi, 378, 379.
Galatz gediği, 399, 419.
Gal Savaşları, 104.
Galicia, 177.
Galiçya, 109, 243, 244, 247, 248.
Galile, 539, 552, 555.
Gallieni (Mareşal), 233, 235, 256, 259.
Galloway, A. (Orgeneral, Sir), 517.
Gallwitz, Max (Orgeneral, von,), 289.
Galya (Gaul), 67, 68, 75.
Gamelin, M. G. (Orgeneral), 233, 326, 304.
Garda gölü, 255.
Garigliano, 409.

Gavgamela, 217.
Gazala, 521, 371, 525, 532.
Gazze (Gaza), 263, 540, 545, 548, 549, 551.
Gelibolu Çıkarması, 13.
Gelimer (Vandal Kralı), 81, 82, 83.
Genappe, 136.
Genusus nehri, 70.
Georgia, 200, 205, 206, 364.
Gettysburg, 198, 199.
Ghent, 138.
Giirit, 432, 527.
Gish, 555.
Givet, 230, 427.
Gloucester, 106, 107, 108, 114, 115.
Goering, Hermann, 333.
Gogar, 118.
Goldsborough, 207, 208.
"Goodwood" Harekâtı, 422, 423.
Gotik Hattı, 420.
Gotlar, 83, 84, 85, 86, 87, 90, 91, 92, 93, 95.
Gott, W. H. E. (Orgeneral), 527.
Goubellat, 386.
Gran, 110.
Grandmaison, de (Albay), 226.
Granikos nehri (Granicus: Biga çayı), 46.
Grant (A. B. D. Orgenerali), 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 219.
Grave, 429.
Gravelines, 332.
Gravelotte, 214.
Graziani, R. (Mareşal), 515, 516, 518, 521, 522, 529.
Grenoble, 426.
Gross Heppach, 129.
Grouchy (Mareşal), 192.
Grundy, 33.
Guadalcanal, 364.
Guderian, H. (Orgeneral), 317, 321, 324, 328, 329, 330, 332, 333, 337, 339, 344, 345, 348, 349, 450, 461, 482
Guibert, Comte de, 154, 155.
Gumbinnen, 243, 244.
Gustav, Hattı, 411.
Gustavus Adolphus, 111, 112, 113.
Güney Afrika Sömürgesi, 175.

H

Habeşistan (Etopya), 366.
"Haçlı" Harekâtı, 550.
Haig (Mareşal, Dük), 227, 238, 275, 239, 286, 287.
Haironeia (Chaeronea), 45.
Halefler Savaşları, 49, 50.
Halep, 48, 269.
Halder, F. (Orgenaral), 344, 346, 349, 352, 355, 394, 482.
Halfaya, 516, 520.
Halit bin Velit, 553.
Halkidikya (Chalcidice, Halkidike), 36, 37, 38.
Halleck (A. B. D. Orgenerali), 197, 198.

Hamilton, Ian S. M (Orgeneral, Sir), 260, 261.
Han-ı Yunus, 545, 549.
Hanover, 148.
Harbin, 216.
Harzem İmparatorluğu, 109.
Harkov, 352, 353, 375, 358, 359, 393.
Harold (İngiltere Kralı), 100, 101.
Harold Hardrada (Norveç Kralı), 100.
Harrisson, Thomas (Orgeneral), 121.
Hasdrubal Gisco, 62, 63.
Hastings, 101, 220.
Havre, 414, 428.
Hawai adaları, 360, 361.
Hayfa, 267.
Hazebrouck, Heilsburg, 281.
Helotlar, 40.
Henry III (İngiltere Kralı), 103.
Henry V (İngiltere Kralı), 106.
Hentsch (Yarbay), 236.
Hicaz Demiryolu, 265, 267.
Hidaspes (Hydaspes) nehri, 49.
Hildburghausen (Mareşal), 148.
Hilderic (Vandal Kralı), 81.
Hill (Orgeneral, Vikont), 183, 185, 281.
Hindenburg, P. (Feldmareşal,von) 243, 245, 250, 251, 258, 289, 290, 539.
Hindenburg Hattı, 240, 287, 288, 290.
Hiram' Harekâtı, 542,551,553
Hitler, Adolf:
Kavgam (Matin Kampf), 296.
Ludendorff
Rus Paktı, 307.
İskandinavya'ya taarruz, 309, 310.
Majino Hattına taarruz, 311.
Psikolojik silah, 314.
Düşmeye başlama, ve sonrakiler Rusya Seferinde strateji, 343, 35, 377.
Kuzey Afrika, 89, 368, 376, 377, 402.
Yıkılış, 391.
Hodges, C. H. (Orgeneral), 426.
Hoffmann, M. (Orgeneral), 243, 245, 250.
Hollabrunn, 170.
Hollanda, 122, 125, 127, 128, 157, 157, 310, 311, 326, 327, 328, 363, 365, 427, 428, 429, 438.
Hood; J. B. (Orgeneral), 205.
Horrocks, Brian (Korgeneral, Sir), 387.
Hoth (Orgeneral, von), 344,.345.
Höchkirch, 150.
Huleiqat, 546, 547.
Hule Vadisi, 552, 554.
Humber, 107.
Huy (Meuse nehri üzerinde), 126, 125.
Hüsrev (İran Şahı), 88, 89.

I

Irak, 520, 540, 545, 546, 547.
Iraq el Manshiyah, 547.
Iraq Suweidan, 546, 547.
Isparta (Sparta), 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 301.
Ingoldstad, 132.
Inkerman, 238.
Insterburg, 414.
Ivrea, 167.

İ

İberya yarımadası, 173, 511
İkinci Pön Savaşı, 53, 67.
İlerda, 450.
İllirya (Illiricum), 67, 69.
İngiliz Guiana'sı, 175.
İngiliz İç Savaşı, İngiltere:
Baron Ayaklanmaları, 103.
Yedi Yıl Savaşı, 143, 145, 151.
İpsos (Ipsus), 220.
İran, 31, 32, 33, 34, 35, 43, 46, 47, 48, 49, 77, 78, 79, 80, 87, 88, 89, 95, 217.
İrlanda, 101, 509.
İronside (Mareşal, Lord), 312.
İsdud, 539, 543.
İsére Vadisi, 54.
İskandinavya, 309, 310.
İskender (Büyük, Alexander the Great), 31, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 71, 145, 217, 219, 221, 303, 389.
İskenderiye, 260, 527, 230.
İskenderun körfezi, 259.
İsonzo, 257.
İspanya, 53, 54, 61, 62, 67, 68, 72, 43, 75, 76, 122, 137, 141, 156, 160, 173, 174, 175, 176, 178, 179, 180, 182, 184, 185, 186, 188, 191, 219, 305, 377, 511.
İsos (Issus), 47.
İstanbul, 81, 88, 90, 91, 269.
İsveç, 111, 112, 113, 145, 309.
İtalya: 53, 54, 58, 60, 61, 67, 71, 75, 76, 83, 84, 90, 91, 93, 94, 126, 135, 137, 138, 158, 160, 163, 165, 166, 167, 169, 170, 219, 250, 254, 255, 256, 274, 305, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 413, 420, 421.

J

Jackson, T. J. "Stonewall" (Orgeneral), 197, 200, 209, 210, 455.
James nehri, 197.
Japonya, 17, 359, 360, 364, 365, 501.
Jassy, 419.
Jellicoe (Amiral, Dük), 128.
Jemappes, 156.
Jena, 171, 220.
Jezreel vadisi, 268.

Joffre, J. J. C. (Mareşal), 226, 231, 232, 233, 234, 235, 237, 238.
John (İngiltere Kralı), 102, 103.
Josefstadt, 213.
Jourdan, Compte C. B. (Mareşal), 156, 157, 158, 219.
Juin (Mareşal), 411.
Justinianus ve Batı Roma İmparatorluğu, 81, 83, 87.

K

Kafkasya, 262, 356.
Kafkaslar, 259, 346, 349, 350, 352, 353, 354, 356, 357, 391, 396.
Kafkas Petrolleri, 351, 352, 353, 354.
Kabatepe, 261.
Kabri, 542.
Kadiz (Cadiz), 181.
Kahire, 370, 530.
Kan (Cannae), 58.
Kanada, 144, 150, 214, 412, 422, 424, 426, 437.
Karadeniz, 88, 215, 253, 261, 347, 349, 398, 399.
Kargamış, 89.
Karolnia, 205, 206, 209.
Karpat dağları, 241, 399.
Karpatlar, 246, 247, 251, 320, 399, 416.
Karpat Geçitleri, 251, 400.
Kartaca (Carthage), 53, 54, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 81, 82, 83, 221.
Kartacena (Cartagena), 62.
Karya (Carla), 47.
Kasandros (Cassander) (Makedonya Kralı), 51.
Kasserine geçidi, 379, 381.
Kaşgar, 109.
Katalonya (Catalonia), 181.
Kattara (Qattara), 522, 526, 527, 528.
Kavukçu, Fevzi, 542, 551, 552, 553, 554, 555.
Kemmel tepesi, 281.
Kenesaw dağı, 204.
Kenilworth, 104.
Kennedy, John F., 504.
Kesselring. A. (Feldmareşal), 407, 408, 410, 420, 421.
Kherson, 347.
Kıbrıs, 502.
Kırım, 194, 396, 399.
Kırım Savaşı, 193.
Kielce, 320.
Kiev, 346, 347, 348, 393, 396, 397, 398.
Kin İmparatorluğu, 109.
Kilikya (Cilicia) geçitleri, 47.
Kitchner, 227.
Kleist, P. (Feldmareşal, von), 322, 328, 330, 332, 333, 336, 346, 347, 348, 384.
Kleon (Cleon), 36.
Kleopatra, 71.
Kluck, A. (Orgeneral, von), 230, 232, 233, 234, 235.

Kluge,G. (Mareşal, von), 319, 320, 321, 333, 393, 394.
Knightasridge, 525.
Koblenz, 129, 434.
'Kobra' Harekâtı, 423.
Kolin, 148, 149.
Koniev (Mareşal), 398, 399, 434, 435, 436.
Kore, 216.
Korosten, 397, 398.
Kovel, 418.
Kōniggrätz, 149, 212, 220.
Kōnigsberg, 172.
Kuban, 396.
Kudūs, 88, 263, 539, 546.
Kumkale, 261.
Kunersdorf, 150.
Kuril Adaları, 360.
Kursk, 353, 399.
Kustrin, 436.
Kutosov (Mareşal), 169, 170:
Kutsal Topluluk, 39.
Kūba, 502.
Kūchler (Orgeneral, von), 319, 320, 321.

L

La Bassée 139, 279, 280.
Lae, 364.
La Fére, 276, 277.
Lahey, 327.
Lambert, John (Orgeneral), 116, 119, 121.
Landshut, 173.
Langdale, M. (Sir),
Lanrezac, C. L. M. (Orgeneral), 232.
Laon, 190.
(Lawrence), T. E. 186, 264, 265, 296, 486, 500, 506, 508, 510.
Le Cateau, 232, 235.
Lech, 169.
Lee, Robert E, (Orgeneral), 197, 198, 199, 201, 205, 207, 208, 209.
Leeb, E. J. E (Feldmareşal, von), 343, 345, 350, 351.
Leese, Oliver (Orgeneral, Sir), 411.
Leghorn, 163.
Leicester, 108.
Leipzig, 148, 189.
Leitmeritz, 147.
Lek nehri, 429.
Le Mans, 423.
Lemberg, 244.
Lenin, N., 296, 297.
Leningrad, 342, 345, 346, 348, 400, 482.
Lens, 240, 277.
Leptis, 65.
Leslie, A (Maeşal, Leven Dūkū), 117, 118, 120, 121.
Leuthen, 149.
Leuctra, 39, 40, 42.
Lewes, 103.
Leyte adası, 364.
Liao-Yang, 215.
Libya, 366, 368, 369, 371, 376.

Lidya (Lydia), 46.
Liége, 156.
Ligny, 192.
Likya (Lycia), 47.
Lille, 156, 312, 426.
Lindemann (Orgeneral), 418.
Linkoln (Lincoln), Abraham (ABD Başkanı), 198, 201, 202.
Liri vadisi, 411, 412.
Lisandros (Lysander), (Ispartalı Amiral), 38.
Lysimachus, 51.
List, S. W. W. (Feldmareşal), 319, 320.
Lizbon, 177, 180.
Lloyd George, D. (Dwyfor Kontu), 258.
Lobositz, 147.
Lodz, 246, 319, 320, 435.
Loire, 423.
Lombardiya, 54, 138.
Londra, 101, 102, 106, 107, 108, 114, 121, 236, 272.
Loren (Lorraine), 226, 228, 229, 230, 231, 232, 228.
Louis XIV (Fransa Kralı), 122, 125, 126, 137.
Louis XVI (Fransa Kralı), 156.
Louvain, 136, 138.
Lublin, 418.
Luceria, 67.
Luck, 250, 398.
Ludendorff, E. E W. (Orgeneral), 240, 243, 245, 246, 248, 250, 251, 256, 257, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 286, 287, 289, 291, 292, 300, 301, 302, 303.
Lusitania, S. S., 272.
Luzon adası, 364.
Lüksemburg, 225, 226, 328.
Lützen, 188.
Lwow, 418.

M

Maadi, 530.
Maastricht, 127, 327.
Maastricht Eki, 327.
Macaristan, 109, 241, 251, 259, 399, 419.
MacArthur, Douglas (Orgeneral), 364.
Mackensen, A. (Feldmareşal, von), 252, 253.
MacMahon, Comte M. E. T. M. de (Mareşal), 214, 215, 450.
Macon, 206.
Maddalena, 520.
Madrid, 177, 178, 184.
Mago, 54.
Mainz, 438.
Majdal, 540, 543, 544, 545, 546, 547.
Majino Hattı, 310, 311, 334, 337.
Majo dağı, 411.
Makedonya, 43, 50, 71, 221, 402, 421.

Malaya, 361.
Malay takımadaları, 361, 363.
Malazgirt, 96.
Malikiya, 553, 554.
Malinovsky, R. Y (Mareşal), 398.
Malplaquet, 140, 141.
Manara, 542.
Manastır Geçidi, 341.
Mançurya, 216, 359.
Mangin, C. M. E. (Orgeneral), 284, 258.
Manila, 362.
Mannheim, 129.
Manstein (Feldmareşal, von), 310, 320, 324, 325, 326, 357, 358, 359, 394, 395, 397, 398, 400.
Manteuffel (Orgeneral, von), 397, 433.
Mantineia (Mantinea), 42, 220.
Mantua, 109, 163, 164, 165, 166, 216.
Mao, Tse-tung, 501.
Maquis, 511.
Maraton, 31, 32, 220.
Marlot, J. B. A. M. de (Barcın), 175.
Marengo, 168.
Mareth Hattı, 375, 379, 383, 384.
Margaret (Anjoulu, Lancaster Kraliçesi), 108.
Margrave (Badenli), 129, 130, 131, 132, 135, 137.
Marlborough (Marlborough Dükü), 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 145, 146, 190, 219, 383.
Marmon, A. F. L. V. de (Mareşal, Raguse Dükü), 182, 183, 184.
Marn, 389.
Marsilya, 54, 426.
Marsin (Mareşal), 129, 130, 133, 134.
Marston Moor, 115.
Masinissa (Ntunidya Kralı), 65.
Masséna (Mareşal), 167, 179, 180, 181, 182.
Maubeuge, 230.
Maunoury, M. J. (Orgeneral), 233, 234, 235, 236, 237.
Mauritius, 175.
Max (Baden Prensi), 290, 291.
Maxen, 150.
McClellan, G. B. (Orgeneral), 196, 197, 202.
McDowell, I. (Orgeneral), 187.
McNamara, Robert, 504.
Meade, G. G. (Orgeneral), 198, 201.
Medjerda vadisi, 387.
Megalopolis, 41.
Meirun, 555.
Mekili (Mechili), 368.
Merida, 177.
Mersa Matruh, 525, 526.
Mesenya (Messenia), 41.
Messina, 403, 404, 406.
Metaurus, 61, 220.
Metz, 214, 215, 226, 287, 426, 427.

Meuse nehri, 126, 127, 128, 129, 135, 219, 226, 230, 231, 290, 328, 329, 330, 427, 429, 433.
Mısır, 33, 48, 50, 51, 71, 166, 263, 366, 368, 377, 515, 519, 524, 525, 526, 528, 531, 541, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553.
Milan, 86, 162, 167.
Milne (Mareşal, Lord), 269.
Miltiades, 32.
Mincio nehri, 168.
Mindanao, 364.
Minden, 150.
Minorka, 141.
Minsk, 343, 344, 417.
Minucius, 58.
Missisippi nehri, 199, 200.
Missouri, 196.
Mius nehri, 357, 393.
Model (Feldmareial), 393, 391, 427, 432, 487.
Moğol Savaş Tekniği, 313.
Moğol Seferi, 109.
Moğol Kuvvetleri, 109.
Moğol İhtiyatları, 110.
Moltke, II. (Feldmareşal, Kont, von), Moltke, H. (Orgeneral, von), 13, 210, 211, 212, 213, 215, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 237, 242, 243, 444, 450, 471.
Mons, 136, 139.
Montecuculi, Raimund (Orgeneral Kont), 123.
Montfort, Simon de (Leicester Dükü), 103.
Montgomery (Mareşal, Vikont), 343, 374, 381, 382, 383, 387, 403, 404, 415, 427, 433, 438, 522, 531.
Montmorency nehri, 144.
Moore, John (Orgeneral, Sir), 173, 174, 177, 178, 185.
Moreau, J. V (Orgeneral), 157, 158, 168.
Morgan, G. W. (Tuğgeneral), 195.
Morshead (Orgeneral), 519, 527.
Mortier, E. A. C. J. (Mareşal, Trevise Dükü), 170, 178.
Moselle, 129, 135, 337, 437.
Moskova, 185, 187, 342, 343, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 353, 356, 417, 482.
Msus, 521.
Mukden, 215, 216.
Mulhausen, 123.
Munda, 73, 75.
Murat, J. (Mareşal), 170.
Murray, Archibald (Orgeneral, Sir), 263.
Musolini (Mussolini), Benito, 380.
Musselburgh, 117, 118.
Musul, 48,
Münih Anlaşması, 306.

N

Nablus, 269.
Namur, 136, 156, 327, 427, 433.

Napoli, 84, 90, 166, 405, 407, 408, 409.
Napolyon, bk. Bonapart, Napolyon Savaşları, 13, 26, 27, 28, 29, 40, 50, 67, 145, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 177, 179, 180, 181, 182, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 200, 208, 216, 217, 218, 220, 221, 226, 258, 266, 296, 303, 315, 316, 339, 344, 349, 377, 378, 389, 444, 450, 456, 458, 461, 463, 472, 475, 493, 500, 511, 537, 539.
Narev nehri, 320, 321, 436.
Narses, 75, 86, 91, 92, 93, 94.
Narva, 400, 418.
Narvik, 309.
Naseby; 115.
NATO, 512.
Natrun vadisi, 530.
Nauendorff (Tuğgeneral), 157, 158.
Navpaktos (Naupactus), Nazareth, 44.
Nebel nehri, 132, 133.
Nebel Bataklığı, 134.
Necef (Negev), 539, 544.
Neckar nehri, 123.
Neckar vadisi, 125.
Neisse nehri, 436.
Nero, 61.
Neuve Chapelle, 239.
Newark, 107.
Newbury, 115.
Newcastle, 121.
Newfoundland, 141.
New Georgia, 364.
New Orleans, 199.
Newport, 103.
Ney (Mareşal), 177, 178, 192.
Nibeiwa, 517.
Niemen, 418.
Nijmegen, 429.
Nikias (Nicias), 37.
Nikola (Nicholas), (Rus Grandükü), 243, 245, 259.
Nikolaiev (Nikolayev), 347, 399.
Nikopol, 396, 398.
Nil nehri, 366, 372, 376, 526, 528, 530.
Nitzanim, 547.
Nixon, Richard, 502.
Normandiya, 412, 413, 422, 423, 427, 428, 437.
Norman İstilâsı, 100, 101.
Norveç, 100, 101, 309, 310.
Nottingham, 116.
Nova Scotia, 141.
Numidya, 62, 64.
Núremberg, 113, 130,

O

Oberglau, 133.
O'Connor, Richard (Orgeneral, Sir), 366, 368, 516, 517, 518, 519, 531, 532.

Oder, 435, 436.
Odesa, 398, 399.
Oise Nehri, 330, 331, 336.
Okinawa Adası, 365.
Olympus Dağı, 341.
Olmütz, 149, 170.
'On Bela' Harekâtı, 539, 543.
Opdam (Orgeneral), 127.
Oporto, 177.
Oran, 376.
Orel, 394.
Orne, 415, 422, 423.
Orsha 400.
Osimo, 86.
Ostend, 127, 236.
Austerlitz, 219, 220.
Otley, 116.
Otuz Yıl Savaşı, 111, 122, 463.
Oudenarde, 138, 220.
Oviedo, 183.
Oxford, 102, 114, 115.

P

Palaeste, 68.
Palatinate, 122, 438.
Palermo, 84, 403, 404.
Pomfilya (Pomphylia), 47.
Parapotamii, 45.
Pardubitz, 213.
Paris, 138, 139, 158, 191, 214, 228, 233, 236, 280, 312, 330, 426, 485.
Parma Dükalığı, 162.
Pas de Calais, 426, 427.
Pasifik, 360, 361, 363, 365.
Pasifik'te Savaş, 359.
Passchendaele, 239.
Patch, A. McC. (Orgeneral), 425, 438.
Patton, G. S. (Orgeneral), 382, 403, 404, 423, 425, 426, 427, 437, 438.
Paullus Lucius, 58, 59, 60.
Pavia, 86, 87.
Pearl Harbour, 360, 361.
Peloponnes Savaşı, 42.
Pembroke Kontu, 108, 116.
Perikles Stratejisi, 35, 36.
Péronne, 232, 336.
Pershing, J. J. (Orgeneral), 287, 288.
Perth, 121.
Pesaro, 420.
Pétain, H. P. (Mareşal), 280, 284, 285, 286.
Peterborough, 137, 141.
Petra, 88.
Philipsburg, 134.
Piacenza, 162.
Piave nehri, 257.
Pilica nehri, 320.
Pisa, 420.
Piyemonte (Piedmont), 160, 161.
Plan XVII, 226, 231, 326.
Plateau de Langres, 337.

Ploesti, 419.
Po nehri, 87, 162, 167.
Po vadisi, 420.
Point Levis, 144.
Poitiers, 104, 106.
Polonya, 109, 171, 172, 241, 244, 245, 246, 247, 286, 305, 306, 308, 310, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 350, 351, 398, 416, 418, 419, 434, 435, 481.
Polybius, 53, 54, 55, 56, 59, 60.
Pompeius (Pompey), 67, 68, 69, 70, 71, 72.
Pontarlier, 337.
Pope, N. (Orgeneral), 197.
Poros (Porus) 49.
Port Arthur, 215, 216, 360.
Port Hudson, 209.
Portekiz, 125, 141, 166, 173, 176, 177, 178, 179, 184, 182, 185, 281.
Posen (Poznan) 149, 245.
Prag, 147, 148, 149, 150.
Preston, 116, 117, 219, 220, 450.
Pripet Bataklıklan 343. 346, 416, 417, 418.
Prittwitz, 243.
Prusya, 142, 143, 147, 148, 150, 151, 156, 170, 171, 172, 173, 188, 211, 212, 213, 214, 230, 241, 242, 243, 244, 245, 248, 318, 319, 320, 321, 343, 418, 436, 471, 475.
Prut Nehri, 253, 399, 419.
Przemysl, 418.
Pskov, 400, 418.
Ptolemaios, 50, 51, 71.
Pultusk, 172.

Q

Quebec, 143, 144, 199, 219, 220.
Quebec muharebesi, 145.

R

Rafah, 540, 541, 545, 548, 549, 550, 551.
Ramillies, 137.
Rangoon, 363.
Rapidan, 198.
Rappahannock, 198, 201.
Rauscghning, Hermann, 307.
Ravenna, 67, 85, 86, 87, 90, 91.
Rawlinson (Orgeneral, Lord), 286.
Reading, 102.
Reichenau, W (Mareşal, von), 319, 320, 327, 346, 348.
Reims, 282, 283, 284, 285.
Reinhardt, E. F. (Orgeneral), 332.
Remagen, 437.
Rennenkampf, P. K. (Orgeneral), 243, 244.
Rethel, 336.
Ren (Rhine) nehri, 122, 123, 129, 130, 157, 228, 426, 429, 437, 438.

Ren Bölgesi, 305, 306.
'Rhodes' Harekâtı, 539, 541.
Richmond, 196, 197, 198, 201, 202, 205, 208.
Riga, 248, 418.
Rimini, 55, 85, 86, 420.
Ritchie, Neil (Orgeneral, Sir), 370, 521, 522, 524, 525, 529.
Rivoli, 125, 166.
Roer nehri, 437.
Rokossovsky, K. (Orgeneral), 417, 436.
Roma, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 63, 64, 66, 67, 75, 76, 81, 83, 84, 85, 86, 90, 380, 381, 408, 409, 412, 420.
Roma Savaşlan, 53.
Roma İmparatorluğu, 75, 76, 77, 80, 221, 492, 496.
Romanus Diogenes, 96, 97.
Romanya, 248, 250, 251, 252, 253, 274, 306, 347, 399, 402, 419.
Rommel, E. (Mareşal), 330, 334, 335, 336, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 378, 379, 380, 381, 382, 384, 413, 515, 519, 520, 521, 522, 524, 525, 527, 528, 529, 530, 531, 532.
Rhone vadisi, 425.
Roosevelt, F.B. (ABD Başkanı), 359.
Rossbach, 149.
Rostov, 350, 353, 356, 357, 358.
Rotterdam, 327.
Rouen, 226, 335, 426.
Rovno, 398.
Rubikon (Rubicon) Nehri 67.
Rundstedt, Gred (Feldmareşal, von), 310, 319, 320, 324, 328, 333, 334, 343, 345, 346, 347, 349, 350, 351, 413, 414.
Rupert (Prens), 115.
Rupprecht (Bavyera Prensi), 277.
Ruspina, 72.
Rusya:
Yedi Yıl Savaşı, 143, 145, 151.
Fransız İhtilali Savaşı, 168.
Rus-Japon Savaşı 196, 227, 266.
1. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı, 266, 440, 461, 474, 477, 481, 487, 488, 494, 500.
Rweisat Sırtı, 527, 528, 529, 530.

S

Saar, 135, 213.
Sabutay (Moğol komutanı), 103, 110.
Sadowa, 217.
Safad, 542, 554.
St. Albans, 106.
Saint Dizier, 191.
Saint Mihiel, 287.
St. Omer, 332.
St. Quentin, 277, 278.
St. Valery, 336.
Sajo Nehri, 110.
Saksonya, 112, 113, 145, 147, 188, 189.

Salamanca, 183, 184, 185.
Salamis, 33, 34, 35, 60, 220.
Salerno, 405, 406, 407, 409.
Sambre, 231, 243.
Samsonov, A. V. (Orgeneral), 243.
San Nehri, 321.
Sandomierz, 435.
Sangro, 409.
Saône Nehri, 337.
Saracens Kralı, 80.
Sard (Sardis, Sardes), 46.
Sardenya, 82, 156, 402, 403.
Sasa, 542, 553, 554, 555.
Sasbach, 123.
Savannah, 205, 206.
'Savaş Baltası' Harekâtı, 368, 369.
Savoy, 141.
Sbeitla, 379.
Scheldt, 138, 426, 430.
Schlieffen, Alfred, bk. Şilifen 226, 229, 230, 233.
Schofield, J. McA. (Orgeneral), 208.
Schwarzenberg (Mareşal, von), 188, 189, 191.
Scipio Nasica, 71.
Scipio Publius (Afrikanus'un Babası), 61.
(Scipio), Afrikanus (Africanus), 51, 53, 54, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 71, 76, 147, 190, 219, 221.
Sedan, 214, 215, 217, 220, 311, 329, 330, 358, 359, 450.
Seine (Sen), 335, 336, 413, 414, 425, 426.
Selevkos (Seleucus) I, 50, 51.
Sereth, 253.
Serhas (Xerxes), 33.
Sestos, 38.
Severn, 102, 103, 108, 121.
Seydlitz, F. W. (Orgeneral, von), 150.
Seylan, 175.
Sezar (Caesar), 53, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 219, 303, 450.
Sharon Ovası, 268.
Shenandonch Vadisi, 197.
Shepetovka, 398.
Sherman, W. T. (Orgeneral), 195, 196, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 219, 456.
Serbia, 249
Sicilya, 37, 38.
Sicoris Nehri, 68.
Sidi Barrani, 366, 515, 516, 519, 521, 531, 532.
Siegfried Hattı, 307, 308.
Silezya, 142, 123, 148, 151, 212, 241, 245, 246, 435, 436.
Şina Çölü, 541, 550.
Singapur, 361, 363.
(Syracuse, Sirakuzai), 35, 37.
Sistovo, 253.
Sitiniom (Cytinium), 45.
Sivastopol, 194.
Slonim, 344.
Smigly-Rydz, F. (Mareşal), 321.

Smolensk, 187, 345.
Sofafi, 517.
Soissons, 282, 284.
Sollum, 516, 517, 519.
Solomon Adaları, 364.
Somme, 239, 240, 251, 278, 279, 283, 334, 335, 336, 426, 461.
Soult, N. J. de D. (Mareşal, Dalmaçya Dükü), 177, 178, 180, 181, 182, 183.
Spaar (Orgeneral), 127.
Stalin, Joseph (Mareşal), 323, 352, 392.
Stalingrad, 352, 354, 355, 356, 357, 391, 393.
Stamford köprüsü, 100.
Stirling, 120, 121.
Stradella, 167, 168, 169.
Strasbourg, 122, 123, 129.
(Pembroke Kontu), 108.
Student, Kurt (Orgeneral), 328.
Sudan, 366.
Sur (Tyre), 48.
Suriye, 47, 48, 51, 88
Sutruna Vadisi, 341, 451, 519, 520, 552, 555.
Suvla körfezi (Anafarta Limanı), 261.
Südet Bülgesi, 306.
Süveyş Kanalı, 366, 372.
Syphax (Numidya Kralı), 63, 64.

Ş

Şam, 267, 269.
Şarl (Charles), (Avusturya Arşidükü), 157, 158, 219, 239.
Şeria nehri, 267, 268, 269.
Şeyh Abed, 552.
(Schlieffen), Alfred (Feldmareşal, Kont, von), 228, 229, 230, 233.

T

Tadcaster, 107.
Taglamento Nehri, 257.
Taginae, 91, 220.
Tagus, 178, 180, 183.
Taitong-Fu, 109.
Talavera, 177, 178.
Tallard, Comte C. de (Mareşal), 129, 130, 131, 132, 133, 134.
Tannenberg, 244, 245, 436.
Taranto, 407.
Tarnopol, 399, 418.
Tarragona, 182.
Tarshiha, 553, 554, 555.
Tayland, 361, 363.
Tebessa, 380.
Tegea, 42.
Teke burnu (Cape Helles), 239.
Tell, 212, 546.
Temistokles (Themistocles), 34.
Teodosius (Theodosius), 77.
Termopil (Thermopylae, Termopilai), 33.
Terracina, 85.
Teselya, 51.

Tewkesbury, 108.
Thala, 380, 381.
Thapsus, 72.
Thebes, 39.
Thelepte, 379.
Thionville, 135, 426.
Tiber, 90.
Ticinus, 54.
Tiran, 70.
Tirlemont, 136.
Tito, Josip, 501.
Tivoli, 85, 90.
Tobruk, 367, 368, 370, 371, 372, 515, 519, 520, 521, 524, 525.
Toledo, 183.
Tomaszow, 320.
Torgau, 151.
Torres Vedras Hatları, 179, 180.
Tortona, 162.
Torun, 436.
Tostig (Northumbria Kontu), 100.
Totila, 90, 91, 92.
Toul, 225, 226, 233.
Toulon, 137, 158.
Tournai, 139.
Towton, 107.
Trablus (Trablusgarp), 367, 368, 375, 518.
Transilvanya, 251, 252, 399, 419.
Trasimen (Trasimene), 56.
Trebia, 54.
Trentino, 255, 258.
Tricameron, 220.
Trieste, 164.
Trouée de Charmes, 226.
Tummar, 517.
Tuna, 109, 110, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 138, 146, 169, 170, 171, 219, 251, 252, 253, 259, 399, 419.
Tunus, 64, 375, 376, 377, 378, 380, 381, 382, 384, 385, 386, 387, 388, 401, 402, 406.
Turin, 138, 161.
Turnham Green, 114.
Turtucaia, 253.
Turenne, (Türen) Vicomte de, (Mareşal), 177, 219.
Türkheim, 122, 123.
Türkistan, 109.
Türkler, 96, 97, 260, 261, 263, 264, 267, 268, 269, 450, 500, 506, 510.

U

Ukrayna, bk. Rusya 274, 346, 347, 348, 398.
Ulm, 129, 169, 219, 450.
Uman, 399.
Utica, 62, 219.
Uttoxeter, 117.

V

Valencia, 182.
Valenciennes, 140.
Valenza, 162.

Valmy, 114, 156.
Vandallar, 81, 82, 83.
Vardar, 341.
Varro, 58, 59, 60.
Varşova, 244, 245, 246, 320, 321, 398, 417, 418, 419, 435, 436.
Vatutin, 397, 398.
Vendôme (Mareşal), 138.
Venezia, 255.
Veraset Savaşı, 122, 125, 142, 143.
Verdun, 256.
Verona, 165.
Versay, (Versailles) Antlaşması, 305.
Vicksburg, 199, 200, 201, 209, 220.
Viktor (Victor), Emmanuel I, 177.
Villars, C. L. H. De (Mareşal, Dûk) 135, 137, 140, 141, 219.
Villerol, de (Mareşal, Dûk), 127, 129, 130, 131, 135, 136, 137.
Vilna, 187, 246, 248, 418.
Vimy, 279.
Vinnitsa, 389.
Vionville, 213.
Vire Estuary, 414.
Vire, 415.
Virjinya (Virginia), bk. Grant (Orgeneral) 196, 204, 205.
Vistül (Vistula), 242, 243, 245, 247, 318, 320, 321, 419, 435.
Vitebsk, 400, 416.
Vitiges, 84, 85, 86, 87.
Vitry-le-François, 337.
Viyana, 129, 142, 143, 170, 173, 374.
Vlodava, 322.
Voj (Vosges) dağları, 122, 123, 225.
Volga nehri, 352, 354.
Volturno Nehri, 409.
Voronezh, 353, 357.

W

Waal nehri, 429.
Wagram, 217, 218.
Wallingford, 102.
Warrington, 121.
Warta nehri, 320.
Wartensleben, L. A. (Orgeneral, Kont), 157, 158.
Warwick Kontu, 106, 107, 108.
Washington, 197, 201.
Waterloo, 136, 187, 192, 194, 523.
Wavell (Mareşal, Kont), 366, 368, 369, 516, 517, 519, 530.
Weichs (Orgeneral, von), 348.
Weimar Cumhuriyeti, 305.
Weissenburg, 213.
Wellesley, Arthur (Sir), bk.Wellington Dûkû, 176, 177, 178.
Wellington Dûkû, 62, 174, 175, 176, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 191, 192, 511.
Wetzell (Orgeneral), Weygand, M. (Mareşal), 277.
Wigan, 116, 117.
Wildemess, 202.
Wilhelmina kanalı, 429.
William (Normandiyalı), 100, 101.

Wilmington, 207.
Wilson, Henry (Mareşal, Sir), 227.
Wilson (A.B.D. Başkanı), 290, 291.
Winchester, 102.
Windsor, 102.
Wingate, Orde (Yüzbaşı), 510.
Woerth, 213.
Wolfe, James (Orgeneral), 144, 150, 199, 219.
Worcester, 102, 103, 121, 219, 220.
Worms, 438.
Wratislaw, 128.

Y

Yad Mordekhay (Yad Mordechai), 547.
Yamamoto, I. (Amiral), 360.
Yarmuk, 553.
Yanmada Savaşı, 174, 175, 179, 186.
Yedi Gün Muharebeleri, 197.
Yedi Yıl Savaşı; 143, 145, 151.
Yeni Gine adası, 364.
Ypres, 238, 246, 277, 281.
Yugoslavya, 341, 402, 419.
Yunan Savaşları, 53.
Yunanistan, 33, 35, 36, 39, 41, 45, 48, 50, 68, 69, 72, 259, 341, 368, 402, 403, 419, 516.
Yüz Yıl Savaşları, 104, 124.

Z

Zama (Naraggara), 66, 76, 219, 220.
Zaporozhe, 358.
Zebulun Vadisi, 552.
Zeitzler, K. (Orgeneral), 356, 394.
Zhitomir, 397, 398.
Zhukov, G. K. (Mareşal), 398, 399, 400, 435, 436.
Ziegler (Orgeneral), 379.
Zorndorf, 146.